

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ

Ն Ա Խ Ն Ե Ա Ց

ՍՈՒՐԲ ԵՓՐԵՄ

1+1

UNIVERSITY OF TORONTO

LIBRARY

100 St. George Street

28
36-75

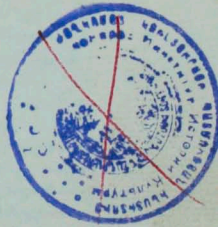
ՍՐԲՈՅՆ

Ե Փ Ր Ե Մ Ի

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹՒՒՆԻ

ՀԱՏՈՐ ԵՐԿՐՈՐԴ

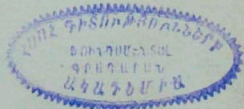
Մեզանոթին շարժաբարձի ու ըստ շորից ԵՒՆՏԱՐԱՆՆԵՐ
ԵՒ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱՎԵՐՈՐ ԲԱՆԻՑ
ԵՒ ԵՒՆՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՃԱՌԻ

Ի ՎԵՆԵՏԻՎ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՐԲՈՅՆ ՂԱԶԱՐՈՒ:

ՅԱՄԻ 1836 ՌՄՁԵ

510
487
2708

A
914

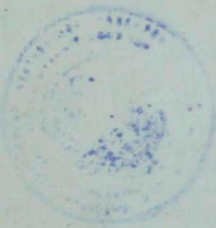
УСЛОВИЯ ПРОДАЖИ
УСЛОВИЯ ПРОДАЖИ
БИБЛИОТЕКА
Издательство «Литературное»

~~3455~~

~~1414~~

УСЛОВИЯ ПРОДАЖИ
1952 г.

10
50
1952
1952

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԱՒԵՏԱՐԱՆԻ

Հ Ա Մ Ա Ր Ա Ր Բ Ա Ռ

ԶՈՐ ԱՐԱՐԵԱԼ Է

Տ Ե Ա Ռ Ն Ե Փ Ր Ե Մ Ի

ԽՈՐԻՆ ԱՍՈՐԻՈՅ

ԳԼՈՒԽ Ա

Օր՝ զգեցաւ տէր մեր զմարմինն . զի ինքն մարմինն . . . . . զյաղթուի և իմա . . . . .
 . . . պարգևսն : Զի եթէ անձ առանց մարմնոյ յաղթէր, զինչ գովեստ լինէր նմա . և երկու՝ զի յայտարասցէ՝ թէ ոչ նախանձու ինչ նախանձեցաւ ընդ նմա զառաջինն լինել նմա անձ . զի ահաւասիկ այս մեծ է՝ որ խոնարհեցաւ նովաւ , քան զայն՝ որ մինչ դեռ մեծն և փառաւորն էր՝ բնակէր ՚ի նմա . և վասն այսորիկ «Ես ասացի՝ բամ անձք իցեք» : Արդ եկն բանն և զգեցաւ մարմին . զի այնու՝ որ ըմբռնին, ըմբռնեսցի այն՝ որ ոչն ըմբռնի . և այնու՝ որ ոչն ըմբռնի , ապրտամբեսցէ մարմին յըմբռնելեաց անտի իւրոց : Քանզի տեառն մերոյ արժանի էր լինել նաւահանգիստ ամենայն բարեաց , զի առ նա ժողովեսցին , և . . . ժաւմանելոյ ամենայն խորհրդոց , զի յամենայն տեղեաց առ նա ընթացցին , և ժողովետղ ամենայն . . . . .

Ի սկիզբն օրինակին ուրեք ուրեք գէ բանիցն մարթ էր իմանալ ըղեղծեալ էին բառք , որպէս միջոցք բառսն՝ նոտարագիր տառիւք քաղկեալցն ջուշանենն : Իսկ ուր՝ ի կար ջուշաք զթերին :

զի յամենայն մարդոյ թուուցեալ վերացցին, և 'ի վերայ նորա միայն հանդուցեալ դադարեցցին . . . իմաստու թիւն, զի յանկանեւն արհորիկ՝ որ անկա . . . աւրն . . . այն որ յարուցանելոցն է զնա : Եւ քան . . . եց . . . մարմինն Ազամայ քան զչարչարաննն, վասն այսորիկ մերկացաւ նա զչարչարաննն . . . . .
 . . . յաւելուած իմն տկարութե եղէն . . . . .
 զառողջ բնութիւն որ զառողջութիւն իւր կորոյս . զգեցաւ տէր մեր, զի նովաւ գտցէ զառողջութիւն առաջին բնութեանն նորա : Զի թէպէտ և սուրբն գազանաց յանխնայ խոցոտեցին, սակայն դեղքն բարերարին փութան կեցուցանել զմեզ . պատեցան զնովաւ պատանք ձրի, քանզի և հարուածք նորա ձրի էին . զի ոչ ինչ մեղաւ նա սատանայի որ եհարն զնա . նա և ետ ինչ ոչ բարերարին, որ բժշկեացն զնա : Շմոն իշոյն ծնօտիւ կոտորեաց զբազումն . այլ օճն Եւայիւ կոտորեաց զամենայն ազգս մարդկան : Արդ առ տէր մեր զայս զէն, որով յաղթեաց ախոյեանն, և պարտաւորեցաւ աշխարհ . և էջ 'ի մարտ պատերազմի . և մարմնովն՝ որ 'ի կնոջէն՝ յաղթեաց աշխարհի, յաղթեալ պարտաւորեցաւ ախոյեանն : Մինչ դեռ եկեղեցի 'ի ծածուկ էր, խորհուրդքն քարոզէին զնա, իբրու ինքն լուռ կայր . այլ իբրև ինքն եկեղեցի յայտնեցաւ, դարձաւ սկսաւ թարգմանել զխորհուրդն, զթարգմանիչն իւր՝ որ վասն յայտնութեանդ նորա լուեցին :

«Վ սկզբանէ, ասէ, էր բանն» : Զի յայտ արասցէ՝ թէ իբրև զբան ընդ ծնողի իւրում՝ կցորդ է ընդ ծնչի իւրում յամ գործ որ 'ի նմա է և արտաքոյ քան զնա է : Եւ զի 'ի միտ առցես, զ . . . մինչ չև իցէ բանին խօսեցեալ է նա . զի ահաւասիկ . . . . . ըրիա առանց շրթանց դպրութե խօսեցաւ : Եւ դարչեալ զի ծածկեալք նովաւ յայտնեցան, որպէս զի բանիւ յայտնեալ լինին ծածկեալք սրտին . և վկայէ Պաւղոս առաքեալ յասել իւրում . «Զի խորհուրդ նոյ Քրիստոս է, որ նովաւ յայտնեցան ամենայն ծածկեալք իմաստութեց և գիտութեց» : Այլ բան ոչ լինի խօսեցեալ առանց կերպարանաց զի բնութի բանի ծնեալ է . և յայսմիկ յայտ արար վասն . . . ին իւրոյ՝

Թէ ոչ է նա ինքն, այլ ծնունդ է. և ոչ է նա հայր
այլ որդի է. զի ասէ. «Չւ՞ծ որ երբէք ոչ կարաց
տեսանել, բայց միածինն՝ որ 'ի ծոց հօր՝ նա պատ-
մեաց մեզ զնմանէ» . . . . . է 'ի հօրէ եկեալ
եմ: Ապա եթէ ինչ որ է ասես, ոչ ծնեալ լինի,
սուտ արարեր զգիրս. զի ասէ՝ էր իսկ. և դարձեալ
ասէ, ծնաւ 'ի ծոցոյ հօր իւրոյ:

«Ի սկզբանէ էր բանն», : Այլ գուցէ բան դոյզն
լիցես, և խոնարհեցուցանիցես զնա առ ձայն, զի
ձայն չէ 'ի սկզբանէ: Քանզի յառաջ քան զասելն չէր
նա, և յետ ասելոյն դարձեալ չէ, արդ ոչ եթէ
ձայն էր նա, այն՝ որ նա ինքն էր նմանութի կերպա-
բանաց հօրն իւրոյ. և ոչ եթէ նա ձայն հօր, այլ
պատկեր նորա: Զի թէ որդիքն քո որ 'ի քէն ծը-
նեալ լինին՝ քեզ նման է, իսկ զիարդ արդեւք ւ՞ծ
ձայն ծնանէր, և ոչ ւ՞ծ. զի եթէ որդին Եղիշաբէ-
թի՝ որ կոչեցաւ ձայն՝ մարդ է, և ւ՞ծ՝ որ կոչեցաւ
բան՝ ւ՞ծ է: Եւ եթէ ասիցես՝ եթէ բանն կոչեցաւ
որդի, գիտասջիր՝ զի Յոհաննէս որ կոչեցաւն ձայն՝
է իսկ անձամբ. սոյնպէս և ւ՞ծ որ կոչեցաւն բան, և
բանն ւ՞ծ է: Եւ եթէ կարծես՝ եթէ որդի է խոր-
հուրդ հօր, և միանկամ՝ արդեօք խորհի հայր. և
եթէ բազում խորհուրդք են նորա, որպէս է նա
միածին. և եթէ խորհուրդ է նա 'ի ներքոյ, զիարդ
է նա ընդ աջմէ:

«Ի սկզբանէ էր բանն», : Այլ բան ոչ եթէ այս՝ որ
'ի ներքոյ իսկզբանն եղեալ է. այն՝ որ 'ի վերոյն է
քան զսկիզբն: Զի այս, քանզի թէ և ժամանակ զի
չէր՝ ասող նորա գոյր. ժամանակ գոյ նորա, զի չէր
և ինքն: Այլ բան է ճշմարիտ. ոչ եթէ երբէք իցէ
և երբէք չիցէ. կամ երբեմն չէր, և երբեմն եղև.
այլ միշտ հանապազ 'ի սկզբանէ յաւիտենից էր իսկ
նա: Քանզի և ասող նորա մշտնջենաւոր էր. քանզի
նմին իսկ ասողին նման է և բան ասողին. և վասն
այսորիկ ասաց՝ եթէ «Ի սկզբանէ էր բանն», . զի յայտ
արասցե՛ք եթէ վերագոյն է յայտնութի նորա քան
զամենայն զսկիզբն և զսահմանս ժամանակաց:

Եւ ասց՝ թէ «էր նա առ ւ՞ծ», և ոչ յւ՞ծ. և այնու,
զի ասէ՝ առ ւ՞ծ, պատմեաց մեզ յայտնապէս թէ որ-

պէս էր նա, այն՝ որ էրն, նոյնպէս և ինքն բանն առ
 անձ: «Ի սկզբանէ էր բանն», երկուս իրս յայտ արար
 այսուիկ. վասն ընութէ նորա, և վասն ծննդեան նո-
 րա: Եւ զի մի թողցէ զբանն առանց մեկնելոյ, ասէ.
 «Ինքն բանն էր առ անձ», Եւ յայսմ վայրի երկուս
 քարոզեաց նա. վասն բանին՝ թէ ոչ իբրև մարդ ոք
 է, զի ահա առ նմա իսկ էր. և վասն ինքնութէ նո-
 րա: «Եւ անձ էր բանն», երիս յայտ արար, անձ և
 անձն և ծնունդ: «Սա էր ՚ի սկզբանէ առ անձ», ըզ-
 գուշութէ խօսեցաւ զբանն իւր, զի մի կարծեսցի
 քարոզութին նորա թէ ՚ի վերայ միոյ անձին ասիցէ:
 «Սա էր, ասէ, ՚ի սկզբանէ առ անձ», Արդ ասաց նա
 նախ՝ վասն ծննդեան նորա. երկու՝ զի առ նա էր. ե-
 րէք՝ զի անձ էր. չորք՝ զի երբեմն առ նա էր:

«Վեհայն ինչ նովաւ եղև», զի նովաւ հաստա-
 տեցան գործք. իբրև զայն՝ զի ասէ Առաքեալ, եթէ
 «Վեհայն ինչ նովաւ եղև, զի նովաւ հաստեցան
 գործք», Եթէ նովաւ արար, ասէ, զայնարհս ամե-
 նայն, «Եւ առանց նորա եղև և ոչ ինչ», նոյն իսկ է
 «Եւ որ ինչ եղև՝ նովաւ կեանք էին, և կեանքն էին
 լոյս մարդկան», զի ՚ի ձեռն ծագելոյ նորա մաշեցաւ
 սպառեցաւ մոլորութին՝ որ յառաջագոյնն էր: «Եւ
 ինքն լոյսն ՚ի խաւարի անդ լուսաւորէր, և խաւար
 նմա ոչ յաղթեաց», իբրև այն՝ զի ասէ. «Առ իւրան
 եկն, և իւրքն զնա ոչ ընկալան»,

«Վա ինքն, ասէ, լոյսն ՚ի խաւարի անդ լուսաւո-
 րէր», Տես դու թէ որ խաւար էր ընդդէմ այնր լու-
 սոյ մարդկան, և ՚ի միտ առ թէ որպէս յառաջա-
 գոյն լուսաւոր էր ՚ի նմա: Այլ այն զի ասէ՝ բա լու-
 սաւոր, մի գոյզն լսիցես դու զնա. այլ յայնմանէ զի
 ասաց՝ բա «Ի խաւարի անդ լուսաւորէր», ՚ի միտ առ
 թէ վասն ժամանակին՝ որ յառաջ քան զանձեզէն
 ծագումն նորա էր՝ կոչեաց խաւար. և յայտ առնէ
 թէ լուսաւորէր ՚ի նմա: Զի վասն այսր խաւարի
 յաւետարանէ աստի դարձեալ մարթեմք լսել յա-
 սել իւրում և յերկրորդել զոր ինչ մարդարէին էր
 ասացեալ. «Երկիր, ասէ, Զաբուղոնին և Նեփթա-
 զիմայ, Քանապարհ ծովու և անցք Յորդանան գետոյ,
 Գալիլիա հեթանոսաց. ժողովուրդ որ նստէր ՚ի խա-

ւարի , լոյս մեծ ետես» : Եւ այս խաւար՝ որ անուանէ առ այնոսիկ , քանզի ազգ էին բացագոյն՝ որ բնակեալ նստէին զափն ծովուն , և հեռի էին ՚ի խրատէ վարդապետութե օրինացն , վասն այսորիկ անուանէ զնոսա՝ ժողովուրդ որ նստէր ՚ի խաւարի : Զի զնոցանէ աւետարանինն ասաց այսպէս . իբրու ինքն ասաց լոյսն՝ այս ինքն ուսումն գիտութե նորա , խաւարն՝ այն որ յառաջագոյն էր , զի նա ինքն է մոլորութի , ոչ յաղթեաց նմա : Սկիզբն արար քարոզել զսկսումն առաջնորդութե նորա՝ որ ՚ի ձեռն մարմնոյն էր . և սկսաւ ասել՝ եթէ «Կսաւար ոչ յաղթեաց նմա» :

«Լ՝յլ եղև յաւուրս Հերօդէի արքայի հրէաստանի» : Եւ իբրև կատարեցաւ պատմութիւն վասն բանին՝ թէ որով կերպարանօք , և մինչև ցոր վայր , և վասն էր խոնարհեցաւ , ասէ ՚ի միւսում վայրի՝ եթէ «Ինքն բանն մարմին եղև , և բնակեաց ՚ի մեզ» : Եւ դարձեալ այսուհետև զոր միանգամ լսես դու յետ կատարելոյ բանին այնորիկ , մի վասն ճշմարիտ բանին լիցես զնա , այլ վասն բանին՝ որ զմարմինն զգեցաւ . այս ինքն պատմութիւն էն խառնուածովք , անծեղէնք էն ամենեքեան և մարդկեղէնք . բայց յայսմանէ , որ առաջինն և գլխաւորն ամենեցունց :

Եւ զի ասէ . «Յաւուրս Հերօդի արքայի հրէաստանի քահանայ մի՝ և անունն Զաքարիա , և կին նորա Էղիշաբէթ» : Եւ այն՝ զի ասէ «Անարատք էին յամենայն բնակութեան իւրեանց» . զի մի՛ ասիցեն՝ եթէ վասն յանցանաց ոչ ծնան , այլ սբանչելեաց մնային : «Եւ եղիցի , ասէ , ուրախութիւն և ցնծութիւն քեզ» . ոչ զի ծնար , այլ զի զորպիսի ոք ծնար : «Զիք , ասէ , ՚ի ծնունդս կանանց մեծ քան զՅովհաննէս» . և «Գինի , ասէ , և օղի մի՛ արբցէ» , իբրև զուխտաւոր մանկունս աւետեաց . զի յայտ արասցէ եթէ անտի է նա : «Եւ դու , ասէ , մանուկ՝ մարգարէ բարձրելոյն կոչեսցիր . զնասցես առաջի տեառն պատրաստել ըզ՝ Զանապարհս նորա» : Իբրև հոգի էր ՚ի մանուկն , նա և ՚ի ծերունի անդ էր :

«Եւ զնասցիր դու առաջի երեսաց նորա» , փոխաւ նակ մարգարէից՝ որ քարոզիչք էին համբաւունս նորա : «Տալ գիտութիւն զկատարեալ փրկութեան» . զի

գիտասցեն զխորհուրդս անցաւ որս 'ի ճշմարտութեանս 'ի որ ոչն անցանէ : «Շնորհ և ճշմարտութի՛ն ձեռն Յիսուսի եղեն » : Ընդ աջմէ սեղանոյն աւետարանեցաւ Յոհաննէս քարոզիչ տեառն աջոյն . և 'ի ժամ սպասուն պաշտաման աւետարանեցաւ . զի յայտարասցէ՛ թէ սահման է նա սպասու պաշտամանն առաջնոյ : Եւ 'ի ներքս 'ի սրբութի՛ն անդ պապանձեցաւ Ջաքարիա . զի յայտարասցէ՛ եթէ լուեն խորհուրդք սրբութեանն , զի եկն եհաս կատարիչ խորհրդոցն : Եւ զի ոչ հաւատաց նա՝ թէ արձակի ամլուութի՛ն կնոջն իւրոյ , կապեցաւ բանիւն իւրով :

( ) Ժքարիա չոգաւ առ հրեշտակն , զի յայտ լիցի եթէ կրսեր է ծնունդ նորա քան զհրեշտակն : Իսկ առ Մարիամ ինքն հրեշտակն եկն . զի յայտ արասցէ՛ թէ ծնունդ նորա տէր է հրեշտակին : Եւ զի 'ի տաճարն եկն հրեշտակն , զի մի գտցին պատճառք այնոցիկ՝ որք ստութեն կամին պատճառք գտանել : Ոչ եկն հրեշտակն առ Եղիշաբէթ , զի Ջաքարիա էր ծնիչ Յովհաննու : Եւ ոչ առ Յովսէփ եկն Գաբրիէլ , զի Մարիամ միայն էր ծնիչ անդրանկանն : Ոչ եկն Գաբրիէլ առ Եղիշաբէթ , զի այր էր նորա . այլ եկն առ Մարիամ , զի լցցէ անուամբ իւրով զտեղի խորհրդոյ առն : «Լսելի եղեն , ասէ , աղօթք քո առաջի Աստուծոյ » : Եթէ գիտէր թէ լինելոց է , բարիոք ինդրէր . և եթէ ոչ հաւատայր թէ լինելոց է , չարաչար աղաչէր . մերձեցաւ 'ի լինել , երկմտեաց թէ ոչ լինի : Արդ բարիոք 'ի մերձենալն էր բանն խրնդրուածոց իւրոց , և հեռացաւ 'ի նմանէ : Յառաջագոյն զայս աղաչէր , և իբրև եղեն լսելի ինդրուածքն իւր , շրջեցաւ . ասէ «Ջիարդ լինիցի այս » :

Արդ փոխանակ զի բարժանեցաւ բանն , բարժանեցաւ բերանն յաղօթից անդի իւրոց . բարժանեցաւ 'ի նմանէ բանն իւր և պաշտեաց զկամս իւր : Այս է , զի մինչ հեռին էր՝ ինդրէր , և իբրև մերձեցաւ թէ աւետարանեսցի , ոչ հաւատաց : Եւ վասն այնորիկ մինչ հաւատայր , և խօսէր . և իբրև ոչ հաւատացն , պապանձեցաւ . հաւատաց , և խօսեցաւ : «Հաւատացի , ասէ . վասն այնորիկ և խօսեցայ » : Արդ քանզի անարդեաց նա զբանն , չարչարեաց զնա բանն .

զի պատուեսցէ պապանձելոյն իւրով զբանն զոր անարգեաց. զի բերան նորա ասաց՝ բայ «Զիսորդ լինիցի այս», պարտ էր նմա պապանձել, զի ուսցի թէ մարթ էր այսմ լինել, եւ լեզուն արձակեալ կապեցաւ, զի ուսցի թէ մարթ էր կապեալ արգանդին արձակել. զիտաց նա՝ թէ այն որ կապեաց զլեզուն, կարող է արձակել և զարգանդն:

Ուսուսցեն զնա փորձանքն, զայն՝ որ ոչն կամեցաւ թէ ուսուսցենն հաւատքն. զի կամեցաւ նա խօսել, և փորձեաց թէ ոչ կարէ. և ապա ուսաւ՝ թէ որ փակեաց զբացեալ բերանն, կարող է բանալ զարգանդն փակեալ: Զի պապանձեցաւ նա, յայնմ ստուգու թէ զիտաց՝ թէ որչափ անիրաւս խօսեցաւ: Անդէր հրամայեն օրէնքն ակն ընդ ական. այլ զի ուսցի չարն ապականութիւնն ականն իւրոյ՝ թէ զորպիսի գեղեցիկ հաստատութիւն ապականեաց. սոյնպէս և Զաքարիա յանցեաւ բանիւ, և խրատեցաւ բանիւ, զի ճաշակեսցէ զգարձն փոխարինին իւրոյ: Եղև նա առանց բանի, զի կարծեաց թէ ոչ լինի բանն՝ որ ասացաւ նմա, այնու՝ զի խափանեցաւ նա ՚ի բանէ անդի պիտոյից: Ուսաւ թէ չարաչար խափանեցաւ բանն աւետեաց. բանն նորա անարգեաց զբան հրեշտակին, այլ և բանն նորա ընկալաւ զպատիժս ՚ի հրեշտակէ անդի: Զի թէպէտ և ամենայն անգամք չարարին ընդ միոյ անդամոյն, այլ առ այժմ պարտ էր իսկ այնմ անգամու՝ որ յանցեալն՝ չարաչարէր. թէպէտ և ՚ի չարարանաց անդի նորա հասանեն յանգամս ամենայն, սակայն զճշգրիտ չարանան ինքն ՚ի գլխին ճաշակէր. այս են յանցանք, այն զի ստիպէ զինի նորա հատուցումն նորին, զի մի ևս այլ եղիցի իբրև զնա:

Մէտարանեցաւ Զաքարիա ՚ի հրեշտակէ անտի, պարտ էր նմա ելանել լինել նմա քարոզիչ: Արդ փոխանակ զի ոչ հաւատաց նա լինել նմա քարոզիչ խօսիւքն իւրովք, խրատեցաւ զի եղիցինա նոցա քարոզիչ պապանձելոյն իւրով. այնու՝ զի ՚ի տաճարն սրբուէ երևեցաւ նմա տեսիլն, զիտացին ժողովուրդն թէ արժանի էր նա այսուիկ. այլ այնու՝ զի տեսին զնա զի կապեալ էր պապանձելոյն, զիտացին թէ պահա-

պան պիտոյ էր շրթանց նորա : Տանջեցաւ լեզու, զի խրատեսցին միտք . զի եղիցի միտք պինդ ունել զերասանակս շրթանց : Փոխանակ զի ոչ եդ պահապան բերանոյ իւրոյ, ծեփեցաւ դուռն բերանոյ նորա պապանձելոջն : Այնուիկ՝ զի ՚ի սուրբ սրբոցն խօսեցաւ ընդ նմա, գիտացին ժողովուրդքն թէ աւետիս բարեաց տուան նմա անդ . այլ այնու՝ զի ոչ կարէր խօսել, գիտացին եթէ չարաչար ուրեմն ետ զպատասխանին : Եւ այնուիկ՝ զի ՚ի ժամ աղօթից՝ յորում խնդրուածք խնդրեալ լինէին՝ երևեցաւ նմա տեսին, գիտացին թէ պարզեք իմն առաքեցաւ նմա . այլ այնու՝ զի ոչ գտին ՚ի բերան նորա ունել չնորհս, գիտացին թէ ոչ ընկալաւ զպարզեւս : Թէպէտ և ինքն Չաքարիա ՚ի բանից անդի հրեշտակին երկմտեաց, սակայն վասն պապանձելոյն ոչ ոք երկմտեաց : Այն՝ որ աւետեացն ՚ի ձեռն հրեշտակին ոչ հաւատաց, պապանձելոջն նորա ամենայն մարդ աւետեացն հաւատայր . զի ՚ի պապանձելն իւր Չաքարիա՝ մարգարէ և դատաւոր եղև այլոցն, զի իբրև ՚ի մարգարէն ուսցին զաւետիսն, և իբրև ՚ի դատաւորէ երկիցեն անարգել զաւետիսն : Նմին իսկ Չաքարիայի մարգարէ և դատաւոր եղև հրեշտակն . իբրև զմարգարէ պատմեաց նմա զԾածկեալսն, և իբրև զդատաւոր եդ ՚ի վերայ նորա զպատիժս պատուհասից :

Աւետիք բարեաց առաքեցաւ յայնմ ժամու մարդկուէն : Այլ քանզի առաջինն՝ որ լուաւ՝ երկմտեաց, եդ ՚ի նմա նշան՝ զի մի նմանիցեն նմա և այլք ևս : Արդ աւետիքն նոյն՝ որ յաղաղակել հրեշտակին ՚ի ձայն բարձր ոչ եղև հաւատարիմ, արար զի յորժամ ակնարկելոջն իւրով ցուցանիցէ Չաքարիա՝ հաւատարիմ լինիցի : Եւ իբրև ետես Չաքարիա թէ ակնարկելոջն նորա ամենայն ոք հաւատայ, ուսաւ նա՝ թէ չարաչար երկմտեաց ՚ի ձայնէ անտի հրեշտակին . վասն այսորիկ բարիօք լուոյց նմա զպապանձելն : Փոխանակ զի ոչ հաւատաց նա հրեշտակին, այն որ եղև նմա բերան նյ, պապանձեցոյց զնա՝ զի տախտակն եղիցի ընդ նորա խօսելի :

Իբրև լուաւ նա զաւետիսն Յովհաննու ՚ի հրեշտակէ անտի և ոչ հաւատաց, պապանձեցաւ . իբրև ե-

տես նա զՅովհաննէս զի ել նա յարգանդէ անտի , խօսեցաւ . բանն՝ որ ել 'ի հրեշտակէ անտի՝ անց առ բերանոջն և փակեաց զնա , և եհաս առ արգանդն և եբաց զնա : Եւ ինքն միւսանգամ գարձեալ փակեաց զարգանդն զոր եբաց , զի այլ մի ևս ծնցի . և դարձաւ միւսանգամ եբաց զբերանն զոր փակեաց , զի այլ մի ևս փակեսցի : Արժան իսկ էր փակել բերանոյն այնմիկ , որ ոչ հաւատաց ընդ բանալ ամուլ արգանդին . և արժան էր փակել արգանդին՝ որ ծընաւ զՈվաննէս , զի այլ մի ևս ծնցի . որպէս զի եղիցի միածին՝ քարոզ միածնին . զի թէպէտ և Չաքարիա միայն երկմտեաց , սակայն երկմտութիւն իւրով զերկմտութիւն ամենայն մարդոյ բառնայր :

Արդ յանհաւատութե իւրում ամենայն մարդոյ հաւատս ուսուցանէր : Իբրև 'ի բերանոյն կենդանի հրեշտակին Յովհաննէս աւետեօք ծնաւ , հայրն նորա հոգևոր ծննդեան նորա ոչ հաւատաց . այլ իբրև 'ի մեռեալ արգանդէ անդի ծնաւ , ապա մարմնաւոր ծննդեան հաւատաց նա : Արդ քանզի ոչ հաւատաց նա կենդանի բերանոյն , եղև բերան նորա մեռեալ բանիւն : Եւ զի հաւատաց նա ամուլ արգանդին առաւել քան հրեշտակին , եղեն շրթունք նորա ամլացեալ 'ի բանից : Տեսանէին զի պապանձեալ էր նա , վասն այնորիկ փութային հաւատալ բարիօք , զի տեսանէին զայն՝ որ երկմտեաց չարաչար . շրթունք նորա վասն վաղվաղուկ լինելոյ զայթագղեցին . բանիւն իւրեանց մատնեցան 'ի պապանձումն , զի ուսցին զծանրութիւն , զի այլ մի ևս դարձեալ զայթագղեցին 'ի վաղվաղէն իւրեանց : Եւ փոխանակ զի երկմտեաց Չաքարիա 'ի տեառնէ իւրմէ , և յաղօթից իւրոց հարկ նմա եղև պապանձեալ . զի յնյ և յաղօթից այլ մի ևս երկմտեսցէ :

Ա՞ իցէ բաւական հասու լինել կատարածի գիտից միոյ պատգամի քո , զի բազում է զոր թողումքն՝ քան զայն զոր առնումքն , որպէս ծարաւիք յաղբերէ . զի բազում երեսք են բանի նորա , ըստ բազմութեան երեսաց այնոցիկ՝ որ ուսանին զնա : Նկարեաց զբանն իւր բազում գեղովքն , զի իւրաքանչիւր որ յուսանելեաց անդի յոր և սիրէ՝ հայեսցի . և թա-

զեաց 'ի բանի անդ իւրում պէսպէս գանձս, զի իւրաքանչիւր որ 'ի մէջ ուստի և կրթեսցի՝ նովաւ մեծասցի 'ի նմանէ : Պատգամ իւր ծառ կենաց նա, զի յամենայն կողմանց պտուղ օրհնեալ կարկառու քեզ . որպէս վէմն որ յանապատի անդ բացաւ, զի ամենայն մարդոյ յամենայն կողմանց ըմպելի հոգեւոր էր նա : «Վերակուր, ասէ, զհոգեւոր կերան, և ըմպելի զհոգեւոր արբին», :

Արդ որում գիպեսցի մի 'ի մեծութեանց անդի նորա, մի կարծեսցէ՝ թէ այն և եթ զոր ինքն եգիտ՝ գոյ 'ի նմա, այլ ինքն զայն և եթ 'ի բազմաց անտի որ գոյ 'ի նմա՝ բաւական եղև գտանել . և մի զի եկն գիպեցաւ նմա՝ աղքատացուցանէ զնա . այլ զի ոչ լինի նա նմա բաւական, գոհասցի վասն մեծութեցն նորա : Աւրախ լեր՝ զի յագեցար, զի յաւելաւ 'ի քէն՝ մի տրտմիր . ուրախ լինի ծարաւի յորժամ ըմպէ, այլ զի ոչ լինի բաւական սպառել զաղբիւրն՝ ոչ տրտումի : Յաղթեսցէ աղբիւր ծարաւոյն քում, և մի յաղթեսցէ ծարաւն աղբերն . զի եթէ սպառի ծարաւն քո՝ իբրու աղբիւրն ոչ պակասէ երբէք՝ և ծարաւեացիս, դարձեալ միւսանգամ արբցես . ապ' եթէ ընդ յագեւն քում և աղբիւրն ցամաքեսցի, չարեացն քոց եղև յաղթութիւն քո : Գոհացիր դու վասն որոյ առերն, և վասն որոյ մնաց և յաւելաւ՝ մի տրտմեր . այն զոր առերն և գնացեր՝ մասն քո է, և այս որ մնաց՝ դարձեալ ժառանգութի քո է : Եւ զայն ինչ զոր ոչ կարեսդ դու առնուլ զնա 'ի միում ժամու վն տկարուէ քո, առ դու զնա ընդ ժամանակս ժամանակս՝ հանապազորդ լինելովդ քո : Եւ մի վն վատուէ քո ձեռն յանձին հարկանիցես . կամ թէ առցես միանգամայն զայն ինչ՝ որ միանգամայն առնուլ զնա չէր հնար . կամ թէ լքեալ մնայցես դու յայնմանէ, որ առ սակաւ սակաւ առնուլ կարելի զնա :

Վրեցին մատուցք 'ի տախտակի անդ՝ Յովաննէս, անուն՝ որ ակնարկէ վասն կարօտութե մերոյ գթութի . ինդրեցին մատուցք գթութի չնորհօք փոխանակ չրթանցն փակելոյ ստուգութի . «Լսելի եղեն,

ասէ , աղօթք քո առաջի այ » : Արդ եթէ անձու թին զայս ետ , և աղօթք զսոյն խնդրեցին , բարիոք ուրեմն զրկեցաւ նա 'ի խօսից անտի , փոխանակ զի զրկեցաւ 'ի նմանէ հանճար իմաստութե : Զի եթէ զանձ բարեխօս աղօթիւք իւրովք խնդրէր , և աղօթից վկայ լինէր՝ եթէ կարող են աղօթք խնդրել և կարող է անձ տալ , այլ իբրև մերձեցաւ լինել այն զոր խնդրէրն թէ լիցի , ասէ , « Զիարդ մարթ է այսմ լինել » : Արդ եղև այն անդ՝ զոր ոչ կամէր թէ լիցի : Փոխանակ այնր զի անարգեաց նա զայն՝ զոր կամէրն թէ լիցի , դիպեցաւ նմա այլ միւս ևս զոր ոչ էր ուսեալ , փոխանակ զի գտաւ նա տգէտ յայնմիկ՝ յորում քաղում ժամանակսն ուսանէր : Եւ փոխանակ զի ոչ լուան ականջք նորա զայն ինչ զոր շրթունք նորա ազաչէին , ցամաքեցաւ բերան նորա՝ ազբիւրն , որ էր դուռն բանից , զի զըմպելին իւր ականջացն ոչ ևս աւարեացէ :

Իսկ այն՝ որ պտուղ լսելեօք իւրովք ոչ աճեցոյց , զիարդ մարթեր նա այլոց լսելեօք պտուղ աճեցուցանել : Զի Զաքարիա զարս՝ որ անսերմն էին՝ Աբրա համաւ հարբն իւրեանց քաջալերէր զնոսա . և զկաւ նայս՝ որ 'ի ծննդենէ ամուլք էին՝ Սառայիւ մարբն իւրեանց մխիթարէր զնոսա . որպէս և զինքն և ըզկինն իւր ըստ իմանութե նոցունց զնէր : Զի Աբրա համ և Սառա հայրութի էր հասարակաց , և իբրև զհայելի հասարակաց 'ի մէջ ամենեցուն նոցա եղեալ էր . և ընդ նա հայելին աչք արանց և կանանց որ անսերմն ամուլք էին , զի մխիթարեցին նոքա որպէս և Սահակաւն , զի յետ իննսուն և ինն ամի նկարեցաւ 'ի մէջ նորա : Հայր էր նա նմա վասն հաւատոց , այլ երկմտեաց 'ի նմանէ վասն ծերութեան : Արդ փոխանակ զի երկմտեաց նա յայնմանէ՝ որ կարողն է փոփոխել զընտութիւնս , կամեցաւ խօսել նա և ոչ կարաց . զի ուսցի նա զայն՝ որ կարողն է զօրութե ամենայնի : Քանզի այն՝ որ ոչ հաւատայ , նշան պիտոյ է նմա , զի նովաւ հաւատասցէ . ետ նմա նշան 'ի բերանն նորա վասն երկմտութեան սրտի նորա . զի գիտասցէ թէ այն՝ որ կարողն եղև պապանձեցուցանել զխօսուն բնութիւն , և զարգանդն մեռեալ կարող էր

նորոգել : Արդ այնուհիկ զի ոչ կարէին շրթունք նորա ծնանել բան , հաւատաց նա եթէ մարթ էր ծերու թեանն նորա աճեցուցանել զծնունդն :

« Եւ սելի , ասէ , եղէն աղօթք քո առաջի ւնյ » : Աղօթք խնդրեցին , ւնծութիւն ետ , ազատութիւնն անարգեաց : Արդ յայտ եղև յայնմ վայրի՝ թէ աղօթք զամենայն խնդրուածս կարող էն խնդրել , և ւնծութիւն զամենայն պարգևս կարող է տալ , և ազատութիւն զամենայն ինչ կարող է զօմն առնուլ և զօմն անարգել . այլ ոչ է արժան դնել արատս 'ի վերայ այնոցիկ՝ որ առանց արատոյ իցեն յամենայն բնութիւն իւրեանց : Այլ քանզի երկեալ նա 'ի բարի շքոյ անդի փառաց հրեշտակին , խռովեցաւ նա լեզուով իւրով միայն , այլ ոչ սրտիւ իւրով . իբրև զայն՝ զի ասէ . « Գառնացուցին զհոգի նորա , և խօսեցաւ շրթամբք իւրովք » . վասն այսորիկ նովին բերանով նորա դատեցաւ զնա հրեշտակն : Զի թէ սրտիւն իւրով էր երկմտեալ նա , սրտիւն իւրով տանջէր զնա : Այլ իբրև կատարեցաւ այս , և քահանայն քաւեցաւ 'ի մոլորութիւն անտի :

Եւ զի ասէ , « Գարձուցանել զսիրտս հարց յորդիս » . քանզի փոխեցան նոքա 'ի հրեութեանէ անտի 'ի հեթանոսութիւն անդր , և երկմտեցին յուխտն ւնյ իւրեանց՝ ասաց բա « Գարձուցէ զսիրտս նոցա » . զի տեառն ամենայնի ծառայեսցեն՝ ճշմարտութեամբ , որպէս և հարքն իւրեանց : Եւ զի ասէ , « Պատրաստեալ է տեառն ժողովուրդ կատարեալ » , ըստ նմանութեւն եղիայի . զի նախանձու իւրով դարձոյց զբազումս յւնծպաշտուի անդր տեառն իւրոյ : Եւ եթէ ասիցեն՝ եթէ լինելոց է այս առ յապա , ահաւասիկ չեն երկմտեալ բաժանեալ հարք յորդուոց և որդիք 'ի հարց . նա և զկուռան դարձեալ ոչ պաշտեն :

Եւ զի ասէ , « Թագուցանէր զանձն իւր եղիշաբէթ » . վասն տրտմութեանն Զաքարիայ : Եւ դարձեալ , թագուցանէր զանձն իւր՝ զի պատկառէր նա , զի ծերաւուրցն դարձաւ յամուսնութիւն : Գարձեալ ասէ , թէ ոչ վասն ծերութեւն թագուցանէր զանձն

սաց Մարիամայ՝ թէ դու ես քոյր եղիշաբէթի, այլ եղիշաբէթ, ասէ, քոյր քո :

Արդ եթէ Մարիամ յայլմէ ազգէ է, սուտ եղև այն՝ զի ասէ՝ ՚ի տանէ Դաւթի . զի ասէ հրեշտակն . «Տացէ նմա տէր անձ զաթոռն Դաւթի հօրն իւրոյ» : Մարիամայ որդի է նա, և ոչ Յուսէփայ : Արդ ոչ եթէ այլուստ ուստեք երևեցաւ նմա մարմնով, այլ ՚ի Դաւթայ . զի ասէ այսպէս . «Բղխեսցէ զաւազանն յարմտեաց անտի Յեսսեայ, բղխեսցէ և ծաղկեսցէ ծաղիկ յարմտեաց անդի նր» : Նա և Աւաբեալ գարձեալ վկայէ յասել իւրում . տէր մեր Յիսուս Քրիստոս, ասէ, ՚ի Մարիամայ եղև ՚ի զաւակէ տան Դաւթի՝ այլովքն հանդերձ : Եւ դարձեալ գրէ առ Տիմոթէոս . «Յիշեա դու, ասէ, զՅիսուս Քրիստոս՝ որ ՚ի մեռելոցն յարուցեալ է, այն՝ որ եղև ՚ի զաւակէ տան Դաւթի», այլովքն հանդերձ : Այլ դարձեալ գտանեմք մեք, զի խառնեալ էին ազգն Յուդայ և Ղևեայ ընդ միմեանս ՚ի ձեռն Ահարոնի, զի առ նա զքոյրն Նասսոնի, որ նահապետն էր տանն Յուդայ . և ՚ի ձեռն Յովիդեայ քահանայի, զի առ նա իւր կին զգուստր Յովրամայ արքայի տան Դաւթի . թէպէտ և ՚ի բան հրեշտակին վասն մերձաւոր հարաւ զատութեան Մարիամն և եղիշաբէթի ասաց, զի ահաւանիկ առեալ էին և ազգն ՚ի միմեանց :

Արդ յարեաւ գնաց Մարիամ առ եղիշաբէթ . զի ուսցի նա՝ թէ արդարեւ եղիցի նմա այս, և վասն անձին իւրոյ մի երկմտեսցէ : Եւ դարձեալ զի յարեաւ գնաց Մարիամ առ եղիշաբէթ՝ որ փոքրն է քան զնա . որպէս և տէր մեր առ Յովհաննէս : «Ուստի, ասէ, իցէ ինձ այս, զի եկեսցէ մայր տեառն իմոյ առ իս» : Ետես Մարիամ զի և այլք պարծէին պարզեօք նորա . խոստովան եղև նմա և ասէ . «Յայսմ հետէ երանիցեն ամենայն ազգք» : Արդ քանզի դեռ յերանս Չաքարիայ էր Յովհաննէս, որպէս և Ղևի յերանս Աբրահամն, և նմին իսկ տեառն մերոյ սպասէր և ակն ունէր ծաղիկն արեգ ամսեան՝ որ լուռութեամբն քարոզեաց ՚ի վերաց ողկուղին՝ որ մղեցաւ ՚ի մէջ երուսաղէմի . և զոր օրինակ կանխադոյն է ծաղիկն հինգ ամսովք՝ քան սկիզբն լինել արեանն որթոյ, սոյնպէս

կանխեաց յղացաւ Յովհաննէս, զի եղիցի նա քա-
րոզիչ յղուծեան երկրպագելոյն երկիր պագելոց :
“Երանի իցէ, ասէ, որ հաւատայցէ՝ եթէ եղիցի
կատարումն ամենայն բանից՝ որ եղեն ընդ նմա, ՚ի
տեառնէ, ” :

Եւ իբրև յայտնեաց նմա զայն ինչ՝ որ ՚ի ծածուկ
խօսեցաւ ընդ նմա, և երանեաց նմա՝ թէ հաւատալ-
ցէ՝ և եղիցի կատարումն այնմիկ զոր լուաւ նա մարդա-
րէուծի աշակերտութիւն հանդերձ, յայնմ ժամանակի
Մարիամ պտուղ զայնորիկ զոր լուաւ ՚ի հրեշտակե-
անտի և յեղիշաբէթէ՝ քաղցրութիւն դարձուցանէր .
“Օրհնեա անձն իմ զտէր ”, այլովքն հանդերձ : Եւ
փոխանակ այնր՝ զի ասէ “Երանի իցէ, որ հաւատայ-
ցէ” . “Յայնմ հետէ երանիցեն ինձ ամենայն ազգք” :
Արդ յայնմ վայրի սկսաւ Մարիամ ՚ի քարոզութիւն
անդր արքայութեան նորոգ : Եւ զի յետ երկից ամսոց
դարձաւ նա ՚ի տուն իւր, և մի կացցէ ՚ի սպասու-
տէրն առաջի ծառային իւրոյ . և զի առ այրն իւր
եկն, զի յայտ լիցի՝ զի եթէ մարդկեղէն յղուծիւն
բարձեալ կրէր նա, փախչել արժան էր յառնէ ան-
տի իւրմէ :

Յղացաւ եղիսաբէթ ՚ի սահմի ամսեան, ՚ի ժամա-
նակի իբրև կատարեաց Չաքարիա զաւուրս սպասուն
պաշտաման իւրոյ : Աւետարանեցաւ Մարիամիւ, որ
որ տասն էր արեգ ամսեան . որպէս և Չաքարիայ, որ
որ տասն էր հուռի ամսեան : “Այս, ասէ, վեցերորդ
ամիս է նորա ” : Այլ օրէնքն հրամայեն՝ եթէ որ օր
տասն էր արեգ ամսեանն, արգելցեն զգառնն . ըստ
նմին թուոյ արգելաւ գառնն ճշմարտութե յորովայն
կուսին ՚ի ժամանակին՝ յորում լոյսն թագաւորէ . և
այսու յայտ արար՝ եթէ զմերկութիւն Ագամայ եկն
նա ծածկել : Եւ ծնաւ նա՝ որ օր վեց էր քաղոց ամ-
սոյ, ըստ յունարէն թուոյ, ՚ի ժամանակի՝ յորժամ
սկիզբն առնէ յաղթել լուսաւորն . զի յայտ արասցէ՝
եթէ պարտաւորեցաւ սատանայ, և յաղթեաց Ա-
դամ յաղթեցուցչաւն ամենայնի :

Եւ զի խաղաց ցնծալով Յովհաննէս, վասն քարո-
զութեանն նորա յայտ արար . ցնծաց մանուկ ամլոր
գին ընդդէմ մանկանն կուսորդոյ : Խնդրեաց լեզու

մօր նորա, և ասել 'ի վերայ նորա մարդարէութիւն . և վասն այնորիկ ծածկեցաւ յլուծիւնն Եղիշաբէթի 'ի Մարիամայ զվեց ամիս, մինչև կատարեսցի մանուկն անդամովք իւրովք, ցնծալ ընդդէմ տեառն իւրոյ կայտուելովն իւրով, և զի վկայեսցէ Մարիամայ ցնծալովն իւրով: Այլ դարձեալ զի ցնծաց նա յորովայնի մօր իւրոյ, այս չէր նորա, և ոչ իբրև լինէր նա Հինգէմեան . այլ զի յայտ արասցեն պարգևքն զանձն իւր 'ի մէջ ամուլ որովայնին ընդունչին նորա . և զի գիտասցէ զմեծ պարգևն նորա միւս ևս որովայնն կուսին . և հաւատասցեն երկիրքն սերմանեացն զոր ընկալան 'ի ձեռն ձայնի բարբառոյ Գաբրիէլի՝ որ մշակն էր երկուցն : Արդ զի ոչ կարաց Յովհաննէս աղաղակել ցնծալովն իւրով, և վկայել վասն տեառն իւրոյ, և սկսաւ ասել . "Օրհնեալ էս դու 'ի կանայս, և օրհնեալ է պտուղ որովայնի բուսմ" : Եւ զի 'ի մեռեալ արգանդէ անտի պատրաստեաց տէր մեր զբարոզն իւր, զի յայտ արասցէ՝ եթէ զկնի Ադամայ մեռելոյ եկն նա : Կենդանացոյց նախ զարգանդն Եղիշաբէթի, և ապա կենդանացոյց զհոգն Ադամայ մարմնովն իւրով:

Եղիշաբէթ պառաւ ծնաւ զվերջինն մարդարէից, և Մարիամ աղջիկ զտէր հրեշտակաց : Գուստրն ա հարօնեան ծնաւ զձայն բարբառոյ յանապատի, և դուստրն Գաւթայ արքայի զբանն երկնաւոր արքային : Կին քահանայի ծնաւ զհրեշտակն երեսաց նորա, և դուստր Գաւթայ զմեծ հզօր աշխարհաց : Ամուլն ծնաւ զթողինն մեղաց, և կոյսն ծնաւ զբարձինն մեղաց : Եղիշաբէթ ծնաւ զբաւիչն մարդկան յապաշխարուծիւն, և Մարիամ ծնաւ զսրբինն աշխարհաց 'ի սղծութենէ : Երեցաւուրցն լոյց Ճրագ 'ի տան Յակոբայ հօր իւրոյ, զի նա ինքն է Յովհաննէս . և տղայաւուրց զարեգակն արդարութե ամենայն հեթանոսաց : Զաբարիայի աւետարանեաց հրեշտակն, որպէս զի քարոզեսցէ սպանեալն 'ի վերայ խաչեցելոյն, և ատեցեալն 'ի վերայ նախանձելոյն : Եւ որ մկրտէրն Չուրբքն 'ի վերայ այնորիկ՝ որ մկրտէրն 'ի հուր և 'ի հողին սուրբ : Ծրագն անաղօտ 'ի վերայ արեգականն արդարութե . լի հողովն 'ի վերայ

այնորիկ՝ որ տուելին էր Հոգոյն : Փող քահանայն փողով ՚ի վերայ այնորիկ՝ որ գալոցն է յառուրն յետնումն : Չայն ՚ի վերայ բանին , և այն՝ որ ետես զազանին ՚ի վերայ այնորիկ՝ յորոյ վերայ ազանին հանգեաւ . որպէս փայլակն առաջի որոտման :

Եւ զի ասէ , « Որով երևեսցի մեզ արեգակն ՚ի բարձանց լուսաւոր առնել զխաւար մեր » . վասն աստեղն մոգոցն : Եւ զի ասէ , « Որ նստէին ՚ի խաւարի և յստուերս մահու » . վասն նոցուն ասաց , զի ասլըստամբ էին յառաջ քան զծագելն նորա . կամ վասն իւրայէլացոցն ասաց , զի ՚ի խաւարի էին . քանզի մոգքն լուսաւորեցին զնոսա . վասն այնր զի ասէ « Ուղղել զոտս մեր ՚ի ճանապարհս խաղաղութեան » : Եւ զի յստուերսն նստէին , վասն արուեստագիտութեանն քաղղէացոց ասաց . կամ ստուերքն կռապաշտութեան հեթանոսաց :

ԳԼՈՒԽ Բ

« ( ) ՆՈՒՆԴՔ , ասէ , Յիսուսի Բրիստոսի այսպէս եղեն . իբրև խօսեալ էր զմայր նորա Մարիամ Յուսէփու , և մինչ չե տուեալ էր առն՝ գտաւ յղացեալ ՚ի Հոգւոյն սրբոյ » : Այլ ոչ եթէ դոյզնաբար ինչ ասաց զայս աւետարանին . քանզի հեթանոսք պատմութիւնք իւրեանց առակեն , եթէ աստուածքն իւրեանց խոնարհեալ հնազանդեցան ատել ՚ի խողժտման ցանկութեցն , և ծնունդս որդւոցն՝ որ ոչ ՚ի բընութե : Վասն այսորիկ թէ գուցէ և դու յորժամ լուիցես վասն Մարիամայ՝ մի իբրև զայն զհեթանոսացն կարծիցես , յաւել և զայս յասելն՝ թէ ՚ի Հոգւոյն գտաւ յղացեալ , և ոչ եթէ յամուսնութենէ ծնաւ . զի սուրբ յղութիւնն նորա եղև մուտ հեզութե , զի ընակեսցէ յամենայն մարմին : Եւ զի խօսեցեալն եղև նա , և առ զանուն առն , և ապա ընկալաւ զյղութիւն , վասն կարգին թագաւորաց . զի չէր ինչ մարթ գրել զմանուկն յանուն մօր իւրոյ : Ընդ թագաւորս որդի Գաւթի գրեցաւ : Վամ վասն մըտաց մարդոց չարաց , որք զրպարտելինն յանուն հու-

Թէ, վասն այսորիկ տուաւ նա 'ի ձեռն առն հեզոյ . զի յորժամ հայեացի 'ի նա զի յղի իցէ, և ունիցի զնա, և ծնցի, և ոչ հանիցէ զնա 'ի տանէ իւրմէ . այլ բնակեացէ ընդ նմա, իբրու կցորդիցէ զանձն իւր բամբասանաց նորա : Վկայ առ ամենիսեան լինէր նա նորա՝ Թէ ոչ 'ի շնուԹեանէ է այն՝ որ ծնաւ, այլ 'ի զորուԹէ Հոգւոյն է յղացեալ :

Արդ ծնաւ նա առանց առն : Որպէս եղև ծնեալ 'ի սկզբանէ Եւայ Ստամայ առանց ամուսնուԹեան, սոյնպէս Յովսէփ և Մարիամ կոյսն իւր և կին : Եւայ ծնաւ սպանօղ, վասն այսորիկ Մարիամ ծնաւ զկէնարարն . նա ծնաւ զայն՝ որ եհեղ զարիւն եղբօրն իւրոյ, այլ սա ծնաւ զայն՝ որ արիւնն իւր հեղաւ յեղբարց անդի իւրոյ . նա ետես զայն՝ որ երերէրն և տատանէրն անիծիւք երկրի, և սա զայն՝ որ եբարձ զանէծան, և բւեռեաց զնա ընդ խաչափայտին : Յը զուրբ կուսին ուսիր դու եԹէ այն՝ որ առանց ամուսնուԹէ ծնաւ զԱդամ 'ի կոյս երկրէն, նա նկարեաց առանց ամուսնուԹէ զԱդամ երկրորդ 'ի մէջ կուսին : Եւ քանզի առաջինն յորովայն մօր իւրոյ դարձաւ, դարձեալ այսու երկրորդաւս՝ որ դարձեալ յորովայն մօր իւրոյ ոչ դարձաւ, դարձաւ այն՝ որ յորովայն մօր իւրոյ Թաղեցաւ :

Հաճեր և հաւանեցուցանէր Մարիամ զՅովսէփ Թէ յղուԹին իւր 'ի Հոգւոյն է . այլ ոչ առ յանձն, զի իբքն օտար իմն էին : Իբրև ետես Թէ երեւքն նորա զուարթ էին, և որովայն նորա լի է, ած զմտաւ իւրով արդարուԹիք իւրով, զի մի առակիցէ զնա և մի բամբաստիցէ զնա, այլ լռելեայն արձակել զնա . զի չէր գիտակ նա մեղաց նորա, և ոչ զյղուԹի նորա գիտէր ուստի իցէ : Վասն այսորիկ երևեցաւ նմա հրեշտակն և ասէ . մի երկնչիւր . ապա Թէ երկմտես ինչ, լուր դու Եօսյեայ մարգարէի, զի ասէ . «Ահաւադիկ կոյսդ յղացի» . և Դանիէլ զի ասէր . «Վէմ հատանէր առանց ձեռին» : Այլ ոչ իբրև զայն է՝ զի ասէ . «Հայեցարուք դուք ընդ լեառն և ընդ գուրն» : Անդ այր և կին յայտ արար, այլ աստ առանց ձեռինն . և զոր օրինակ Ադամ ելից զտեղի հօր և մօր Եւայի, այնպէս և Մարիամ տեառն մերոյ :

«Յովսէփ, ասէ, քանզի այր արդար էր, ոչ կա-
մեցաւ առակել զՄարիամ», : Եւ ահա աւանիկ ար-
դարութի նորա թշնամի հակառակորդ է օրինաց .
«Ձեռն քո, ասէ, նախ սկիզբն արասցէ 'ի քարկոծել
զնա», : Այլ ետես Յովսէփ զյղու թիւնն օտար, և
զդէպն օտարացեալ ճանապարհին կենաց, և յղու-
թիւն արամբեաց . արդ այս ամենայն պատճառս ե-
տուն նմա՝ զի գիտասցէ թէ յոյ են իրքն : Զի ոչ
երբէք ուրբէք ետես նա 'ի նմա խորհուրդ լիտութե .
նա և ոչ դարձեալ մարթ էր ինչ նմա թէ ոչ հաւա-
տասցէ Մարիամայ, այն՝ որ զբազում վկայութիւն
ունէր . այս ինքն զպապանձելն Զաքարիայ, և զյղու-
թիւն Եղիշաբէթի, և զաւետարանելն հրեշտակին, և
զցնծալն Յովհաննու, և զմարդարեութիւնն հարցն
նորա . զի ամենեքեան սոքա վասն յղութե կուսին
աղաղակէին այլովքն հանդերձ . վասն այսորիկ խոր-
հեցաւ նա արդարութե լուսեւան արձակել զնա : Զի
եթէ գիտէր նա՝ եթէ յղութիւն նորա չէր 'ի հօգւոյ
անտի, չէր նմա արդարութի ոչ առակելն զնա :

Այլ հասու եղև նա եթէ սքանչելի գործ է այս
ոյ, սակայն այլոցն չէր հաւատալի, խորհեցաւ 'ի մտի
իւրում թէ արդարութի է այս արձակելս : Եւ ըստ
նորա մտաց՝ թէ գուցէ գործս այս արատ ինչ առ-
նուցուն արդեւք բնակելն նոցա առ միմեանս, առա-
ւել ևս զայս խորհեցաւ՝ թէ գուցէ յանցանք ինչ
իցեն ինձ անուանել ինձ հայր անծեղէն ծննդեանն :
Եւ երկեաւ բնակել ընդ նմա, թէ գուցէ կորուսա-
նիցեմ զանուն կուսորդոյն : Վասն այսորիկ ասէ
ցնա հրեշտակն . «Մի երկնչիր դու առնուլ զՄա-
րիամ», : Դարձեալ գրէ, եթէ սրբուք բնակէր ընդ
նմա, և այլ ևս : Եւ վասն այսորիկ, ասէ, սպանին
զԶաքարիա, զի զՄարիամ առ կոյսս ունէր, զի կու-
սանք 'ի մի կոյս ժողովէին . կամ 'ի ժամանակին՝ յու-
րում կոտորեցան մանկախն, և պահանջեցաւ որդին
նորա 'ի ձեռն նորա՝ փոխանակ զի փախոյց զնա ընդ
յանապատ՝ սպանին զնա առաջի սեղանոյն, որպէս
և տէր մեր ասաց :

Վանզի են ոմանք՝ որ համարձակին ասել՝ եթէ
եղև Մարիամ կին Յովսէփու յետ ծնանելոյ նորա

զվերկիւն : Զիւրդ մարթ էր այսմ լինել . այն՝ որ եղև տուն բնակուածէ հողւոյն , և հովանի եղև 'ի վերայ նորա անձեզէն զօրուածին , երթալ նմա կցորդ լինել մահկանացուին , և ծնունդ լի չարչարանօք ծնանել ըստ նմանութե առաջին անիծիւք : Զի եթէ օրհնեալ 'ի կանայս էր Մարիամ , նովաւ արձակեցան ա նէծքն՝ որ 'ի սկզբանէ՝ որ երկամբքն և անիծիւք ծնա նի որդի . և այն՝ որ այսու ցաւօք ծնանի , չէ մարթ թէ օրհնեալ կոչեսցի նա : Այլ որպէս եմուտ նա դրօքն փակելօք , սոյնպէս և 'ի կոյս արդանդէ անտի . զի կոյսն առանց երկանց արդարեւ ճշմարիտ ծնաւ : Եւ եթէ վասն 'Նոյի զգաստացան հանդարտեցան գա զանքն 'ի տապանի անդ , յիրաւի էր և 'ի կոյսն մար դարէին՝ յորում Եմանուէլ բնակեցաւ՝ ոչ դառնալ յամուսնութի : Գաղանքն 'Նոյի բռնութի , բայց սա կամօք իւրովք : Որպէս յղացաւ նա յտակուածեամբ , սոյնպէս կաց մնաց նա սրբութի :

Եւ եթէ որդիքն Ահարոնի փոխանակ զի հօր օ տար մատուցին՝ սատակեցան , որչափ ևս և սա չար չարեալ լինէր : Եւ եթէ վաճառականքն զի խառնե ցին ջուր ընդ դինի՝ պատիժս պատուհասից կոչէ 'ի վերայ նոցա , որչափ ևս առաւել յայսմ վայրի վճիռ հատուցման եղեալ լինէր 'ի վերայ : Եւ եթէ յայն մանէ զի անուանեցան նոքա եղբարք տեառն մերոյ՝ կարծեն թէ որդիք իցեն նոքա Մարիամու , ահաւա նիկ և նա որդի Յովսէփու կոչեցաւ ոչ թէ 'ի շրէից անդի միայն , այլ և 'ի Մարիամայ 'ի մօրէ անդի իւր մէ : « Ահաւասիկ ես և հայր քո տառապեալ սիրաւ 'իբերան զնայաք շրջեաք խնդրեաք զբեզ : Այլ զի հրամեաց հրեշտակն , առնուլ Յովսէփու զՄարիամ , որպէս զի 'ի բաց մերժեսցէ զկարծիս 'ի մտաց անտի զըսարտացն նորա . առաւել ևս զի պահեսցէ զնա , զի մի սպանցեն զնա այնոքիկ՝ որ խղճեցին 'ի հրեշ տակէ անտի վասն յղութեն : Յոյժ խեղճ էր նոցա ծնանել կուսին . քանզի հաւատացեալ գիտէին նո քա՝ եթէ 'ի ծննդեան նորա քաղաք նոցա աւերի , և քահանայութի և թագաւորութի նոցա խափանեալ լինի . զի յայսմանէ նաև զմարդարէն Եսայի , որ աւետարանեայն զայն՝ թէ կոյսն ծնցի , սպանին :

Արդ ծնաւ կոյսն զանդրանիկն, և ողջ հաստատուն կաց մնաց կուսուծին իւր : ծնաւ և նա զմեզ 'ի մկրտուածի անտի, և արար զմեզ անդրանիկս պարգևօք իւրովք . զի չիք երեց և կրսեր 'ի ծոց մկրտուածն, քանզի ամենեքեան անդրանիկք եմք հաւատովք, և 'ի վերայ մեր եկն կատարեցաւ այն՝ զի ասէ, եթէ «Ամենայն անդրանիկ՝ որ քանայ զարգանդ, սուրբ տեառն կոչեսցի» : Այլ յորժամ աղտեղանամք և ժանկոտիմք մեզօք, յղենայ զմեզ մկրտուածիւնն, և սուրբս յանօրէնուծի ծնանի զմեզ 'ի միջոյ իւրմէ :

Եւ զի ասէ, «Սրբուծիք բնակէր ընդ նմա մինչև ծնաւ զանդրանիկն Բան», . զինի ընկերին իւրոյ ասացեալ է, թէ առ զնա և ապա բնակէր ընդ նմա սրբբուծ . այլ այսպէս լի . սրբուծիք բնակէր ընդ նմա, և առ զնա : Այլ այս՝ զի առ զնա, զի յետ յղանալոյն նորա անուանեցաւ նա այր նորա . կամ սրբուծիք բնակէր ընդ նմա, զի ոչ երբէք անկաւ ցանկուծիւն տեսւեան նորա 'ի խորհուրդս նորա : «Մինչև ծնաւ զանդրանիկն» . այս ինքն զի 'ի ծնանել անդրանկանն հաւատացեալ գիտացին՝ եթէ ոչ է նա մարդկեղէն բնուծիւն, այլ ծնունդ է նա անձեղէն : Արդ դարձեալ սրբուծեամք բնակէր ընդ նմա մինչև ծնաւ զանդրանիկն, այս սրբուծի բուսուծեան էր, իբրև կամքն իւրեանց հաղորդեալ էին . այլ սրբուծին զոր պահեցին յետ ծննդեանն տեառն մերոյ, ազատուծեն իւրեանց էր :

Այլ զայն զբուսուծի սահմանեաց և պատմեաց մեզ վասն կատարածի նորա, յայնմիկ՝ զի ասէ մինչ . և սրբուծիք բնակէր ընդ նմա, մինչև ծնաւ զանդրանիկն : Եթէ այդ այդպէս է, յետ ծնանելոյ նորա սրբուծիք բնակէր ընդ նմա : Զի ասաց բա մինչ . այլ մինչև ոչ եթէ սահման ինչ իցէ . զի «Ասաց տէր ցտէր իմ . նրատ ընդ աջմէ իմմէ մինչև եդից զԹնամիսքո 'ի ներքոյ ոտից քոց» : Թէ այդ այդպէս իցէ, յորժամ եդեալ լինին Թնամիք նորա 'ի ներքոյ ոտից նորա, յառնէ նա : Դարձեալ սրբուծիք բնակէր ընդ նմա, ամուսնուծի ոչ ահա սուրբ է ըստ Առաքելոյ վկայուածի . զի ասէ . «Անկողինք իւրեանց սուրբ են», : Եւ եթէ ասիցեն . ահաւանիկ եղբարք տեառն մերոյ ա-

նուանեալ են յաւետարանի անդ, այլ յայնմիկ՝ զի ետ տէր մեր զՄարիամ Յովհաննու, յայտ է եթէ ոչ են նորա որդիք նորա, և ոչ նա այր նորա: Զի այն որ ասաց՝ բա «Պատուեա զհայր քո և զմայր քո», զի՞որդ որոշէր զնա յորդոց անտի իւրոց, և տայր ՚ի ձեռս Յովհաննու:

Եւ զի գրեցան իւրաքանչիւր ՚ի քաղաքի իւրում, զի ցրուեալ էր Խորայէլ և գերեալ էր Յուդայ. և քանզի վկայուեալք ճշմարիտք են սոքա ՚ի տան սկրզբանց թագաւորաց, ասաց վասն ծննդեան նորա՝ եթէ յաւուրս Օգոստեայ եղև: Իսկ արդ ընդէր այս աշխարհագիր առաջին եղև ընդ այն ժամանակս՝ յուրում ծնանելոց էր տէր մեր: Քանզի գրեալ է. ա. սէ «Մի պակասեացէ իշխան Յուդայ, և մի պետ յերանաց նորա, մինչև եկեսցէ որոյ իւրն է.» զի յայտ լիցի եթէ ՚ի ծագել նորա եղև աշխարհագիրն, զի ՚ի ժամանակի ծննդեանն նորա տիրեսցեն հեթանոսք ՚ի վերայ ժողովրդեանն: Այն՝ որ ինքնին անձամբ թագաւորեալ էր, զի կատարեսցի այն՝ զի ասէ, «Եւ ՚ի նա հեթանոսք յուսասցին», արդ եկն նա. քան զի պակասեալ էր իշխան և մարգարէ: Եւ «Այսօր, ասէ, ծնաւ ձեզ փրկիչ» . կամ թէ «Նա եղիցի օծեալ», «Այսօր, ասէ, ծնաւ ձեզ փրկիչ», որ է ինքն. և ոչ եթէ լինելով եղև, այլ է ինքն օծեալ տեառն:

Իբրև սկիզբն եղև խաղաղութեան լինելոյ, հրեշտակքն փառս ՚ի բարձունս ասէին և խաղաղութիւնս յերկիր: Այլ իբրև ընկալան ներքինքս ՚ի վերնոց անտի, փառս յերկիր աղաղակէին, և խաղաղութի յերկինս: Ի ժամանակին յայնմիկ՝ յորում էջ անձու թիւնն զգեցաւ զմարդկութիւն, խաղաղութի յերկիր աղաղակէին հրեշտակքն: Եւ ՚ի ժամանակին յորում ել վերացաւ մարդկութիւն ընկղմեալ յանձութիւն, և նստեալ ընդ աջմէ, խաղաղութի յերկինս աղաղակէին մանկտին առաջի նորա. «Օրհնուի, ասէին, ՚ի բարձունս», Արդ աստի և Առաքեալ ուսաւ ասել. «Արար խաղաղութի արեամբ խաչին իւրոյ, որ ինչ յերկինս և որ ինչ յերկրի»:

Վարձեալ հրեշտակքն փառս ՚ի բարձունս ասէին,

և խաղաղութի՛ն յերկիր . և մանկտին խաղաղութի՛ն յերկինս , և փառս յերկրի . զի յայտ արասցեն՝ թէ որպէս շնորհք ողորմութե՛ն նորա ուրախ արարին զվեղաւորս յերկրի , սոյնպէս և ապաշխարութիւն նոցա ուրախ արարին զհրեշտակս յերկինս : Փառք այ կա մաւ , և բարկացելոցն խաղաղութի՛ն և հաշտութի՛ն , և պարտաւորաց յոյս և թողութիւնս : Եւ զի ՚ի հովուաց անդի սկիզբն արարին , զի և մի որ ուրեք որ յանապատի իցեն՝ զրկեսցին , այլ ապրեալ գտցին խաղաղութի՛ն յաւետեաց անտի Ճշմարիտ հովուին : Փառք ՚ի բարձունս այ , և խաղաղութի՛ն յերկիր . և ոչ գազանաց և ոչ անասնոց , այլ յոյս բարեաց որդւոց մարդկան :

Եւ զի ասէ . « Արդ արձակես զծառայս քո » . քանզի զմիթիթարութի՛ն ժողովրդեանն ընդունէր նա , և զսահման Իսրայէլի պահէր . այլ իբրև ետեսնա զայն՝ որ ՚իւրն էր , ասէ . « Արդ արձակես դու զծառայս քո ՚ի խաղաղութի՛ն » . իբրև զօրէնս և զբահանայութի՛ն : Արձակես դու զծառայս քո ՚ի խաղաղութի՛ն , Հմաւոնի ասացաւ , և վասն օրինացն ակնարկեցաւ : Հմաւոն և Մոյսէս արձակեցին , այս ինքն խաղաղութե՛ն , ոչ եթէ հակառակութի՛ք ինչ եղև արձակել օրինացն , այլ սիրով խաղաղութի՛ք հանգոյց զօրէնսն : Եւ զի ասէ . « Ահա տեսին աչք իմ զթութի՛ն քո զոր պատրաստեցեր դու առաջի ամենայն հեթանոսաց » . այն զի ասէ . « Ամա սպասէին ամենայն հեթանոսք » : Եւ զի ասէ . « Ահաւասիկ սա կայ ՚ի գլորումն և ՚ի կանկնումն » . այն զի ասէ . « Ահաւասիկ դնեմ ես ՚ի սիօն վե՛մ գլորման . և որ ՚ի նա հաւատայ՝ մի ամաչեսցէ » : Կամ՝ ՚ի գլորումն և ՚ի կանկնումն ժողովրդեանն և հեթանոսաց , կամ ՚ի գլորումն անօրէնութե՛ն և ՚ի կանկնումն արդարութե՛ն :

Եւ զի ասէ . « Ի նշան հակառակութե՛ն , և քո ինքն անձին » . յայնմիկ՝ զի այլ ազգ խորհեցան ՚ի վերայ նորա բազում այլազանդք : Զի ոմանք ասէին մարմին նորա ոչ չարչարելի առ նա . և ոմանք ասէին ոչ է Ճշմարիտ , մարմնով ասեն կատարեաց նա զառաջ

1 Եօրինակն պակասէր ոչ :

նորդուծին իւր : Եւ այլք ասեն մարմին երկրաւոր ,
 և այլք ասեն երկնաւոր . և այլք ասեն յառաջ քան
 զաշխարհս , և այլք ասեն սկիզբն նորա 'ի Մարիա-
 մայ եղև : Եւ զի ասէ , « Անցուսցէ սուր » . այն՝ որ
 ցանկեցաւ 'ի դրախտի անդ 'ի պատճառս Եւայի ,
 բարձաւ 'ի ձեռն Մարիամնու : Կամ անցուսցէ սուր .
 այս ինքն զուրացուին : Այլ Յոյնն մեկին իսկ ասէ .
 « Յայտնեսցին , ասէ , 'ի բազում սրտից խորհուրդք » .
 այնոցիկ՝ որք երկմտեցին : Եւ զի ասէ « Անցուսցէ
 սուր » . նա և դու , ասէ , երկմտիցես . յայնմիկ՝ զի
 կարծեաց նա զնմանէ թէ պարտիզապանն իցէ . վասն
 զի լինի , ասէն , զարմացեալ յետ ծննդեան նորա ,
 և ընդ յղանալն նորա , և պատմէ այլոց թէ որպէս
 արդեօք յղացաւ , և կամ զիսրդ ծնաւ , և 'ի զար-
 մանալ բանի նորա հզօրասցին և այլքն ևս՝ որք երկ-
 մտեցին վասն նորա :

Եւ զի երևեցաւ աստղն , զի սպառեալ էին մար-
 դարէքն : Ընթացաւ աստղն պատմել թէ ով իցէ
 այն , առ որ փութացեալ ընթանան բանք մարգարէ-
 իցն : Զի զոր օրինակ վասն Եղեկիայի ընթացաւ արե-
 դակն յարևմտից ընդ արևելս , սոյնպէս և վասն
 մանկանն որ 'ի մնուր անդ կայր՝ ընթացաւ աստղն
 յարևելից ընդ արևմուտս :

Արդ առաջինքն 'ի նշան արեգականն դարովեցին
 զԽարայել . և վերջինքս եկին յամօթ առնել զժողո-
 վուրդն , իբրև բարձեալ ունէին պատարագս : Եկին
 մոգքն նշանօք իւրեանց իբրև մարգարէք , և վկայե-
 ցին վասն ծննդեան նորա : Եւ զի մի յորժամ ե-
 րևեսցի նա՝ օտարացուսցեն զնա , այլ զի գիտասցեն
 ամենայն արարածք զծնունդն նորա : Պապանձեցաւ
 և Զաքարիա , յղացաւ Եղիշաբէթ . որպէս զի իմա-
 ցեալ գիտասցեն զնմանէ ամենայն աշխարհք :

Եւ և աստղն այն՝ աստղ էր նա իշխանական գնա-
 ցիւք իւրովք , վերանալ և խոնարհել , իբրև արձա-
 կեալ և ոչ իբրև կապեալ . զի ունէր իշխանութիւն
 'ի վերայ օդոց երկնից իբրև զօչ բեւեռեալ յերկինս :
 Եւ զի թագոյց զանձն իւր , զի մի եկեսցեն նոքա պարզ
 ուղեղ 'ի Բեթղահէմ . այլ զի չարչարեսցի Խարայել ,
 ծածկեաց զնա 'ի նոցանէն՝ զի յերուսաղէմ եկեսցեն ,

զի դպիրքն պատմեսցեն վասն ծննդեան նորա . որպէս զի առցեն վկայութի ճշմարիտ 'ի մարգարէից անտի և 'ի քահանայից : Եւ մի կարծիցեն եթէ այլ զօրութի իցէ արտաքոյ քան զհանգիստն նորա՝ որ բնակեալն է յերուսաղէմ . զոր օրինակ և ծերքն 'ի հոգոյ անտի որ 'ի Մովսէսն էր՝ առին . զի մի կարծիցէ որ եթէ այլ ոգի իցէ :

Արդ արևելայքն աստեղն լուսաւորեցան , զի խրայելլացիքն 'ի խաւարել արեգականն կուրացան : Արդ նախ արևելք երկիր պագին Քրիստոսի . որպէս և ասէ . «Արևելք 'ի բարձանց լոյս տայցեն » : Կրբեկարգեաց զնոսա աստղն մինչև առ արեգակն , կաց 'ի վերայ ժամանակեան նորա , և պատմեաց զնմանէ , և կատարեաց զգնացս իւր . որպէս և Յովհաննէս ձայն՝ որ քարոզեաց 'ի վերայ բանի . և իբրև եղև լսելի և մարմնացաւ և երևեցաւ , աղաղակեաց ձայն ուղղիչ ճանապարհի . «Նմա , ասէ , աճել և ինձ մեղմանալ » : Ոչ հաւանելին մոգքն՝ որ երկիր պագանէին լուսաւորայ՝ գալ առ լոյսն , թէ ոչ էր պատրեալ զնոսա աստղն լուսոյն իւրով : Չսէրն նոցա՝ որ կապեալ էր 'ի լոյսն անցաւոր , առ լոյսն՝ որ ոչ անցանէ՝ ձգեաց զնոսա :

Այլ Հերովդէս՝ որ վերջեաց զմոգսն նենգութի իւրով , և կամէր խաբել զնոսա , տեսիլն 'ի քուն նենգէր զնա : «Եւ առին նոքա 'ի տեսլեան , ասէ , հրաման՝ զի մի դարձցին անդրէն առ նա » : Չի թէպէտ և մոգքն 'ի զուարթութեանդ իւրեանց գովեցին զնա , զի ոչ նախանձեցաւ ընդ նմա , յայնմիկ՝ զի ասէր «Եւ ես եկից երկիր պագից նմա » , սակայն քնոյն իւրեանց գսրովէին զնա , զի ստեաց նոցա իբրև ինքն կամէր սպանանել զնա . այնու՝ զի երևեցաւ նոցա 'ի տեսլեան , զի մի դարձցին անդրէն առ նա . իբրև ընդ հայելի տեսանէին զնենգութի սպանչին : Արդ այն՝ որ կամեցաւ զմիտսն զուարթնոցն գողանալ , գողացեալ եղև ինքն 'ի նենգեցելոց անդի :

Արծէր Հերովդէս եթէ խաբեաց զնոսա՝ իբրև ետես թէ հաւատացին նմա , այլ խաբեցաւ ինքն 'ի նոցանէ 'ի ձեռն տեսլեանն : Արդ այն՝ որ խաբեցաւ , նոյն և գողացեալ եղև , իբրև զխտացին մոգքն 'ի

ձեռն տեսլեանն՝ թէ գողանալով գողացաւ զնոսա . յայնմիկ՝ զի ասաց , բա «Եւ էս եկից երկիր պագից նմա» : Զի զոր օրինակ վասն Եզեկիայ տուան նշանն զի քարոզեսցէ արարածոց , զի 'ի ձեռն արեգականն դառնալոյ ծանիցեն թէ ոլ իցէ այն՝ որ դարձոյց զնա 'ի մահուանէ 'ի կեանս , սոյնպէս թէպէտ վասն մոգուցն տուան նշանն , սակայն նշան է . զի ամենայն արարածոց 'ի պատճառս մոգուցն քարոզեցաւ : Զի աստեղըն որ հնազանդեցաւ՝ որ ոչ 'ի բնուէ իւրում՝ մարդկան , և ճանապարհ առաջի նոցա հորդեաց , յուսասցին յսփ , այն՝ որ հնազանդեցաւ մարդկու թէս , զի հորդեսցէ նմա ճանապարհ յարբայու թին իւր : Եւ զոր օրինակ արեգակնն՝ որ խաւարեցաւ 'ի մահուան անդ նորա , զի գիտասցեն արարածք զմահն նորա , խաւարեցաւ սոյնպէս և աստղն՝ որ ծագեաց . զի գիտասցեն ամենայն աշխարհք զճնուունն՝ որ ծագեաց :

Օ ուարթագին ծննդեամբ երևեցաւ աստղն զուարթագին , և տրտմագին մահուամբն երևեցաւ աղջամուղջն տրտմագին : Եւ զոր օրինակ Եզեկիայ 'ի ձեռն նշանին ապրեցաւ 'ի յայտնի մահուանէ անտի , սոյնպէս և նոքա 'ի ձեռն նշանին ապրեցան 'ի ծածուկ մահուանէ անտի : Զի թէպէտ և աստղն՝ մոգուցն որ երթային ընդ նմա 'ի ճանապարհին , անձնորա՝ որ երևէր նոցա , այլ երեսք նորա ծածկեալ էին 'ի նոցանէ , այսպէս և աստղ նորա նմանեալ էր , զի լոյս նորա յամենայն մարդս երևէր , և հետք շաւղաց նորա յամենայն մարդոյ ծածկէր :

«Այլ բացին , ասէ , զգանձս իւրեանց , և մատուցին նմա պատարագ .» . ոսկի՝ մարդկու թէ նորա , և զմուռս՝ մահուան նորա , և կնդրուկ՝ անձու թէ նորա . կամ ոսկի՝ իբրև թագաւորի , և կնդրուկ՝ իբրև սոյ , և զմուռս իբր զմուսցելոյ : Բայց դարձեալ ոսկի , զի երկրպագութին որ առաջի ոսկոյն լինէր , տեառն իւրում դառնալոց էր նա . և զմուռս և զկնդրուկ վասն բժշկի յայտ արար՝ զի բժշկելոց էր զբեկումն Ագամայ : Այն որ յայտնեաց նոցա զի մի դարձցին առ Հերովդէս , նոյն յայտնեաց նոցա ելանել գալ , զի կատարեսցին ելիւք նոցա երկոքին . մի՛ այն զի ասէ

“Յերկրէն եզիպտացոց կոչեցից զորդի իմ” . և այն՝ զի ասէ “Հռաքէլ լայր” : “Կատարեցաւ , ասէ , բանն՝ որ ասացաւ ՚ի ձեռն Երեմիայ մարգարէի” , այլովքն հանդերձ :

ԳԼՈՒԽ Գ

“**Ե**րբ Երեմիայի խոսեցաւ ի մոզուց անդի , բարկացաւ յոյժ . և առաքեաց կոտորեաց զամենայն տղայ մանուկ” : Արդ դու , ահորէն շերտովքէս , ոչ ահա լուար թէ աստի՛ն էքարող նորածին թագաւորին . ընդէր ոչ ածէր դու զմտաւքով , զի եթէ յերկնից է՝ ոչ կարես դու հակառակ կալ ընդդէմ՝ երկնաւոր գործոյն : Եւ զի անզաւկեաց նա զմարս ՚ի սիրելեաց իւրեանց , խնդրեցաւ ՚ի նմանէ վրէժ հատուցման երիւք որդովք և կնաւ իւրով . և ինքն մեռաւ դառնապէս մահուամբն :

Այ գիտաց շերտովքէս թէ սրպէս խնդրեսցէ զիրսն . զի կուրացեալ էր նախանձու , վասն այսորիկ ոչ կարաց գիտել . և որպէս քննեաց նա վասն միոյ պատգամի Միքիայ մարգարէի , թող քննեալ էր նա և վասն պատգամին Եսայեայ , զի յայտնեալ էր ազգատոհմն նորա և մայր նորա և գեղ նորա և ժամանակ նորա : Ազգատոհմն նորա ՚ի տան Գաւթի , որպէս ասաց Յակոբ . և մայր նորա թէ կոյսն է , որպէս ասաց Եսայի . և գեղ նորա Բեթղէմ , որպէս ասաց Միքիա . զժամանակ նորա՝ որպէս և ասացին մոզքն . և յաշխարհագրէ անդի շոռոմոց ուսեալ լինէր նորա՝ թէ Յիսուս որդի Յովսէփու գրեցաւ , որք գտին զնա : Զի թէպէտ և զայս ամենայն գիտէր նա , սակայն ոչ գիտէր արբեալն նախանձուն իւրով ճանաչել զնա : Հաւուղայ նմանէր նա . զի իբրև ՚ի բռան իւրում էր ճաշակ արեանն Գաւթայ՝ որով ծարաւին էր , և ոչ գիտաց զնա թէ ՚ի ներքոյ նորա է նա : Գիտաց Սողոմոն դատ առնել և ճանաչել զմանուկ զբողորդին . գիտաց և Գալիլա քննել հանել զիսորհուրդն ծածկեալ ՚ի սրտէն Հմիլիսի :

Այլ Փարաւոն՝ քանզի ոչ էր յայտնի ազգատոհմ և ժամանակ փրկչին՝ որ ծնանելոցն էր հերբայեցոցն ,

առ կոտորեաց նա զբազում տղայս, զի ընդ բազումս մեռցի և մին ևս՝ որ պիտոյն էր նմա : Նա և Շաւուղայ՝ ի բազմաց անտի պարտ էր գիտել թէ չէ կարող զօրութեն Գաւթայ . և ոչ Հերովդէս զօրութե որդւոյն Գաւթայ : Այլ ատելութի փոխանակ զի գիտասցէ կամ ուսցի, մեղանչել ապականել փութայ : Որդիք են նոքա սատանայի, այն՝ որ կարծեաց եթէ կարեմ սպանանել զՄովսէս, և կորուսանել զԳաւթ, և ՚ի խաչ հանել զորդին Գաւթի : Նա և Կային աշակերտ նորա կարծէր՝ թէ կարեմ խաբել զձծ յասել անդ իւրում . «Միթէ պահապան իցեմ եղբօր իմում», : Եւ Գեհեզի զՆղիշա, և սկարիովտացին՝ զտէր մեր :

Եղեն մանկտին՝ որ կոտորեցան յերկուս կերպարանս՝ վկայք կոտորեալ արդարոց, և ամբաստանողք սպանողացն : Զի եթէ զնա՝ զի ասաց բա ձծ եմ ես, միամտութե մերժեալ օտարացուցին զտղէտս զանմեզս, վասն որոյ կոտորեցին յառաջագոյն, մինչ չև իցէ լեալ նոցանմա քարոզիչ : «Չայն, ասէ, կարգացաւ ՚ի Հռամա . Հռաքէլ լայր զորդիս իւր», : Եւ եթէ Բեթղաշէմ Յուդայի է որդոյ Լիայ, Հռաքէլ ընդէր լայր զորդիսն իւր զի ոչ էին . այս ինքն զի չէին ուրեք թէ մեռցին վասն Քրիստոսի . զի ոչ եթէ յորդոյն նորա ծնաւ փրկիչ . քանզի Լիա օրինակ է առաջին ժողովրդեանն, և Հռաքէլ օրինակ եկեղեցւոյ : Այլ ամուլն, ասէ, ծնաւ . և բազմացան որդիքն այրոյն քան զարամբոյն : Կամ վասն զի սահմանակիցք էին տունն Բենիամենի ընդ տունն յուդայեան, զի այսպէս է գրեալ . «Մեռաւ, ասէ, Հռաքէլ ասպարիսով միով մերձ մտանել յԵւփրատ, զի նա ինքն է Բեթղաշէմ», : Եւ որպէս ասաց զարձեալ Մովսէս յօրհնութե անդ իւրում վասն Բենիամենի . ասէ «Ի մէջ թիկանց նորա բնակեցցէ», . զի բնակեաց հանգիստն յերուսաղէմ, զի նա է ժառանգութի Բենիամենի : Եւ իբրև ետ նշան Շաւուղայ ՚ի ժամանակին իբրև օծն զնա թագաւորել ՚ի վերայ Խորայէլի, «Ահա աւանիկ, ասէ ցնա,

1 Յօրինակին խրատացին :

դիպին քեզ արք երեք 'ի ծղծախառ գերեզմանն
Հռաքելայ 'ի սահմանս Բենիամենի , , :

« Հռաքել, ասէ , լայր զորդիս իւր , , : Ո՛վ Հռաքել,
լաց դու . մի իբրև զայն զառաջինն զլալուսն քո , այն
զի եկին հասին Թշնամիքն 'ի վերայ որդւոցն քոց , այլ
լաց դու 'ի վերայ այնոցիկ՝ որ կոտորեալն ընկեցեալն
են 'ի հրապարակսն , ոչ յօտարացն՝ այլ յորդւոցն
հօրն իւրեանց Յակոբայ : Այլ արգել դու զձայն
քո 'ի լալոյ , զի գրեցան վարձք արտասուաց քոց ,
այնոցիկ՝ որ ընդ որդւոյն Գաւթայ ծնան . այս ինքն
'ի ժամանակին՝ յորում ծնաւ նա՝ զի քարոզք ա-
ւետեացն նր՝ 'ի ժամանակս այցելուէն եղիցին : Ահա
աւասիկ առին նոքա զսահման գլխաւոր զվերինն Ե-
րուսաղէմի մօրն մերոյ , որում խոստովան եղաք այն-
միկ՝ որ Մովսէսին երևեցաւ 'ի լերինն՝ ժառանգե-
ցին նոքա : Այլ կաց մնա դու և մխիթարես ջիր յոր-
դին քո յընդիբ 'ի Հաւուզ , որ նա ինքն է Պաւղոս ,
որ մխիթարէ զքեզ , և լինի փոխանակ վարձուց և
արտասուաց և ցաւոց քոց :

« Իբրև ետես , ասէ , Թէ խաբեցաւ նա 'ի մոզուց
անտի , բարկացաւ , , : Ո՛ր ապէլացիք , կոյրք՝ զի ոչ ի-
մանայք , և խուլք՝ զի ոչ լսէք , և ոչ ևս էք ցարդ
զարթուցեալք ձայնին Եսայեայ զի ասէ . « Տացէ ձեզ
տէր ւ՛ծ նշան , , : Եւ եթէ յայլ որ տուեալ էր , գոյր
ասել . և ոչ եթէ յայլ որ , այլ 'ի նոյն իսկ՝ որ 'ի կու-
սէն էր՝ տուաւ ձեզ . այս ինքն ամենեցուն ձեզ : Այլ
Մովսէսի տուաւ , զի ինքնին միայն առանձինն հա-
ւանեցի իբրև խորհրդիւ . և Գեղէոնի և Եղեկիայ :
Այլ որ միանձնութի տուաւ նոցա , ոչ ահա առ ձեզ
առաքեցաւ գործն յայտնի , և մերկութի ճմարիտ
առակաց օրինաց ձերոց 'ի ձեռն մոզուցն : Զիարդ
ոչ իմացարուք զժամանակն փրկութե , և հաւատա-
ցէք 'ի ծնունդն կուսին : Կամ Թէ գուցէ հանդերձ
Թագաւորան ձերով յապշութե նստէիք , սպասէիք
Թէ դարձեալ միւսանգամ առ ձեզ դարձցին մոզքն ,
և յերկրորդումն պատմեցեն զնմանէն :

Ո՛չ ահա շատ է ձեզ զի եկին օտարք զարթուցին
զձեզ , 'ի միտ առնուլ ձեզ՝ Թէ ծնաւ նա : Կամ Թէ
գուր զնոյն իսկ խորհուրդս սպանող Թագաւորին ձե-

րոյ երկրորդ Փարաւոնին քանանեան զաւակին զաւ
կողովնացոյն ունէիք¹ : Շաւուղ ճշմարիտ փոխանակ
զի լուաւ նա վասն քահանայիցն՝ զի ձեռնկալու եղեն
Դաւթի յանգիտութեան , առաքեաց ետ ածել և
կոտորեաց զնոսա : Արդ բարիոք եղև և ձեզ , զի կա-
խեցաւ արիւնն արդար զպարանոցէ ձերմէ , որպէս
և Շաւուղայն . և որդին Դաւթի ապրեցաւ 'ի ձեռաց
ձերոց , և զնաց 'ի մէջ հեթանոսաց : Հալածեցաւ Դաւ-
ւթ 'ի Շաւուղայ , որպէս և որդին 'ի Հերովդէէ :
Կոտորեցան քահանայքն վասն Դաւթայ , և մանկը-
տին վասն տեառն մերոյ : Ապրեցաւ Աբիաթար 'ի
քահանայից անդի , որպէս և Յովհաննէս 'ի մանկոց
անտի : Աբիաթարաւ հատաւ քահանայութի տանն
Հեղեայ , և Յովհաննէսաւ հատաւ մարգարէութիւն
որդւոցն Յակոբու :

Այլ քանզի Խորայէլ՝ որ որդին կոչեցաւ յեգիպ-
տոսէ խորհրդիւ , կորոյս նա զորդիութիւն , զի Բա-
հաղու երկիր պագին , և կռոցն խունիս արկին , վասն
այսորիկ և որ ինչ նման է սոցին , կոչեաց զնոսա Յով-
հաննէս ծնունդս իժից . և զի կորուսին նոքա զանուն
որդեգրութեանն , այն՝ որ շնորհօքն յաւուրց անտի
Մովսէսի սփռեցաւ 'ի վերայ նոցա , և անուն նմա-
նող գործոց իւրեանց 'ի ձեռն Յովհաննէս ընկալան :

Իբրև եմուտ տէր մեր յերկիրն եգիպտացոց և
ել , ասէ աւետարանիչն . “Արդ կատարեցաւ , ասէ ,
ճշմարիտ բանն՝ որ ասացաւ 'ի ձեռն մարգարէին .
ասէ . յեգիպտոսէ կոչեցից զորդի իմ ” : Եւ զի ասէ
“Նազորացի կոչեսցի ” . գաւազան՝ 'ի հերբայեցի նա
զոր ասէ , և մարգարէն նազորածնունդ ասէ . և վասն
զի գաւազան ծնունդ է . այլ աւետարանիչն՝ վասն
զի սնաւ 'ի Նազարէթ՝ ետես եթէ սա ևս նմանեալ
է այնմիկ , և նա այսմիկ , ասէ “Նազորացի կոչեսցի ” :
Մարգարէութիւն առ Յովհաննէս , և խորհուրդք
մարգարէութեն առ տէր Յովհաննէս . որպէս քահա-
նայութիւն առ որդին Զաքարիայ , և արքայութի և
քահանայութի առ որդին Մարիամու : Օրէնքն 'ի
ձեռն Մովսիսի . նշան գաւիսն բազում խորհրդովք :

¹ Յօրինակին ունէին :

Ամադէկ և Չուրքն որ քաղցրացան, և օձն պղնձի, և ճշմարտութի նորա 'ի ձեռն Յիսուսի տեառն մերոյ : Մկրտութիւն Յովհաննու բարձրագոյն է քան զօրէնս, և խոնարհագոյն էր քան զՔրիստոսին . զի ոչ եթէ անուամբ մկրտէր որ մինչև 'ի ժամանակ վերանալոյն նորա : Եւ Յովաննէս յանապատ . ոչ զի եղիցի նա անդ ամեհի, այլ զի ցածուսցէ յանապատի անդ զամեհութի շինին . զի ցանկութի այն՝ որ 'ի մէջ շինին խաղաղութե, իբրև զգազան ամեհաբար խռովեալ լինի : Յորժամ ելանէ յանապատ, ցածնու և հանդարտէ : Հաւանեցուսցէ զքեզ ցանկութիւն Հերովդէի, զի ամեհաբար 'ի մէջ շինին 'ի խաղաղութեան 'ի վերայ կնոջն եղբօր իւրոյ առանց օրինաց մոլեգնեալ լինէր . զի ապականեցէ նա զհեղութի սգաստութեան Յովհաննու, այն՝ որ խաղաղութե 'ի մէջ անապատի, և ոչ ըստ օրինաց անկամ ամուսնացաւ նա : «Եւ Բանն մարմին եղև և բնակեաց 'ի մեզ» . այս ինքն բանն այ 'ի ձեռն մարմնոյն զոր առ, բնակէ 'ի մեզ : Այլ ոչ ասաց թէ առ մեզ, այլ 'ի մեզ . զի յայտ լիցի թէ վասն մեր զգեցաւ նա զմարմինն մեր . իբրև զայն՝ զի ասէ . «Մարմին իմ կերակուր» :

«Դաբեցին, ասէ, Հրեայքն առ Յովաննէս և ասէն ցնա . դու ո՞վ ես : Նա խոստովան եղև ասէ՝ եթէ ես չեմ Քրիստոս : Ասէն ցնա Եղիա՞ իցես դու, ասէ՝ ոչ» : Եւ ահա տէր մեր Եղիա կոչեաց զնա, որպէս և գիրք իսկ վկայեն : Եւ իբրև հարցին զնա, ասէ «Չեմ ես Եղիա» : Այլ ոչ եթէ 'ի դէմն մարմնոյ Եղիայի ասացին գիրք վասն Յովհաննու թէ եկն, այլ զօրութե և հոգով Եղիայի . ոչ եթէ այն Եղիա է որ վերացաւ՝ եկն առ նոսա, զոր օրինակ և ոչ Դաւիթ գլխովին եղև նոցա թագաւոր, այլ Զօրաբարէլ : Նա և փարիսեցիքն ոչ եթէ զայս հարցին զՅովաննէս՝ եթէ հոգովն Եղիայի՝ եկիր դու, այլ թէ՞ դու իցես Եղիա գլխովին . վասն այսօրիկ ասէ՝ ոչ : Զինչ պիտոյ էր Եղիայի գլխովին եթէ առ Յովաննու գտանին գործք Եղիայի : Այլ զի մի լիցի դատեալ Յովհաննէս 'ի նոցանէ, թէ Եղիա կառօք սրբովք վերացաւ, և զնորա գլուխն աղջիկն պղծալից սկտեղբ բարձ, վասն այսօրիկ մուտ Եղիշա կաց 'ի միջի 'ի

մէջ Յովհաննու և Եղիայի :

Յորժամ կամեցան թէ սուտ արասցեն զՅովաննէս, կշտամբեալ յանդիմանեացէ զնոսա Եղիշա որ ստոյգն է նոցա . զի հաւատան նոքա եթէ կրկին ընկալաւ նա զհոգի վարդապետին իւրոյ : Եթէ այդ այդպէս իցէ, երկիցս անգամ երկու կառօք պարտ էր Եղիշայի վերանալ ընդ երկինս, թերևս և ընդ երկինս երկնից . այլ յայտ է՝ թէ զօրուժին Եղիայի տուաւ նմա գործովք իւրովք : Այլ ոչ եթէ ամենայն, այլ ինքեանք տիպքն գործոցն . ապա թէ ոչ լի նէր մեկնուժիւնն օգտուժէն, և եթէ ոչ էր արարեալ կրկին առաւելուժին զոր ընկալաւ :

Արդ այնոքիկ՝ որ աւ տէրն մեր առաքեցան հարցանել՝ թէ սրով զօրուժք առնես դու զայս, նոյնք առաքեցան առ Յովհաննէս . քանզի ոչ էին նա ուսուցանել զապստամբողս, ոչ յայտնեաց . զի ոչ եթէ իբրև զմարդք որք կամին ուսանել զճշմարտուի թէ ով է Յովհաննէս, այլ պատուհասէին զնա : «Վու ո՞վ ես, ասեն, որ զայդ առնես» . և նա ոչ ետ նոցա պատասխանի իբրև ուսուցանելեաց, այլ իբրև ապստամբողաց : Եւ զամենայն ինչ որ զինչ միանգամ հարցինցնա, ասէ «Չեմ ես ֆրիստոս և ոչ Եղիա և ոչ մարգարէն, այլ ձայն» . որպէս զի և ոչ Յովհաննէս և մարդ, և իբրև մարգարէ էր նա և Եղիա և ֆրիստոս :

Այլ այնոքիկ՝ որ հարցինն զնա, ոչ էր նա և ոչ մի յայսցանէ . որպէս և տէր մեր ասաց ոմանց՝ թէ չեմ գատաւոր, իբրու գատաւոր էր նա . և ոմանց ասէ՝ չեմ բարերար, իբրու բարերար էր նա : Զոր օրինակ բախէ ձայն քարոզ լուսոյ՝ ի դուռն լսելեաց, այսպէս ծագել ճրագի՝ ի դուռն բաց . որպէս և գիրք ընկեր ձայնի : Զի մի են ճրագ և հաւ, որպէս Եղիա և Յովհաննէս . հաւ լսելի առնեն մեզ ձայնին իւրեանց, խորհուրդ ձայնի յարուցչին մերոյ . և ճրագ ի ծագել իւրում ցուցանէ մեզ զխորհուրդ լուսոյ լուսատուին մերոյ : Վասն այսորիկ ՚ի մէջ երկոցունց կռիւցին զխաւար . խորհուրդ չօր և Որդոյ, զի կոճոպեցին զարուժի . և խորհուրդ մարգարէից և առաքելոց, զի յերկոցունց կողմանց արեգակն զօրացեալ լինին :

Այլ տես դու զի և ճրագ յայտ առնէ այրիչ բերանոյն իւրոյ, թէ խորհուրդ է նա Եղիայի, որ այրեաց զչարսն լեզուաւ իւրով, և պատքեցոյց զնոսա 'ի ջրոյ 'ի կիզումն բանի իւրոյ : Նա և հաւ խօսի 'ի լուծէ գիշերոյ . խորհուրդ է Յովհաննու՝ որ քարողէր 'ի լուծեան անապատին . այլ ընդ գալ ճրագին ընդ երեկոյս, ոչ գտանի ընդ նմա հաւ՝ որ խօսի ընդ առաւօտսն, այլ ընդ ձայն լուսանալոյն գտեալ լինի ճրագն երեկոյին, զի վասն գալստեանն Եղիայի վկայ եսցէ . զի եղև խորհրդիւ ընդ Յովհաննէս :

Արդ ձայն Յովհաննէս է . այլ բան՝ որ գնայ 'ի մէջ ձայնի, տէր մեր է : Արդ ձայնն զարթոյց զնոսա, ձայն աղաղակեաց և դարձոյց զնոսա, և բանն զսարգևս իւր բաշխեաց նոցա . ըստ մեղաց սոյնալէս և խրատ : Փոքր մի ամբարշտեցան, սակաւիկ մի խրատեաց զնոսա : «Եւ կոտորեսցէ, ասէ, զոստս անտառին փայտատով» ասաց Եսայի . զոստս և ոչ զարմատս : Արդ զի լցաւ չափն մեղաց նոցա, եկն Յովհաննէս և խրեաց հան զարմատս ծառոյն : «Ահա աւասիկ հասեալ է, ասէ, տապար առ արմին ծառոց» . զայն՝ զոր Եսային եթող : Եւ երբ եղև այս . այլ 'ի ծագել ճշմարտին, այն՝ որ անուանեցաւ 'ի գաւազան և 'ի ծաղիկ, և հանգեաւ 'ի վերայ նորա հոգին, այն՝ որ եւթն մասամբբ կոչեցաւ :

«Այս, ասէ, և հայր քո տառապեալ սիրտ'իբերան գնայաք և խնդրէաք զքեզ» : Եւ ընդդէմ այսր բանի ասէ «Ի տան հօր իմոյ պարտ է ինձ լինել» : Եւ զի խնդրէին զնա, զի խղճէին թէ գուցէ սպանին զնա . այլ իբրև երկեմեանն էր նա, զայս խորհեցան առնել ընդ նմա հանդերձ շերովգիաւ արքայիւ իւրեանց : Եւ զի զհանդերձ ստեղծէն զգեցեալ էր Յովհաննէս, զի չև ևս էր կտրեալ սուրբ ոյխարին մերոյ :

Այլ զի ասէ . «Ի քարանց աստի յայսցանէ կարող է անձ յարուցանել որդիս Աբրահամու» . այս ինքն յերկրպագուաց քարանց և փայտից : Իբրև զայն՝ զի ասէ «Հայր ազգաց բազմաց ետու զքեզ» : Պահեաց Յովհաննէս զանձն իւր յամենայն մեղաց . զի զայն մկրտելոց էր, որ առանց մեղաց էր : Մի զարմանար,

Յովհաննէս, զի մկրտես գու զիս . ուր մկրտու թի՛ իւր զոյ՛ ի կնոջէ կայ ինձ ընդունել : « Զի յաւուրն , ասէ , պատանաց իմոց պահեսցէ զայդ » : Եւ մահն նորա մկրտու թի՛ կոչեցաւ : Խօսեցաւ Եղիազար զԵրեփեկայ ՚ի վերայ աղբեր ջրհորոյն . Յակոբ զՀռաքել ՚ի վերայ աղբեր ջրհորոյն . Մովսէս զԾիփորա ՚ի վերայ աղբեր ջրհորոյն : Արդ ամենեքեան սոքա յօրինակ եղէն տեառն մերոյ, զի խօսեցաւ զեկեղեցի իւր ՚ի մկրտու թի՛ անտի Յորդանանու : Զոր օրինակ եցոյց յականէ Եղիազար Երեփեկայի զՍահակտէր իւր, մինչդեռ գայր ՚ի դաշտի անդ ընդ յառաջ նորա, սոյնպէս և Յովհաննէս եցոյց յականէ Յորդանան գետոյ զփրկիչն մեր : « Ահա աւասիկ սա է գառն նոյ . սա է որ գայ բառնալ զմեզս աշխարհիս » :

ԳԼՈՒԽ Դ

« Եւ ինքն Յիսուս էր, ասէ, ամաց իբրև երեսուն ՚ի ժամանակին իբրև եկն նա կնիք առնուլ ՚ի Յովհաննէս » : Եւ այս վասն ամօթոյ մարկիոնացոցն . զի եթէ մարմին ոչ զգեցաւ, առ մկրտու թի՛ զի՛ մերձեւնայր . զի անձեղէն բնու թի՛ն մկրտու թի՛ չէր կարօտ . և զի երեսնեմի էր նա, և զի զմարդկու թեանէ նորա յայտ արար : Եւ զի ասէ « Թոյլ տուր այժմ, զի կատարեսցուք զարդարուիս ամենայն » զոր ընկալցին փրբկիւք և թագաւորը օծումն և օրէնս ՚ի քահանայից : Զոր օրինակ զգեցաւ նա մարմին, և երևեցաւ նա իբրև կարօտեալ, սոյնպէս մերձեցաւ և առ մկրտու թի՛ . և զի վկայեսցէ վասն ճշմարտութեան իւրոյ . առաւել ևս զի մկրտութիւն իւրով սահմանեսցէ զնա, յայնմիկ՝ զի դարձաւ մկրտեաց զայն՝ որ ՚ի Յովհաննէս մկրտեալ էին : Յոյց և յայտ արար՝ թէ մինչև առ նա միայն պաշտեաց զնա, զի ճշմարիտ մկրտութիւն ՚ի ձեռն նորա յայտնեցաւ . այն՝ որ արդարացոյց զնա ՚ի պատուհասից անտի օրինացն :

Եւ զի ասէ « Թոյլ տուր այժմ » . զի մի մտցէ նա ՚ի դաւիթ իւր իբրև զգող . և զի յամօթ արասցէ ըզփարիսեցիմն, զի հպարտացեալ էին և արհամարհէին

զմկրտուծին Յովհաննու . իբրու յարգէ դարձեալ զխոնարհութիւն քարոզին իւրոյ իբր զայն՝ զի ասէ . «Ամենայն որ խոնարհ արասցէ զանձն իւր , բարձրասցի » : Եւ զի խոստովան եղև Յովաննէս՝ բա «Ոչ եմ ես արժանի լուծանել զխրացս կօշկաց նորա » , առ տէր մեր զաջն Յովհաննու , և եղ զնա՝ ՚ի վերայ գլխոյ իւրոյ : «Թոյլ տուր , ասէ , այժմ՝ զի կատարես ցուք զարդարուծիւնս ամենայն » : Քանզի Յովհաննէս գարշապար է օրինացն . օրէնք և մարգարէք մինչև ՚ի Յովհաննէս , այլ Քրիստոս սկիզբն է նոր կրտակարանացս : Զգեցաւ նա զարդարուծի՝ հնոյն մկրտուծիք , զի ընկալցի նա զկատարած օժման , և տացէ զնա լի և բովանդակ աշակերտացն իւրոց . զի ահա աւաստիկ և զմկրտուծին Յովհաննու օրինօքն հանդերձ սահմանեաց , և մկրտեցաւ նա արդարուծիք : Քանզի առանց մեղաց էր նա , այլ մկրտեաց նա շնորհօք զի մեղաւորք էին : Աւեցոյց զօրէնս արդարուծեամբ իւրով , և դադարեցոյց զմկրտուծիւն մկրտելովն իւրով :

Իայց դարձեալ «Կատարեսցուք զարդարուծիւնս ամենայն » , զի Յովհաննէս էր ՚ի դուռն բակին . զի ՚ի մէջ նորա ամբողջեալ ժողովեալ էր հօտն իսրայէլ լացոց : Մուտ նա առ հօտն անդր ոչ իշխանուծիք , այլ արդարուծիք : Եւ վկայեաց Հոգին որ հանգեալ ՚ի վերայ նորա ՚ի մկրտել նորա՝ թէ նա է հովիւ . զի ընկալաւ նա ՚ի ձեռն Յովաննու զքահանայուծիւն , զարքայուծի և զմարգարէուծի : Արդ առ նա զարքայուծի տան Դաւածի ծննդեամբն , որ եղև ՚ի տանէ Դաւածի . և առ զքահանայուծին տանն Աւեայ երկրորդ ծննդեամբն մկրտուծին սրբւոյն Ահարոնի : Արդ այն՝ որ հաւատայ թէ ծնունդ երկրորդ լինի նմա յաշխարհի , ոչ երկմտեալ լինի յայնմանէ թէ վերջին ծննդեամբ մկրտուծեամբն Յովաննու առ նա զքահանայուծին Յովաննու : Եւ քանզի բազումք մկրտեցան անդ յայնմ առուր , էջ հանգեալ Հոգին ՚ի վերայ միոյն , զի սրոշեալ լիցի յամենեցունց նշանով , այն՝ որ ոչ էր սրոշեալ յամենայն մարդոյ տեսլեամբ : Եւ քանզի ՚ի մկրտելն նորա էջ Հոգին , վասն այսորիկ մկրտուծին նորա տուեալ լինէր Հոգին :

“Երոյն ժամայն, ասէ, Հոգին սուրբ վարեաց Հան զնա յանապատ, զի փորձեսցի նա 'ի սատանայէ”, և եւ վասն էր մինչ յերեսուն ամ անդր ոչ փորձեաց զնա . այլ քանզի նշան յերկնից յայտնի 'ի վերայ անձութէ նորա ոչ էր տուեալ, և դուզնաբար իբրև զայլ երևէր նա, և վկայութիս մեծամեծս 'ի մէջ ժողովրդեան նորա ոչ ունէր, լուեաց նա 'ի փորձելոյ՝ մինչև եղև սկիզբն լինելոյ այսմ: Այլ իբրև լուաւ նա թէ “Ահա աւասիկ գայ գառնն ւնյ, և սա է որ բառնայ զմեզս աշխարհի”, յապշութէ մեծի կայր նա . սակայն համբեր՝ մինչև մկրտեսցի՝ տեսանել թէ իբրև զկարօտեալ մկրտի:

Եւ իբրև ետես՝ թէ իբրև զլցուցիչ կարօտութե էջ 'ի ջուրս անդր, և ոչ եթէ իբրև զկարօտեալ եկն նա առ մկրտութի անդր, 'ի փայլիւն լուսոյն՝ որ լի նէր 'ի վերայ ջուրց, և ձայնիւն՝ որ եղև յերկնից, եդ 'ի մտի իւրում և ասէ . եթէ մարտիւ փորձանաւ ոչ փորձեմ զնա, ոչ կարեմ ճանաչել զնա: Այլ քանզի ոչ էր արժան բարերարին հակառակ կալ ընդդէմ կամացն այսորիկ՝ որ եկն փորձել զնա, նա և համարձակէր ոչ վարել զնա, յայնմիկ՝ զի ոչ գիտէր թէ որպէս փորձեսցէ զնա . մինչև հանդերձեաց պատրաստեաց տէր մեր զանձն իւր 'ի մարտ պատերազմի, և զգեցաւ զօրութի Հոգոյ ելանել նա հատակիլ, ոչ մերձեցաւ առ նա փորձել զնա:

“Հան, ասէ, վարեաց զնա Հոգին սուրբ յանապատ, զի փորձեսցի 'ի սատանայէ”: Այլ վասն քաղցրութե իւրոյ հակառակ կալ ընդդէմ նորա ոչ կամեցաւ, թէ գուցէ լքեալ լինիցին ականջք լողացն կարծիւք: Այլ ոչ կարէր նա գիմակալ լինել մարտին նորա, վասն այսորիկ ոչ կամեցաւ նա երթալ ընդդէմ փորձչին իւրոյ . առաւել ևս՝ զի մի եղիցի տեղի ուրացելոցն յասել՝ թէ կրտսերագոյն է Հոգի քան զՈրդի: Զի եթէ 'ի մարտ պատերազմի նա հանէր զնա, և ոչ 'ի պատիւ և 'ի հանգիստ, զիարդ ոչ անկանէր խեղճ՝ 'ի խորհուրդս մաքառողաց 'ի քննել զայս: Զի եթէ էր կրտսերութի Հոգոյն քան զՈրդի, զիարդ Հոգոյն տուեալ լինէր իշխանութի հանելոյն զնա յանապատ . զի ահա աւա-

սիկ իբրև իշխան երևեցաւ 'ի հանել զնա : Եւ զի հան վարեաց զնա Հոգին յանապատ փորձիլ 'ի սատանայէ , այն իսկ է զի ասէ . « Աչ ոք կարէ մտանել 'ի տուն հզօրին և աւար հարկանել զգանձս նորա , եթէ ոչ նախ զհզօրն կապիցէ , և ապա զգանձս նորա աւար հարկանիցէ » : Արդ կապեաց նա զհզօրն , և յաղթեաց նմա 'ի ներքս 'ի տան իւրում . և ապա սկիզբն արար քարոզութիւն իւրում , և հորդեաց մեզ ճանապարհս պահոյ . զի նովաւ յաղթեսցուք խորամանկութեց նորա :

« Այլ յետ քառասուն աւուր , ասէ , զի պահէր նա՝ քաղցեալ » . այս ինքն վասն յաղթութեւն ակոյանին , զի առաջի ամենայնի խայտառակեսցէ զպարտաւորութիւնն նորա . և ուսոյց մեզ բանիւք իւրովք , զի յայտմ և եթ իցեմք քաղցեալ բանին տեառն : Իսկ ընդէր վասն Մովսիսի և Եղիայի ոչ ուրեք յայտ առնէ՝ թէ քաղցեան . և վասն տեառն մերոյ գրեալ է՝ թէ քաղցեալ : Այլ զի յամօթ արասցէ զայնուսիկ՝ որ ասեն , եթէ ոչ առ մարմին . և զի տացէ պատճառ սատանայի 'ի մերձե՛նալ առ նա , 'ի փորձել զնա , յասել անդ նորա՝ « Ասա դու քարանցս այսոցիկ՝ թէ հաց լիցին » : Եւ զի ոչ արար , զի մի տացէ զցանկութիւնն մեղաւորին . և 'ի խոզս անդը՝ զի ետ նմա՝ որպէս և խնդրեաց , ոչ եթէ նմա ինչ կամս արար , այլ վասն նշանաց զի արասցէ անդ . զի ոչ ոք կամեցաւ ելանել առ նա 'ի գաւառէ անտի գերգետացոց , մինչ առ արար նա անդ սքանչելիս :

Այլ զի ոչ ամաչեաց նա յառաջին փորձանաց անտի , աճ հան կացոյց զնա 'ի վերայ անկեան տաճարին : Եւ ահա ցարդ ևս կանկուն կայ տեղին , և տաճարն կործանեալ է , որպէս ասաց ինքն . ասէ « Մի մնայցէ 'ի նմա քար 'ի քարի վերայ » : Եւ տեղին՝ յորոյ 'ի վերայ եկաց նա՝ իբրև նշան պահեցաւ : « Ասէցնա . արկ զքեզ 'ի վերուստ 'ի վայր , զի գրեալ է՝ թէ պահեսցեն զքեզ , զի մի երբէք հարցի զքարի ոտնք » : Ա՛յլ փորձիչ , թէ 'ի վերայ նորա՝ կատարի սաղմոսն . ոչ ահա գրեալ է անդէն , ասէ . « Ի թիկնաւ մէջս իւր ընկալցի զքեզ » : Արդ ոչ ինչ մարթ է անկանել թռչոց , զի օգին իբրև զերկիր հաստա-

տուն են 'ի ներքոյ թէևոց նորա . կամ ոչ ահա դարձեալ գրեալ է, թէ "Ի վերայ օձին քարբի գնասցես դու" : Այլ զայն ինչ՝ որ ինչ պիտոյն էր նմա՝ ուսաւ 'ի գրոց անտի, և որ ինչ վնաս էր՝ եթող . սոյնպէս և հերետիոտայքն առնուն ինչ 'ի գրոց 'ի պէտս գայթաղու թէ իւրեանց . և թողուն զայն՝ որ յանդիմանէ զմոլորութիւն նոցա . զի յայնմիկ յայտ աբասցեն՝ թէ այն աշակերտք այնր վարդապետի են :

"Եւ արձեալ առ զնա ած հան 'ի լեառն մի բարձր յոյժ, և ասէ ցնա . իմ են այս ամենայն թագաւորութիւք" . և յայնմիկ մոլորին և կարծեն եթէ ինքնութի ունի նա : Եւ որպէս ասացի, բամ զոր ինչ վնասուն է՝ թողուն և զայն առնուն : Եւ եթէ զի ասաց նա, բա իմ են, տան նմա ինքնութի . իբր ոչ եթէ 'ի նոցանէն ինչ ուսանիմք մեք զճմարտութի, այլ այնու՝ որով կարծեն թէ յաղթեն, նովին առաւել ևս պարտաւորին : Թէ այդպէս է, յորժամ ասէ զկնի նորա՝ թէ "Ինձ տուեալ է", 'ի միտ առցեն թէ այլ է արարիչ նոցա . և նմա տալով տուաւ : Եւ զի ասէ . "Իշխանութի ունիմ ես 'ի վերայ այս ամենայնի" . ոչ եթէ բնութի իւրով ունի զիշխանութին, այլ զի նոքա կամեցան . զի ասէ այսպէս . "Որում պատրաստէք զանձինս ձեր 'ի ծառայութի հնազանդութե, ծառայ էք նորա" . և այլ ևս :

Եւ զի ասէ "Անկցիս 'ի վերայ երեսաց քոց, և ինձ խոնարհ երկիր պագցես" . զի յայտնի լիցի ամբարտաւանութի հպարտութեն այնորիկ՝ որ 'ի սկզբանէ իսկ կամեցաւ լինել անձ : Մարմին տեառն մերոյ յանդիմանէ զամենայն մարմին . զի եթէ մերկ ոք իջանէ 'ի պատերազմ, պարտաւորի նա . զի զպեցաւ նախ յառաջագոյն զզէն պահոցն, և ասպ էջ սա 'ի մարտ պատերազմի : Արդ զէն հաստատութե պիտոյ է ընդդէմ այնորիկ՝ որ ձգէ զնետմն զմուխմն զմեքենաւորս : "Ասա, ասէ, քարանցս այսոցիկ՝ թէ հաց լիցին" : Զգեաց նետ, որ ուսուցանէ զլիութիւն, զի խողտիցէ զնա 'ի քաղցութի անդր, զի մտցէ 'ի փորձանս : Այլ ոչ կամէր նա տիրել քաղցութեն . զի ինքն քաղցութին զպահս իբրև զպատեանս զգեցեալ էր : Գարձաւ քաղցութին ձգեաց 'ի նա նետս լիու-

Թէ իւրոյ . զի ուսուցէ նմա զայն՝ որ ուսուցանէրն զարտաքին լիութիւն , Թէ զոյ և ներքոյ լիութիւն՝ որ ոչ երևի : « Այ եթէ հացիւ միայն կեցցէ մարդ , այլ ամենայն բանիւ՝ որ ելանէ՝ ՚ի բերանոյ ւնոյ » : Արդ այն՝ որ եկն փորձել , փորձեցաւ . և որով եկն ուսուցանել , յանդիմանեցաւ : « Եթէ որդի ես ւնոյ , ասա քաւանցս այսոցիկ՝ Թէ հաց լիցին առ այժմ » : Բերանն սատանայի դատեաց զնա , Թէ որ յւն է՝ կարէ զքարինս հաց առնել :

Արդ ուսոյց զնա տէր մեր նովին իսկ բանիւ նորին . զի եթէ կարէ ւնձ զքարինս դարձուցանել առնել հաց , ուսիր փորձիլ , զի և առանց հացի կարող է ւնձ լցուցանել : Եթէ զքարինս կարէ դարձուցանել ՚ի կերակուր , կարէ նա և զքաղցութի դարձուցանել ՚ի լիութիւն : Զի այն՝ որ դարձուցանէ զքնութիւն ոչ ուտելի՝ կերակուր , ոչ է նմա դժուարին դարձուցանել զքնութիւն քաղցութի լիութիւն . ոչ եթէ զի լցուցէ զնա յայլ բնէ , այլ զնոյն քաղցութին գլխովին ՚ի լիութիւն արասցէ . որպէս և զքարն ՚ի գրէ խովին ասաց փորձիչն՝ եթէ արասցէ հաց : Արդ ՚ի լերին անդ արար կոխան տէր մեր զցանկութիւն փորձիչն . և առ ընկեաց ՚ի խոնարհ , զի կոխեցեն զնոսա հեթանոսք , որ կոխեալն լինէին երբեմն ՚ի նոցանէ . և հան փոխանակ նոցա զամենայն բարութիւնս , զի թագաւորեցեն ՚ի վերայ ամենայնի , այնք՝ որ երբեմն կոխան լինէին յամենայնէ :

Օ որ օրինակ ջուրքն որովք հեղձուցանէրն Փարաւոն զմանկտին , նոքիմբք հեղձաւ . սոյնպէս և Գողիադ սրոյն որով սատակէր զբազումս , նովին սրով եհատ Գաւիթ զգլուխ նորա : Մովսէս խաչին խորհրդով հերձ պատառեաց զճոյն , և Գաւիթ վիմին խորհրդով հերձ կործանեաց զԳողիադ , և տէր մեր բանիւ բերանոյ նորին պարտաւորեաց զսատանայ մինչ զեռ փորձէրն զնա : Փարաւոն ջուրք՝ որով հեղձուցանէր՝ հեղձաւ . և Գողիադ սրոյն որով կոտորէրն՝ սպանաւ . և սատանայ մարմնովն՝ որով կորուսանէր՝ նովին յաղթահարեցաւ և յանդիմանեցաւ Թէ չէր իսկ ւնձ : Ի խորհուրդ երիցն մկրտութեց յոր մկրտեցաւ , փորձեցաւ փրկիչն : « Ասէ . ասա քարանցս այ-

տոցիկ՝ թէ հաց լիցին», • զի սա է սնուցիչ ծննդեան :
Եւ դարձեալ . «Չթագաւորու թիւնս և զիսառս նոցա
քեզ տաց», • զի սա է աւետիք օրինաց : Եւ դար-
ձեալ . «Արկ զքեզ 'ի վերուստ 'ի վայր», • զի սա է
իջանել մահուն : Այլ նա միով իւրիք յայսցանէ ոչ
խուովեցաւ , և 'ի խնդացուցանելն զնա ոչ ինչ ուրախ
եղև նա , և 'ի զարհուրեցուցանելն զնա նա ինչ ոչ
տազնապեցաւ . այլ 'ի ճանապարհի իւրում զնայր
նա , և զկամս հօր իւրոյ կատարէր նա :

Արդ զայս ամենայն զոր կարգեաց եղ նա առաջի
կենդանոյն , նմա ոչ եթէ նեղու թիք ինչ եղեն . զի
նեղու թիք մեր անդորրիչք են մեր , և մեք ամենեքին
'ի չարչարանաց անտի նորա զհանգիստ ընդունիմք :
Զինչ երկնչել էր այնմիկ՝ որ գետեր թէ ոչ կարէ
լինել շնասեալ : Փամէ 'ի ժամ ծնանի 'ի մեզ եր-
կիւղ . այնուիկ՝ զի ճշմարիտ գիտեմք մեք թէ կա-
րեմք լինել շնասեալ : Նա և այնոքիկ՝ որ պղծեն զնա
ծննդեամբն , ոչ գիտեն զի մոլորեալ են . և ոչ կա-
րեն ուսանել , զի հպարտացեալ են . զոր օրինակ և
ոչ երկնչին , զի ոչ ապաշաւեն . զի աշխարհս այս յո-
րում եկն նա , ոչ էր սա որոշեալ յարգանդէ անդի ,
զի ամենայն պղծու թիք գոն 'ի սմա :

Նա և 'ի դժոխս դարձեալ , որ քան զամենայն
ատելի և պիղծն է , մուտ նա . և մանաւանդ վասն
մարմնոց զի ասացեալ է՝ թէ տաճար են անու թէն :
Արդ ոչ ինչ ազտեղու թի է ան ընակել 'ի տաճարս
իւր . այլ քանզի կամեցաւ նա զմահ սպանանել , և
զհետս նորա սպառել , սկիզբն արար յարմատոյ ան-
տի իրացն . զի ուր է մարմինն՝ անդ է մահն , և ար-
մատք մարմնոյ արգանդ է . զի անդ առնէ սկիզբն
ստեղծանելոյ , և անդէն սկսանի մահ ապականել
զնա : Զի բազում կանայք են , զի յամսեանս յո-
րում յղենան՝ և 'ի նմին մեռանին մանկունք իւ-
րեանց . և երկնեն և յերկրորդումն և յերրորդումն ,
և այլ ևս ամսոյ ամսոյ : Արդ զի մահ յարգանգ սկը-
սանի , 'ի դժոխս կատարէ , զիարդ կարէր այն՝ որ
որսորդն է մահուն՝ եթէ ոչ յարգանդէ սկիզբն առ-
նել զնալ ընդ նմա , և մինչև 'ի կատարած դժոխոց
արգելանին նորա :

Արդ 'ի միտ առ դու որպէս ազգովք կամեցաւ կենդանին յանդիմանել զմահ . և եղև նա սաղմ, և յարգանդի անդ ոչ կարաց ապականել զնա . և մահուկ, և 'ի սննդեան նորա ոչ կարաց ամաչեցուցանել զնա . և տղայ, և յուսման անդ նորա ոչ կարաց յողորմել զնա . և երիտասարդ, և ցանկուծիք նորա ոչ կարաց գայթաղեցուցանել զնա . և գիտուն, և խորամանկուծիք ոչ կարաց յաղթահարել զնա . և վարդապետ, և 'ի ճշմարտութե նորա ոչ կարաց յանդիմանել զնա . և զգուշացեալ, և պատուիրանօք նորա ոչ կարաց խոտորեցուցանել զնա . և պընդակազմ, և 'ի սպանանելն զնա ոչ կարաց զարհուրեցուցանել զնա . և մեռեալ, և 'ի զգուշանալն գերեզմանին ոչ կարաց պահել զնա : Այ հիւանդացաւ նա, զի բժիշկ էր . և ոչ մոլորեցաւ, զի հովիւ էր . ոչ յանցեաւ, զի ուսուցիչ էր . և ոչ գայթաղեցաւ, զի լոյս էր : Այս ճանապարհ կատարեալ զոր հորդեաց Քրիստոս եկեղեցւոյ իւրոյ 'ի սկզբանէ յղանալոյն մինչև 'ի կատարած յարուծեն :

Արդ եթէ եկեղեցի մարմին նորա է, որպէս ասաց Պաւղոս վկայ նորա, հաւատա դու՝ եթէ եկեղեցի նորա գնաց այսու ամենայնիւ առանց ապականուծութե : Զոր օրինակ դատապարտութի միոյ Ադամայ ամենայն մարմինք մեռան և մեռանին, սոյնպէս յաղթութե այսր միոյս մարմնոյս Քրիստոսի, ամենայնեկեղեցի եկեաց և կեայ : Այլ զոր օրինակ՝ զի ինքեանք մարմինքն մեղան, ինքեանք և մեռանին, և երկիր մայր նոցա անիծաւ, սոյնպէս վասն այսր մարմնոյ՝ զի սա ինքն է եկեղեցի որ ոչ ապականի՝ օրհնեցաւ երկիր սորա 'ի սկզբանէ . զի երկիր տաճարի մարմին է Մարիամայն՝ որ 'ի նմա սերմանեցաւ : Հայեա դու՝ զի և հրեշտակն որ եկն սերմանել զնա 'ի լսելիս նորա, 'ի ձեռն յստակ ձայնին այսպէս սկիզբն արար սերմանն . «Աղջոյն ընդ քեզ, ասէ, օրհնեալք 'ի կանայս», : Կնքեաց և եղիշաբէթ զձայն երկրորդ . «Օրհնեալ ես դու 'ի կանայս», ասէ : Արպէս զի յայտ լիցի, եթէ վասն առաջին մօրն՝ որ անիծաւ, վասն այսորիկ մայրն երկրորդ օրհնեալ անուամբ յորջորջեալ լինէր :

Եւ զի ասէ՝ «Ի բաց գնաց ՚ի նմանէ առ ժամանակ մի», մինչև պատրաստեսցի՝ զի չարախօսութիւն նախանձուն դպրաց խափանեսցէ զյաղթութի նորա։ Այլ որպէս պարտաւորեցաւ նա ՚ի սկզբանն, սոյնպէս պարտաւորեցաւ նա ՚ի կատարածի. զի մահուամբն իւրով յաղթեաց նա առաւել։ Եւ զի ասէ՝ «Յետո երթ, սատանայ», և գժտեցաւ նմա. զի ստեաց նմա անչափ և ասէ՝ «Իմ են թագաւորութիւնքս», և ոչ ամաչեաց նա յայնմանն, զի ասէ, «Աճ տիրէ ՚ի վերայ ամենայն թագաւորութեանց մարդկան, և ում կամիտայ զնա», ։ Արդ կշտամբեաց զհպարտութի ամբարտաւանութե նորա բանիւ իւրով. և այլ ոչ ևս կարաց կալ նա առաջի բանին նորա։ Զի յայտ արասցէ վասն խրատոյ իւրոյ Ճմարտութեն, և իմաստնացուսցէ զհաւանեալսն իւր. զի Ճմարիտ ՚ի տուէ անտի ընկալցին զամենայն բարութիւնս։ Եւ զի ասէ՝ «Եկին հրեշտակք և պաշտէին զնա», զի տացէ մեզ օրինակ՝ թէ զինի մկրտութեն մտանեմք ՚ի փորձանս, և յետ փորձանացն ապա և յարքայութին երկնից։

Եւ զի լուան աշակերտքն Յովհաննու մինչ դեռ խօսէր նա ընդ տեառն մերոյ, և թողին զվարդապետն իւրեանց և գնացին զինի տեառն մերոյ։ Զի ոչ կարէր ձայնն առ ինքն ունել զաշակերտսն. և վասն այսորիկ առ բանն առաքեաց զնոսա։ Պարտիսկէ յերևել լուսոյն արեգականն, անցանել լուսոյ ճրարագին։ Նա և վասն այնորիկ իսկ կաց մնաց Յովհաննէս, զի սահմանեսցէ զմկրտութիւնս իւր մկրտութի տեառն մերոյ. և ապա մեռաւ, և ՚ի մեռեալս անդ նա եղև առաքինի և քարոզ. որպէս և յորովայնս մօրն իւրոյ նշան դժոխոց։

Եւ զի ասէ՝ «Գտաք մեք զՔրիստոս», յայտ արար՝ թէ կարգէր գայր համբաւ նորա ՚ի ժամանակէ անտի մոգուցն. և ընթուսեցաւ նա ՚ի ձեռն Յովհաննու զի մկրտեաց զնա, և ՚ի ձեռն վկայութե Հոգոյն։ Եւ շրջեցաւ դարձեալ եղև աներևոյթ քառասնօրեայ պահովքն իւրովք. և վասն այսորիկ փափաքեալ էին անձինք արտմելցն ՚ի համբաւն անդր նորա. զի աւնօթք նորա էին. իբրև զայն՝ զի ասէ. «Ընտրեցի ես ըզ-

ձեզ յառաջ քան զլինելն աշխարհի», եւ զի ընտրեաց զգալելիացիան ժողովուրդ անխրատ, զի մարգարէքն կոչեցին զնոսա ժողովուրդ անխրատ և բնակիչս խաւարի . և եթէ լոյս տեսին . զի յամօթ արասցէ զօրէնսգէտսն : « Ընտրեաց, ասէ, զյիմարս աշխարհիս, զի յամօթ արասցէ նորօք զիմաստունս :

« Ի նազարեթ է մարթ ինչ է, ասէ, թէ բարի ինչ ելցէ », այս ինքն՝ զի 'ի տանէ Գաւթի և 'ի Բեթղաճէմն, որ էին գրեալ թէ ծնանելոց է . և նա բղետցոյց զնա 'ի Գալիլիէ, և ծագեցոյց զնա 'ի Նազարեթ : « Ի նազարեթ, ասէ, մարթ ինչ է թէ բարի ինչ ելցէ » . քանզի մարգարէն 'ի Բեթղաճէմն աւսաց, եթէ յառնելոց է իշխան և առաջնորդ : Լուաւ 'Նաթանայէլ՝ եթէ 'ի Նազարեթ է, վասն այսորիկ ասաց՝ առաջնորդ բարի մարթ ինչ է եթէ 'ի Նազարեթ է ելցէ, ինչ՝ որ ոչ է գրեալ : Վասն այսորիկ իբրև ետես զնա տէր մեր՝ եթէ վկայութի բարիօք վկայեաց 'ի վերայ նորա, զի ոչ եթէ իբրև զգալիւսն էր՝ որ նենգեն զընթերցուածան և հակառակին, զի զինի կամաց իւրեանց ածցեն զմեկնութի նոցա, « Ահա, ասէ, արդարեւ գալիր իսրայէլացի՝ յորում նենգութի ինչ ոչ գոյ », : Զի յառաջ քան զգիտելն հարցնա՝ եթէ մարթ ինչ է 'ի Նազարեթ ելանել առաջնորդի, որպէս և 'ի Բեթղաճէմն : Այլ իբրև ետես աջօք իւրովք, ոչ եղև զլացող իբրև զընկերսն, և ոչ եհարց ինչ իբրև զայլսն . այլ խոստովան եղև՝ թէ նա է Քրիստոսն, և գիտաց՝ թէ 'ի վերայ նորա կատարին Բեթղաճէմն և Նազարեթին . զի 'ի Բեթղաճէմն առաջնորդ էլ, և 'ի վերայ գալելիացոց լոյս ծագեաց : « Ժողովուրդ, ասէ, որ զնային 'ի խաւարի, լոյս մեծ ետես », :

Կարգք և տօն առաքելոցն տեառն :

Եկին որսորդք ձկանց և եղեն որսորդք մարդկան, որպէս և գրեալ է . « Ահաւասիկ, ասէ, առաքեմ զսրտորդս և որսայցեն զնոսա յամենայն լերանց, և յամենայն բարձանց », : Զի եթէ իմաստունս առաքեալ էր, կամ հաւանեցուցին և կալան, կամ խաբեցին

և ընթանեցին . և եթէ մեծատունս դարձեալ առաքեալ էր , կամ պատրեցին կերակրեցին , կամ կաշառեցին և տիրեցուցին . և հզօրս դարձեալ սոյնպէս , կամ զարմացուցին զօրուածք իւրեանց , կամ բռնագատեցին բռնուածք իւրեանց :

Այլ առաքեալքն և ոչ մի յայսցանէ ունէին , Շմուռնիւ լուոյց ամենեցունց . տազնապեալ էր , զի ՚ի ձայնէ աղախնոյ միոյ երկեալ . աղքատ էր , զի և զհարկն անկամ ընդ անձին իւրում ոչ եղև բաւազան տալ զկէս սատերին : « Եւ ոչ ոսկի , ասէ , և արծաթ իմ ոչ գոյ » : Եւ տգէտ էր , զի ոչ իբրու ուրացաւն՝ գիտաց խորագիտուածքն փախել : Արդ ելին որսորդք ; և յաղծեցին հզօրաց մեծատանց և իմաստնոց . զարմանք մեծ . իբրև տկարք՝ զհզօրս ձգէին յուսումն վարդապետուածէ , և ոչ բռնուածք . և իբրև աղքատք՝ զմեծատունս ուսուցանէին . և իբրև տրդէտք՝ զիմաստունս և զխորագէտս աշակերտէին : Տեղի ետ իմաստուածի աշխարհիս այնմ իմաստուածէ , զի նա ինքն է իմաստուածի իմաստուածեց :

ԳԼՈՒԽ Ե

« Եղեն , ասէ , հարսանիք ՚ի Կանա գալիլէացոց » : և իբրև եկն տէր մեր անդր , ասէ ցնա մայրն . « Գինի ոչ ունին աստր : Ասէ ցնա Յիսուս . զի՞ կայ իմ և քո կին դու . չէ իմ ժամանակ հասեալ ՚ի վերայ » . այս ինքն ես բռնի՝ ոչ երթամ ՚ի վերայ նոցա . այլ գիտասցեն թէ հատաւ գինի , և խնդրեսցեն ամենեքեան ընպէս . որպէս զի մեծացցին պարգևք նորա յաչս նորա² : Փուածալով փուծացաւ , վասն այնորիկ ուսոյց նմա : Կամ չէ իմ ժամանակ հասեալ ՚ի վերայ , այս ինքն՝ ժամանակ մահու նորա . քանզի արբեալք էին . և եթէ բռնուածք ընկեցեալ էր ըզպարգևս իւր ՚ի վերայ նոցա , ոչ արդեօք ապրեալ լինէր նա ՚ի չարչարանացն . զի սկիզբն դեռ ևս էր աւետարանուածեան նորա :

1 Յօրինակին ՚ի լուսանցն Բաւա-Բէ :

2 Յօր. ՚ի լուսանցն Տօր :

Եւ զի խորհեցաւ Մարիամ՝ թէ պատճառք սքանչելեաց նորա փառք և պատիւ լինին նմա՝ ՚ի ժողովս նոցա, վասն այսորիկ «Չէ իմ ժամանակ հասեալ ՚ի վերայ», ըի ոչ եթէ որպէս կարծեաց նա՝ արար ինչ, այլ զխորհուրդս նորա կամեցաւ խափանել։ Այլ սքանչելեացն զոր առնելոց էր, տեղեակ էր նա. «Ձա մենայն ինչ, ասէ, պահէր ՚ի սրտի իւրում», և «Որ զինչ ասիցէ ձեզ որդեակդ իմ, արասջիք», Ետես նա՝ թէ հատաւ գինին, իմացաւ եթէ ոչ վայրապար ինչ եղև երթալն նորա ՚ի հարսանիս անդր։ Յոյնն գրէ, թէ «Բազմեալ էր, և հատաւ գինին։ Եւ իբրև ասաց նմա, ասէ, մայրն՝ ասէ ցնա Յիսուս. չէ իմ ժամանակ հասեալ ՚ի վերայ», այս ինքն այո հասեալ է։ Ուսաւ Մարիամ ՚ի նմանէն՝ թէ նշան առնելոց էր անդր. և իբրև յանդիմանեաց Յիսուս զերկմտուին՝ * նորա, ասէ ցոպասաւորսն. «Որ զինչ ասիցէ ձեզ, արասջիք», :

Դարձեալ ասի, եթէ երկեաւ Մարիամ՝ զի ՚ի դալն նորա պահանջին տեաքք հարսանեացն ըբերել գինի. և անարգեն զքեզ, ասէ, զի ՚ի պատճառս քո լինին ծաղր. անարգանս, ասէ, արար մարդկանս. զի լսեն եթէ եկիր ՚ի սպառել գինոյ նոցա։ Ասէ ցնա. որդեակ՝ գինի ոչ ունին աստ։ Ասէ ցնա Յիսուս, զի՛ կայ իմ և քո, կին դու», ըինչ չար ասաց։ Երկմտելով, ասեն, երկմտեաց ՚ի բանէն նորա, այնու՝ զի ասաց «Գինի ոչ ունին աստ», վասն այսորիկ «Չի՛ կայ իմ և քո, կին դու», ըի լուաւ նա՝ թէ սքանչելիս առնելոց է նա անդ յասելն նորա ցնա, յայնմանէ՝ զի ասէ ցոպասաւորսն «Որ զինչ ասիցէ ձեզ որդեակդ իմ, արասջիք», Բայց դարձեալ, «Չէ իմ ժամանակ հասեալ ՚ի վերայ», . յետ առաքինու թէ անապատին՝ ՚ի վատթարել նորա զթհնամին, մուտ իբրև զնահատակ առաքինութի գործել ՚ի հարսանիս անդ սքանչելիս։

* Նորահաւատ մարդկանն զգուշացեալ հինք ոմանք ՚ի հարց արևելեայց և արևմտեայց՝ երբեմն այսպէս անզգոյշ համարձակասու եղին զանարատ կուսէն, զոր ուղղե-

ցին յետնոցն զգուշաւոր ևս քննութիւն ՚ի բարդաւածել հաւատոցս Քրիստոսի. զսորին պատճառսն և այլուր հատուցեալ է մեր։

Ինթացաւ Մարիամ լինել սպասաւոր կամաց նորա փոխանակ առաքելոցն . և զի ոչ էր նորա տեղին , ոչ հրամայելով և ոչ յառաջալով զբան նորա , յանդիմանեաց զնա՝ զի կարի փութացաւ . «Չէ իմ ժամանակ հասեալ ՚ի վերայ» . այս ինքն խնդրեցէն ընկել , և դիտացէն ամենեքեան թէ հատաւ գինի , և ապա եղիցի նշան սքանչելեացն : Սոյնպէս յետ յաղթութեն նորա՝ ի դժոխոց իբրև ետես զնա մայրն , կամեցաւ իբրև զմայր գգուել զնա . և զի մինչև առ խաչն կարգեաց զնա Մարիամ , զի յայնմ օրէ հետէ ետ զնա Յովհաննու յասելն անդ իւրում՝ «Վին դու , ահաւազիկ որդի քո . և պատանեակ դու , ահա աւազիկ մայր քո» : Արդեւ զնա դարձեալ , զի մի մերձեցի ՚ի նա , զի յայսմ հետէ , ասէ , Յովհաննէս է որդի քո :

Ինքէր տէր մեր ՚ի սկզբանն նշանաց իւրոց զբնու թիւնն ջուրցն շրջեաց . այլ զի յայտ արասցէ՝ եթէ անծուծին որ շրջեաց զբնութի ՚ի մէջ թակուկացն , նոյն շրջեաց զբնութի յորովայն կուսին . և ՚ի կատարած նշանաց իւրոց զգերեզման եբաց , զի յայտ արասցէ՝ թէ ոչ լաւանայ ՚ի վերայ նորա ագահութի մահու : Վասն այսց երկու ծփանաց՝ ծննդեանն իւրոյ և մահու իւրոյ՝ կնքեաց և ստուգեաց , զի ջուրքն այն՝ որ ըստ բնութե իւրեանց ՚ի մէջ որթոյ փոփոխեալ լինէին , առանց բնութեան իւրեանց ՚ի մէջ քարեղէն թակուկայն փոփոխեցան . խորհուրդ մարմնոյ նորա , զի սքանչելապէս ՚ի մէջ կնոջ յղացաւ նա , և զարմանապէս ՚ի մէջ կուսին առանց առն ստեղծաւ նա :

Արդ ՚ի ջուրց անտի արար գինի , զի հաւանեցուցէ վասն յղութե և ծննդեան իւրոյ՝ թէ որպէս եղև : Վեց թակոյկը կուեաց ՚ի վկայութի միոյ կուսին՝ որ ծնաւ զնա : Յղացան թակոյկը նորոգ , ոչ ՚ի սովորութենէ իւրեանց . և ծնան գինի , և այլ ոչ ևս յաւելին ծնանել : Սոյնպէս յղացաւ կոյսն և ծնաւ զլմանուել , և այլ ոչ ևս յաւել : Ծնունդ թակուկացն ՚ի փոքրկութենէ ՚ի մեծութիւն , և ՚ի տկարութենէ յառաւելլութիւն . ՚ի ջուր ջուրց՝ գինին անոյշ : Բայց աստ ՚ի մեծութենէ ՚ի տկարութիւն , և ՚ի փառաց յանարգութի : Այլ աւազանքն այն

էին սրբութիւն շրէիցն, և ՚ի նոսա արկ տէր մեր զուսուսն վարդապետութիւն իւրոյ. զի յայտ արասցէ՝ թէ ըստ ճանապարհին օրինաց և մարգարէից եկն նա. և զի փոփոխեցին ամենայն վարդապետութիւնն նորա, որպէս ՚ի ջրոյ անտի գինին:

Եւ զի ասէ՝ «Ամենայն մարդ զանոյշ գինին յառաջագոյն պաշտէ, և ասպա զոռի», զի յայտ արասցէ թէ առաջինք շտեմարան էին. զի օրէնք ՚ի ձեռն Մովսիսի տուաւ, շնորհք և ճշմարտութիւնք ՚ի ձեռն Յիսուսի եղէն: Հրաւիրեաց փեսայն երկրաւոր զփեսայն երկնաւոր, և տէր հանդերձեալ հարսանեացն ՚ի հարսանիան եկն. հրաւիրեցաւ ՚ի բազմականացն, որ բազմացուցանելոց էր զաշխարհս յարքայութեան իւրում. և արկ նոցա օժիտ, զի ուրախ եղիցին ՚ի նա: Եւ ոչ գարչեցան մեծութիւնք նորա յաղքատութիւն նոցա. զի ահա աւանիկ և ոչ զոռի գինին անգամ ըստ կոչնականացն ունէին նոքա. և եթէ ոչ զեղոյր¹ նոցա փոքր մի ՚ի մեծութեց անտի իւրոց, ծարաւիք և տրտմաւք յառնէին անտի:

Եւ զարձաւ և նա հրաւիրեաց զնոսա ՚ի հարսանիս, իբրև հրաւիրեցան. և որչափ յաճախեաց նա զխառնուիս իւր ՚ի բազմականս նոցա, այսպէս գարչեցան անձինք նոցա ՚ի սեղանոյ նորա, որպէս և հարքն նոցա ՚ի մանանայէ անտի: Հրեշտակք ՚ի սեղանոյն Աբրահամու և Ղաւթայ կերակրեցան. և տէր մեր կեր և արբընդ նոսա և ոչ գարչեցաւ: Նոքա հրաւիրեցին զնա, և եկն առ նոսա. և նա հրաւիրեաց զնոսա և ոչ եկին ՚ի հարսանիան նորա: Նոքա կոչեցին զնա, և նա ոչ հրաժարեաց. և նա կոչեաց զնոսա, և հրաժարեցին յրնթրեաց անտի նորա: Նա պատուեաց ըզհրաւիրականն, և նոքա անարգեցին զհրաւիրական. նա ուրախ արար զբազմականն, և նոքա սպանին ըզծառայն նորա: Նա լից զպահասուի հարսանեացն, և նոքա ՚ի դերև հանին զամենայն խորտիկս նորա. նա անոյշ գինով ուրախ արար զնոսա, և նոքա գառնացուցին և բարկացուցին զնա. փոխանակ անոյշ գինոյն ետուն նմա քացախ և զեղի:

1 Յօրինակին վերջոյ:

Հրաւիրեցաւ Հրաւիրեալն, և ընդ Հրաւիրեալն ոչ եկն. եկին նոքա յառաջագոյն քան զնա, զի սպառեացեն զգինին զառաջին զոռի. զի եկեացէ ինքն և բերցէ ընդ իւր զգինին անոյշ: Հրաւիրեցաւ ընդ նոսա, իբրև ոչ մեկնեալ 'ի նոցանէ տեսլեամքն իւրով. արար նշան սքանչելի, զի մեկնեալ լիցի նոցա՝ թէ չէ հաւասար նոցա բնութիւն իւրով: Եթէ յորժամ կարծիս տացէ նոցա տեսիլ նորա՝ թէ իբրև զնոսա իցէ, և նա ուսուցէ զնոսա 'ի նշան սքանչելեաց նորա՝ եթէ մեծ է նա քան զնոսա: Իբրև լուռ էր ինքն, արար զճուրան գինի. զի անծեղէն լուռ թի նորա յարուսցէ իւր քարոզս բերկրեալս, զի ուրախու թեամբ տացէ զուրախարար աւետիսն իւր բազմականացն. գինին բնութիւն իւրով ուրախարար է: Եւ քանզի արագ Հրամանն նորա արար զնա, և դարձեալ համանուշուրթեան նորա առաւել էր քան զամենայն գինոյ, արդ վասն առաւելութեան նորա հարցանէին խնդրէին զտէրն նորա:

Եւ նա 'ի պատերազմէ անտի նահատակեալ. ընկալան զնա հարսանիքն ցնծութիւն յերրորդում անդ. զի յայտ արասցէ՝ եթէ յետ մարտի պատերազմաց նահատակաց ուրախութիւն է: Եւ զի յայտ արասցէ, զի թէպէտ իբրև զօտար Հրաւիրեցաւ, սակայն երևեցաւ անդ՝ թէ նա ինքն է տէր հարսանեաց, յայնմիկ՝ զի ելից նա զպակասութիւն հարսանեացն բանիւն իւրով, որ լցուցիչ է ամենայն պակասութեց: Եւ զի յայտ արասցէ՝ եթէ ոչ այլ արարածս եցոյց նա անդ, և ոչ նովին հնոյն՝ որպէս և էրն՝ գործեաց. զի ոչ եթէ ջուր փոխանակ գինոյն արբոյց նոցա, սակայն և ոչ արտաքս քան զարարածս ել նա. այլ 'ի հաստել նորա գինի, 'ի հաստեալ ջուրց անտի հաստեաց:

Արդ ոչ եթէ օտար ինչ արարածս եմոյծ նա անդ, այլ զնոյն զառաջին արարածս փոխեաց. զի այնու՝ զի փոխեացն զնա, յայտ արասցէ՝ եթէ նա ինքն է տէր նորա. և յայնմիկ՝ զի ոչ օտարացոյց զնա, գիտասցէ զի ոչ ինի խոտեալ անարդեալ. նա և 'ի վախ ճան ժամանակի նոյն իսկ արարածք ինքնին նորոգեալ լինին: Զի կամքն այն՝ որ շրջեցին երագ Հրա-

մանով զճուրան դուզնաբեայս 'ի գինի անոյշ, կարող է դարձուցանել 'ի վախճան կատարածի զամենայն արարածս 'ի ճաշակս յանպատումս: Եւ զի յայտ արասցէ 'ի դարձուցանել անգ. զչարու թի' նոցա յուրախու թի' թէ ոչ 'ի բնէ իւրեանց էին նոքա չարք, այլ բնութիւն իւրով իմաստուն էր արարին. զի գիտաց թէ պիտոյ էին նոքա 'ի հաստել, այս ինքն 'ի քննութիւն և 'ի խրատ. զի նոքօք քննեսցին արդարքն և պսակեսցին, և նոքօք խրատեսցին յանցաւորք և օգտեսցին: Զի այն՝ որ հրամայեաց ասպականիչ հրոյն, և փոխանակ ասպականելոյն եղև գգուիչ, նա հրամայէ 'ի վախճան ժամանակի կորուսչացն՝ և լինել օգտակարք, և չարչարչացն՝ և լինել ուրախարարք: Նախ յառաջագոյն ընդելոյց զբերան 'ի ճաշակս գիւնոյ իւրոյ, զի պարտեսցէ անծցէ և զլսելիսն 'ի ճաշակըս քաղցր վարդապետութե իւրոյ:

Եւ զի ասէ՝ «Կատարեալ են ժամանակք», ազգէ յազգ բովանդակեալ լինէին. առաջինս՝ յԱգամէ, 'ի Նոյէ, ուխտիւն զոր հաստատեսցին տունն շէթեան. զի զատեալ որոշեալ էին 'ի կայենեան տանէ անտի: Եւ միւս ևս՝ 'ի Նոյէ յԱբրահամ, զի մի կերիցեն արիւն. «Ետու ձեզ, ասէ, զամենայն ինչ իբրև ըզբանջար վայրի. բայց միայն արիւն շունչ հեղձուցիկ մի ուտիցէք»: Եւ յԱբրահամէ 'ի Մովսէս թլփատութե առանց օրինաց. և 'ի Մովսէսէ մինչև 'ի ծագելն նորա օրինօք. և կատարեցան զի չիք այլ ոք որ փոխէ և զանցուցանէ:

Եւ դարձեալ եթէ ժամանակ առաջին զպատարագ կամացն՝ շարէլին մինչև 'ի Նոյ. «Մխիթարեսցէ զմեզ, ասէ, պատարագօք իւրովք». և միւս ևս Նոյ 'ի սեղանոյն՝ որ շինեցաւ 'ի լեառն կորդուացոց. և միւս Աբրահամս 'ի լեառնն ամուրհացոց. և միւս ևս Յակոբայն 'ի Բեթէլ. և միւս ևս Յեշովայն յանցս Յորդանան գետոյ. և միւս ևս 'ի Շելլիսն՝ ուր խորանն բնակեալ էր. և միւս ևս Սողոմոնին առաջի խորանին յերուսաղէմ. և այս Քրիստոսին՝ որ ուղղեաց յեկեղեցւոյ իւրում մինչև 'ի վախճան կատարածի. իբրև զի այն այլ ոչ ևս փոխի: Վասն այսորիկ կատարեալ են ժամանակք, զի յայսմ հետէ, ասէ, ար

քայու թին երկնից աւետարանի . կամ կատարեալ են ժամանակք , այս ինքն ժամանակք Խորայելի :

Ղախկերտք նորա մկրտէին , զի ինքեանք մկրտեալք էին . էր ինչ մարթ մկրտել նոցա զայլ՝ իբրու ինքեանք չէին մկրտեալ . այլ ակնարկէ յայնմանէ՝ զի ասէ . որ մկրտեալ են՝ չեն նոցա զինչ պիտոյ է : Եթէ կամիս վն այնք զի ջուրք մկրտէին . ապա թէ ոչ՝ ահա ասաց նոցա . « Դուք , ասէ , սուրբ վասն բանին իմոյ զոր խօսեցայ ընդ ձեզ » : Արդ՝ ընկալ դու եթէ ինքն բանն նորա եղև նոցա մկրտութի . այլ զի և մկրտութին նովին իսկ բանիւն սրբի , որպէս և Յովհաննէս պատուիրանաւն զոր առ՝ սրբեցաւ , սրբեաց և զմկրտութին՝ որում հաւատարիմն եղև : Գարձեալ ասեն . իբրև ետ նոցա զմարինն իւր , եղև նոցա մկրտութի . զի եթէ մկրտէին կամ մկրտեալ լինէին , իբրև ոչ էին ընդ նոսա հաւատք մարմնոյ և արեան նորա , զի կանխեաց յառաջադոյն և ասաց նոցա , « Եթէ ոչ ուտիցէք ՚ի մարմնոյ նորա և ընպէք յարեան նորա՝ չիք ձեզ կեանք » : Եւ իբրև բարկացան նոքա , ասէ ցերկոտասանն . « Մի եթէ և դուք կամիք երթալ յինէն » . ասէ ցնա Շմաւոն . « Մեք հաւատացաք և դիտացաք » : Ի՞նչ հաւատացին նոքա . այլ այնու՝ որովք ոչ կարացին նոքա Հրէիցն , ասէ , հաւատալ նմա . այս ինքն և ոչ լսել նմա :

Ի նտրեաց նա զՅակոբոս մաքսաւոր , զի քաջալերեսցին ընկերք նորա երթալ ընդ նմա : Տես զմեղաւորս , և կոչեաց բազմեցոյց զնոսա առ ինքն : Այս է տեսիլ սքանչելի . կան հրեշտակք և դողան , և բազմեալ են մաքսաւորք և ուրախ առնին . զուարթունք զահի հարեալ են ՚ի մեծութենէ անտի նորա , և մեղաւորք ուտեն և ընպէն ընդ նմա . զպիրք հեղձեալ են նախանձու , և մաքսաւորք ցնծան ողորմութի : Տեսին վերինք և զարմացան , և ներքինք և յիմարեցան . սատանայ և մաշեցաւ , և մահ և վատ թարեցաւ , և զպիրք և զրկեցան , փարիսեցիքն և խռովեցան . ուրախութիւն յերկինս և ցնծութիւն հրեշտակացն , զի նուաճեցան ապստամբողքն , և հնազանդեցան ստամբակք , և զգաստացան մեղաւորք , և արդարացան մաքսաւորք : Ոչ իբրև քաւէին զնա

բարեկամքն՝ հրաժարեցաւ 'ի խաչէ անտի նախատա նացն , և ոչ՝ իբրև այսն առնելին զնա թնամիքն՝ հրա ժարեաց 'ի կոյորդ լինելոյ մաքսաւորացն . այլ անաբ գեաց նա զայսն առնելն , և արհամարհեաց զգո յլեսան . և երկոքումբք օգտութիւն մարդկութեան կատարեաց :

“ ( ) գիշերս ամենայն , ասէ , աշխատեալ էաք , , խորհուրդ մարդարեւիցն , վարդապետուին՝ որ անկաւ 'ի բարձանց յաշխարհ՝ որ առակեալ է 'ի ծով . երկու նաւքն՝ թլփատութի և անթլփատութի : Եւ զի ակնարկելին ընկերաց իւրեանց , խորհուրդ եւ թանա սուն և երկուցն . զի սակաւք էին նոքա յորս և 'ի հունձս :

“ Ատես , ասէ , տէր մեր զհաւատս նոցա զայնոցիկ , ասէ ցնա . թողեալ լիցին քեզ մեղք քո , , Տես դու՝ հաւատք այլոց զինչ գործեցին այլոց : Եւ զի ոչ պա հանջեաց նա 'ի նմանէ հաւատս , զի շինուած էր նա քակուտ . զի և ոչ զանձն իւր անգամ յիշեր նա . զոր օրինակ և ոչ 'ի միամօրէ անտի պահանջեաց նա , այլ 'ի հօրէն նորա . և ոչ յաղջկանէ անտի , այլ 'ի մօրէ նորա : “ Եւ շունք , ասէ , յագին , , Արդ փոյթ լիցի քեզ վասն հաստատութեան անձին մերոյ . զի զայն իսկ խնդրեմք մեք , զի մի լուծցի , իբրու այն՝ թէ 'ի մեզս նորա լուծաւ նա : Նա և հաս իսկ բանն տեառն ամենայնի , և քաւեաց և բժշկեաց զնա . քաւեաց զծածուկ մեզս նորա , և բժշկեաց զյայտնի մարմինս նորա , և հաւատարիմ եղև նա յայտնեալն և վասն ծածկելոյն՝ թէ Աստուած է նա 'ի ծա ծուկ , և մարդ յայտնի . զի վասն արտաքին մարդ կութեանն նորա յայտ եղև՝ թէ մարդ է , և վասն ներքին մեծութեանն նորա հաւատարիմ եղև՝ թէ Աստուած է :

“ (Թողեալ լիցին քեզ մեղք քո , , Զոր մեղսութեան նմա . զայնոսիկ՝ որ նմայն մեղաւ : Եւ զիարդ է նա օտար օրինացն , զինչ պարտ էին նմա մարդիկն , կամ նմա և կամ հօրն նորա , այնոքիկ՝ որ ոչ ընդունելին զնա 'ի գործ ինչ զօրուէ , ոչ արդարութիւն և ոչ օրէնս գրուք : Իսկ մեղք՝ որ պարտեալ լինին նա օրինաց , զիարդ թողոյր Յիսուս՝ եթէ ոչ էր նա ազգակից

նորա . կամ յայտ է այս՝ թէ ծնունդ է նորա , Ձի յանցեալ նմա , խրատեաց զանդամալոյծն 'ի մարմինս անդ նորա : Ըստ վարդապետութե յայս վայր զինչ , ասեն , պիտոյ էր այն՝ զի ասաց «Թողեալ լիցին քեզ մեղք քո» . եթէ ոչ զի վասն մեղաց իւրոց հիւանդացեալ և լուծեալ էր նա : Եւ զիարդ թողոյր զնա , եթէ ոչ էր նմա պարտապան անդամալոյծն : Կամ զինչ օգուտ էր նմա այն՝ զի ասէր «Թողեալ լիցին քեզ մեղք քո» : Ձի ահա աւանիկ թէպէտ և ոչ էին թողեալ , նմա ինչ ոչ վնասէին . զի՛ ապրեցաւ նա միանգամ 'ի պահանջանաց անտի առ ողորմութիւն գթութե :

Վարձեալ զինի նորա ընդէր ասէ «Տրտնջեն և ասեն փարիսեցիքն և դպիրքն , եթէ ընդ մաքսաւորս և ընդ մեղաւորս ուտէք և ընպէք» . և ընդգէմ՝ նուցա ասաց տէր մեր . «Ոչ ինչ պիտոյ է բժիշկ ողջոց , այլ հիւանդաց . և ոչ եկի կոչել զարդարս , այլ զմեղաւորս» : Եւ այս առանց հարցանելոյ հաւատարիմ լիցի՝ եթէ էին 'ի մէջ Խրայելի ողջք և արդարք : Ահա ոչ է աշխատութի Յեսովայ օրինացն , այն՝ որ վաստակեցաւ 'ի մարդիկ , և ողջացոյց և արար արդարս : Եւ եթէ հեթանոսք էին , ահա դարձեալ ամենայն հնարիւք դտեալ էին յաշխարհ՝ արարչին ողջք և արդարք : Եւ այս՝ որ այժմն եկնս , ոչ ինչ պիտոյ է . զի ոչ ողջոցն բժիշկ պիտոյ է , և ոչ արդարոցն շնորհք :

Օ ամենայն ժամանակն զոր եղև տէր մեր յաշխարհ՝ աստ՝ յառագաստ առակեաց զնա , և զինքն 'ի փեսայ : «Ոչ , ասէ , մարթ է փեսաւիրացն պահել , մինչ դեռ փեսայն ընդ նոսա իցէ» :

«Վհա աւադիկ աշակերտքն քո գործեն յաւուր շարաթու՝ զոր ոչ է արժան գործել» : Այլ ընդելոյց զնոսա տէր մեր յառաջագոյն , և կրթեաց զնոսա ճշմարտութիւն արդարոց . զի յորժամ լուծանէ նա զօրէնս լրիւ իւրով , մի ինչ զարմասցին : Կա և հայր նորա լուծանէ զնոսա . զի յայտ արասցէ՝ թէ իւր արարչութիւն է , և վերակացութիւն էր նոցա : Ձի ցուցցէ՝ թէ դեղք են նոքա որոշելոյ , որ եդեալ են 'ի ճշմարիտ բժիշկ անտի ցաւոցն՝ որ էին յոտից մինչև

ցգլուխ : «Մկսան , ասէ , հասկ կորզել շփել և ուտել » . այս ինքն առակ օրինակին կատարեցան անդ : Քանզի ոչ հրամեն օրէնքն ուտել 'ի նորոյ մինչև 'ի սեղան մերձեացի ¹ : Այլ նոքա յառաջագոյն քան զհունձս առին զպտուղ երախայրեաց քահանայիցն : Այլ փարիսեցիքն զայս ոչ իմացան թէ այսու պատուհասեսցեն զաշակերտն , այլ զի լուծին , ասէ , զչաբաթն :

Ի այց տէր մեր զլուսաւոր զհաւանու թին զԳաւթայ պատմեաց նոցա . այն զի և ոչ նա վասն այնր պատուհասեցաւ որպէս վասն միւսոյն . ոչ , ասէ , պարտ էր Գաւթայ ուտել , քանզի չէր քահանայ : Քահանայ էր նա , զի տուն բնակու թէ էր Հոգւոյն : Եւ իբրև ոչ ևս այսու իմացան , ապա յայտնապէս յանդիմանեաց զնոսա նոցայոյն . « Քահանայք նոցա , ասէ , 'ի տաճարին 'ի ներքս լուծանեն զչաբաթն և անմեղք լինին » : Միւս ևս այլ նկարէ մեզ անդ . զի յառաջ քան զհալածելն ոչ իշխեաց Գաւթայ մերձենալ 'ի սրբու թին անդր . և իբրև հալածեցաւ , ապա իշխանու թէ առ եկեր : Սոյնպէս և տէր յետ հալածանացն իւրոց բաշխեաց զմարմին իւր աշակերտացն իւրոց , և զարիւնն իւր հաւատացելոց իւրոց : « Շաբաթ , ասէ , վասն մարդոյ եղև » . զի հանգիստ է նա յետ վեց աւուր . վասն այսորիկ վասն մարդոյ , զի 'ի պատճառս նորա անուանեցաւ նա : Արդ ոչ եւ թէ վասն նոյ եդաւ շաբաթն , այլ վասն մարդոյ . վասն այսորիկ տուին նորա տէր է նորա :

ԳԼՈՒԽ Զ

Ի ժամանակի իբրև տայր տէր մեր զերանու թին սըն , ընդ աշակերտն հայէր : « Բարձ , ասէ , Յիսուս զաչս իւր առ նոսա , և սկսաւ ասել . երանի իցէ աղքատաց յոգիս իւրեանց » : Աղքատք՝ որ թօթափեցան , և զի մի նովին աղքատու թէ բարձրացին , ասէ . « Երանի հեղոց » : Հեզ էր Մովսէս քան զամենայն

¹ Յօրինակին 'ի լուսանցն հապէ :

որդիս ազգին իւրոյ . և «Յո՞ հայեցայց և ընակեցայց ,
այլ ՚ի հեզս և ՚ի խոնարհ , սրտիւ . » . և «Յիւեա , ա-
սէ , տէր՝ զԴաւիթ և զամենայն հեզութի նորա » .
և «Ուսարուբ յինէն՝ զի հեզ եմ և խոնարհ , և գտջիբ
հանգիստ անձանց ձերոց » : «Երանի իցէ՝ որ քաղ-
ցեալ և ծարաւի իցէ յարդարութի » . իբրև զայն՝
զի ասէ . «Ոչ քաղցեալ հացիւ և ոչ ծարաւի ջրով ,
այլ լսել զպատգամս տեառն » : «Երանի իցէ՝ որ
սուրբ են սրտիւք , զի նոքա զիմ տեսցեն » . զոր օրի-
նակ և մարդարէն խնդրեաց աղօթիւք յասել իւ-
րում . «Սիրտ սուրբ հաստեա յիս իմ » : Արդարոց
սիրտն իւրեանց սուրբ է . նոքա զիմ տեսցեն , որպէս
Մովսէս : «Երանի իցէ՝ որ սուրբ են սրտիւք » . զի
սիրտ անգամ է ոգոյ և ոչ դադարէ ՚ի խլրտելոյ . և
՚ի կենաց թէ սուրբ իցէ , զսրբութիւն իւր առաքէ ա-
մենայն անդամոցն : «Ի սրտի , ասէ , լինի ամենայն
խորհուրդք չարութեց » : «Երանի իցէ՝ որ լայցեն ,
զի նոքա ծիծաղեսցին » . իբրև զայն՝ զի ասէ . «Եթէ
չարչարիմք , ընդ նմա և փառաւորիմք » : «Երանի իցէ
խաղաղարարաց , զի նոքա որդիք այ կուեսցին » . յայն-
միկ՝ զի ՚ի ժամանակի իբրև աւետարանէին հրեշ-
տակքն՝ ասէին փառք ՚ի բարձունս այ և յերկիր խա-
ղաղութի : «Եւ արար խաղաղութի , ասէ , արեամբ
խաչին իւրոյ , որ ինչ յերկինս և որ ինչ յերկրի » :
Եւ իբրև առաքէր զաշակերտսն , ասէր ցնոսա . «Ի
տուն յոր մտանէք դուք , նախ ողջոյն ասասջիբ տանն » :
Արդ խաղաղարարք որդիք այ կուին . իբրև զայն՝ զի
ասէ . «Որ հոգւոյն այ շրջին , նոքա են որդիք այ » :
«Երանի իցէ՝ որ հալածեալ իցեն վասն արդարու-
թի » . իբրև զայն՝ զի ասէ . «Հալածիցեն զձեզ և մատ-
նեսցեն զձեզ » . և «Որք կամիցին կեալ արդարութեն
Յիսուսի Քրիստոսի , և նոքա հալածեսցին » : Վասն
այտորիկ և առաքեալքն իբրև անարգեցան , ուրախ
էին , ասէ . զի արժանի եղեն անարգանս կրել վասն
անուան նորա . որպէս և պատուիրեաց նոցա . «Ի ուք ,
ասէ , ցնծացէք և ուրախ լերուք , զի վարձք ձեր բա-
զում են յերկինս . և յայնմ առուր խնդասջիբ » :
«Վայ ձեզ , ասէ , մեծատանց » . և ոչ դադա-
րեաց , զի մի մնասցէ նա առ ամենեսեան . զոր օրինակ

իրբև ասացն «Երանի իցէ աղքատաց յողիս իւրեանց», զի մի ձգեսցի 'ի վերայ ամենեցունց, սոյն պէս և յասել անդ «Վայ ձեզ մեծատանց», այս ինքն, որոց այս ևեթ իցեն խնդրուածք իւրեանց : Արդ ոչ եթէ անուամբք բարեբողք եղեն խոտացեալ երանութիքն, այլ առնելեսց երանութեց : Զանուանս ամենայն որ կարէ ստանալ՝ որով պատճառանօք և իցէ, այլ գործ անուան առ այնմ մերձ է՝ որ ոչ կամի եթէ ելցէ 'ի վերայ նորա անուն առաւելութե : Արդ խոտացաւ նա մի մի երանութիւն միօջ միոյ գործոց . և մի մի պարզ և միոյ միոյ առնելոյ վարձս աշխատութիւն չհանդերձ . և հատուցումն գործով չհանդերձ, և պատիժս յանցանօք չհանդերձ : Արդ զոր օրինակ հազորդութիւն ականն և արեգական երևի ամենայն՝ որ զինչ և երևի, որ է 'ի մէջ երկնի և երկրի, սոյնպէս և կենարարն լոյս է կենդանեաց . և յորժամ հազորդի նա ընդ միտս, վերացուցանէ նմա զծածկեալս, և իջուցանէ զնա 'ի խորս, և յայտնէ նմա զգաղտնիսն : Վասն այսօրիկ «Վոյս էք դուք աշխարհիս . և աղ էք դուք երկրիս» :

Մա դպիրսն և փարիսեցիսն ասաց՝ որ կայինն և խնդրէին պատճառս . ասէ «Ես ոչ եկի լուծանել զօրէնս կամ զմարդարէս, այլ կատարել», և կատարումն թերութեան լինի պիտոյ : Եւ զինչ է կատարումն, յայտ առնէ . «Սհա աւասիկ ելանեմք մեք յերուսաղէմ, և կատարի ամենայն ինչ որ միանդամ վանս իմ գրեալ է», : Եւ վասն սոցին թերութեանց ասաց՝ եթէ անցեալ են առաջինքն . այլ զայս՝ որ մկրտտին 'ի կատարումն, և ընկղմեցան 'ի յաւելուածն, և նորոգեցան առաւելութիւն, ասէ . «Դիւրագոյն է երկնի և երկրի անցանել, քան յօրինաց անտի միում նշանախեղցի անկանել . և ամենայն որ լուծանիցէ, ասէ, ինչ մի 'ի պատուիրանաց նորոց կտակարանաց» :

«Որ հարկանէ զճնօտ քօ, մատո նմա և զմիւսն ևս կողմ» : Եւ հաստատեսցէ զայս՝ զի ասէ . «Ապտակ ընդ ապտակի», : Թերի է այն՝ որ հաստատեաց կացոյց զստուգութիւն 'ի ժամանակս շնորհաց : «Եթէ ոչ, ասէ, առաւել գտանիցի արդարութիւն ձեր քան

զգպրացն և զփարիսեցւոցն՝ ոչ կարէք դուք մտանել յարքայութիւնն երկնից » : Արդ նոցա ասացաւ ոչ սպանանել , և ձեզ ոչ բարկանալ . նոցա ոչ շնալ , և ձեզ ոչ ցանկալ . նոցա աստակ ընդ աստակի , այլ աստ , « Որ հարկանէ զծնօտ քո , մատո նմա և ըզմիւսն ևս կողմն » : Եւ ուսուցանէ յայլ կերպս . « Եթէ յորժամ մատուցեալ իցէ քո , ասէ , պատարագ 'ի վերայ սեղանոյ , [թող զպատարագն քո , և երթ հաշտեաց » . զի մի կարծիս դիցէ 'ի վերայ ստուգուածէն՝ եթէ վասն պատարագին անիոյթ արար և ոչ պահանջեաց զյանցաւորն : « Եթէ ոչ , ասէ , առաւել գտցի արդարութի ձեր քան զզպրացն և զփարիսեցոց » : Քանզի հրամայեն օրէնք , ասէ « Մի լինիր հասկաքաղ զկնի հնձօղաց յանդի քում , և մի թափեր զձիթէնիս քո յերկրորդումն , և մի առներ ճաւաքաղ զայգի քո , այլ աղքատաց եղիցի այն » . և այս այնոցիկ՝ որք ընդ օրինօքն են : Իսկ արդ այնոցիկ՝ որ քրիստոնեայք են զինչ ևս ասիցէ , որոց տէրն մեր ասաց . « Եթէ ոչ առաւել գտցի արդարութի ձեր քան զզպրացն և զփարիսեցոցն , ոչ կարէք դուք մտանել յարքայութիւն երկնից » :

« Օ այս լուարուք , ասէ , զի ասացաւ մի սպանաներ , զի որ սպանանէ դատապարտ է : Այլ ես ասեմ ձեզ . որ կարդայ եղբօր իւրում յիմար » . զի և այս ևս փոքրիկութիւն գայթաղեցուցանէ զմարդկութիւն տգէտ , զգնացս ժամու ճանաչէ . իսկ իմաստունն զգնացս խորհրդոց : Արդ կատարեալս 'ի մէջ կատարելոց կամեցաւ մուծանել . այս ինքն կատարեալս 'ի մէջ հրեշտակաց : Աւ տէր մեր արդարք պարտաւոր են , սոյնպէս և նոքա յաչս միմեանց : Էտ ազատութի մարդոյն նմանող ան , զի կամովք ստացի զայն ինչ՝ զոր անձ բնութիւն իւրով ունի : Եւ հայեաց դու զի և նա իսկ [թէպէտ և բնութիւն ունէր , սակայն իբրև ազատութիւն չըջեցաւ :

« Ղ ուարուք , ասէ , զի ասացաւ [թէ մի շնար . այլ ես ասեմ ձեզ , եթէ ամենայն որ հայի և ցանկայ՝ շնացաւ » : Քանզի էին՝ որ սիրէին զստացուածս և զփափկութիւս գրգանաց և զբանս չարութեան , ասէ տէր մեր . « Զի եթէ ձեռն քո կամ ոտն քո գայ-

Թագղեցուցէ զքեզ, Զի եթէ մինչ յանդամս անդամ ասացի քեզ, զիսորդ անխայես դու ՚ի վերայ ստացուածոց, կամ ՚ի վերայ գրգանաց, կամ ՚ի վերայ բանից չարաց՝ որ դիւրին է հանել: Զի եթէ դադարեցուցանես ՚ի քէն անդամոջն հատանելոջն զանէ՛ծս և զհայհոյութիւնս և զթնամանս, ընդէ՛ր ոչ հատանես դու զլէզունքս . զի հարկ է ՚ի մի անդամէ անդի հանդիստ ամենայն ցաւոց ուսանել. կամ թէ չարաչար գործեցեր, կամ թէ բարւոք ոչ լուար, կամ թէ չար հատեր զանդամ, կամ անմտութեամբ լուար զպատուիրանս: Զի այնու որ ոչ հատեր զանձնքս, յանդիմանեցար թէ չար գործեցեր . զի ոչ հատեր, զի ՚ի չարչարանաց երկեար դու . և կամեցար լուծանել զպատուիրանս, զի մի ապականեսցես զանդամս :

Արդ աղէ տեսուք եթէ դադարեն հայհոյութիւնք ՚ի հատանելն լեզուին . և եթէ դադարեն՝ չարաչար գործեն այնքիկ որ ոչն հատանեն . և եթէ ոչ դադարեն՝ չարաչար լուան այնքիկ որք հատինն . կամ ինքն տերն մեր զիսորդ հրամայեր հատանել զանդամս, այն՝ որ ՚ի հատանելն նոցա մինն ապականի, և կնջիւնն ոչ խի: Արդ ոչ եթէ զանդամս գեղեցիկս՝ զոր յօդեաց անձութիւն՝ արժան է հատանել, այլ ըզխորհուրդս չարաչարս զոր յօդէ ազատութիւն: Եւ զայս ևս դարձեալ ցոյց տէր մեր՝ թէ մինչ յոր վայր պարտ է մեզ մարանել, զի մի իցեմք յաղթահարեալք . իբրև զայն՝ զի ասէ . «Պատառեցէք զսիրտս ձեր, և մի պատառէք զհանդերձս ձեր,» Զի մեծատանն մեծութիւն իւր աջոյ ակն երիւր, և գայթաղեցոյց զնա, և ոչ խլեաց ընկեաց զնա . և շերովդի աջ ձեռն իւր շերովդիադա էր . և փոխանակ հանել ընկենու զձեռն պեղծ՝ հատ ընկեց զսուրբ կառափն :

Այլ Շմաւոնն զամենայն անդամ զհին մարդոյն հատ ընկեց, զի մի գայթաղեցուցեն զնա . «Ահա աւասիկ, ասէ, մեք թողաք զամենայն,» Զի յորժամ լսես դու զամենայնս, գիտաջիր եթէ ոչ ակն և ոչ ունին և ոչ ունչա թողին զհին մարդոյն՝ զոր ոչ խլեցին ընկեցին: Այն զցանկուի ՚ի ձեռն ականն ասէ,

ունին զչարախօսութիւն, և այսպէս մի ըստ միովէ : Եւ աստի Առաքեալ յասել . «Սպանէք, ասէ, այսուհետեւ զմարմինս ձեր . այս ինքն զպոռնկութիւն », այլովքն հանդերձ : Բայց դարձեալ աջ ակն՝ սեր, քան զի սիրով ցանկայ կնոջ յորժամ տեսանէ զնա . և վասն նորին իսկ պատճառանաց եկին այս ճառք՝ ի մէջ . և ձեռն կերակրչութիւն, և ոտն թիկունք, և բարեխօս վասն լեզուի ոչ ասաց . քանզի ոչ եթէ երկու լեզուք էին ՚ի մարմին : Եւ դարձեալ ոչ կամեցաւ լեզու ասել վասն լեզուի հատանելոյ . սակայն լուութիւն հաւառակ լեզուի և վասն նորին խօսեցաւ :

Մտէ . «Որ ասէ ցեղապր իւր՝ անարգ կամ յիմար », Այլ տես դու, զի ոչ եթէ որպէս արկանեսն՝ այնպէս լինի քեզ հատուցումն . զի եթէ ասացեալ լինի ՚ի վերայ շան՝ թէ շուն է, ոչ քեզ վարձք են յայսմիկ, և ոչ նա դարձեալ աւելի ինչ հատուցումն ընդ դունի քան որ արժանին է : Ապա թէ հոգ տանիցի ՚ի նմա յայն ինչ՝ զոր ասացին ՚ի վերայ նորա, նա ընդ միոյ երկու՝ քան զոր էրն յառաջ՝ առաւելոյ, և ՚ի քո վերայ դայ հասանէ այն՝ զի ասէ . «Որպէս կամեցաւ առնել եղբօրն իւրում, եղիցի նմա » : Զի ստուգութիւն այն որ փութաս դու դարձուցանել նմա զփոխարէնս իւր, չէ ծոյլ և հեղց դարձուցանել և քեզ փոխարէն փոխոյն քո :

Մտգ սպանումն յանդիմանեցելոյն դառնայ ՚ի վերայ յանդիմանչին . սոյնպէս շնութիւն զրպարտեցելոյն դառնայ ՚ի վերայ զրպարտչին : Ժողովրդեանն կռապաշտութիւն շնութիւն կոչեցաւ նմա : Արդ ոչ է օտար և սմա ևս կոչել նա զզրպարտութիւն իւր շնութիւն . զի և սա պոռնկեցաւ ՚ի ճշմարտութեանտի : Քննեա զնոսա և տես, զի մի են ամենեքեան : Արդ է ժամանակ զի զգործ չարութեւն կենու սատանայ ՚ի վերայ մարդոյ ՚ի ձեռն միոյ յանդամոց նորա, և չարժէ զնա . և է զի այլոց բերանով ընկենու ՚ի վերայ նորա ստուգութիւն մի յանուանց չարաց, և աղտեղէ զնա իբրու զօրացուցանէ զնա չարախօսութիւն ՚ի զրպարտել, և լսողք ՚ի հաւատալ :

Ուարուք, ասէ, զի ասացաւ ակն ընդ ականն . այլ են ասեմ ձեզ, եթէ ամենեկին մի կայք հակա-

ուակ չարին» : Այլ իբրև կատարեցան ժամանակին որ եղեալ էին 'ի չափ սննդեանն , ապա քարոզեցաւ առողջ կերակուրն : Զի նախ յառաջագոյն եղան ժամանակք յանդիմանիւք . զի նախ 'ի չարեաց արժան է որոշել : Իբրև կատարեաց ստուգութիւն զկատարումն իւր , սոյնպէս ցոյց և ողորմութիւն շնորհաց զկատարումն իւր : «Ակն ընդ ական» , կատարումն է ստուգութե . և «Որ հարկանէ զծնօտ քո՝ մատո դու նմա և զմիւսն ևս կողմն» , կատարումն է շնորհաց : Եւ իբրև երկօրին հանապազօրդէին զճաշակս իւրեանց , բղխեցին մեզ կտակարանովքն երկօրումբ . առաջինն զազանս սպանանէ 'ի քաւութիւն , զի ոչ է թող ստուգութի միում՝ փոխանակ միւսոյն մեռանել . և երկրորդ սահմանեցաւ արեամբ մարդոյ , այն՝ որ շնորհօք իւրովք ետ զանձն փոխանակ ամենայնի : Արդ եղև մին սկիզբն , և միւսն ևս կատարած . զի այն՝ որում կատարածն և սկիզբն է , նա է կատարեալ . առանց իմաստութե հանձարոյ յապաղեալ և զատեալ են 'ի միմեանց սկիզբն և կատարած , այլ քննութե մի են :

Ըստուհետև շրջեցաւ այն ծնօտ ընդ ծնօտի կատարումն : «Որ հարկանէ զծնօտ քո , մատո և դու նմա զմիւս ևս կողմն» : Արդ զառաջինն գիտացաք արմատով իբրև զջուրն . այլ ըստ պահանջութե՝ այս «Որ հարկանէ զծնօտ քո» , արբաք իբրև զգինի : Արդ մին լինի մեզ զի մի մոռացուք և մոռցուք զօտարութի . և միւս ևս լինի մեզ յօգտութի , զի մի խոտորիցիմբ և առնիցեմբ զայն ինչ՝ որ անցեալն իցէ , և ներկաւ որպէս և ջուրքն , զի եղեն գինի : Եւ այսպէս ամենայն հանապազօր զօգտութիւն մեր խնդրեսցուք , իբրու 'ի պակասութեանէ այլոց հեռի իցեմբ . ընդ մեզ ինչ մի լիցի համարեալ մեզ , այլ վաւրն մեր ամենայն ինչ համարեալ լիցի մեզ . զի վասն մեր առաք հրամանս սիրել զթշնամիս մեր , և ոչ վասն նոցա :

Ակն տէր մեր յաշխարհս իբրև զանմեղ տղայս , և մի 'ի հատուածոց անտի գոր արարին առաջինքն առ ժողովուրդն՝ նա ոչ գործեաց . և իբրև պարտեաց ած զնոսա առ ինքն երևոյթ բժշկութեամբն , սկսաւ

խառնել նոցա զհոգևոր բժշկութիսն, յայնմիկ՝ «Եթէ հաւատաս դու», ասէ: Եւ քանզի կատարեալ էր նա քան զամենայն ուսուցիչս, այն ինչ չափովք՝ որ չափովք աճէր և դայր՝ ի ձեռն առաջնոցն, իբրև եկն եհասառ նա՝ ետ զպտուղ կատարեալ ճաշակով իւրով: Տանջեցաւ ՚ի ծնօտ իւր, ցոյց ընդ պատուիրանին և գործ, և ուսոյց՝ ասէ, «Որ հարկանէ զծնօտ քո, մատո դու նմա և զմիւս ևս կողմն»:

Մովսէս հան վերացոյց յաշտիճանէ անտի թլլիա տութէն, և հաստատեաց կացոյց յաշտիճան ստուգութի. ասէ «Մի հարկանէր զընկերն քո անիրաւութիք. ապա եթէ հարկանէ զքեզ, խնդրեա զվրէժ անձին քս ստուգութիք»: Այլ տէր մեր հան վերացոյց յաշտիճանէ անտի ստուգութէն, և հաստատեաց կացոյց յաշտիճան շնորհաց, զի մի խնդրեսցես զվրէժ յայնմանէ՝ որ հարն զծնօտ քո, այլ մատո դու նմա և զմիւսն ևս: Արդ գուցէ մինչ դեռ կամի որ հարկանել ստուգութիք այնու Մովսէսին, կորուսանէ զայն՝ որ ուսոյց նմա՝ թէ մի հարկանէր անիրաւութիք: Զի թէպէտ և առ զհատուցումն յայնմիկ՝ զի պահանջեցաւ, այլ ոչ պարտի յայնմիկ՝ զի ոչ անիրաւեցաւ: Եւ գուցէ զի յաւելու որ ըզվաշխ տոկոսեաց ՚ի վերայ գլխոյն այնու մեր տէրու նին, կորուսանէ զայն որ ոչն պահանջեցաւ. վասն այնր զի թող, ոչ ահա հատուցումն առաջին ապտակին պահեալ է նմա ՚ի հարկէ իսկ, վասն զի տանջեցաւ. և հատուցումն միւսոյ ապտակի գոյ նմա՝ թէպէտ ոչ տանջեցաւ, վասն զի մատոյց նմա:

Արդ ազատեաց յանիրաւութենէ որպէս Մովսէսն, և յաւել աւելի քաջ քան զՄովսէս: Իսկ այն՝ որ պահանջողն լինի, կորուսանելով կորուսանէ: Արդ ոչ կամեցաւ եթէ կողոպտեալ լինիցի ծածուկ սիրելիք շահիցն. այլ ուսոյց նոցա համբերութեամբ իւրով՝ եթէ զորպիսի փառս շահի համբերութի. և քանզի բազում են պահանջողք նորա, զի ինքն զանձն իւր ոչ պահանջեաց: Նա և իբրև ՚ի փայտի անգրեւեռեալ էր, լուսաւորքն ՚ի մտանել իւրեանց եղեն նմա պահանջողք վրէժխնդիրք: Այլ աղէ տես, զի և ինքեանք բարբառքն կողին ընդդէմ միմեանց, սա

կայն և զկուրուծի շահիցն կապեալ են նորա : Յառաջին աշտիճանէ անտի սկիզբն արասցուք : Շահ մեծ է այնմիկ՝ որ ոչն հարկանէ զընկերն անիրաւութիւն , և օգուտ մեծ է այնմիկ՝ որ ոչն խնդրէ զվրէժ անձին իւրոյ՝ ի չարչարէ անտի ստուգութեամբ . և յաղթութի մեծ է այնմիկ՝ որ մատուցանէ աստակ ընդ աստակի շնորհօք : Ոչ անիրաւեցաւ , վասն այնուրիկ ոչ պարտի . և ոչ խնդրեաց զվրէժ իւր , վասն այսորիկ առնու զհատուցումն . և յաւել ետ , վասն այսորիկ պսակի :

«Վա՛յլ դու , ասէ , յորժամ պահիցես , լուա զերեսս քո , և օժ զգլուխ քո » : Նախ՝ զի մի իցես դու հաճոյ մարդկան , իբրու զի թէ վասն մարդկեղէն փառացն իցեն պահքն . և երկու՝ ուսուցանէ նմա եւ թէ ծածուկ պահովք հատուցին ծածկելոյ հաճոյ լիցի : «Մի՛ , ասէ , երևեսցիս դու մարդկան իբրև ըզպահող » . գուցէ թէ փառք դիպողաց պահոցն թափուր արասցեն զնա՝ ի վարձուց պահոցն : « Հայրն քո , ասէ , որ տեսանէ ծածուկ , հատուցէ քեզ յայտնապէս » : Եւ զի ասէ «Ղուա զերեսս քո , և օժ ըզգլուխ քո » . զի բանն Աստուծոյ՝ ի խորհուրդ կողէ զքեզ : Զի այն՝ որ օժանէ զգլուխ իւր , պարարեալ լինի գիտութիւն նորա . և այն՝ որ լուանայ զերեսս իւր , լուացեալ լինին երեսք ոգոց իւրոց յաղտոյ : Արդ՝ ի ներքս յանդամն առ դու զպատուիրանն . և լուա դու զտեսիլ ոգոյ քո յաղտոյ անօրէնութեանց , և օժ զգլուխ քո սրբութեամբ , զի եղիցիս դու կցորդ Բրիստոսի :

«Վթէ՛ լոյսն որ ի քեզ է՝ այն խաւար է » . այս ինքն եթէ որովք մեղանչես դու , զի լուսատու է նա , այս ինքն զի արդարացուցիչ է , որչափ ևս մեղօքն՝ զի խաւարեցուցիչք են . չնութեւ և հայհոյութեան մի կողմէ նոցա , զի յանցեցուցիչք են . այլ տրոց երկու կողմանք են : Եթէ տուեալ լինին մարդկեղէն պարծանօք , յանցուցանեն նորա . ասպ թէ ձեռն տուչին առ մարդ կարօտեալ ձգեալ լինին , և խորհուրդք նոցա առ անձ հատուցիչ ձգեալ լինին . այս է զոր ասէ . «Ուր գանձք ձեր են , անդ իցեն և սիրտքն ձեր » :

«Սի՛ դատիր , ասէ » . այս ինքն անիրաւութիւն . « Զի

մի դատապարտեսջիք, վասն անիրաւութեան . և «Թողէք, և թողցի ձեզ», Զի յորժամ դատի ստուգութիւն, թողցէ շնորհօք . զի յորժամ դատեալ լինի ինքն ստուգութիւն, արժանի լիցի շնորհօք թողուեն : Կամ վասն դատաւորացն՝ որ զանձանցն իւրեանց վրէժ խնդրեն՝ ասաց . «Մի, ասէ, պատժէք», . այս ինքն մի խնդրէք զվրէժ անձանց ձերոց . կամ մի դատիք նմանութիւն և կարծեօք, և պատժէք . այլ յանդիմանեցէք և խրատեցէք :

«Որ ունիցի, ասէ, տացի նմա . և որ ոչն ունիցի, և որ ակն ունիցի թէ գուցէ նորա՝ և զայն ևս հանցեն՝ ի նմանէ», . իբրև զայն՝ զի ասէ . «Որ ունիցի ականջս լսելոյ՝ լուիցէ», . այս ինքն որոց էին ականջք հոգոյ՝ ի մէջ մարմնաւոր ականջաց՝ լսել զհոգևոր բանս նորա, յաւելոյր և տայր նոցա զուսումն վարդապետութիւն իւրոյ, աւելի քան զոր ունէին : Եւ այնոքիկ՝ որ կարծէին թէ ունիցին նոքա, հան ի նոցանէ և զայն ինչ զոր ունէինն, յայնմիկ՝ զի ասէ . «Տեսանելով տեսցեն և մի տեսցեն . որ ունիցի, ասէ, տացի նմա . և որ ոչն ունիցի, և զայն ևս հանցեն ի նմանէ», : Իսկ այն՝ որ ոչն է արժանի այնմիկ զոր ինքն ունի, զի արդ ունի նա ակն ունել զայն ինչ զոր ոչն ունիցի : Իսկ որ մարդ արժանի լինի այնմիկ՝ զոր ինքն ունի, յաւելցի նմա և այն ինչ ևս՝ զոր ոչն ունիցի : Ապա եթէ չիցէ արժանի, և զայն զոր ունիցին՝ հանցեն ի նմանէ : Որչափ և կարէ մարդըն ընդունել, սուտեալ են նմա շնորհք . որպէս զի հանկիցեն յընդունիչն խոստացելովն որ նման է նմա : Որ ունի՝ յաւելու նմա, որպէս զի ինքնին գլխովին անձամբ իւրով մեծասցի նովալ :

Արդ առ այժմ ինչ որ նման է մեզ, յաւելեալ լինի մեզ . ապա եթէ ոչ յաւելով յաւելու . սոյնպէս և հոգին իմաստութիւն ոչ լինի սուտեալ մարդոյ որ յիմար է խորհրդով, զի մի նուազեալ լիցի նա այնու լուսաւորովն : Այլ սուտեալ լինի հոգին սուրբ յայտնիչն խորհրդոց՝ որ խորհրդոց հասու է, զի ծաղկեսցէ ի նմա իմաստութիւն զուարճացուցիչ, և զի եղիցի նմա բանն ուրախարար : Եղաք փոխաւուրք, լիցուք հատուցիչք . և եթէ խոստովան լինիմք այնմ՝

որ փոխն ետ մեզ, յաւելցի մեզ 'ի վերայ այնր զոր առաքն : Եթէ զլացողք լինիմք, մի երկմտեսցուք՝ թէ չիցեն առ նմա զոր առաքն : Ինչ զոր առաքն՝ թէպէտ առ մեզ է, թէ զլանամք՝ առ նմա է : Եթէ գոհանամք և հաւատամք այն ինչ՝ որ առ 'ի նմայն է, և առ մեզ է . «Որ ունիցի, ասէ, տացի նմա», : Պաւղոս՝ որ ունէր զարդարուի օրինացն, յաւելան նմա հաւատքն կենարարին : Իսկ այն՝ որ ոչն ունի և ոչ զարդարութիւն՝ զի՞ գործիցէ նա օրինացն . և զայն զոր ունիցի, հանցեն 'ի նմանէ . քանզի մինչ 'ի Յովաննէս մկրտիչ գան քնացք օրինացն : Եւ դարձեալ որ ունիցի զկարծիս թողութե մեղաց :

«Մի տայք, ասէ, զսրբութի շանց» : Զոր օրինակ որ ոչն աւետարանէն զաւետարանն նորա՝ մեղանչէ, զի ոչ պահէ զպատուիրանն, այսպէս այն՝ որ տայ սրբութի շանց . թէպէտ և շունք զսրբութիւնն ոչ ուտեն, և խոզից մարգարիտն չէ ինչ պիտոյ, սակայն հաղորդ և կցորդ է նա այնմիկ՝ որ թագոյց զարծաթ տեառն իւրոյ . մինն ոչ աճեցոյց, և միւսն ոչ պահեաց :

Եկն նա, ասէ, ընդ ծերս ժողովրդեանն, և ազաչէր զնա զի անգարչ լիցի դալ և ապրեցուցանել զծառայն նորա : Եւ իբրև առ յանձն երթալ, ասէ ցնա . «Տէր մի ինչ աշխատ լինիր, այլ ասա բանիւ և բժշկեսցի : Եւ իբրև զայս, ասէ, լուաւ՝ զարմացաւ», : Աճ զարմացաւ վասն մարդոյ : Եւ զի ասէ . «Եւ ոչ յոք 'ի մէջ Իսրայէլի երբէք այսպիսի հաւատս գտի ես», . զի զնոսա յամօթ արասցէ, զի ոչ հաւատացին 'ի նա իբրև զօտարն : Առ աժ զնոսա, զի եղիցին բարեխօսք նորա . և գտան կշտամբեալք, զի ոչ էին 'ի նոսա հաւատքն նորա . վասն այսորիկ ելցեն 'ի խաւարն արտաքին : Դիպեցաւ կուսորդին որդոյն այրոյն . և եղև արտասուացն նորա իբրև սպունգ, և մեռելութեան որդոյ նորա կենդանութի : Դարձաւ մահ յորջ իւր, և թիկունս ետ նահատակին :

«Ղուեսուց, ասէ, դադարք իւրեանց գոն . և որդոյ մարդոյ ոչ գոյ տեղի, ուր դիցէ զգլուխ իւր» . այս ինքն 'ի նմա իսկ ոչ գոյր հանգիստ գլխոյ և բնակուութե անձութեն : Յո՞, ասէ, հայեցայց և բնակե-

ցայց, այլ 'ի հեզս սրտիւ», և այլն ևս: Կամ զի ետես նա թէ մեռեալք յառնեն, և կոյրք բանան, եղ 'ի մտի իւրում՝ թէ որում այսպիսի գործ են, արծաթ բազում գոն նորա, ասաց նա. «Եկից և ես զինիք» . վասն այսորիկ աղուեսուց դադարք իւրեանց գոն, այլ նորա և ոչ ինչ 'ի ստացուածոց աղուեսու գոյ իւր տուն:

Վասն որ ննջեացն, նա զարթեալ և ննջեցոյց զծովն. զի զուարթու թէ ծովուն որ ննջեաց՝ յայտ արասցէ զզօրութի անծու թէն իւրոյ, որ ոչ ննջէ: «Սաստեաց, ասէ, հողմոյն և դադարեաց» . Ո՞ր իշխանութի է այս, կամ զինչ բարերարութի է այս Յեսովայ . զի ահա աւանիկ բռնութի հնազանդէ: Արդ որ ոչ իւրք են, հողմովն ծովուն, և այսովքն դիւովք, զոր լուեցոյց տէր մեր, յայտ արար՝ թէ որդի է նա արարչին:

Վերգեսացիքն սահման եղին իւրեանց ոչ ելանել և ոչ տեսանել զնշան տեառն մերոյ: Վասն այսորիկ հեղձուցանէ զերամակն խողիցն նոցա, զի ելցեն յակամայ կամս: Եւ լեզեովն որ զգաստացաւ, խորհուրդ է նա աշխարհիս. զի զգաստացեալ ցածեալ մոլորութի սորա կենարարաւն ամենայնի: Եթէ 'ի խողսն մինչև առին հրաման՝ ոչ իշխեցին մտանել, որչափ ևս 'ի պատկեր Աստուծոյ: Եւ զի լուիցեն ուրացեալքն՝ եթէ կարող է հանել 'ի միովէ, և տալ հրաման մտանել յայլ. և երկիցեն՝ թէ ո՞ պահէ զնոսա 'ի ծածուկ 'ի դիւաց անդի, եթէ ոչ այն՝ որ 'ի խողսն հրաման ետ մտանել, և ոչ 'ի մարդիկ: Այն՝ զորմէ ասացին «Բանիւ բեղգեբուղաւ հանէ», ընդ սատանի մարտեալ 'ի լերին անդ, և ընդ լեզեովնի զօրագլխի նորա: «Եւ իբրև մտին 'ի խողս անդր, նոյն ժամայն հեղձուցին զնոսա», . զի յայտ լիցի ողորմած բնութիւն՝ որ պահէր զայրն զայն: «Եւ սկսան, ասէ, աղաւել զնա դեքն՝ զի մի հանցէ զնոսա 'ի տեղովէ անտի, և մի առաքեսցէ զնոսա տարաժամ 'ի գեհէն» . Եւ այն՝ որ ասաց «Երթայք 'ի հուրն յաւիտեանից, որ պահեալ է սատանայի և հրեշտակաց նորա», զի արդ Բեղգեբուղ հանէր, և խոստանայր նմա գեհէն. և վկայէ այն՝ զի «Մի, ասէ, առաքեսցէ զնոսա տարաժամ 'ի գեհէնն», :

Հալածեցին գերդեփոսացիքն 'ի գաւառէ անդի իւրեանց զայն՝ որ կարողն էր հալածել զդևսն յաշխարհէ անտի նոցա : Եւ զի երկեան բնակիչք աշխարհին այնորիկ, զի մի տացէ հրաման դիւացն մտանել 'ի նոսա, արձակեաց զայրն՝ եթէ «Եթ քարոզեա», եթէ վայ իցէ նոցա . զի անդէն իսկ մտանելոց են 'ի նոսա դևքն՝ որ հալածեալն լինին յամենայն տեղեաց . զի հալածչին դիւաց ոչ ետուն մտանել առ ինքեանս, առաւել բազմանան ցաւք նոցա այնոցիկ՝ որ բժշկին ոչ ետուն մտանել առ ինքեանս : Եւ արդ զխոզան՝ որ պեղծն համարեալ են արարչին՝ հեղձոյց, և արար կամս և դիւացն, և արկ տուգանս 'ի վերայ տեուն երամակին, և դևքն գիտացին զտանջիչն իւրեանց :

ԳԼՈՒԽ Է

Քեզ օրհնութի, ծնունդ ծածկեալ ինքնութեան . զի ծածուկ հարուածովք տանջանացն կնոջ տեռատեսին՝ ծածուկ բժշկութիւն քո քարոզեալ լինէր . և երևոյթ կնաւն զաներևոյթ անձութիւն տեսանէին . բժշկելովն Որդոյն անձութիւն նորա երևեալ լինէր, և բժշկութիւն տանջեալ տեռատեսին հաւատք նորա յայտնեալ լինէին : Քարոզեաց զնա, և քարոզեցաւ ընդ նմա . քանզի ճմարտութիւն ընդ նմա լինէին քարոզեալ և քարոզք նորա : Զի թէպէտ և ինքն կինն անձութեան նորա վկայ լինէր, սակայն և նա հաւատոց նորա վկայ լինէր :

Արկ 'ի վերայ նորա կինն փոխանակ հաւատս . և դարձոյց նա նմա հատուցումն փոխարինին նորա առողջութիւն : Այլ իբրև հաւատք կնոջն յայտնեցան, ապա և նորա բժշկութիւնն յայտնապէս քարոզեալ լինէր : Եւ իբրև զօրութիւն նորա առաքինացաւ և բարձրացոյց զՈրդին, ապա բժիշկք հանդերձ դեղովքն իւրեանց յամօթ լինէին : Երևեցաւ թէ որչափ առաւել են հաւատք քան զարուեստգիտութիւն, և որչափ առաւել է ծածուկ զօրութիւն քան զդեղս յայտնիս : Նախ զխորհուրդս նորա գիտաց նա, այն՝ զօր և ոչ զկերպարանս նորա կարծէին թէ գիտէր

նա : Եւ ոչ յայնմիկ իսկ զի հարցան՝ թող զնոսա տէր մեր թէ պահասեցին , այն՝ որք զպատճառս պակասութեն իւրեանց խնդրէին : Զի թէպէտ եղև նա իբրև ոչ գիտակ , յայնմիկ՝ զի հարցն թէ ո մերձեցաւ ՚ի նա , սակայն եղև նա գիտել զգաղանիս , յայնմիկ՝ զի ոչ բժշկեաց զնա վասն այլոյ իրիք , բայց յայնմանէ զի հաւատաց ՚ի նա . զի նախ զծածուկ հաւատս կնոջն ետես նա , և ապա ետ նմա զյայտնի բժշկութիւն : Արդ եթէ զաներևոյթ հաւատս տեսանէր նա , որչափ ևս զերևոյթ մարդկու թիւն տեսանէր նա :

Արդ թէպէտ և վասն օդտութե ցուցանէր տէր մեր թէ և ոչ յայտնութեց տեղեակ է նա , սակայն նոյն իսկ այնուիկ դարձաւ ցոյց նա զկանխագիտութի իւր՝ թէ և զգաղանիս գիտէր նա . որով . այլ այնուիկ՝ որ ասաց Շմաւոն . « Ժողովուրդք , ասէ , շուրջ պատեալ են և նեղեն զքեզ . և դու ասես՝ ո մերձեցաւ յիս » : Արդ թէպէտ և Շմաւոյն տեսան մերոյ ցուցանէր՝ թէ ամենայն ժողովուրդք մերձենային ՚ի նա , սակայն տէր մեր ցոյց Շմաւոնի՝ թէ մի միայն յամենեցունց մերձեցաւ ՚ի նա : Զի թէպէտ և ամենեքին վասն հարկի նեղութե ժողովրդոցն մերձենային ՚ի նա , սակայն վասն հարկին չարչարանացն մին միայն մերձեցաւ ՚ի նա յայնմ ժամու : Արդ Շմաւոն զմերձենալ մարդկութեն ՚ի տէր մեր կամեցաւ ցուցանել տեսան մերոյ . այլ տէր մեր զհաւատս՝ որ մերձեցաւ ՚ի նա՝ կամեցաւ ցուցանել Շմաւոյնի :

Այլ գիտասջիր՝ զի թէպէտ և բազումք մերձենային ՚ի նա , սակայն մին պիտոյ եղև ՚ի բազմաց անտի խնդրել՝ որ մերձեցաւ ՚ի նա : Արդ եթէ ամենեքին մերձենային ՚ի նա , և յամենեցունց անդի միում խնդիր եղև , յայտ է՝ թէ զամենեսին որ նեղէին զնա՝ գիտէր նա . զի ահա աւանիկ և ոչ մի յամենեցունց անտի կարաց թագչել ՚ի նմանէն : Եւ եթէ իբրու ամենեքին խառն անխտիր շօշափելով մերձենային ՚ի նա , և յամենեցունց անտի մին միայն կանէ խնդրեցաւ , յայտ է՝ թէ զամենեսին իբրև զմինն գիտէր նա . յայնմանէ՝ զի զմինն որ ոչ էր յայտնի ՚ի մէջ ամենեցունց՝ գիտաց որոշել զնա : Զի բա-

զուժք յայնմ ժամու թէպէտ և մերձենային 'ի նա , սակայն իբրև 'ի մարդ մերձենային 'ի նա . վասն այնորիկ խնդրեցաւ այն՝ որ մերձեցաւ 'ի նա իբրև յիծ , զի կշտամբեալ յանդիմանեացին այնորիկ՝ որ իբրև 'ի մարդ մերձենային 'ի նա : Արդ զմինն որ մերձեցաւ 'ի նա ընդ ամենեսին , որոշեաց զնա 'ի միջոյ ամենեցունց . զի զամենեսին միով բանիւն ուսուցէ նա . և իւրաքանչիւր 'ի նոցանէ զիւրդ կամ որպէս մերձենայր 'ի նա՝ գիտէր նա :

Արդ որ մերձենայր 'ի նա մարմնապէս , շոշափումն մարմնեղէն տեսանէր . և որ մերձենայր 'ի նա հոգեպէս , 'ի ձեռն շոշափելի մարդկու թէն զանշոշափելի անձու թէն շոշափէր : Ար մերձենայր 'ի նա մարդկապէս , շոշափումն մարդկու թէ գտանէր 'ի նա . և որ մերձենայր 'ի նա անձապէս , զգանձս առողջութեան ցաւոց իւրոց գտանէր : Զի եթէ էր բժշկեալ տանջեցելոյն և զնացեալ գաղտ՝ հանդերձ այնու զի 'ի բազմաց անտի սքանչելիքն ծածկեալ լինէին , սակայն և նա ինքն գլխովին որ բժշկեցաւն մարմնապէս՝ հիւանդացեալ լինէր հոգեպէս : Զի թէպէտ վասն զի բժրչկեաց զնա՝ հաւատայր 'ի նա թէ արգար է , սակայն վասն զի ոչ գիտացէ՝ երկմտեալ լինէր նա թէ չէ նա անձ : Նա և յարդարսն մերձենային մարդիկ և լինէին բժշկեալ . այլ ոչ թէ գիտէին արդարքն թէ ով որ 'ի նոցանէն մերձեցան 'ի նոսա և բժշկեցան : Արդ զի մի հիւանդացեալ լինին միտք այնորիկ՝ որ բժշկեցաւն մարմնովն իւրով , փոյթ եղև նմա վասն բժշկու թէ մտացն նորա , այնմիկ՝ որ վասն բժշկու թէ մտացն մերձենայր և 'ի բժշկու թէն մարմնոյ : Վասն այնորիկ "Ա՛վ մերձեցաւ 'ի հանդերձս իմ" . զմերձենալն ոչ կամեցաւ յայանել . ոչ եթէ խաբել ինչ կամեցաւ , այն՝ որ զխաբէութիւն իսկ սովին այսուիկ խափանել կամեցաւ . և ոչ եթէ զի մի եղիցի նա խոստովան 'ի ճմարտուի անդր . զի ահա աւասիկ վասն զի խոստովան եղիցին մարդիկ 'ի ճմարտուի անդր , արար նա զայս :

Արդ ընդէր ոչ յայանեաց տէր մեր՝ ո մերձեցաւ 'ի նա : Այլ արժան իսկ էր , զի բժշկին բժշկեալն եղիցի վկայ . զի վկայեացէ այն՝ որ բժշկեցաւն յայտնա

պէս, զօրու թէ այնմիկ՝ որ բժշկեաց զնա՛ի ծածուկ ։
 Ոչ փուլ թացաւ նա՛ թէ ինքն վկայեցե վասն անձին
 իւրոյ, իբրու ինքն ՚ի մէջ ՚ի թշնամեաց իւրոց կայր ։
 այլ կաց մնաց նա, զի գործն իւր եղիցի նմա քարոզ ։
 Արդ երկայնամուտին նորա զբարեկամս նորա քաջալե-
 րէր, և զթշնամիսն իւր յանդիմանէր . և իբրև եր-
 կայնամուտ ըն ած զնա՛ի մէջ, տեսին զնա բարեկամք նու-
 րա և թշնամիք նորա ։ Եւ գիտացին եթէ այս այն է,
 որ աշխատ արար զբժիշկս ամենայն . աշխատ արարին
 և զնա իսկ բժիշկքն ամենայն ։ Արդ առաքեցաւ զօ-
 րուին՝ որ ել ՚ի նմանէ . մերձեցաւ յարգանդն պեղծ
 և ոչ գարշեցաւ . սոյնպէս և ոչ անձու թի նորա գար-
 շեցաւ բնակել ՚ի սուրբ արգանդի անդ, զի ըստ օրի-
 նաց և արտաքոյ քան զօրէնս սուրբ էր կոյսն քան
 զայն՝ որ լի արեամբ իւրով գարշելի էր . այլ թշնա-
 միք նորա կշտամբու թի յանդիմանեալ լինէին, եթէ
 այնմ՝ որում ունկնդիրն եղև նմա մոլեգին բխումն
 արեանն որ ՚ի բնու թէն էր, չարաչար գործեաց . զի
 ոչ եղև նմա ունկնդիր ազատու թին որ կամաց էր ։

Արդ բարեկամք նորա մարդկու թին նորա յանդի-
 մանու թի կշտամբեալ լինէին . բարեկամք նորա ու-
 սան՝ եթէ զոր օրինակ զօրու թին նորա մերձեցաւ
 յարգանդն ցաւազին՝ վասն օգտու թեան նորին ար-
 գանդի մերձեցաւ նա, սոյնպէս և անձու թի նորա՝
 որ բնակեաց ՚ի մարդկու թի, վասն օգտու թե մարդ-
 կու թե կցորդեցաւ ընդ նմա ։ Բայց թշնամիք նորա
 վէմ գայ թագղելի նախընտրէին իւրեանց . զի ասէին,
 օրինաց մանուկ է նա, զի՛ մերձեցաւ առ նա պեղծն
 յօրինաց, և ոչ խորշեցաւ ՚ի նմանէ ։ Իսկ այնոցիկ՝
 որք զաչ իւրեանց ձեռօք իւրեանց կուրացուցին,
 ոչ երևէր նոցա եթէ զօրու թին այն՝ որ իբք պեղծք
 նովաւ սրբին՝ զիարդ լինէր ինքն պղծեալ պղծու թին
 նոցա ։ Զի եթէ զօրու թիւն հրոյ զոսկի սրբէ՛ զիրս
 պեղծս, իբրու ինքն ՚ի նոցանէ ոչ լինի պղծեալ, որ-
 չափ ևս առաւել զօրու թի անձու թին նորա սրբէ, իբ-
 րու ինքն ոչ աղտեղանայ . զի հուր՝ սրբու թե չէ ինչ
 կարօտ, նա և ոչ աղտեղել ինչ կարէ զնա . և իբրև
 ՚ի մէջ սրբոց և պղծոց տեղի գոյ, մի շնել հողմոյ և
 մի սոթ արեգակն անցանէ ընդ նոսա և խառնէ ըգ

նոսա . որպէս զի երևեցի եթէ ինչ որ պղծէ 'ի վարս ազատութե՛ն՝ այն իսկ է պեղծ :

Ինդէր ասաց տէր մեր՝ ո՞ մերձեցաւ յիս : Այլ զի գիտացէ այն՝ որ գիտաց զբժշկութի՛ն նորա , թէ և նա գիտաց զհաւատս նորա : Արդ վասն առողջունէն իւրոյ գիտաց զնա՝ թէ նա ինքն է բժիշկ ամենայնի . և վասն հարցանելոյն նորա գիտաց զնա՝ թէ նա ինքն է քննիչ ամենայնի : Այլ իբրև ետես նա , ասէ , թէ և այս ոչ ծածկեցաւ 'ի նմանէն , այսուհի կարծել կարծէր նա՝ թէ մարթ է եթէ ոչ ինչ ծածկի 'ի նմանէն . արդ ցոյց նմա տէր մեր՝ եթէ ոչ ծածկի ինչ 'ի նմանէ , զի մի գնացէ նա խաբեալ առ 'ի նմանէ : Արդ հանդերձ այսու՝ զի ուսաւ նա թէ բժշկէ զհարուածս յայտնիս , ուսաւ դարձեալ թէ գաղտնեաց գիտակ է նա : Եւ այն՝ որ բժշկէ զհարուածս մարմնոյ և քննէ զգաղտնիս մըտաց , հաւատաց նա՝ թէ նա ինքն է տէր մարմնոյ և նորին մտաց . վասն այսորիկ իբրև տեառն մարմնոյ զմարմնն հանդերձ ցանկութի՛ք իւրով հնազանդեցոյց , և իբրև դատաւորի մտաց զմիտս հանդերձ խորհրդովք իւրովք յստակեաց նա : Զի երկեաւ նա յանցաւոր լինել գործոյն . քանզի հաւատաց նա թէ տեսանէ զնա , այն՝ որ ետեսն զնա մինչ դեռ զինի՛նուրա 'ի դրօշակն նորա մերձենայր . և երկեաւ նա յանցանել և մեղանչել և 'ի խորհուրդս անդր , զի գիտաց թէ ոչ ծածկի 'ի նմանէ , այն՝ որ ինքն իսկ վկայեաց նմա՝ թէ և այս ևս ոչ ծածկեցաւ 'ի նմանէ :

Արդ եթէ բժշկեալ և գնացեալ էր առ 'ի նմանէն գաղտ , զպսակ նահատակաց զրկէր տէր մեր . զի հաւատքն որ առաքինացան՝ի պատերազմի անդ ծածուկ , պարտ էր նոցա պսակել յայտնապէս . վասն այսորիկ պսակ խօսուն բոլորեաց նմա , յայնմիկ՝ զի ասաց նմա «Եթ խաղաղութի՛ք» . զի խաղաղութի՛ն նորա պսակ յաղթութե՛ն նորա : Այլ զի յայտ լիցի թէ ով է տէր պսակիս այսորիկ , յասել անդ՝ թէ եթ խաղաղութի՛ք , ասաց և ոչ լուեաց . այլ յաւել և ասաց «Հաւատք քո , ասէ , կեցուցին զքեզ» : Որպէս զի յայտ լիցի՛ եթէ խաղաղութի՛ւնն զոր բոլորեաց բերան նորա , պսակ՝ որ զհաւատս նորա պսա-

կէ : « Հաւատք քո , ասէ , կեցուցին զքէզ » : Զի ե-
թէ 'ի կենդանիս հաւատք կեցուցին զնա , յայտ է՝
եթէ և պսակաւն հաւատք նորա պսակեցին : Վասն
այսորիկ աղաղակեաց և ասէ . « Ո՞ մերձեցաւ 'ի հան-
դերձս իմ » . զի յայտ լիցի յամենայն մարդկանէ՝
թէ ով որ մերձեցաւ առաւել քան զամենայն մարդ :
Զոր օրինակ առաւել քան զամենայն որ որոշեաց նա
պատուել զնա , մի՞ զի զինի նորա , և երկու՝ զի 'ի
գրոշակ հանդերձի նորա մերձեցաւ նա , սոյնպէս և
նմա պարտէր պատուեալ լինել առաջի ամենեցուն ,
այն՝ որ առաւել քան զամենեսին կամեցաւ պատուել
զնա :

« Աս գիտեմ , ասէ , զի ոմն մերձեցաւ յիս » : Եւ
ընդէր ոչ աճ զնա բռնի 'ի մէջ զայն ոմն՝ որ մերձե-
ցաւ 'ի նա : Այլ քանզի համարձակութի կամեցաւ
ուսուցանել հաւատոցն , զի եղիցին հաւատք գողա-
նալ 'ի ծածուկ , և եղիցի պարծել գողութիւն իւ-
րեանց . ուր առաջի հաւատոցն գողութիւն ուսուցանէր
հաւատոցն : Եւ այնուիկ՝ զի գովեաց զնոսա յետ գո-
ղանալոյն նոցա , յարդարէր զնոսա զի պարծեսցին
գողութիւն իւրեանց : Գողացան և մեծացան , խաբե-
ցին և գովեցան . զի յայտ արասցէ՝ թէ հաւատք
վատթարեալք , որք ոչն գողացան , որչափ ինչ աղ-
քատացան . և այնու զի ոչ ընբռնեցան , որչափ յա-
մօթ եղէն : Սոյնպէս և Հռաքել 'ի գողանալ պատ-
կերին գովեցաւ , և 'ի զօգեալ ստուգութեն պսա-
կեցաւ . և Մեղքող դարձեալ ստուգութիւն իւրով
զԳաւիթ թագոյց , և նենգութիւն իւրով 'ի հատու-
ցումն արքայութե նորա հրաւիրեցաւ : Զարմանք են
զայս լսել , զի իբրև ամենայն գողութիւնք զգողս իւ-
րեանց յամօթ առնեն , իսկ գողութիւնն հաւատոց
զնոսա առաջի ամենայն մարդոյ գովեաց :

« Ո՞վ , ասէ , մերձեցաւ յիս » : Տէր գանձուն ըզ-
գող գանձու իւրոյ խնդրէր , զի կշտամբեսցէ և յա-
մօթ արասցէ նովաւ զայնոսիկ՝ որ զգանձս նորա ոչ կա-
մեցան գողանալ , իբրու գանձք նորա առաջի ամենայն
մարդոյ հարեալ թողեալ էին : Որք վեհերոտքն էին
հաւատովք , աղքատութիւն տանջեալ լինէին . իսկ որոց
հաւատքն իւրեանց ժրագլուխ էին , յայտ երեսօք

ինդրեալ ընթանային , և 'ի ծածուկ գողանալ փութային : "Ո՛վ , ասէ , մերձեցաւ յիս . զօրութի բազում , ասէ , գնաց յինէն , : Արդ այն՝ որ գիտաց էթէ զօրութիւն գնաց 'ի նմանէ , ոչ արդեօք գիտեր յոյր վերայ հանգեալ զօրութիւնն՝ որ ել 'ի նմանէ : Կամ թէ գուցէ զօրութիւն նորա բարժանեալ էր 'ի վերայ նորա , և բժշկութիւն նորա առանց նորա լինէր գողացեալ : Այլ քանզի գոն արմատք , որ տան զօրութիս իբրև ինքեանք ոչ գիտեն , կամեցաւ տէր մեր ցուցանել առողին՝ էթէ գիտակ է նմա տուողն . և յոյց թէ ոչ որպէս դեղ զի բնութիւն իւրով բժշկէ զամենայն՝ որ առնուն գնա , այլ իբրև իմաստուն հանձարեղ բժշկէ կամօք իւրովք զամենեսին որ սիրեն գնա :

Արդ այս զօրութի ել 'ի փառաւորեալ անձութի անտի , և նա բժշկեաց զաղտեղի արգանդն զպղծեալն յօրինաց անտի . զի յայտ արասցէ՝ թէ ոչ գարչի անձութիւն յուսեքէ ընդ որում հաւատքն կցորդին , զի հաւատք ծառ են՝ որ 'ի վերայ նորա հանկչին պարգևք անձեղէնք : Զի պղծութիւն որ է յօրինաց , յորժամ կցորդին ընդ նմա հաւատք կամաց՝ թէպէտ և պղծութիւն որոչէ և պղծէ , սակայն հաւատք սրբեն և խառնեն , կամք միաբանեն և հաւատարեն : Թէպէտ և օրէնքն հրամայեն և որոչեն , սակայն Եղիա հաւատաց և սրբեաց , ոչ իբրև հակառակեալ ընդ օրէնս , այլ իբրև նուաճեալ ընդ օրէնս : Ոչ էթէ Եղիա յանգիմանէր զօրէնսն թէ պարտ էր կերակրոցն սրբել , այլ օրէնքն ուսուցանէին Եղիայի՝ թէ ոչ է արժան կերակրոցն պղծել . ոչ Եղիա հակառակ օրինացն լինէր , և ոչ օրէնքն հակառակորդ օրէնսդ լին լինէին գտեալ : Եղիա գիտաց զտկարութի օրինացն . և վասն այսորիկ հիւանդաբար ընդ օրէնսն ոչ վարեցաւ : Օրէնքն գիտէին զինչ կարգք՝ են օրէնսդ ըրչին . և վասն այսորիկ ըստ կամաց նորա թողացուցանէին և սնդէին , Զի թէպէտ և 'ի պեղծ աղաւուց անդի Եղիա կերակուր ընդունէր , սակայն զայն ինչ զոր առ նա 'ի բերանոյ նյ , հաստատուն պահէր :

1 Եօրինակին հետ :

Թէպէտ և հարքն նոցա 'ի բերանոյ սուրբ վիմին ընպէլի յանապատի անդ ընդունէին, սակայն զայն ինչ զոր ընկալան 'ի բերանոյ անձ' պահել ոչ կամէին : Թէպէտ և Եղիա յագուառուց անդի պղծոց լինէր կերակրեալ սրբապէս, սակայն 'ի սուրբ անձու թէ անտի հոգեպէս լինէր կերակրեալ. և հարք նոցա թէպէտ և 'ի կերակրոյն զմիտս իւրեանց մնուցանէին :

Այլ այն՝ զի ասաց Եղիա՝ թէ «Ես միայն մնացեալ եմ մարգարէ տեառն », ոչ եթէ չարախօս արդարոցն լինէր նա՝ թէ չէն ուրեք, այլ զմեղաւորսն կշտամբեալ յանդիմանէր՝ թէ սպառեցին զնոսա : Այլ եթէ զայս կամէր նա, թէ ինքն միայն գտցի արդար, այն՝ որ և վասն այսորիկ ոչ գտաւ նոցա զերիս ամս, զի եգիտ զնոսա՝ զի չէին գտեալ յայ : Զի եթէ ագահ չու թի որկորստու թե մարգարէիցն Բահաղու խընդայր և ուրախ լինէր ընդ բազմանալ կերողացն ընդ նոսա 'ի սեղանոյ անտի Եզաբելայ, իսկ հաւածու թի ճշմարիտ մարգարէիցն չարակնեւով ինչ չարակնէր, այնորիկ՝ որք զպարանոցն իւրեանց ընդ նոսա 'ի սուր սուսերի խոնարհեցուցանէին :

Այլ արժան էր բանիցս՝ այժմ ունեւ շնորհ բանիցն առաջնոց և լուել. ոչ եթէ զայս ճառս արկեալ էր մեր, այլ ինքեանք բանք վասն սիրոյ իւրեանց կու չէն զընկերս իւրեանց, զի եկեսցեն ընդ ինքեանս : Այլ ճառս զոր արկեալ էր մեր, այս է. «Ո՞, ասէ, մերձեցաւ յիս. ես, ասէ, գիտեմ՝ զի զօրու թի բազում գնաց յինէն », : Այլ աւետարանին գրէ՝ եթէ «Զօրու թի բազում գնայր 'ի նմանէ, և զամենս սեան բժշկէր », : Այլ տէր մեր 'ի միում վայրի միայն խոստովան եղև՝ եթէ գնաց 'ի նմանէն զօրու թի : Իսկ ընդէր 'ի միում վայրի ասաց : Այլ քանզի և ոչ 'ի միում վայրի երբէք ուրեք ել 'ի նմանէ նշանաւոր պարգևք յայտնի պղծութեն : Արդ տէր մեր ինքն զինքն գիտէր՝ եթէ յարգանդէն ել նա. և զայնոսիկ գիտէր, որք ոչ հաւատացին զելանել նորա յարգանդէ անտի : Վասն այսորիկ առաքեաց ըզզօրու թին իւր յարգանդն յաղտեղի, թէ գոնեայ 'ի ձեռն աղտեղոյն հաւատացեն զելանելն նորա 'ի սուրբ արգանդէ անտի :

«Ո՞վ, ասէ, մերձեցաւ յիս . զի զօրուծի, ասէ, բազում դնաց յինէն», : Եւ ոչ 'ի միում վայրի երբէք ուրեք ասացեալ է բժշկին մերոյ այսպիսի բան . քանզի և ոչ 'ի միում վայրի երբէք ուրեք դիպեցան բժշկին մերոյ այսպիսի հարուածք : Քանզի հարուածքն այն բազում բժշկաց դիպեցան, այլ հարուածոցն այնոցիկ մի բժիշկ դիպեցաւ : Փոխանակ զի դիպեցան նոցա բազումք և աշխատարարին զնոսա, դիպեցաւ նոցա մի, զի յաշխատուէ անտի բազմաց հանդուսցէ զնոսա : Արուեստգիտուի բժշկուէ դիպեցաւ ամօթղեած տանջանացն, և ցաւս 'ի վերայ ցաւոց յաւել նոցա : Որչափ դային, ասէ, զայրանալով զայրանային : Իսկ դրօշակ հանդերձին դիպեցաւ նոցա, և զնոյն իսկ զցաւսն արմատաքի խլեաց : «Եւ գիտաց, ասէ, յանձն իւր եթէ եղև նմա բժշկուծի 'ի տանջանաց անտի իւրոց», :

Արդ իբր լսեաց դադարեաց արուեստգիտուծին զգածեալ ամենայն իմաստուծիք, ապա քարոզեցաւ անծուծիւնն զգեցեալ հանդերձիւք : Զգեցաւ մարմին և էջ առ մարդկուծին, զի զմարդկուծին 'ի նմանէ յափշտակեսցէ . այլ ցոյց զանծուծիւնն իւր նշանովք հաւատոց : Մի և եթ ընդ մարդկուծիւնն նորա հայիր դու . ցոյց զմարդկուծին, զի հաւատասցեն վերինքն թէ ներքին է . և ցոյց զանծուծին իւր, զի հաւատասցեն ներքինքս թէ վերին է : Առ մարմին 'ի մարդկուծի անդի, զի մարդկուծիս առ անծուծին նորա կարող իցէ հասանել . և ցոյց զանծուծին իւր, զի մի իցէ կոխան մարդկուծին նորա : Զեռք կնոջն մեղաւորի 'ի վերայ ոտիցն նորա տարածեալ լինէին, զի զսարգևս յատուածուծենէ անտի նորա ընկալցին :

Արդ ցոյց տեր մեր զմարդկուծին իւր, զի կարող իցէ կինն մեղաւոր մերձենալ առ նա . և շրջեցաւ և ցոյց դարձեալ զանծուծին իւր, զի զփարիսեցիսն յանդիմանեսցէ նովաւ : Եւ այն՝ որ զարտասուս կրնոջն մեղաւորի այսն կատականաց առնէր, զառականս խորհրդոց նորա կինն մեղաւոր այսն առնէր : Զի նա վասն սիրոյ զարտասուս նորա՝ որ ծածկեալ 'ի ներքս յաչան՝ յայտնեաց, և նա վասն քաջալե-

բուժեան նորա զխորհուրդս փարիսեցոյն զծածկեալս յայանէր : Զի կինն մեղաւոր իբրև զնժ համարեցաւ զնա . զայն հաւատք նորա վկայէին . և Շմաւոն իբրև զմարդ համարեցաւ զնա , դնել մտաց նորա յայտ առնէր : Արդ տէր մեր կայր 'ի միջի անդ . առակեաց առակ 'ի մէջ երկոցունց : Եւ զի յասել անդ առակին քաջալերեսցի կինն մեղաւոր , և 'ի մեկնել անդ առակին կշտամբեալ յանդիմանեսցի փարիսեցին . այլ որպէս այժմիկ 'ի մէջ եղեաք , և իբրև Սողոմոն 'ի մէջ կանանց անկաք , սակայն թէպէտ և իբրև զՍողոմոն 'ի մէջ կանանց անկաք՝ այլ ոչ եթէ իբրև զՍողոմոն 'ի կանանց վիրաւորեալք եղեաք . զի դատերք հեթանոսաց զՍողոմոն յնժպաշտութենէ անտի առ կուսն իւրեանց պատրանօք իւրեանց խտտորեցուցանէին , և աստ զհաւատս դատերաց հեթանոսաց քան զքաջութիւնս կանանց հերբայեցոց աճեցուցանեմք : Այնոքիկ որք առողջութիւն մարմնոյ իւրեանց զառողջ հաւատսն Սողոմոնի հիւանդացուցին , իսկ սոքա բժշկութիւն իւրեանց զհիւանդազին հաւատսն մեր ահա աւասիկ ողջացուցանեն : Իսկ արդ ո՛վ իցէ , որ ոչ ողջացին :

Հաւատք նորա բխամբն արեան՝ որ զերկոտասան ամսն ընթանայր , 'ի միում ժամու իբրև յական թօթափել կարկեցոյց : Այլ ժամս բազումս բժիշկք բազումք հայէին 'ի նա . իսկ ժամ մի փոքրիկ բժիշկ միաժինն հայեցաւ 'ի նա : Յամսն բազումս բժշկաց ծախք բազումք կնոջն ցրուեալք լինէին . իսկ 'ի ժամ մի բժշկին մերոյ՝ խորհուրդք ցրուեալք 'ի մի հաւատս ժողովեցան : Մինչև բժիշկքն երկրաւորք բժշկէին զնա , ծախս երկրաւորաց տայր նոցա . այլ իբրև բժիշկն երկնաւոր երևեցաւ նմա , հաւատս երկնաւորս մատոյց նմա : Պարգևք երկնաւորք ընդ երկրաւորս յերկրի եղեն թողեալք . և սարգևքն հոգևոր ընդ հոգևորին 'ի բարձունս վերացան :

Իսկ բժիշկքն այնոքիկ զտանջանս հարուածոցն դեղովքն իւրեանց իբրև զգազան չար զայրացեալ զըրդուէին . վասն այսորիկ իսկ իբրև զգազան զայրագին զնոսա և զգեղս նոցա ընդ ամենայն կողմանս ցրուեցին : Իբրու ամենքեան փախել փութային 'ի նո-

ցանէն, երազ զօրուծին եւ ՚ի դրօշակէ անտի հան-
դերձի նորա, որ բուռն հար զնոցանէ և անդէն կա-
պեաց, և անուանեցաւ ՚ի նոսա. և ծաղր եղեն ՚ի
միոջէ անտի այնք՝ որք ծաղր եղեն ՚ի նոցանէ բա-
զումք: Մի բժիշկ անուանեցաւ հարուածովքն, որ
՚ի բազում բժշկաց անտի անուանեալ էին: Մինչ
զվարձան ՚ի բազումն տայր ձեռն նորա, հարուածք
նորա և փորք մի բժշկուի ոչ առին. այլ իբրև ձեռն
նորա ունայն կարկառաւ, ապա լցան դիրկք նորա ա-
ռողջութի: Մինչ ձեռն նորա յայտնի վարձօք լի
էին, ՚ի ծածուկ հաւատոց անտի ձեռն նորա յայտ-
նի վարձուց անտի թօթափեցաւ, ապա լցաւ աներև-
ոյթ հաւատովքն: Ետ վարձս յայտնիս, և բժշկու-
ծինս յայտնիս ոչ առ. ետ հաւատս յայտնիս, և առ
բժշկութիս գաղանի: Զի թէպէտ և զվարձան հա-
մարձակութիւ ետ նա, սակայն հատուցումն վարձուց
համարձակութե ոչ եղիտ. այլ իբրև ետ նա վարձս
գողունիս, ապա առ զգինս նոցա՝ առողջութիւն
գաղանի:

Բժիշկքն որ յաւելուին ցաւս ՚ի վերայ ցաւոց ՚ի
նմա, զի մի բժշկեսցի. այլ բժիշկք խորամանկք հա-
ւասարութիւ զմիտս ամենայն մարդոյ գողանային, զի
մի արուեստդիտութիւնն ամօթալից լիցի յումեքէ:
Այլ տէր մեր փոխանակ զի գողացաւ նա զամենե-
ցուն միտս խորամանգս, հարուածովք սաստկանայր
թէ ո մերձեցաւ ՚ի նա. զի յայտնաբար հաւատք յա-
մենայն ումեքէ գովեալ լիցին: Եւ նոքա թէպէտ
զմին դեղովք ոչ եղեն բաւական բժշկել, սակայն
պատասխանի տալոյն միում բաւական լինել ոչ կա-
մեցաւ: Ոչ եթէ զնոյն իսկ զպատասխանին ոչ գի-
տէր, այլ յառաջագոյն կանխեաց գրեաց զնա: Զայ-
նոսիկ՝ որք ասէինն՝ թէ դու եկեալ վկայես վասն ան-
ձին քո, չէ ճշմարիտ վկայութիւ քո, վասն այտորիկ
թէպէտ և զօրութիւ նորա զնա բժշկեաց, սակայն լե-
զուն նորա զնոսա ոչ հաւանեցոյց: Այլ իբրև լեզուն
նորա վասն այսր լուռ կայր, գործն նորա իբրև զչի-
փոր ՚ի վերայ այսր աղաղակէր: Արդ լուռութիւն նորա
հպարտութիւ ամբարտաւանութե խափանեալ լինէր.
և հարցանելոյն և գործոյն նորա ճշմարտութիւն

րա քարոզեալ լինէր, եթէ մի երեսք էին բանից, առաջին թարգմանն գտանէր զնոսա, և այլոցն ևս լսողաց ոչ վաստակ աշխատութե գոյր նոցա ՚ի խնդիր անդ, և ոչ հանգիստ ՚ի գիւտս ինչ:

Այլ ամենայն բանից տեառն մերոյ կերպարանք են նոցա. և իւրաքանչիւր կերպարանքն անդամս բազումս ունին. և մի մի յանդամոց անտի զտիպս կերպարանաց անձին իւրոյ ունի. և իւրաքանչիւր ըստ բաւական լինելոյ իւրոյ լսէ. և որպէս տուեալ լինի նմա, այնպէս թարգմանէ: Արդ եկն մին ընդ առաջ նորա և բժշկեաց զնա, զայն՝ զոր չոգաւն ընդ առաջ բազմաց և ոչ բժշկեցին զնա. այս ինքն ՚ի չպէտս առնելով: Մին իբրև դարձուցեալ էր զերեսս իւր յայլ կոյս, բժշկեաց զնա, զի յանդիմանեացին այնքիկ՝ որք մեծաւն հոգաբարձութիւնս զառնային առ նա, և ոչ բժշկէին զնա: «Տկարն, ասէ, այ զօրագոյն է քան զմարդիկ»: Այլ թէպէտ և արտաքին երեսքն տեառն մերոյ միում ևեթ կողման բաւական էին հայելով, սակայն ներքին անձութիւն նորա աչք միայն էր ամենայնի, զի ընդ ամենայն կողմանս հայէին:

Յամաքեցոյց զբխումն հարուածոց յարգանդէ անտի նորա, և բխեցոյց զքարոզութի բժշկութե իւրոյ ՚ի բերանոյ նորա. մերձեցաւ նա առ անձութիւն նորա, և բժշկեցաւ ՚ի նմանէն: Այլ վէմն յանապաւ տի անդ ջուրս սրբիչս բխեաց երկոտասանեցունց ազգաց ժողովրդեանն. և սա արիւն ազտեղիչ բխեաց երկոտասան ամ ամենայն անդամոց մարմնոյ նորա: Վէմն գաւազանաւն նշանաւն կենարարին մերոյ հերձաւ. և բխումն արեանն ձորձովք հանդերձին բժշկին մերոյ ցամաքեցաւ. զի նա հանդերձ գաւազանաւն խիստ, և զսա ցամաքեցոյց հանդերձն կակուղ: Այլ թէպէտ և գաւազանն տեսանելովն խիստ երևէր, սակայն խոնարհութի խաչին ծածկեալ կայր ՚ի նմա. և հանդերձն թէպէտ և արտաքին երեսովք կակուղ երևէր, սակայն զօրութի սաստիկ ելանէր ՚ի նմանէն: Այս է բժշկութի. մինչ չև սերմանն իւրոյ ՚ի բռանէ անկեալ իցէ, երկիրն նորա առաւել ևս սեր-

մանիս ընկալաւ . և մինչ ինքն սերմանն 'ի շտեմարանս տեառն մերոյ դադարեալ կայր , դարձեալ ընդ երկիրն՝ յորում սերմանեցաւ՝ ոգորէր հատուցանել զփոխարէն փոխոյն նորա , և դարձուցանել տոկոսիւք զգլուխն զոր առեալ է : Այս է սերմն տիրացեալ . իբրու ինքն 'ի շտեմարանի իւրում ծածկեալ կայր , ամփոփեաց առ ինքն զչահս արմտեացն . և մինչ դեռ նա 'ի բռան սերմանահանին իւրոյ էր , իբրև յական թօթափել ժողովեալ լինէին իմաստուն արմտիք նորա 'ի միջոյ հանձարեղ երկրէ առ սերմանն սգացող :

“Օրու թի՛ , ասէ , գնաց յինէն ” : Յորդորելով յորդորեաց այսու զմշակսն վատթարեալս զխափանիչ սերմանեացն յիշտեմարանս , զի հաստատեսցին 'ի հաւատս նորա : Եւ ետ դարձեալ զառհաւատ չեայն ճշմարտութե՛ իւրոյ . զի և զայլ սերմանիսն որ սերմանիսն սերմանեալ լինէին , զի զմի մի 'ի նոցանէն 'ի ժամու իւրում հարիւրաւորս դարձուցանէ : Զի են սերմանիք՝ որ յետ ժամանակեան լինին հընծեալք , և են որ 'ի վախճանի , և են որ ընդ սերմանէն իւրեանց և հունձք իւրեանց լինին : Այն՝ զի ասէ “Մեկալցի եւ թնոյատիկ յայսմ ժամանակի ” , այս են՝ որ յետ փոքր ժամանակեան հնծեալ լինի : Եւ այն՝ զի ասէ “Յայնժամ ասացէ թագաւորն ցայնոսիկ որ ընդ ալմէն են ” , այս են սերմանիք՝ որ 'ի վախճանի լինին հնծեալ : Եւ այն՝ որ մերձեցաւ զկրնի նորա 'ի դրօշակ հանդերձի նորա , այս է սերմ՝ որ ընդ ցանէն նորա եղև ժողով արմտեացն նորա : Հատրն ցորենոյ՝ որ յորովայն երկրին սերմանեալ լինի , 'ի փռոց անտի որ ծածկեալ են 'ի նմա՝ որումն կցորդի նմա և ելանէ ընդ նմա . իսկ հաւատքն՝ 'ի զօրութե՛ անտի որ ծածկեալ կայր 'ի համարձակութիւն ընդ նմա :

Այլ իբրև լուաւ տեւատեսն զի ասացնացբահա նայապեան . “Հաւատա , ասէ , և կեցցէ դուստրն քո ” , ած զմտաւ իւրով թէ այն՝ որ կարող է զոգիս երկոտասանամեան դստերն դարձուցանել անդրէն 'ի մարմինն , կարող է նա և զերկոտասանամեայ հարուածս հատանել ընկենուլ 'ի մարմնոյ աստի : Եւ զի լուաւ , ասէ , թէ հաւատով հաւատա և կեցցէ

դուստրն քո, գիտաց նա՝ թէ հաւատս կարող եմ տալ զոր փոխանակ վարձուցն պահանջէր : Բժշկու թի՛ի բերանոյ անտի նորա ելանէր, և հաւատս ՚ի բերանոյ անտի լինէր վաճառեալ . բժշկու թի՛ յայտնի տայր, և վարձս յայտնիս պահանջէր : Բժշկու թի՛ որ ՚ի շրթանց անտի նորա ելանէր, յայտնապէս լինէր լսելի . վասն այտորիկ հաւատս ՚ի շրթանց անտի յայտնաբար պահանջէր : Այլ զի ինքն առաջի ամենեցուն խոստովան եղև, և ոչ հաւատացին նմա . մա նաւանդ զի ցաւք նորա ՚ի ծածուկ էին : Զի եթէ իբրև եբաց նա զաչս կուրին՝ մոլեկան կոչեցին զնա, և իբրև կեցոյց զՂազար՝ ՚ի նոցանէն իսկ յայնցանէ որք տեսին՝ ոչ հաւատացին, վասն այտորիկ կացոյց զաղջիկն երկոտասանամեայ : Զի այն՝ որ զերկոտասանամեանն կենդանութիւն՝ այն որ հանապազորդն էր ՚ի մարմին անդր՝ դարձոյց անդրէն ՚ի տեղի իւր, կարէր զերկոտասանամեայ զհանապազորդ բխումն արեանն հատանել ընկենուլ ՚ի տեղւոջ իւրմէ : Զի այն՝ որ կարողն եղև դարձուցանել զմին, կարէր մերժել և ըզմիւսն ևս . և այն՝ որ կենդանացոյց զամենայն անդամս մեռեալ աղջկանն այնորիկ, կարէր բժշկել և զարդանդն նորա :

Այլ իբրև բժշկեցաւ նա, ասէ . “Ո՞ մերձեցաւ յիս” . զի ինքնին խոստովան եղիցի առաջի նոցա վասն առողջութե՛ իւրոյ : Վասն այտորիկ ասաց՝ բանջէ, զի ինքեանք եղիցին վկայք եթէ մեռաւ նա . զի յորժամ տեսցեն եթէ եկեաց նա, դարձցին այպանողքն լինել նմա վկայք : Զի վկայութի մահուան աղջկանն առ ՚ի նոցանէն, և յարութի կենդանութե նորա առ ՚ի նմանէն՝ վկայեցին նախ յառաջագոյն վաստն մահուանն նորա, զի մի՛ յուրաստ լիցին նոքա յորժամ տեսանիցեն զկենդանութի նորա : Արդ կըռեաց եդ զնոսա ՚ի մէջ երկոցունց . եթէ դարձցին ասացեն՝ եթէ ննջէր նա, դարձեալ մեծացուցին զնա իբր ոչ կարէին : Զի իբրև այնորիկ որք տեսանէին զնա՝ հատին և ստուգեցին՝ եթէ մեռաւ նա, գիտաց նա մինչ չև տեսեր զնա եթէ ննջէր նա : Ապա եթէ ա-

1 Յօրինակին սրահին :

սիցեն թէ ոչ ննջէր նա, հեղձուցանէ զնոսա կենդանութի նորա՝ թէ կենարար էր նա . և եթէ ասիցեն թէ ննջէր նա, յանդիմանէր զնոսա գիտութի նորա՝ թէ անձ էր նա : Մինչ դեռ կամէին օտարացուցանել զմիօրն, յամօթ արար զնոսա երկոքումք : Ապ՝ եթէ ՚ի խոր քուն անկեալ կայր, դարձեալ զի՛ է զի նորա ձայնիւ միայն զարթեալ նա : «Եւ հրամայեաց տալ նմա ուտել կերակուր » . զի յայտ արասցէ զառողջութիւն՝ որ անդրէն առ կենդանութիւն հանդերձ . և ոչ որպէս հիւանդ, զի առ սակաւ սակաւ դառնան ՚ի կենդանութի : Արդ առաւել քան աստ՝ յամօթ եղեն որք երկմտեալն բաժանելին վասն այնր որ բժշկեցաւն, կշտամբեալ յանդիմանեցան այնու՝ որ կենդանացաւն . զի թէպէտ և բժշկութի արդանդին ՚ի ծածուկ էր, սակայն կենդանութի մարմնոյն յայանի էր : Այսուհետև հաւատարիմ՝ եղև այն՝ որ ՚ի ծածուկն էր՝ յայանեաւն . իբրու «Երկուցեալ դողացեալ, ասէ, զկնի նորա ՚ի դրօշակ հանդերձի նորա մերձեցաւ նա » : Եւ եթէ նա ՚ի դրօշակ հանդերձին նորա երկուցեալ դողացեալ մերձեցաւ, որչափ ևս առաւել ահիւ և երկեղիւ արժան է առնուլ յորժամ ՚ի մարմին և յարիւն նորա մերձենամք, զի նա ինքն է առհաւատչեայ կենաց մերոց :

ԳՆՈՒՆ Ը

Օր առաքեաց զնոսա երկուս երկուս ըստ նմանութե իւրոյ . այս ինքն, զի որպէս ինքն քարոզեաց առանց վարձուց, սոյնպէս և նոքա . իբրև այն՝ զի աւսէ «Չրի առէք, և ձրի տուք », ըստ նմանութե նորա : Դարձեալ, զի քարոզեսցեն զճմարտութիւն, և աբասցեն նշանս, և չարչարեսցին ըստ նմանութե նորա, և յինքեանս կարծեսցեն զնա իբրև ՚ի պատկերի : «Ի ճանապարհս, ասէ, հեթանոսաց մի՛ երթայցէք » . այն իսկ՝ զոր ասաց զկնի նորա . «Առ ոչխարս կորուսեալս տանն Իսրայէլի » : Եւ իբրև ոչ առին նաքա յանձն, ասացին և նոցա առաքեալքն . «Յայսմ հետէ, ասէ, դառնամք ՚ի հեթանոսս » : Եւ զի ասէ

“Արդ ահա աւասիկ ես առաքեմ զձեզ իբրև զդառինս 'ի մէջ գայլոց ” . զի յայտ արասցէ որչափ ժամանակս ընդ նոսա իցէ հովիւն , ոչ ինչ փնասին նոքա : Եւ զի քաջալերեսցէ զնոսա , ասէ . “Որ զձեզ ընդունի , զիս ընդունի ” : “Մի , ասէ , ստանայք ոսկի ” . զի մի գտցի 'ի նոսա Յուդա . զի նա պակասեցոյց ըզՆաբոլը 'ի կենաց , զԳեեզի զգեցոյց բորոտուք , և զամենայն ժողովուրդն յանցոյց յանապատի անդ : Եւ զի արդեւ և կարճեաց 'ի նոցանէ զարծաթ , զի մի ոք կարծիցէ զնոցանէ՝ Եթէ վաճառականք իցեն և ոչ քարոզք :

Եւ զի ասէ դաւազան , 'ի նիշ ուղղութեւ և նշան խոնարհութեւ . և զի ոչ ցուպ , քանզի ոչ եթէ հօտս կատաղիս ելանէին նոքա արածեւ , որպէս և Մովսէսն : Արդ տես դու , զի ուր հօտն 'ի վերայ հովուին իւրոյ մոլեգնեցաւ , թողաւ ցուպ և առաւ սուտեր . և աստ զի հօտքս 'ի խաղաղութեւ բնակեալ են , թողաւ ցուպ և առաւ դաւազան : Եւ զի ոչ կօշիկս , զի թօթափեսցին յամենայնէ . այլ հողաթափս , եթէ գոնեայ այսուիկ եղիցի վարձք պատուիրանաց նոցա : Սակայն որ ինչ ժողովրդեանն էր , վերացոյց զնոսա . և զնմանութի Մովսէսի այնու ետ նոցա , յայնմիկ՝ զի նա զօսկերս արդարոցն կրէր ընդ իւր , և նոքա ըզմարմինն արդարացուցիչ ամենայն մարմնոց բարձեալ ունէին ընդ իւրեանս : Եւ եթէ Մովսէս անուամբք երեքուամբք տանն Աբրահամու հաշտեցոյց զիմ ընդ որդիսն անօրէնս , որչափ և ս առաւել քաւեսցեն երեք անուամբքն իմուէն զամենայն ազգս տանն Ադամայ :

“Յոր տուն , ասէ , մտանիցէք՝ նախ ողջոյն ասասջիք տանն ” . զի նա ինքն մտցէ լուծցի որպէս առ Մարիամն , և ապա լուծցին նոքա իբրև զաշակերտսն : Ողջոյնն այն խորհուրդ՝ որ էր հաւատ նորա յաշխարհի , և նովաւ խափանի թշնամին , և ցածնու պատերազմ , և նովաւ լինին ծանուցեալ մարդիկ միմենց : Եւ սոյն իսկ այս ողջոյն ծածկեալ էր գործ սորա ընդ առաքաստով մոլորութեանն . թէպէտ և յառաջագոյն կանխեալ դրոշմեալ էր խորհուրդ յարութեանն մեռելոց , զոր գործեն արարածք 'ի դաշն լուսոյն և 'ի յայտնէն առաւօտուն հալածիչն գիշե

րոյ : Եւ իբրև սկսանէին մարդիկ տալ զնա միմեանց
 և առնուլ զնա 'ի միմեանց , զի բժշկիցէ զտուիչն և
 օրհնեսցէ զայն՝ որ ընդունին . իսկ այնոքիկ՝ որ բա-
 նիւ միայն ունին զնա , և ոչ են տպաւորեալ անձինք
 նոցա յանդամս նորա . սփռելով սփռի 'ի վերայ նոցա
 իբրև լոյս , և փոխի 'ի նոցանէն իբրև Ճառագայթք
 արեգական յաշխարհէ : Այս է սղջոյն , որ քարո-
 զեալ էր անուամբ , և ծածկեալ զօրութիւն , և պատ-
 մեալ գիտութիւն , և կարգեալ խորհրդով , իբրու յոյժ
 և բաւական է ամենայն մարդոյ : Եւ վասն այսորիկ
 զնա տէր մեր առաքեաց ընդ աշակերտսն իբրև զկա-
 րապետ , զի արասցէ խաղաղութիւն , և պատրաստե-
 ցէ առաջի երեսաց նոցա . իբրև զգեցեալ էր զարագ-
 ձայնն զառաքելոցն մշակացն իւրոց , և լինէր սերմա-
 նեալ յամենայն տունս՝ քակտել մեկնել զանդամս
 իւր , և մտանէր յամենայն լսելիս որոշել զատել
 զորդիս ազգատոհմի իւրոյ իբրու կայր մնայր 'ի նոսա :

Եւ զի յայտ արասցէ վասն օտարացն , իբրու սըփ-
 ուեալ անցանէր առ նոքօք : Եւ այնու՝ զի ոչ ցամաք էր
 նա յառաքելոց անտի յեղբարցն իւրոց , զի յայտ ա-
 րասցէ վասն գանձուց առաքչին իւրոյ՝ թէ ոչ պակա-
 սէ : Եւ այնու՝ զի ոչ լինէր նա փոխեալ յառողաց ան-
 տի իւրոց , զի յայտ արասցէ վասն տուչին՝ թէ ստոյգ
 և հաւատարիմ են պարգևք նորա . զի առ տուիչն
 և առ ասողն էր նա , իբր ոչ էր պակասեալ և ոչ
 հատեալ : Վասն ինքնութեան Հօր յայտ արար՝ եթէ
 առ ամենայն և յամենեսին է նա . և վասն առաքելու
 թէ Որդոյ յայտ արար՝ եթէ առ ամենեսին է նա ա-
 մենայն , և առ Հայր իւր է կատարած նորա : Եւ
 քանզի նմանութիւն էր նա , ոչ գաղարեաց 'ի քարո-
 զելոյ և ոչ վաստակեաց 'ի պատմելոյ , մինչև եկեսցեն
 կատարեսցին առակք օրինակաց ստուգութեամբ , և
 սահմանեալ լիցին նմանութիւնք Ճմարտութիւն , և
 յանդիմանեալ լիցին նշմարանք մարմնոյն , և չա-
 փեալ սփռեալ իցեն ամենայն խորհուրդք Ճմարտ
 կերպարանօք :

Վասն այսորիկ ընկենումք մեք զբանն իբրև զխա-
 խաց 'ի լտողն ազգակիցս նորա , զի նովաւ եղիցին
 որոշեալ , և զնովաւ ժողովեսցին . զի եղիցին որո-

շեալ 'ի բարժանել խառնուածու անտի , և խառնեալին ընդ ժողովի կցորդու թիւն . զի արժանի իսկ այն միկ' որոյ պսակ իւր մեծ է , զի և պատերազմն իւր առաւել իցէ : Թիւպէտ և այսպէս իցէ , սակայն ոչ եթէ ըստ սակաւութե՛ պատերազմին՝ այսպէս իցեն փառք յաղթութե՛ն : Իբրև ոչ խորամանկեացի մտլութե՛ն մտանել ընդ մեղ և ընդ զէնն մեր . զի փոփոխէ նա զերեսս իւր ամենայն գունոց , և լուանայ զճաշակ իւր ամենայն բաժանից : Այլ մեք եմք քրիստոնեայք հրեայք՝ ի ծածուկ , և թլփատեալք հոգով , և օրհնեալք ծննդեամբ , և քրիստոնեայք արեամբ , և առողջք բժշկութե՛ :

Այլ զի ասէ “Թօթափեսջիք զփոշի ոտից ձերոց ,” . զի յայտ արասցէ՛ թէ վրէժ խնդրելոց էր 'ի նոցանէն . զի և զփոշին անգամ որ կուուեցաւ 'ի ճանապարհէն 'ի նոսա , անդրէն դարձուցին 'ի նոսա . զի ուսցին եթէ անցաւորք ճանապարհաց նոցա առ նոսա է դառնալոց : Եւ զի ընկալան նոքա զփոշին արդարոց , եթէ ոչ դարձցին , ապա և զվրէժն արդարոց պարտին . աղտեղացան փոշոյն նոցա , այլ ոչ եթէ տղմոյն նոցա : “Ընդարձակագոյն , ասէ , լիցի երկրին սողոմայեցոց ,” . այս ինքն զի հրեշտակքն որ եկին 'ի Սողոմ , ոչ եթէ նշանս ինչ արարին , այլ ըզՍողոմ գլխովին արարին նշան արարած ոց . այլ նոքա տեսին զնշանս , կոյրք՝ զի տեսին . բայց հրեշտակք 'ի Սողոմ և զայնոսիկ որ տեսանէին՝ կուրացուցին : Արդ եղիցի ընդարձակագոյն Սողոմայ , որ զայն ամենայն չարիսն գործեաց . և քաղաք՝ որ ոչ ընդունի զաշակերտսն նորա , քան զնորայն դառնագոյն ևս լիցին դատաստանք նորա . զի Սողոմ հրեշտակացն մեղաւ , իսկ այն՝ որ զաշակերտսն ոչ ընդունի՝ զսօճ գրլ խովին անարգէ : “Որ զձեզ անարգէ , ասէ , զիս անարգէ ,” : “Արդ եղերուք դուք անմեղս առ աղաւնիս , և խորագէտք առ օձս ,” . զի ասէ “Զգոյշ լինիցիք 'ի մարդկանէ ,” . ոչ եթէ յայնցանէ՛ որ մատնելոցն են զձեզ , այլ յայնցանէ , “Որ դան առ ձեզ 'ի հանդերձս գառնենիս , և 'ի ներքոյ են գայլք յափրջ տակողք ,” :

“՛) որ քաղաք , ասէ , մտանիցէք և ոչ ընդունիցին

զձեզ, փոխեցիք դուք անտի 'ի միւս ևս քաղաք . և եթէ յայնմանէ հալածեն զձեզ, փախի՛ցիք 'ի միւս ևս քաղաք » : Այլ ոչ եթէ 'ի վերայ ամենայն մարդոյ ձկտեցոյց զայս, այլ 'ի վերայ աշակերտացն միայն . զի դեռ սկիզբն էր նորոյ քարոզութեն , և նոքա էին մարդք սակաւք թուով : Թէ գուցէ ժողովեցին 'ի վերայ նոցա և բառնայցեն զյիշատակս նոցա յերկրէ , և խափանեցի աւետարանն նորա 'ի հեթանոսս , և ուսումն վարդապետութե նորա յարարածոց , ասէ ցնոսա . « Եթէ յայսմ աշխարհէ հալածեցեն զձեզ , երթի՛ցիք դուք 'ի միւսն ևս » : Զի եթէ ոչ էր փախուցեալ նոցա 'ի ժամանակին իբրև քարկոծեցաւ Ստեփաննոս , և ոչ նոքա արդիւք ապրեալ լինէին 'ի չարչարանաց անտի : Եւ եթէ 'ի վերայ ամենայն դարուց ձգեաց նա զբանն իւր , իսկ ո՞վ էր որ վասն անուան նորա վկայէր : Եւ զի յայտ արասցէ՝ եթէ և ոչ զառաքեալսն իւր թող նա , յայսմիկ հայեաց դու , իբրև դարձաւ նա վառեաց զնոսա , զի մի զարհուրեալ տազնապետցին յորժամ հասցէ նոցա ըստ նմանութեն՝ որ ետ նոցա յանձն իւր . զի ոչ փախեաւ նա 'ի սպանողաց անտի իւրոց , և ոչ փախեաւ նա 'ի խաչահանուաց անտի իւրոց . և ասաց նոցա յայտնապէս . ասէ . « Եթէ զիս հալածեցին , և զձեզ հալածեցեն » :

« Այլ մի , ասէ , երկնի՛ցիք յայնցանէ՝ որ սպանանեն զմարմին և զոգիս ոչ կարեն սպանանել » : Եւ ահաւասիկ տեսանեմք մեք զայնոսիկ՝ որոց ասացաւն նոցա , եթէ փախերուք ամենեքին , նոքա իւրաքանչիւր 'ի նոցանէ յանձն իւր եղև պատարագ դոհութեան 'ի վկայութիւն ամենայն հեթանոսաց : Կամ վասն զի իշխանութիւն մեծ ետ նոցա յորժամ ընտրեաց զնոսա , եթէ յայնմ ժամանակի այսպէս պարտ է լինել՝ զի մի համարձակեցին նոքա իշխանութեն , իբրև զայն զի ընդ նոսա էր ոչ առ նոցա յանձն՝ ասեն ցնա « Կամիս եթէ ասացուք և ի՞նչէ հուր և այրեցէ զնոսա » , վասն այսորիկ կրթեաց զնոսա խոնարհութիւն և ասէ . « Եթէ հալածիցեն զձեզ 'ի քաղաքէ անտի յայնմանէ , երթի՛ցիք դուք 'ի միւս ևս » :

Այլ զի զմտաւ ածէին աշակերտքն , եթէ 'ի մէջ

չամարտացոց և հեթանոսաց ասաց նոցա եթէ մի երթիցեն, և եթէ հալածեսցեն զձեզ ՚ի քաղաքէ աստի յայսմանէ, փախիջիք դուք ՚ի միւս ևս քաղաք, յորժամ սպառեսցին, ասէ, քաղաքքն զինչ գործեսցուք, քաջալերեաց զնոսա և ասէ ցնոսա. «Արդարեւ ասեմ ձեզ, եթէ ոչ կարասջիք սպառել զնոսա մինչև հասից ես առ ձեզ». այս ինքն զի դալոց էր առ նոսա յետ յարուժեն, ոչ, ասէ, կարասջիք սպառել զամենայն քաղաքս մինչև հասից ես առ ձեզ: Ի քաղաքսն ուր ինքն երթալոց էր, անդր առաքեաց զնոսա: Կամ զի մի կարասցեն սպառել զնոսա, այս ինքն զի հասանելոց էր նոցա զորու թիւնն նորա յետ երկից աւուրց յետ յարուժեան նորա. զի նա ինքն է գալուստ նորա: Այլ և ասաց նոցա՝ զի հալածեսցին ՚ի քաղուժ քաղաքաց, և ապա երևեսցի նոցա. սակայն ոչ այսպէս արար, այլ կանխեաց նա զվատասոր տու թի նոցա տեսեամբն իւրով. յետ յարուժեանն երևեցաւ նոցա, և քաջալերեաց զնոսա, և նորոգեաց զնոսա փչելով իւրով:

«Օր ինչ ասեմ ձեզ ՚ի խաւարի, ասացէք զայն ՚ի լոյս», . այս ինքն զոր ինչ ծածուկ խօսիմ ընդ ձեզ, ՚ի ձայն բարձր քարոզեսջիք. զի մեկնէ նա յասել իւրում. ասէ. «Զոր ինչ յունկանէ լռէք դուք, քարոզեցէք զայն ՚ի վերայ տանեաց», . Կամ զժողովուրդն անուանեաց ՚ի խաւար, և զհեթանոսս ՚ի լոյս: Եւ զի ասէ «Մի երկնչիք յայնցանէ՛ որ սպանեն զմարմին», . զի յայտ արացէ՛ եթէ ՚ի վերայ մարմնոյ միայն գոյ իշխանութիւն մարդկան, այլ Աստուծոյ՝ և ՚ի վերայ ոգոց՝ արկանել ՚ի գեհէն: Եւ եթէ ասիցեն՝ զիւրդ կորնչին ոգիք ՚ի գեհէն, այն զի ոչ ապականութի տիրէ ՚ի նոսա և մահ. եթէ դարձեալ և վասն մարմնոյ՝ եթէ զիւրդ կորնչի. զի ահա աւանիկ և որդունք և կրճել ատամանց գոյ անդ. յայտ վայրի լուսաւորեցաւ բանն: Զի եթէ ոչ է անմահ ոգիքն միայն ոչ մեռանին, այլ և ոչ մարմին. զի և նա կայ մնայ առանց ապականութի: Իսկ այն՝ որ կորուսանէ զմարմին, վասն մահու ժամանակեան այսորիկ ասացեալ է: Զի եթէ արդարեւ ապականէր մարմին ՚ի գեհէն ոչ լինէր. զի գեհէն

տանջիչ է կենդանեայ և ոչ սպանիչ սպականացելոց :

Վանդի բազումք յապականութիւն երկնչին , և ՚ի մահուանէ անտի յայնմանէ խիթային , կամեցաւ տէր մեր համարձակել բանիւ այսուիկ՝ եթէ առաւել ևս պարտ է երկնչել յայնմանէ , որ կորուսանէ զոգի և զմարմին ՚ի գեհէն : Արդ ոչ ոգիք դառնան ՚ի մեռելութիւն , որպէս և ոչ անձ դառնայ ՚ի պարզեան իւր , զի անգեղջ էն . և ոչ դարձեալ ճշմարիտ աւետիքն յարութեն մարմնոյն լուծանի : Մի , ասէ , երկնչիք , զի ոչ մեռանին ոգիք : Զի եթէ մահկանացուք էին , արժան էր երկնչել : Եթէ այդ այդպէս իցէ , և ոչ վասն մարմնոյ մերոյ զի սպականի՝ պարտ էր մեզ երկնչել . զի ոչ եթէ ոգիք կարող են կազմել զսպականութիւն իւրեանց , այլ անձ : Այլ եթէ զմարմինն որ սպականին՝ նա կազմէ , սոյնպէս և զոգինն . այն որ հաստատեացն զնոսա յոչնչէ , կարող է հաստատել զնոսա իրբև զինչ : Զի ոչ եթէ յանմահ ոգոց անտի կարէ անձ կենդանացուցանել զմարմին մահկանացու , այլ զօրութիւն նորա . այս է , եթէ մի երկնչիք յայնցանէ՝ որ սպան զաստէն կեանս ձեր . և որ անգ կեանքն են ձեր , ոչ կարեն սպանանել : Վասն զի լուան աշակերտքն , և լսելոց ևս էին դարձեալ ՚ի սաղուկեցոց անտի և յայլոց ևս՝ թէ չիք յարութի մեռելոց :

« Երկուս , ասէ , ճնճղուկ դանկի միոջ վաճառին » . երկուս , և ոչ եթէ մի : Յուցանել կամեցաւ զտկարութիւն ճնճղկին : Իսկ որ առաւելքն էն , մի մի վաճառին . և որ տկարքն էն , միանգամայն բազումք իրբև զբանջար վաճառին : « Եւ մի ՚ի նոցանէ յերկիր ոչ անկանի առանց հօր ձեր » : Եթէ նոքա զի սակաւինչ արժեն և ստուեր են՝ ոչ լինին որսացեալ , և ոչ ասաց՝ առանց նոյ , այլ առանց հօր ձերոյ , որչափ ևս առաւել վերահացութիւն հօր վասն փոքրկանց եղիլցի մեզ օրինակ հոգաբարձութե առաւել սիրոյն նա՞րա՝ որ առ մեզ է :

Ղը այն՝ զի ասէ « Գոհացայց զնմանէ առաջի հօր » , այն իսկ է զի ասէ . « Եկայք օրհնեալք հօր իմոյ » : Եւ զի ասէ . « Յուրաստ եղէց զնմանէն » , այն զի ա-

սէ . «Ոչ գիտեմ զձեզ » . ոչ եթէ զի ծածկեալ ինչ
էն 'ի նմանէ , այլ զի ոչ լինի խոստովան 'ի նոսա :
Տես որչափ գիտէ զնոսա . զի և հրաժարէ 'ի նոցանէ ,
զի մի ընկալցի զնոսա :

«Ս'ի , ասէ , համարիք եթէ եկի արկանել խաղա
ղուծի՛ յերկրի » : Եւ ո՛ւր է այն՝ զի ասէ ամենայնի .
«Զի եկն նա՛ զի արասցէ խաղաղուծի՛ , որ ինչ յեր
կինս և որ ինչ յերկրի » : Այլ նա զխաղաղուծիւն
քարոզէր , որպէս և ասաց Առաքեալ . ասէ . «Արար
մեզ խաղաղուծի՛ » . և «Որք ընդունին զնա , խաղա
ղուծի է նոցա » : Այլ ոչ արկ զխաղաղուծի՛ , յայն
միկ՝ զի բարժանեցան հաւատացեալք յանհաւատից
անտի : «Եկի , ասէ , քակել զայր 'ի հօրէ » , և այլ
ևս : Բաժինս ասէ մտաց . յայնմիկ՝ զի և ոչ 'ի հա
ւատս անկամ հաւաստուծի՛ խորհին . զի մին պաշտէ
այլապէս , և միւսն ևս որոշէ ընդդէմ նորին : Եւ
սուր՝ զի նովաւ հասցէ զսէրն զնասակար ոգոց , և
ձգեացէ 'ի նա զնետալիցս սիրոյ վիրոյ իւրոյ : «Որ կա
մի , ասէ , գտանել զանձն իւր , կորուսցէ զնա » : Եւ
զիարդ լսիցի այս . զի կորուստ և գիւտք 'ի վերայ միոյ
անձին ասացաւ : Այլ այն՝ որ առաջի հալածչացն
խոստովանէ՛ զանձն իւր կորուսան է , այլ առ անձ գը
տանէ : Ասէ . «Որ կորուսցէ զանձն իւր վասն իմ ,
գտցէ զնա » : Իսկ որ վասն նորա կորուսանէ զանձն
իւր , հարկ է թէ առ նմա գտցէ զնա . զի անձն այն՝ որ
վասն նորա կորնչի անձն , նա նմա է փոյժ վասն գիւ
տից նորա . զի ձեռն նորա ձեռն է բաւական հասա
նել ամենայնի , և բաղուկ նորա զօրագոյն է կորզել
յամենայնի : Փոքրկացոյց քան զամենայն զսէրն ամե
նայնի , զի մեծացուցէ քան զամեն զսէր տեառն ա
մենայնի : «Որ ոչ , ասէ , սիրէ զիս առաւել քան զան
ձնն իւր » , և այլ ևս :

«Ղին , ասէ , Մարիամ և նստաւ առ ոտսն Յիսու
սի » . այս ինքն իբրև 'ի վերայ հաստատուն երկրի
առ ոտս նորա նստէր նա : Այնք՝ որ և կնոջն մեղա
ւորի թողուծի՛ մեղաց ետուն , զի կապեաց նա թագ
մտանել յարքայուծի՛ անդրանկանն , մասն բարիոք
զբարեբարն Քրիստոս միայն ընտրեաց . զի յաւիտեան
'ի նմանէ , որպէս և ասացեալ է՝ թէ մի լիցին հա

նեալ, Եռայր սէրն Մարթայի քան զՄարիամու . զի զառաջինն իբրև եկն նա անդր Մարթա , կաց նմա 'ի սպասու : “Ոչ ինչ է , ասէ , փոյթ քեզ վասն իմ . ա սա դու քեռի իմու՞մ զի օգնեսցէ ինձ ” : Եւ իբրև եկն նա կեցուցանել զՂազար , նա նախ ընթացաւ եւ ընդ առաջ նորա :

ԳԼՈՒԽ Թ

“Դ՛Ո՞Ւ Ես որ գալոց ես , ասէ , թէ այլում մեք ակն ունիմք ” : Ոչ երկմտեաց ինչ նա վասն նորա . զի այն՝ որ յանապատի անդ պատրաստեաց Ճանապարհ , և 'ի մէջ որովայնին ոչ դադարեաց 'ի ցնծալոյ , և առ մկրտութիւն փառս անձին իւրոյ ոչ առ , “Ինձ , ասէ , պիտոյ է 'ի քէն կնիք առնուլ ” . և “Ահա աւասիկ գառն օոյ ” . և “Սա է որ բառնայ զմեզս աշխարհի ” . և “Ոչ եմ ես արժանի՝ թէ լուծից զխրացս կօշկաց նորա ” . արդ սա՝ որ զայս ամենայն յայտնապէս քարոզեաց , զիարդ դառնայր և երկմտէր նա վասն նորա , մանաւանդ զկնի վկայութեան Հօգւոյն , որ էջ ըստ նմանութե աղաւնոյ . և յետ ձայնին՝ որ եզև յերկնից՝ եթէ դա է որդի իմ սիրեւ լի , այլովքն հանդերձ : Այլ զայս ասասցուք , թէ այն ինչ՝ որ լինէին խօսեցեալ 'ի մարգարէից անտի , 'ի նոցանէ վասն նոցա , և 'ի նոցանէ վասն որոց լսելոյն կարօտ էին , որպէս և տէրն մեր ասաց . “Վասն ժողովրդոցս ասեմ զայս զի հաւատասցեն ” , սոյնպէս և Յովհաննէս՝ իբրև ետես թէ մերձ է նա՝ զի փոխեսցի յաշխարհէ աստի , և յառաջեսցէ քան զիբրկին 'ի մեռեալս , որպէս յառաջեաց նա ծննդեամբ 'ի կենդանիս , փոյթ յանձին կալաւ զի մի թողցէ զաշակերտսն իւր թէ մոլորեցին և ցրուեսցին որպէս և խաչն՝ որոց ոչ իցէ նոցա հովիւ :

Ղաքեաց զնոսա առ նա ոչ հարցանել զնա , այլ իբրու կնքէր նա զառաջինսն զոր քարոզեաց նոցա , առ նա ուղղէր Յովհաննէս զմիտս աշակերտաց իւրոց : “Իբրու լուան , ասէ , այլ աշակերտքն նորա զի խօսէր նա վասն տեսառն մերոյ , և տեսին զնա , թողին

զՅովաննէս առանց տրտմութե՛ , և գնացին զինի նորա » : Որպէս ցոյց նա զկամս իւր առ մկրտութիւնն , զի ոչ պահանջեաց նա զքահանայութի տան հօր իւրոյ , սոյնպէս և այսու ևս կամեցաւ տալ աշակերտացն իւրոց գանձս՝ որոց ոչ լինի գողացեալ : Յառաքելն անդր նորա զնոսա յայն երեսս , զի յորժամ տեսցեն զքանչելիս նորա՝ հաստատեսցին ՚ի հաւատս նորա : Եւ ասաց նոցա Յիսուս . ասէ . « Երթայք պատմեցէք Յովաննու , ոչ զոր լուայք , այլ զոր տեսէք . ահաւասիկ , ասէ , կոյրք տեսանէն և կաղք գնան » . այս ինքն ասէ . Թէ այս գործք զոր գործեմ ես՝ բանիցն Յովաննու ոչ վկայեն , ապա սուտ ուրեմն են բարբառք նորա . և եթէ ստոյգ և ճշմարիտ են , մի զինի երթար դու ձայնի , այլ գործոյն անսա :

Արդ սկսաւ նա յայնցանէ՝ որ թուին եթէ տկար իցեն , իբրու ՚ի սքանչելիս փոքրն և մեծ զմի կշիռ հաւասարութե՛ ստացեալ ունին : « Աոյրք , ասէ , տեսանէն և կաղք գնան և բորոտք սրբին և խուլք լսեն » . և ՚ի վախճան իբրև զինիք ամենեցուն ասաց զայն , « Մեռեալք յառնեն » . զի նա ինքն է գլխաւոր բարութեցն միաճնին , և լուծիչ ՚ի խափանիչ չարեացն զոր մոյծ Ագամ յաշխարհս : Եւ այսու հանդերձ ուսիր և զայս ևս . « Երանի իցէ , ասէ , այնմիկ՝ որ ոչ գայթաղեցցի յիս » . սակայն և այսու առհաւատչեայ ճշմարիտ ետ աշակերտացն Յովհաննու , զի մի գայթաղեցցին ՚ի նա : Եւ եթէ վասն Յովհաննու ասաց՝ երանի որ ոչ գայթաղեցցի ՚ի յիս , որպէս և այլքն ասեն , վասն այսորիկ ևս ասացուք , թէ քանզի և առաջինքն ՚ի դէմն Յովհաննու ասացան , հարկ եղև ասել և յերանել անդ ՚ի դէմն Յովհաննու . զի զաշակերտսն Յովհաննու զգուշացուցէ , և զի ոչ եթէ վասն Յովհաննու երկմտեաց և ասաց զայս , և զի ոչ ինքն Յովհաննէս եթէ նուազեցաւ հաւատովքն իւրովք՝ առաքեաց առ նա այսպէս . վասն այսր այն՝ որ զինին են՝ վկայեն . զի ընդդէմ բանիցն զոր առաքեաց առ նա Յովհաննէս , պատասխանի ինչ վասն նոցա ոչ արար նմա . այլ իբրև գնացին , ասէ , առաքեալքն Յովհաննու , սկսաւ , ասէ , ասել ժողովրդոցն վասն Յովհաննու : Աւաջի աշակերտացն Յո

վաննուռ ոչ կամեցաւ ասել զփառս նորա, զի մի կարծեսցեն եթէ հարցանելով հարցանէ զնոսա մինչ դեռ զվարդապետն իւրեանց առաջի նոցա մեծացուցանէր :

« Օ ինչ, ասէ, ելէք տեսանել յանապատի . եղէ գրն շարժունն 'ի հողմոյ » . այս ինքն զի երկնէք 'ի նեղութեց, և յամենայն հողմոց խոնարհէր : Զի երբեմն ասէր՝ ահա ասիկ գառն ան, և երբեմն առաքէր առ նա՝ թէ դու ես որ գալոց ես, եթէ այլ ումեք ակն ունի՞ք : « Ամամարդ 'ի հանդերձս փափկու թէ՞ զարդարեալ », . այս ինքն մարդ պատուաւոր . և այսու միւսովս մեկնի և առաջինն . զի ոչ եթէ զհանդերձս փափկութեան զգեցեալ էր Յովհաննէս, ընթերցուածն իսկ վկայէ 'ի վերայ նորա՝ եթէ հանդերձ սակեղէն զգեցեալ էր : Նոյնպէս և այն եղէ գրն ոչ եթէ ճշմարիտ է . հաւատացեալ էր նա և ոչ երկմտեալ : Զոր օրինակ ոչ էր նա եղէգն բալախ, և ոչ հանդերձ փափկութե՞ զգեցեալ էր : « Այնպիսիքն, ասէ, 'ի սենեակս թագաւորաց շրջին և ոչ յանապատի . և եթէ մարգարէ է, առաւել ևս է քան զմարգարէս », . քանզի մարգարէքն վասն գալըս տեան թագաւորին մարգարէանային . իսկ Յովհաննէս միայն առանձին արժանի եղև ասել՝ թէ սա է զոր մարգարէքն քարոզեցին : Եւ եթէ առաւել է նա քան զմարգարէս, չէ նա եղէգն շարժունն 'ի հողմոյ :

Մ.Ղ իբրև ետես Յովհաննէս եթէ կատարեաց զչափ բնութեն իւրոյ, ետ զհօտան իւր հովուապետին . զոր օրինակ և տէրն նորա 'ի մեռանել անդ իւրում, ետ զհօտս իւր հովուաց երիցուն Պետրոսի, այն՝ որ բերան իւր խոստովանեաց, և արտասուքն իւր եղև երաշխաւոր . զի յայտ արասցէ հովին հօտիցն իւրոց զհօգաբարձութիւնն իւր, որ է վասն նոցա : Մինչև առ նա դրաւականն ճշմարիտս, ոչ ետ նմա զիւրայնս իւր դուզնաբար . և զերիս մասունսն զոր ետ դրաւականս հաւատարիմս, առ փոխանակ երեցունց : Յայնմիկ՝ զի ասէր ցնա վարդապետն նորա, « Եթէ սիրիցէս դու զիս », զճշմարիտ սէրն նորա խրնդրէր առնուլ 'ի նմանէ . եթէ յորժամ դիցէ զսէրն

իւր 'ի գրաւու, ապա առցէ նա զխաշինս նորա և հո վուեացէ : Իբրև ետես եթէ բերանով իւրով վկայեաց, և արտասուօք իւրովք կնքեաց, ետ նմա և վարձս որ պահեալ են հովուաց . այս ինքն մահ, զի նա ինքն է պսակ յաղթութեան աշակերտացն և հո վուացն իւրոց : Զի մինչև առ 'ի Շմաւոնիէ զսէրն նորա, ոչ կարաց տալ նմա զվիճակն մահու նորա . զոր օրինակ և խաշինք նորա եթէ ոչ սէրն տեառն մերոյ զի առ նոսա էր, և ոչ զանձն իւր տայր նա փոխանակ նոցա :

Այլ հայեցաւ Յովհաննէս հոգովն զոր ունէրն՝ թէ երբ զօրուի բժշկուէ լինիցի տէր մեր . իբրու տեառն մերոյ հանապազօր զօրութիւն իւր առ իւր էր, այլ ոչ եթէ հանապազօր հաւատքն բժշկելոցն առ նմա էին : Վասն այսօրիկ առաքեաց զնոսա առ նա 'ի ժա մուն՝ յորում ամենեքին սոքա առնուն զվկայութի ճշմարտութե նորա : 'Նա և այն՝ որ առաքեացն իսկ, ցոյց թէ ձեռն նորա ամենայնի իշխէ : Յանձն արար զխաշինս իւր, և ինքն հօտն քաջալերեսցի, և հովուն ցուցցէ զպնդութի իւր : Եւ զի ոչ ինքն Յովհաննէս երկմտեաց, տէր մեր վկայեաց՝ թէ սա է որ առաւել է քան զմարգարէս : Եւ եթէ քան զմարգարէս առաւել է Յովհաննէս, որ է արդեօք պատիւն նորա . զի աշտիճան առաւել 'ի մէջ մարդկան մարգարէութի է : Վամ թէ գուցէ վասն քահանայութե նորա, և ահա էին քահանայք . և եթէ վասն մարգարէութե նորա, էին և մարգարէք :

Արդ զինչ իցէ մեծութի նորա, զի նովաւ զամենայն ծննդովք կանանց անցանէր : Բայց եթէ այս՝ զի ասէ . "Ահաւասիկ, ասէ, առաքեմ զհրեշտակ իմ առաջի բո" : Ոչ եթէ անուամբ միայն կոչեցաւ նա հրեշտակ, այլ և գնացիւք իւրովք : Եթէ հայիս, ոչ են նուազեալ պատիւ նորա քան զհրեշտակաց . զի զամենայն ինչ զաշխարհիս արհամարհէր, և երկնաւորացն սպասեալ ակն ունէր : Եւ եթէ ասիցես . ահաւանիկ և մի յերկոտասան մարգարէից անտի կոչեցաւ հրեշտակ իմ, այլ նա 'ի հարց իւրոց անուանեցաւ իբրև զայլ անուանս . զի այլ է անուն հայրենի, և այլ է պատիւ որ յայ է վասն հատուցման գնա-

ցից : Եթէ վերին վարիւք անուանեցաւ նա 'ի հարց իւրոց հրեշտակ իմ', և ոչ վասն այսորիկ յամառիմք ինչ : Այլ 'ի վերայ Յովաննու վկայեաց' եթէ "Ոչ եղև 'ի ծնունդս կանանց մեծ քան զնա" : Եթէ սուրբ որ լինի՝ փառաւորի, և եթէ արդար՝ պատուեալ լինի, և եթէ հզօր և իմաստուն՝ աշտիճանի փառաց արժանի լինի : Թէպէտ և ամենեքին սոքա ժողովեսցին և 'ի մի մարդ միազունդ բնակեսցին, սա կայն ոչ կարեն համեմատ լինել այնմիկ՝ որ յայն սիւրեցեալ է և 'ի նմանէն ծանուցեալ է : զի այնպիսին վերագոյն է քան զմարդիկ, և 'ի կարգս հրեշտակաց կայ :

"Այլ որ փոքրիկն է, ասէ, յարքայութեն երկնից՝ մեծ է քան զնա" : Ասեն դարձեալ այնոքիկ որ ոչն իմանան, եթէ փոքրիկն մի՝ 'ի հաւատացելոց ասեն յարքայութեն երկնից մեծ է քան զՅովաննէս : Այլ մեզ քաւ եղիցի ասել այսպէս 'ի վերայ Յովաննու սրբոյն այ . զի այն՝ որ թնամանէ զլինուոր արքայի, զարքայն գլխովին ոչ պատուէ . և որ անարգէ զքաւ հանայ, զտէր նորա արհամարհէ : Այլ զայս զոր ասաց վասն Յովաննու մեծութե, զառաւել ողորմութին չնորհայն իւրոց կամեցաւ աւետարանել մեզ . եթէ որպէս բարութիւն չնորհեաց ընտրելոց իւրոց : Զի եթէ այս Յովաննէս մեծս և անուանիս՝ յարքայութեն եթէ համեմատի ընդ փոքրկանն՝ 'ի պատուէ անդի նորա մնացեալ լինի, որպէս և Առաքեալ ասաց՝ եթէ "Փոքր 'ի շատէ գիտեմք, և փոքր 'ի շատէ մարգարէանամք . և դարձեալ ասէ . "Իբրև ընդ հայելի տեսանեմք . և յորժամ եկեսցէ կատարումն, յայնժամ խափանեսցի և այն ինչ՝ որ փոքր 'ի շատէն էր" :

]] Եծ է Յովաննէս . զի գիտաց և ասաց՝ թէ "Ահա ասիկ գառն այ" : Այլ այս մեծութի առ փառօք՝ որ յայանելոցն են արժանաւորացն, ճաշակ մի փոքրիկ է : Ոչ եթէ զի ելեալ էր Յովաննէս, յայնժամ և փոքրիկն յարքայութեանն առաւել լինի քան զնա, այլ զի ամենայն մեծամեծք և սքանչելիք որ աստ իցեն, եթէ ձկտեսցին ընդ այն բարութիւն որ անդ իցեն՝ նուազունք երևին, և իբրև զոչ ինչ

դատեալ լինին : « Ար փոքրիկն է յարքայու թէ երկնից մեծ է քան զնա » :

Այլք ասեն՝ թէ չէ կացեալ 'ի ծնունդս կանանց իբրև զՅովաննէս : Ահաւանիկ և տէր մեր ծնաւ . եւ թէ այդ այդպէս է , մեծ է քան զՅովաննէս : Այլ ոչ եթէ վասն անձին իւրոյ ասէր , կամ հաւատարէր ընդ այնոսիկ զոր ասէրն , քանզի նա ծնունդ է կուսի և ոչ եթէ ծնունդ է ամուսնու թէ : Արդ փոքրիկն յարքայու թէն ոչ եթէ Յիսուս իցէ , և ոչ այլ ոք եւ թէ յականէ միանձնու թէ ասացեալ էր վասն նորա . այլ բան է սա հասարակաց , որ և 'ի վերայ ամենայնի ձկտեալ լինի : Այլք դարձեալ 'ի վերայ Եղիայի կարծեն թէ ասացեալ է :

Այլ մեք զայս ասացուք , եթէ վասն զի արժանի եղև Յովաննէս մեծամեծացս որ աստ իցեն , մարդարէու թէ , քահանայու թէ , արդարու թէն . արդայս , ասէ , սբանչելիս մեծս բարեգործս և արդարս՝ զոր առաքեաց ձեզ հայրն երկնաւոր , որ առաւել ևս է գիտու թէ և հաւատովքն իւրովք , փոքր է քան զփոքրիկն արքայու թէ . կամ վասն զի հանցէ զնա , ասեն , 'ի բանդէ անդի՝ ասաց ըստ մարդարէու թէն մարդարէից , ոչ եղև 'ի ծնունդս կանանց մեծ քան զՈվաննէս : Եւ ծնունդս կանանց զմարդարէսն կու չէ . և զի այսպէս՝ ասէ « Օրէնքն և մարդարէք մինչև 'ի Յովաննէս » : Արդ մեծ է Յովաննէս քան զՄովսէս և զմարդարէսն . և յայսմիկ յայտնի լինի՝ եթէ օրէնք կարօտ են նոր կտակարանացս . զի ասաց նմա այն՝ որ մեծն է քան զմարդարէս . « Ես , ասէ , կարօտ եմ » . և այլ ևս :

Այլ մեք է դարձեալ , զի յղացաւ պարգևօք , և ծնաւ սբանչելեօք , և պատմեաց վասն կենարարին , և մկրբ տեաց 'ի Թողու թի մեղաց . զի այն՝ որ զԹողու թիւն մեղաց քարոզէ , զօրէնսն զվրէժինդիր մեղաց լուծանէ : Վասն այսորիկ չիք 'ի ծնունդս կանանց մեծ քան զՅովհաննէս , զի քարոզեաց զԹողու թիւն . զի էին պատիժք յայտնիք օրինացն : Եւ իբրև եկն այն՝ որ մեծն է քան զմարդարէս , լոյծ զնոսա . թէ որ ինչ մեծ իցէ քան զնոսա , նորոգեսցէ շնորհօք : Լոյծ Յովաննէս զօրէնսն , և լոյծ տէրն Յովաննու զմահ :

Ահաւասիկ յերկուց դատակնքաց եղեաք արձակեալք . մի բնութեն , և միւս ևս օրէնսդրուածեանն : Հաւատք առաջի մեր , և համբերութիք զինի մեր . եթէ զոր ինչ խոստանան հաւատք , եղիցի կատարել համբերութի : Ի բերան Եղիայի արգելան բարութիք , զի բերաննորա դուռն էր բարութեց . նա և բերանն Յովաննու արար կապումն և լուծումն . խրատեաց զմեզս թողութիք , և սրբեաց զջուրս 'ի քաւութի : Մովսէս ած զժողովուրդն մինչ 'ի Յորդանան , և օրէնքն ածին զմարդկութիւնս 'ի մկրտութի մինչ 'ի Յովաննէս :

Եթէ Յովաննէս զի եկն առաջի երեսաց նորա՝ չիք մեծ 'ի ծնունդս կանանց քան զնա , որչափ ևս առաւել մեծամեծք իցեն այնոքիկ՝ զորոց զոտսն լուաց զնոցա , և փչեաց 'ի նոսա զհոգին իւր : Եւ եթէ Յովհաննէս մեծ է , զի մկրտեաց զնա , որչափ ևս առաւել իցէ այն՝ որ անկաւ զլանջօք նորա . իսկ զՅուդայն մատնին զոր լուաց՝ զտեղին պատուեաց և ըզթիւն : Եւ քանզի մեծացաւ Յովաննէս քան զամենայն ծնունդս՝ զի մկրտեացն զնա , մեծացան ևս քան զնա առաքեալքն , զի լուաց զոտս նոցա : Վասն այսորիկ լաւ էր Յուդայ՝ թէ ոչ էր ծնեալ , փոխանակ զի թշնամանեաց նա զայն՝ որ մեծացոյցն զնա քան զՅովաննէս : Մեծ է քան զծնունդս . այլ փոքրիկն մեծ է քան զնա , այն՝ որ մտանելոցն է փոխանակ Յուդայն : Զոր օրինակ ժառանկեաց նա զածուռն նորա , նոյնպէս և զլուանալն նորա : « Եթէ իցէ , ասէ , անդ որդի ողջունի . ապա թէ ոչ ողջոյնն ձեր առ ձեզ դարձցի » :

Եւ այսպէս ասաց՝ եթէ ոչ եղև 'ի ծնունդս կանանց , որպէս զի յայտ լիցի եթէ վասն առաջնոցն ասաց : Զի զճառս զառաջնոցն արկեալ էր յառաջագոյն . այս ինքն մարգարէիցն քարոզաց և աւետարանչացն : Այլ յայտ արար վասն վերջին քարոզայն՝ որ հոգոյն մկրտեն , եթէ մեծամեծք են նոքա քան զայն՝ որ ջուրքն մկրտեաց : « Նմա , ասէ , աճել և ինձ մեղմանալ » : Արդ այն ինչ որով իւրք տէր մեր մեծանայր , « Եւ ոչ եթէ , ասէ չափով ետ Որդոյ իւրում » , և որպէս մեծացաւ Մովսէս քան զամենայն ,

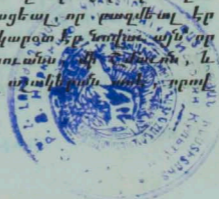
սոյնպէս և առաքեալքն քան զամենայն : Զի եթէ Յովհաննէս զի պատրաստեաց առաջի երեսաց նորա՝ մեծացաւ , որչափ ևս նորա՝ զի ինքնին տէր մեր պաշտեաց զնոսա , և պատրաստեաց ճանապարհ առաջի երեսաց նոցա : Գիտասցիք , ասէ , զի և զիս ատեցին յառաջագոյն քան զձեզ : Եւ որ ինչ միանգամ ուսոյց նոցա յաշխարհի , ինքն յառաջագոյն կատարեաց զնա : Արասցեն զնա և պահեսցեն զամենայն զոր պատուիրեցի ձեզ : Եւ եթէ Յովհաննէս զի պատրաստեաց առաջի հեզ և խոնարհ գալստեան նորա՝ մեծացաւ , առաքեալքն զի հորդեցին և պատրաստեցին ճանապարհ առաջի մեծի գալստեան նորա որչափ ևս առաւել մեծացին :

Արդ մեծ է Յովհաննէս , զի մկրտեաց . զի եթէ մարդարէքն ցանկացան տեսանել , և առաքելոյն տուաւ երանութի զի տեսին , որչափ ևս մեծ իցէ այն՝ որ մկրտեացն ևս զնա : Զի ամենայն մարդ որ պէս և կամի լսէ զբանս . զի ահաւասիկ քան զմարդարէսն ասաց՝ թէ առաւել է , և ծնունդս կանանց զմարդարէսն կոչեաց : «Փոքրիկն , ասէ , վերջնոցս՝ որ աւետարանեն զարքայութիւնն երկնից , մեծ է քան զնա : Եւ զայս մեծութի զոր ընկալաւ Յովհաննէս առաւել քան զմարդարէս՝ ոչ եթէ ազատութեն նորա է , այլ այնորիկ՝ որ զնա մեծացոյց . իսկ որ փոքրիկն է մարդկան , եթէ կամի մտանել յարքայութիւնն երկնից , մեծ է քան զնա : Իւրաքանչիւր , ասէ , մարդըստ վաստակոց իւրոց զվարձս իւր ընկալցի : Թէպէտ և մեծամեծք իցեն առաքեալքն ընդրութի , և մարդարէքն յիրս ինչ պիտոյից , այլ զի երեւեսցի այն՝ այս ոչ ծածկի : Եւ սովին իսկ այսուիկ զի եզիցի առնունեալ և երեւեալ , եթէ սա , ասէ , առաւել վաստակեաց , աւելի քան զնա : Նա և այս մեծութիւն է . թէպէտ և իցեն որ տեղովք երիցունք են քան զնա :

Ինթացան միտք մարդկան կարծել՝ թէ չիք մեծ քան զՅովհաննէս և ոչ յարքայութիւն , լոյծ նոցա միով յայնցանէ՝ որ գրեալն է . զի եթէ քան զառաջինս մեծացուցանես գու զնա զի մկրտեաց նա զտէր մեր , մեծ է նա և քան զվերջինսն : Եւ եթէ այսու

մեծութիւնը իւրով որ աստու է՝ լինի մեծ և անդ, զինչ
 մեծութիւնը յայտնի գոյր Յովաննու : Կամ գուցէ մեծ
 է պատկն խաչին : Եւ յայնմ յաշխարհի՝ ի խաչ էլա-
 նեն : Քննեա և խնդրեա դու՝ թէ զինչ է մեծութիւն
 Յովաննու՝ որ նովաւ մեծացոյց զնա տէր մեր . և ա-
 չա այնուհետեւ բացեալ լինի քեզ դուռն տեսանե-
 լոյ՝ եթէ ՚ի մէջ ընտրութե և ազատութե խօսեցաւ
 նա : Թէպէտ և մեծ է զի ընտրեցաւ , մեծ է քան
 զնա և այն՝ որ առաւելն վաստակի քան զնա : Որով
 իւրք մեծ է Յովաննէս քան զառաջինսն , նովին մեծ
 է քան զվերջինսն , և քան՝ զվերջինքն զայնոսիկ որ
 մեծն էն ազատութիւն իւրեանց՝ որչափ և կամեսցին
 փոքր է նա : Այ թէ գործովք իւրովք փոքր է Յովան-
 նէս . այլ այս ընտրուի մարդարեւեւ կամ արքայու-
 թե , որ մեծացուցանէ աստ , փոքր է քան զընտրու-
 թին ազատութեն որ մեծացուցանէ յարքայութեն :
 Մեծ է պատիւ այնորիկ՝ որ իւրով կամօք ընտրե-
 ցաւ , առաւել քան զայն՝ որ լինի ընտրեալ յարքայ-
 ութե այլովք կամօք . վասն այսորիկ «Արդարեւ ա-
 սեմ՝ ձեզ , եթէ չիք ՚ի ծնունդս կանանց մեծ քան
 զՅովաննէս » : Այ եթէ գործով իւրով մեծ է Յո-
 վաննէս , զի մեծութիւնն այն արքայութեն երկնից
 գործոց է :

Իւ իբրև զարմացան լսողք և լքան , քաջալերեաց
 զնոսա՝ եթէ մեծ է ընտրութիւն նոցա քան զայս . թէ-
 պէտ և ընտրողք էին , սակայն կարծեցին թէ ըստ
 ընտրութեն իւրեանց որ աստ իցէ՝ նոյնպէս իցէ մե-
 ծութիւնն նոցա և անդ . ասէն . «Ո՛վ արդեօք մեծ ի-
 ցէ յարքայութիւնն » : Հատ զընտրութիւն զորկարծէին
 վասն նորա , և մոյժ զազատութեն . ասէ . «Որ խօ-
 նարհեցուցանէ զանձն իւր » : Եւ զի առաւել ևս
 հատցէ զնա . թէպէտ և Շմաւոն մեծ էր ընտրութիւն ,
 սակայն և աշակերտն միւս ևս ընտրութիւն՝ որ և զա-
 նուն նորա անգամ ոչ է ասացեալ , որ բազմեալ էր
 ՚ի վերայ լանջացն նորա , և կարօտ էր նորա այն որ
 ստացեալ ունէր զերկուս անուանս , մի Շմաւոն , և
 միւս ևս Վէմ . և զարձեալ աշակերտն սակաւ որով

1 Յօրինակին սրահատէ 4-րդ :

երանուծին բազում էր, ոչ ահա 'ի գործ նորա եղև բազում: Եւ յառակս այգոյն «Յետինք, ասէ, եղիցին առաջինք», գործովք իւրեանց կամ շնորհօք: Թէ այդ այգպէս է, իբրև ցուցանէր զշնորհսն իւր, ստուգուի նորա կորեալ, եթէ առաջինք եղիցին յետինք:

ԳԼՈՒԽ Ժ

Եւ իբրև եկին երկուքն ընտրել իւրեանց տեղիս յառաջագոյն քան զընկերս իւրեանց, ասէ ցնոսա տէր մեր. «Կարեք դուք ընպել զբաժակն զոր ես ընպելոց եմ», զի յայտարասցէ եթէ գնոց գնի: Իբրև զիս՝ ասէ. վասն այտորիկ և անձ վերացոյց և բարձրացոյց զնա. զի չիք այն՝ որ խոնարհեցաւ առաւել քան զտէր մեր ըստ բնուծեն նորա, զի յանուծենէ էր: Իբրև ուսան նոքա՝ թէ գործովք գնի, ասէ. արդ զի ուսարուք թէ գործովք գնի, թերևս իցեն որ ընծացան կամ ընծանան առաւել քան զձեզ, սակայն 'ի միտս չօր կատարեալ է այն՝ որ մեծն է ընծացիւք իւրովք առաւել քան զամենայն մարդ, և նմա պատրաստեալ է: Քանզի ընտրուք առանց գործոց եկին առնուլ, մերժեաց զնոսա՝ տէր մեր առ 'ի յինքենէ. և ցոյց թէ չունի իշխանուծի, զի մի տրտմեցուցէ զնոսա. իբրև զայն՝ զի ասէ՝ զայն ժամ ոչ ոք գիտէ. զի մի հարցցեն վասն նորա: «Ոչ, ասէ, ձեզ տուեալ է գիտել զժամս և զժամանակս», Եւրդ եկն մեկնեաց զնա ամենեցունց. իբրև բարկացան, «Որ կամի, ասէ, լինել ձեզ գլուխ, եղիցի ձեզ ծառայ». և այսմիկ ամենայն մարդիկ իշխեն:

Եւրդ ետ տէր մեր զխնդրուածս որդոցն Չեբեդեայ. իբրև զպսակ եդ 'ի միջի՝ եթէ այն՝ որ առաքինանայ 'ի պատերազմի նորա, պսակեսցի նովաւ: Նա և Առաքեալ իսկ շինէ 'ի վր այտորիկ յասել անդ իւրում. «Քննեսցէ, ասէ, զմիտս սրտից. և ասպա եղիցին փառք իւրաքանչիւր մարդոյ 'ի մէջ առ անձ», և Նա և Բաղասամ 'ի մարդարեւուծին ընտրեցաւ, և

և որդիքն Հեղեայ 'ի քահանայու թի՛ , և Յերոբո-
վամ յարքայու թիւն : Վասն այսորիկ և ես գլխովին
խոտան գտանիմ : Մուտնա որպէս զի ուսցի զի փոքր
կացուսցէ զամենայն ընտրու թիս բռնու թէն վերնոց ,
զի մեծացուսցէ զազատու թիւն . և զի գիտասցես ե-
թէ այս այսպէս է , եթէ ոք խօսի 'ի լեզուս հրեշտա-
կաց , ոչ է ընտրու թի անձին իւրոյ , այլ նոյ . այլ որ
սիրէ , ընտրու թի անձին իւրոյ է : Եւ վասն այսորիկ
ճանապարհ է նա մեծ և առաւել քան զայն՝ որ ոչն
է նորա՝ գիտել զմարգարէութի և զխորհուրդս , և
ոչ է նորա փոփոխել զլէրինս : Եւ եթէ ջամբեցից
զամենայն ինչս իմ՝ աղքատաց որպէս Անանիայն և
կինն իւր , զի ոչ սիրով արարին . և մատնեցից զմար-
մին իմ որպէս Սկարիովտայն . զի յայտ արասցէ եթէ
ոչ օգնուիքն՝ որ ասացաւ՝ օգնեն առանց սիրոյ , այլ
ընտրու թի ազատու թէն : Վասն այսորիկ ասէ . « Մի-
րեա զտէր Աստուած քո . այն է պատուիրան մեծ » .
և դարձեալ այն՝ զի ասէ . « Ջամբեցից աղքատաց ,
որպէս զտունս փարիսեցոց , և մատնեցից զմարմինս
իմ 'ի կիզումն » : Եւ զայնոսիկ յիսուն յիսուն՝ զի
ոչ ճմարտու թի կարգային . Եղիա մարգարէ , ասէն ,
նոյ , թագաւոր , ասէն , ասէ՛ էջ այտի : Ունային ա-
ռաջի նոյ 'ի վերայ այնորիկ՝ որ առաքեաց զնոսա , և
մատնէին զմարմինս իւրեանց հեծեծելով այրել 'ի
հուր տեառն , իբրու սէրն նոյ ոչ գոյր 'ի նոսա : Եւ
դարձեալ տունն Կորիսայ , զի ոչ վասն նախանձու
պաշտաման նոյ այրեցան : Եւ յաւուրս Սեդրաքայ և
Միսաքայ և Աբեթնագովի բազումք ցանկային անկա-
նել 'ի հուրն , զի եղիցին նոցա՝ որպէս և նոցայն եղև :
Եւ յաւուրս Աբրահամու կերակրեցին ոմանք զաղ-
քատս . իբրու թերևս մոցեն հրեշտակք և օրհնե-
ցեն զնոսա :

Վինէին նմանող մարդիկ բարեգործաց . ոչ վասն
սիրոյն բարու թէց , այլ վասն շահից նոցա : Բաղամ
վասն զի շինեաց եւթն սեղան , զի լուաւ նա վասն ա-
ռաջնոցն՝ եթէ պատարագս զոր մատուցին՝ առին 'ի
նմանէ զինդրուածս իւրեանց , պատրեցաւ և նա : Եւ

1 Յօրինակին 'ի լուսանցն 'ի մարգարէութի :

արքայն մովարացոց հայեցաւ 'ի Նափեթ . այլ քան զի անգրանիկ նորա էր , և մարդ սպան և ոչ անա սուն , ողորմեցաւ նմա անձ՝ զի առ վշտին արար , թէ պէտ և չէր սիրով : Եւ Նափեթի եթէ էր մի 'ի ծառայից իւրոց դիպեալ նմա , նախ զնա սպանանէր . այլ զի մի եղիցին մարդիկ պատարագել զընկերս իւրեանց , հան ընդ առաջ նորա զդուստր նորա՝ զի զահի հարցին և այլք ուխտել զմարդիկ անյ : Իսկ այն Աբրահամն որ եղև վասն այնր զայն ժամուն յայտարար , զի պատարագէին զորդիան իւրեանց : Եթէ յորժամ պատարագել կամեսցին , և մեռանին որ դիքն իւրեանց , մի մոլեգնեսցին , այլ ուրախ լիցին : Եւ ահա այնուհետև եղեն Աբրահամք բազումք փոխանակ ընդ միոյն , որ մատոյց զորդին իւր ուրախու թք . վասն այնորիկ և անձ եբաց դրունս բազումս , զի եղիցին և մարդիկ սիրելիք անյ , որպէս և Աբրահամ սիրելի նորա , և իբրև զմի մի 'ի սիրելեաց նորա : Այլոց յորժամ գործեմք մեք զգործս նոցա , հարկ է զի իբրև զնոսա իցեմք և մեք :

Այլ այն՝ զի ասէ «Մի աստ , ասէ , և մի անդ թողցի նմա » . զի եթող տէր մեր զմեզս ձրի բազմաց , և մկրտութի նորա թողու ձրի զպարտիս հաւատացելոց . իսկ այնպիսոյն ոչ տէր մեր և ոչ մկրտութի նորա թողու նմա 'ի յայտմ աշխարհի , և ոչ ողորմութի նորա՝ այն որ 'ի մէջ բարութեց ծածկէ և թագուցանէ զչարիս՝ 'ի վախճանի : Այլ ոչ ասաց տէր մեր եթէ ոչ լինի հատուցեալ փոխանակաւ , այլ ձրի ոչ լինի թողեալ . այս ինքն՝ թէ արասցէ զամենայն բարութիս , և կատարեսցէ ամենայն արդարութք , չիք հնար եթէ լինիցի նմա թողեալ ձրի . բայց եթէ հատուցանէ զնա 'ի գեհէն , Նա և Վաւիթ ետ զարդարութիւն իւր փոխանակաւ փոխանակ սպանմանն զոր սպան : Համարձակութք ասեմ , թէ չիք մեզք որ ապրատամբին և ապատամբեսցեն յապաշխարուէ , բայց յայսցանէ , զի ոչ արդելուն այս մեզք արդարանալ մարդոյ այլով իւրք . զի յորժամ հատուցէ զայս 'ի գեհէն , հատուցէ նմա զայն յարքայութե : Պաւղոս այսպիսի ոչ հայհոյեաց , զի բազումք են որ հայհոյեն և հալածեն իբրու այսպէս և ոչ հայհոյեն :

Իսկ այն՝ զի ասացն էթէ «Եղիցի նա պարտական մեղացն յաւիտենից», զի ոչ լինին թողեալ ասաց. և տես դու զմեկնու թին՝ որ յարեալն է ընդ բանն. «Այլ եղիցի նա, ասէ, դատապարտ». զոր ինչ պարտի մարդն՝ հատուցէ, ասէ, և ոչ էթէ թողցի: Արար տէր մեր մեկնու թին՝ ի մէջ հատուցմանն և թուղու թեանն. թերևս սպին ոչ լինի սպիտակացեալ: Այլ ոչ ասաց նա՝ էթէ եղիցի նա մեղաւոր և ամբարիշտ կամ անօրէն, այլ եղիցի նա դատապարտ: Զնչեւ զարծաթ և զտեւ կարես դու և առանց հրոյ. այլ շողացուցանել և եռանդնացուցանել հրով միայն կարես դու: Սոյնպէս և այն՝ զի ասէ «Մի թողցի նմա, մի աստ, մի անդ», կամ վասն այնր ժամանակի ասացաւ բանս, և ոչ թէ վասն այսր աւուր: Տեսին զնա զի մարմին զգեցեալ էր, և բազումք երկմտեցին վասն նորա. իսկ ՚ի վերայ Հոգոյն կարծիք ինչ ոչ էին նոցա: Վասն այսօրիկ «Որ որ ասիցէ բան զորդոյ մարդոյ, թողցի նմա. իսկ որ ասիցէ որ զՀոգոյն սրբոյ, մի թողցի նմա, մի յայտաշխարհի և մի յայնմ», ՚ի վերայ երկուց հատուցման մարթի խօսել. այս ինքն աստ տանջեսցի, և անդ մաշեսցի: Այլ ոչ էթէ ամենայն յանցաւորք աստէն առնուն ըզհատուցումն: Զի այնօրիկ որ հայհոյեցինն, և աստ ինդրեցաւ ՚ի նոցանէ վրէժ, և անդ. որպէս Սկարիովտայն, զի հեղաւ ամենայն փորն նորա:

Տես դու զի իբրև բարկուք ցուցանէ Պետրոս թէ անց ընդ նա, և ՚ի վերայ այնր հայհոյչաց ժամանակին միայն կատարի. իսկ այսր աւուրս յանգիտու թէ հայհոյեն: Արդ ամենայն ծննդեան մարթ է անկանել յապաշխարու թին. իսկ այնմ՝ որում չիքն հնար լինել ապաշխարու թին, լաւ էր նմա էթէ ոչ էր բնաւ ծնեալ: Ամենայն մեղաւորաց ապաշխարու թիւ լինի թողու թին. և գիտու թիւ և որ յանգիտու թէ մեղան չեն, ոչ ասաց տէր մեր՝ էթէ ոչ գտանէ զողորմու թին գթու թէ, այլ ասէ՝ ոչ լինի նմա թողեալ: Թերևս յորժամ հատուցանէ զպարտինս իւր աստէն, անդ գտանէ զողորմու թին: Ապա թէ ոչ թողու, դատաւորն յայտ արար՝ թէ որչափ են յանցանք յանցաւորի. և էթէ թողու, ողորմածն յայտ արար՝ թէ որչափ

էն ողորմութիւնք բարեբարին, այն՝ որ 'ի նմա ընակէ լլուծիւն. ոչ եթէ նա ոչ թողու նոցա՝ եթէ ապաշխարեն, այլ հայհոյութեամբն այնուիկ ոչ տայ նոցա թոյլ սատանայ դառնալ յապաշխարութիւն: «Յանգիտութե, ասէ, գործեցի զայս»: Այսուհետեւ 'ի վերայ այնոցիկ որ գիտէինն՝ ասաց եթէ «Մի թողցի նոցա», . և վկայէ Յուդա սկարիովտացի, զի զեղջ և ապաշաւ ոգոց նորա ոչ եղև ընդունելի: Եւ զի դիւաց կցորդ արարին զնա, ընդ դևս բաժին ետ նոցա. զի դիւի ոչ յայսմ աշխարհի լինի քաւութի, և ոչ յայսմ: Զի դևն ասէ. սուրբ այ ես դու. և նորա աւսէն. այս պեղծ գոյ 'ի նմա: Արդ աւելի քան զդևս պարտ էր նոցա զանէծս ընդունել: Ամենայն մեղք և հայհոյութիւնք գոն 'ի նոսա հարկաւ իրաց իրաց. իսկ ընդ այսմ հայհոյութե՝ լիտութի գիտութեամբ հանդերձ. զի գիտէին թէ 'ի վերայ գիտնոցն եդ ըզվճիւն, զի մի թողցի նոցա: Նա և ինքեանք իսկ շրեայքն զայս իսկ ուխտ եղին. ոչ եթէ որ ոչ կոչեսցէ զնա դիւահար, այլ որ կոչեսցէ զնա Քրիստոս՝ 'ի բաց որոչեսցեն զնա. զի գիտացես թէ արտաքոյ քան զհարկ է այս հայհոյութի. վասն այսորիկ և արտաքոյ թողութե և այս հայհոյութի:

«Այլ զի ասէ «Մատուցին առ նա այր մի դիւահար խուլ և համր և կոյր» . խորհուրդ ժողովրդեանն նկարեալ էր 'ի նմա. որպէս ասէ. «Միտ ժողովրդեանն այսորիկ զլեւիս իւրեանց ծանրացուցին. և զաչա իւրեանց կափուցին, զի մի տեսցեն աչօք իւրեանց, և միլուիցեն ականջօք իւրեանց» . և այլ ևս: Եւ զի ասէ «Բժշկեաց զնա, և ետ նմա լսել խօսել և տեսանել», խորհուրդ է այնոցիկ՝ որ հաւատացին 'ի նա:

«Այս, ասէ, եթէ մարգարէ ոք էր, զի՞նք ոչ գիտէր եթէ յորպիսի գործոց իցէ կինս, այս է՝ զի մեղաւոր է»: Իսկ դու զի գիտէիր զնա, ո՞ Շմաւոն, զի՞նք ետուր նմա թոյլ մտանել 'ի բազմական քո: Սակայն և ոչ յայսմանէ գիտացեր դու, զի Աստուած է նա. և ոչ զծածուկ կամն նորա՝ որ ածին զնա՝ կարացեր արգելուլ: «Երկու, ասէ, պարտապանք էին առն ուրումն փոխատուի. մինն պարտէր հինգ

Հարիւր դահեկան , և միւսն ևս պարտէր յիտուն » .
 զի յայտ արասցէ յայնապէս՝ թէ զկնի նորա զը-
 րեաց զպարտիս նոցա : Ասէ առ Շմաւոն փարիսե-
 ցի . « Ի տուն քո մտի , ասէ , և ջուր , ասէ , ոտից ի-
 մոց ոչ եղիր դու » : Բարիոք եղև զի ոչ էտ ջուր ,
 զի մի լիցի խափանել լուանալ արտասուացն կնոջն
 մեղաւորի՝ զոր պատրաստեաց արդարացուցին իւ-
 րոյ : Ոչ ջեռոյց հուրն զջուրն լուանալոյ նորա , զի
 սիրովն նորա արտասուք կնոջն մեղաւորի եռային :
 Արար նա առաւել լուացս այնմիկ՝ որ էտ նմա զնա-
 խանձել 'ի պարգևսն : Լուացաւ և հանդեաւ , և էտ
 վարձս ընդ լուանալոյ նորա քաւութի : Մարդկուի
 նորա լուանայր և հանդէր , և անձութիւն նորա ան-
 դէն զվարձան հատուցանէր : Լուանալ մարդկութե-
 նորա միայն մարթ էր . իսկ սրբել զմեղս նորա զա-
 ներևոյթս անձութե՛ն նորա միայն կար էր : Արդ արար
 նա նմա անդ լուացս արտասուաց , և էտ նմա նա
 զվարձս թողութե՛ն մեղաց : Կա արտասուօք իւրովք
 լուաց զփոշի ոտից նորա , և նա բանիւք իւրովք սպի-
 տակացոյց զսպիկացեալ մարմին նորա : Լուաց նա զնա
 պեղծ արտասուօքն իւրովք . և լուաց նա զնա սուրբ
 բանիւքն իւրովք : Լուացաւ նա 'ի փոշոյ անտի . և
 շրջեցաւ լուաց զնա յանօրէնութի իւրմէ : Լուացան
 ոտք նորա արտասուօք . և էտուն բանք նորա թողու-
 թիւն մեղաց :

« Համբոյր մի ողջունի դու ինձ , ասէ , ոչ էտուր .
 և սա աւասիկ յորմէ հետէ մտեալ է՝ ոչ դադարեաց
 'ի համբուրելոյ զոտս իմ . և վասն այսորիկ թողեալ
 լիցին սմա մեղք իւր բազում , զի յոյժ սիրեաց . զի
 որում սակաւ թողցի , սակաւ սիրէ » : Հանդերձ այ-
 սուիկ հաստատէ և ստուգէ վասն անդամոց՝ թէ ար-
 դարեւ մարմին է շոշափելի , եթաց և ջնջեաց և օծ :
 Արդ լայցեն ապաշխարողք և զղջասցեն յանցաւորք ,
 թերևս հասցեն 'ի դուռն բացեալ մտանելով : Եւ
 որք սիրեն զկեանս աղաչեցցեն , զի դուռն փակեալ
 աւետարանեցաւ , որոց ինչ 'ի պատերազմի անդ իւ-
 րեանց ոչ իցէ գործեալ , և փոխարէն բարեաց 'ի վե-
 րայ անձանց ոչ իցեն նիւթեալ :

Արտասուք կնոջն մեղաւորի իջին և լուացին ըզ-

տեղին՝ ուր գրեալն էին հինգ 'ի նոսա հարիւր դա-
հեկանսն պարտեաց նորա . այս է, զի ապստամբեցոյց
զնա կարօտուածի նորա յամօթոյ անտի : Զի ետես
նա զայն՝ որ ոչն եպերէր զկարօտեալս յորժամ ժը-
տին . այլ անարգէ զմեծատունս զի գարչին : Վասն
այնորիկ ամբարձ զձայն իւր գթուածք զթացելոց , և
բաց զբերան իւր թողուածք կարօտելոցն , և գովեաց
զպատուադիրս իւր 'ի հոգաբարձուածք սիրոյ նոցա՝
որ էր առ նա , և յամօթ արար զկոչելիսն իւր յար-
համարհել սիրոյ նոցա՝ որ էր առ նա : Եւ եհան
յայտնեաց զհաւատս կնոջն փառօք , և մերկացեալ
խայտառակեցոյց զխորհուրդս փարիսեցոյն տրտնջե-
լովն : Եւ եղև նա բժիշկ հաւատացելոցն , թէ նա
ինքն բժշկէ զամենայն . և եղև դատաւոր ծածկելոց
այնորիկ՝ որ և ոչ 'ի յայտնիսն համարեցաւ զնա թէ
գիտէր նա :

Եւ զի ասէ “Առաքեաց զնոսա երկուս երկուս ” ,
ըստ նմանուածք իւրոյ . այս ինքն , որպէս առաքեաց
նա ձրի առանց վարձուց , սոյնպէս և նոքա . իբրու զի
ասէ “Ձրի առէք , և ձրի տուք ” . ըստ նմանուածք
իւրոյ զի ասէ . այս ինքն զի քարոզեսցեն զճշմարտու-
ածին , և արասցեն նշանս , և չարարեսցին ըստ նմա-
նուածք նորա , և յինքեանս նկարեսցեն զնա իբրև 'ի
պատկերի :

Եւ այն՝ որ անկաւ իբրև յերկնից , կամեցաւ թագ-
չել յերկրի , և ոչ ետ նմա թոյլ ջուր և արիւնն՝ որ
'ի վերայ նորա դնացին 'ի կողից անտի կենարարին :
Եւ զի 'ի վերայ օդոց թռիցէ և ասացէ , մերժեցաւ
նա 'ի տարածել բազկացն նորա : Եւ զի փախեաւ ան-
կաւ նա յամրոցս իւր , և անդ դարձեալ վատթարե-
ցոյց զնա . յայնմիկ՝ զի ասէ . “Անկցին 'ի կողմանէ
քումմէ հազարք և բիւրք ” , և այլն ևս : Եւ զի փո-
խեցաւ նա և գնաց 'ի տուն ապաւինի իւրոյ , սակայն
և անդի ևս հալածեաց զնա 'ի ժամանակի իբրև ե-
լոյծ նա զկապեալսն և հան զարգելեալսն : Կա և
յայտմանէ ևս ինթայր նա . և հաւանեցոյց զխաչա-
հանունսն 'ի յասելն՝ եթէ “Եջ 'ի խաչէ այտի , զի
տեսցուք և հաւատասցուք 'ի քեզ ” . եթէ գոնեայ
այտուիկ մնացէ նա յամրոցսն իբրև զխորշակ :

«Տեսանէի ես, ասէ, զսատանայ զի անկաւ իբրև զփայլակն յերկնից», Ոչ եթէ զի 'ի նմա էր նա, որպէս ոչ այն՝ որ ասացն «Ի վերոյ քան զաստեղս երկնից արկայ զաթու իմ» . այլ 'ի մեծութէ անտի իւրմէ և յիշխանութենէ տերութեան իւրոյ տեսանէի ես, ասէ, զսատանայ զի անկաւ յերկնից իբրև ըզփայլակն : Ոչ եթէ յերկնից անկաւ . քանզի և փայլակն յերկնից անկանել ոչ կարէ, այլ ամբք ծնանին զնա : Իսկ ընդէր ասաց՝ բա յերկնից . այս ինքն իբրև յերկնից, զոր օրինակ փայլակն . զի յանկարծակի 'ի մի յական թօթափել անկաւ սատանայ 'ի ներքոյ յաղթութե խաչին : Զինի այնր զի մարդք դուզնաքեայք, զի օճան զառաքելութի առաքչի իւրեանց, և առաքեցան յանկարծակի նշանօքն Հիւանդուէց, ցաւոց և այսոց պղծոց : Եդեալ է եթէ անկաւ սատանայ յիշխանութի իւրմէ յանկարծակի, որպէս և փայլակն յամբոյ : Զոր օրինակ փայլակն զի ելանէ 'իտէ զուղէ իւրմէ, և այլ ոչ դառնայ անդրէն, սոյնպէս անկաւ և սատանայ, և 'ի վերայ իշխանութե իւրոյ այլ ոչ ևս հաստատի : Փոխանակ զի ընթացոյց ստուգութիւն զօճն առ գարշապարն, բարձրացոյց ողորմութիւնն զգարշապարն 'ի ձեռն խաչին . զի եղիցի 'ի վերոյ քան զօճն իշխանութե : Յայտ առնէ այն՝ զի ասէ զինի նորա . «Եւ զամենայն, ասէ, զօրութի թնամայն» . այն՝ որ 'ի ձեռն խաչին եղև կոխան : Եւ զի ասէ՝ «Ահա ետու ձեզ իշխանութի կոխել զօճս և զքարքս» . զի խափանեաց նա զմոլորութի, որ թագաւորեալ էր 'ի ձեռն օճին . որպէս զի թագաւորեսցէ ճշմարտութի այնորիկ՝ որ ետ զիշխանութի կոխել 'ի վերայ օճից և քարքից . այս ինքն 'ի վերայ թագաւորացնաց . զի եհար նա զգարշապարն Եւայի, կոխեաց զնա ոտն Մարիամայ :

Իւ այն՝ զի ասէ «Գոհանամ զքէն հայր երկնաւոր» . յոյն ասէ . «Գոհանամ զքէն, անճ հայր, տէր երկնից և երկրի . զի, ասէ, ծածկեցեր զայս յիմաստնոց և 'ի գիտնոց, և յայտնեցեր տղայոց» : Զի իմաստունք մաքառին ընդդէմ հաւատոց, և ոչ ընդունին զպարզուղեզս, ծածկեցաւ 'ի նոցանէ : «Ոչ որ զիտէ զհայր՝ եթէ ոչ Որդի» : Իսկ ով է որ ճա-

նաչէ զմիտս՝ եթէ ոչ Բանն որ ելանէ՝ ՚ի նմանէ : Կա է որ ՚ի վերոյ է քան զմիտս , և ամենայն խորհուրդք խլրտան ՚ի նմանէ , և խոնարհ գտանին խլրտմունք նոցա : Եթէ տեսանելով և լսելով լինի գիտութի , հարկ է եթէ ամենայն որ միանգամ ետես զտէր մեր՝ գիտէր զնա . նա և նոքա իսկ եթէ էր , ասէ , գիտա ցեալ , ոչ արդեօք ՚ի խաչ հանեալ լինէր . և զի ասէ . “ Հայր թող սոցա , զի ոչ գիտեն ” : Կա և արեգակն և լուսին և արմատք և քարինք պատուականք երեւին , այլ ոչ ճանաչին :

Արդ Արդի խորհուրդ է Հօր : Արդ որ գիտէ ըզ-
ծառ , ուրախ լինի պտղով նորա . վասն այսորիկ ասէ .
“ Ոչ որ ճանաչէ զՀայր , եթէ ոչ Արդի ” . որպէս զի
կապեցէ զգիտութի զերկոցունց ՚ի միմեանս : Կամե-
ցաւ՝ եղև ծանուցեալ , ան վասն կամաց իւրոց , և
որդի վասն գործոց իւրոց : Այնորիկ՝ որ հայհոյեն ,
վասն Հոգոյն սրբոյ , ասեն , գրեալ է “ Ոչ որ ճա-
նաչէ զՀայր , եթէ ոչ Արդի . և ոչ զԱրդի , եթէ ոչ
Հայր ” : Եւ յայտիկ , ասեն , յայտ արար՝ եթէ Հո-
գին ոչ գիտէ : Եթէ այդ այդպէս իցէ , յորժամ ասէ
եթէ “ Ոչ գիտէ զմարդոյն , եթէ ոչ որ ՚ի նմա .
սոյնպէս և զայն ինչ որ ոչ գիտէ , եթէ ոչ Հոգին ան ” .
եթէ այդ այդպէս իցէ , Արդի ոչ գիտէ : “ Եկայք առ
իս , ասէ , վաստակեալք և աշխատեալք , և ոչք ունիք
բեռինս ծանունս , և ես հանգուցանեմ զձեզ ” : Եւ
զի կաթեաց ՚ի լսելիս նոցա բարբառն հանգստեան ,
ընթացեալ զնացին զինի նորա բազումք : Եւ զի մի
դոյզնսբար աշակերտեսցեն զուսումն վարդապետու-
թե նորա , ասէ ցնոսա . “ Ար ոչ ատեայ զանձն իւր ,
աշակերտ նա իմ ոչ կարէ լինել : Ա՛վ իցէ ՚ի ձէնջ ,
որ կամիցի շինել աշտարակ , և ոչ նախ նստիցի հա-
մարիցէ զծախսն իւր ” , այլովքն հանդերձ : Ոչ ե-
թէ բանիւք պիտոյ էր զի աշակերտեսցին նմա , այլ
գործովք . վասն այսորիկ նեղ և անձուկ է ճանապարհ-
հըն կենաց . այս ինքն այնոցիկ՝ որ մարմնոջն վարին :

ԳԼՈՒԽ ԺԱ

“**Լ**՝ Զ ԳՍ այս ազգ չար է և չնացող . նշան խնդրէ , և նշան մի տացի նմա , բայց նշանն Յունանու մարգարէին . զի որպէս եղև Յունան 'ի պորտ ձկանն զերիս տիւս և զերիս գիշերս , այնպէս պարտ է մտանել որդոյ մարդոյ 'ի սիրտ երկրի զերիս տիւս և զերիս գիշերս , : Ոչ էթ է վասն թուոյ երկց աւուրցն փոյթ ինչ էր տեառն մերոյ ասել , այլ վասն զի բժըշկեաց նա զցաւագնոտս նոցա , և յարոյց զմեռեալս նոցա : Եւ յետ այսր անպատումն նշանաց և անգիր վկայութեցն զայս ասացին կուրացեալքն որ ոչն տեսանեն . “ Կամիմք մեք զի նշանս ինչ , ասեն , տեսցուք 'ի քէն , : Իսկ նա էթող զթագաւորս և զմարդարէս վկայս իւր , և եկն առ նինուէացիսն , այնգրիկ՝ որ նշան ինչ 'ի Յունանէ ոչ տեսին . զի 'ի վախճանի դատապարտեսցեն զայնոսիկ՝ որ յետ բազում նշանացն զոր տեսին , ուրացան յարարէ անտի նշանացն : Քարոզեաց Յովնան զկործանումն 'ի վերայ նինուէացոյն . արկ 'ի նոսա սոսկումն և դողումն , և սերմանեաց 'ի նոսա Հիացումն . և ետուն նորա նմա օրայ զապաշաւոգոց , և պտուղ ապաշխարութեան : Անտրեցան Հեթանոսք , և մերձեցան անթլիատք . կեցին կուպաշտք , և դարձան մեղաւորք առ ամօթի թլիատելոյն : Արդ նորա են՝ որ դատապարտելոցն են զուրացեալսն՝ որ ոչ հաւատացին :

“**Ն**շան , ասէ , մի տացի նոցա , բայց նշանն Յունանու մարգարէի , : Զի նշանն Յովնանու յերկոցունց կողմանց պաշտօնեայ լինէր նինուէացոյն . կամ թէ արհամարհեսցեն , իջցեն կենդանոյն 'ի դժօխս իբրև զնա . կամ թէ ապաշխարեսցեն , կեցցեն 'ի մահուանէ ըստ նմանութեան նորա . որպէս և տէրն մը՝ զի եղև 'ի գլորումն և 'ի կանգնումն : Կամ կեցցեն սպանմամբն նորա , կամ մեռանին մահուամբն նորա : “ Արք , ասէ , նինուէացիք , : կապեաց զնոսա 'ի միւս ևս : Նշան յերկնից խնդրէին , իբրև որոտումն Շմուէլի : Եցոյց՝ էթ է 'ի խորոց ելանէ քարոզութին , զոր

դուքն կամիք 'ի բարձանց լսել նմա : Քանզի լուան 'ի բարձանց, և ոչ հաւատացին, որպէս թէ 'ի խորոցն ել Յունան : Զի յետ ելանելոյն նշան չարի եղև նիւնուէացոցն, զի քարոզեաց կործանումն քաղաքի նոցա . սոյնպէս և աշակերտքն յետ յարութէ տեառն մերոյ :

“Այսպէս, ասէ, եղիցի որդի մարդոյ 'ի սիրտ երկրի” : Զի կանխեսցէ ցուցցէ նոցա՝ ոչ եթէ նովաւ կարէին սպանանել զնա . զի ահա աւանիկ յառաջ քան զհազար ամն նկարեալ էր՝ խորհուրդ մահու նորա 'ի Յովնան : Ուր սպանաւ Հաբէլ, անդ էր արդեօք բերանն երկրի : “Երկիր, ասէ, եբաց զբերան իւր, և ընկալաւ զարիւն եղբօր քո” : Եւ ուր թաղեցաւ տէր մեր, անդ է արդեօք սիրտ երկրի . “Եղիցի, ասէ, որդի մարդոյ 'ի սիրտ երկրի . որպէս եղև, ասէ, Յովնան 'ի պորտ ձկանն”, : Զոր օրինակ ոչ ապականեցաւ ինչ 'ի նմա, սոյնպէս և տէր մեր 'ի մէջ դժոխոց . այն իսկ է զի ասէ . “Ոչ թողեր զանձն իմ 'ի դժոխս, և ոչ ետուր սրբոյ քուժտեսանել զապաւ կանութի” : Եւ զոր օրինակ ել Յունան 'ի ծովէ անտի, և քարոզեաց նինուէացոցն, և դարձան և կեցին, սոյնպէս և տէր մեր իբրև կենդանացոյց զմարմինն իւր 'ի դժոխոց, առաքեաց զառաքեալն իւր 'ի մէջ հէթանոսաց, և դարձան կատարեալք, և կեցին լիապէս : Իսկ երեք աւուրք իջլիցն և ելիցն՝ զմահն զերկոցունց պատմեաց :

“Աւ գշխոյն, ասէ, հարաւոյ դատապարտեսցէ զնա” . զի նա ինքն է օրինակ եկեղեցոյ : Զոր օրինակ եկն նա առ Սողոմոն, սոյնպէս և եկեղեցի առ տէր մեր . և որպէս նայն դատապարտէ զնա, սոյնպէս և եկեղեցի : Զի եթէ նա՝ որ ցանկացաւ տեսանել զանցաւոր իմաստուածիւնն զմահկանացաւ թագաւորին՝ դատի զժողովուրդն, ո՞րչափ ևս առաւել եկեղեցի . զի զթագաւորն՝ որ ոչ անցանէ, և զիմաստուածիւնն նորա՝ որ ոչ լինի մոռացեալ : “Զի եթէ չարչարիմք ընդ նմա, ապա և ընդ նմա փառաւորիմք” :

“Այլ այսն պեղծ յորժամ ելանէ 'ի մարդոյ” :

1 Յօրինակին 'ի լուսանցն կարգելու էր :

Եւ զայս զի ասաց նոցա, զի նշան խնդրէին զնա, ած նոցա զայս օրինակ՝ եթէ զինչ օգուտ է ձեզ եթէ բժշկելիք դուք առ ժամանակ մի, իբրու չիցէք հաւատացեալք: Զի եթէ երկմտէք յետ բժշկելոյն ձերոյ, չար ևս քան զառաջին ցաւն լինի ձեզ. ըստ օրինակին զոր եղառաջի նոցա. «Երթայ, ասէ, այսն պեղծ՝ առնու եւ թն այլ ևս զընկերս իւր որ չար ևս իցեն քան զնա, և գան բնակին ՚ի նմա, և լինի մարդոյն այնմիկ յետինն չար քան զառաջինն. այսպէս եղիցի և աղգիս այսմիկ», և նման է այս՝ եթէ անդ բժշկեաց նա զՄարիամ մակդաղէնացի, այն՝ որ զրեալն է թէ եւ թն դեւն հանեալ էր ՚ի նմանէ: Վասն այնորիկ ած նա զգործս զայս առաջի նոցա վասն օրինակի ճառիցն՝ զոր արկեալ էր նորա: Զի ՚ի նմին իսկ վայրի ասաց վասն կանանցն՝ որ եկեալն էին ընդ նմա, որ բժշկեալն էին ՚ի ցաւոց և յայտոց պղծոց. «Մարիամ, ասէ, մակդաղէնացի՝ յորմէ զեւ թն դեւ հանեալ էր. և Յովհաննա կին Գուգայ հազարապետին շերտիցի, և Հուշան», այլովք հանդերձ: «Եւ լինի չար մարդոյն յետինն քան զառաջինն». զի ոչ եթէ դարձեալ գայ Քրիստոս մարմնով միւսանդամ բժշկել զցաւս չարաչարս ձրի առանց հաւատոց:

«Այլ այսն պեղծ յորժամ ելանէ ՚ի մարդոյն», զնէ զԽորայէլ ՚ի նմանութի յիմարի, զի զգեցեալ է զոգի. գիտ, ասէ, Խորայէլ և այլ ևս. և զանձն իւր ՚ի նմանութի բժշկի: Եւ զի սա իսկ այս բժիշկ ՚ի ժողովուրդ անդ նոցա ծագեաց զբարոզութի իւր, և նշանօք և արուեստիւք կատարեաց զբանս մարգարէիցն իբրև զայն՝ զի ասէ. «Եթէ ինձ ոչ հաւատայք, գոնեայ գործոցն հաւատացէք»: Եւ զի ՚ի մէջ նոցա սփռեաց զողորմութի իւր, փութացեալ տազնապեցաւ կռապաշտութիւն յերեսաց նոցա, և փախեաւ զնաց հեթանոսութի նոցա ՚ի մէջ ազգացն հեթանոսաց: Եւ իբրև զի թէ առ ժամանակ մի բժշկեցաւ նա ՚ի հիւանդութեանտի մոլորութեն, և մերժեցաւ զնաց կռապաշտութի նորա ՚ի հեռաստան յերեսաց ճառագայթից կենարարին, և զի բռնութի սքանչելեացն նորա եթող ժողովուրդն զկռապաշտութի իւր, և ոչ եթէ կամօք իւրովք անարգեաց

զնա, 'ի ժամանակի իբրև թոյլ ետ ազատութե նոցա՝ եթէ անձամբ իւրով առաքինեսցի, յետ վերանալոյ նորա դարձաւ նա անդրէն յառաջին 'ի գնացս իւր. վասն այսորիկ եւթն ընկեր նորա: «Եւ լինի յետին մարդոյն չար քան զառաջինն» . զի կայ մնայ կատարած մարտութեն առ նոսա:

Իայց դարձեալ գնէ այս պեղծ զԽորայել յանուն մարդոյ, 'ի ժամանակի մինչ յԵգիպտոսն բնակեալն էին, և այս պեղծ դոյր 'ի նոսա, մինչ դեռ Փարաւունի 'ի հնազանդութե կային: Եւ իբրև առաքեաց նոցա փրկիչ հանել զնոսա, փախեալ 'ի նոցանէ այսն պեղծ, և բժշկեցան: «Առաքեաց զբան իւր և բժշկեաց զնոսա, և փրկեաց զնոսա յապահանութե» . Անցոյց զնոսա ընդ ծով զի սրբեսցին, և ոչ կամեցան. և անցոյց զնոսա ընդ եռանդն հրոյն, և ոչ մաքրեցան. որպէս և Առաքեալն իսկ վկայեաց: Իսկ այսն պեղծ որ 'ի նոցանէն մերժեցաւ, գնաց շրջեցաւ ընդ անջրգի տեղիս. այս ինքն ընդ հեթանոսս, զի գտցէ իւր հանգիստ, այլ ոչ եգիտ. զի և հեթանոսք լուան զձայն բարբառոյ զայնորիկ՝ որ ասայն, ասէ. «Որ միանգամ ծարաւի իցէք ջրոյ» . և դարձեալ. «Հեթանոսք յուսացին 'ի նա», և «Ետու զքեզ յուխտ ազգի և 'ի յոյս հեթանոսաց»: Եւ զի եղև յանապատն հեթանոսաց 'ի ձահիձս ջուրց, եգիտ նա իւր հանգիստ 'ի հեթանոսս. վասն այսորիկ «Գարձայց ես 'ի տուն իմ յառաջինն» եւթն ընկերօք իմովք: Եւ եմուտ բնակեցաւ 'ի ժողովուրդն ըստ թուոյ աւուրց շաբաթու, և խափանեաց զամենայն սպասս պաշտաման նոցա:

Իւր դարձեալ եւթն այսքն որ 'ի նոսայն բնակեցին, այնք են՝ զոր ասացն Երեմիա. ասէ. «Յղացաւ և ծնաւ եւթն» . ուռեալ որովայն նորա, ծնաւ նա մի որթ յանապատին, երկու Յորոբովանու, և ըզպատկերն չորեքդիմի Մանասէին: Եւ զի ասէ «Եմուտ արեգակն» . զի բնակեալ է 'ի խաւարի 'ի լուսոյ անտի մարգարէութեն. «Գիշեր, ասէ, ձեզ 'ի տեսանելոյ, և խաւարեսցի ձեզ յառաւօտէ» . զի երթայ դարձեալ շրջի յորժամ ելանէ 'ի մարդոյ: Այս բընութի իսկ այսպէս լինի: Ետ վճիռ 'ի վերայ նորա.

“Այսպէս, ասէ, եղիցի ազգիս այսմիկ” . այս ինքն զի յաւուրս մարգարէիցն ելեալ գնացեալ էր ՚ի նոցանէն այսն պեղծ . զի նա ինքն է մեղք : Զի առ նա զգրուանն ՚ի միջոյ նոցա, և եղ ՚ի Բաբելոն . և ստուգեցին և մարգարէքն՝ եթէ եբարձ ՚ի նոցանէ զմեզնս . յայնմիկ՝ զի ասէ . “Տղայն Հարիւրամեան մեռցի, և Հարիւրամեանն որ մեղանչէ, անիծեալ լիցի” : Դարձեալ ընկէց զնոսա յաւուրն տեառն մերոյ . և եղիտ զնոսա զի լի էին նախանձու ՚ի վերայ փրկչին իւրեանց : Եւ այսուիկ մեծացան չարիք նոցա քան զառաջինն . զի մարգարէից սպանմունք Հատուցին, և զՔրիստոս ՚ի խաչ Հանին . վասն այսորիկ խոտեցան անարգեցան իբրև զանօթ մի անպիտան :

“Վրանի իցեն որովայնին՝ որ կրեայն զքեզ” : Մարկիոն ասէ . փորձելով փորձելին զնա՝ եթէ իցէ նա ծնեալ : Եւ այնու դարձեալ զի ասէ “Ահաւանիկ մայր քո և եղբարք քո խնդրեն զքեզ” , նոյն իսկ է . և ետես զմարմին նորա և ուտելն նորա . ընդէր . աւսէ՝ զի ծածկեացէ զմեծութին իւր, և տացէ նոցա կարծիս թէ մարմնաւոր իցէ նա, զի ոչ լինէին նմա բաւական* : Իսկ ՚ի ծննդենէ անտի ընդէր լինէր յուրաստ . զի եթէ յուրաստ լինելով իւրով զայս կամէր նոցա ցուցանել՝ թէ չէր նա ծնունդ, դարձեալ միւսանգամ ոչ շրջէր առնէր նա զանձն իւր եղբայր աշակերտայն ծնելոց : Զի եթէ յայնմանէ՝ որ յուրաստն եղև անդ՝ ստուգի թէ չէ նա ծնեալ, սակայն յայսմանէ որ աստս ասաց՝ արժան է հաւատալ թէ ծնեալ է : Զի եթէ մայրենի յուրաստս լինելոյ մուռացեալ լինի հարազատութին, սոյնպէս և խոստովանութենէ եղբարց յայտ լինի ազգատոհմ հայրութենէ : Եւ եթէ վասն զի ոչն եղև խոստովան զմօրէն և զեղբարց իւրոց, այս եցոյց նոցա թէ չիք նորա հարք : Թէ այդ այդպէս իցէ, ահաւանիկ ասաց նա՝ բայ “Զիք որ բարի, բայց մի” : Արդ նա է և Հոգին սուրբ, և հրեշտակք ընտրեալք ոչ են բարիք . ասէ ցնա .

* Յայս վայր Մարկիոնի բանք են, որպէս և գրին ՚ի լուսանցս օրինակին ասէ . “Զայս Մարկիոն ասաց զամենս, լու գիտեալ” : Եւ

ապտ զհետ գան բանք Եփրեմոյ բառնշանակելոյ անգէն յօրինակին էի . և ՚ի լուսանցսն թէ “Հայրիկս ՚ի վեճում ելաւ, գիտացիր լաւ” :

“Զի՛, ասէ, կոչես զիս բարի” . զոր ինչ անդ ասաց՝
 թէ՛ զի՛ կոչես զիս յղացեալ և ծնեալ :

“Արանի իցէ, ասէ, որովայնին՝ որ կրեաց զբեզ” :
 Իսկ նա առ զերանու թիւնն՝ ՚ի մօրէ անտի իւրմէ, և
 ետ զնա երկրպագուաց իւրոց . զի ՚ի Մարիամ՝ ժա-
 մանակեան միոյ էր, և յերկրպագուս նորա յաւի-
 տեանս ժամանակաց : “Երանի, ասէ, որ լսիցեն ըզ-
 բանն ւոյ և պահեսցեն” : “Որ ունիցի ականջս լսելոյ
 լուիցէ” : Եւ որ ունէր ականջս, լսէր . զի ձայնն այն
 վասն ողորմութեն նորա յամենայն յականջս անց :
 Այլ ինքեանք ականջքն վասն ազատութեանն իւ-
 րեանց յորս կամին զարթնուն ՚ի նմա . և են դար-
 ձեալ զի զարթնուն ՚ի նմա, և ոչ զայն ինչ զոր խըն-
 դրէ զուարթութի իւրում՝ գործեն ՚ի նմա : Ծած-
 կեաց ՚ի մարմնոյ՝ որ ինչ աչաց տեսանել խիստ է :
 Յայտնեաց եցոյց՝ ինչ որ խորհրդոցն տեսանել գիւ-
 րին էր : Տեսիլ նորա աչաց խիստ էր, իսկ վարդա-
 պետութիւնն նորա ականջաց գիւրին էր . և ոչ ե թէ՛
 զի ընդէր ոչ տեսին զանձութիւնն նորա՝ լինի պատու-
 հասեալ, այլ զի ընդէր ոչ ընկալան զբանս անձուէն
 նորա : Արդ են բանք՝ որ թէպէտ սերմանին ՚ի լսե-
 լիս, սակայն արմատք նոցա անպտուղ են . ե թէ՛ զար-
 մատս հանդերձ պտղովն աճեցուցանեն : Անկան երեք
 ցորեանք յերիս լսելիսս, և պտուղ ոչ արարին :

“Ահա աւասիկ ել սերմանահասն, ասէ, սերմանել
 սերմանիս . և ՚ի սերմանել անդ իւրում” էր որ ան-
 կանէր առ ճանապարհաւն, և էր որ անկանէր ՚ի վե-
 րայ առապարի, և էր որ անկանէր ՚ի մէջ փշոց, և
 էր որ անկանէր յերկիր պարարտ բարիոք” : Արդ ե-
 թէ՛ սերմանահասնն մի էր, և երկիր մի է արմատուք,
 չորք բաժինք երևեցան, և յայն ՚ի բարիոքն և ՚ի
 պարարտ . զիմրդ իբրու մի է բնութիւն իւրով և գոր-
 ծով իւրով, և սերմանիս սրբութիւն ընկալաւ ՚ի սուրբ
 ձեռանէն, զիմրդ երեք բաժինք երևեցան յաճելն
 նորա, և երեսնաւորք, վաթսնաւորք . և որ ունիցի՝
 տացի նմա : Եւ ընդէր սերմանեաց առ ճանապար-
 հաւն, զի կոխան եղև ՚ի նմա սերմանիքն, և զնոսա
 քաղեցին թռչունք . և երկիրն այն փշալիցն, և նա
 երկիր էր բարիոք, և եբեր փուշ . և վասն այնր առա-

պարին էթէ ընդէր սերմանեաց 'ի նմա սերմանա-
հանն զսերմանիս իւր : Սերմանահանն մի է , և զսեր-
մանիս իւր հաւասարութի ցանեաց առանց ակնա-
ռութեան . բայց ամենայն երկիր , ըստ որում ընքնի
ցոյց զսերմն իւր պտղոջն իւրով . զի ցուցցէ բանիւն
իւրով թէ ոչ օտար նորա բունի ինչ ունի ազատու-
թիւն¹ արդարանալ , և ոչ զականջս ամուլս զրկեաց
նա 'ի սերմանեաց անդի սուրբ բանից իւրոց :

Եւսն՝ որ անկաւն առ ճանապարհահան , նա ինքն է
նմանութի ոգոց զրկողաց . իբրև զայն՝ որ զմի քան-
քարն առ , և անարդեաց զբարերար տուիչն նորա :
Եւ զի ոչ կամեցաւ ընդունել զսերմանիսն նորա ,
եղև նա անց և կոխան ամենայն չարեաց : Զի վասն
այնորիկ ոչ եղև յերկրի անդ նորա տեղի վարդապե-
տին իբրև մշակի մտանել պատառել զխտութի նո-
րա և սերմանել զնա : Իսկ զչարն 'ի նմանութի թռչ-
նոց գրեաց՝ թէ յափշտակեաց զնա . յայտ արար
յայտ՝ վայրի՝ թէ ոչ բունութի ինչ յափշտակէ 'ի
սրտէ զուսումն վարդապետութե , որ տուեալ լինի
նմա : Զի ահա աւանիկ ըստ օրինակին զոր եցոյց , 'ի
դուռն լսելեաց կայր ձայն աւետարանին . որպէս և
հատն ցորենոյ 'ի վերայ երեսաց երկրի , այն՝ որ ոչն
անփոփեաց յարգանդ իւր զսերմանիս՝ որ անկան 'ի
նմա , զի չէ տուեալ թռչնոց նկրտել զկնի սերմա-
նեաց , այն՝ որ անփոփեացն երկիրն 'ի ներքոյ թևոց
իւրոց :

Եւ այն՝ որ 'ի վերայ առապարին էր , ցոյց բարե-
րարն զողորմութի գթութե իւրոյ . զի թէպէտ և
ոչ լինէր գործել խտութե նորա , սակայն ոչ խնայ-
եաց 'ի նմանէն զսերմանիսն իւր : Զի նոքա են որ
դառնան յաշակերտութե անտի նորա , իբրև զայնու-
սիկ՝ որ ասացինն . « Իսիտ է , ասեն , բանդ այդ , ո՞ կա-
րէ լսել զդա » : Եւ ման Յուդայ , զի լուաւ զբանսն
նորա , և ծաղկեցաւ նշանօք նորա , և 'ի ժամանակի
փորձութե եղև անպտուղ² :

Իսկ երկիրն փշալից յընդունել զսերմանիսն , զզու-
րութիւն իւր փշոց և տատասկի ետ : Յայտ արար վար-

1 Յօրնակին զազարթութիւն :

2 Յօրնակին նա պտուղ :

զապետն զսէրն իւր յայնմիկ՝ զի սերմանեաց յօժար զսերմանիսն իւր յերկիր յաղթիչ յօտար վաստակոյն, թէպէտ և թագաւորեալ փուչն յերկրի անդ. զի եղիցի առանց պատասխանոյ, սերմանեաց՝ ՚ի նա զիւրն առատապէս :

Ս) ատեալ մեծատունն առ տէր մեր ուրախութիւն և ասէ. « Զայս ամեն արարեալ է իմ՝ ՚ի մանկութիւն իմմէ » : Առ տէր մեր սրբեաց և ետ նմա մերկ սերմանիս. « Եթէ կամիս կատարեալ լինել, երթ վաճառեա զինչս քո զամենայն զոր ունիս » : Եւ իբրև ետես նա թէ եկն եհաս կատարած սերմանն, զի յամենայն փոյց հեղձուցչի իւրոյ ազատեսցի, գտաւ տրտմեալ վասն մեծուէ իւրոյ : Զի նա ինքն է փուշ յապաղիչ նորա. իսկ երկիրն բարիօք և պարարտ՝ ոգիք, որ գործեալ են ստուգութեն : Նման այնոցիկ որ կոչեցանն, և թողին զամենայն ինչս իւրեանց, և զնայցին զինի նորա :

Իսկ երեսնաւորն, վաթմնաւորն և հարիւրաւորն՝ ասի վասն ընթացից, որ ՚ի մանկութիւն, յերիտասարդութիւն և ՚ի ծերութիւն. իբրու երկիր մի է և սերմն մի է, ըստ երկարոյն այսպէս ժողովէ և զթիւ, իբրու մի քան զմի առաւել էին արմատեւք : Սակայն ցոյց բարեբարն զբաղցրութիւն իւր. զի իբրև եկին առնուլ զվարձս որոշեալ արմատեւք, յետինք ընդ առաջինսրն վարձս հասարակ առին :

Վարձեալ երկիր բարիօք և պարարտ՝ թէպէտ և մի են կամքն բարեբարք որ ընկալանն ուրախութիւն զսերմանիսն բարեաց, սակայն եղեն նոքա փոփոխեալ երեսնաւորին, վաթմնաւորին և հարիւրաւորին : Յայտ արար՝ թէ ամենայն մասունքք երկրի ըստ կարի իւրեանց, և լինի ըստ զօրութե իւրեանց. աճեցուցին զնա ուրախութիւն իբրև զայն զբանքարացն՝ որ հնգիւ և տասամիք իւրաքանչիւր ըստ իւրում կարի. զի այն՝ հարիւրաւորն գայ, թուի թէ կատարումն է նա ընտրութեն՝ որ առ կնիք զմահ վիպութե փոխաւ նակ այլ : Իսկ վաթմնաւորքն այնոքիկ են՝ որ կոչեցան և ետուն զմարմինս իւրեանց ՚ի տանջանս չարչարանաց փոխանակ այլ իւրեանց, և մահուն փոխանակ տեառն իւրեանց ոչ ժամանեցին. մնացին ՚ի վախ.

Ճան բարիորդ : Իսկ երեսնաւորն չափ է Հանապազորդս բարիորդ երկրի : Այնորիկ որք ընտրեցան յաշակերտուծիւն , և ոչ յարեան 'ի վերայ նոցա ժամանակք Հալաճանացն , և պսակեցան բարիորդ վաստակովք իւրեանց իբրև զերկիր մի՝ զի պսակեալ իցէ պտղով իւրով , բայց յընտրուծի մարտիրոսուծէ և վկայուծէ ոչ կոչեցան : Եւ այն զի ասէ՝ եծէ « Ես ոչ գիտէ , զի երկիրն յինքենէ բերէ պտուղ » . ոչ եծէ ոչ գիտէին , այլ զի ոչ աշխատինս 'ի բոյս նորա :

« Տէր , ոչ գու սերմանիս սրբուծէ ցորենոյ սերմանեցեր յաղարակին քում . արդ ուստի եղև որումն : Ասէ ցնոսա . այդ գործ թնամոյ է » . այս ոչ է նորա . և եծէ որ իբրև 'ի մէջ է , պաշտեսցի 'ի նմա . հարցցուք զնա , եծէ բարերարն ըստ իւրում սերմանն սերմանեաց 'ի մասին անդ՝ որ 'ի նմանէն է , և եծէ այսպէս իցէ՝ ասացէ մեզ , զիարդ մասն 'ի նմանէն սերմանեալ , և 'ի նմանէն սերմանելի . և եծէ 'ի չարին սահմանեաց , թէ այդպէս է՝ նա սերմանեաց 'ի մէջ որուման , կամ չարին սրայն է :

« Երբեք նմանեալ է արքայուծիւնն հատոյ , զի փոքր է նա քան զամենայն սերմանիս » . այս ինքն վասն փոքրիւծէ քարսզուծէն որ 'ի սկզբանէն էր , ասաց . իբրև զայն՝ զի ասէ . « Մի երկնսիր հօր փոքրիկ » : « Եւ յորժամ քուսանի , ասէ , աճէ ծառանայ և լինի քան զամենայն բանջար մեծ » . զի թագաւորեաց աւետարանն նորա մինչև 'ի ծագս երկրի : « Ընդ ամենայն երկիր ել , ասէ , բարրաւ աւետեաց նոցա » : « Եւ գան , ասէ , թուչունք երկնից և բնակեն յոստս նորա » . հեծանոսք աշխատեալք հանգսին 'ի վերայ հաւատոյն . « Եկայք , ասէ , առ իս ամենայն աշխատեալք » : Եծէ ոչ էր ծնեալ տեառն մերոյ 'ի կնոջէ , և ոչ ծագեալ 'ի կնոջէ , և ոչ չարչարեալ , պարտ էր նմանեցուցանել զանձն իւր թուչնոյ՝ որ եկն յերկնից , այն որ և մարմինն իւր ընդ նմա եկն : Այլ զի յայտ արասցէ ստուգուծէ՝ եծէ մարմին առ նա , նմանացոյց զանձն իւր հատոյ՝ որ սերմանեցաւ յերկրի , և առ իւր մարմին յերկրէ , այն՝ որ 'ի վերայնորա հանգեաւ թուչունն . և վկայէ Յովհաննէս մկրտտի . « Ես , ասէ , տեսի զհոգին ըստ նմանուծէ մար-

մնոյ աղաւնոյ , զի էջ Հանգեաւ 'ի վերայ նորա , :

Վարձեալ նմանեցոյց զնա խմորոյ՝ որ խառնեցաւ յալիւր , զի գործն զնա 'ի ծածուկ դարձուցանել յիւր 'ի նմանութիւն անդր , ոչ եթէ իբր վարի նա 'ի բռնութե զանկուածոյն , այլ ծածուկ զօրութիւն իւրով զամենայն զնա առ ինքն ձգէ . սոյնսլէս և աւետարանն նորա : Խմոր դարձեալ 'ի զանկուած՝ մարմին նորա 'ի զանկուած տանն Ագամայ :

Վարձեալ ասէ . «Նմանեալ է ուռկանի , զի արկեալ է զնա 'ի ծով , և յամենայն ազգաց ժողովէ յինքն , » : Այլ յորժամ ասէ յամենայն ազգաց , զի տասջիր եթէ յամենայն լեզուաց : Բայց դարձեալ յետ այսր ընտրութե սոցա՝ որ 'ի ծովէս է , այս ինքն յաշխարհէ է , այլ միւս ևս ընտրութիւն ինի նոցա : Այս ահ և երկիւղ է . և յորժամ Հանէն զնա արտաքս , և մատչին ընտրել զբարին բարի , և զխոտանն 'ի բաց ընկենուլ . ձկունք են որ մտին յուռկանն նորա , մարդիկ 'ի Հաւատս նորա . իսկ բարիքն այնորիկ են՝ որ սկսան և կատարեցին զաւետարանն նորա . և խոտանն այնորիկ են՝ զորս մերժեաց և ընկեաց եկեղեցի 'ի միջոյ իւրմէ վասն ուրացութեն նոցա :

«Վ ասն այսորիկ եկն նա 'ի քաղաք իւր և ուսուցանէր զնոսա 'ի ժողովս նոցա » : Եւ ոչ էր այլ ժողովուրդ կամ այլ երկիր , բայց միայն Հրէից : Այլ զի կշտամբեալ յանդիմանեսցի ստութիւն մարկիոնացոցն , ասէ զկնի նորա . «Մուտ նա , ասէ , ըստ սովորութեն իւրում 'ի ժողովս նոցա յաւուր շաբաթու » : Եւ որ սովորութիւն այնորիկ՝ որ այժմիկ եկն . զի այն որ եկն նոր 'ի Գալիլիա . և ոչ սկսաւ նա ուսուցանել արտաքոյ քան զժողովուրդն , այլ 'ի ժողովրդեանն : Զի 'ի պաշտամանէ անդի նոցա յայտ են իբրս՝ եթէ վասն այ նոցա խօսէր նա ընդ նոսա . ապա թէ ոչ՝ արտաքոյ քան զժողովուրդ նոցա պարտ էր քարոզել նոցա : Մուտ 'ի Բեթսաիդա առ Հրեայսն , և ոչ առնէր յայտ՝ եթէ ասացին ինչ նմա , բայց միայն զայս . «Բժիշկ բժշկեա զանձն քո » : Եւ առին վարեցին Հանին զնա և ածին առ կողմն լերինն . և այս չէ ինչ նման՝ թէ 'ի ցատումն ածէր զնոսա բանն զոր ասացին նոքա : Ապա եթէ վասն արարչին խօսեցաւ

ընդ նոսա, և վասն այսորիկ ետուն նմա պատասխանի, և վարեցին ածին ընկենուլ զնա, վասն էր յայլում վայրի ոչ առնէ յայտ իբրև զայս: Եւ զի քաղաքակիցք իւր ատէին զնա, վկայութիւն է այս զի ասէ. «Ոչ է մարգարէ ընդունելի ՚ի քաղաքի իւրում»:

Ոչ Անաթովթ ընկալաւ զԵրեմիա, և ոչ Թշըի զԵղիա, և ոչ Աւելմահուլա զԵղիշա, և ոչ Հուամա զՇամուէլ, և ոչ Ժողովուրդն զՄովսէս, և ոչ Իսրայէլ զտէր մեր: Արդ Եղիա անարգէ զկանայս նոցա, և Եղիշա զարս նոցա. և Թերահաւատք կոչեցան նախատանօք. և զԱսորիս յարգէ առաւել քան ըզնոսա. վասն այսորիկ լցան բարկութիւն: Բայց պատճառք այս է. «Բժիշկ, ասեն, բժշկեա զանձն քո» . այս ինքն ապրեցո զանձն քո ՚ի մէնջ, մինչ դեռ դու կամիս զմեզ բժշկել: Թէպէտ և կարօտ էին բժշկութիւն, սակայն ոչ կարէր բժշկել զնոսա վասն Թերահաւատութե նոցա: Վասն աղատութե իւրեանց ընկեցին զնա, վասն անութե իւրոյ ոչ անկաւ. Թէպէտ և Ժպրհութիւն ընկէց զնա, սակայն օդն հնա զանդեալ ՚ի վերայ Թեոց իւրոց ընկալաւ. և զի ոչ անկաւ, Թէ դոնեայ այսուիկ հաւատս ուսուցէ անհաւատիցն: Թերևս վասն այսորիկ ասէ՝ ընկալան զնա գալելիացիքն. յայնմանէ՝ զի տեսին զնա զի ՚ի մէջ նոցա առնէր նա, ոչ ևս այլ համարձակեցան առնել ինչ նմա. և զի այս էր առաջին բժշկութիւն, աջ նորահիւանդացեալ էր. զի վասն այսորիկ իսկ նախանձալոյց եղեն ՚ի վերայ նորա որդիք Նազարէթայ ՚ի գործութե անտի դիւոյն ձախոյ, որ նախանձեցաւ ընդ բժշկութիւն աջոյն, այն՝ որ ՚ի խորհուրդս տօնի եղեալ էր, և լուծաւ յամենայն պէտս անութեան:

«Մարգարէ, ասէ, ՚ի քաղաքի իւրում, այս ինքն ՚ի Ժողովուրդեան իւրում, չէ ընդունելի» : Եղիա ՚ի Թշըա էր, և ոչ ասաց՝ Թէ Եղիա ՚ի Թշըի ոչ եղև ընդունելի, այլ ամենայն Իսրայէլի: Ապա եթէ ոչ յուրցեն մեզ եթէ Թշըացիքն հալածեցին զնա, և Իսրայէլացիքն ընկալան: Եւ ո՞վ ասէ. բայց կին մի այրի ՚ի ճարեփութան հեթանոսաց. «Բազում, ասէ, այրիք էին, ոչ ՚ի Թշըի, այլ ՚ի տան Իսրայէլի. և

առ մի 'ի նոցանէն ոչ առաքեցաւ » : Սոյնպէս և բորոտք ոչ 'ի գեօղս Եղիշայի , այլ 'ի տան Խարայէլի : Եւ այսպէս կնքեաց՝ թէ « Ոչ կարէր , ոչ 'ի Նազարէթ , այլ 'ի տան Խարայէլի՝ զօրութիւնս ինչ առնել » :

Այլ նազօրացիք իբրև տեսին թէ անարգէր նա զամենայն երկիրն խարայէլացոց գոյիւ իւրով , և պատուէր անչափ զհէթանոսս , յարեան այսուհետև առին ածին ընկեցին զնա իբրև մարդ՝ նախանձաւորք փոխանակ արբահամեան զաւակին : Զնոսա , ասէն , պատուեաց անձ քան զամենայն հէթանոսս 'ի պատճառս Նազարէթայ : Եդ տէր մեր երկուս օրինակս , որ 'ի մէջ ժողովրդեանն և հէթանոսաց մեկնէն : Զոր օրինակ 'ի պատճառս տաճարին ցոյց միւս և սայլ տաճար , զի նա ինքն է մարմին նորա . և պատճառս արտօրայիցն հունձս մարդկան 'ի Շամրին : Զի ամենայն ժողովուրդն ազգատոհմ՝ մարգարէին էր , և ազգն եղբարք նորա :

Պատուեաց զնա հարիւրապետն , և զարմացեալ էր ընդ նա . պատուեաց զնա տաճիկ ասորին , և ըսքանչացեալ էր ընդ նա . մին իբրև զՆեեման , և միւսն իբրև զայրին 'ի ծարեփթան : Եղիա փախեալ 'ի հէթանոսս . բայց տէր մեր արգել զաշակերտսն , զի և ողջոյն մի տայցեն հէթանոսաց : Եւ զտաճիկ ասորին հազիւ մինչև ընդունէր , եցոյց և յայտարար տէր մեր այսուիկ՝ եթէ ելանելոց է բժշկուին 'ի մէջ հէթանոսաց : Բայց դարձեալ զի ետ զանձն ընկենուլ , զի այսպէս կարծէր սատանայ՝ եթէ յերկեղէ իւրմէ ոչ արկ զինքն 'ի վայր յաշտարակէ անտի տաճարին : Եւ իբրև ընկեցինն զնա և ոչ անկաւ , անկաւ սատանայ յարքայութէ իւրմէ իբրև զայն՝ զի քարինս հաց ոչ արար , զի մի տացէ զցանկութի մեղաւորին : Զի ահա աւանիկ արար զնա յանապատի անդ հացիւն , և 'ի Կանա Գալէլիա գինովն :

« Տուր , ասէ , բերել զգլուխ Յովաննու մկրտչին » : Ո՛վ շերովդէս , զինչ գործես դու . մի տար դու ըզգլուխն արդար սարտաւոր կողին : Այլ այն՝ որ յաղթեացն Ագամայ 'ի ձեռն կողին՝ որ ընդ նմա իսկ ամուսնացաւ , նոյն յաղթեաց շերովդի 'ի ձեռն կու-

զին՝ որ ընդ նմա իսկ ամուսնացաւ : Գլուխն որ իբրև
 զՃրագ եղաւ 'ի վերայ սկտեզն , ահա աւասիկ յամե-
 նայն ազգս ազգաց լուցեալ է , և խայտառակէ զհու-
 թի սպանողացն : Այս է բերան , որ լուեցուցին զի
 մի խօսեսցի . և սաստկացեալ բորբոքեցաւ քարոզու-
 թի լուութե նորա առաւել քան զձայնի նորա : Եւ
 'ի կաքաւեւն , ասեն , դստերն Հերովդիազայ խորա-
 մանկու թի արարին Հերովդէս և Հերովդիազա , զի
 նա երգուիցէ , և նա խնդրեսցէ :

ԳԼՈՒԽ ԺԲ

ՄԵՐ տէր մեր 'ի սակաւ հացէ բազում հաց յաւ
 նապատի անդ . և 'ի Կանա փոխեաց զՅուրն 'ի գի-
 նի : Յառաջագոյն կանխեաց ընդեւոյց և կրթեաց
 զբերանս նոցա հացիւ իւրով և գինով , մինչև եղիցի
 ժամանակ , զի տացէ նոցա զարիւն իւր և զմարմինն
 ճաշակելով : Կերակրեաց զնոսա 'ի շահ անցաւոր հա-
 ցին և գինոյն , զի հասուցէ զնոսա 'ի շահ կենարար
 մարմնոյ և արեանն . ետ նոցա զմանուսնս առանց ար-
 ծաթոյ , զի գիտասցեն եթէ ձրի են առաւել պար-
 գեքն նորա : Ետ նոցա ձրի զայն ինչ՝ որ գնոց կարէին
 գնել 'ի նմանէ . այլ ոչ ետ նոցա գնոյ զայն ինչ՝ զոր
 կամէին գնել , զի գիտասցեն՝ եթէ ոչ պահանջէն 'ի
 նոցանէ գինս . այն զի ոչ գոյր նոցա տալ նմա զգինս
 հացին և գինոյն՝ որ կարէին նոքա , այլ տալ նմա
 զգինս մարմնոյ և արեան նորա՝ ոչ կարէին նոքա :
 Այս զի ոչ եթէ ձրի միայն ետ նա մեզ , այլ և պատ-
 րեաց զմեզ պատրանօք . ետ մեզ զայն մանուսնս
 ձրի , զի յորդորեսցէ զմեզ երթալ առնուլ զայն ինչ՝
 որ առաւել իցէ առանց գնոց : Զայն զմանուսնս հա-
 ցին և գինոյն զոր ետ , զբերան անուշացուցանէին .
 իսկ այն մարմնոյ և արեան՝ մտաց օգտակարք լինէին .
 յորդորեաց զմեզ այնուիկ՝ որ զքիման քաղցրացուցա-
 նէ , զի ձգեսցէ զմեզ առ այն ինչ՝ որ զոգիսն կեցու-
 ցանէ : Վասն այսորիկ խառնեաց եդ զանուշութիւն
 'ի գինին զոր արար , զի յայտ արասցէ եթէ որպիսի
 գանձք ծածկեալ կան 'ի կենարար արիւն նորա :

Ի սկիզբն նշանաց իւրոց արար գինի ուրախարար բազմականացն, զի յայտ արասցէ՝ եթէ արիւն նորա հանդերձեալ է ուրախ առնել զամենայն ազգս հեթանոսաց: Ամենայն որ միանգամ ուրախու թիւնք իցեն, կապեալ են՝ ի գինի. և ամենայն որ միանգամ փրկու թիք եղեն, ՚ի խորհուրդ արեան նորա կապեալ են: Ետ գինի անոյշ փոփոխիչ խորհուրդոց, զի գիտացին եթէ ուսումն փոփոխիչ խորհուրդոց արբուցանէ նոցա. զուրսն առաջինս փոփոխեաց ՚ի թակոյկսն ՚ի գինի, և զպատուիրանն առաջին դարձոյց ՚ի կատարումն: Զուրսն ած յառաւելու թի, և զօրէնսն ած ՚ի կատարումն. մինչ նոքայն էին՝ ջուր ընպէին բազմականքն, այլ ոչ եթէ իբրև զուրս ընպէին զնոսա: Թէպէտ և զպատուիրանս առաջինս լեմք մեք, սակայն իբրև ՚ի վախճանի ճաշակեմք զնոսա: Այսուհետեւ շրջեցաւ անապտակն ընդ ապտակին, և եթէ զկատարումն զայս գործեմք մեք, «Որ հարկանէ ըզծնօտ քո, մատո գու նմա և զմիւս և ս ծնօտն կողմն»,:

Արդ հայեաց դու ընդ արարչութի նորա, զիարդ խառնեալ է ընդ ամենայն ինչ: Իբրև առ տէր մեր զհացն սակաւ, և յական թօթափել բազմացոյց զնա. զայն ինչ զոր առնեն և շրջեն տասն ամիս վաստակով և աշխատութի, տասն մատունք նորա վաղվաղակի արարին: Եդ զձեռս ՚ի ներքոյ հացին իբրև զերկիր, և խօսեցաւ ՚ի վերայ նորա իբրև զորոտումն, և զշարժել շրթանց նորա ցանեաց ՚ի վերայ նորա իբրև զանձրև, և շոգի բերանոյ նորա ՚ի տեղ արևու, և պսակեալ կատարեաց սրտմտութի նուրբ ժամուն՝ զոր ինչ ընդ երկար ամենայն առնէ: Արդ հացն ըզսակաւութիւն իւր մոռանայր, և ՚ի միջոյ սակաւութե նորա բազմութի ծնանէր. զի նմանեսցէ օրհնու չին առաջնոյ՝ զի ասէ. «Աճեցէք և բազմացարուք և լցէք զերկիր» . զի նկանքն իբրև ամուլք և անորդիք աճեցին օրհնութիք նորա, և բազմացան նշխարօքն որ ՚ի նոցանէն ծնան:

Եցոյց դարձեալ զարբութի բանիւ իւրոյ առ հրամայեցեալսն, և զերագութի պարզեաց իւրոց առ առողսն նոցա. այլ ոչ եթէ որչափ կարէր բազմացուցանել՝ և զհացն այնպէս բազմացոյց, այլ որչափ

բաւական էին կերողքն ուտել : Արդ արուեստք նորա ոչ եթէ ընդ զօրութե՛ն նորա կըռեցան , այլ ընդ քաղցելոց կըռեցան . զի եթէ ընդ զօրութիւն նորա կըռին արուեստքն նորա , չիք ինչ հնար թուել՝ թէ որչափ իցէ յաղթութի՛ն զօրութե՛ն նորա : Այլ կըռեցան արուեստքն նորա ընդ քաղցութի՛ն հաղարացն , և յաղթեցին նմա թիւ երկոտասան սակառոյն : Ամենայն արուեստագէտք , ցանկուի կարօտելոցն բազմապոյն է քան զզօրութի արուեստագիտացն . զի ոչ եթէ որչափ կարօտեալք ցանկանան , այնչափ կարենաւնել և արուեստագէտքն . բայց առաւելագոյն էր արարչութիւն նորա քան զկարօտեալն : Եւ զի ասէ . « Ամի՛ոփեցէք զնշխարս սեղանոցն , զի մի՛ ինչ ամենեւին կորիցէ անտի » , զի մի՛ կարծեսցեն զնմանէն եթէ առաջօք ինչ արար . այլ յորժամ պահեսցին նշխարքն միօր և երկուս , հաւատասցեն եթէ ճշմարտութե՛ք արար , և ոչ է նա տեսիլ ընդունայն :

Արդ իբրև յագեցան , տեսին եթէ յանապատի անդ կերակրեաց զնոսա , որպէս Մովսէսն աղօթիւք , սկսան աղաղակել և ասել . « Ճշմարիտ սա է մարգարէն , որ ասացեալ է թէ գալոց է յաշխարհ » . զՄովսէսին երկրորդեցին , զի ասէ . « Մարգարէ յարուսցէ ձեզ տէր , ոչ եթէ դոյզն որ , այլ իբրև զիս » . որ լցուսցէ զձեզ հացիւ յանապատի : « Իբրև զիս » ասէ : Ի վերայ ծովու գնաց , և ամպով երևեցաւ , և զեկեղեցի իւր՝ ի թլփատութե՛ն ինայեաց , և Յովհաննէս կուսան փոխանակ Յեշուայ որդւոյ Նաւեայ զօրավար նոյ կացոյց , և նմա ետ զՄարիամ զեկեղեցի իւր , որպէս Մովսէս Յեշուայ զԺողովուրդն , զի կատարեսցի այն՝ զի ասէ , « Իբրև զիս » :

Այլ իբրև եղև , ասէ , ընդ երեկս օր , յարեան աշակերտքն և ելին՝ ի նաւ , գնացին գալ՝ ի Կափառնաու՛մ . և տէր մեր ել ՚ի լեառն կալ յաղօթս առանձինն , : « Ահաւասիկ , ասէ , ՚ի վերայ լերանց ոտք աւետարանի » : Ով է սա , ինքն իսկ մեկնէ . « Ար աւետարանէ , ասէ , զխաղաղութի՛ն » . ու՛մ . հեթանոսաց . « Գոսեսցի , ասէ , զխաղաղութի՛ն ընդ հեթանոսս » : Արա Յուդա զտօնս տարեկանաց քոց . քանզի ՚ի ժամանակի անդ տօնին բաղարջակերաց

արար տէր մեր նշան հացին, ասէ մարդարէն . « Արա , Յուգա , զտօն տարեկանաց քոց » . զի եկեալ հասեալ է տօն տարեկանի մերոյ : « Եւ կատարեա զուխոս քո » . զի եկն եհաս գառն ճմարտութե , և խափա նեցան ուխտքն հինք , և կատարեցաւ յիշատակ նոցա : « Վասն զի ոչ , ասէ , այլ ևս յաւելաւ նա դործել 'ի քեզ անօրէնութի » . ո՞վ . իշխանութիւն արքայութե , կամ քահանայութե : Վասն էր ոչ յաւելու . զի ապականելոց է նա : « Ամենայն , ասէ , իշխանութիւնն արքայութեան և քահանայութեան կորնչելոց է :

Արդ մինչ դեռ նստէին նոքա 'ի նաւի անդ , և հողմակոծէին 'ի նաւի անդ , և ծովն խռովեալ էր 'ի վերայ նոցա , եկն տէր մեր երեւեցաւ նոցա . և նոցա այսպէս թուեցաւ թէ դե իցէ այն՝ որ երեւեցաւ նոցա : Զի հաստատեալ գիտէին նոքա եթէ զճանրութի մարմնոյ զգեցեալ էր նա , և վասն այսորիկ կարծէին նոքա՝ եթէ ծանրութի մարմնոյ դժուարին է 'ի վերայ ջուրց գնալ : Եւ եթէ այս այսպէս իցէ , ոչ անմտութի զարհուրեցան : Ապա եթէ որպէս ասես դու , ո՞վ Մարկիոն , եթէ Յիսուս մարմին չէր զգեցեալ , զարմանալ նոցա վասն գնացիցն նորա 'ի վերայ ջուրց՝ չէր արժան . զի չէր դժուարին հոգոյն 'ի վերայ ջուրց գնալ : Արդ վասն որոյ զարհուրեցան նոքա . եթէ առանց մարմնոյ գիտէին գնա , անմտութի զարհուրեցան և հարին զազազակ . եթէ մարմնաւոր էր , բարիօք զարհուրեցան , զի իրս նորս տեսին , մարմնաւոր՝ զի գնայր 'ի վերայ ալեաց ծովուն և ոչ ընկզմէր : Եթէ վասն զի գիշերն էր՝ չէր՝ դժուարին հոգեւորին , որ իբրև կամեցաւ՝ 'ի լերին անդ իբրև զարեգակն երեւեցաւ : Եւ քանզի գիտաց և տէր մեր եթէ բարիօք զարհուրեցան , քաջալերեաց գնոսա և ասէ . « Ես եմ , ասէ , մի երկնիք » . այս ինքն ես եմ՝ այն մարմնաւորն՝ զոր դուքն իսկ գիտէք :

Իսկ Շմաւոն հասու եղև եթէ վասն մարմնոյ իւրոյ ասաց՝ թէ ես եմ , պատասխանի ետ նմա և ասէ .

եթէ այդ այդպէս իցէ, և ես մարմին զգեցեալ եմ. և եթէ գնացից և ես ՚ի վերայ ջուրց, ապա զիտեմ թէ և դու նովին մարմնով՝ զոր եսն գիտեմ զքեզ՝ գնացեր: Եւ իբրև էջ գնալ, և սկսաւ ընկզմել, ոչ զլացաւ զնա. զի ոչ ասաց նմա անհաւատ, այլ թե՛րահաւատ: Եւ եբարձ կալաւ ծովն ՚ի վեր զտէր մեր: Վասն ճանապարհին՝ որ հնազանդեաց առաքելոց իւրոց յաշխարհս, ծով յայտ արար. և անդ կատարեցաւ այն՝ զի ասէ. «Դու տիրես զօրութեց ծովու, և զխռովութի ալեաց նորա դու ցածուցանես»:

«Իբրև եկն, ասէ, տէր մեր և ել ՚ի նաւ Շմաւոսն իւ հանդերձ, և հանդարտեալ դադարեցին հողմքն» : Դսրովեալ լիցի և Արիանոսն, զի հակառակ լինի ծննդեանն, բանիւ՝ որ ասացին որ ՚ի նաւի անդ էին. «Եկին, ասէ, մատեան առաջի տեառն մերոյ, սկսան երկիր պագանել նմա և ասել. արդարեւ որդի ւյ ես դու» . այն որ գրեալն էր վասն նորա. «Տեսին, ասէ, զքեզ ջուրք և երկեան, և խորք խռովեցան, և շաւեղք քո ՚ի ջուրս բազումն, և հեաք քո ոչ ևս երևի» : Եւ խոստովան եղեն բանիւ իւրեանց՝ թէ արդարեւ որդի է նա ւյ, այն՝ որ այս ամենայն վասն նորա եղեն խօսեցեալ :

«Օ ինչ, ասեն, նշանս արասցես, զի տեսցուք և հաւատասցուք ՚ի քեզ» : Եւ ահաւանիկ բազում աբուեստք նորա առաջի նոցա ծագեալ կային. և քանզի միումն ցանկացեալ էին, անարգեցին նոքա զամենայն՝ որ միանգամ արար նա. իբրև զի թէ ոչ լուր համբաւոյ նորա կաթեաց յականջս նոցա երբեք: Իսկ որ իցէ այն զոր կամէինն. բայց այն՝ զի ասացինն իսկ նմա յայտնապէս. «Հարքն մեր, ասեն, մանանայ կերան յանապատին, որպէս և գրեալ է. հաց երկնից ետ նոցա ուտել» : Որպէս ոք զի ասէ. եթէ առնես մեզ այնպիսի նշան. ապա թէ ոչ՝ և տեսեալ չէ իսկ մեր զքեզ. զի Մովսէս այսպէս ասաց մեզ՝ եթէ «Մարդարէ իբրև զիս յարուսցէ ձեզ» : Եւ իբրև ետես զնոսա՝ եթէ Մովսէսիւ պարծին նոքա, և զնովաւ արհամարհեն, պահեաց զայս. ոչ եթէ զի ոչ կարէր տալ նոցա, այլ գիտէր թէ ոչ ինչ օգուտ է նոցա. զի ահաւանիկ արար նոցա Մով-

սէս, և ինչ ոչ օգտեցան . բայց զի դարձան յետս յուխտէ նորա, և ապականեցին զգործս իւրեանց :

Ըրդ ինքն տէր մեր ոչ եթէ իբրև անարգէր զպարգևս առաքչին իւրոյ, այլ իբրև դարովէր նա զընդունելիսն նոցա . զի գիտէր նա թէ որպիսի կատարած առ դառնացուածիւն նոցա, ասէ ցնոսա . «Այս է հաց՝ որ իջեալ է յերկնից, զի կերիցէ որ ՚ի նմանէն և մեռցի» . ոչ ասէ . որ է այն՝ որ ամենայն աշխարհի տուեալ լինի . այլ Մովսէսին ոչ էր կատարեալ, վասն այնորիկ նոցա միայն տուաւ : Եւ զի յայտ արասցէ վասն պարգևաց իւրոց՝ թէ վերագոյն են քան զՄովսիսին, և կատարեալ կոչուամ հեթանոսաց քան զիստապարանոց ժողովրդեանն, ասէ . «Ամենայն որ կերիցէ ՚ի հացէ աստի յայսմանէ, կեցցէ յաւիտեան . զի հաց ան էջ յերկնից, և ամենայն աշխարհի տուեալ լինի» : «Այ որ, ասէ, կարէ գալ առ իս, եթէ ոչ Հայր իմ՝ որ զիս առաքեաց՝ ձգեսցէ զնա առ ինքն», որպէս զի զարթիցէ ՚ի նոսա այս ուսումն՝ տուեալ ՚ի նոսա յայ : Եւ ո՛ւր այն՝ զի ասէ . «Ես եմ՝ Ճանապարհ . և դուռն ոչխարացն» : Եւ երկու՝ զի կատարեսցին իւրաքանչիւր ՚ի նոցանէ՝ թէ անձ ձգեաց զնա, և լիցին գրաւեալ այսուիկ : Զի այնքիկ որ եկին առ նա, յանուն հօր յորջորջեցան, և որք կորեան՝ յանուն սատանայի . և ոչ որ ՚ի նոցանէ կորեալ, բայց որդին կորստեան . որպէս ժողովուրդն որ մեղաւ յանուն Մովսէսի կոչեցաւ, զի զՄովսիսէ կախեալ կայր : Որ բամբասէ զհայր իւր կամ զմայր իւր, մահու մեռցի . և որ հայհոյէ զանձ, խաչեսցի . և ըզպատիւ հարց իբրև զիւրն եդ, որպէս և մարգարէն հաւասարեաց . «Եթէ հայր եմ ես, ասէ, ո՛ւր է պատիւ իմ . և եթէ տէր եմ, ո՛ւր է երկեղ իմ» : Եւ և տէր մեր ստուգեաց զնա . ասէ . «Ա՞նձ ասաց . պատուեա դու զհայր քո և զմայր . և դուք ասէր իւրաքանչիւր հօր և մօր ձերոյ . աղէ դու, պատարագ է զոր ինչ յինէն օգտեսցիս» : Եւ այս որդի, որ այսպիսի օրէնս եդիք սմա, ոչ այնուհետև փոյթ ինչ առնէ նա պատուել զհայր իւր և մայր : Թերևս վասն նորին իսկ փարիսեցոյն՝ որ գրգռեաց ՚ի նա զընկերսն իւր, թէ և սմա ևս՝ որ կոչեացս զիս ՚ի ճաշ՝ ոչ առ

նու՛մ՝ ակն վասն խորակաց սորա, որպէս և դուքդ . զի և նա ոչ զհայր և ոչ զմայր իւր պատուէր : Եւ զի ասէ . « Ամենայն տունկ՝ որ ոչ 'ի Հօրէ իմմէ յերկնաւ որէ տնկեալ է , արմատաքի իլեցցի » , վասն պա տուիրանացն ծերոցն նոցա :

« Ազաղակէր և գայր զկնի նորա կինն և ասէր . ո զորմեաց ինձ . և նա բնաւ ամենեկն ոչ ետ նմա պա տասխանի » : Արդ լուծիւն տեառն մերոյ ազաղա կաւ ել , և ծնոյց բերան տաճկասորոյն : Անարգեաց զնա լուծթ՝ , և նա ոչ մնաց . և թնամանեաց զնա խօսիւքն , և նա ոչ արգելաւ . և յարգեաց զԽրայէլ թնամանող , և նա ոչ նախանձեցաւ : Իարձաւ կինն և փոքրկացոյց զանձն իւր , և մեծացոյց զԽրայէլ . յայնմիկ՝ զի ասէ . « Եւ շունք 'ի փշրանաց սեղանոյ տեառն իւրեանց կերակրին » , որպէս զի եղիցին Հրեայք տեարք հեթանոսաց : Մատեան աշակերտքն և սկսան աղաչել և խնդրել 'ի նմանէ , զի արձակեա ցէ զնա : Ետ նոցա փորձ զժտուծեան սիրոյն հե թանոսաց . կոչեաց զնոսա շունս , և զԽրայէլ որ դիս : Զսէրն և զսրբուծի ստացան հեթանոսք առա կեալք 'ի շունս , և զկատաղուծի շանց ստացան իս րայէլացիքն առակեալք յորդիս : « Աչ է , ասէ , բա րիոք առնուլ զհաց մանկանց և արկանել շանց » : Ելից արկ 'ի յականջս նորա զանփոյթ մեծ իրս , զի հաւատքն նորա յայտնեսցին : Լուր դու զբարբառ նորա . « Այո տէր » . և ոչ ամաչեաց վասն օգտու թի իւրոյ յանուն շանցն : Ասան այսորիկ « Քեզ ա սեմ , կին դու . մեծ ոմն են հաւատք քո » : Եւ զի անուանեաց զհեթանոսս 'ի շունս , առակեաց զպար դեան իւր 'ի հաց :

Արդ զի արար նա զարուեստս 'ի մէջ Խրայէլի , զի ուսուցէ նոցա եթէ այն՝ որ հակառակ լինի նմա , ընդդէմ՝ զօրուծեանն բարձրելոյ կայ հակառակ . զի ինքն իսկ Խրայէլ՝ որ անուանեալ Յեշովայ որդոյ Նաւեայ , յանձն առ յայնմ ժամանակի , իբրև եկն եհաս տէր անուանն՝ ոչ ծանեան զնա : Իսկ զաւակն Քանանու 'ի նշմարէ անդի որ յայնմ ժամանակի տեսին 'ի վերայ Յեշովայ որդոյ Նաւեայ , ծանեան զճշմարիտ կերպարանն նկարօք իւրովք : Եւ իբրև էլ այս

այս պեղծ ՚ի զաւակէ անտի Քանանու, այն՝ որ ՚ի նմա նութէ աստի ծանեաւ զՃմարտութիւն, դարձաւ եմուտ այսն պեղծ յԽրայէլ, այն՝ որ ժամանակս բազումս կրթեցաւ նմանութիւն Ճմարտութիւն: Աղեկարծ եղև նա նոցա յորժամ եկն տէրն նմանութեց: Այլ սոյն իսկ այսս այս զգեցեալ էր զնոսա ՚ի ժամանակին՝ իբրև եկին նոքա ՚ի դիտելոյ անդի զերկիրն. և յարեան կուտեցան մոլեգնեցան ՚ի վերայ Մովսէսի քարկոծել զնա: Արար խաղաղութիւն, և ցածոյց զկատաղութիւն նոցա:

Ընունա այս որ կոտորեաց յերեսաց նոցա զՏակայազունան, և գնաց չոգաւ եմուտ այսս այս ՚ի քանանացիսն. և եկին նոքա տալ պատերազմ ընդ Յետուայ որդւոյ Նաւեայ: Այլ իբրև եկն Յիսուս, Ճմարիտ հաւատովքն քանանացոց հալածեաց զայսն յաղկանէ անտի. զի նա ինքն է խորհուրդ ազգին քանանացոց: Եւ ելին նոքա ընդ առաջ այսրանուան պէսպէս երկրպագութիւնք: Եւ եթէ հայիս դու ընդ իսրայէլացիսն այսօր, գտանես՝ զի ամենայն ցատումն և սրտմտութիւն և բարկութիւն հեռ և նախանձ հեթանոսաց ՚ի նոսա բնակեալ են:

Այլ մի լի բովանդակ երթար դու, ո՛վ լսող, զկնի ճառին այսոյն և եւթն ընկերաց իւրոց. այլ զզօրութիւն նմանութիւն կամ զզօրութիւն առակին լեր դու առնուլ առողջութիւն. և մի լինիր դու թարթափեալ ընդ ամենայն կողմանս նմանութիւն, կամ ընդ ամենայն հանդերձս առակին: Չի ուր բազմութիւն առակին է հանդերձ ժամանակեան միոյ լինի բանին, և մերկանայ զաւելորդն, և երևի ինքն Ճմարտութիւն իւրով: Եւ զոր օրինակ քանանացիքն որ մարտ պատերազմի եդին ընդդէմ անուանս այսօրիկ՝ սպառեցան ելին յաշխարհէ անտի իւրեանց, սոյնպէս և իսրայէլացիքն խլեցան ելին ՚ի բնակութեանէ անտի իւրեանց:

Տէր մեր իբրև որսորդ առ աղբիւրն ջուր եկն խրնդրեաց: Չուր, զի տացէ ջուր ՚ի պատճառս ջրոյ: Եւ ինդրեաց զմբէլի իբրև ծարաւի, զի բացցէ դուռն արբուցանել զծարաւութիւն: Խնդրեաց ՚ի նմանէ, զի ուսուսցէ զնա՝ զի դարձցի նա և խնդրեսցէ ՚ի նմա:

նէն : Ոչ դարչեցաւ մեծատունն խնդրել իբրև զկարօտեալ, զի կարօտութիւնն ուսուցէ խնդրութիւնն . և ոչ զանգիտեաց նա յամօթոյ խօսել ընդ կնոջն միայնոյ, զի ուսուցէ մեզ՝ թէ այն որ 'ի ճշմարտութե՛ հաստատուն կայ, մի խռովեսցի : «Չարմացան, ասէ, զի կայր և խօսէր ընդ կնոջն» : Արձակեաց զաշակերտս առ յինքենէ, զի մի՛ հալածեցեն զորսն նորա : Արկ կուտ աղաւնոյն, զի նովաւ որսայցէն զամենայն երամն : Եհարց զնա յետս ընդգէմ, զի խոստովանեսցի նա ուղեղ : «Տուր ինձ, ասէ, ջուր ընպէլ» . ահա սկիզբն խառնելոյ : Խնդրեաց ջուր, և խոստացաւ ջուր կենդանութե՛ . խնդրեաց, և մնաց 'ի խնդրելոյ անտի իւրմէ, զոր օրինակ և նա 'ի սափորոյ անտի իւրմէ . մնացին պատճառք, զի եկն եհաս ճշմարտութիւնն, զի և վասն նորա էին պատճառքն :

«Տուր ինձ, ասէ, ջուր ընպէլոյ : Ասէ ցնա կինն . դու աւաղիկ հրեայ ոմն ես : Ասէ ցնա . եթէ գիտէիր դու . » . և յայտ արար նմա՝ եթէ ոչ գիտէր, այն՝ որ յանգիտութե՛ մոլորեալն էր . այլ ուղղեաց զնա 'ի գիտութի՛ ճշմարտութե՛ : Այլ կամեցաւ նա առ սահաւ սահաւ բանալ զքօղ առադաստին՝ 'ի սբբտէ անտի նորա . զի եթէ էր յայտնեալ նորա զառաջինն՝ եթէ ես եմ՝ Քրիստոս, զազրայր նա 'ի նմանէ, և ոչ աշակերտէր նա 'ի յուսումն վարդապետութե՛ նորա : «Եթէ գիտէիր դու, ասէ, զայն՝ որ ասացն ցբեզ, եթէ տուր ինձ ջուր այտի ընպէլ, դու խնդրէիր 'ի նմանէն : Ասէ ցնա կինն . դու քանզի դոյլ ոչ ունիս, և ջրհորս խոր է : Ասէ ցնա . իմ ջուրք յերկնից իջանեն » : Ուսումն է նա բարձանց՝ ընպէլի երկնաւոր . և որ միանգամ ընպէն անտի, և այլ ոչ ևս ծարաւանան : Մի է մկրտութի՛ հաւատացելոց : «Որ ընպէ 'ի ջրոյ աստի յայսմանէ, զոր ես տայցեմ նմա, մի՛ ծարաւեսցէ նա մինչև յաւիտեան : Ասէ ցնա կինն . տուր ինձ, ասէ, 'ի ջրոյ այտի յայդմանէ, զի մի՛ ծարաւեսցայց և մի՛ եկից այլ յայս ջրհոր հանել ջուր 'ի սմանէ » :

«Ասէ ցնա . երթ դու կուտ առ իս զայր քո » : Բաց նմա դուռն յայտնել նմա զծածկեալս իբրև զմար-

գարէ : « Հինգ , ասէ , այր փոխեալ է քո , և որ արդէն ունիս՝ չէ քո այր : Ասէ ցնա կինն . տէր , ինձ այսպէս թուիս՝ թէ մարդարէ ոմն իցես դու » : Յայսրմ վայրի հան վերացոյց զնա յայլ աշտիճան : « Հարբն մեր , ասէ , ՚ի լերինս յայսմիկ երկիր պագին : Ասէ ցնա . ոչ յայսմ լերին , և ոչ յերուսաղէմ . այլ երկրպագութեամբ ճամարիտ երկիր պագցեն հոգով և ճըշմարտութեամբ » : Ի կատարումն կրթէր զնա : Եւ զի յայտարասցէ՝ եթէ ոչ է նա երկիր լաւացող , ՚ի ձեռն նորա ցոյց՝ զոր մատոյց նմա վկայ , եթէ սերմանիքն նորա հարկւրաւորք հնձեցան : « Ահաւանիկ , ասէ , Քրիստոս գայ . և յորժամ եկեսցէ նա , զամենայն ինչ տացէ մեզ : Ասէ ցնա . ես եմ՝ որ խօսիմս ընդ քեզ » : Եթէ դու ես թագաւոր , զհարգ խնդրէիր յինէն ջուր : Արդ զառաջինն ոչ ծանոյց նմա զանձն իւր . այլ նախ հրեայ , ապա մարդարէ , և ապա Քրիստոս . յաշտիճանէ յաշտիճան կարգեաց կացոյց զնա ՚ի վերայ գլխոյն աշտիճանաց : Զառաջինն ետես զնա իբրև զայր ծարաւի , ապա հրեայ , ապա մարդարէ , ապա անձ . իբրև զայր ծարաւի հաւանեցոյց , և իբրև ՚ի հրէէ զազրացաւ , և իբրև զգիտուն հարց , և իբրև ՚ի մարդարէէ յանդիմանեցաւ , և իբրև Քրիստոսի երկիր եպագ :

Արդ քանզի է անարգ առնուլ կնութէ զկին շամարիտ , զի հայեցան նոքա ընդ Յուդայ , զի արգել նա զԸլիզովմ ՚ի Թամարայ , յաղթահարեցաւ կին և շնացաւ , յայնմիկ՝ զի ասէ . « Եւ որ արդէն ունիս , չէ քո այր » : Եւ զի խոստովան եղև նա զմեղսն իւր , հաւատացին նմա . զի սովոր իսկ են լսելիք մեր հանգչել ՚ի վերայ չարին . մանաւանդ զի տեսին նոքա դարձեալ՝ եթէ ինքեանք ոչ գիտացին զայն ինչ զոր յայտնեաց նա նմա , ածին զմտաւ իբրև իմաստունք . ասեն . եթէ Քրիստոս իցէ նա , ոչ եթէ յայտու միայն գոյ նորա ցուցանել զառաքինութիւնն իւր , այլ բազում իրօք . որպէս և բաղում իսկ իրօք առաքինացաւ ՚ի մէջ նոցա : Իբրև տեսին զարուեստան և զյայտնութիւն մեծամեծս սքանչելեաց կնոջն շամարտացոյ , հատին ՚ի բաց զպատճառան , զի մի լիցի նոցա ՚ի նախասինս ՚ի շրէից անտի : Եթէ ՚ի վերայ յայսնու-

Թէն , ասէն , կնոջն շնացելոյ եղեալ է աւանիկ Հիմն
 Հաւատոց նոցա . վասն այսորիկ իսկ ասէն ցկինն . ոչ
 այսուհետեւ , ասէն , 'ի քոց բանից անտի Հաւա-
 տամք մեք 'ի սա , այլ վասն զի լուաք մեք զվարդա-
 պետութի սորա , և տեսաք զգործս սորա զի անձ է .
 գիտացաք եթէ արդարեւ սա իսկ է ճշմարիտ Քրիս-
 տոսն : Նա և իրաւունք իսկ էին զիտուութեանն մերոյ
 լինել Հիմն Հաւատոցն մերոց :

Այլ զի ասէ . “ Հարքն մեր 'ի լերինս յայսմիկ եր-
 կիր պագին ” , վասն Յակոբու և որդոց նորա ասաց .
 զի երկիր պագանէին 'ի լեառն Սիւքէմ , կամ 'ի Բե-
 թէլ , կամ 'ի լեառն Սամգրիազիմ : Եւ զի ասէ .
 “ Ոչ յայսմ լերին , և ոչ յերուսաղէմ երկրպագ-
 ցեն ” , այն իսկ է զի ասէն . “ Յամենայն տեղիս ուր
 և յիշեսցեն զանուն իմ ” : Եւ դարձեալ քանզի ա-
 սաց' բայ “ Գուք ասէք' եթէ յերուսաղէմ և եթէ
 տեղի երկրպագութե , և հարք մեր 'ի լերինս յայս-
 միկ երկիր պագին ” . և զի ցուցցէ նմա' եթէ Աս-
 տուած ոչ մարմնապէս է , ասէ . “ Արդարեւ ասեմ'
 քեզ . ոչ յայսմ լերին և ոչ յերուսաղէմ երկիր պագ-
 ցեն . այլ երկրպագուք ճշմարիտ երկիր պագանիցեն
 Հօր 'ի ձեռն Հոգոյն սրբոյ ճշմարտութե ” : “ Ոչ , ա-
 սէ , յայսմ լերին , և ոչ յերուսաղէմ երկիր պագ-
 ցեն ” . յայտարար այսուիկ' եթէ ընդ ամենայն երկիր
 լինելոց է երկրպագութի 'ի հատանել թզենոյ , որ
 խափանիչ է երկրպագութե :

“ Աթէ կամիս , ասէ , տէր' կարող ես դու զիս բժըշ-
 կել ” : Բորոտին այսպէս թուեցաւ , եթէ որպէս Ե-
 զիշայն' պահէ նա զօրէնսն . զի ոչ ել նա առ Նեե-
 ման . լոյծ զայս յայսմիկ' զի մերձեցաւ առ նա : Զի
 յայտ արասցէ' եթէ օրէնսդրչին օրէնք ինչ ոչ մե-
 զանչեն . կամ կարծիս ինչ կարծեաց զնմանէ , եթէ
 օտար իցէ նա օրինայն' բժշկեաց զնա ծածկապէս և
 յայտնապէս , թէ դուցէ այն' որ բժշկեցաւն մար-
 մնապէս , հարեալ լիցին հոգեպէս : “ Եթէ դու ցոյց
 զանձն քո ” . այս ինքն վասն քահանայիցն . զի եր-
 կեաւ նա մերձեալ առ նա , զի մի պղծեացէ զնա .
 այլ մերձեցաւ առ նա ինքն , զի ցուցցէ նմա' եթէ
 ոչ միայն ոչ պղծի նա , այլ և 'ի պղծոց փախչի 'ի նր-

մանէն պղծութիւն իւր սաստեղծն նորա : Զայս ինչ զոր եցոյց տէր մեր առն բորոտի , փորձելովն գործոյն զնոյն նմանեցոյց : Յառաջ քան զփորձելն հաւատովք՝ զիտէր զնա . իսկ փորձն անմտացն է : Արդ բարկանայր տէր մեր ՚ի վերայ երկոցունց . եթէ ոչ մերձեցի նա ՚ի բորոտն , ստուգեալ լինէր այնու կարծիքն մտաց իւրոց՝ եթէ երկեալ նա ՚ի բորոտուէ անտի : Եւ եթէ մերձեցի , ընթանայր միւս ևս այլ ՚ի խորհուրդս նորա՝ եթէ օտար է նա օրինացն : Վասն այսորիկ ձգեալ ձեռին իւրոյ՝ ցոյց զսփութիւն իւր , և հալածեաց զպղծութիւնն , և բանիւ բերանոյ իւրոյ ցոյց զընտրութիւն իւր , և հալածեաց զօտարութիւն : Կամ վասն զի հրեայ էր նա , և լուեալ էր նորա ՚ի քահանայից անտի . զի ասէն՝ Յիսուս հակառակ է օրինացն , և թշնամի է գրոց . վասն այսորիկ թուեցաւ նմա թէ ոչ կամի նա ընդ բժշկութիւն շրէիցն :

« Այթէ կամիս , ասէ , կարող ես դու » : Ի՛նչմք խնդրողացն և պատգամք խիթացելոց . զի կարող ես դու , ասէ , գիտեմ ես . այլ եթէ կամիս դու , չեմ տեղեակ : Արդ տէր մեր զերկոսին ցոյց նմա փոխանակ երկուց . սաստ ՚ի բարկանալ իւրում , և ողորմութիւն ՚ի բժշկելն իւրում : Ընդդէմ այսորիկ որ ասաց՝ եթէ կամիս , բարկացաւ . և ընդդէմ այսորիկ՝ կարող ես դու , բժշկեցաւ . զի սրբեսցէ զանձն առն բորոտի ՚ի կարծեաց , որպէս և զմարմին նորա ՚ի պղծութիւն : Ուսուցանէ նմա՝ թէ երթ առ եղծեալ սըն՝ որ ոչ ուսուցին զքեզ , և մատո պատարագ փոխանակ սրբութե քո , որպէս ուսոյց քեզ Մովսէս : Եւ զի ասէ՝ մի ումեք , զի մի կարծեսցեն քահանայքն՝ եթէ վասն զի տրտնջեցին , ըստ մտի եղևնուցա , և մատոյց պատարագ : Լուռ լեր , ասէ , և յորժամ երթաս առ նոսա , և հարցանիցեն զքեզ եթէ որպէս բժշկեցար , ուսանին եթէ փոյթ է նմա վասն պատուիրանացն Մովսէսի , զի մի իցեն արհամարհեալ :

« Այթէ կամիս , ասէ , կարող ես դու զիս սրբել » : Զայեցաւ այրն եթէ ոչ զամենայն մեռեալս կեցու-

ցանկէ հանդերձ ամենայն արատովք . զի ոչ բժշկեաց , այնուհետև կարծեաց նա՝ թէ զոր կամի բժշկէ , աւսէ ցնա . «Տէր , եթէ կամիս , կարող ես դու սրբել զիս » : Վասն այնորիկ ցասմամբ ցոյց՝ եթէ ոչ ակնառու թիւնն ինչ բժշկէ նա . և յայնմիկ՝ զի հաւատաց նա «Եթէ կամիս , ասէ , կարող ես դու » , ցոյց եթէ ոչ է նա զլացող հաւատոց : Եւ դարձեալ ետես ըզքահանայսն , զի թէպէտ վաստակէին պէսպէս հրամանօք որ ասացեալ յօրէնս վասն բորոտութե , սակայն ոչ բժշկէին , թեթեացաւ յաչս նորա՝ պաշտօն օրինացն . վասն այսորիկ ասէ . « Դու եթէ կամիս , կարող ես զիս սրբել » : Վասն այսորիկ կարծեաց մտացն ցասեալ նա . և երկու՝ եթէ երթ դու ցոյց զանձն քօքահանայիցն , և կատարեալ զօրէնսն զոր արհամարհեան » : Բայց դարձեալ զի կարծեաց նա զայս վասն նորա . զի ետես զի լուծանէր նա ինչ ինչ յօրինաց անտի : Դարձեալ ասի՝ եթէ ոչ նմա ցասեալ նա , այլ բորոտութե նորա :

«Եթէ կամիս , ասէ , կարող ես դու զիս բժշկել : Եւ ձգեաց զձեռն » , և Եւ այս զոր ձգեաց զձեռն իւր , լուծանել օրինաց է ասեն . զի ըստ օրինաց՝ ամենայն որ միանգամ մերձենայ ՚ի բորոտ՝ պղծի նա : Այլ նա ոչ եթէ ՚ի բորոտն մերձեցաւ , այլ զաջն իւր լի բժշկութիւն կարկառ նմա : Բայց սակայն եթէ հակառակ ցոյց զանձն իւր օրինացն , երկրորդեսցուք զնրութեցուածն՝ որ զինն է : Եցոյց եթէ բարիօք է բրնուութի , յայնմիկ՝ զի ելից նա զպակասութիւն նորա . և յայնմիկ՝ զի առաքեաց զնա առ քահանայսն , յայսրմ վայրի զքահանայութիւն հաստատեաց նա : Հրամայեաց նմա դարձեալ , զի մատուցէ վասն սրբութե իւրոյ պատարագ . ոչ ահա զօրէնսն ստուգեաց նա , որպէս և հրամայեաց Մովսէս : Զի բազում հրամանս առեալ էր նոցա վասն բորոտութեան , և շահել ինչ ոչ կարացին . այլ եկն Քրիստոս , և եկն բժշկութիւն բանիւք , և ջնջեաց զբազում համարսն զոր համարին օրէնք լինել բորոտութեն : «Երթ , ասէ , դու առ քահանայսն վասն վկայութե նոցա » .

1 Յօրինակին ՚ի լուսանցսն Բորոտի :

զի հրամայեալ է, ասէ, յառաջ քան զսրբութիւնն հայեսցին ընդ բորոտութիւն, և յետ բորոտութեան եղիցին վկայք: Վասն պատուիրանացն հին օրինացն Մովսէսի ասաց, և զնոսա ած Բրիստոս վկայ վարդապետութե իւրոյ, որպէս հրամայեաց Մովսէս. զի մի խափանեսցին ՚ի նմանէ, այլ քարոզք ևս եղիցին նորա առաջի ժողովրդեանն:

ԳԼՈՒԽ ԺԳ

«**Ի** ր անդ, ասէ, այր մի՛ որոյ երեսուն և ութամ էր հիւանդութե նորա. ասէ ցնա տէր մեր. կա միս՝ եթէ ողջ լիցիս» . ասպա ոչ կամէր: «Ասէ ցնա հիւանդն. ոչ գոյ իմ պահակ, զի յորժամ ջուրքն յուզին՝ առցէ իջուսցէ զիս» . Զայլ հարց զնա, և նա զայլ պատասխանի ետ նմա. «Ոչ գոյ իմ, ասէ, պահակ՝ որ իջուցանէ զիս. այլ մինչև ես անդ դանդաղիմ՝ թէ շարեցայց, այլ ևս վաղազոյն իջանէ քան զիս» . և զերեսուն և զութամ ոչ գտաւ նմա որ: Յամօթ լիցին շրեայքն՝ որ ոչ հաւատան եթէ մկրտութիւն զմեզս թողու. զի եթէ հաւատան նոքա եթէ հրեշտակն ջուրքն Շիւհհայ բժշկէր զհիւանդան, որչափ ևս առաւել տէր հրեշտակացն սպիտակացուցանէ զսպիտակուցս մկրտութիւն: Եւ զի կարծեաց նա՝ եթէ ջուրքն միայն լինի օգտութի, ասէ ցնա. «Արի առ զմահիճս քո և գնա» . Մեղաւոր էր և անհաւատ. և վկայէ այն՝ զի ասէ. «Յայսմ հետէ մի՛ մեղանչէր» . Եմուտ ստուգութիւն ինդրել ՚ի փողոցսն հաւատս, և ոչ եղիտ. բժշկեաց ողորմութիւն զայրն, զի մի՛ գնասցեն անտի շնորհքն դատարկ:

«**Յ**ոտն կաց, ասէ, առ զմահիճս քո և գնա ՚ի տուն քո» . և ոչ շատ էր այս՝ թէ արի գնա. ոչ ահա սքանչելիք էին և այս, եթէ այն՝ որ ոչն կարէր շրջալըծել յանկողնի իւրում, յառնելն վաղվաղակի և զընալ: Այլ զի ցուցցէ եթէ զկատարեալ առողջութիւն ետ նմա, և զմահիճսն ետ առնուլ ըստ անձինն: Եւ ոչ եթէ որպէս հիւանդք, զի առ սակաւ սակաւ գառնան. «Յոտն կաց, ասէ, առ զմահիճս քո և

գնա», և Զի թէպէտ և նա լուեցէ, մահճիճք նորա ազաղակեցեն. Բայց շրեայքն իբրև տեսին, ասեն ցնա. «Ո՞վ ասաց քեզ՝ թէ առ զմահճիճս քո», և թողին, ասէ, նոքա հարցանել թէ ով բժշկեաց զքեզ, ասեն. «Ո՞վ հրամայեաց քեզ առնուլ զմահճիճսն ըստ անձինն ՚ի յաւուր շաբաթու», և Ո՞վ կոյրք անմիտք և խուլք անզգայք, զի է զի զմին թողէք, և զմիւսն հարցէք: Եւ քանզի նոքա կոյրաբար հարցին, սակայն այն որ բժշկեցան՝ լուսաւորաբար ետ նոցա զպատասխանին, զի ջատագով էր նա ճարտար լուսաւոր՝ որ առաքեցաւ ՚ի բժշկէ անտի իմաստնոյ վասն ուղղուլ թէ թիւրոցն: «Ո՞վ, ասեն, հրամեաց քեզ առնուլ զմահճիճս քո ըստ անձինն», և

Եւ զի կամեցան նոքա ծածկել զքանչելիսն բժշկուլ թէ նորա, և պատուհասել զայն՝ որ առ զմահճիճսն իւր ըստ անձինն, յայտնապէս քարոզեաց զբժշկուլ թիւն նորա, և կշտամբեալ յանդիմանեաց զուրացուլ թիւնոցա: Ասէ ցնոսա, ոչ եթէ զայն՝ զոր կամէին լսել, այլ զայն՝ զոր խիթային հաւատալ. «Այն, առ է, որ բժշկեացն զիս, նա ասաց ցիս. արի առ զմահճիճս քո և գնա: Ասեն ցնա. իսկ ո՞վ իցէ նա: Ասէ ոչ գիտեմ», քանզի Յիսուս իբրև ետես զամբօսին, խոյս ետ ՚ի տեղւոջէ անտի. և յետ ժամանակեան միոյ ետես զնա և ասէ ցնա. «Ողջացար աւագիկ, յայսմ հետէ մի մեղանչեր», և գուցէ այլ ոք պիտոյ լինիցի քեզ. ընդդէմ այնր՝ զի ասաց. «Բայց ոչ գոյ ոք իմ», և Եւ ասպա գնաց այրն պատմեաց շրեիցն: Եթէ Յիսուս էր այն՝ որ բժշկեացն զիս: Եւ իբրև պատուհասէին զնա թէ ընդէր բժշկեաց յաւուր շաբաթու, ասէ ցնոսա. «Հայր իմ մինչև ցայսօր գործ գործէ, վասն այսորիկ և ես գործեմ», և Բայց շրեայք վասն այսորիկ հալածէին զփրկիչն, ոչ միայն զի բժշկէրն նա ՚ի յաւուր շաբաթու, այլ զի և հայր իւր կուէր զիս, և զանձն իւր հաւասար առնէր ից: և

Եւ զի միտ առ դու. զի ոչ արար նա պատասխանի՝ թէ ոչ լուծի զնա, այլ լուծի զնա, որպէս հայրն իմ յերկինս: «Հայր իմ, ասէ, գործ գործէ, և ես գործեմ», և Զի եթէ գործք և արարածք և հրեշ

տակք և լուսաւորք և ցօղք և անձրեւք և աղբիւրք և գետք ոչ խափանին 'ի յաւուր շաբաթու , ոչ հրեշտակք արգելեալ լինին 'ի սպասուէ պաշտաման իւրեանց յաւուր շաբաթու , և ոչ երկինք 'ի ցօղոյ և յանձրեւաց , ոչ լուսաւորք 'ի գնացից իւրեանց , և ոչ երկիր 'ի պլտղոյ , և ոչ մարդիկ 'ի զոգի առնլոյ , և 'ի ծննդոց որդոց . այլ ծնանին 'ի յաւուր շաբաթու և չիք պատուիրան , և թլփատին յաւուր ութերորդի , և բարձեալ են օրէնք հսնդերձ այլովք՝ որ անթիւ են . և եթէ արարածք այսպէս , որչափ ևս արարին . վասն այսորիկ «Տէր է շաբաթու որդի մարդոյ » :

Իբրու 'ի միւս վայրի գտանեմք մեք 'ի ժամանակին , իբրև պատուհասէին նոքա զաշակերտսն նորա վասն զհասկսն փշրելոյ . ասէ ցնոսա . «Ո՞չ իցէ երբէք ընթերցեալ ձեր , ասէ , զինչ արարն Գաւիթ , զհարդեկեր նա զհացն պատարագաց . զի ոչ էր պարտ նմա ուտել , և ոչ որ ընդ նմայն էին » : Արդ խեղամուտ լեր մտաց բանիցս , և տես զգօրու թիւն բանիցս՝ որ ծածկեալ է 'ի նոսա . «Հալածէին զնա , ասէ , զի զանձն իւր հաւասար առնէր նոյ » : Զի 'ի ժամանակին իբրև պատուհասէին զաշակերտս նորա , ած նոցա վկայութի զԳաւթայ , այն՝ որ թէպէտ և մարգարէ էր , թագաւոր և արդար էր , սակայն մարդ էր , և առաքեալքն մարդիկ էին . և արժան էր ծառային վկայ լինել ընկերաց իւրոց : Իսկ ուր զնայն կամեցան պատուհասել , ոչ ած նոցա վկայութի զԳաւթայ՝ զի մարդ էր , և ոչ զերկնից՝ զի և նոքա արարածք են , և ոչ զհրեշտակաց և սրովքից և զուարթնոց՝ զի ամենեքին 'ի պաշտօն առաքին , այլ եթող նա զամենայն ոք զվերինս և զներքինս և զաշխարհս և զարարածս և զերկինս և զամենայն որ 'ի նոսա , և ած վկայութեն տեառն ամենայն բնութեց , և զայ ամենայն արարածոց . «Հայր իմ , ասէ , մինչև ցայսօր գործէ , վասն այսորիկ և ես գործեմ » :

Այլ զկոյրն զոր առաքեաց նա երթալ լուանալ 'ի Շիլուհա , զի յայտ արասցէ եթէ ոչ էր երկմտեալ վասն նորա՝ եթէ բժշկէ զնա . և երկու՝ զի 'ի հարցանելն երթեալ քարոզեսցէ զիրսն , և երևեսցին և նորա և ս հաւատք . և այն իբրև զայն էր՝ զի ասէ .

“Արի առ զմահիճս քո” . և տեսցեն 'ի յաւուր շաբաթու և հարցցեն : Արդ ոչ եթէ վասն նյ եղաւ, այլ վասն մարդոյ . վասն այսորիկ տուիչն նորա տէր է նորա : Տեսցուք գործով զայն՝ որ ասացաւն բանիւ՝ եթէ իցեմ ես տուիչ նորա թէ ոչ : Ահաւանիկ կոյրն վկայէ, և ահա հիւանդքն քարոզեն : Պահեաց տերն մեր զամենայն օրէնս 'ի տեղւոյ իւրեանց, զի ցուցցէ եթէ պահէի ես . զի դատապարտեսցեն պահելովն իւրեանց զսպականիչս իւրեանց : Եւ ելոյժ 'ի նոցանէ ինչ ինչ 'ի բարիս, զի ցուցցէ եթէ բարիօք իշխանու թի ունի նա 'ի վերայ ամենայն ընչի . և զի յայտարասցէ բժշկու թի իւրով՝ թէ տէր է նա օրինացն, յայնմիկ՝ զի ունկնդիր լինէին նմա արարածք, այնմիկ՝ որ իշխանու թիւն ունի ըստ կամաց Հօր 'ի վերայ շաբաթու :

Արդ 'ի լուծանել շաբաթուն ուսաք մեք զայն՝ զի ասէ . “Հայր իմ մինչև ցայսօր գործ գործ է” : Եւ զի յանդիմանեսցէ զնոսա, զի նօքա ոչ 'ի բարիս լուծին զօրէնսն . այլ ոչ նախատեաց զնոսա, զի հանին իւրաքանչիւր ոք զեզն և զգրաստ իւր : Այլ ուսոյց նուցա եթէ բարիօք է զբարիս գործել յաւուր շաբաթու . վկայու թի առ 'ի նոցանէ . զի եթէ զգուշու թի պահէին զնա և օգտէին, ոչ օտարացուցանէր նա զպատուիրանս Հօր իւրոյ . այլ զի ոչ կատարէցին ինչ մի օրինօք, վասն այսորիկ եբարձ զնոսա : Տես ըգ պատուիրանսն նեղեալս, իբրու կապեալ են, և իւրք ոչ լուծանին . և տես զայնոսիկ, իբրու ինքն օրէնսդիրն սոցա ելոյժ զնոսա բազում իրօք : Բայց է՛րեւելն ժողովուրդն՝ որ առնէր զկամս շաբաթուն, բարձաւ շաբաթն բռնուէ, զի երևեսցի գործն ազատու թի : Այլ քննեա դու զինչ գործ է նորա . այս ինքն 'ի պահպանութի անտի նորա ուսանիմք մեք զինչ են կամք հրամանատուին նորա : Արդ այն՝ որ առանց շաբաթուն շաբաթ կատարէ ազատութեամբ, ոչ . . . . . առաւել է ազատութի ոգոց քան զհարկ շաբաթուն :

“Որպէս, ասէ, Հայր կենդանութի ունի յանձին իւրում, տոյնպէս և Որդոյն ետ” : Եթէ անձն Հօր օտար է 'ի կենդանութի, և ունի նա կենդանութիւն

նման բնուէ, և վասն Որդոյ իբրև զայս միտս լուր : Ապ' եթէ ինքնին գլխովին կենդանու թի է, կենդանու թի նորա ոչ է արգելեալ 'ի ներքոյ պատճառանաց . սոյնպէս և վասն Որդոյն լուր դու իբրև զայն վասն Հօր, զի ունի կենդանու թի յանձն իւր : Եթէ վասն այսր որ գրեալ է, թէ «Սոյնպէս և Որդոյն ետ», և վասն այսր կարծես դու՝ եթէ 'ի վերոյ քան զպարզեան Հօր ոչ ունէր Որդի կենդանու թի յանձն իւր, ապականեցեր դու զառաջին միտսն . զի անձն իբրև օտարացեալ 'ի կենդանու թեանէ համարեալ է քեզ : Այլ դիր դու զմարմինն 'ի միջի, զի հանգիցէ 'ի վերայ նորա ետն . իբրև զայն՝ որ զկնի նորա ասէ . «Ետ նմա իշխանութի, զի դատաստանս դատեսցի որդի մարդոյ» : Արդ զետն հանդէ . . . իշխանութեամբ՝ լուր դու, զի զտասն Հօր զկեանս . . . . . գոյուք ում՝ և իցէ, ոչ է էակից նորա, այլ յաւելուած իմն լինին . և չէ ինչ նման պատուաստել նոցա 'ի նա . ապա եթէ պատուաստի 'ի նա, լինի նա այնուհետեւ 'ի նրամանէն գոյակիցն նորա հանդերձ օտարացեալ էութե նորա : Եւ եթէ 'ի վերայ ոչ գոյութեն ետ զկեանս էութե նորա, նոյն է :

Այլ թերևս ասիցես, ոչ ետ : Ասացի՛ բամ՝ դիր զպատճառս մարմնոյն 'ի միջի, և լուր առանց հակառակութե՝ եթէ այնմիկ ետ, որ զիշխանութի դատաստանին առ : Նա և մարդարէն ևս վկայեաց վասն ետին և վասն իշխանութե՝ դատաստանին . զի և իշխանութի ազատութե ունի նա, յայնմիկ՝ զի ասէ . «Որոյ իշխանութին իւր եղաւ 'ի վերայ թիկանց իւրոց» . Հայր, ասէ, զոք ոչ դատի . այլ զամենայն դատաստանս 'ի ձեռս Որդւոյ իւրոյ ետ» : Այսուհետեւ որ խնդրէ զվրէժ անձին Իւրոյ, զտէրն ամենայնի ուսանի արհամարհել . զի ոչ գիտաց զայն՝ որ առաւելն է քան զնա՝ մատուցանել առաջի նորա զյանցանսն : Վասն այնորիկ անուանեցաւ Քրիստոս դատաւոր, զի աշակերտքն զմիմեանս մի՛ դատեսցին . զի յաւելեալ ասացաւ դարձեալ՝ թէ և 'ի վախճանի նա է դատելոց, զի որ աստէն զանձն իւր մի՛ պահանջեսցէ : Կուչեցաւ Քրիստոս գլուխ, զի աշակերտք նորա իբրև անդամք միմեանց արգահատեսցեն . զի յանդիմանէ

աչք զոտք , և սիրտ յանդիմանէ զորովայն և սաստէ ապաշաւելով այլոց անդամոցն : Արդ տես դու որչափ խիստ են դատաստանք մարդոյն այնորիկ՝ որ ինդրէ զվրէժ անձին իւրոյ արդարութիւն , զի անարգեաց նա զդատաւորն հասարակաց :

“Ա, ասէ , ճրագն՝ որ լուցանէր ” . որ ընդ ա- ճեին իւրում՝ և սպառումն իւր , զի ՚ի գիշերի անդ լուսաւորէր . որպէս զի յայտ արասցէ՝ թէ ընդ գալն իշխանութե արեգական՝ անցանէն , և սպառի ճա- ռագայթք նորա : “Ոչ եթէ ՚ի մարդկանէ , ասէ , առ նում ես ինչ վկայութի . զի ունիմ ես վկայութիւն՝ որ մեծ ևս է քան զՅովհաննուսն ” , Եւ եթէ ՚ի մարդ- կանէ ոչ առնու , Յովհաննէս զի՛ ևս կանխեաց յա- ռաջագոյն եկն : Այլ զի մի զարհուրեացին ՚ի մեծու- թէ անտի , եկն փոքրիութիւն առաջի նորա ամենայն իրօք . մկրտութիւն ջուրցն առաջի մկրտութե Հոգոյն : Եւ զի վկայեացէ այն , որ գիտէր զճնունդն իւր եթէ ՚ի քահանայէ էր , ՚ի վերայ այնորիկ՝ որ ծածկեալ էր զյղութիւն նորա որ ՚ի Հոգոյն էր . զի գիտացցեն եթէ նովին իսկ Հոգոյն մարգարէն պատմեաց Յո- վաննէս :

Ս անս այսորիկ որ պատուհասեցաւ ՚ի դպրաց ան- տի թէ զօրէնս Մովսիսի . . . . Եւ եթէ ՚ի մարդ- կանէ աստի ոչ ընդունի վկայութիւն , վասն էր եր- թայրնա առ Յովհաննէս առնուլ ՚ի նմանէ վկայու- թի : Այլ Յովաննէս յնյ առաքեցաւ , “Այն՝ որ ա- ռաքեացն զիս , նա ասաց ցիս ,” ասէ : Արդ Հայր ՚ի ձեռն Յովաննու ՚ի վերայ նորա վկայէ , որպէս և ա- սաց իսկ՝ եթէ “Մովսէս վասն իմ գրեաց ,” , այլովքն հանդերձ : Եւ զի ասէ “Մովսէս գլխովին է չարախօս ձեր ,” . Մովսէս , ասէ , վասն իմ գրեաց : “Եթէ յա- րիցէ , ասէ , մարգարէ , և արասցէ նշան ինչ կամ ա- րուեստ , և լինիցի նշանն՝ ընդունելի լիցի , զի մարգա- րէ է նա . և եթէ ոչ լինի՝ մի հաւատայք , զի սուտ է ” . վասն այսր Մովսէս վասն իմ գրեաց : Եւ զի ա- սէ . “Մովսէս գլխովին է չարախօս ձեր ,” . զի ոչ քանի նորա հաւատայք , և ոչ գործոց իմոց : “Ո՛վ ՚ի ձէնջ յանդիմանեացէ զիս վասն մեղաց ” . զի յայտնաբար աւասիկ մարգարէանամ : Արդ նշանքն որ վասն նոցա

գրեալ էր՝ թէ ընդունելի լիցի մարգարէն ով և իցէ, թէ ոյր իցեն՝ վասն այսորիկ ինքնին իսկ գործքն զոր գործեամ՝ վկայեն վասն իմ: Արդ Մովսէս ինքնին գլխովին չարախօս է զձէնջ. զի զամենայն զոր միանգամ ասաց նա՝ կատարեալ է, զի ընդ բանն գործն ընթանայ: Եւ եթէ այլ անձ ոչ քարոզեցի ձեզ, բայց միայն՝ լուր, Խարայէլ, տէր անձ քո տէր մի է. և նա առաքեաց զիս, և առ նա յաղօթս կամ և գոհանամ՝ ուսուցի ձեզ, զիարդ ոչ հաւատայցէք յիս:

Արդ որպէս եղև Մովսէս հաւատարիմ՝ յեզրիպտոս ՚ի մէջ եղբարց իւրոց և Փարաւոնի. եթէ նշանօք, ահաւանիկ և կախարդք արարին իբրև զնա: Արդ զիարդ հաւատացին նմա թէ անառաքեաց զնա, իբրև յայտնուածի ՚ի վերայ նոցա ՚ի ձեռն մարգարէի ոչ եղև, և յերկնից նոցա բարբառ ոչ եկն: Այլ նշանիւք և արուեստիւք հաւատացին նմա. և ՚ի լսելոյ անտի հաւատացին՝ եթէ անձ հարցն իւրեանց առաքեաց զնա. և ճշմարտութե բանին վկայեցին ճառագայթքն. այլ դժուարին էր հաւատալ ՚ի նա վասն այնոցիկ՝ որ հակառակ կացին, «Արարին, ասէ, կախարդքն իբրև զնա», եթէ ՚ի վախճան յաղթութե ոչ էր կացեալ նշանացն նորա: Եւ իբրև թէ խօսեցան անձ ընդ նմա՝ եղև հաւատարիմ: Չև ևս էր տեսեալ նոցա աչօք իւրեանց, և լուեալ ականջօք իւրեանց: Եթէ վասն արուեստիցն, իբր ոչ գիտէին, եղև պատասխանի նոցա փոխանակ Քրիստոսի՝ թէ արժան է նմա հաւատալ ՚ի լինել վասն նշանաց և արուեստից իւրոց:

Իսկ կուրին ըստ հաւատոց իւրոց՝ այսպէս աշտիճանեցաւ և բժշկութի նորա, զի տացէ նմա տէր մեր աչս ծածուկս և յայտնիս: Փոքր մի հաւատաց, փոքր մի ետ տեսանել նմա: Իբրև ծագեաց փոքր մի լոյս յաչս նորա, ծագեաց լոյս մեծ ՚ի խորհուրդս նորա. կատարեցան հաւատք նորա ՚ի ներքոյ, և պակեցաւ տեսիլ նորա արտաքոյ: «Տեսանէր, ասէ, զամենայն ինչ համարձակ», իբրև ՚ի վերայ աշտիճանի առաջնոյ և փոքու հաստատեաց տէր մեր զհաւատսն տրկարս. և իբրև հզօրացան ՚ի տկար աշտիճանէ անտի, վազեցին ելին յաշտիճան կատարեալ:

ԳԼՈՒԽ ԺԴ

«Պ՛վ, ասէ, ուստեք ասեն զինէն մարդիկն թէ իցէ որդի մարդոյ : Ասենցնա . ոմն ասէ՝ թէ Եղիա իցէ, ոմն ասէ՝ Երեմիա իցէ » : Եւ այլք զի ոչ եղեն բաւական տեսողք նշանաց նորա հաւասար թարգմանել զմեծուծի նորա, այլ նմանեցուցին զնա Եղիայի վասն նախանձու տան հօր իւրոյ . այլք Երեմիայի վասն սրբուծի նորա յորովայնէ . այլք Յովհաննու վասն մկրտութեն նորա, և սքանչելեաց ծնա նեւեացն նորա . զի յայտ են իրքս՝ եթէ սքանչանալ էր ծառայիցն նորա, ծնալ ՚ի տեսանելիսն² իւր զփոփոխումն : «Իսկ դուք, ասէ, զո՛վ ուստեք ասէք զինէն թէ իցեմ» : Շմաւոն գլուխ և գլխաւորն խօսեցաւ . «Դու ես, ասէ, որդի Քրիստոս, որդի նյ կենդանոյ » : Եւ «Երանի իցէ, ասէ, քեզ՝ Շմաւոն . և դրունք դժոխոց քեզ մի յաղթահարեսցեն » . այս ինքն զի ոչ քակին հաւատք . զի զոր նայն շինէ, ո՛ կարէ քակել . և զոր ինչ նա կործանէ, ո՛ կարէ կանկնել զայն : Կամեցաւ ասորեստանեայն քակել զտաճարն զոր շինեաց, քակեաց զաթու արքայութեան նորա . սոյնպէս և Նիկանովր : Կամեցաւ դարձեալ Ախաբ շինել զԵրեքով կործանեալ, կործանեցաւ արքայութի նորա :

Եւ զի շինեաց զԵկեղեցի նորա, շինեցաւ աշտարակ՝ որ բաւական են հիմունք նորա ամենայնի, որ շինեալ լինի ՚ի վերայ նոցա : Արպէս բաժանեցաւ մի լեզուն ՚ի բազում լեզուս, զի յերկինս մի ելցեն . այս ինքն անխայեալ լիցին՝ զի մի յաշտարակն ապաւտան լիցին, այլ յարդարութի . զի ոչ եթէ խորք ծնան ՚ի վերայ նոցա զջրհեղեղն եթէ ՚ի բարձունս ապաւինեսցին, այլ անօրէնութիւն հեղձոյց և ապաշխարութիւն փրկեաց . այս ինքն արդարութիւն ապրեցոյց : Զոր օրինակ ՚ի բաժանելն այնոցիկ խափանեցաւ աշտարակն Երկրաւոր և պատրաստութի ժամաւ

1 Յօրինակն սքանալ :

2 Յօրինակին ՚ի լուսանցան ՚ի քիսոզն :

նակեան և տունն ապաւինին աշխատութե, ետ նոցա կենարարն առ յինքենէ աշտարակ՝ որ վերացուցանէ հանէ ՚ի բարձունս, և ծառ՝ որոյ պտուղ իւր դեղ կենաց է :

“Ղու ես, ասէ, վէմ” . այն վէմ՝ զոր ուղղեացն, զի գայթազղեացի նովաւ սատանայ : Գարձաւ սատանայ և կամեցաւ դնել զնա առաջի տեառն մերոյ, զի գայթազղեացի նովաւ, յայնմիկ՝ զի ասէ . “Քաւ լիցի, տէր” : Այլ մեք ոչ ասեմք եթէ այսպէս խորհեցաւ սատանայ : Եցոյց մեզ նա յայնմիկ, զի ասաց “Երթ անդր, սատանայ, գայթազղութի ես դու ինձ” : Առ ընկեաց զնա ՚ի յետոյ իւրոյ, զի գայթազղեացին կողմնակիցք նորա . զի յետոյ յետ չողան և զարկան զգետնի : Եւ այն՝ զի ասէ “Մի ումեք ասիցէք վասն իմ եթէ Քրիստոս իցեմ” . զի ոչ եթէ, ասէ, բանիւք միայն ցուցանէք դուք զճշմարտութիւնն վասն իմ, այլ և գործովք և արդեամբք . իբրև զայն՝ որ պատուէրն ետ նոցա մինչ դեռ իջանէին ՚ի լեռնէ անտի . ասէ . “Զգոյշ եղիցիք՝ մի ումեք ասիցէք զտեսիլդ զայդ զոր տեսէքդ, մինչև որդի մարդոյ ՚ի մեռելոց յարիցէ” :

Այլ զի ասէ . “Ահաւասիկ ելանեմք մեք յերուսաղէմ, և կատարի ամենայն ինչ՝ որ միանգամ գրեալ է վասն իմ . զի պարտ է որդւոյ մարդոյ ՚ի խաչ ելանել և մեռանել” , այլովքն հանդերձ : Գարձաւ սատանայ և մարտ պատերազմի եգ ընդ տեառն մերում ՚ի բերան Շմաւոնի գլխոյն եկեղեցւոյ, որպէս և Եւայիւն : “Քաւ լիցի քեզ, ասէ, տէր՝ յայսցանէ” : Ատէ ցնա . յետոյ երթ, սատանայ . ոչ ուսեալ ես դու՝ եթէ վասն էր եղև գալուստն իմ . այլ որպէս եղէ ես մանուկ, և ՚ի մտուր եգայ, և ուրախ արարի զճնեալսն, սոյնպէս պարտ է ինձ իջանել ՚ի դժոխս, և մխիթարել զմեռեալս, առ արդարսն սոյնոսիկ՝ որ յաւիտենից սպասէին, և ակն ունէին տեսանել զիս : “Մարգարէք, ասէ, և արդարք և թագաւորք ցանկացան” . և “Աբրահամ ցանկացաւ տեսանել զոր իմ” , ՚ի իցի ես, տեսից զնա : Իսկ ո՞վ իցէ նա որ ոչն կամեցաւ եթէ ելից ես ՚ի խաչ, և ազատեցից զարարածս, բայց Ռայն սատանայ : Արդ երթ

յետս իմ, զի ոչ խորհիս դու զնոյն, այլ զմարդկանս : Զի արք որտորդք էին տգէտք, և ոչ էին կըրթեալ լսելիք նոցա ՚ի բարբառ մարգարէութեն :

« Կցեն ոմանք՝ որ այժմ աստ իսկ կայցեն առ իս, մի ճաշակեսցեն զմահ » . զի յայտ արասցէ, եթէ յափշտակելոց են կենդանիք ընդ յոգս երկնից : Գարձեալ կոչեաց առ ինքն զԵղիա յափշտակեալ, և զՄովսէս կենդանացեալ, և երիս վկայս ՚ի քարոզաց անտի : Սորա են սիւնք . այս ինքն որ բարձեալ ունին զվկայութի արքայութեն : Եւ Շմաւոն յանգիտութե իւրում գիտութիւն մեծ խօսեցաւ, զի գիտաց զՄովսէս և զԵղիա . որպէս և գիտաց Յովաննէս Հոգով զտէր մեր ՚ի ժամանակին՝ իբրև եկն առ նա, զի վկայեաց իսկ՝ եթէ « Ես ոչ գիտէի զնա » : Արդ եթէ Հոգին յայտնեաց նոցա, ՚ի բերան Շմաւոնի ինքն Հոգին խօսէր զոր ինչ ոչ գիտէր նա : Ի նոյն իսկ յայն ՚ի Մովսիսին և Եղիային պատեալ է երէք տաղաւարքն, սակայն հաղորդեալ է ազատութիւնն ընդ Հոգին :

Ի այց գարձեալ եցոյց նոցա յառաջ քան զմահ իւր ՚ի ժամանակին՝ իբրև փոխեցան կերպարանք երեսացն նորա . զի թէպէտ և նա իցէ, սակայն նորոգի . և եթէ նորոգի, գիտասցեն թէ նա իսկ է : Զի յորժամ յարիցէ նա ՚ի մեռելոց և յայլակերպս լիցի, մի երկմտիցեն՝ կանխեաց յառաջագոյն և ընդելոյց զնոսա : Եւ եթէ այս է արքայութին զոր ընդունի յետ յարութեն, ընդէր ոչ երևէր այսու նմանութիւն, և վասն էր . այլ զի ոչ կարէին հայել նոքա ընդ նա . և գիտասցեն թէ և նոքա սոյնպէս նորոգելոց են : Եւ զի աճ նա զերկուսն, զի հաւատարիմ լիցի յարութին կենդանութե՝ զոր առնելոց է ՚ի վախճան կատարածի : Թէ ոյք մեռեալքն է՞ իբրև զՄովսէս յառնեն, և ոյք կենդանի իցեն՝ իբրև զԵղիա թըռչին . զի տէր է նա բարձանց և խորոց :

Արդ իբրև երևեցան Մովսէս և Եղիա, ասէ Շմաւոն . « Եթէ կամիս, տէր, արասցուք աստ երիս տաղաւարս » : Զի ետես նա զԵւառնն՝ զի հանկուցեալ էր ՚ի հակառակութենէ անտի դպրացն, և հաճոյ եղև նմա . և բուրեաց եհաս ՚ի հոտոտելիս նորա հոտ

անուշուժէ արքայուժէն , և քաղցրացաւ նմա . և ետեսնա զփառս նորա փոխանակ անարգանացն նորա , և ուրախ եղև ընդ բնակիլն իւրեանց ընդ Մովսէսի և ընդ Եղիայի , և ցնծացաւ՝ զի հեռացաւ ՚ի Կայիափայէ և ՚ի Հերովդէսէ : Եւ իբրև արգահատէր նմա իբրև զառաջինն , զի ասաց՝ քաւ լիցի քեզ , ասաց և յայսմ վայրի . « Արասցուք աստ երիս տաղաւարս » : Եւ այն՝ զի ասէր « Աչ գիտէր զինչ խօսէր » , զի հանդերձեալ էր տէր մեր ՚ի խաչ ելանել : Կամ վասն զի տաղաւարք ոչ եթէ աստ լինին տուեալք , այլ յաշխարհն որ գալոցն է : « Արարէք ձեզ , ասէ , բարեկամս , զի ընկալցին զձեզ յարկս իւրեանց յաւիտենից » : Եւ դարձեալ , « Աչ գիտէր զինչ խօսէր » , յայնմիկ՝ զի ՚ի թիւ տաղաւարացն ընդ Մովսէսի և ընդ Եղիայի համարեցաւ զնա . վասն այսորիկ լուսաւորեաց զնա ձայնն անծեղէն յերկնից և ասէ . « Դա է որդի իմ սիրելի » . որպէս զի մեկնեալ լիցի տէրն ՚ի ծառայից անտի :

Իսկ վասն էր Մովսէս և Եղիա երևեցան առ նա : Այլ քանզի ՚ի ժամանակի անդ յորժամ եհարցն զնոսա , եթէ զո՞վ ուստէք ասեն զինէն մարդիկս թէ իցեմ , ասեն ցնա . ոմն ասեն թէ Եղիա իցէ , և ոմն ասեն եթէ Երեմիա իցէ , և ոմն ասէ թէ մարգարէ որ ՚ի մարգարէից անտի իցէ , զի յայտ արասցէ նոցա՝ թէ ոչ Եղիա է նա , և ոչ մարգարէ որ ՚ի մարգարէից , երևեցան նոցա Մովսէս և Եղիա . զի գիտասցեն՝ եթէ տէր է նա մարգարէիցն : Փոխեաց զկերպարանս երեսաց իւրոց ՚ի լերին անդ մինչև մեռեալ էր , զի մի երկմտեսցեն վասն փոխելոյ զկերպարանս երեսաց իւրոց յետ մահու իւրոյ : Եւ զի գիտասցեն եթէ այն՝ որ փոխեաց զհանդերձ զոր զգեցեալ էր , նոյն կարէ կենդանացուցանել զմարմինն զոր զգեցեալ էր . զի այն՝ որ ետ նմա զհոգին՝ զանմատոյց փառսն , կարող է կենդանացուցանել զնա ՚ի մահուանէ անտի զոր ամենայն մարդ ճաշակէ :

Եւ եթէ օտար է նա , զի՞որդ Մովսէս և Եղիա խօսէին ընդ նմա . և ո՞չ է այն՝ որ կենդանացոյց զՄովսէս , և ա՞ծ զԵղիա . և ահա աւանիկ յառաջ ժամանակօք ստուգին վարեալ էր զնոսա : Եւ եթէ բռնու-

Թիւ ել և իջոյց նա զԵղիա, «ա չէ բարեբար, և ՚ի գրկաց ստուգին յափշտակեաց իջոյց իւր վկայ, Եւ ել Թէ առանց նորա քննեաց կաց ՚ի վերայ Մովսիսի, գողու Թիւ հաղորդեցաւ. զի և զոսկերս անգամ զորս Թագոյց ստոյգն յերեսաց մարդկանէ, նա ՚ի գերեզմանաց կրկտեաց հան զնոսա : Եւ իբրև եղև ձայնն յերկնից՝ Թէ «Գա է որդի իմ սիրելի, դմա լուիջիք», ուր էր արդեօք ստոյգն. Թէ գուցէ երկեալ նա և Թագեալ, և ոչ եկն ՚ի ձայն նորա : Կամ Թէ ձայնն օտարին անց պատգահիկ, և ոչ լուաւ նմա. և ահաւանիկ նա ՚ի վերոյ քան զերկինս է, որպէս և ասեն, և ստոյգն ՚ի վերոյ քան զերկինս : Եւ զիարդանց ՚ի վերոյ նորա այս ձայն բարբառոյ, և ոչ փոսաց նա. և եթէ գիտաց, ընդէր լուեաց յայսմ ամենայն խրոխտունն զոր խրոխտացաւ ՚ի վերայ նորա : Գմա, ասէ, լուիջիք և կեաք դուք : Թէ այդ այդպէս իցէ, ամենայն որ այլում ձայնի լսէ, մահու մեռանի : Կամ եթէ գուցէ ուխտ ինչ արարին ՚ի մէջ իւրեանց, զի ՚ի միում ժամանակի ասացէ մին՝ Թէ ես եմ՝ ՚ի սկզբ բանէ և առ յապա, և չիք այլ որ՝ ոչ առաջին և ոչ զինի իմ. և ՚ի միւսում ժամանակի ասացէ միւս ևս. դա է որդի իմ սիրելի, դմա լուիջիք :

«Այլ մինչ դեռ իջանէին, ասէ, ՚ի լեռնէ անտի, պատուէր տայր նոցա և ասէր. զգոյշ եղիջիք մի ու մեք ասէք զտեսիլք զայդ զոր տեսէք», Ասան որոնց. այլ քանզի գիտէր՝ եթէ ոչ հաւատան նոցա, այլ իբրև զմոլեկանս համարէին զնոսա՝ եթէ զԵղիա ուստի գիտէիք, և ահաւանիկ Մովսէս Թագեալ է, և որ ՚ի վերայ գերեզմանի նորա ոչ եկաց. և լինէր այնուհետև հայհոյութիւն և գայթակարութիւն յայսմ միկ : Ասէ. կացէք մնացէք դուք մինչև ընդունիցիք զօրութիւն. զի յորժամ պատմիցէք և ոչ հաւատասցեն, կեցուսջիք զմեռեալս վասն նոցա դսրովութեմ, և վասն ձերոց փառացդ. և դադարեալ կացէք մնացէք մինչև պատառեսցին գերեզմանս. և ելցեն արդարք նորք և հինք, և եկեսցեն յերոսաղէմ քաղաք Թագաւորի մեծի. և ասպա այնուհետև հաւատան նորա՝ եթէ այն որ յարոյց զնոսա, նոյն յարոյց և զՄովսէս. և տեսցուք, ասեն, եթէ ՚ի Գալիլիէ. և իջուցանէ ըզ-

նոսա : Եկին արդարք բազումք 'ի ձայն նորա 'ի ներ-
քուստ 'ի դժոխոց . փոխանակ փոյն ելին արդարք բա-
զումք : Եւ եթէ մեռեալք լուան նմա և եկին , ո՞ր-
չափ ևս առաւել Եղիա կենդանին : Արդ այսուիկ՝
որ ելանեն 'ի գերեզմանաց անտի , ուսանին զայն ըզ-
Մովսէսին և զԵղիային : Եւ վասն այսորիկ ասէ . «Մի
ումեք յայտնիցէք , մինչև որդի մարդոյ 'ի մեռելոց
յարիցէ » :

Այլ զի մի ասիցեն եթէ խաբանօք մոլորեցոյց զա-
շակերտսն իւր , և ահա քարոզեն շրջին՝ եթէ Մով-
սէս և Եղիա խօսեցան ընդ նմա . Մովսէս առ օրէնս
մի 'ի լեռնէ անտի , և Եղիա եկն նախանձու խնդրել
զվրէժ օրինացն՝ որ գրեալն է . ասէ . «Գնացէք դուք
ընդ իս խոտորնակս » : Եւ դարձեալ զի երկոքին նո-
քա ինչ ոչ ստացան . վասն այսորիկ երկոքին սիրե-
լիք միմեանց երևեցան առ այն՝ որ սիրէր զամենեւին
առ հասարակ : Նա և Խժ արար հաւասարութի 'ի
մի վայրի անուանց նոցա : «Յիշեցէք դուք , ասէ , զօ-
րէնս Մովսիսի ծառայի իմում » . և «Ահա առա-
քեմ ես ձեզ զԵղիա մարգարէ » : Եւ զի յետ վեց
աւուր առ զնոսա և եհան 'ի լեառնն , խորհուրդ վեց
երորդ հազար ամացն :

Այլ ընդէր զամենայն աշակերտսն ոչ առ տարաւ
ընդ իւր : Այլ վասն զի ընդ նոսա էր Յուդա օտաւ-
րացեալն յարքայութեն , և տանել ոչ էր արժանի ,
և թողուլ զնա միայն՝ ոչ էր օրէն . զի մարդիանն նա
իբրև զկատարեալ համարեալ էր վասն ընտրութե
այնորիկ՝ որ ընտրեացն զնա , զի չև ևս էին յայտ-
նեալ գողութիք նորա . զի եթէ էր յայտնեալ անօ-
րէնութե նորա , գիտէին զնա այնուհետև աշակերտ
քըն ընկերք նորա : Բայց տէր մեր գիտէր թէ նա
ինքն է մատնինն նորա . և իբրև ասէր նա՝ թէ մի ոմն
'ի ձէնջ մատնելոց է զիս , ասէին նոքա՝ ահա նա է ,
օտարացուցանէր զնա յընկերաց անտի իւրոց : Եւ ըն-
դէր ընտրեաց , կամ ընդէր ատեաց զնա . այլ դար-
ձաւ արար հազարապետ քսակակալ : Զի յայտ ա-
րացէ զկատարեալ սէրն իւր , և զնորհս ողորմու-
թե իւրոյ : Եւ դարձեալ զի ուսուսցէ տէր մեր զե-
կեղեցի իւր . զի թէպէտ և լինին 'ի նմա վարդապետք

սուտք, սակայն աթոռն ճշմարիտ է . զի ոչ խափանեցաւ աթոռն Յուդայ նմին մատնչին : Եւ դարձեալ զի թէպէտ և հազարապետք անօրէնք իցեն , սակայն ինքնին հազարապետութեն ճշմարիտ է տնտեսութի : Արդ լուաց նա զոտս նորա . այլ որ յարեալն՝ չոգաւ նորօք առ սպանողս նորա , և համբուրեաց նա զբերան նորա՝ որ նովաւ ետ նշան մահու ունելեաց նորա . և կարկառ ետ հաց ձեռին այնմիկ՝ որ կարկառ առ զգինս նորա , և վաճառեաց զնա ՚ի սպանումն :

« Այ , ասէ , պարտ է մարդարէի կորնչել արտաքոյ քան զերուսաղէմ » . այն իսկ է զի ասէ . « Մին ուրեք իշխեր դու զէնուլ անխտիր զպատարագս զատկաց քոց , այլ ՚ի տեղւոջ ուր և ընտրեսցէ իւր տէր անձ քո բնակեցուցանել զանուն իւր անդ » . որպէս և Աւաբեալ իսկ վկայեաց՝ թէ « Չատիկ մեր զէնաւ Քրիստոս » , զի յայտ արասցէ՝ եթէ օրինակ է ՚ի մէջ Խարայելի , և ճշմարտութի ՚ի ձեռն Յիսուսի :

Իսկ այն՝ զի ասէ « Ա՛վ ազգ չար թիւր և անհաւատ » , վասն այնորիկ՝ զի յանդիմանեաց նա զաշակերտս նորա : « Այ , ասէ , կարացին բժշկել զնա » . զի նա այսպէս կարծեաց վասն նոցա՝ թէ չև ևս են կատարեալ արուեստագիտութի վարդապետին իւրեանց : Եհաս այս և առ աշակերտսն , և կացոյց զնուսա ՚ի մէջ ծփանաց : Եկին ուսանել ՚ի նմանէ՝ եթէ վասն էր ոչ կարացաք բժշկել : Արդեւաւ յաշակերտացն բժշկելն վասն հայհոյացն և անհաւատից : Սա , ասեն , « Բեէզզեբուզաւ իշխանաւն դիւաց հանէ դա զդևս * » : Ասեն զայրն զայն . այս աշակերտք նորա ոչ են կատարեալապէս ուսեալ զարուեստագիտութի նորա . իսկ ընդէր ոչ բժշկեցին զնա : Վասն այնորիկ « Ա՛վ ազգ թիւր » , Եւ վասն այնորիկ ընտրեաց եւթանասուն և երկուս նոյնժամայն , և աւաբեաց զնոսա առ յինքենէ , և բժշկեցին զնոսա սքանչելապէս . զի կշտամբեալ յանդիմանեսցին նորա , որպէս կարծիս կարծեցին :

* Յօրինակին ՚ի լուսանցսն կրկնի լու գրին թէ « Մին տողն կրկնապս բան այսպէս Ս = աւէ Բեէզզեբուզաւ է » : Բեւէ է իշխանն Դիւաց . և յաւե .

Եւ զի ասէ . «Մինչև յերբ իցեմ ընդ ձեզ ,» . թէ յորժամ սպանանիցեն զնա , տեսանիցեն զանուն նորա իբրև առնիցէ զօրու թիս և սքանչելիս : Եւ զինչ են արուեստագիտութիւնն : Ասէ ցայրն . «Որ հաւատայ , ամենայն հնար գոյ նմա » : Եւ ցնոսա ասէ . «Վասն թերահաւատութե՛ ձերոյ » : Եւ զի թեթեալ ցուցէ զճանրութի յաշակերտաց անտի իւրոց , ասէ . «Քեզ ասեմ , այս պեղծ , խուլ և համբ » . զի յայտ արասցէ եթէ նմա՝ վասն զի քի մեկին է ամենայն ինչ : Այլ զիսորդ լէր նոցա այսն պեղծ , խուլ և համբ : Այլ ոչ եթէ այսն խոսք քի էր քան զմարդիկն հաւատացեալս . այլ զի արգելցէ փոքր մի զհայհոյիսն , զի մի ձաղեսցեն զաշակերտսն նորա : «Յայն վայր , ասէ , չև ևս էին աշակերտքն նորա հաստատեալ ՚ի նա » : Եւ զի ասէ «Ել զնա ՚ի դմանէ , և այլ մի ևս մտաներ ՚ի դա » , վասն ազատութե՛ իւրոյ յայտ արար : Զի խորհեցաւ այսն դարձեալ միւսան գամ դառնալ առ նա , կապեաց զնա և ասէ . այլ մի ևս իշխեր դառնալ այդրէն :

Վանխեաց յառաջագոյն քան զՇմաւոն և ասէ ցնա . «Թագաւորք երկրի յումմէ՞ առնուն զհարկս . յորդոնց եթէ յօտարաց » : Քանզի պարճառս եկին գտանել ՚ի վերայ նորա , զի ոչ եթէ յամենեցունց պահանջէին : Այլ վարդապետն Յեր ասեն , թերևս ասեն , ոչ տայցէ . և ունիմք մեք զնա իբրև զապրտամբող մի . և թէ տայցէ , համարեալ լինի նա այնուհետև իբրև զօտար : Զի թէպէտ և իբրև զօտար համարեալ էին և զլետացիք , սակայն քանզի տէր է ժառանգութի նոցա՝ իբրև որդիք են նոքա , և ոչ ոք պահանջէ զնոսա . զի թագաւորն շրէից զքահանայսն ոչ պահանջէր : Արդ յայտ առնէր նա՝ եթէ պատճառս եկեալ խնդրեն քեզ , ո՞վ Շմաւոն , դպիրքն և փարիսեցիք փորձել զմեզ . զի ոչ համարեցան զնա իբրև զքահանայ : Բայց նա ոչ ետ նոցա պատճառս զինչ և խնդրէին . զի ՚ի պահանջէն իւրեանց յայտ արասցեն՝ թէ յամենայն մարդկանէ օտար է նա : Ուսոյց նմա՝ թէ զլետացիքն ոչ տան , զի ազատք են յայնմիկ :

Եւ զի ասէ . «Զի մի՞ դու գայ թագաւորութի զիցես

նոցա ,, , այս ինքն զի մի վատթար երևեսցիս նոցա , յորժամ յայտնես՝ թէ պատճառս կայ, զդոյն իսկ կամին յայտնել և յօգել, “Գնա դու ՚ի ծով և ընկեա անդ զցանցս ” . քանզի համարեցան նոքա զիս օտար, ուսուցեղ զնոսա ծովն՝ զի ոչ եթէ միայն քահանայ եմ ես , այլ և թագաւոր . արդ երթ տուր և դու իբրև զմի ՚ի յօտարաց : Եւ քանզի յանձն առ Շմաւոն տալ, իբրև առ նա զցանցսն երթալ ընկեալ ընդ նմա երթային և նոքա : Եւ իբրև եհան նա զձուկնն՝ որ ունէր զսատերն ՚ի բերան իւրում զպատկեր արքայութեն , դսրովեալ ամաչեցին ամբարտաւանքն՝ որ ոչն համարեցան զնա զւտացի , զայն՝ որում ծովն և ձուկն վկայեցին , եթէ թագաւոր է նա և քահանայ : Արդ զգալուստ այսմ քահանայապետի ամենայն արարածք գիտացին , և ընթացան բերել նմա պտուղ ամենայն բնութիւնք ըստ ազգի իւրում : Ետուն բերել վերինք ողջոյն ՚ի ձեռն Գաբրիէլի . զօրութիւնք երկնից ՚ի ձեռն աստեղն . հեթանոսք զմոգսն , և մարգարէք լուեցեալք զգպիրան . ՚ի Բեթղէմ գեղջէ ծագելոց է , ասեն : Սատերն որ նկարեցաւ ՚ի փոր ձկանն , և ընկալաւ զտիպս թագաւորի ՚ի ներքուստ ՚ի ջուրց անտի , ետ օրինակ ինդրոյն կաղերոյն և հակառակութեն . զի դարձաւ շրջեցաւ ունինդրութի ծովուն առ օտարն :

Ազին մատեան հարցանել զնա՝ եթէ “Արժան է ումեք արձակել զկին իւր : Պատասխանի ետ նոցա և ասէ . ոչ է արժան : Ասէն ցնա . Մովսէս համարձակեաց մեզ, ընդէր ոչ է արժան : Մովսէս , ասէ , վասն խտասրտուե ձերոյ համարձակեաց ձեզ, այլ ՚ի սկըզբանէ արարածոց այս չիք եղեալ ,, : Արդ յայտ է ՚ի ձեռն այս միոյ պատուիրանիս , եթէ այն ինչ՝ որ վասն խտասրտութե ժողովրդեանն եղաւ ՚ի ձեռն Մովսիսի , զնոսա արժան է խափանել . զի փոփոխումն եղև խտապարանոցաց ժողովրդեանն ընդ ժողովուրդսն՝ որ սիրեաց զհաւատսն Աբրահամն : Զի այն՝ որ ասէ “Մի սպանաներ, մի հնար ,, , և այլ ևս, յառաջ քան զօրէնս պահեալ լինէին : Եւ յօրէնս քարոզեցաւ . բայց ՚ի ձեռն աւետարանին կատարեցաւ . զի ամենայն պատուիրանք օրինացն , որ վասն իրաց ինչ

եղև և եմուտ նոցա, նորա լուեցին. ոչ եթէ խափա նեալ լիցի հինն, այլ զի հաստատեալ լիցի նորն:

Տասն դրամն և հարիւր ոչխարն. ՚ի կատարմանէ անտի արդարութեն մոլորեցաւ այն՝ որ մոլորեցաւ: Օրինաւորացն առակեաց զայս առակ: Կամ՝ յարդարութէ անտի բնութեն մոլորեցաւ այն՝ որ մոլորեցաւն: Կամ զպատկերն Ագամայ առակեաց ՚ի դրամ: Ընդէր լինի ուրախութի վասն մեղաւորաց՝ զի ապաշխարեն առաւել, քան վասն արդարոց՝ զի ոչ մեղան: Այլ քանզի ուրախութի զինի տրտմութի լինի. և զի եղև նոցա տրտմութի զի մեղան, լինի ուրախութիւն յորժամ ապաշխարեն: «Ուրախ լինել, ասէ, պարտ էր. զի եղբայրս քո այս մեռեալ էր և եկեաց և կենդանի եղև», և այլ ևս: Եւ ուրախութի և տրտմութի հոգւոց չարչարանք են, զիարդ յերկինս տրտմեցուցանեն և ուրախ առնեն: Այլ դատապարտեցան ՚ի մեղս, անուանեցաւ տրտմութի ՚ի վերինն, զի մեք լիցուք չարչարեալք: Զի եթէ զհրեշտակս տրտմեցուցանեն մեղքն մեր, քանի՞ ևս արժան է մեզ ապաշխարել. իբրև զայն՝ զի ասէ. Զըզջացայ ես, զի արարի զմարդն »:

Այլ միւս ևս առակ երկուցն որդոց եղբարցն: «Եւ իբրև վատնեաց, ասէ, զինչս իւր որդին կրթասեր», Բայց միտք՝ որ եղեալ են ՚ի բանիս յայսմիկ, այս է. եթէ այն՝ որ դառնայ սրտի մտօք, լինի ուրախութիւն յերկինս վասն նորա, այլ ուր հանդերձ:

Միւս ևս առակ հազարապետին, զորմէ ամբաստան եղեն ծառայք առ տէրն: Սակայն անօրէն իմաստութիւն գաւառապետին մեղաց գովեցաւ առաջի տեառնն. զի մեղօք վատնեաց զքանձս առաջինս, և անօրէնութի դարձեալ և խորամանկութի եթող զպարտսն վերջինս: Բայց գովեցաւ նա, զի ոչ իւրով հնարեաց ստացաւ իւր ինչ՝ որ նորա լիցի. այս ինքն բարեկամն և կերակրիչս: Այլ Ագամ իւրով ստացաւ նա իւր ինչ՝ որ ոչ էր իւր, այս ինքն փուշս ցաւօք հանդերձ: Կնեցէք ձեզ, ասէ, սլ որդիք Ագամայ, այսու անցաւորօքս որ ոչ են ձեր զայն զձերն՝ որ ոչ անցանեն:

«Վանիցս անգամ, ասէ, եթէ մեղիցէ ինձ եղ-

բայրն իմ թողից նմա . մինչև յեւթն անգամ շատ է : Ասէ ցնա . մինչև ցեւթնասնեկին եւթն՝ եւթն անգամ » . բայց միայն զօրն մի տայցէ նմա , զի մի թաւ դաւորեացէ նա փոքունն ՚ի վերայ բազմին . զի բարկութի բարեկամաց նորա և թնամեաց վնասակար է , և ՚ի նմանէն վառեալ բորբոքին ամենայն չարիք իբրև ՚ի չար շտեմարանէ . և ժպրհուլթ իւրով ժպիրհն զանցանել տիրել ՚ի վերայ ամենայն աւուրն : Ասան այսորիկ կանխեաց յառաջագոյն բժիշկն , և փակեաց զճանապարհն , և հնազանդեաց զօրն ամենայն ՚ի հաշտունն նորա , յայնմիկ՝ զի մինչև ցեւթնասունն անգամ եւթն եւթն : Եւ զի կարծեաց եթէ կատարած գոյ ողորմութեց , և թիւ է շնորհաց , և թիւն եհաս յաւուրս և ՚ի ժամն իւրեանց . և կշտամբեալ յանդիմանեցաւ յայնմիկ՝ զի անց թիւն թողութեան ըստ թիւ յանցանացն . իսկ ո՞վ յանցանիցէ ՚ի միում աւուր զայս ամենայն : Մի՛ զի պարտաւորեցաւ նա յայսրմ՝ կողման՝ յաղթեացէ նա պարտաւորելոյն , որ յանցուցանէ զմեզ վասն յուսոյ թողութեցս այսուցիկ : Զի ՚ի կատարեալ անդ էր և ՚ի կատարած , և յիջանել արեգակնն կատարի օրն , և լուծանէ ըզվկայութիւնն :

Արդ ետ խրատ ծածուկ լոյսն մեր՝ եթէ մինչ դեռ լոյսս յայտնի կայ , դարձցուք ՚ի բարկութի անտի . զի մի կնքեացէ ՚ի վերայ մեր վկայն ՚ի կատարել անդ , և լուսաւորն ՚ի կատարածին : Զի ազատութիս մեր յամենայն զօրութի յղենայ , և վաղվաղակի անցուցանէ քանիցս անգամ և ծնանի և աճեցուցանէ զպտուղ նմանող սերմանեաց զոր ընկալաւ : Ասան այսորիկ Աւարեալ ասէ . « Արեգակն ՚ի վերայ բարկունէ ձերոյ մի մտցէ . և մի տայք տեղի սատանայի » . հասանել պտղոց նորա զոր սերմանէ ՚ի մեզ . այլ մինչ դեռ մատաղն իցեն սերմանիքն՝ հատցուք , և մինչ չև իցէ տուեալ զպտուղն՝ խլեցուք : Զի ոչ լինի վաղվաղակի սպանումն առանց նախանձու . քանզի ոչ կատարել կարէ զչործ իւր թնամին առանց զինու իւրոյ :

Որպէս ամենայն պիտոյիւք այցելու եղև Քրիստոս հօտիցն իւրոյ , սոյնպէս և յայսմ միանձն ՚ի տրտմու-

Թէ աստի միւթարեաց զնոսա, 'ի յասել անդ իւրում. ուր մի իցէ, անդ եմ' և ես, զի մի տրտմեացին ամենայն միանձունք. զի նա ինքն է ուրախութիւն մեր, և ընդ մեզ է նա: Եւ ուր երկու իցեն, անդ իցեմ' և ես. զի ողորմութի շնորհացն նորա հովանի է 'ի վերայ մեր: Եւ յորժամ երեք իցեմք, իբրև յեկեղեցի ժողովիմք. զի նա ինքն է մարմին կատարեալ դրոշմ՝ Քրիստոսի: Եւ այն՝ զի ասէ, «Հրեշտակք դոցա յերկինս տեսանեն զերեսս Հօր իմոյ» . այս ինքն աղօթք նոցա:

Եւ եղև իբրև եկին պատմեցին նմա վասն գալելիացոցն, որոց զարիւնն Պեղատոս խառնեաց ընդ ողջակէզս նոցա 'ի տօնի անդ Թագաւորութեն Հերովդի, 'ի ժամանակին իբրև եհատ նա զգլուխն Յովհաննու սրով, զի անիրաւութք սպանաւ և առանց օրինաց. զօրս արար Պեղատոս, և յղեաց կոտորեաց զամենեւին որ միանգամ գտան 'ի բազմականի անդ: Եւ զի Հերովդի ոչ ինչ կարաց առնել, սատակեաց կորոյս զտաքսատս զօրաց նորա վասն անարգանացն նորա: Եւ բարկացաւ 'ի նմանէ մինչև յօրն դատաստանին տեառն մերոյ, զի եղեն պատճառք հաշտութե 'ի մէջ նոցա: Պեղատոս առ խառնեաց զարիւնս նոցա ընդ ողջակէզս նոցա, զի արգելեալ էին նոքա յիշխանութե անտի Հոռոմոց, զի մի իշխեսցեն մատուցանել ողջակէզս պատարագաց: Եգիտ զնոսա Պեղատոս զի անցին զօրինօք, և մատուցին ողջակէզս պատարագաց, և կոտորեաց զնոսա անդէն 'ի տեղոջ 'ի նմին ժամանակի. վասն այտորիկ ասէ. «Վառնեաց զարիւնս նոցա ընդ ողջակէզս նոցա» . Կամ փորձելով իսկ եկին փորձել զնա՝ իբրև զայն զհարկացն. զի տեսցեն եթէ հաճոյ լիցի նմա կոտորելն նոցա վասն ողջակիզացն իւրեանց, ահա եղև նա հակառակ օրինացն, և փոխանակ հեթանոսաց. և եթէ լինի նա 'ի կոյս օրինացն, եղիցին զնմանէն ամբաստան առաջի Պեղատոսի՝ Թէ հակառակորդ է արքայութեն Հոռոմոց:

Ս) Իւս ևս այլ առակ: «Առն միոջ, ասէ, տնկեալ

1 Յօրինակին 'ի լուսանցն Ղ.Քրիստոս:

էր յայդոջ իւրում թզենի . և ասէ ցմշակն » . այս ինքն օրէնք զօրէնսն երեսս առ : « Այս երէք ամբ էն , ասէ , զի գամ խնդրել զպառուղ 'ի թզենոյ անտի » . վասն երկից գերու թէցն որ նոքօք գերեցան՝ զի խրատեսցին , և ոչ խրատեցան : « Զոր տարապարտ , ասէ , հարի ես զորդիան ձեր , և խրատ ոչ ընկալան » : Եւ զի յայտ արասցէ՝ թէ յետ այնորիկ երկայնամիտ եղև նա առ նա , յասել անդ իւրում ցմշակն « Հատ զդա 'ի բաց : Պատասխանի ետ մշակն և ասէ ցնա . թող զսա այս ամ ևս » : Յանձն առ երկայնամիտ լինել նոցա . այս ինքն ժամանակն այն եւ թանասունսն եւ թաներորդացն : Քանզի 'ի ժամանակ դարձի անդ իւրեանց կատարին նոցա երէք ամբ . սոյնպէս մի ամ վասն այնր ժամանակի՝ որ յառաջ քան զգալուստնուրա է , զի 'ի դատակնքի անդ նորա սահմանեցաւ վճիռ 'ի վերայ նոցա : Պտուղ հաւատոցն խնդրեցաւ 'ի նոցանէ , և տալ նմա ոչ գտաւ : Բանն 'ի տեղոջ իւրում կատարեցաւ , զի ասէ . « Վնդրեցի ես 'ի նոցանէ այր մի խրամակարկատ , և ոչ գտի 'ի նոսա » :

Այրէք ամբ այն է , զի եցոյց 'ի նոսա զանձն իւր՝ եթէ փրկիչ է նա . և զի կամեցաւ նա խլել զնա , նմա նեցաւ գործն այնմ առաջնոյն՝ զի ասաց Հայր ցՄովսէս . « Թոյլ տուր ինձ ջնջել զդոսա յերեսաց իմոց » . ետ նմա պատճառս աղաչել խնդրել յինքենէ : Սոյն պէս և յայսմ վայրի եցոյց մշակին՝ եթէ կամեցաւ խլել զնա . յայտ արար զհաւանութիւն իւր մշակն , և եցոյց զգթութիւն իւր ողորմածն : Եթէ յամէ՝ եթէ ոչ արասցէ պտուղ , խլեսցի 'ի մշակէ անտի . ոչ եթէ վրէժխնդիրն եհատ իբրև զայն զՄովսէսին , իբրև հաւանեցոյցն և լսելի եղև ինքն : Ասէ . վասն զի մերձեալ է օրն կործանման նոցա , և հասեալ է որ ինչ անցանելոց է ընդ նոսա : Եթէ չար էին բեռինք դպրացն , ոչ էին ծանուկք բանք նոցա . եթէ պեղծք էին բանք նոցա և սուրբ էին մատուկք նոցա , միով 'ի մատանէ՝ որպէս և կարծեաց վասն նորա մշակն , և յանձն առ վասն նորա տէր այդոյն : Եւ եթէ մշակին խոնարհեցաւ ուսուցանել նմա զբարս թզենոյն , փորձելովն գիտաց զբարսն . զի եկն խնդրեաց զերիս ամս՝ զգիտութիւն նորա փորձեր : Այ ասեմք՝ եթէ

որոնք իցեն նոքա, և մարթի ընտրել զնոսա . և սուրբ ցորեան իցեն նոքա, զի մարթի և խոտել զնոսա :

“Ոչ, ասէ, ելանեմ 'ի տօնի աստ », . այս ինքն 'ի խաչ : Ոչ ասաց եթէ 'ի տօնն, այլ 'ի տօնի, զի ոչ եղբարք նորա հաւատացեալ էին 'ի նա : Ասենցնա . “Ոչ, ասէ, որ զգաղտնի ինչ գործէ », և այլ ևս : Եւ զի մատնել կամէին զնա, վասն այսորիկ խաբեաց զնոսա . ոչ ելանեմ, ասէ : Եւ զի ստուգեսցի այն՝ եթէ մատնել խնդրէին զնա և սպանանել, յայնմանէ՝ զի 'ի ծածուկ ել չողաւ նա 'ի տօն անդր :

Եւ զի ասէ “Ընդէր խնդրէք սպանանել », : Երեք կարգք եղեն տեառն մերոյ . մի՝ անութիք նորա միայնութիւն, և երկուս՝ անութիքն և մարդկութիւն նորա խառնութիւն, և երեք՝ մարդկութիւն նորա միանձուք : “Ի սկզբանէ Բան և անձ », , այս անութիքն . “Եւ ոչ ոք է, ասէ, որ ել յերկինս, բայց եթէ որ էջն յերկնսից որդի մարդոյ », , այս խառնութիւն . և զի ասէ “Ընդէր խնդրէք սպանանել զիս զայր մի՝ որ զճշմարտութիւն խօսիմ », , այս մարդկութիւն :

ԳԼՈՒԽ ԺԵ

Եւ զի մեծատունն առ դատաւորն կաշառով քաղցրը լեզուոյ պատրախառն . եցոյց դատաւորն՝ եթէ կաշառք և ակնառութիւն 'ի դատաստանի նորա չիք : Զի կուէս զիս բարերար . զի առ այն ինչ՝ զոր դու յինէն կամիս ուսանել, ես ստոյգ եմ : Այլ առ կինն մեղաւոր ստոյգն բարերար եղև . զի նա իբր առ թուղիւ եկն, բայց սա իբրև առ օրէնսդիրն, այն՝ որ անփոփեաց զողորմութիւն գթութիւն իւրոյ 'ի ժամու անդ օրէնսդիրն, և ասէ . “Ամենայն որ սպանանէ, մեռցի », : “Զինչ ինչ, ասէ, արարից զի կեցից », : Զաստուկութիւն ստուգութիւն իւրոյ եցոյց դատաւորն : Այլ իբրև եցոյց և օրէնսպահանքն թէ արարեալ է նորա ըզպահպանութիւն օրինացն, յայնժամ զուարթացաւ յնծալով ընդ առաջ՝ նորա օրէնսդիրն . այս ինքն՝ եթէ այն քծնութիւն որ յառաջն էր՝ ինչ ոչ օգնէ, բայց այս պահպանութիւն օգնէ : “Եթէ կամիս, ա-

սէ, 'ի կեանս յաւիտենից մտանել, սահեա զպատուիրանս » : Մարդահաճութիւն բարիօքս բազումն գիտաց կոչել ակնառութիւն : Այլ Արդի զմին բարերար գիտաց եթէ բարերար է, որ ոչ յայլ ումեքէ ուսաւ բարի առնել . զի անուամբն որով պատուեաց մեծատունն զԱրդի սուտակասպատութիւն, նովին այնու իսկ անուամբ պատուեաց Արդի զՀայր ճշմարտութիւն . ոչ իբրև հաճոյ լինի նմա, այլ իբրև վկայէ նմա :

Վարձեալ կոչեաց զնա բարերար . իբրև յանօթ տայ նմա, որպէս և տան ոմանք ընկերաց իւրեանց զանուանս բարիօքս : Փախեալ տէր մեր յայնմանէ, զի ետ նմա մարդ . զի յայտ արասցէ՝ թէ 'ի Հօրէ ստացեալ ունի նա զայս բարերարութիւն բնութիւն և ծննդեամբ, և ոչ անուամբ : Մի միայն է, ասէ, բարերար . և ոչ լուեաց, այլ յաւել ևս՝ Հայր, ասէ . զի յայտ արասցէ՝ եթէ Արդի բարերար գոյ նորա նման նմա : Կոչեաց զնա վարդապետ բարերար իբրև զմի 'ի բարերար վարդապետաց : Չիք, ասէ, որ բարերար որպէս և կարծեցերդ . բայց միայն մի անձն Հայրն : Աճ՝ զի ասաց, զի յայտ արասցէ եթէ վասն որոյ խօսի . այլ Հայր, զի յայտ արասցէ՝ եթէ չէ մարթ կոչել Հայր, եթէ ոչ վասն Արդոյ : Եւ զի հանդերձեալ էին առնել աստուածս բազումն, յերկինս, ասէ, այլ որ չիք բարերար, բայց միայն մի Հայր՝ որ յերկինսն է : Այլ եթէ անձ և անձ, այլ անձ յայ, և բարերար 'ի բարերարէ : Աճ՝ 'ի յայնմիկ, զի ասէ՝ Հայր : Արդ եթէ լսես դու վասն բարիօքս ծառոյ, նոյնժամայն ձգտեալ լինի վկայութիւն բարիօքս և 'ի վերայ պտղոյ նորա : Արդ քանզի իբրև յօրինաց եկն օրինաւորն ուսանել, իբրև յօրինաց արար նմա պատասխանի՝ եթէ « Ես եմ, և չիք այլ որ բայց յինէն » : Սոյնպէս և յայսմ վայրի « Չիք, ասէ, բարերար, բայց միայն մի » . և երկօքեան մի են . և այն՝ զի ասէ . « Լուր, Իսրայել, տէր անձքո տէր մի է » :

Բայց դարձեալ մեծացաւ նա ըստ օրհնութեցն օրինացն, և յուսացաւ նա յերկրաւոր մեծութիւն իւր զոր խոստացան օրէնքն . և եկն նա իբրև յուսացեալ՝ առնուլ վկայութիւն 'ի տեառնէ մերմէ զմեծու-

Թէն իւրոյ և զգործոցն իւրոց : Հարց զնա վասն օրինացն, իբրու պատրաստեալ էր նա յետոյ հարցանել մի ըստ միոյն, եթէ այն որ պահէն՝ մինչ հատուցումն իննի նմա աստէն յերկրի : Այլ թող տէր մեր՝ ի պահպանուեց անտի օրինացն սակաւիկ մի . զի յորժամ եկեսցէ նա ասել՝ թէ զինչ ևս պակաս եմ անտի : Իբրու նա հայէր եթէ ահաւանիկ երկրորդէ նմա տէր մեր զմնացորդսն զայն՝ որովք կատարեալն էր, որպէս և Պաւղոսն, աճ նմա տէր մեր զայն ինչ ոչ եթէ որում հայէր լսել, այլ զայն ինչ՝ զոր ոչն կամէր, և ոչ անկանէր ՚ի սիրտ նորա լսել : Երկրորդեաց նմա զճշմարտութիւն օրինացն, և յաւել նմա կնիք զհաստատուն կերակրոցն : Երթ, ասէ, դիր զայդ մեծութիւն զերկրաւոր յերկինս, և յուսա՛ ՚ի դա, զի քեզ իսկ պահեալ է : Որքան յերկրի է, չարաչար յուսացեալ ես դու ՚ի դա . և ուր գանձքն քո իցեն, անդ և սիրտ քո իցէ և ոչ յերկրի : Եւ փոխանակ կաթին և մեղու տղայոց, բւեռք և խաչ կատարելոց :

Այլ զի ետես նա զնա, եթէ ՚ի սկզբանէ իսկ ամենայն սիրտ իւր յաստէն յերկրի Խաղեալ էր, զարմացոյց թօթափեաց զնա ՚ի հիշոյ անտի երկրին, և ընթացոյց զնա յերկինս . չէ՞ ասէ բարերար բայց միայն մի՛ որ յերկինս է : Փոխանակ երկրի եցոյց նմա զերկինս, և փոխանակ հարցն իւրոց՝ մի հայր : Եթէ, ասէ, բարերար մի . . . յերկինս է նա : Վերացոյց զսերք քո յերկրէ աստի յերկինս առ բարերար՝ զոր սիրես դու : Այլ իբրև դարձաւ նա, ասէ տէր մեր . «Որչափ դժուարին է որ յինչս յուսացեալ են», զի յուսացեալ են՝ թէ շահ օգտի վասն այսորիկ որոշեաց . բայց դժուարին է նոցա զի՛ ՚ի ձեռն խաչի մտցեն յարքայութիւն : Ինչ, ասէ, դատաւորիս քում եթէ ոչ տաս գործս, ոչ առնուս կեանս : «Միւս ևս, ասէ, պիտոյ է քեզ» : Արդ զպակասութիւն հնոյն ելից նորն . վասն այսորիկ եկի կատարել զնոսա : Զի թէ օրէնքն օրհնեն՝ թէ ստացարուք և մեծացարուք, և դու թօթափես զմեզ ՚ի ստացուածոց : Միւս ևս պիտոյ է քեզ . ահաւասիկ այս կատարումն քո թերութի է օրինացն :

Իայց գիտասջիր, թէ որ տայ ստացուածս, և միւսն ևս պահէ զնոսա՝ զի մի լիցին գողացեալ, մի էն նորա . մին ետ մեծութիւն յերկրի, և միւսն ևս պատրաստեաց տուն գանձուն յերկինս : Արդ օրէնքն ետուն զերկրի ստացուածս, և տէր մեր զբարձանց ստացուածս . այս ինքն մի մի՛ի ստացուածոց անտի, որպէս և հնար գոյ ստանալ ստացուածս յերկրի յորժամ սպանեն զժառանգաւորն նոցա . այլ ստացուածք բարձանց յորժամ սպանեալ լինին՝ ստանան զնոսա : Ետ ան մեծութիւն հարց, զի յորդօրեացէ նովաւ զՀրեայսն՝ զի նմանեցեն նորա հարց իւրեանց, և ՚ի հարց գտեալ ուսցին զկերակրութիւն աղքատաց : Բայց որդիք հայեցան ընդ մեծութիւն հարց, և ոչ ընդ արդարութիւն նոցա . այլ հեթանոսք հայեցան ընդ արդարութիւն, և ոչ ընդ ստացուածս նոցա . և ահաւանիկ ասաց նմա՝ բայ « Զայս արասցես և կեցցես », : Զիարդ է դժուարին . այլ դժուարին է նոցա ՚ի դուռն կատարելոցն և խաչելոցն մտանել ՚ի նա : Զոր օրինակ գոյ դուռն կուսանաց, և գոյ դուռն և աշխարհականաց . և ՚ի դուռնն իւրեանց աշխարհականքն կարեն մտանել յարքայութիւն, բայց ՚ի դուռն կուսանաց դժուարին է նոցա մտանել ՚ի նա : Եւ տէր մեր զայս ասաց, դժուարին բա մտանել, ոչ եթէ ոչ գոյ հնար :

Վարիսեցիք խնդրողք պատճառանաց պատճառս կամէին գտանել . եկն մի ՚ի նոցանէ փորձել զտէր մեր՝ տեսանել եթէ զկատարումն զոր եցոյց զօրէնսն լուծանէ . նոյնժամայն եխից տէր մեր զբերան փորձին, յայնմիկ՝ զի ասէ « Զիք բարերար, բայց մի », : և երկու, « Զպատուիրանս գիտես դու », : Մերժեաց զօտարութիւն, զի մի անուանեսցի . յայտ արար՝ եթէ պատուիրանքն կենարարք կանխագոյն են քան զնա : Դարձեալ եցոյց եթէ կարէք դուք կեալ : Եւ դարձեալ երիցս անգամ զի հայեցաւ ընդ նա սիրով, զի յայտ արասցէ՝ եթէ որչափ են սիրելի նորա կատարեալք առաջին օրինայն, յայնմիկ՝ զի ասէ « Միւս ևս պիտոյ է քեզ », : զի ցուցցէ՝ եթէ ոչ է ՚ի զուր և ՚ի տարապարտ գալուստ նորա : Եւ դարձեալ թերութիւն լիութեան ոչ է օտար . զի եթէ ստեաց փարիսեցին

յայնմիկ զի ասաց՝ թէ արարեալ է իմ, ո՞ արդեւոյր զնա ստել և ասել՝ թէ և զայս ևս առնեմ. զի սուտ մարդ ոչ ինչ երկնչի ՚ի ստել : Այլ զի մի՛ ամաչեացէ նա յասել անդ իւրում՝ եթէ արարեալ է իմ զայս, ոչ ամաչէր նա յայնցանէ՛ որք գիտէին զնա թէ ոչ արար :

Եւ երկու՛ զի տրտմեցաւ նա, և արդարեւ ճշմարիտ տրտմեցաւ նա, յայնմանէ՛ զի ետես տէր եթէ տրտմեցաւ նա. զի եթէ էր ստեալ նորա, ոչ տրտմէր նա, զի և ոչ առնել պատրաստեալ լինէր նա. այլ իբրև այր մի՛ որ կարծէր եթէ կատարեալ իցէ նա, եկն ցուցանել յայտ առնել զգովեստն իւր. այլ իբրև ետես նա՛ թէ թերի է, տրտմեցաւ նա. զի ետես զի մնացին պարծանքն նորա. զի արդարութիւն նորա ըստ պարծանաց օրինաց գործեալ էր նորա, և առեալ էր զբարութիւն փոխանակ ընդ նորա : Եւ զի հայեցաւ ընդ նա սիրով, զի ցուցցէ եթէ որչափ սիրելի են նորա որ ընթանան ՚ի կատարումն : Երբու պաշտէ սոյն իսկ այս զայն՝ որ ՚ի ներքոյն է քան զնա, սակայն նմա որ ՚ի վերոյն է քան զնա՛ անսան : Սիրեաց զնա, զի յայտ արասցէ եթէ որչափ սիրեցեալ է այն՝ որ ՚ի վերին աշտիճանն ձկտի :

Եւ այն՝ զի ասէ «Վարդապետ բարերար», կաշառովք կանխեաց նա : Յառաջագոյն կաշառեաց զտէր մեր. այլ տէր մեր հան ընկէց ՚ի բաց զպատճառս աշառանացն, զի ցուցցէ՛ եթէ զարդարն պարտ է ասել և լսել. և զի հայեցաւ ընդ նա սիրով, բայց թերևս այսուիկ պարտեացի մտցէ նա ՚ի կատարումն՝ որ նովաւ գործեալ լինին. զի արդարեւ առ ինքն : Այլ քանզի արդարութիւն նորա ըստ օրինացն է, զի վասն յուսոց բարութեց որ աստէն է՝ գործէին նորա, յուսացաւ նա ՚ի մեծութիւնն իւր, իբրև զի թէ վարձք իցեն այն արդարութեանն նորա : Վասն այսորիկ դըժուարին է մեծատանցն, և որք յուսացեալ են յայս միկ, եթէ ինչք, ասեն, իւրեանց վարձք հատուցման վաստակոց իւրեանց են. զի ոչ կարեն թողուլ զինչս իւրեանց՝ որք կարծեն թէ հատուցումն իցեն փոխանակ ընդ արդարութեանն իւրեանց : Զի մի՛ ասիցէ՛ եթէ զառաջինն ցասմամբ իսկ ել ընդ առաջ իմ, և

վասն այնորիկ մերժեաց զիս պատճառանօք, ասէ .
 «Մի միայն է բարերար», և նա՛ թէ այդպէս է՝ ո՞չ
 է բարերար . զի ահաւանիկ որդի բարերարի կոչի՛նա .
 վասն այնորիկ հայեցաւ ընդ նա սիրով, զի յայտ ա-
 բասցէ՛ թէ նա ինքնին մերժեաց զանձն իւր : Եւ նա
 է մեծատուն՝ որ զգեցեալն էր զծիրանիս . յայնմա-
 նէ՛ զի ասէ «Հայր իմ Աբրահամ», և յայնմանէ՛ զի
 ասէ «Անդ են Մովսէս և մարգարէքն», ահաւանիկ
 իւրայելեան էր նա :

«Չիք, ասէ, բարերար, բայց միայն մի» : Եւ դու,
 տէր, ո՞չ ես բարերար : Մի միայն է, ասէ, բարերար
 Հայր՝ որ յերկինս է : Եւ գալուստ քո ո՞չ ահա բարե-
 բարութիւն է : Այլ ես, ասէ, ոչ եմ եկեալ յանձնէ
 իմմէ : Եւ գործքդ քո բարիք ո՞չ ահա բարերար
 են : Հայր իմ, ասէ, որ յիս է, նա գործէ զգործս
 զայս : Եւ նոր քարոզութիւ՛ք քո ո՞չ ահա բարերարու-
 թիւն են : Այն, ասէ, որ առաքեացն զիս, նա ետ ինձ
 պատուէր զինչ խօսեցայց և զինչ ասացից : Եթէ
 գալուստ քո և բանքդ քո և գործդ քո՛ ՚ի Հօրէն են,
 ո՞չ ահա բարերար ես դու՛ ՚ի բարերարէ : Այլ մար-
 ցարէն և վասն Հոգոյ ասաց . «Հոգի քո բարի, ա-
 սէ, առաջնորդեսցէ ինձ», և այլ ևս : Արդ քանզի
 դարձաւ մեծատուն, ոչ ետնմա տէր պատճառս փախ-
 չել նոքօք . որպէս զի կշտամբեալ յանդիմանեսցի
 փախչութիւն նորա : Քանզի պատուէր նոր տալոյ էր,
 հաստատեաց զօրէնսն, և պատուեաց զտէր օրինա-
 ցն . զի մի ասասցէ՛ եթէ հակառակ է սա երկոցունց
 նոցա, և նա ևս մեծցէ նոր օտարութի : Զի ահա-
 ւանիկ եցոյց՝ եթէ ընդունելի էր աղքատութի յա-
 ռաջ քան զնա . զի հրեշտակքն տարան զնա՛ ՚ի գոգն
 Աբրահամու :

«Օ ՚ի, ասէ, կարգաս զիս բարերար» : Օրինա-
 կեաց զիսնարհութի ներա, զի զՀայր պատուեսցէ .
 զի ահաւանիկ յայլ տեղիս կոչեաց զանձն իւր բա-
 րերար, յասել անդ իւրում՝ եթէ «Այն քո չար է,
 ասէ . այլ ես առատ եմ», և դարձեալ . «Հովիւ
 քաջ տայ զանձն իւր փոխանակ խաչինն իւրոյ», և
 այլ ևս : Եւ զի ասէ «Զի կոչես զիս բարերար»,
 ընդդէմ մտաց զնելոյ նորա ետնմա զպատասխանին .

զի նա այսպէս կարծէր վասն նորա՝ եթէ 'ի յերկրէ աստի իցէ նա, և իբրև զմի ոք 'ի վարդապետաց անտի իսրայէլացոց իցէ նա :

Արդ Հայեցաւ ընդ նա իբրև զմարդ, և կոչեաց զնա բարերար իբրև զ^ամծ. և վասն այսորիկ «²ի կռ շէս զիս բարերար », • այս ինքն, եթէ արդարեւ ճշմարիտ է քեզ՝ եթէ 'ի վերուստ եկեալ եմ, և որդի եմ՝ բարերարի, բարիոք կոչեցեր զիս բարերար. և եթէ յերկրէ աստի եմ, որպէս դու կարծեցեր, չարաչար կոչեցեր զիս բարերար : ²ի եթէ էր կոչեցեալ զնա ^ամծ բարերար, և նորա հրաժարեալ էր, գոյր թերևս տեղի բանի նորա : Վարդապետ կոչեաց զնա, և ոչ Աստուած. և զիարդ հրաժարէր նա յանուանէ աստի յայսմանէ, այն՝ որ ասացն վասն անձին իւրոյ՝ եթէ «³ի վիւ քաջ տայ զանձն իւր փոխանակ խաշանց իւրոց », : Եւ ահա ամենայն վարդապետք՝ որ ուսուցանեն զուսումն սրբութե, և ամենայն ստոյգք և արդարք՝ բարերարք կոչին : «⁴արի, ասէ, առնէ տէր բարեաց », : Եւ դարձեալ. «⁵ր սերմանէր սերմանիս ցորենոյ սրբութե, նա ինքն է որդի մարդոյ, և սերմն բարեաց որդիք արքայութեն », : Եւ զիարդ մարթի լինել սերմն բարիոք, և սերմանահասն չար. և զիարդ հրաժարէր նա 'ի բարերար անուանէ անտի, և կցորդ առնէր զանձն իւր տէրութե ^ամծութեն և երկրպագութեան . . . մի 'ի չարեաց անտի 'ի սէր առաջնորդութեան համարձակեցաւ մտանել 'ի վերայ մարդկութե : Վասն այսորիկ պեղծ համարեցաւ տէրն մեր զամբարտաւանութիւն առաջի նյ. փոխանակ զի պեղծ առնէ նա զմարդիկ առաջի նյ : Արդ զիս նարհութի արար սանձս մարդկութեանս, զի նովաւ անսաց կամացն օրինացն առաջնորդաց իւրոց :

Հաւասար էր մահ մեծատանն և Ղազարու, այլ ոչ էր հաւասար հատուցումն յետ մահուն Ղազարու. այն զի և ոչ ծառայքն անգամ կամէին մատչել 'ի նա, 'ի վերայ բազկաց հրեշտակաց փառաւոր լինէր : Եւ զի ոչ ետ նմա մեծատունն տեղի 'ի տան իւրում, գոգն Աբրահամու եղև բանակետոյ նորա : Այլ մեծատանն կրկին էին տանջանք իւր. մին՝ զի տանջէր նա, և միւս՝ զի հայէր նա ընդ Ղազար՝ զի

ուրախ լինէր : Զքահանայս ժողովրդեանն առակեաց 'ի մեծատուն՝ որ զգեցեալ էր զԹիրանիս, որ չիք ինչ պատուական քան զնա . և զաշակերտսն 'ի խաչին առակեաց 'ի Ղազար, զի ոչ ոք էր տկարացեալ իբրև զնա : Զանուն բարեկամաց իւրոց յայտնեաց 'ի ձեռն բարեկամին Ղազարու սիրելոյ իւրոյ, և զանուն թըշնամեաց իւրոց դարձեալ կամեցաւ յայտնել յայնմիկ՝ զի ասէ . « Եթէ Մովսէսի և մարգարէիցն ոչ լսեն », այլովք հանդերձ : Արդ ոչ եթէ որ կենդանիքն են՝ նոքա են կենդանիք, և ոչ եթէ որ թաղեալ են՝ նոքա են մեռեալ :

Արդ տես, որչափ գրգեալ փափկացաւ մեծատունն, այնպէս և վատթարացեալ խոնարհեցաւ . և որչափ տկարացեալն էր Ղազար, նոյնպէս և մեծ եղև և պսակումնն իւր : Եւ վասն որոյ արդեօք զԱբրահամ և Եթ քան զամենայն արդարս տեսանէր նա, և զՂազար 'ի դոգն նորա . այլ քանզի բարերար աղքատաց էր Աբրահամ, վասն այնորիկ ետեսնա զնա . զի ուսուցէ մեզ, զի մի յուսասցուք 'ի թողութի վախճանի, իբրու պտուղ թողութի ոչ երևեսցի 'ի մեզ : Զի եթէ Աբրահամ, այն որ բարեկամն էր օտարաց, այն որ 'ի վերայ սոգոմայեցոցն արար զողորմութին, ոչ կարաց ողորմել 'ի վերայ այնորիկ՝ որ ոչն գթացաւ 'ի վերայ Ղազարու, զիարդ լինիմք մեք յուսացեալ՝ եթէ լինիցի մեզ թողութի : Զի նա կարդայր նմա հայր իմ, և Աբրահամ կուէր զնա որդեակ իմ, և օգնել ինչ նմա ոչ կարաց : « Յիշեա դու, ասէ, որդեակ իմ, զի ընկալար զբարիսն քո 'ի կեանս քո, և Ղազար զչարսարանսն իւր » :

Վասն վարձկանացն զոր կալաւ 'ի վարձու, տիրազոյն յերիսն և 'ի վեցն և յինն . և իբրև սկսաւ տալ վերջնոցն, առաջինքն այսպէս համարէին՝ թէ աւելի ինչ առցեն . և նա հաւասարեաց զնոսա : Եւ իբրև արտնջեցին նոքա, ասէ . « Եթէ ես առատ եմ, ակնքո ընդէր է չար » : Այլ 'ի նոսա, ասէ, չնորհք եղեն, և սոքա զուարթ երեսօք աղաղակեն վասն վարձուց իւրեանց : Արդ հայեաց դու ընդ բանս ընդ այս զիարդասացաւ . իբրև եհարց նա զնոսա՝ եթէ « Ընդէր զօրս ցերեկ դատարկ կայցէք », ասացին ցնա . « Աչ ոք եկն

կալաւ զմեզ 'ի վարձու » : Արդ նոքա պատրաստեալ էին , քանզի ոչ ոք կալաւ զնոսա 'ի վարձու . զի այն՝ որ առ 'ի չգոյի զարթուցչի ննջէ և երթայ՝ յայտ է , և այն՝ որ վասն դատարկութեան իւրոյ ննջէ , և որոշեալ է . զի մին վասն գործոյն իւրոյ շնորհ ունի զարթուցչին իւրոյ , և միւսն ևս վասն դատարկութեան իւրոյ թշնամանս հատուցանէ զարթուցչաց իւրոց : Յայտ է նստել դատարկութեան վատին քան զնրստել ժրոյն :

Օ ժիրսն , որ առ ոչ գոյի գործոյն և գործավարի՝ խափանեալ կային դատարկ , ձայն վարձեաց զնոսա , և բան զարթոյց զնոսա . և վասն ժրութե՛ իւրեանց և ոչ վարձս անդամ արկին նորա , որպէս առաջինքն : Կշռեաց զվաստակս նոցա գիտութե՛ , և հաւասարեաց զնոսա և 'ի վարձու անդ : Այլ զայս առակ զոր եբեր 'ի մէջ , զի մի ոք ասիցէ՝ եթէ ոչ կոչեցայ ես մինչ տղայն էի , չեմ այսուհետև ընդունելի : Յայտ արար՝ թէ յորժամ դառնայ մարդ , յամենայն ժամ ընդունելի լինի : Եւ զի ոչ սկսաւ տալ նախ առաջնոցն , զի յուսացեալ էին վասն վարձուց իւրեանց . զի մի թուեսցի վերջնոցն՝ թէ սակաւ ինչ առնուցուն , սկսաւ նա տալ նախ վերջնոցն :

Վարձեալ զի ել նա ընդ առաւօտսն և յերիսն և 'ի վեցն և յինն և 'ի մետասանն , լսի վասն սկզբան քարոզուե՛ նորա , և իբրև կարգելովն մինչ 'ի խաչելութե՛ անդր , զի 'ի մետասան ժամու անդ եմուտ աւազակն՝ ի յայգին դրախտ : Եւ զի մի պատուհասեալ լիցի վասն այսր , յայտ արար զկամս իւր . զի եթէ էր ուրուք 'ի վարձու կալեալ զնա , վաստակէր նա . «Ոչ ոք , ասէ , կալաւ զմեզ 'ի վարձու » :

Որպէս տուաք մեք անութեն՝ որ ինչ յոյժ խոնարհագոյն է քան զնա , տայ նա մեզ՝ ինչ որ յոյժ բարձրագոյն է քան զմեզ : Վարձեալ եղաք 'ի գործ վաստակու ըստ զօրութե՛ մեր , այլ հրաւիրեալ եղաք 'ի հատուցումն վարձուց աւելի քան զզօրութե՛ մեր : Այլ 'ի վախճան կատարածի տայցեն նմա փառք հաւատացեալք ըստ ազատութե՛ իւրեանց , և ապրստամբք ըստ բռնութե՛ նորա՝ որ կայ 'ի վերայ նոցա , այնմիկ՝ որ ետն ազատութի՛ աստ , և բռնութի՛ անդ ,

և բարեաց և չարեաց . զի ոչ բարիքն անօրինին եթէ կամեսցին , և ոչ չարքն արդարանան եթէ կամեսցին : Ի գործ այգոյն ոչ ողորմութի նորա պատուհասեցաւ , և ոչ ստուգութի նորա եպերեցաւ : Ստուգութի իւրով ետ՝ որպէս և ուխտեաց , ողորմութեամբ իւրով գթացաւ՝ որպէս և կամեսցաւ . յայտ արար՝ եթէ վասն այսորիկ տէրն մեր առակեաց զառակն «Վամ թէ չունիցիմ ես իշխանութի՛ ՚ի տան իմում գործել զինչ կամիմ» : Զի եթէ՛ ՚ի վերայ դատու և ՚ի վերայ վախճանի կատարի , վասն էր եմուտ այս՝ զի ասէ . «Եթէ ակն քո չար է» : Ո՞ւր ետ թոյլ վերջին արդարոցն կեալ որպէս և առաջինքն , և ոչ վաստակեցին . կամ ՚ի նոսին իսկ յայնոսիկ՝ որ եղէնն կալեալ ՚ի վարձու ընդ առաւօտան՝ ոչ գոյին ՚ի նոսս տղայք որ մեռան . ահաւանիկ Հաբէլ առաջին տղայ մեռաւ , տրտնջէ՞ վասն նորա Շէթ՝ որ եղև փոխանակ ընդ նորա :

Եւ իբրև տեսին Յակովբոս և Յոհաննէս զՄովսէս և զԵղիա ընդ տեառն մերում , ցանկացան ասել . «Տուր մեզ իշխանութի նստել մի ընդ աջմէ քուսմէ և մի ընդ ահեկէ » : Ըստ նմանութե այնոցիկ՝ որ ՚ի լերինն , «Վամիմք մեք , ասեն , զի որ զինչ խնդրեսցուք մեք , արասցես մեզ» : Ըսէ ցնոսա . արարից ձեզ , և ոչ արար : Ոչ եթէ ոչ գիտէր նա զինչ խնդրէին նոքա , այլ տեղեակ իսկ էր թէ լուէին նոքա եթէ ոչ էր նորա խոստացեալ նոցա՝ եթէ արարից ձեզ , զի մի արգելցէ նա զխնդրուածսնոցա ՚ի բերս նրսնոցա . այլ յորժամ յայտնեսցեն նոքա և այլքն զխորհուրդս իւրեանց , դարձցի նա խրատել զնոսս ամենեսին առ հասարակ : Եւ զի եհարց նա յայտնապէս յանգիման ընկերաց իւրոց և տրտեցան առ մենեքին , վասն այնորիկ արգել զնա և ոչ ետ , զի մի լիցի նա թշնամութի ՚ի մէջ նոցա : Ետես զնոսս զի միամտութի խնդրեցին , և զամենայն խնդրուածսնոցա՝ քանզի տուեալ իսկ էր : Եւ եթէ ոչ էր նա ճշմարիտ առ խոստումն առաջին , թէ այդ այդպէս է , և ոչ երկրորդ և ոչ երրորդն . և եթէ ճշմարիտ էր , տուեալ իսկ էր . և զի Շմաւոնին ետ , և ՚ի նոցանէն արգել , զի ամենեցուն խնդրեաց . ասէ . «Զինչ

արդեօք լինիցի մեզ», և ոչ ինձ. զի եթէ անձին իւրում միայն խնդրեալ էր նորա, և ՚ի նմանէն արգելոյր: Այլ Հմաւոն ամենեցուն հասարակաց խնդրեաց, և տէր մեր ամենեցուն ետ. և մի ոք ՚ի նոցանէն ՚ի խնդրէն Հմաւոնի ոչ տրտմեցաւ, այլ զամենեսին ուրախ արար. թէպէտ և ոչ էր տուեալ, սակայն յայնմ ժամու յորում և խնդրեցինն՝ ոչ էր արժան նոցա առնուլ: Այլ էր զոր լուան նոքա զի ասաց, և նոքա զայլ խնդրեցին. ասէ. «Ահաւասիկ երթամք մեք յերուսաղէմ, և ունին և ՚ի խաչ հանեն զնա»: Եւ թողին նոքա ցուցանել զսէրն իւրեանց զոր ունէին առ նա, զի ընդ նմա անարգեացին և մեռցին, և սկսան ցուցանել նոքա զսէրն զոր ունէին առանձինն առ նա: «Տուր մեզ, ասէ, զի նրստ ցուք ընդ աջմէ քումմէ և ընդ ահեկէ»:

Ամենայն զոր պատմեաց Յիսուս առաջի նոցա, զան . . . . . զի ցուցցէ՝ թէ ով ընթանայ չարչարել ընդ նմա: «Եթէ չարչարիմք, ասէ, ընդ նմա, ընդ նմա փառաւորիմք»: Եւ եթէ զի ոչ ունէր իշխաւ նութի, վասն այնորիկ ոչ ետ, իսկ զիարդ ետ զնա երկոտասանիցն. ետ՝ թէ ոչ. եթէ ոչ ետ, չէ հաստատուն խոստումն նորա. եթէ հաստատուն է, ահա տուեալ է զնա միանգամ ամենեցունց: Ապա թէ ոչ զիարդ կատարի այն՝ զի ասէ. «Ամենայն որ ինչ միանգամ ունի շայր իմ, այն իմ է. և զոր ես ունիմ, այն շոր իմոց է»: Այլ քանզի եկին նոքա ընտրել իւրեանց տեղիս յառաջ քան զընկերս իւրեանց, ասէ յնոսա տէր մեր. «Վարէք դուք ընպէլ զբաժակն, զոր ես ընպէլոցն եմ». զի յայտ արասցէ՝ եթէ գնոց գնի նա. իբրև զի ասէ. «Վասն այսորիկ և անձ վերացոյց և բարձրացոյց զնա»: Իբրև ուսանն նոքա եթէ գործովք գնի նա, ասէ. արդ զի ուսարուք եթէ գործովք լինի ստացեալ, թերևս իցեն՝ զի ընթացան կամ ընթանայցեն աւելի քան զձեզ. սակայն ՚ի միտս շորն նկարեալ էր այն՝ որ մեծն է ընթացիւք իւրովք առաւել քան զամենայն մարդ, և նմա պատրաստեալ է: Արդ քանզի ընտրուածք առանց գործոց եկին առնուլ զնա, մերժեաց զնա տէր մեր առ յինքենէ. և եցոյց՝ թէ ոչ ունի

իշխանութիւն, զի մի տրտմեցուցէ զնոսս . իբրու զայն՝ զի ասէ . « Զայն ժամ ոչ որ գիտէ », զի մի հարցցեն վասն նորա : « Ոչ է, ասէ, ձեզ տուեալ ըզ- ժամանակս գիտել և զբարիս » : Արդ եդ տէր զխն- զրուածս որդւոցն Զեբեդեայ իբրև զպսակ 'ի միջի . եթէ այն՝ որ առաքինանայ 'ի պատերազմի անդ նորա, պսակեացի նովաւ : « Եւ քննեսցէ, ասէ, զմիտս սրտից նորա, և եզիցին փառք իւրաքանչիւր մարդոյ 'ի մէնջ յսոյ » :

Յազօթս կայր, ասէ, Զակքէոս 'ի միտս իւր և ասէ . երանի իցէ ամենայնի, որ արժանի եղև՝ թէ մտցէ այս արդար այր 'ի վասն նորա : Եւ ասէ ցնա տէր . « Փութա էջ այտի Զակքէ » : Նա իբրև ետես՝ թէ ծանեաւ զխորհուրդս նորա, ասէ . որովհետև զայս խորհուրդ գիտաց նա, զամենայն որ միանգամ գործեալ է իմ՝ գիտէ նա . վասն այսորիկ . . . այն « Որ միանգամ, ասէ, զուրուք տարապարտուց առեալ իցէ իմ, հատուցից զայն չորեքկին » : « Փութա, ասէ, և էջ 'ի թզենոյ այտի, զի առ քեզ լինելոց եմ », : Մուացեալ լիցի առաջին թզենին Ադամայ երկրորդ թզենեաւն մաքսապետին, և անուն Ադամայ պարտաւորի 'ի ձեռն Զակքէի արդարոյ : « Ահա, ասէ, տէր՝ զկէս ամենայն ընչից իմոց տաց աղքատաց . և զամենայն որ ինչ միանգամ 'ի տարապարտուց զուրուք առեալ իցէ իմ, հատուցից զայն չորեքկին » : Վասն այսորիկ « Այսօր եղև փրկուածի տանս այսմիկ » : Յամօթ լիցի ժողովուրդն ուրացող յանկարծակի աշակերտութեամբն . զի երեկ յափշտակող, և այսօր տուիչ . երեկ մաքսաւոր, և այսօր աշակերտ :

Արդ եթող Զակքէ զարդար օրէնս, և ել նա խորհուրդով խուլ 'ի թզենի անդ : խորհուրդ է խլացեալ լսելեայն նորա . բայց նկարեցաւ յելանել անդ նորա 'ի թզենին՝ խորհուրդ փրկուածէն նորա : Զի եթող նա զխորհուրդս ներքինս, և ել նա վերա- ցաւ 'ի յօդան միջինս, զի հայեսցի ընդ բարձրեալ անձութին . այլ փութացոյց տէր մեր և Իջոյ զնա 'ի խուլ թզենոյ անտի . և խորհրդիւ Բզենոյն 'ի գործոցն նորա, զի մի կայցէ մնասցէ նա 'ի խուլութե անդ . այլ

եռասցի նա՛րի սէրն տեառն մերոյ : Ձուլեաց զնա՛ զի եղծցէ զհնուլթի նորա , զի նկարեացէ ՚ի նմա մարդ նոր : Այլ զի գիտացէ՛ եթէ ծնունդ նոր լինէր անդ , ասէ . « Բանզի և սա ինքն իսկ որդի Աբրահա մու է :

Եկն լոյս յաշխարհ , զի կուրաց տացէ տեսանել , և թերահաւատից հաւատս ուսուցէ : Եւ իբրև եկն եհաս նա առ կոյրն , աղաղակել սկսաւ և ասէ . « Յիսուս որդի Դաւթի , ողորմեաց ինձ , » : Ո՛վ մուրացիկ , որ կարկառեալ էր զձեռն իւր առնուլ դանկ ՚ի մարդկանէ , և գտաւ ընդունել պարգևս յոյ : « Յիսուս որդի , ասէ , Դաւթի՛ ողորմեաց ինձ , » : Եւ բարիք իմացաւ նա՛ եթէ որդի է՛ նա Դաւթի , այն՛ որ արար զողորմուլթի ՚ի վերայ կուրաց և կաղացն յեբուսացոց : Զի՛նչ արդեւք պատասխանի ետ նմա : « Հայեաց , ասէ , հաւատք քո կեցուցին զքեզ » : Եւ ոչ ասաց նմա եթէ հաւատք քո ետուն քեզ տեսանել : զի յայտ արացէ՛ եթէ նախ կեանս ետ նմա , և ապա զբանալ աչացն : Սաստէին , ասէ , և արգելուին զկոյրս զայս , զի մի եկեացէ առ Յիսուս . վասն այսորիկ յաւել ևս յաղաղակել իւրում : Իբրև եհարց թէ ո՞վ իցէ այն , ասեն . Յիսուս նազորացին : Գիտաց նա՛ թէ ոչ սիրով ասացին նմա , թող նա զայն թշնամեացն , և կալաւ նա զայն զբարեկամացն . « Որդի Դաւթի , ողորմեաց ինձ , » . զի արգելուին զնա՛ թէ գուցէ բանալ աչաց նորա և տեսանեն և մաշին ընդ այն : « Կոյր մի , ասէ , նստէր յանցս ճանապարհաց . և անուն էր նորա Բարտիմէոս որդի Տիմէի , և ընկէց զձորձս իւր և եկն , » : Իբրև ետես տէր մեր՛ եթէ աչք ներքին լուսաւոր են , այլ աչք արտաքինք բնաւ և ոչ սակաւ տեսանեն , լուսաւորեաց զաչս արտաքինս իբրև զաչս ներքինս . զի յորժամ կամեսցի դարձեալ ընթանալ գալ առ նա , երևեսցի նմա : Իսկ այսոքիկ՛ որ վաճառէին ՚ի ներքս ՚ի տաճարի անդ զուխարս և զարձառս այնք էին՛ զոր ժողովէին քահանայք ՚ի պատարագէ անտի :

Եւ փարիսեցին այն՛ որ կայր յազօթս , ստոյգ էին որ միանգամ ասէր նա . բայց պարծանօք խօսեցաւ : Եւ նա խօսեցաւ զմեզս իւր խոնարհուլթի : Հաճոյ

եղև նմա այն՝ որ խոստովանեացն զմեղս իւր քան զայն՝ որ խոստովանեաց զարդարութի իւր : Եւ զմեղս ծանր է մարդոյ խոստովանել վաղվազակի քան զարդարութի . և ւժ ընդ այն հայի՝ որ բարձեալ ունի զծանրութի : Արդ երևեցաւ մաքսաւորն , զի բարձեալ ունէր աւելի քան զնա . և իջանէր արդարացեալ քան զնա , այսու միով միայն՝ որ խոնարհեցաւս : Զի թէ մեղաւոր էր փարիսեցին , յաղօթսն իւր մեղս 'ի վերայ մեղաց յաւել դարձեալ : Արդ 'ի մեղաց անտի արդարացոյց նա զմաքսաւորն : Եւ եթէ զի յաղօթսն եկաց , ահաւանիկ աղօթք նորա բարկացուծիւն եղև . արդ 'ի բարկացուծէ անտի յայնմա . նէ ժառանգեա դու զաղօթս մաքսաւորին :

ԳԼՈՒԽ ԺԶ

Երբ զի ասէ “Անէծ նա զթզենին” , զի գրեալ է այսպէս . ասէ . “Յորժամ հնծիցես դու զհունծս արտոյ քո , թող զպինիսն աղքատաց . և յորժամ թափես դու զձիթենիսն քո , դոյնպէս արասցես . այսպէս և զամենայն ինչս քո արասցես” : Իսկ տէր թզենոյն ոչ եղև ունկնդիր օրինացն , այլ արհամարհեաց զնա . և եկն տէր մեր , եգիտ զի ոչ թողեալ էր 'ի նմա ճիւղ՝ անէծ զնա , զի այլ մի կերիցէ 'ի նմանէ տէր նորա , որպէս զի նա ոչ եթող որբոց և այրեաց : Դարձեալ զոր օրինակ գերգեսացիքն զի եգին իւրեանց սահման՝ զի մի ելցեն առ նա , հեղձոյց զխոզս նոցա , զի զմիտս նոցա զուարթացուցէ , զի ելցեն առ նա յակամայ կամս : Սոյնպէս և տէր թզենոյն եգ 'ի մտի իւրում , զի մի ելցէ նա առ նա : Յամաքեցոյց զթզենի նորա , զի ելցէ առ նա ակամայ . զի յամենայն պատճառս ընդ կեանս մարդկուէ կամէր նա : Կամ զի ասաց նա՝ բայ “Քակեցէք զտաճարդ զայդ , և յերիր յաւուր կանգնեցից զդա” , ասենցնա . Զբառասուն և զվեց ամ շինեցաւ տաճարս այս , և արդ դու յերիր յաւուր կանգնեալ զդա” . և յայտնէ՝ թէ ոչ հաւատային 'ի նա : Նա և իբրև ցուցանէին նմա զզարդ տաճարին , ասէ . եկեսցեն ա-

ուրբ զի քակտեցի, և Երուսաղէմ աւերեսցի :

Այլ զի յայտ արասցէ զիշխանութիւնն անձուքեան իւրոյ, անէծ զթղենին՝ և ցամաքեցաւ, եթէ մեր ձաւոր գործոցն զոր տեսանեն՝ հաւատարիմ լիցի այն՝ որ լինելոցն է : Եւ զի անէծ զնա, զի մի լիցի այնուհետև ծնեալ ՚ի նմա պտուղ ըստ օրինացն, զի ոչ ընկալաւ նա զօրէնան : Խնդրեաց պտուղ ՚ի թղենոյ անտի ոչ ՚ի ժամանակի իւրում, զի եղիցի խորհուրդ այնմիկ՝ որ լուացաւ զօրէնսն ՚ի ժամանակի իւրում : Զի եթէ ՚ի ժամանակի իւրում խնդրեալ էր ՚ի նմա պտուղ, ոչ որ ճանաչէր եթէ առակ օրինակի եղև նա անդ : Փոխանակ թղենոյն յայտ արար՝ եթէ զԵրուսաղէմ յանդիմանէ : զի խնդրեաց ՚ի նմա սէր, յայնմ՝ որ ատեաց զպտուղ ապաշխարողաց : «Քաղցեաւ, ասէ, և պնտեցաւ եկն առ թղենի անդր . և զի ոչ եգիտ ՚ի նմա ինչ, անէծ զնա » : Եւ եթէ այն՝ զի քաղցեալն՝ տուեալ լիցի մարմնոյն, այս ինքն յորժամ կամի զօրութիւնն, իսկ խնդրել պտղոյն ոչ ՚ի ժամանակի՝ զինչ մօտ էր առ այն, որ և զգաղտնիս սրտի գիտէր նա : Այլ խելամուտ լեր դու, զի ոչ եթէ վասն քաղցոյն իւրոյ անէծ նա զթղենին . զի թէպէտ և էր ժամանակ նորա, և ոչ կանխեցին պահեցին զնա՝ զի գտցէ ՚ի նրմա, սակայն ցամաքելոյ և խլելոյ չէր նա պարտ :

Իսկ ոմանք ասեն՝ եթէ թղենին Երուսաղէմ է, զի ոչ ետ պտուղ . և ՚ի ձեռն թղենոյն, ասեն, զքաղաքն անպտուղ անէծ . և որ քաղցեալն, ասեն, ապաշխարութե քաղցեաւ, և եկն խնդրել Երուսաղէմ և ոչ եգիտ : Եւ ածեն յարեն ՚ի նա զայն զմիւս ևս՝ զի ասէ . «Առն միտջ էր թղենի մի յայգոջ իւրում», . և զերկոսին զնոսա Երուսաղէմ անուանեն : Արդ եթէ Երուսաղէմ է այն՝ յորում խնդրեացն ՚ի նմա պտուղ, ընդէր իբրու ոչ էր ժամանակ նորատալ պտուղ՝ անէծ զնա զի խլեսցի : Եւ եթէ ժամանակ նորա ոչ էր, զիարդ լսի բանն Առաքելոյ զոր ասաց՝ եթէ «Ի կատարած ժամանակաց առաքեսցէ անձ զՈրդի իւր» : Եւ եթէ ՚ի ժամանակի իւրում եղև գալուստ անդրանկանն, զիարդ թղենին ոչ ՚ի ժամանակի իւրում համեմատեալ լինէր ընդ Երու-

սաղէմ, որոյ ժամանակն իւր էր : Վաստակեսցուք յընթերցուածի աստ, զի 'ի սմանէ գացուք լուծումն խնդրոյ մերում : Զի ահաւանիկ մինչ դեռ մտանէր նա յերուսաղէմ, գրեալ է՝ եթէ «Ետես տէր զնա, և ելաց 'ի վերայ նորա, և ասէ ցնա . եթէ գիտացեալ էր քո գոնեայ զօրս զայս քո» : Արդ եթէ օրն նորա էր, որչափ ևս առաւել և ժամանակն նորա . և եթէ 'ի ժամանակի իւրում էր, և օր իւր էր : Սա կայն թզենոյն ոչ էր ժամանակ իւր . յայտ է թէ այլ իմն թզենին է, և այլ իմն Երուսաղէմ :

Արդ վասն հարցուածոց թզենոյն տեսցուք իբր ոչ է նա Երուսաղէմ, որպէս այլքն ասեն : Արդ նման է այս՝ եթէ ինչ մի խորհեցան առաքեալքն 'ի միամտութեան իւրեանց, որպէս սովոր իսկ էին, և երկմտեցին : Եւ զի երկեցուցէ զնոսա սքանչելեօքն, ցամաքեցոյց զթզենին առաջի նոցա : «Կբլև դարձան, ասէ, ասեն ցնա . ահաւազիկ թզենին զոր անիծեք, զիարդ ցամաքեցաւ վաղվաղակի : Ասէ ցնոսա . և դուք եթէ ունիջիք հաւատս և ոչ երկմտիցէք 'ի սրտի ձերում, ասասջիք լերինդ այդմիկ՝ և փոխեսցի» : Արդ եթէ առակ օրինակի էր նա, ոչ էր նմա պարտ ասել՝ եթէ ունիջիք հաւատս . այլ՝ եթէ իցէ 'ի ձեզ իմաստութիւն : Արդ նշան է նմա, և ոչ առակ :

Կարձեալ ասեն, եթէ այն զի ասէ՝ եթէ «Ասասջիք լերինդ այդմիկ», չէ նա, ասեն, լեառն՝ այլ դև, կամ որ ինչ նման է նմա : Արդ որ դև մերձ էր մինչ տէր մեր զայս ասէր : Եւ զի լեառն մերձ էր անդ, յայտ է զի 'ի լեառն ձիթենեաց եկն նա, զի 'ի նմա իսկ էր թզենին . և այնոցիկ ասաց՝ որ ընդ լեառն հայէին, եթէ «Ասասջիք, ասէ, լերինդ այդմիկ, եղիցի» : Եթէ դև իսկ էր ըստ բանի նոցա, և այն զի ասէ՝ անկիր 'ի ծով, վասն որոյ եթէ ոք դև հանէ՝ 'ի ծով առաքէ զնա : Այլ թերևս դոյ նոցա պատճառք, եթէ ահաւանիկ տէր մեր զի եհան նա զդևս : Ստոյգ է, և չէ սուտ : Եւ եթէ նա առաքեաց զնոսա 'ի ծով անդր, զայս գիրք ոչ ասացին . զի յայտ էին պատճառք նոցա եթէ վասն որոյ մտին 'ի խոզս անդր . զի սքանչելիքս այս փութացուցանեն և հանեն զենակիչս քա-

ղաքին առ նա . այնոքիկ՝ որ ելանել առ նա կամօք իւրեանց ոչ առին յանձն :

Այլ եթէ այսէն պատճառք , զինչ պիտոյ էր այն՝ զի ասէ . “Եթէ աստճիք լերինդ այդմիկ՝ երթ անկիր ՚ի ծով ” : Այլ զի ետես զնոսա՝ զի զարմացեալ էին ընդ ցամաքել թզենոյն , ասէ ցնոսա . “Եթէ հաւատաստիք և ոչ երկմտիցէք ” , այլովքն հանդերձ . որպէս ասաց ցՆաթանայէլ . “Եթէ հաւատասցես , մեծամեծ ևս քան զայս տեսցես ” : Եթէ ոչ , ասէ , երկմտիցէք , ոչ եթէ զթզենին միայն՝ որ ՚ի լերինս յայսմիկ իցէ՝ արասցէ այսպէս , այլ և ինքն գլխովին ամենայն լեառնն հանդերձ ծառովք իւրովք դարձցի և անկցի ՚ի մէջ ծովու : Եւ զի յայտ արասցէ նոցա՝ եթէ բանն իւր կենդանի է , և նա կեցուցանէ և նա դատի , ցամաքեցոյց նովաւ զթզենին դաւար , և բժըշկեաց նովաւ զձեռն գօսացեալ :

Արդ վասն էր այն քաղցրն և բարերարն , որ յամենայն տեղիս ՚ի փոքրկանց մեծամեծս եցոյց , և ՚ի թերեաց կատարեալս , վասն որոյ հրամայեաց թզենոյն ցամաքել : Եւ զցաւս ամենայն մարդկան բժըշկեաց , և զջուրն փոխեաց ՚ի գինի , և ՚ի սակաւ հացէն արար բազումս , և զկոյրս եբաց , և զբորոտս սըրբեաց , և զմեռեալս կեցոյց , և զթզենին միայն յայտ եղև թէ ցամաքեցոյց : Այլ քանզի մերձեալ էր ժամանակ չարչարելոյ նորա , զի մի ոք կարծիցէ եթէ վասն զի ոչ կարաց ապրեցուցանել նա զանձն իւր՝ ընբռնեցաւ , անէծ զթզենին , զի բարեկամացն եղիցի նշան , և թշնամեաց սքանչելիք . զի աշակերտքն հաստատեսցին ՚ի բանի անդ նորա , և օտարք զարմասցին ընդ զօրու թին նորա : Քանզի զամենայն ինչ բարիօք գործեաց , և մերձ էր ՚ի չարչարել , կարծեալ լինէր նա՝ որպէս և կարծեցաւ իսկ՝ և վասն զի ոչ գոյր ՚ի նմա զօրու թի , ընբռնեցաւ : Եւ կանխեաց եցոյց ՚ի ձեռն անշունչ տնկոյն զոր ցամաքեցոյց՝ եթէ կարող է նա և զիսաչահանուանս իւրով բանիւ սատակել . որպէս և աստ յայսմ՝ վայրի զայս պաշտեաց վասն անձեզէն զօրու թեն իւրոյ , մի զրկեսցի նա տկար մասամբն մարմնոյն : Սոյնպէս և Շմառնի ասաց . “Կարձո զսուր քո ՚ի տեղի իւր ” :

Արդ այն՝ որ եկն առնուլ զտոյժս ծածուկս 'ի մարդկու թէ աստի, յերիս տեղիս տոյժս յայանիս արկ 'ի վերայ նորա, Զգերեզմանս քակեաց և փշեաց, և զխողմն 'ի ծովու անդ հեղձոյց, և զթզենին յարմատոյ ցամաքեցոյց. զի 'ի քակել գերեզմանացն հաւատացելոց պատառեսցին սիրտք անհաւատիցն. և 'ի հեղձուլ երամակին խողիցն հեղձցի մոլորուին ապրտամբողացն: Եւ 'ի ցամաքել թզենոյն առանց յանցանաց աւերեսցի երուսաղէմ վասն յանցանաց իւրոց: «Քաղցեաւ, ասէ, և պնտեցաւ եկն առ թզենի անդ», և Առ յականէ տեսողացն, և առ յունկանէ լողացն զտեսիլ իւր և զբան իւր լսեցուցանէր: «Զարմացեալ էին, ասէ, աշակերտք նորա թէ զիարդ այնպէս վաղվաղակի ցամաքեցաւ». զի բնութի թզենոյն յորժամ հատանի, վասն բազում դալարութի իւրոյ 'ի բազում ամիսս ցամաքի. վասն այսորիկ իբրև նշան ընտրեաց զնա, զի նովաւ ցուցցէ զճաշակս զօրութե իւրոյ: Զի կակղանայ և տերևի յառաջ քան զամենայն ծառս՝ այս յայտ է. որպէս և տէր մեր ինքնին ասաց 'ի յառակի անդ՝ եթէ «'ի թզենոյ անտի ուսարուք զառակն. զի յորժամ ոստքն կակղասցին և տերևն ելցէ և բուսցի, գիտէք թէ մերձ է ամառն», և Տես զի վասն բազում խոնաւութե նորա կանուխ ծաղկով զնէ զնա: Արդ սահմանեա դու զբռնութի զօրութե նորա, զի վերին առաջնորդութին կնքեսցի: Ոչ եբաց նա զբերան իւր առ ունելիսն նորա, որպէս և եբաց նա առ թզենին: Արդ ցամաքեցոյց զնա, զի իտրայէլացիքն դալարասցին՝ և ոչ կամեցան. և ընբռնեցաւ՝ զի կամեցաւ, որպէս զի եկն նա յերկնից՝ զի հաճոյ եղև նմա:

Վարձեալ ասի՝ եթէ 'ի ժամանակի յորժամ մեղաւ, ասէ, Ադամ, և մերկացաւ 'ի փառաց անտի զոր զգեցեալն էր, և տերևոյն թզենոյն զմերկութին ծածկեաց, եկն տէր մեր և համբեր չարչարանաց փոխանակ ընդ նորա, զի բժշկեսցէ զվերս հարուածոցն Ադամայ, և զի հանդերձ փառաց՝ մերկութե նորա տացէ: Վասն այսորիկ ցամաքեցոյց զթզենին, որպէս զի յայտ արասցէ՝ եթէ ոչ այնուհետև պիտոյ է տերև թզենոյն 'ի հանդերձ Ադամայ. քանզի դար-

ձաւ նա անդրէն 'ի փառս առաջինս , այն՝ որ մինչ դեռ ունէր զնոսս՝ ոչ էր նա կարօտ տերև ոյն , և ոչ վասն մաշկեղէն հանդերձից : Չէ այնուհետև պիտոյ թղէնին , զի ցամաքեցաւ . այն՝ որ մինչ դաւարն էր , հանդերձ ամօթոյ էր տերևն նորա , և զգետս կատականայ :

Եւ այն՝ զի ասէ՝ « Եւ ոչ որ էլ յերկինս , բայց եթէ որ էջն յերկնից որդի մարդոյ » . քանզի նշան ինդրէին 'ի նմանէ , ասէ ցնոսա . « Իսկ արդ եթէ զերկրաւորս ասացի ձեզ և ոչ հաւատացէք , եթէ զերկնից ասացից ձեզ զիսորդ հաւատասցիք » : « Եւ ոչ որ էլ յերկինս » . և եթէ եկեացէ և եղիցի ինձ վկայ առ ձեզ : Եւ զի գիտէր եթէ պատրաստեալք էին ասել եթէ ոչ մարմին ելանէ , ասէ ցնոսա . « Բայց եթէ որ էջն յերկնից » : Ոչ եթէ մարմին էջ յերկնից , այլ քան զյուրութիւն Մարիամու . և ոչ 'ի զաւակէ մարդոյ եղև , այլ Գաբրիէլ ինքն էջ յերկնից , իբրու բարձեալ ունէր ողջոյն 'ի բերան իւրում . վասն այսորիկ ասաց՝ թէ որ էջն յերկնից :

Գարձեալ ասացուք , եթէ քանզի զինի բանին Նիկողեմոսի ասէ ցնա տէր . « Գուեա վարդապետ Խարայէլի , և զայդ ոչ գիտես » , զոր արդեւք արժան էր նմա գիտել . այլ զայն զօրինացն և զմարգարէիցն , զթանալ զոպային , և զսրսկումն ջուրցն , և զմկրտութիւն սրբութեան , այլովք հանդերձ : Արդ եթէ ոչ էին նկարեալ օրինակքս այս առաջի գալստեանն Որդոյ , զրկելով զրկեաց տէր մեր զՆիկողեմոս . ապա եթէ ծածկեալ էր նորա 'ի դիրսն անդ իւր և ոչ որոշեաց , բարիօք թափեաց զքուն նորա , և ողջացոյց զհիւանդութիւն նորա 'ի ձեռն հեզ և խոնարհ ձայնին իւրոյ . և յուշ արար նմա զմկրտութիւն քաւութեան՝ որ էին 'ի մէջ Խարայէլի : Նա և Չաքարիայի իբրև աւետարանեցաւ եթէ լինի նորա որդի՝ երկմտեցաւ , կապեցաւ լեզու նորա , այն՝ որով զայլուն ուսուցանէր : Սոյն պէս և Նիկողեմոս . այս ամենայն օրինակք եդեալ էին առաջի նորա , և ոչ հաւատաց . վասն այսորիկ եպերեաց զնա , այս ինքն խոնարհութիւն : Չի ետես թէ հիւանդ է և մերձ յողջանալ , և զի ոչ իմացաւ զառաջինսն՝ որ յօրէնսն գրեալ էր , եցոյց նմա տէր

մեր զմկրտուածիւն կատարեալ քառուծիւն մարմնոցն և հոգոցն :

Այս արդեօք 'ի միտ առեր, ո՛ր Նիկողեմոս, եթէ Յակոբ՝ որ առանց որովայնի և առանց արդանդի ծնաւ յանդրանկուծիւն, և Նեեման առանց արդանդի նորոգեցաւ 'ի ժամանակին իբրև ասաց նմա Եղիշա, զի չողաւ լուացաւ և սրբեցաւ, և դարձաւ շրջեցաւ և եղև մարմին նորա իբրև զտղայոյ. սոյնպէս և Մարիամ ո՞չ ահա յայտ է այս՝ եթէ նշան է նա մկրտուածէն որ տուաւ հեթանոսաց. զի զոպայն նորա սպիտակացոյց զներկեալ զսպիսն : Եւ այս էն զարմանք, զի Նեեման հաւատաց, և առնու հոյ յերկրէ անտի իտրայէլացոյ, և Նիկողեմոս հարցանէր զտէր մեր վասն երկնաւորացն. վասն այսորիկ «Եթէ զերկրաւորս ասացի ձեզ ոչ հաւատայցէք, եթէ զերկնից ասացից ձեզ զիսորդ հաւատասջիք » : Զհոգին, ասէ, ոչ զիտէք ուստի դայ կամ յո երթայ » . այս ինքն եթէ յայտ նեաց ոչ լինի հասու, ո՞վ իցէ որ քննիցէ զծածկեալն որ ինչ յերկինսն էն . և ոչ որ է որ ել յերկինսն, բայց եթէ այն՝ որ էջն 'ի նմանէն որդի մարդոյ : Զի յայտ արասցէ վասն տեղւոյն աստուածուածէն՝ եթէ ոչ որ ել և ոչ ելանէ :

Ասէ ցնա . և մարթ ինչ է առն ծերոյ անդրէն յարգանդ մօր իւրոյ կրկին մտանել, և անդրէն 'ի դուրս ծնանել. և ահա որովայն մօրն նորա 'ի ծնանելն նորա պղծի. սոյնպէս և ծնունդն նորա ըստ օրինացն : Բայց տէր մեր ոչ եթող զնա 'ի հիւանդուածէ անդ նորա. այլ ետ նմա զուսաւոր հիւանդուածին ասելով. «Եթէ ոչ որ ծնցի 'ի ջուր և 'ի շոգի, ոչ կարէ մտանել յարջայուծի այ » : Այն՝ որ եթէ կամեցեալ էր, խելամուտ լինէր նա յայնմանէ՝ որ ինչ յառաջն էր քան զնա, և յօրինակէ անտի՝ եթէ մարմնոյ պիտոյ է մկրտուած ջուրցն հաղորդուածք հանդերձ հոգոյն : «Որ 'ի մարմնոյ անտի ծնեալ է՝ մարմին է, և որ 'ի հոգոյն ծնեալ է՝ հոգի է » : Զի 'ի հաւատս աշակերտէր զնա, ասէ՝ ծնունդ մարմնոյն երևի, այլ ծնունդ մկրտուածէ հոգի է. այս ինքն ոչ երևի : «Եթէ ունի ջիւր հաւատ դուք, ասէ, որչափ ասէ քան զհատ մանանխոյ, ասէ լիք լերինդ այգմիկ թէ փոխեաց և փո-

խէր : Եւ զամենայն ինչ՝ որ զինչ միանգամ յաղօթս ձեր հաւատովք խնդրեսցիք յնոյ, տացի ձեզ , : Եւ իբրև մերձեցաւ այս յաչս նոցա, ասեն ցնա . «Յաւել մեզ հաւատս , :

Ահար օճն զԱղամ՝ի դրախտի անդ՝ և սպան զնա, և զԽարայել՝ի բանակի անդ՝ և կոտորեաց զնոսա : «Եւ որպէս Մովսէս, ասէ, բարձրացոյց զօճն յանապատի, սոյնպէս բարձրանալ պարտ է որդւոյ մարդոյ , : Զի զոր օրինակ այսու նշանաւ զոր բեւեռեաց Մովսէս ՚ի խաչի անդ՝ ապրեցին և կեցին մարմնապէս՝ որք մարմնապէս հայեին ՚ի նա, սոյնպէս բեւեռեալ մարմնոյն Քրիստոսի՝ որ կախեցաւ զխաչափայտէն՝ ապրին և կեան, որք հաւատացին և հայեցան ՚ի նա : Յայտ եղև չարչարանօքն՝ որ ոչն չարչարի այն բնութիւն իւրով : Եւ չարչարեցոյ է խաչելութիւն այն՝ որ ոչն մեռանի բնութիւն իւրով :

Ա դատաւորն մեղաց զինչ անօրէնութիւն և չարութիւն էր ՚ի նմա . կամ ՚ի դատաւորն արդար ողորմութիւն և ստուգութիւն գոյր ՚ի նմա . յանօրէնութիւն իւրում ոչ կամեցաւ նա դատ առնել այրոյն, և առ չարութիւն իւրով ոչ կամեցաւ հանգուցանել զնա : Իսկ ստուգութիւնն նոյ պահանջել գիտէ, և ողորմութիւնն որա կեցուցանել ճանաչէ : Արդ անօրէնութիւնն նորա հակառակ էր ստուգութեան նորա, և չարութիւնն դառնին ընդդէմ ողորմութեան քաղցրոյն : Արդ խիստ էր անօրէնութիւն սորա, զի համարձակեցաւ և անց զերկիւղիւնն նոյ . խիստ էր և ժպրհութիւնն սորա, զի արհամարհեաց զամօթն մարդկան : Արդ խիստ էին սորա երկոքին . բայց խիստ ևս է քան զերկոսեան զսոսա ժտութիւն : Զի անօրէնութիւնն այն՝ որ ապստամբեղև յնոյ, և ժպրհութիւնն ամբարհաւաճեցաւ ՚ի մարդկանէ, ժտութիւնն այրոյն խոնարհեցոյց զնոսա երկոսին, և զկնի կամաց իւրոց ած զնոսա, զի դատ արասցեն նմա ընդ ոսոխի իւրում : Զայս երկուս ոստս դառնին փոփոխեաց ժտութիւնն, զի տացէ նմա զպտուղ քաղցր՝ որ օտար են նոցա : Արդ նորա դատաստանս ուղիղս, և հատուցումն արդար կնոջն զրկելոյ յետ չարութեան նորա, հանգիստ տառապեալ լիկելոյն : Եւ զոր ինչ անօրէնութիւնն վրէժ խնդրել ոչ գիտէ, և չարութիւն

Հանգուցանել ոչ ճանաչէ։ Արդ եթէ զայս երկուս չարիս դառնինս նեղեաց ժտութի, զի տացեն մեզ պտուղ բարիք՝ որ օտար է նոցա, որչափ ևս առաւել մեք՝ եթէ ժտիմք բռնադատել զողորմութիսն նոյ, զի տացեն մեզ զպտուղ բնութե իւրեանց . այս ինքն ստուգութիւն զվրէժ մեր ինդրեացէ, և ողորմութիւն զի Հանգուցէ զմեզ՝ ի Հատուցումն ուղիղ, Զրկելոց պտուղ է ստուգութիւն, և տալ Հանգիստ ցաւագնելոց պտուղ է ողորմութիւն։

“Վկին, ասէ, և ասենցնա . որով իշխանութիւն առնես դու զայս . մինչ դեռ նա, ասէ, ուսուցանէր զժողովուրդսն և աւետարանէր նոցա”, Եւ եթէ ուսումն էր . զիարդ գործ անուանեցին զնա։ Այլ յայտ է՝ եթէ զճշմարտութիւն բանիցն իւրոց ՚ի վկայութիւն ածէ գործոցն իւրոց . իբրև զայն՝ զի ասէ . “Եթէ ինձ ոչ հաւատայք, գոնեայ գործոցն հաւատացէք”, Արով իշխանութիւն առնես դու զայդ”, Ի դէմս պահանջողաց հարցանելին զնա . և նա ոչ ասաց նոցա, զի ոչ սիրով մերձեցան առ նա իբրու թէ ուսցին, այլ իբրև աստատմբողք։ Գարձաւ նա եհարց զնոսա՝ եթէ “Մկրտութիւն Յովհաննու ուստի էր”, և նեղեաց զնոսա բան նորա, զի խոստովան եղիցին՝ եթէ ոչ հաւատացին . “Յերկնից էր, ասէ, թէ ՚ի մարդկանէ աստի՛ նոքա սկսան խորհել ՚ի միտս իւրեանց և ասել . եթէ ասեմք եթէ յերկնից է, ասէ ցմեզ . իսկ ընդէր ոչ հաւատացէք նմա . և եթէ ասեմք ՚ի մարդկանէ անտի, երկնիմք ՚ի ժողովրդենէ աստի”, Եւ այն թէ ասաւ ցեն՝ թէ յերկնից, ոչ ասացին եթէ երկնիմք յայ . Արդ ՚ի մարդկանէ աստի երկնիցէին և ոչ յայ։

“Օ իարդ, ասէ, թուի ձեզ այն . առն միոջ էին երկու որդիք”, Եւ զի կոչեաց զնոսա որդիս, զի յորդորեացէ զնոսա ՚ի գործ իւր։ Այո, ասէ, տէր . և նա կոչեաց նմա որդեակ . և նա ետ նմա պատասխանի՝ տէր . ոչ եթէ հայր կոչեաց զնա, և զբան նորա կատարեաց։ “Ով ՚ի նոցանէն արար զկամս հօր իւրոյ”, և նոքա հատին արդարութե և ասեն, երկրորդն։ Ոչ ասաց նա՝ թէ ով ՚ի նոցանէն իրևի ձեզ՝ զի ասաց եթէ ես երթամ . այլ ով, ասէ, արար զկամս հօր իւրոյ։ “Վասն այսորիկ մաքսաւորք, ասէ, և պոռնիկք

յառաջեցեն քան զձեզ յարքայութիւն երկնից», • զի դուք բանիւք խոստանայք, և նորա առաւել ևս ընթանան: «Եկն, ասէ, առ ձեզ Յովհաննէս ՚ի ճանապարհ արդարութե», • այս ինքն զի ոչ յափշտակեաց նա անձին իւրոյ զպատիւ տեառն իւր: Այլ իբրև կարծեցին վասն նորա թէ նա իցէ Քրիստոսն, ասաց նոցա՝ թէ և ոչ զխրացս կօչկաց նորա արժան եմ առնելոյ:

]] իւս ևս այլ առակ: «Այր մի տանուտէր տնկեաց իւր այգի», • այն իսկ է զի ասէ. «Այգի փոխեցեր յէգիպտոսէ, սատակեցեր զհեթանոսս, և տնկեցեր զնա և ցանկո՞չ պարսպեաց զնա՝ օրէնքն, և գուք հնճանս հանդերձեաց ՚ի նմա՝ սեղանն, և շինեաց ՚ի նմա աշտարակ՝ տաճարն», • այլովքն հանդերձ: Եւ առաքեաց զճառայս իւր, զի բերցեն նմա պտուղ. ոչ առաջինք և ոչ միջինք և ոչ վերջինքն առին. յետոյ առաքեաց զորդին, ոչ եթէ զի վերջին էր նա, այլ յետոյ երևեցաւ, այն՝ որ երբեմն էր իսկ. որպէս և վկայեաց Յովհաննէս՝ եթէ «Այր դաւրց է զկնի իմ, որ առաջին իսկ է»: Եւ ոչ եթէ զի ոչ էր նա գիտակ, եթէ ոչ են կարող առաջինքն զոր առաքեաց, այլ զի բարձցէ ՚ի միջոյ զբամբասանս յամառութե: Այ, ասեն, կարէր եթէ ՚ի ձեռն օրինացն ուղղել պատրաստել զամենայն զոր կամէր: Արդ առաքեաց զի լռեցուցէ. այլ իբրև տեսին նորա զորդին զի գայր՝ ասեն. «Սա է ժառանգ այգոյս, եկայք սպանցուք զսա, և մեր լինի այնուհետև ժառանգութի այգոյս», • Զնա սպանին, և ժառանգութի նոցա դարձաւ և տուաւ հեթանոսաց, որպէս և ասաց իսկ՝ եթէ «Որ ունիցի տացի նմա և յաւելցի, և որ ոչն ունիցի՝ և զայն զոր յափշտակեացն՝ հանցեն ՚ի նմանէ»:

]] ուճանէ զնոսա ՚ի դատ առաջի նոցա և ասէ՝ եթէ որում արժանի են մշակքն: Հատանէին ինքեանք ՚ի վերայ անձանց իւրեանց և ասեն «Զչարսն չարեօք սատակեսցէ», • և այլ ևս: Մեկնէ նա յետոյ և ասէ եթէ «Ոչ, ասէ, իցէ երբէք ընթերցեալ ձեր, եթէ զվէմն զոր անարգեցին շինողքն՝ նա եղև գլուխ անկեան»: Ար վէմ. այն՝ որ աղամանդեան կոչի. զի ահաւասիկ ասէ. «Դնեմ ես աղամանդ ՚ի մէջ նոցա որդոցն իտրայէլի»: Եւ զի յայտ արասցէ՝ թէ նա է,

ասէ զնմանէն 'ի դէմն հարստութե նորա , եթէ «Ամենայն որ հարցի ընդ նա՝ փշրեսցի , և յորոյ վերայ անկցի՝ մանրեսցէ և հոսեսցէ զնա » : Զի ժողովեցան 'ի վերայ նորա գլուխք ժողովրդեանն , և կամեցան իջուցանել զնա , զի ոչ քաղցրացաւ նոցա սուսուսն վարդապետութե նորա : Եւ զի ասէ «Յորոյ վերայ անկցի՝ մանրեսցէ և հոսեսցէ զնա » , զի խափանեաց նա զպաշտամունս կռոցն , այլովք հանդերձ . զի «Այնմն , ասէ , որ հարկանէր զպատկերն , եղև 'ի լեառն մեծ , և լցաւ 'ի նմանէն ամենայն երկիր » :

Այլ այն՝ որ առաքեցինն առ նա զաշակերտսն իւրեանց հերովդիանոսօքն հանդերձ՝ եթէ տացէն ըզհարկս , զի նոքա այսպէս կարծէին վասն նորա՝ եթէ յախշտակել իւր կամի զարքայունին խրայէլի , զի որդի Դաւթի կարգային զնա , կամեցան տեսանել նոքա՝ եթէ հրամայէ տալ զհարկս կայսեր՝ թէ ոչ : Զի եթէ ասիցէ թէ մի տայք , գտցեն 'ի վերայ նորա պատճառս , եթէ 'ի վերայ անձին իւրոյ քարոզէ եթէ թագաւոր իցէ : Զի ոչ զի մի տայցեն՝ կամէին նոքա , այլ զի սպանցեն զնա : Եւ զի յայտ արասցէ նոցա՝ եթէ սուսուսն վարդապետութե նորա վերադոյն է յայսմանէ և ընդ կեանս մարդկան կամի , ասէ . տուք զկայսեր կայսեր , բայց զայ զոր ինչ պարտիք՝ հատուցէք :

«Այլին , ասէ , սադուկեցիքն և ասեն ցնա՝ եթէ չիք յարուծի մեռելոց » : Այլին նոքա սադուկեցիք , այս ինքն արդարք , եթէ ոչ ասեն վարձուք մեք պաշտեմք զսօժ : Զի ոչ հային յարուծի մեռելոց . վասն այսորիկ արդարս անուանեն զանձինս իւրեանց : Առանց վարձուց , ասեն , պարտ է մեզ սիրել զսօժ : «Մովսէս , ասէ , նահապետ հրամայեաց մեզ , եթէ ոք մեռցի անորդի , արասցէ զկինն նորա եղբայր նորա : Արդ կին մի եղև եւթն առն . արդ 'ի յարուծեն մեռելոց ում 'ի նոցանէ լինիցի նա » . է յոյս՝ եթէ միւսանգամ ամուսնութիւն գոյ անդ : Եւ եթէ 'ի յարուծե անդ մեռելոց ամուսնութե ակնկալութի ունին չրեայք , ոչ է մեծ եթէ ուրանան այժմ 'ի սրբութէ : «Յոյժ , ասէ , մոլորեալ էք գուրք . զի որդիք ժամանակաց աշխարհիս այսորիկ կանայս առնուն , և այլ ևս . իսկ որ այնմ աշխարհի արժանի եղեն ,

նորա իբրև զհրեշտակս են , : Եւ եթէ մարդիկ՝ որ նամանողք լինին հրեշտակաց՝ ոչ ամուսնանան , զինչ ևս ասացուք ՚ի վերայ այնոցիկ՝ որ համարձակինն և հայհոյել զհրեշտակս :

“Ա՛ր , ասէ , պատուիրան առաջին և մեծ յորէնսն : Ասէ ցնա . զի սիրեցես զտէր ւծ քո , և զմերձաւորն քո իբրև զանձն քո ” : Զի ոչ սէրն նյ թողու զմեզ կորնչել , և ոչ սէր մարդոյն տայ մեզ յանցանել . զի չիք մարդ՝ որ յանցանէ յայնմիկ զոր սիրէն : Իսկ որ միտք իցեն՝ որ կարեն լինել շտեմարան ամենայն սիրոյ որդոց մարմնոյ իւրոյ : Կամ որ խորհուրդք կարիցեն աճեցուցանել յինքեանս զսէրն ամենայն ոգոց , զոր սերմանեաց ՚ի նոսա պատուիրանն այն , որ նա ինքն է մաճակալ սիրոյ : “Սիրեա , ասէ , զընկերն քո իբրև զանձն քո ” : Սակաւ են անդամք մեր լինել ա՛նօթք երազ և մեծատուն կամացն ւծու թէն . բայց միայն պտուղ է , որ ՚ի նամանէն բաւական լինի կամացն նորա : Զոր ինչ կամի ւծ գործել , բնու թէ ւծու թէն կար է կատարել զկամսն . զի կամի նա կեցուցանել զորդիս մարդկան : Ընթացան հրեշտակք մասամբք իւրեանց , և թագաւորք կողմամբք իւրեանց , և մարդաւրէք նշանօք իւրեանց , և մարդիկ ոչ փրկեցան մինչև էջ յերկնից այն՝ որ բուռն հարկանէ զձեռանէ և յարուցանէ : Արդ երկու պատուիրանօք իբրև երկու թևովք թռչի ամենայն աշակերտու թիս . այս ինքն սիրով նյ և մարդկան :

Եւ այն վիրաւորն Հրեայքն են , և շամարտացով զքահանայսն և զղևտացիսն նախատեսաց , զի ոչ արարին ողորմու թի՛ ՚ի վերայ որդոց ազգին իւրեանց : Ասէ ցնա . և դու նոյնպէս արասցես ՚ի վերայ հրէին որդոյ ժողովրդեան քում : Այ եթէ շամարիտ լեր դու՝ աւսաց . և նա իսկ այսպէս եհարց՝ եթէ ով է մերձաւոր իմ , զի նա ինքն է սիրելի իմ , եցոյց նմա տէր մեր վիրաւոր հրեայ : Զի ահաւանիկ շամարտացի թշնամի է և հեթանոսաց , ընդէր ոչ առակեաց նա զառակ իւր յորդի ոք ՚ի հեթանոսաց : Եւ զքահանայս արդեօք և զղևտացիսն ոչ ահա յամօթ արար զնոսա , զի ոչ արարին ողորմու թի՛ ՚ի վերայ որդոց ազգին իւրեանց : Զի եթէ որդի հեթանոսաց էր , օտարու թի՛

եմոյժ նա յայտ վայրի . զի ոչ անխայէին նորա 'ի վերայ հեթանոսաց . և նմա ասաց՝ բայ այսպէս արասցես : Արդ աղէ ասացեն մեզ . և հրամայէն օրէնք գթալ 'ի վերայ վիրաւորին մերոյ՝ թէ ոչ : Եթէ այդ այդպէս իցէ , տէր մեր զվրէժ շամարտացոյն եկն խընդրել արդեւք . մանաւանդ զի ասաց նմա՝ թէ իբրև զայնոսիկ որ ոչն արարին ողորմուի , դու մի առներ : Եւ զի յայտ արասցէ՝ եթէ հրեայ է , ասէ՝ յերուսաղէմէ յերիբով : Իսկ շամարտացիք բնակեալ էին անդ , զի թագաւորք առաջինք գերեցին ածին բնակեցուցին զնոսա անդ : Կատարած պատգամին յայտ առնէ վասն նորա , ողորմութե է : « Ո՛վ 'ի նոցանէ , ասէ , թուի քեզ՝ թէ եղև մերձաւոր վիրաւորին : Ասէ ցնա . որ արար զողորմութին » . և ահա շամարտացի էր : Արդ յայտ եղև՝ եթէ ոչ 'ի վերայ որդոց ազգին իւրոյ եղև մերձաւոր : Եւ թէպէտ , ասէ , տոհմայինք և քահանայք որ ցաւելոյն պարտ է փոյթ առնելն ոցա , ակնարկեսցեն անփոյթ արասցեն զորդիս ազգին իւրեանց , և լիցի՝ թէ իցես դու 'ի շամարտացոց յայնցանէ՝ որ հակառակորդք իցեն , սակայն մի արհամարհիցես , այլ այնպէս համարեալ լիցի քեզ ցաւագնոսն իբրև զմեր ձաւորն քո , և մեծաւ հոգաբարձութիւն բժշկեա զնա :

Եւ զի ասէ . « Տէր մեր աղաղակէր և ասէր . եթէ որ 'ի ձէնջ ծարաւի իցէ , եկեսցէ առ իս և արբցէ » . այն իսկ է մարգարէին զոր ասէ . « Որ միանգամ ծարաւի իցէ » : Մարգարէն առաքեաց յաղբուր , և կատարիչ մարգարէիցն կուէ ընպէլ : Այն իսկ է զոր ասաց Չգծուութի . ասէ . « Կերայք զհաց իմ , և արբէք զգինի իմ զոր իսառնեցի . և 'ի բաց արարէք 'ի ձէնջ զանգգամութի պակասամտութե ձերոյ , և կեցջիք » :

Եւ քանզի հարտացեալ և ձեռն յանձին հարեալ էին , և պարծէին անուամբն Աբրահամու , բայց ըզգործս սատանի գործէին , ասէ ցնոսա . մի ընտրէք դուք զանուն միոյ և գործ միւսոյ . կամ գործեցէք դուք զգործ այնորիկ՝ յոյր անուն պարծիք , կամ ընկալաբուք դուք զանուն զայնորիկ՝ որոյ գործքն իւր զօրանան 'ի ձեզ : « Եթէ որդիք , ասէ , Աբրահամու էիք , զգործսն Աբրահամու գործէիք » . զի յայտ արասցէ՝ եթէ վիհ մեծ է 'ի մէջ անուանն Աբրահամու և 'ի

մէջ գործոյն զոր գործէքն : Ասէ . “Դուք որդիք սատանայի էք, այն՝ որ ՚ի սկզբանէ իսկ մարդասպան է , : Եւ զի ասէ “Ընդէր խնդրէք զիս սպանել . Աբրահամ զայս ոչ արար” . Եւ զի զայս կանխագոյն ասաց նոցա , մի՛ զի զգուշացուցէ զնոսա ՚ի սպանմանէ անտի , և երկու՛ զի աւցէ ՚ի նոցանէ գրաւական թէ ոչ խնդրէ սպանել զքեզ . զի յորժամ սպանցեն , դատապարտեսցին : Աբրահամ , ասէ , զայս ոչ արար . այլ փոխանակ այսր ողորմելով ողորմեցաւ նա ՚ի վերայ չարագործոցն , այս ինքն ՚ի վերայ սողոմայեցոցն : Արդ զինչ է նոցա Աբրահամ ՚ի վերայ մեղաւորաց ողորմածն , այնոցիկ՝ որ խնդրէին սպանել զտէրն արդարոց : Իսկ շամարիտն որ կոչեցին տեառն մերում , զի շամարտացիքն վասն անձանց իւրեանց ընդդէմ շրէիցն ասեն՝ եթէ որդիք Աբրահամու եմք . և շրէայքն ընդդէմ նոցա ասեն՝ թէ մեք եմք որդիք Աբրահամու : Իսկ տէր մեր ասէ շրէիցն . “Եթէ որդիք էիք դուք , ասէ , Աբրահամու , զգործսն Աբրահամու գործէիք” : շրէիցն այսպէս թուեցաւ թէ ՚ի կողմ շամարտացոց ինչ կայ բան նորա . իբրու զի ինքն զգեցեալ է զկերպարանս Տրէի . վասն այսորիկ ասացինցնա՛ թէ “Շամարտացի ես դու , ” ասէ :

“Աբրահամ , ասէ , ցանկացաւ տեսանել զոր իմ . Ետես և ուրախ եղև , : Զոր օր . զայն՝ որ ասացաւ նմա , եթէ “Ի գաւակի քում օրհնեսցին ամենայն հէթանոսք , : Իսկ Ետեսն և ուրախ եղև , զի գիտացնա զխորհուրդ գառինն զփրկութի ամենայն հէթանոսաց : “Յիսուսն ամ , ասեն , քո չիք , և զԱբրահամ տեսեր դու : Ասէ ցնոսա . մինչ չև Աբրահամ եղեալ էր , ես էի իսկ , : Եւ քանզի էր նա , և ծածկեալ էր ՚ի ժամանակի իբրև փրկեցաւ Խաչակ ՚ի ձեռն գառին , Եցոյց զնշանն իւր . իսկ իբրև էջ զաւակ սորին այսր փրկեալ գառամբն յերկրէն եգիպտացոց , և եղև անդ ժամանակս բազումս , այն ինչ՝ որ նկարեցաւն յառաջ ժամանակօք Սահակաւ , և նոքա նովին նմանութեամբ գառամբն փրկեցան : Եւ յայնմ ժամանակէ հետէ զեսուին գառինս , մինչև եկն Եհաս գառն ճշմարիտ : Եւ իբրև մերձեցաւ առ նա Յովաննէս , քարոզեաց և ասէ . “Ահաւանիկ գառ-

նրն այն, և Եւ զի եկն գառն ճշմարտութե, խափանեցան որ նմանութիք էին :

Եւ զի հայհոյեցին վասն այնր զոր ասաց նոցա՝ եթէ «Յառաջ քան զլինեին Աբրահամ եմ ես . և մինչ չե Աբրահամ եղեալ էր՝ ես էի իսկ », դիպեցոյց զանձն իւր կուրի միոյ, որ յորովայնէ մօր իւրոյ կոյր էր : Եւ հարցին ցնա աշակերտքն՝ եթէ ո՞ր մեղ է, ասէ նա ցնոսա . ոչ դորա և ոչ ընդանեաց դորա, այլ զի յայտնի լիցին գործքն այն ի դամ . և ինձ պարտ է գործել զգործս Հօր իմոյ՝ որ առաքեացն զիս մինչ դեռ առուր կայ . այս ինքն մինչ դեռ ընդ ձեզ իցեմ : Գայ գիշեր, և վերանայ Որդի ի բարձունս առ Հայր իւր . և Դոք որ լայսգ էք աշխարհի, ՚ի մառն մտանէք, և լինի խափանումն նշանացս վասն անհաւատութե բազմաց : Եւ իբրև զայս ասաց, եթուք ՚ի գեաին, և արար կաւ ՚ի թքոյ անտի իւրմէ . և արար աչս ՚ի կառու անտի, և ծագեաց լոյս ՚ի հողոյ անտի . որպէս և արար իսկ ՚ի սկզբանէ մինչ դեռ ստուերն երկնից խաւարն ՚ի վերայ ամենայնի սրբուեալ էր . և հրամայեաց լուսոյ, և ՚ի խաւարէ անտի ծնաւ : Սոյնպէս և յայսմ վայրի ստեղծաւ ՚ի թքոյ անտի իւրմէ, և ելից զպակասութի ստեղծուածոյն զայնորիկ՝ որ ՚ի սկզբանէն էր . զի յայտ արասցէ՝ եթէ այն որ ձեռին նորա լցաւ թերութի բնութեն, ՚ի ձեռն նորա կատարեցաւ և ստեղծուածն՝ որ ՚ի սկզբանէ : Եւ զի ոչ կամեցան հաւատալ եթէ յառաջ էր նա քան զԱբրահամ, հաւատացոյց զնոսա գործն՝ եթէ որդի է նա այնորիկ՝ որ ՚ի ձեռս իւրում ստեղծ յերկրէ զԱդամ առաջին : Զի ահաւանիկ զպակասութի նորա ՚ի ձեռն հողոյն ելից և կատարեաց :

Եւ զի կտամբեցէ դարձեալ զայնոսիկ՝ ոյք ասենն թէ ՚ի չորից արարածոց կաց մարդ . զի ահաւանիկ յերկրէ անտի և ՚ի թքոյն կազմեաց զպակասութի անդամոցն : Եւ զայս վասն օգտուէ նոցա . քան զի նշանք յորդորէին զնոսա և տային նոցա հաւատալ : «Հրեայք, ասէ, նշանս ինդրեն », Զի ոչ եթէ Շիլոհա եքաց զաչս կուրին, որպէս և ոչ Զուբքն Յորդանանու բժշկեցին զՆեեման, այլ հրամանն գոր-

Ժեաց ։ Նա և ջուրքն քաւութէ մերոյ ոչ եթէ նորա սրբէն , այլ անուանքն որ 'ի վերայ նորա լինին յիշեալ՝ նորա լինին քաւիւք մեր : Արդ զի ծեփեաց կաւոյն զաչս նորա , զի լուսսցեն այլք զկուրութիս սրտից իւրեանց ։ Եւ զի յորժամ հարցանէ երթայ 'ի մէջ մարդկան՝ թէ ո՛ւր է Շիլոհ , տեսանէին ըզկաւն զի ծեփեալ էր զաչս նորա ։ Հարցին զնա և ուսանէին 'ի նմանէ . ասէն . արդ երթայք ընդ նմա . և զնայցին ընդ նմա տեսանել թէ արդարեւ բանայցեն աչք նորա ։

Չգեալ երթային յայտնապէս ականիքն զկոյրն՝ որ տեսանէր 'ի ներքոյ . և ձգեալ երթայր 'ի ծածուկ կոյրն զականիսն՝ որ կուրացեալ էին 'ի ներքոյ ։ Լուաց նա զկաւն յաչաց անտի իւրոց , և երևեցաւ նմա . լուացին և նորա զկուրութի սրտից իւրեանց , և երևեցան նոցա ։ Եւ յորժամ զմիոյ կուրի զաչս բանայր տէր մեր յայնմ ժամու յայտնապէս , զկուրաց բազմաց զաչսն բանայր 'ի ծածուկ ։ Եւ կոյրն շատատես եղև նա տեսառն մերում իբրև զվաճառ , զի նովաւ վարձեցաւ տէր մեր զկոյրս բազումս 'ի կուրութենէ սրտից ։ Զի ծածկեալ են 'ի փոքր բարբառս նորա դանձք մեծամեծք , և նկարեալ էր 'ի գործ բժրշկութէ խորհուրդ նորա՝ թէ որդի է նա արարչին ։ “Երթ , ասէ , լուա զերեսս քո” . զի կարծիցէ որ թէ առ արուեստգիտութի մերձ է այս բժշկութի՝ առաւել քան առ զօրութի , յղեաց զնա լուանալ . զի ցուցցէ՝ եթէ ոչ էր երկմտեալ վասն նորա թէ բժրշկէ զնա . և 'ի հարցանելն և 'ի բանալն քարոզեսցէ զիրսն , և երևեսցին և նորա և ս հաւատք ։

Արդ թուքն նորա եղև բանալի աչաց փակելոյ ։ Եւ զաչս և զբիբս առ ջուրցն բժշկեաց , և 'ի միջոյ ջուրց առական մերձեցոյց զսրբութի իւր առ սպկասութիսն ։ Եւ յորժամ թքցեն ընդ երեսս նորա , յանդիմանեալ կշտամբեսցէ զնոսա աչք կուրաց՝ որ բացան թքոյն նորա ։ Այլ ոչ երևի նոցա կշտամբանք իւրեանց՝ թէ 'ի պատճառս աչաց կուրաց որ բացան՝ ասաց նա , թէ “Որ տեսանիցեն՝ կուրացին” . այս ինքն առ կոյրսն՝ զի տեսցեն զնա մարմնապէս , և առ ականիսն՝ զի ոչ երևէր նոցա հոգեպէս ։ “Կաւ , ա-

սեն, արար 'ի շաբաթու աստ», : Թողին նորա զայն՝ որ բժշկեացն, և սկսան եպերել զառնենն. իբրև զայն՝ որ ասացին առն այնմիկ՝ որոյ երեսուն և ութամ էր հիւանդութեն նորա. «Ո՞վ, ասեն, հրամեաց քեզ առնուլ զմահիճս քո», և ոչ եթէ սա՞ բժշկեաց զքեզ : Սոյնպէս և յայտմ վայրի «Կաւ, ասեն, արար 'ի շաբաթու աստ», : Եւ առանց կաւու ոչ նախանձեցան ընդ նա, և օտարացուցին զնա 'ի ժամանակին իբրև բժշկեաց նա զայրն զայն զՋրդողեալ՝ որ ձայնիւն բժշկեցաւ : Զինչ արար նմա իբրև բժշկեաց զնա. 'ի ձեռն բանին պարզեցաւ նա և յստակեցաւ : Արդ որ խօսի, զչ. . . լուծանէ՞ ըստ նոցա բանիցն. այո : Թէ այդ այդպէս իցէ, ո՞վ շատ էլոյծ զնա. փրկկիչն մեր որ բժշկեացն, եթէ նորա որ խօսեցան նախանձու 'ի վերայ բարերարին իւրեանց :

Եւ զի ասէ. «Ամենեքեան որ յառաջ քան զիս եկին, գողք էին և աւազակք», վն թեւդայի և Յուդայ ասաց :

ԳԼՈՒԽ ԺԵ

Եւ անդ էր, ասէ, հիւանդ մի, Ղազար անուն էր նորա : Եւ առաքեցին առ տէր մեր քորքն նորա և ասեն. տէր, ահաւանիկ զոր դու սիրէիր՝ հիւանդացեալ և անգեալ կայ» : Արդ համեմատեալ դու զբարբառս կենարարին, և ուսիր եթէ նմանող են միմեանց : Առ կոյրն ասէ. «Ոչ դորա մեզ է, և ոչ ընտանեաց դորա, այլ զի յայտնի լիցին գործքն նոյ 'ի դմա», և 'ի հիւանդութեն Ղազարու ասէ. «Այս հիւանդութի չէ 'ի մահ, այլ վասն փառացն նոյ, զի փառաւորեսցի Որդի նոյ 'ի նմա» : «Ասէ ցաշակերտսն. եկայք երթիցուք մեք 'ի հրէաստան : Ասենցնա. Հրեայքն խնդրեն զքեզ սպանել, և դու դարձեալ միւսանդամ երթաս անդր» : Այլ ուր չարչարանքն են, ասէ, անդ ընթանայ բժիշկ. առ քարկոծիւն երթամ ես, զի փոխանակ քարկոծչացն եղիցին նորա թարգմանիչք : «Հաւատացին, ասէ, անդ բազումք 'ի նա», :

«Ոչ, ասէ, երկոտասան ժամ է յաւուր. եթէ որ

զնայ լուսով, նա ոչ գայթաղի, զի տեսանէ զոյս, »
 Զայս կամեցաւ առական և օրինական ուսուցանել
 առաքելոցն՝ թէ մինչ կատարի ամն աւետեաց, զինա
 ինքն է մայր ամսոց, ոչ գայթաղին Հրեայք՝ ի սպան
 ման նորա, այն՝ որ ՚ի նմա թագաւորելոց էր խաւարն
 ՚ի վերայ Սիոնի : «Ոչ երկոտասան ժամ է աւուր, » .
 այս ինքն զի երկնչիք դուք ՚ի քարկոծելոյ իբրու ընդ
 ձեզ եմ ես . սակայն որ ՚ի ձէնջ ընդ իս և փոխանակ
 իմ ոչ չարչարի : Այլ հասանէ ձեզ խաւար լի չար
 չարանօք յորժամ վերանամ ՚ի ձէնջ, և թողում
 գձեզ : Եւ առջիք զպսակս, որպէս ես զի պսակեցայ
 և վերացայ ՚ի ձէնջ : «Եկայք, ասեն, երթիցուք, զի
 և մեք ընդ նմա մեռցուք, » : Ստուգեալ էին, թէ եր
 թան ընդ նմա՝ քարկոծին . վասն այսորիկ մի թա
 րեաց և քաջալերեաց զնս, և եբարձ՝ ՚ի նոյն զերկիւղն :
 «Վ ազար, ասէ, բարեկամ մեր մեռաւ . և ես ու
 րախ եմ վասն ձեր, » : Եւ եթէ ուրախ եղև, վասն էր
 ելաց նա իբր չոբան : Տես դու ցայն վայր եթէ նորին
 իսկ մերձաւորքն որչափ ինչ հեռի եղեն ՚ի նմանէ :
 Եւ զոր օրինակ մարդ՝ որ ամենայն բնութիւն թաղեալ
 կան ՚ի նմա, և զմի ՚ի նոցանէ ՚ի տեղոջ իւրում ծա
 գէ զնա, սոյնպէս և տէր մեր զքաղցու թի՝ առ հաց,
 և արտասուք առ սիրելին : Ամենայն բժիշկք յառա
 ջագոյն մինչ չև մեռեալ իցէ մարդոյն՝ աշխատին և
 վաստակեն յոմն . իսկ բժիշկն Ղազարու մեռեալ
 հայէր նմա, զի ՚ի մահու անդ նորա ցուցցէ բժիշկն
 զքաջութիւն առաքինութիւն իւրոյ : Ուրախ եղև իբրև
 լուաւ, և ելաց իբրև եկն : Յայտ արար՝ եթէ մեռաւ
 նա մինչ չև նորա եկեալ էր, և եհարց եթէ ո՞ր ե
 դիք զնա . զկնի գալոյն ելաց : Գարձեալ թէ ՚ի յա
 րութեն մեռելոց ասաց անդ մեծամեծս բանիւք, և
 յայտ արար և կնքեաց գործով, զի հաւատարիմ լի
 նիցի եթէ ճշմարիտ մարդկութիւն էաւ նա : Վասն այ
 սորիկ ելաց և յայտ արար զհաւատսն Մարիամու և
 Մարթայի, զի երկիր պագին նմա, և խոստովանե
 ղեն նմա առաջի այլոց, այնոցիկ՝ որ խոստովան լինին ՚ի
 նա : Ասեն . հրաման ետուն եթէ ՚ի բաց արասցեն զնա :

Եւ այն՝ զի ասէ՝ «Տէր, եթէ աստ լեալ էիր», քանզի յղեցին առ նա՝ և նա ոչ կամեցաւ գալ, զի տացին եթէ այսպէս կամք եղեն տեառն՝ զի մեռցի Ղազար. և ոչ ինքն եկն, և ոչ առաքեաց թէ բժշկեսցի: Իսկ այն՝ զի ասէ՝ «Եթէ աստ լեալ էիր դու», փոխանակ զի կամիս դու, լուր զնա: Բայց դարձեալ, քանզի լուեալ էր նոցա յաշակերտաց անտի՝ թէ յոր ժամ ննջեաց նա, զարթեան ալիքն: Եւ դարձեալ, ՚ի ժամանակին մինչ ոչն էր ընդ նոսա, զարթեան և խռովեցան զբօսանք ծովու: Խօսեցան մարդկապէս եթէ ուր լոյս է, անդ ոչ մտանէ խաւար. և ուր կեանքն են, ոչ համարձակի մահ: Ելաց նա, զի յայտ արասցէ՝ եթէ մեռաւ. և զի բացցէ դուռն ասելոյ՝ «Մի՞թէ սա՞ եբաց զաչս կուրին», և կամեցան արդէ լուր զնա միով. խոստովան եղեն ՚ի նա ահամայ միւսով: Ո՛վ կեցուցիչ Ղազարու, կեցո զանձն քո: Խոստովան եղեն դարձեալ և յայնմիկ՝ որ ուրացան զտէր:

«Երդ, ասէ, հոտեալ իցէ»: Եթէ նստէիր դու առ ոտս նորա որպէս Մարիամ, լսէիր դու ՚ի նմանէ որպէս Մարիամ՝ թէ նմա ամենայն ինչ գիւրին է: «Ես իսկ եմ, ասէ, յարութիւն և կեանք. ամենայն որ հաւատայ յիս, թէպէտ և մեռանի, կենդանի է նա»: Յայտ է՝ եթէ որ կենդանի է և հաւատայ յիս, յաւիտենից նա ոչ մեռանի: Այս ինքն ոչ եթէ յաւիտենից մնայ նա ՚ի մահու անդ, զի կենդանանայ. նա և ոչ յաւիտենից տիրէ ձեռն մահու: Բայց ոմանք վասն կատարածի աշխարհիս ասեն զնա, եթէ այնքիկ՝ որոց գալուստն հասանէ՝ ոչ մեռանին. իբրև զայն՝ զի ասէ. «Որ մնացեալն լինին ՚ի գալուստեանն՝ ոչ ննջեսցեն»:

Ըրտասուեաց տէր մեր ՚ի վերայ Ղազարու, զի ցուցցէ եթէ ոչ կարէ յարուցանել զնա. և իբրև կարծեցին նոքա այսպէս, ա՞ծ յայտնեաց զճածուկ կատակուծի նոցա, զայն՝ զի ասէին. «Ոչ կարէ սա այսպիսի ինչ առնել՝ թէ և սա մի մեռցի»: Թերևս ասիցես, եթէ ոչ ասացին նոքա եթէ ոչ կարէ յարուցանել զնա: Այլ նոքա որ ինչ ընդդէմ անծուծէն բախէր՝ ասացին. զի եթէ լալով ելաց, յայտ արար՝ եթէ ոչ կամէր ընդ մեռանել նորա: Արդ ոչ

բռնադատէր ընու թի նորա զմահն որպէս նոյ, զի մի թողցէ զմահ տիրել 'ի վերայ նորա : Արդ իբրև ցուցին նորա զայսն կատակութի իւրեանց, դարձաւ նա եցոյց զանձութիւն իւր : Եւ այն՝ որ խռովեցաւ, իբրև զայն՝ զի ասէ . «Մինչև յերբ իցեմ՝ ընդ ձեզ և անսացից ես ձեզ » . և իբրև զայն է՝ զի ասէ . «Չանձրացաւ անձն իմ՝ ազգաւն այնուիկ » : Փորձեցին զիս, ասէ, տասն անգամ . և սորա քսան անգամ, տասն տասն :

Կնաց երթալ հանել զմեռեալն 'ի գերեզմանէն . և հարցանէ՝ եթէ «Ո՛ր եղիք զնա : Եւ արտասուէր, ասէ, տէր մեր » : Արդ եղէն արտասուք նորա իբրև զանձրև, և Ղազար իբրև ցորեան, և գերեզմանն իբր զերկիր : Ետ զձայն իւր իբրև զբողոքս : Խռովեցաւ մահ 'ի ձայնէ անտի . ոստեաւ Ղազար իբրև ցորեան, ել և երկիր եպագ տեառն իւրոյ կենարարի : Ժամանակէր նա զնշանս իւր, և ժամանակեալ լինէր նոցա . որպէս եցոյց զանձն իւր կուրին՝ որ յորովայնէ մօր իւրոյ կոյր էր : Եւ եկաց մնաց անդէն 'ի տեղոջն գերկուս աւուրս մինչև մեռցի Ղազար : Կեցոյց զՂազար, և մեռաւ ինքն փոխանակ ընդ նորա : Իբրև եհան զնա 'ի գերեզմանէ անտի և բազմեցաւ ընդ նրմա, թաղեցաւ ինքն 'ի խորհուրդ իւրոյն զոր արկնա՝ 'ի վերայ գլխոյ նորա : Արդ խայտառակեցաւ մահ և ագահութիւն յետ չորից աւուրց . խայտառակեցաւ և զօրութիւն մահու, զի դարձոյց անդրէն զմեռեալն . զի գիտասցէ՝ թէ նմա դիւրին է յետ երից աւուրց թողուլ զնա : Զի բերանն այն՝ որ կարդաց և եհան զմեռեալն 'ի գերեզմանէն չորեքօրեայ, ճշմարիտ է խոստումն նորա՝ եթէ յերիւր աւուր ինքն գլխովին կենդանանայ և յառնէ : Խայտառակեցաւ անդ ագահութիւն, այն՝ որ 'ի մէջ Յուդայ դարանակալն եղև նմա, և երեսուն արծաթով վաճառեաց զնա . յանդիմանեցաւ՝ եթէ ոչ վասն զի արար զանձն իւր անձ՝ փոյթ ինչ էր նմա մատնել զնա . որպէս ոչ վասն աղքատաց փոյթ ինչ էր նմա վաճառեալ զեւղն :

1 ԅօրինակին 'ի լուսանցան Մարիամ :

Արդ եկն նա 'ի Բեթանիա, և յարոյց զսիրելին իւր, և թաղեաց ինքն զանձն իւր 'ի խորհուրդ իւրոյն : Ուրախ արար զՄարիամ և զՄարթա, և խոյտառակեաց զգոթոս և զագահուածի . զգոթոս՝ զի ոչ յաւիտենից լաւանայ 'ի վերայ նորա, և զագահուածի՝ զի ոչ թէ յաւիտենից վաճառէ զնա : Զի նա յերկր առուր ասաց՝ քայ յառնեմ . զի յորժամ լուիցեն եթէ դժուարին է այս, հայեսցին նորա 'ի չորեքօրեայն՝ որ յարեալն : Ասաց նա՝ որ ինչ դժուարին է քան զնա . զի այնուիկ զոր կատարեաց առ Ասղար, հաւատարիմ լիցի վասն այնորիկ՝ զոր ասացն վասն անձին իւրոյ . «Մատիք, ասէ, և 'ի քաց արարէք զվէմն», : Եւ այն՝ որ կեցոյց զմեռեալն և դարձոյց անդրէն զչուռնն, ոչ կարէր բանալ զգերեզման և 'ի քաց առնել զվէմն . և այն՝ որ ասաց աշակերտացն, եթէ ունիջիք հաւատս քան զհատ մանանխոյ, ասաւ ջիք լերինդ թէ փոխեաց՝ և փոխեսցի յերեսաց ձերոց, զվէմն 'ի բերանոյ անտի գերեզմանին ոչ կարէր փոխել բանիւ : Այլ կարէր նա և զվէմն բանիւ իւրով վերացուցանել, այն՝ որ ձայնիւ իւրով մինչ դեռ 'ի խաչի անդ կայր, զվէմն և զգերեզմանս պատառեաց : Այլ քանզի բարեկամ նորա էր Ասղար, ասէ . բացէք դուք ձեզէն, զի հարցի հոտ նեխոյն 'ի քիմն ձեր . և լուծէք զնա դուք ինքնին որով պատեցէքն զնա, զի ծանիջիք զգործս ձեռաց ձերոց :

Ս ասն այսորիկ 'ի ժամ մահուան նորա ոչ դիպեցոյց տէր մեր զանձն իւր 'ի դեօղ անդր, զի մի ասիցեն եթէ ուխտ ինչ արարին 'ի միջի իւրեանց : «Եւ եթէ թոյլ տամք, ասեն, ամենեքին հաւատան 'ի նա . և դայցեն այնուհետեւ Հոռոմք, և բառնայցեն զագգս մեր, զօրէնս և զտեղիս», . զի ընդ իշխանութիւն Հոռոմոց հնազանդեալ էին : Այլ եկն տէր մեր, և թագաւորեաց նշանօք իւրովք, և աշխարհ զնաց զկնի նորա : Գուցէ, ասէ, լուիցեն հեթանոսք եթէ թագաւոր ծնաւ նոցա . զի որդի Գաւթի կոչեցին զնա : Եւ ոչ այսչափ միայն, այլ և խորհեցան իսկ յափշտակել և առնել զնա թագաւոր : Վասն այսորիկ ասէին՝ ըսպանցուք, զի մի դայցեն Հոռոմք, և աւարեսցեն ըզբաղաքս մեր և զագգս :

Շմաւոն բորոտ հաւատայր, և տէր մեր բարի առնէր. և 'ի միջոյ հաւատոցն և բարերարուէն հալածեցաւ բորոտութիւն: Իսկ զիւրոյ կարէր բորոտութիւն կալ մնալ 'ի մարմնի անդ Շմաւոնի, մինչ տեսանէր զսրբիչ բորոտութիւն զի բազմեալ էր 'ի տան Շմաւոնի: Թէպէտ և մարդկութիւնորա 'ի տան Շմաւոնի բազմեալ էր, սակայն անութիւնորա 'ի միտս Շմաւոնի լուծեալ էր. որպէս և 'ի Շմաւոն 'ի համաւնուն նորա: Արդ զիւրոյ կարէր մեռեալ բորոտութիւն կալ մնալ 'ի տեսանել անդ իւրում զՂազար մեռեալ զի կենդանացաւ և յարեաւ: «Եթէ աստ լեալ էիր, ասէ, ոչ էր մեռեալ եղբայր մեր»: Արդ զի բորոտեցաւ Շմաւոն, իբրու սրբիչ բորոտութիւն 'ի տան նորա բազմեալ էր. և զիւրոյ մարթ էր լինել 'ի միում բազմականին զօրութիւն հալածիչ, և բորոտութիւն հալածական. թերևս իբրև զայն զՉակքէի մաքսապետի. «Այսօր եղև, ասէ, կեանք տանս այսօրիկ»: Վարձս պաշտաման նորա ետ նմա զսրբութիւնն:

«Ալ խորհուրդ արարին, ասէ, քահանայապետքն, զի և զՂազար սպանցեն»: Եւ օրէնք հրամայեն՝ եթէ որ սպանէ, մեռցի: Եւ յորժամ սպանանէք զնա, դարձեալ ոչ կարէ կեցուցանել զնա. ոչ ահա պարտ էր ձեզ երկնսէլ, զի մի սպանցէ զձեզ բան բերանոյ նորա, այն՝ որ կեցոյցն զՂազար: Այլ կայէնի այսպէս թուեցաւ՝ եթէ սպանեմ մարդ, և խաբեմ զԱստուած: Եւ մարդ սպանաւ, զի մահականացու է. այլ անօր ոչ խաբեցաւ, զի զիտակ է ամենայնի:

«Արթ էր, ասէ, վաճառել զեւղդ զայդ երեք հարիւր դահեկանի, և տալ աղքատաց». և ասաց Յուդա, այն՝ որ վասն զի ետես զնա տէր մեր զի քողցեալ էր արծաթով, հազարապետ քսակակալ 'ի վերայ արծաթոյն արար զնա զի յագեսցի, զի մի եզիցինա վասն արծաթոյն մասնիչ. զի լաւ էր նմա գողանալ արծաթ, և ոչ մասնել զարարիչն արծաթով: Ա՛ւմ պիտոյ էր անդ քսակ, ուր հինգ նկանակ հացն, կամ ուր 'ի ջրոյ անտի գինի, կամ դեղս աչաց որդոյն Տիմէի դնել, կամ ուր պահանջէին եր-

կուս երկուս դրամս : «Մի խնդայք, ասէ, զի այսք
 Հնազանդին ձեզ» . զի աւանիկ Յուդա սկարիովտայ
 Հանէր զգւս : «Այլ խնդացէք, ասէ, զի անուանք
 ձեր գրեալ են յերկինս ընդ հրեշտակս» . և Յուդա
 գրեալ է յերկիր ընդ խաչահանուսն : Հան Յուդա
 զգւս, զի ինքն թշնամին * տեառն մերոյ պատմեցէ
 խաչահանուաց ընկերացն իւրոց՝ թէ արգարեւ Բեզ-
 զերուդաւ հանէ տէր մեր զգւսն . և զի յամօթ լի-
 ցի մատնիչն՝ եթէ դեք երկեան ՚ի գողոց և ելին,
 գող արծաթոյն յարարչէ անտի արծաթոյն ոչ եր-
 կեաւ : Թեբւս զայս ոչ յիշեաց, և արկ խիղդ անձին
 իւրում և հեղձաւ : Եւ զի մի ասիցեն եթէ ընտրեաց
 իւր մատնիչ ՚ի դէմն աշակերտի և ոչ գիտաց, ասէ .
 «Մի ոմն ՚ի ձէնջ սատանայ է» . իբրու զանուսն Յու-
 դայ ոչ յիշեաց, զի մի խայտառակեցցէ զնա՝ եթէ կա-
 մեցեալ էր ապաշխարել : Եւ ՚ի լուանալ անդ՝ ոչ ա-
 րար զսկիզբն ՚ի Շմաւոնէ ՚ի գլխոյ անտի աշակեր-
 տացն . զի եթէ գլուխն հրեշտակացն եթող յայնմ
 ժամու զպատիւն փառաց իւրոց, զիարդ կարէր գլուխ
 աշակերտացն կալ յաշտիճան պատուի իւրոյ . այլ
 ուսու նմանել գլխոյն հրեշտակաց : Պատիւ բարձ-
 րեալ բնութեն տեառն մերոյ զպատիւ խոնարհու-
 թեան մարդկութեան իւրոյ զգեցեալ էր ՚ի ժա-
 մու անդ լուանալոյն :

ԳԼՈՒԽ ԺԸ

«**ՈՒԾԻՔ**, ասէ, զովանակդ և ածէք առ իս» :
 Ի մերոյ սկսաւ, և առ յովանակն կատարեաց . ՚ի Բեթ-
 զահէմ մնրով, և յերուսաղէմ յովանակով : Իբրև
 եկն եհաս յերուսաղէմ, ետես զնա և սկսաւ լալ
 ՚ի վերայ նորա : Աբրահամ ետես զօրն նորա և ու-
 րախ եղև . իսկ նա ետես զերուսաղէմ և ելաց ՚ի
 վերայ նորա . ելաց զի ոչ ուրախ եղև սա : «Եթէ զիւ
 տէիր դու, ասէ, դոնէ զայս զօրս զխաղաղութես քո .

* Ի լուսանցս օրինակին գրեալ էր . «զՅուդայ ասէ Բեզզերուդ, զի
 նա դև հանէր» :

այլ ծածկեցաւ, ասէ, խաղաղութի՛ն յերեսաց քոց » : Աբրահամ հայր քո զօր իմ միայն ետես և ուրախ եղև . իսկ դու և զօր և զտէր աւուրն : Սա է որ ելաց փոխանակ այնոցիկ՝ որ ոչն եղէն ուրախ ընդդէմ օգնականին իւրեանց : Ելաց դարձեալ վասն աւերածին՝ որ լինէր քաղաքին . իբրև զայն՝ զի ասէ . « Ապք դուք ՚ի վերայ անձանց ձերոց , զի եկեսցեն աւուրք՝ զի ասասցեն լերանց եթէ ծածկէք զմեզ » , այլ լովքն հանդերձ : « Ետես Աբրահամ զօր իմ և ուրախ եղև » , գառամբն ծառոյն . զի նա ելոյժ և արձակեաց զԽաճակ կապեալ . որպէս և ելոյժ տէր մեր զկապանս հեթանոսաց ՚ի ձեռն խաչին : Ի Բաղամայ ծածկեցաւ տեսիլն հրեշտակին . և ՚ի ժողովրդենէ անտի՛ որ զխորհուրդս Բաղաման գիտէր, ծածկեցաւ տէրն խաղաղութեան . ՚ի նմանէ ծածկեցաւ խաղաղութիւնն , ՚ի նոցանէն և տէրն խաղաղութեան :

Ղաղակէին մանկտին և ասէին . « Օրհնութի՛ն որ դուդ Դաւթի » : Քահանայապետք և դպիրք բարկացան և ասէն ցնա . « Ոչ լսես դու զինչ ասեն սոքա » . այս ինքն ասէն՝ եթէ ոչ են քեզ քաղցր օրհնութի՛քս մեր . լռեցո դու զնոսա : Առ ծնունդն նորա և առ մահն նորա տղայքն անմեղք ընդելուզեալ էին ՚ի պսակի անդ չարչարանացն նորա : Ցնծացաւ մանուկն Յովաննէս ընդ առաջ նորա ՚ի մէջ որովայնին . և կոտորեցան մանկտին ՚ի ծննդեան անդ նորա , և եղէն ողկոյքք հարսանեաց նորա : Եւ աղաղակեցին մանկտին դարձեալ զօրհնութի՛ն նորա իբրև եկն եհաս ՚ի ժամանակ ծննդեան նորա սպանման : Խռովեցաւ Երուսաղէմ ՚ի ծննդեան անդ նորա . որպէս խռովեցաւն դարձեալ և տագնապեցաւ յաւուրն՝ յորում եմուտ անդր : Իբրև լուան դպիրքն և զչարացան , և ասէն ցնա « Սաստեա դու մարդկանդ լի լռեսցեն » , , ասէ ցնոսա . « Եթէ դոքա լռեսցեն , սակայն քարինքդ աղաղակեսցեն » : Իսկ նոքա ընտրեցին իւրեանց զի մանկտին աղաղակեսցեն և ոչ քարինքն . եթէ գուցէ յաղաղակել ընութեց քարանց ՚ի միտ ուրեք առնուցուն կուրացեալքն , սակայն պահեցաւ ՚ի սոյն իսկ այս աղաղակել քարանցն ՚ի ժամանակ խաչելութե

նորա . զի 'ի լուել խօսնոցն , խոււք քարոզեցին զմեծութիւն նորա :

“Այժմիկ դատաստանք են աշխարհի . այժմիկ և իշխան աշխարհիս այսորիկ ընկեցեալ լինի արտաքս , և իշխան ոչ արարածոց և ոչ մարդկան ամենայնի , Յայնմիկ՝ զի արտաքս ընկեցեալ լինի , յայտ արար՝ եթէ ոչ է նա գոյ , և ոչ իշխանութիւն ունի նա : Որով իւրք ընկեցեալ լինի նա արտաքս , Յովաննէս մեկնէ . “Ահաւասիկ դառն անյ , որ բառնայ զմեզս աշխարհի , և Եւ զի իշխան կոչեցաւ նա , իբր զայն՝ զի ասէ . “Աստուածքն հեթանոսաց չեն աստուածքք , և “Ոչ է ձեզ մարտ պատերազմի ընդ մարմնոյ և արեան , այլ ընդ պետութիւս և ընդ իշխանութիւս և ընդ աշխարհակալս աշխարհիս խաւարիս այսորիկ՝ որ 'ի ներքոյ երկնից ” . իբրև զայն է՝ զի ասէ . “Որոց անձ աշխարհիս այսորիկ կուրացոյց զմիտս նոցա , զի մի՛ հաւատասցեն ” : Սոյնպէս և այս իշխան աշխարհիս ընկեցեալ լինի արտաքս : Դարձեալ ասէ 'ի միում՝ վայրի . “Որոց անձն իւրեանց պորտն իւրեանց է , և փառքն ամօթն իւրեանց ” :

“Սէք , ասեն , լուաք յօրինաց՝ եթէ քրիստոսն յաւիտեան կեայ ” . այն իսկ է զոր ասէ . “Մի պակասեցէ , ասէ , մինչև եկեսցէ՝ որոյ իւրն է ” . և “Մարգարէ , ասէ , յարուսցէ ձեզ տէր Աստուած իբրև զիս , նմա լուիջիք ” : “Եւ դու , ասեն , ասես՝ թէ պարտ է վերանալ որդոյ մարդոյ ” : Այս ինքն զի նորա զկատարած աշխարհիս ասեն՝ որ դայ , զի մի գալուստ ասեն : Ամ՝ վասն ամենայն մարգարէուէն ասացին՝ զի լուաքն յօրինաց : Իբրև զայն՝ զի ասէ . “Որպէս և զրեալ է յօրէնս նորա , եթէ ատեցին զիս տարապարտուց ” : Եւ 'ի Դաւիթ գրեալ է այս . “Չատելութիւն 'ի նանիր ատեցին զիս ” . և “Մեղաւորք՝ որ ատեն զիս տարապարտուց ” : Ուր թագաւորն է , անդէն և արքայութիւն . վասն այսորիկ ասաց . “Արքայութիւն անյ 'ի ներքս 'ի սրտի ձերում է . ոչ , ասէ , գոյ արքայութիւն անյ աւուրբ խտրելոյ ” . զի պահին նորա զժամանակս և զազգս՝ եթէ ահա 'ի նոցանէ ծագելոց է : Քանզի լուեղև զնմանէ երեսուն ամաւ յառաջ , և բազմացան համաւաք՝ ի պատ-

Ճառս ծննդեան նորա, և ընդ այն ամս իսկ յարեալ թեւեղաս և ընկերք իւր. զի զնոսա կոչեաց աւազակրս, զի կանխեցին յառաջագոյն գողանալ. և սկսան, ասէ, յափշտակել զանունն Քրիստոսի յամենայն կողմանց: Վասն այսորիկ յամօթ արար զնոսա տէր մեր, զի ոչ եթէ ՚ի ծածուկ և պահովք խնդրէին զնա տեսանել:

“Աւրախ լեր, ասէ, դուստր սիրնի, զի ահաւա սիկ թագաւոր դայ ՚ի քեզ. և ծագեցցէ աստղն Յակոբայ. և ծագեցից ձեզ պաշտօնեցից անուան իմոյ զարեգակն արդարութեան. և սա, ասէ, սրբէ զազգս բազումս, ”: Սկսաւ տէր մեր յամօթ առնել զնոսա, զի ՚ի ծածուկ դարանօք եկին: Գողք են և աւազակք, զի ոչ ցուցին զանձինս իւրեանց յայտնապէս: Ահաւանիկ տէր խաշինն իբրև մտանէր ՚ի գաւիթ իւր ընդ դուռնն, այս ինքն ՚ի ժառանգութիւն իւր համարձակութիւն, նշանօք և արուեստիւք քաջութիւն, ահա ՚ի ներքս ՚ի սրտի ձերում է վկայութիւն իւրովք. ոչ թաքստեամբք, եթէ կարօտասցին խընդրողք նորա պահպանութիւն խտրելոյ: “Եթէ ոչ գործեմ զգործս, ասէ, մի հաւատայք ինձ, ”: Եւ նոքա յայտնէին՝ թէ ոչ էին Քրիստոսք. վասն այսորիկ ՚ի ծածուկ խնդրէին գողանալ զմարդկութիւն: Յանդիւմանէր զնոսա հպարտութիւն ամբարտաւանութեն՝ որ էր ՚ի նոսա, և ստուծիւն կեղծաւորութե զոր զօրէին. վասն այսորիկ երկնչէին նոքա յայտնել: Իցէ, ասէ, մեծ ոք ասաց թեւեղաս. եթէ յանձն առցեն նմա՝ փորձեցէ զնոսա. և եթէ ոչ լինիցի նա, իբրու թէ վասն այլոյ ուրուք ասաց, իբրու ինքն, ասէ, վասն անձին իւրոյ ասէր: Եւ անտի ել այն՝ զի ասէին. “Ահա Քրիստոս յորժամ եկեացէ, ոչ ոք զիտէ ուստի է, ”:

Իշղծաւ ապականեցաւ այն՝ զի ասէր. “Ի Բեթղա հէմ գեղջէ ծնանելոց է Քրիստոս, ”: Եւ զի բազմացան Քրիստոսք, անցեալ կային ՚ի մէջ բազում խորհրդոց. ասէն. թերևս զիտասցեն իրիցունք մեր՝ թէ սա իցէ արդարեւ Քրիստոս ճմարիտ քան զամենեսին: Եւ վասն այսորիկ ասաց նա նոցա. “Եթէ այլ ոք եկեացէ յանուն անձին իւրոյ, նմա հաւա-

տասըիբ ,, : Քանզի բազումք գնացին զկնի նորա . վասն այսորիկ պատմէ նա վասն համարձակութեանն լինել գալտեան իւրոյ , որպէս և ծնունդ իւր : «Եթէ ասիցեն ձեզ՝ եթէ ահաւասիկ աստ է , մի հաւատայք . որպէս փայլակն , ասէ , զի փայլէ » : Եւ որպէս եկին գողք ՚ի պատճառս ծննդեան նորա , գան և աւազակք ՚ի պատճառս գալտեան նորա , և բազմանան համբաւք : Մի այսու հետե ելանիցէք խնդրել զնա , զի մի վարիցէք . կամ առ խռովին , կամ զի մի իցէք որսացեալ : Արդ քանզի նա ինքն է տէր արքայութեանն , նա ինքնին կամեցաւ և սրբեաց զգաւառան զբարձունս և զվերինս յանձն իւր , և նա սրբեաց ըզնեբբինս : Իսկ այն՝ զի ասէ «Մաքրեսցէ զտուն արքայութե իւրոյ յամենայն գայթագղութի » , վասն երկրի և արարածոց . զի նորոգէ զնոսա , և բնակեցուցանէ ՚ի նոսա զարդարս իւր :

«Այ ձեզ , ասէ , օրէնսդ իտացդ , զի թագուցանէք դուք զփականս » . այս ինքն զի ծածկեցին զգիտութիւն յայտնութե տեառն մերոյ , որ ՚ի մարդարէս անդ էր : Զի եթէ ինքն տէր մեր դուռն է , որպէս և ասաց , յայտ է թէ և փականք գիտութեն նորա են . ընդ այս դուռն կենաց ոչ կամեցան մտանել գպիրքն և փարիսեցիքն . իբրև զայն զի ասէ . «Ահաւասիկ արքայութիւն ՚ի նեբքս ՚ի սրտի ձերում է » . այս ինքն վասն անձին իւրոյ , զի ՚ի միջի նոցա կայր : Զգեցան մեղք հնարօք զանօթս իւրեանց , և կացին ՚ի վերայ կամրջին՝ որ անցուցանէր ՚ի տուն կենաց . զի շունչք և ոգիք ՚ի տունն կենաց մի կայցեն : «Թագուցէք , ասէ , զփականս » :

Եւ զի ասէ զկնի նոցա . «Եկեսցէ արիւն ամենայն արդարոց » . փոխանակ զի սպանին նոքա զվրէժխրն . դիրն սպանման նոցա , և խնդրի վրէժ նոցա ՚ի ձեռաց նոցա : Զի այն՝ որ զգատաւոր սպանանէ , բարեկամ է նա սպանողաց . յայնմիկ՝ զի իբր առ ՚ի նմանէն՝ ջնջեաց նա զվրէժխնդրութիւն , և ընդարձակեաց ճառնապարհ սպանողաց : Եւ զի ասէ «Յարենէ անտի Աբելի արդարոյ մինչև ցարիւնն Զաքարիայ » , ոչ եթէ մինչև անդր միայն , այլ մինչև ցայսօր ասէ : Քանզի ինքն ՚ի միջի նոցա կայր , զարեան իւրոյ զվրէժխրն .

դրուածին ոչ արար, մինչ չե ևս էր սպանեալ զնա . զի մի ասիցեն՝ եթէ հանդերձեալ էր այս լինելւ Աւրդեա վճիռ դատաստանի վասն առաջնոցն, զի զգուշացին վասն վերջնոցն . և ետ ապաշխարուածի վասն սպանանելոյն զնա, այն զի ոչ սպանման մարգարէիցն չիք ապաշխարուածի ըստ օրինացն . զի այսպէս ասէ . «Որ սպանանէ, մեռցի » . և ոչ ասէ՝ տես, [Թէ դարձցի՝] Թող նմա . վասն իւրոյ սպանուածէն ետ նոցա ապաշխարուածի՝ եթէ կամեցին : Սպանուածք վերջնոցս խոստովան եղև ժողովուրդն՝ եթէ հաղորդ և կցորդ են նոքա սպանման առաջնոցն . և խոստովանուածք բերանոյ իւրոյ նուաղեցաւ ՚ի ձայնէ անտի Ճշմարտուածէն . զի կոչեաց ՚ի սպանումն մարգարէիցն զհարսն իւր, և ոչ ամաչեաց : Եւ զոր օրինակ հաղորդեաց և կցորդեաց նա զորդիս նոցա՝ որ ոչ էին ծնեալ՝ ՚ի սպանումն փրկչին, սոյնպէս հաղորդեաց և կցորդեաց զկամս չարուածէն նոցա և իբրև ոչ գիտէին՝ ՚ի սպանումն մարգարէիցն . զի ծանեան նոքա զորդին՝ Թէ տէր է այգոյն, և գիտացին եթէ վրէժխնդիր է նա՝ և զենին զնա :

Անխեաց յառաջագոյն Մովսէս և ետ նոցա պատուէր հրամանի, զի ՚ի միում տեղոջ մատուցեն զպատարագս իւրեանց, և ՚ի նմին զբառն զենցեն, և խորհուրդ փրկուածէն արասցեն : Եւ ոչ սպան զնա Հերովդէս ընդ մանկտին բեթղեմացոց, և ոչ նազօրեցիքն՝ իբրև ընկեցին զնա ՚ի լեռնէ անտի, զի ոչ ունէր նա հրաման արտաքոյ քան զԵրուսաղէմ մեռանել : «Եւ ոչ, ասէ, պարտ է մարգարէի կորնչել արտաքոյ քան զԵրուսաղէմ » : Տես դու, զի [Թէպէտ և Երուսաղէմ սպան զնա, սակայն և Հերովդէս և Նազարէթ խառնեալ են ՚ի մահու անդ նորա, և խնդրի ևս ՚ի նոցանէ վրէժ սպանման նորա : Եւ ուսիր դու այսուիկ՝ եթէ ոչ ՚ի բնակչաց անտի Երուսաղէմի միայն խնդրի վրէժ արեան նորա, այլ և յամենայնէ՝ որ միանգամ ետես զնա և ելաց զնա՝ կշտամբեալ յանդիմանի ՚ի սպանման անդ նորա : Եւ զի ասէ . «Ընդ մէջ տաճարին և ընդ մէջ սեղանոյն », յայնմիկ զարուածի նոցա յայտ արար, զի ոչ ամաչեցին և ոչ ՚ի տեղոջէ անտի քաւուածէն : Եւ զի ասէ . «Քանիցս անգամ կամեցայ

ժողովել զձեզ», այն իսկ է՝ որ ասէ. «Ահա ասիկ, ասէ, այս երեք ամբ էն, զի գամ խնդրեմ՝ զպտուղ ՚ի թղենոյ այտի և ոչ գտանեմ», «Եթէ որ լուիցէ բանից իմոց և ոչ պահիցէ զնոսա, ես ոչ գիտեմ զնա», Եւ ո՛ւր է այն՝ զի ասէ «Հայր զոր ոչ դատի, այլ զամենայն դատաստանն ետ ՚ի ձեռս Որդոյ իւրոյ»: Այլ քանզի բժիշկ է նա մարդկո՞ւթէս, ասէ. «Այ եկի ես յաշխարհս եթէ դատեցից զաշխարհ, այլ զի փրկեցից, զաշխարհս», Եւ զի յայտ արասցէ՝ եթէ ամենայն դատաստանք նորա էն, ուսոյց զայն՝ որ ասէ. «Որ ոչ ընդունի զբանս իմ, բանն, ասէ, զոր ես խօսեցայն՝ նա դատի զնա»:

Եւ այն՝ զի ասէ. «Յորժամ տեսանիցէք դուք զնը շան երկեղի աւերածոյն նորա», քանզի բազում ան դամ աւերեցաւ նա, և դարձեալ շինեցաւ, ասաց նա ապականութի ընդ աւերածն նորա, և զպղծութի սրբութե՛ն նորա. զի զինի այսր հանգչի ՚ի վերայ ապականութե. այս ինքն զի մուսացեալ լինի: Զի կանգնեցին Հոռոմք դրօշս ՚ի տաճարի անդ ներքոյ իբրու զի նկարեալ էր ՚ի նոսա արծուի, որպէս և ասաց իսկ՝ թէ ՚ի վերայ թւոց պղծութեն ապականութեն: «Նշան, ասէ, երկեղի աւերածոյն նորա՝ որ ասացաւ ՚ի Գանիէէ մարգարէէ», Իսկ այլք ասեն նշան աւերածոյն նորա՝ խօզի գլուխ ետուն բերել ՚ի Հոռոմոց, և զնել ՚ի տաճարի անդ ՚ի ներքս ՚ի ձեռն Պեղատոսի: Եւ զի ասէ. «Որ ՚ի վերայ տանեացն կայցէ», այլովք հանդերձ. զի ոչ փրկին նոքա որպէս հանապազն, զի չիք ՚ի վերայ նոցա փոյթ հոգաբարձութե՛ն նորա: Եւ զի ասէ. «Այ իցէ այնոցիկ՝ որ յղիքն իցեն», և այլն ևս. վասն այնոցիկ՝ որ տանջեցան ՚ի պաշարման անդ Երուսաղէմի ՚ի ձեռաց Հոռոմոց. «Եղիցի, ասէ, նեղութիւն ժողովրդեանս այսմիկ», մինչև զորդիսն իւրեանց անգամ կերան կանայք:

«Յաղօթս կացէք և խնդրեցէք, զի մի՛ լինիցի փախուստն ձեր ձմերանի, և մի՛ ՚ի յօր շաբաթ», զի մի՛ վարիցիք դուք ՚ի ժամանակի՛ յորում չիցէ ՚ի նմա գործել. զոր օրինակ ձմեռն առանց պտղոյ է, և շաբաթ առանց գործոյ. այսպէս մի՛ վարիցիք դուք յորժամ ոչ ունիցիք պտուղ և ոչ գործս: Ի ձմեռն և ՚ի

շաբաթ՝ մին բռնութէ, և միւսն կամաց . ձմերանն բռնուէ, և շաբաթուն կամաց : Արդ ոչ բռնութի այլոց և ոչ կամք ձեր շարժեսցեն զձեզ 'ի գործոյ ան տի տեառն նյ ձերոյ : Բայց դարձեալ ձմեռն և շաբաթ՝ յայտ արար նոցա եթէ շար գալոց է 'ի վերայ նոցա : Եւ իբրև յայտնեաց նոցա զբարկուածին իւր, և եցոյց նոցա եթէ գալոց է 'ի վերայ նոցա արդարուածք, դարձաւ փութացաւ 'ի վերայ նոցա ողորմութիւն, և ուսոյց նոցա զի յաղօթս կայցեն : Այ անցուցանել զսահման պատժոցն խտուածէ՝ որ 'ի վերայ նոցա կայր, այլ փոփոխել զժամանակն և զօրն զարին մեծի՝ որ ընդդէմ նոցա է : Զի ողորմութիւն իւրով հաղորդեցաւ նա 'ի յասել անդ իւրում, եթէ 'ի գալ նեղութիւն ճշմարիտ է, և զի փախիջիք դուք՝ հանդերձեալ է . բայց յաղօթս կացջիք, զի այս հիացութիւն և ստրջուսն ձմեռն մի եկեսցէ 'ի վերայ ձեր . այն զի 'ի նմա թէ ապրեսջիք դուք՝ ոչ կամեցարուք, և փախչել յերեսաց նեղութիւն անտի ոչ կարէք դուք . և վասն շաբաթուն, զի 'ի վերայ դատարկութեն ձերոյ մի հասցէ ձեզ նեղութիւն :

Յայտ արար զհոգաբարձութիւն իւր վասն օրինացն իբրև զմանուկ օրինայն . և վերահացու եղև նոցա, զի մի լուծցին օրէնքն Մովսէսի : Եթէ գուցէ, ասէ, յորժամ գտցին 'ի ձեզ անմեղք և միամիտք, իբրու թէ պահիցեն զշաբաթ յաւուրն պատերազմին, իբրու այն՝ թէ զուխտն կտակարանաց պահիցէք, և սատակիցեն զձեզ իբրև զայնոսիկ՝ որ յայրի անդ սատակեցան : Ի ձմեռն դարձեալ և 'ի շաբաթ՝ ձմեռն հանգիստ ամենայն աշխատութե ամարայնոյ, և շաբաթ եւ թիւն օր . այս ինքն 'ի յաւուրն գալստեան . իբրև զայն զի ասէ . ցարդ և ս կայ շաբաթն նյ, զի շաբաթ կատարած է գործոց : Իբրև զայն՝ զի ասէ . «Յաղօթս կացէք, զի արժանի լիցիք զերժանել յայսմ ամենայնէ որ լինելոց է » . ասաց, ասեն, վասն հատուցման յերուսաղէմ, իբրու յայտ առնէ վասն կատարածի աշխարհիս : «Լինի ձեզ, ասէ, փախուստ » . զի շտապ տազնապի հասանէ յարուածէ անդ ամենայնի՝ որ ոչ լինին կատարեալ զինի նորա : Իսկ այլք ասեն՝ եթէ վասն առաքելոցն միայն ասացաւ, զի 'ի յուրբաթու

անդր խաւարեալ արեգակն քաջալերեալ էին . և 'ի շաբաթու անդ մեծարանեցան Հրեայք . և 'ի ձմեռն զի ցուրտ է : «Եւ եթէ ոչ էր, ասէ, 'այ կարձել զաւուրն զայնոսիկ, ոչ ապրէր ամենայն մարմն»¹ : Այլ եթէ չափ աւուրցն կարձի ըստ ժամուց, այլ ինքն ժամանակն փոքրկանայ վասն ընտրելոցն, զի մի բազմասցին նեղութիւնք նոցա, այլ կարձեսցին . այս ինքն հասցէ փրկութիւն :

Այլ զի ասէ . «Չայն ժամ ոչ որ գիտէ, ոչ հրեշտակք, և ոչ Արդի» . զի արգելցէ զնոսա, զի մի հարցցեն զնա վասն ժամուն գալստեան նորա : «Այ է, ասէ, ձեզ գործ գիտել զաւուրս և զժամանակս» : Այլ ծածկեաց զնա՝ զի արթունք լինիցիմք, և կարծիցէ իւրաքանչիւր մարդ 'ի մէնջ՝ եթէ 'ի ժամանակի իւրում ծագիցէ : Զի եթէ յայտնեալ էր՝ թէ երբ գայ նա, անհամ լինէր գալուստ նորա, և ոչ լինէր ցանկալի 'ի վերայ ազգացս և դարուցն՝ յորում յայտնելոց էր 'ի նոսա : Այլ ասաց՝ բա գայ, և ոչ եդ սահման՝ թէ երբ . և ահա ամենայն ազգք և դարք ծարաւի են նովաւ : Զի թէպէտ և ետ զնշանն դալստեանն իւրոյ, սակայն ոչ բովանդակի սահմաննոցա . զի բազում փոփոխելով եկին և անցին, իբրու կան ևս, զի նմանեալ է յետին գալուստն նորա առաջնուն : Զի ցանկացեալ էին նմա արդարք և մարգարէք, զի կարծէին եթէ յաւուրս նոցա յայտնելոց է . սոյնպէս ցանկացեալ են հաւատացեալք այսօր ընդունել զնա իւրաքանչիւր 'ի նոցանէն՝ 'ի ժամանակի իւրում, յայն միկ՝ զի ոչ ասաց յայտ զօրն ծագելոյ իւրոյ . մանաւանդ զի մի որ կարծեսցէ զնմանէ՝ իբրու թէ 'ի ներքոյ հրամանի և ժամու է նա, այն՝ որ 'ի ներքոյ քան զնա են թիւք և ժամանակք ըստ իշխանութե տէրութե իւրոյ : Եւ այն ինչ որ նովաւ հաստեցաւ, զիարդ է ծածկեալ 'ի նմանէն . զի ահաւասիկ նա ինքնին պատմեաց նոցա և զնշանս գալստեան իւրոյ : Սակայն ահաւանիկ գրեալ է և զգիտելն, վասն էր զմինն երկրորդեն, և զմիւսն թողուն : Եւ եթէ զժամանակն գիտէր և ժամն ծածկեալ էր 'ի նմանէ, ահա ժամա-

¹ Եօրինակն 'ի լուսանցն ձեռքի :

նակն ժամ է, և ժամն ժամանակի, «Այս, ասէ, այժմ ոսկր յոսկերաց իմոց», . զի նա ինքն է թօթափումն մի արտեանացն. և «Յայնմ ժամանակի, ասէ, և յայնմ ժամու ցնծացաւ Յիսուս յոգի իւր. և «Ար- թուն լերուք, ասէ, և յաղօթս կացէք, զի ոչ գիտէք դուք զժամանակն», և այլն ևս :

Օրն զայն, ասէ, ոչ որ գիտէ, ոչ հրեշտակ և ոչ Որդի», . իբրև զայն՝ զի ասէ. «Երթայք յինէն անիծեալք հօր իմոց՝ ի հուրն յաւիտենից, զի ոչ գիտեմ զձեզ», : Այլ զոր օրինակ իբրու գիտէ նա զմեղաւորս, և վասն գործոցն իւրեանց ասէ ոչ գիտեմ զձեզ, սոյնպէս իբրու գիտէ նա զժամ գալտեանն իւրոյ, վասն զի մի հարցցեն զնա վասն նորա, ասաց՝ բայ ոչ գիտեմ զնա : Այլ աղէ զայս ասասցուք՝ եթէ գիտէ՞նա զՀայր եթէ ոչ : Եւ գիտակ է նմա, որպէս և գրեալ է, եթէ «Ոչ որ գիտէ զՀայր, եթէ ոչ Որդի. և ոչ զՈրդի որ գիտէ, եթէ ոչ Հայր», . զիւրդ զժամ գալտեան նորա ոչ գիտէ : Զի եթէ զՀայր գիտէ, ո՞վ արդեւք իցէ որ մեծն է քան զՀայր՝ զի ոչ գիտէ զնա. կամ որ են պատճառք՝ զի թաքոյց ՚ի նմանէ զժամ գալտեան նորա, եթէ այսուիկ փոքրկասցի նա քան զնա, և լինիցի յայտ բնութե ՚նորա՝ իբր թէ արարած իցէ : Եթէ այդ այդպէս իցէ, յորժամ յայտնի ՚ի նմա ժամ, և հարկանի փող զի իջցէ յերկնից, լինի նա իբրև զնա : Եւ դարձեալ ասէ. «Խորհուրդ այ Քրիստոս է, որ նովաւ յայտնեցան ամենայն ծածկեալք իմաստութե և գիտութե», : Եթէ այս ամենայն ծածկեալք նովաւ յայտնեցան, զիւրդ ժամ գալտեան նորա ծածկեալ է ՚ի նմանէն : Եթէ զօրն յորում գայ ՚ի նմա ոչ գիտէ, և զորս ոչն եկն ի նոսա ոչ գիտէ : Եւ Հուրն, որ նովաւ հաստեցան՝ որպէս ասեն՝ գիտէ, զի զխորս այ քննէ, և Որդի ոչ գիտէ : Նորա վասն ժամու հարցին, և նա ած եմոյժ զօրն և ասաց՝ եթէ ոչ գիտեմ. մի՛ զի արդեւցէ զնոսա զի մի հարցցեն, և միւս՝ զի լիցին օգնականք նշանքն : Որպէս հիւանդութի առ հիւանդ, զի զօր մահուան իւրոյ ոչ գիտէ : Այլ յարգեաց նա զնշանան իւր, զի յօրէ յառաջում ամենայն ազգք և դար կարծիցէ՝ եթէ յաւուր իւրում ծագելոց է գալուստն :

Արթուն կացէք, զի մարմին յորժամ ննջէ, տիրէ 'ի վերայ մեր բնութի, և ոչ ըստ կամաց մերոց գործի 'ի մեզ. ըստ սաստկութե բնութեն տիրէ գործն: Եւ շունչ՝ յորժամ թագաւորէ 'ի վերայ նորա քուն ծանրութե, այս ինքն կարճամտութի և արտմութի, տիրէ 'ի վերայ նորա թշնամի, և գործէ նովաւ ինչ՝ զոր ոչ կամի զնա: Ի վերայ բնութե տիրէ բռնութի, և 'ի վերայ շնչոյ տիրէ թշնամի: Արդ զարթուն կալ՝ զոր ասաց տէր մեր՝ երկոցուն կողմացն ասաց, զի մի մարմինն հանգիցէ 'ի քուն ծանրութե, և մի շունչ 'ի դանդաղումն վեհերոտութե. իբրև զայն՝ զի ասէ. «Սթափեցարուք արդարութեամբ», և «Զարթեայ և ես ընդ քեզ եմ», և «Դուք մի ձանձրանայցէք», և վասն այսորիկ ոչ ձանձրանամք 'ի պաշտօնս յայս զոր ունիմք:

Այլ զի ասէ «Երկու իցեն յագարակի 'ի միում մահիճս», և վասն հիացութե՝ որ դաւոց էր 'ի վերայ նոցա յաւերածիանդ երուսաղէմի. իբրև զայն՝ զի ասէ. «Եթէ մնասցեն անդ տանն այր», և արծուիս զթշնա միսն կոչեաց, որ եկին 'ի վերայ նորա. զի նա ինքն է կէր. իբր զայն՝ զի ասէ. «Արագունք են երիվարք նորա քան զարծուիս», և իսկ այլք 'ի վերայ մարմնոյ և շնչոյ ասեն զայս: Գարձեալ ասի վասն կատարածի աշխարհիս. և անկցի ահ և երկեւղ 'ի վերայ ամենայն մարդոյ, զի պատրաստք եղիցին. իբրև զայն՝ զի ասէ. «Եղիցին գօտիք ձեր պնդեալ ընդ մէջս», և Կամ վասն որդոյ և մեղաւորի, զի ոչ կարէ փրկել զնա: Եւ երկանս զաշխարհս կոչեաց, և արծուիս զարդարս թևօք երագ: Եւ զի ասէ. «Ո՞վ իցէ գաւառապետ ծաւայ հաւատարիմ՝ բարեգործ և իմաստուն», իբրև զայս ամենայն վկայեաց 'ի վերայ նորա: Սակայն եթէ ոչ լինի հաւատարիմ յինչսն՝ որ յանձն եղև նմա, կտրեսցէ զնա ընդ մէջ, և բարձանեսցէ դիցէ զբաժին նորա ընդ կեղծաւորս և ընդ անհաւատս, և անդ լիցի նմա, ասէ, լալ աչաց և կրճել ատամանց:

«Հինգ 'ի նոցանէ, ասէ, յիմարք էին, և հինգ իմաստունք», և Այլ իմաստութի ոչ զկուտութի նոցա անուանեաց, զի ահաւանիկ ամենեքին նոքա կուսանք էին. այլ զգործս նոցա զբարիս անուանեաց իմաստու-

Թի : Չի եթէ սրբութէն հրեշտակաց նմանող լինի կուսութիւն քո , տես դու զհրեշտակացն՝ սուրբ է և 'ի նախանձուէ , այլովք հանդերձ : Եւ զոր օրինակ ոչ պարտաւորեցար դու 'ի շնութէ , սոյնպէս մի պարտաւորիր դու 'ի սրտմտութէ և 'ի բարկութենէ :

Այն դարձեալ որ ոչ սերմանեաց զքանքարն իւր , զրկեցան 'ի նմանէ շնորհք արմտեաց իբրև յամուլ երկրէ : Իսկ զերկիրն զոր ասաց՝ բայ թագոյց զնա , զխորհուրդս նորա առակեաց յերկիր չարուտ՝ , որ զպտուղ ոչ տայ : «Առէք , ասէ , 'ի սմանէ զքանքարն » , այս ինքն զհաւատսն . զի ոչ ստացաւ նա իւր վարս ուղեզս հաւատոց : Աչ եցոյց զլացութի տէր մեր այն հինգ քանքարի , զի մի՛ ասիցեն եթէ աւելի քան զկար մեր ետ մեզ : Անուանեաց առ մին , զի այնու որ զհինգն ունիցին՝ կշտամբեալ յանդիմանեացի այն՝ որ զմին ունիցի : Եւ զի ասէ . «Եղիցին գօտիք ձեր , ասէ , պընդեալ ընդ մէջս ձեր » , զի պատրաստ իցեմք սրբութի : «Եւ լուցեալ ճրագունք ձեր » . զի աշխարհս իբրև զգիշեր է , և լուսոյն արդարոց կարօտ է . իբրև զայն՝ զի ասէ . «Լուսաւորեսցի լոյս ձեր առաջի մարդկան , զի տեսցեն զգործս ձեր բարիս , և փառաւորեսցեն զհայր ձեր՝ որ յերկինս է » :

Չեւքն խմաստունք քաղցրութի նորա խոնարհեցան լուանալ զոտսն զմատնիչս նորա , որ փոխանակ ընդ լուանալոյն հատոյց նոցա բեւեռս խաչի : Եւ այն՝ որ նովաւ հաստեցան ամենայն արարածք , խոնարհեցոյց զանձն իւր առ ոտս տկարս լուանալ , և եղև աւտելի փարիսեցոց , և հալածական 'ի քահանայից : Արպէս զի նովաւ հաստեցան ամենայն արարածք 'ի լինելն իւրեանց , իբրև եղև ինքն միջնորդ՝ սոյնպէս մեծացաւ փրկութի նոցա որ 'ի նմանէն . զի հնազանդեալ էին նոքա յառաջին ժառանգութէ անտի : Եւ զի խոնարհեալ անկեալ էին նոքա 'ի ներքոյ տերութէ անիծիցն , խոնարհեցոյց նա զանձն իւր 'ի ներքոյ նոցա , զի զամենեսին զնոսա վերացուցէ և բարձրացուցէ . որպէս և առաջին խոնարհեցուցիչն նոցա խրատու իբրև հոգաբարձ վերակացու մատեաւ առ

1 Յօրինակին 'ի լուանացն շրոթ :

նոսա : Արդ բնաւ ամենեկին հպարտութիւն և ամբարտաւանութիւն գործել ինչ ոչ կարէ, եթէ բռնութիւն ոչ վարէ : Իսկ ամենայն բարութիւն ՚ի ներքոյ քան զսէր արգելեալ և փակեալ կան, և գանձաւոր նոցա սէր է :

ԳԼ ՈՒԽ ԺԹ

«**Մ**ի ոմն ՚ի ձէնջ, ասէ, որ հաց ուտէ ընդ իս, նա է որ մատնելոց է զիս . և ահաւասիկ ձեռն մատնչի իմոյ ընդ իս ՚ի սեղանս մսեալ : Եւ որդի մարդոյ երթայ, սրպէս և գրեալ է վասն նորա », Եւ այսուիկ ողբալով ողբայր նա սիրով զանօրէն սպականիչն . «**Ղաւ էր նմա՝** եթէ ոչ էր ծնեալ », Եւրդ եթէ հանդերձեալ էր նա ՚ի խաչ ելանել, յոր կողմ խոնարհեցուցանեմք զբանն . առ կանուխգիտութիւն, եթէ առ ոչգիտութիւն . եթէ առ խաբէութիւն՝ այն զի ասէ «**Ղաւ էր նմա՝** եթէ ոչ էր ծնեալ », և որ պատճառք արգելին զապաշխարութիւն նորա՝ զի մի լիցի արժանի ընդունելութեան :

Եթէ այս եպերանք և բամբասանք են քո, առ դու քեզ օրինակ զօճն, և մի բամբասիր և մի պատուհասեր զիս . այս ինքն զիս փոխանակ վարդապետին իմոյ : Զի եթէ հանդերձեալ էր Ադամ յանցանել, յոր փառս ժողովես դու զեպերանս զայն՝ որ ելից զբերան օձին հողով, և կարճեաց զնա ՚ի հանգրտենէ գնացից իւրոց : Ապ՝ եթէ ոչ հանդերձեալ էր Ադամայ յանցանել առանց գրգռչին, արդարութեւն եղան պատիժքն ՚ի վերայ գլխոյ նորա : Թէպէտ և լիցի՝ զի հանդերձեալ էր այնմիկ՝ որ եղևն պատճառք, առնու զհանդերձութիւն, կանխագոյն յիրաւիածին ՚ի վերայ զպատիժս պատուհասից . այլ Ադամ վասն այսր փորձելոյ լուծութեանս զոր գտաք ՚ի նա, և առանց պատճառանաց օձին յայլ յանցանս ժողովեալ լինէր նա առանց փորձելոյ զնա : Սոյնպէս և այն՝ որ ՚ի խաչն ել, կամ արդիւք առանց պատճառանաց ուրուք ՚ի խաչ ելանել հանդերձեալ էր . թէպէտ և

1 Գորինակին ՚ի լուսանցն օյն :

չիցէ նման, զի ոչ տան մեզ թոյլ ընթերցուածք հերբայեցոց այլովքն հանդերձ: Սէր եհանն 'ի վեր զխորհուրդն, և յայտնեաց երկիւզին. զի յորժամ սէրն 'ի վերայ լանջացն տեառն մերոյ իշխեալ էր, երկիւզն ակնարկելովն ակնարկէր:

Եթէ արդարեւ ճշմարիտ է այն, յորժամ ետն զհացն աշակերտացն իւրոց՝ զխորհուրդն մարմնոյ իւրոյ ետ նոցա, եղիցի հաւատալի և այս՝ եթէ յորժամ ետ նա զհացն սպանողին իւրոյ, 'ի խորհուրդ սպանման մարմնոյ իւրոյ ետ զնա նմա: Եւ զի եթաց նա, զի արասցէ անդ հաղորդուի կատարեալ սպանման. զի եղիցի նա մարմին թաթաւել արեամբն նորա: Կամ վասն այսորիկ եթաց զնա, զի մի տացէ ընդ նմա զկտակարանս. լուաց զնա, և ապա ետ նմա. լուացաւ առաջինն, զի վերջնովն պատրաստեալ էր: Ագահութիւնն Յուդայի որոշեալ մեկնեաց զնա 'ի կատարեալ անդամոցն նորա. որպէս և կենարարն մեր քաղցր վարդապետութիւնն իւրով եցոյց վասն նորա՝ եթէ ոչ է նա 'ի մարմնոյ անտի եկեղեցոյ նորա, այլ փոշի է նա՝ որ կռուաւ 'ի յոտս նոցա: Եւ վասն այսորիկ 'ի յայնմ գիշերի՝ յորում որոշէրն և մեկնէրն զնա առ 'ի նոցանէն, զազտն որ կռուեալ էր յոտս նոցա՝ լուաց 'ի նոցանէն. զի ուսուցէ զմեզ վասն Յուդայի, այն որ համարեալ էր՝ թէ նա իցէ ոտք մարմնոյ իբրև զվերջին երկոտասանիցն. զի ջուրք լուաց զնա յոտից անտի աշակերտացն՝ զազտն զմասնն հրոյ. որպէս և 'ի ձեռն ջրոյ որոշեաց նա զՅուդա յառաքելոց անտի, իբրև եթաց զհացն ջուրք և ետ նմա. քանզի ոչ եղև նա արժանի հացին՝ որ տուեալ լինէր հանդերձ գինովն երկոտասանիցն, զի ոչ էր օրէն ընդունել նովաւ զիբրկիչն 'ի մահուանէ, այն որ մատնիչն է 'ի մահ:

Ի ժամէ անտի յորժամ երեկ զմարմին իւր աշակերտացն իւրոց, և ետ զմարմինն իւր առաքելոցն իւրոց, թուեալ լինի նորա երեք առուրք, զի 'ի մեռեալս համարեցաւ նա. որպէս է Ագամ, զի յորմէ հետէ եկեր նա 'ի ծառոյ անտի, եկեաց նա ամս բազումս. սակայն իբրև անց նա զպատուիրանաւն, համարեցաւ նա 'ի թիւ մեռելոց. զի այսպէս ասաց նմա՝

եթէ «Յորում աւուր կերիցես, ՚ի նմին մեռցիս», իբրև զայն՝ զի ասէ . «Զչորեք հարիւր ամ եղիցի զաւակ քո» . և յորէ անտի յորմէ ասացաւ բանն՝ համարեալ լինին ամք : Սոյնպէս և տէր մեր . կամ ուրբաթն եդեալ լինի երկու աւուրք, և շաբաթն մի : Եւ զի ետնոցա զմարմին իւր յուտել, ՚ի խորհուրդ մահուան նորա . եմուտ նա ՚ի փորն նոցա իբրև յերկիր : Եւ զի ոչ օրհնեաց Ագամ ՚ի ժամանակի իբրև կթեաց զպտուղն իբրև զապտամբող, օրհնեաց տէր մեր և եբեկ . և եմուտ հացն, հատոյց զագահունն՝ զոր զլացաւն Ագամ : Կամ երեք աւուրք վասն իջին և ելանելոյն . այս ինքն ուրբաթն և շաբաթն և միաշաբաթին :

Այլ զի ասէ . «Յայսմ հետէ ոչ արբից յայսմ ծնունդէնէ որթոյս մինչև յարքայութիւն շօր իմոյ», զի ցուցցէ զկանուխդիտութիւնն իւր՝ եթէ մերձ է նա փոխիլ ՚ի նոցանէն : Այն զի ասէ «Մինչև յարքայութիւն շօր իմոյ» . այս ինքն մինչև յարութիւն՝ նորա : Յայտ իսկ առնէ Շմաւոն ՚ի Գործս առաքելոցն, եթէ «Յետ յարութեն ՚ի քառասուն աւուրքք ժամանակ կերաք ընդ նմա, ասէ, և արբաք ՚ի միաշաբաթով անդ» . իբրև զայն՝ զի ասէ . «Մի ճաշակեսցեն զմահ մինչև տեսցեն զարքայութիւնն» . և զկնի վեց աւուր գործեցաւ :

Այլ զի ասէ . «Ահաւասիկ սատանայ առ օձան մաղել զձեզ իբրև զցորեան . և ես, ասէ, աղաչեցի զչայր իմ վասն քո, զի մի պակասեսցեն հաւատք քո» . և ոչ ասաց նմա՝ թէ ես աղաչեցի վասն քո, զի մի փորձեսցիս . այլ զի մի պակասեսցեն : Եւ զի ասէ «Յոյց մեզ զչայր քո և շատ է մեզ», մարմնապէս խնդրեաց զնա Փիլիպպոս տեսանել զչայր . այս ինքն մարմնաւոր աջօք ըստ սովորութեւն առաջին արդարուցըն, որ տեսանէին հրեշտակք և հրեշտակապետք : Վասն այսորիկ տէր մեր վասն անձեղէն տեսլեանն, որ գիտութեն աջօք տեսանէ, ետ նմա զպատասխանին . զի ոչ ասաց նմա՝ եթէ ոչ տեսէք, զի ահաւասիկ երևէր նա արտաքին տեսլեամբ իւրով . այլ զի

1 Յօրինակին ՚ի լուսանցան յարքայութիւն :

ոչ, ասէ, ծաներուք զիս . զի ծածկեալ էր մեծուի նորա : Այս ինքն՝ թէ յորժամ ծանիցէք զիս՝ թէ չիցեմ յայտնի, որպէս զի և քան ոչ երևին, և տեսանէք դուք զՀայր իմ, զայն՝ որ ոչն երևի : Եւ այսր վկայ Առաքեալ ինքնին է յասել անդ իւրում վասն տեսան մերոյ . «Աս ինքն է, ասէ, պատկեր կերպարանայն ւնյ, այն՝ որ ոչն երևի», այլովք հանդերձ :

«Որ հաւատայ յիս, ասէ, զգործսն զոր ես գործեմ, և նա գործեսցէ . և ես մեծամեծս գործիցէ » : Եւ ո՛ւր այն՝ զի ասէ, թէ «Չիք աշակերտ լաւ քան զվարդապետ իւր», : Եւ ահաւանիկ Մովսէս երիս թագաւորս միայն կոտորեաց, և Յեսու երեսուն . և նա եկաց յաղօթս, աղաչեաց և ոչ եմոռտ . և Յեսու եմոռտ և ժառանգեցոյց . և Շմոնէլ մեծացաւ առաւել քան որ մերձն առ նա յայնմ ժամու էին . և Եղիշա կրկին քան զվարդապետ իւր ընկալաւ յետ վերանալոյն, նրմանու թիւն տեսան փրկչին մերոյ՝ զի գործեցին աշակերտքն նորա կրկին նշանօք նորա : Յամենայն մարդ գոյր մասն թնամոյն . բայց միայն ՚ի տեսան մերում, զի ոչ էին : «Եւ առ իս, ասէ, ինչ ոչ գտանէ զիւր . և ես յաղթեցի աշխարհի » : Այլ զպարգևսն դատաստանի զոր առ տէր մեր, բաժանեցին ՚ի միասին ընդ նմա աշակերտք նորա . և զի դատին նոքա, զի ցուցցէ եթէ ոչ անձ միայն յաղթեաց՝ և ահա դատի, այլ և մարդիկ յաղթեցին և դատին զայնոսիկ՝ որ կարելինս յաղթել իբրև զնոսայն և յետս կացին : «Արք, ասէ, արդարք դատեսցեն զնոսա » :

«Որ ոչն ունիցի, ասէ, իւր սուսեր, գնեսցէ, ասէ, իւր սուսեր», . զի կրթեսցէ զնոսա խոնարհութիւն : Ահաւանիկ մի յայնց երկուց սուսերաց Շմաւոն ինքնին ունէր . եթէ յորժամ ցուցանէ զնախանձ իւր ՚ի ձեռն սուսերին իւրոյ, ուսուցէ նմա զայն՝ զի ասէ . «Որ հարկանէ զծնօտ քո», : Մոռացաւ Շմաւոն սիրովն զայս : Կամ զի ցուցցէ նմա՝ եթէ մի միայն յաւուր՝ յորում ոչ գտցին ՚ի մեզ իբրս այս՝ արգելցուր ՚ի նոցանէ, և ոչ յորժամ ոչ հասանիցէ ձեռն մեր, այլ թէպէտ գտցին մեզ իբրև զսուսերս զայս՝ որ ՚ի ձեռնին քում իցէ, սակայն դու մի հաղորդիր նոքօք : Եւ զի յայտ արասցէ՝ եթէ վասն խրատու յանդիմանութե է, և

ոչ վասն պատերազմի արկ նա զճառսն սուսերին , ա սէ : “Շատ են երկուքդ ” : Զի եթէ վասն պատերազմի էր , ամենեցուն արժան էր առնուլ սուսեր , զի 'ի Հրէից անտի էին նոքա , այնոքիկ՝ որ սրոյն և արեամբն ծարաւեալ էին , որպէս և զերկուսն 'ի նոցանէն : Իբրև ետես՝ թէ սրամտութի՛ն հարցն իւրեանց թա գուցեալ կայր 'ի նոսա , խնդրեաց իւր պատճառս՝ զի յայտնեսցէ զճաճուկ սրամտութի՛ն նոցա , որպէս զի խայտառակեսցէ և հալածեսցէ զնա 'ի մտաց ան տի նոցա :

Իբրև կատարէին աւուրք գործոյ նորա 'ի հրէաս տանի , դարձոյց զերեսս իւր երթալ յԵրուսաղէմ : Եւ արձակեաց նա զայս երկուս բարկացողս առաջի իւր . սոյնպէս և Յուդայի սկարիովտայ կանխեաց յառաջագոյն և ասաց նմա . ասէ . “Այ իցէ մարդոյն այնմիկ ” : Եւ թէ էր ապաշաւել նորա՝ որպէս ապաւ շաւեաց Շմաուն , կամ որպէս խրատեցան երկուքն , յանիծից ապրեալ լինէր , և զտեղի իւր և զաթուռ իւր ժառանգէր : Եւ զի 'ի պատճառս սուսերացն ուսցին նոքա , թէ և զօրն և զժամ՝ յորում մասնեւ լոցն էր նա՝ գիտէր նա . և զի ուսցին բարեկամք զխո նարհուութի՛ն , և թշնամիքն զբռնութի՛ն :

“Մյս է , ասէ , պատուէր իմ ” : Եւ մի միայն է քո : Շատ է սա , և մի միայն և այսչափ : Թէպէտ և մի է՝ սակայն , ասէ , մի սպանաներ . զի այն՝ որ սիրէ , ոչ սպանանէ : Ասէ՝ մի գողանար . այլ այն՝ որ սիրէ , զիւրն ևս տայ : Ասէ՝ մի ստեր զճշմարտութիւնն . ընդգէմ ստութե՛ն խօսի այն՝ որ սիրէն զպատուէր : Մի ասէ , նոր տայ . տամ ես ձեզ . և զի՛ այս է պատուէր իմ՝ ոչ իմացար զինչ ասաց , կոչեսցի Առաքեալ թարգմանիչ , և ասասցէ՝ եթէ “Աատարած պատուիրանի նորա սէր է ” : Եւ ո՞ր արդեօք զօրութի՛ն իցէ նորա : Այլ այն՝ զի ասէ . “Եւ զոր ինչ կամիք դուք՝ եթէ արասցեն ձեզ որդիք մարդկան , զոյնպէս արասցիք և դուք ” : “Սիրեսցիք , ասէ , զմիմեանս . տուք զչափն . որպէս սիրեցի ես զձեզ ” : Այս չէ հնար լինել . զի դու տէր ես , և սիրես զճառայս քո . իսկ մեք զի ընկերք եմք զիմորդ մարթեմք մեք սիրել զմիմեանս , որպէս դու սիրեցեր զմեզ : Սա-

կայն ասաց . տեսցուք որպէս : «Սէր, ասէ, մեծ ևս քան զայս այլ ոք ոչ կարէ ունել, եթէ զանձն իւր գիցէ 'ի վերայ բարեկամաց իւրոց» : Այս է սէր, զի բարեկամս իւր կոչեաց զմեզ : Եւ եթէ դնեմք զանձինս մեր 'ի վերայ քո, լինի՞ հաւասար սէրն մեր . այլ մեք թէպէտ և ոչ մեռցուք փոխանակ ընդ քո, սակայն մահկանացուք իսկ եմք . իսկ դու իբրև կենդանի ես, զչարչարանս մահուանն մերոյ կրեցեր : Արդ զիարդ լուծանի այն՝ զի ասաց «Որպէս սիրեցի ես զձեզ» : Մեռարուք, ասէ, փոխանակ ընդ միմեանս . այլ մեք կեալ և փոխանակ ընդ միմեանս ոչ կամիմք : Եթէ ես, ասէ, որ տէրս և անձս եմ ձեր, փոխանակ ընդ ձեր մեռանիմ, որչափ ևս առաւել պարտ է ձեզ փոխանակ ընդ միմեանց մեռանել :

Ըհաւաստիկ, ասէ, առաքեմ ես առ ձեզ զբարեկամս . և յայտ առնէ վասն անձին իւրոյ՝ թէ բարեխօս է . յայնմիկ զի ասաց՝ թէ միւս ևս բարեխօս առաքեմ առ ձեզ . այս ինքն մխիթարիչ : Թէ անձ է նա, և այն որ առաքին՝ անձ է . և եթէ վասն այնր զի առաքէ՞ մեծ է, և վասն այնր զի եհան զնա Հոգին յանապատ զի փորձիցի՞ մեծ է քան զնա : Եւ զիարդ ասէ . «Լաւ իցէ ձեզ թէ ես երթայց . զի եթէ ես ոչ երթամ, բարեխօսն ոչ գայ առ ձեզ, և ամենայն ճշմարտութի զձեզ ոչ ճանաչէ» : Եւ վասն էր լաւ իցէ տեսանն երթալ, այն՝ որ ոչն եղև բաւական ցուցանել զամենայն ճշմարտութիւն . զի ծառայն եկն տալ զայն ինչ՝ զոր տէրն ոչ ետ : Եւ բարեխօսն առաջին վասն էր ոչ պատմեաց զամենայն ճշմարտութիւն, և այս վերջինս պատմեաց մեզ ըստ նորա բանիցն . ամենայն ճշմարտութի է նա : Եւ զի կոչեցաւ նա տէր, զի առեալ էր նորա հրաման 'ի Հոգոյն սրբոյ՝ եթէ զմահ մի ճաշակեցէ մինչև տեսցէ զտէր Քրիստոս : Եւ իբրև առնկալաւ զտէր մեր 'ի գիրկս իւր, և ասէ «Արդ արձակես դու տէր զճառայս քո ըստ բանի բում 'ի խաղաղուի», արդ 'ի Հոգոյ անտի սրբոյ առեալ նորա հրաման՝ և ասէ «Արձակես դու անձս զճառայս քո» . իբրև զայն՝ մինչև տեսցէ զտէր Քրիստոս . «Ը ոչ ոք, ասէ, գիտէ զմարդոյն, եթէ ոչ հոգի մարդոյն որ 'ի նմա, սոյնպէս և զայն ինչ ոք ոչ գի-

տէ, եթէ ոչ Հոգին ինչ արարեալ է, այլ այնու օրինակաւ Հաւանեցուցեց զմեզ, զի ոչ է օտար Հոգիս մեր քնուածեանս մերուս: Բայց եթէ Հոգին, ասէ, որ ՚ի նմանէն. սոյն պէս և զայն ինչ որ ոչ գիտէ, բայց եթէ Հոգին նորա: Եւ զի քննէ զխորս նորա. եթէ ուսանել քննէ նա, այն որ քննին՝ փոքր է քան զայն որ քննէն: Եւ զի ասէ՝ «Գնացէք ընդ ամենայն աշխարհ, և մկրտեցէք զնոսա յանուն Հոր և Որդոյ և Հոգոյ», և ոչ ասաց եթէ յանուն Հոր, և յանուն Որդոյ, և յանուն Հոգոյ. զի յայտ արասցէ՝ եթէ մի քնուածի են նորա, որ ՚ի մի անուն անդ երիս անձունս անուանեաց: «Տաճար էք դուք, ասէ, ինչ, և Հոգի ինչ քնակեալ է ՚ի ձեզ», և եւ եթէ տաճար եմք, զի՞նք էմք քնակուածի Հոգոյն: Եւ լուսաւորեցէ զնա՝ ասաց. ասէ. «Տաճար էք դուք Հոգոյն սրբոյ, որ քնակեալ է ՚ի ձեզ», և եւ ՚ի Գործս աւաքելոցն ասէ. «Փոխանակ զի Հաճոյեղև ձեզ փորձել զՀոգին տեառն», և «Այլ եթէ ստեցեր դու մարդկան, այլ ինչ», և «Այլ Հոգի ինչ է, քան զի յայն է: Անուն ինչ կայ մնայ և առ մարդոյ, զի կոչեցան ոմանք աստուածք¹. և զանուն Հոր և զանուն Որդոյ ունիմք մեք շնորհօք: Արդ կոչեցաւ մարդ ինչ, որպէս և Մովսէս ՚ի վերայ Փարաւոնի: Իսկ արդ Հոգի կենդանի ոչ երբէք անուանեցաւ: Չիք, ասէ, վասն եւայի՝ եթէ քոյր է նա Ադամայ, կամ դուստր նորա, այլ ՚ի նմանէն: Սոյնպէս ոչ գոյ ասել Հոգոյն սրբոյ ոչ եթէ որդի նա, և ոչ եթէ քոյր, այլ ՚ի նմանէն և քնակից նորա: Եւ եթէ այն որ քննէն՝ փոքր է քան զայն՝ որ քննին, ահա գրեալ է՝ Եթէ այն որ քննէն զսիրտս, գիտէ զինչ խորհուրդ է Հոգոյն. եթէ այդ այդպէս իցէ, փոքր է քան զՀոգի:

«Իսկ վասն դատաստանաց, զի իշխան աշխարհիս այսորիկ դատապարտեալ է», այս ինքն՝ զի ոչ եթէ նորոգինք ընդունի սատանայ զպատիժս պարտապանուելիւրոյ, իբրև յայնմ հետէ իսկ դատապարտել է նա:

«Այլ այն զի ասէ. «Տուր ինձ փառս առ ՚ի քէն

1 Յօրինակին ստորագրութիւն:

յայնմանէ, որ ետուր ինձ մինչ չե աշխարհ եղեալ էր 'ի ժամանակի», . և հաստէր Հայր զարարածս 'ի ձեռն Որդոյ ըստ պատմութե՛ սաղմոսին, զփառս և զմեծ վայելչութի՛ զգեցաւ նա . և ապա յօչննէ կանկնեաց կացոյց զարարածս առանց արատոյ : «Տէր անձ, ասէ, մեծ եղեր յոյժ . զփառս և զմեծ վայելչութի՛ զգեցար, և արկար զըյոս իբրև զօթոց . ձգեցեր զերկինս որպէս խորան», , այլովքն հանդերձ : Այլ իբրև 'ի կործանել անդ Ադամայ զգեցան արարածք զխոնարհութի՛ նորա ըստ բանի Առաքելոյն՝ եթէ «Արարածք հնազանդացան ընդունայնուէ», , և եկն Որդին արարչին բժշկել զնոսա, և յայնմ ժամուն յորում եկն բառնալ զարատս ամենայն մկրտութի՛ մահուն իւրոյ, որպէս և ասաց ինքն «Եկն եհաս ժամ, փառաւոր արա զՈրդի քո, և Որդի քո փառաւորեսցէ զքեզ», , խնդրեաց զնա ոչ իբրև կարօտեալ առնուլ, այլ զկարգն զառաջին արարչութեանն կատարեալ՝ զփառսն զայն՝ զոր զգեցաւ նա 'ի ժամանակի իբր լինէին արարածք զգեցեալ : Զի որպէս կազմեաց նա զառաջինն լինել նոցա շնորհօք առանց արատոյ՝ փառօքն և մեծ վայելչութեամբ զոր զգեցաւ նա, եղիցի վերջին կազմած նոցա ողորմութի՛ առանց արատոյ փառօքն զոր զգեհնու : Արդ այս որ ասէ՝ տուր ինձ, այն՝ զոր ունէին նա յառաջ քան զարարածս ընդ Հօր և առ Հօր . զի և ընթերցուածն ունի և յայտնապէս իսկ ասէ . «Փառաւոր արա զիս, ասէ, փառօքն, այնոքիկ՝ զոր ունէի ես առաջի քո մինչ չե էր աշխարհ», . նա և յայնմիկ՝ զի ասաց «Փառաւոր արա զՈրդի քո, և Որդի քո փառաւորեսցէ զքեզ», , ոչ եթէ վասն կարօտութի՛ իւրոյ յայտ ինչ արար, այլ վասն կարօտեալ կամացն : Արդ ոչ իբրև առնու ըզփառս Հայր յՈրդոյ՝ իբրև կարօտեալ ընդունի զնա, և ոչ յորժամ փառաւորի Որդի 'ի Հօրէ՛ իբրև թերի գոյ 'ի նմանէն :

Տրտմեալ անձն իմ ասաց, և ոչ պատկառեաց . քանզի ճշմարիտ էր՝ որ ոչ թագոյց 'ի պատեանս հանդերձի իւրոյ . զի ցուցցէ՛ եթէ մարմին տկար զգեցեալ է նա, և 'ի շունչ՝ որ չարչարի՛ խառնեալ էր : Արդ ասաց նա զճշմարիտն՝ զի մի՛ փոխեսցի, և թա-

քոյց՝ զի մի լիցի գողացեալ . ուսուցանէր նա՝ զի մի պարծեսցին 'ի գեօղ իւրեանց հաւատացեալք . և այս ուրացու թի է ճշմարտութեն : Եւ դարձեալ աւսէ . «Որ ուրանայն զիս, յուրաստ եղէց զնմանէ» . և այս ահ և երկիւղ է ուրացողաց : Արդ միով խոստովանիմք, զի մի յափշտակեսցէ զմեզ մոլորութիւն 'ի ճշմարտութէ անտի նորա . և միւսոյն ոչ խոստովանիմք, զի մի յափշտակեսցէ 'ի մէնջ հոլարտութի զշահս օգտութենորա :

«Եթէ հնար ինչ է, ասէ, անցցէ յինէն բաժակս այս» : Ոչ եթէ ոչ գիտէր նա՝ եթէ յերկր յաւուր յառնեղոց է նա, այլ տեղեակ իսկ էր նա եթէ աշակերտքն գայթաղին, և Շմաւոն ուրանայ, և Յուդա խեղդի, և Երուսաղէմ՝ աւերի, և Իսրայէլ ցրուի : «Եթէ հնար ինչ է, ասէ, անցցէ յինէն բաժակս» : Եւ այն՝ որ ասացն Շմաւոնի 'ի ժամանակի իբրև քաւեացն զնա, «Երթ յետս իմ, սատանայ, զի ոչ խորհիս դու զնյսն, այլ զմարդկան», զի ա՛րդ եթող ինքն զնյն, և խորհեցաւ զմարդկան : Արդ ընդէր եպերեցեր դու զՇմաւոն, զի ասաց՝ եթէ քաւ լիցի քեզ տէր յայսցանէ : «Եթէ հնար ինչ է, ասէ, անցցէ յինէն բաժակս այս» . այն՝ որ հօր իսկ ասաց, որ գիտէրն . և եթէ էր հնար անցանել բաժակին, գիտակ էր նա . այլ և վասն այնորիկ եկն նա, զի արբցէ զնա փոխանակ ամենեցունց . և 'ի ձեռն այս բաժակի զպարտիս ամենայնի հատուցէ, այն՝ որ մարդարէքն և փրկիչքն հատուցանել զնա մահուամբն իւրեանց ոչ կարացին :

«Հայր, ասէ, անցցէ բաժակս այս յինէն» : Այն՝ որ նկարեաց զսպանումն իւր մարդարէիւքն իւրովք, և դրոշմեաց զխորհուրդ մահու իւրոյ արդարովքն իւրովք, իբրև եկն եհաս զի ինքն կատարեսցէ զնա, ոչ հրաժարելով հրաժարէր նա, իբր թէ մի արբցէ զնա . զի եթէ ոչ կամէր նա ընպել զնա, և հրաժարել 'ի նմանէն կամ էր նմա, ոչ առակէր նա զմարմինն իւր 'ի տաճար անդր 'ի յասել անդ իւրում, «Քակեցէք, ասէ, զտաճարդ զայդ, և յերկր աւուր կանկնեցից զդա» . և որդոյն Զբեդդեայ՝ եթէ «Կարող էք դուք ընպել զբաժակն զոր ես ընպելոցն եմ» :

և «Մկրտութի կայ ինձ մկրտել», • և «Որպէս Մովսէս բարձրացոյց զօձն յանապատի, այսպէս բարձրանայ որդի մարդոյ», • և «Որպէս եղև Յուշանն ՚ի փոր ձկանն, եղիցի որդի մարդոյ ՚ի սիրտ երկրի», • և «Պարտ է նմա մեռանել և յառնել», • և «Յանկալով ցանկացայ ուտել զզատիկս զայս ընդ ձեզ, մինչ չև իցեմ չարչարել», • և «Որդի մարդոյ երթայ, որպէս և գրեալ է վասն նորա», : Զի ահաւանիկ յերեկորին՝ յորում գիշերի զանձն իւր մատնէր նա, զմարմինն իւր առաքելոցն իւրոց բաժանեաց, և զարիւն իւր աշակերտացն իւրոց բաշխեաց, և հրաման ետնոցա առնել յիշատակ այսմ չարչարանաց : Եւ այն՝ որ ետ հրաման աշակերտացն իւրոց ոչ երկնչել ՚ի մահուանէ, «Մի, ասէ, երկնչիք յայնցանէ՝ որ սպանանեն զմարմինն», , զի անդ երկնչէր նա ՚ի մահուանէ և խնդրէր անցանել զնովաւ բաժակոյն : Եւ այն՝ որ կրեաց յանձն իւր զթիւ ամսոց ՚ի մէջ որովայնի, և զամենայն ՚ի մէջ աշխարհի, և իբրև կատարեաց զաւուրս և զամիսս և զամս, և ժամքն և եթկային՝ խնդրէր զնովաւ անցանել բաժակին, զի ամենայն գալուստ նորա խափանեսցի : Եւ ՚ի ժամանակին իբրև էր նա յերուսաղէմ, զխրատն իւր լեւի առնէր, և զմեծութի պարգևացն իւրոց ցուցանել կամէր նա, ասէր . «Եթէ ՚ի Սողոմ լեալ էին զօրութիք որ եղեն ՚ի քեզ, ցարդ ևս շէն էր», • և Սողոմ կործանեցաւ . այն որ մարթ էր նմա կեալ ՚ի գալստեան անդ նորա, զժամանակ գալստեան նորա ոչ փոխեաց . այսօր զի եկն գալուստ նորա՝ հրաժարեալ ՚ի պարգևաց անտի ՚ի ձեռն չարչարելոյն իւրոյ կամէր նա . այն՝ որ եթէ էր տուեալ յաւուրս Արթւթայ, Սողոմ և ընկերք նորա ըստ բանի նորա ցարդ ևս շէն էին : Եւ եթէ վասն ժողովրդեանն կամեցաւ զի մի կորիցեն ՚ի գալստեան անդ նորա, ամենայն յորժամ գայր նա՝ կոտորելով կոտորեալ էր նա ըզժողովուրդսն, յայնմիկ՝ զի ՚ի խաչ մատնէր զնա : Ապա եթէ նշանացն և սքանչելեաց նորա ոչ անսացին նոքա, եթէ այդ այդպէս է, ոչ ՚ի խաչելութեանդ նորա անկեալ կործանէին նոքա . զի ահաւասիկ յառաջ քան զսպանումն նորա անկեալ կործա-

նէին նորա, յայնմիկ՝ զի ոչ հաւատացին նշանացն նորա :

«Եթէ հնար ինչ իցէ, անցցէ զինև բաժակս այս,» : Վասն փոքրկուծիէ զի զգեցաւ . զի ոչ եթէ սառածք զգեցաւ, այլ ճշմարտութիւն : Եւ եթէ ճշմարտութիւն քրրկացաւ և փոքրկուծիւն զգեցաւ, չէր ինչ մարծ փոքրկուծիւն ոչ երկնչել և ոչ խռովել : Զի մարմին առ նա, և տկարութի զգեցաւ, և ՚ի վերայ քաղցութիւն հանդեաւ, և աշխատութեամբ վաստակեցաւ, և քնով տկարացաւ . և իբրև եկն եհաս ժամանակ մահուն իւրոյ՝ պարտ էր իրացն այնոցիկ որ մարմնոյն էին՝ և յայսմ վայրի ևս կատարել, զի եհաս ՚ի վերայ նորա խէծ մահու . զի յայտ լիցի բնութի նորա՝ եթէ ծընունդ է նա . Ազամայ, այն՝ որ թագաւորեաց ՚ի վերայ նորա մահ ըստ բանին Առաքելոյ : Եւ ասաց նա աշակերտացն իւրոց՝ եթէ «Արծուն կացէք և աղօթս արարէք, զի մի մտջիք ՚ի փորձութի . հոգիս, ասէ, յօժար է և պատրաստ, բայց մարմինս տկար,» : Եւ եթէ դուք յորժամ երկնչիք, ոչ եթէ հոգին որ ՚ի ձեզ է՝ երկնչի, այլ տկարութի մարմնոյ ձերոյ, զի աճիք ես ՚ի մահուանէ երկնչի, եթէ ոչ զի երկեւզին մահուանն մարմնոյն զոր զգեցայ ես՝ յայտ առնել ձեզ կամէի :

Օ ի եթէ Շմաւոն՝ այն որ աղախին մի զարհուրեցոյց զնա՝ յամենայն հռոմայեցոց ոչ երկեաւ, այլ իբրև քաջալերեալ երդմնեցոյց՝ զի գլխովայր հանցեն զնա ՚ի խաչ, և Առաքեալ իբրև գիտաց եթէ ոչ դոյզն ինչ մահ մեռանի՝ ասէ «Վախճանի ցանկացեալ եմ, և ժամանակ հանգստի իմոյ հասեալ կայ ՚ի վերայ իմ,» : զի աճիք՝ այն որ օգնութիւն նորա առաքեալքն իւր զմահ արհամարհեն, որպէս և ասաց նոցա, «Մի երկնչիք, ասէ, յայնցանէ՝ որ սպանանեն զմարմինն, և զոգին ոչ կարեն սպանանել,» : Ինքն գլխովին ՚ի մահուանէ երկնչիք : Զի ահաւանիկ յառաջ քան զժամն յերկեւզի՝ որպէս կարծեցաւ՝ եթէ երկեաւ, ՚ի ժամն անդ յորում ընթանեցաւ՝ պիտոյ էր երկեզ, և չիք ուրեք . բժշկեաց զունկն սպանողին : Եւ հրամայեաց առնուլ սուսերս . ՚ի ժամ գործոյն սուսերի ասէ «Ղարձո զսուր քո այդբէն ՚ի տեղի իւր,» :

Կամ վասն զի 'ի ձեռն Որդոյն Հատուցեալ լինելին պարտիքս այս, և լինի դարձ հեթանոսաց, ոչ կամեցաւ զՆորհոսն՝ որ լինին աշխարհիս՝ անձին իւրում առնուլ: Զոր օրինակ ամենայն ինչ նովաւ հաստատեցաւ, եթող զայս՝ և ասաց 'ի բերան Մովսէսի միւս ևս. ասէ. «Ետես Կամ զամենայն զոր արար, և ահա բարի են յոյժ»: Եւ զայս զի ասաց, զի Հօրն նորա լիցի Նորհապարտ ամենայն արարածք: Սոյնպէս և 'ի ժամու անդ նորոգութե նոցա հրաժարեաց 'ինոցանէ 'ի ձեռն մահու, և ասէ. «Եղիցին կամք քո»: զի Հօր լիցի Նորհապարտ ամենայն որ դառնալոց իցեն 'ի մահու անդ միաճնին: Կամ զի 'ի ժամու անդ մահուանն մարմնոյն՝ ետ մարմնոյն, ասէ զայս. յայտ է՝ եթէ ամենայն չարչարանք վասն մարմնոյն յայտ առնեն, զի երևեսցի մարմին նորա այլազանդաց և հերձուածողաց: Այլ այն՝ որ իբրև զամենայն տեսին, մարմին նորա ոչ երևեցաւ նոցա. իբրև այն՝ զի քաղցեաւ և ծարաւեաց և աշխատեցաւ և ննջեաց. սոյնպէս և երկեաւ: Կամ զի ծանրացի 'ի վերայ աշխարհի՝ մարդոյ. զի ասիցեն՝ եթէ առանց չարչարելոյ և առանց վաստակելոյ եղև հատուցեալ նովաւ պարտիքն մեր: Կամ զի ուսուցէ աշակերտացն իւրոց յանձն առնել զկեանս և զմահ իւրեանց ան: Զի եթէ նա որ գիտունն է՝ վասն Կամ զիտու թեանն զարժանն ինդրեաց, ո՞րչափ ևս առաւել անգիտք տայցեն զկամս իւրեանց գիտնոյն ամենայնի:

Կամ զի սերմանեսցէ 'ի ձեռն չարչարանաց իւրոց զմիսիթարու թիւն յաշակերտսն անդ իւր՝ զգեցաւ զմիտս նոցա, զի եղիցի նոցա օրինակ. և արկաւ զիւրեաւ զերկեւղ նոցա, զի զնմանութիւն անձին իւրոյ ցուցցէ նոցա՝ եթէ յառաջ քան զմահ 'ի վերայ մահու մի խորոխտացին: Զի եթէ այն որ ոչն երկնցի՝ երկեաւ և ինդրեաց ապրիլ, իբրու գիտէր թէ չէ հնար, ո՞րչափ ևս նոքա կացցեն յաղօթս յառաջ քան զփորձութիւնն, զի 'ի ժամանակի փորձութեանն ապրեսցին 'ի նմանէ: Կամ զի 'ի ժամ փորձութեան մերոյ վայրին միտքս մեր և թարթափին խորհուրդք մեր, եկաց յաղօթս ինքն՝ զի ուսուցցէ մեզ եթէ փոխանակ մեքենայից և հնարից աղօթք պիտոյ են, զի

ստէս ստէս աղօթիւքն ժողովեացին խորհուրդքն քայքայեալք: Կամ զի քաջալերեացէ նա զայնոսիկ՝ որ երկնչին՝ ՚ի մահուանէ, եցոյց թէ և նա երկեաւ. զի գիտացեն՝ եթէ ոչ յանցուցանէ զնոսա այս, յոր ժամ ոչ կան մնան ՚ի նմին. այն էր՝ եթէ ոչ Հայր, այլ կամք քո եղիցին. այս ինքն՝ զի մեռայց ես, ասէ, զի զբազումս կեցուցից: Կամ զի խաբեացէ զմահ, Կամ երկեաւ նա ՚ի չարչարանաց անտի, որպէս զի քաջալերեացէ կլանել զնա, և փութացի թքանել զնա:

Ս անս նորա խափանելոյն եղէն այս ամենայն, որք ՚ի քեզ ընդդէմ՝ նորա ծածկէին: Ածուծիդ քո նմա ոչ եղև շօշափելի, և խորհրդոց քոյց նա ոչ եղև հասու: Թէպէտ և անուն անծուծեդ քո քարոզեցաւ, սակայն ծածկեցեր զնա աստի հանդերձիւք. զի զգեցուցեր զանծեղէն անունդ քո մարդկեղէն անուամբդ: Զի ամենայն որ միանգամ զնշան Ագամայ առաջնոյ ՚ի վերայ մարմնոյ նորա երևէր, մարմին նորա կերակուր էր մահու. և ամենայն որ զնշան Ագամայ երկրորդի յանձն իւր բարձեալ կրէր, տէր էր նա մահու և լուծիչ մարմնոյ: Մին՝ ՚ի ճաշակս ելոյժ կամաց իւրոց զոր ետ ՚ի մարմին անդ, կակղացոյց զնա՝ զի եղիցի նա կերակուր մահու. և միւսն՝² պինդ կու մօք իւրովք խստացոյց զմարմինն, զի ապստամբեացէ ՚ի բերանոյ անտի մահու:

ԳԼՈՒԽ Ի

«Ո՞չ, ասէ, որպէս իմ կամք են, այլ քո», հակառակ այնորիկ՝ որ խափանեաց Ագամ զկամս արարչին իւրոյ, և կացոյց զկամս թնամոյն իւրոյ, և մատնեցաւ ՚ի բերան ապստամբողին իւրոյ: Արդ խափանեաց տէր մեր զկամս մարմնոյ, զի կացուսցէ զկամս արարչին մարմնոյ. զի գիտէր եթէ ամենայն երանուծիք ՚ի կամս Հօր նորա կախեալ կան: «Ոչ, ասէ, իմ կամք եղիցին, այլ քո»: Եւ են նորա կամք արտաքոյ քան զՀօր իւրոյ. և զիմրդ ասիցէ՝ եթէ «Ոչ

1 Յօր. Բն. ՚ի լուսանցան Աբամ: 2 Յօր. ՚ի լուսանցան Բբի+ք+ք+ք:

իմ կամք եղիցին, այլ քո կամք» . և դարձեալ ասէ՝
 եթէ «Ոչ եկի ես առնել զկամս իմ, այլ զկամս այ-
 նորիկ՝ որ առաքեացն զիս» : Իսկ նորա կամք այս էն,
 եթէ «Որ միանգամ ետ ցիս, ոչ կորուսից ՚ի նմանէ
 և ոչ ինչ» : Երևեցաւ եթէ նորա այլ կամք էն . և
 Եսայի ասէ . «Տէր կամեցաւ, զի խոնարհեցուցէ զնա
 և չարչարեցէ զնա» : Եւ դարձեալ ասէ . «Փոխանակ
 զի մատնեաց նա զանձն իւր ՚ի մահ», . և յայտմ վայրի
 եցոյց՝ եթէ իւր կամք էն : Եւ զիւրդ լիցի այս . զի
 ահաւասիկ երկուս կամս եցոյց նմա . մի զտեառն ,
 և մի զիւր , իբրու գործ մի է : Այլ իբրև կամեցաւ
 տէր մեր հաւանեցուցանել զլսողսն՝ եթէ ոչ այլ որ
 գորուծի վարէ զնա բռնուծք, երևեցաւ մոլորեւոցն
 եթէ այլ կամք էն նորա : Եւ այն զի ասաց նա առ
 Ղազար՝ եթէ «Գոհանամ զքէն զի լուար ինձ, և լսես
 ինձ . այլ վասն ժողովրդոցս առնեմ», զի հաւատաս-
 ցեն եթէ դու առաքեցեր զիս» . և լսելի լինելով նո-
 րա՝ ցուցէ եթէ յնչ է նա : Եւ այս հաճէ վասն ա-
 մենայնի . վասն զի յայտ արասցէ եթէ ՚ի Հօրէ է նա,
 ետ Հօր զամենեօին զնոսա . և երևի ինքն նորօք իբ-
 րև կարօտեալ վասն պատուոյ Հօր իւրոյ, զի ՚ի կամս
 իւր արար զամենայն : Եւ չիք բռնուծի որ իջոյց զնա
 ՚ի խոնարհուծիւն . զի յամօթ եղիցին այնքիկ որ
 ասեն՝ եթէ զօրուծիք խաւարի յաղթեցին տեառն
 մերոյ . զի ահաւանիկ զօրուծիք խաւարի աղաղակե-
 լով աղաղակելին և ասելին ցնա . «Եթէ դու ես որդի
 նյ . և աղաչելին զնա, զի մի՛ առաքեցէ զնոսա ՚ի գե-
 չեն», : Եթէ ՚ի գեչենէ աղաչեցին զնա զի ասլբես-
 ցին, զիւրդ յաղթելին նորա նմա :

Աւ եղև, ասէ, քիրտն նորա իբրև զչիծք արեան» :
 Գրտնեցաւ նա, զի ողջացուցէ զԱդամ՝ հիւանդոտ :
 «Ի քիրտն երեսաց քոց, ասէ, կերիցես զհաց քո» :
 Եւ զի ՚ի պարտիզի անդ եկաց յաղօթս, զի դարձուս-
 ցէ զնա անդրէն ՚ի դրախտ անդ իւր :

Արթուն կալ, ասէ, ընդ իս կոչեցի զձեզ, զի մի
 մատնեցայց . արդ զի մատնեւոց եմ ես, ննջեցէք
 այսուհետև և հանդերուք : Յուդա սկիզբն արքայու-
 թի, Յուդա խլիչ արքայութի : Իբրև մատնեաց զնա
 նենդուծք համբուրիւն՝ Հոռոմոց, ընդ նմին մատ-

նեաց և զվրէժ նորա Հոռոմոց, զի խնդրեսցեն 'ի նմա նէն: Եկն ընուլ զմեծ խորխորաա իւր անօրէնն. վասն այսորիկ մեկնեաց քաղցրութիքն անձն մեր, զի ցուցցէ նմա թէ ինքն բարերարն և աղբիւրն ողորմութեց յասելն անդ իւրում՝ «Յուդա, համբուրելով եկիր դու մասնել զորդի մարդոյ», զի յայտ արասցէ՝ եթէ զորդին ան մասնել նա ոչ կարէր: «Հապա վասն որոյ եկիր դու ընկեր», զի թնամնութիւն ընկերութիւն անուանէ: Կացոյց կողմն՝ ընդդէմ նորա, մատեաւ աշակերտն նենգաւոր առ վարդապետն ճմարիտ, զի համբուրեսցէ զնա: Եւ զՀոգին զոր փչեաց 'ի նա, ձգեաց եհան 'ի նմանէն. զի ոչ կամեցաւ լինել նա 'ի խաշանց անտի նորա դայն ապականիչ: Ասէ՝ զի և այն զոր ունէր, բարձաւ 'ի նմանէն:

Իսկ տէր մեր ասէ ցնոսա. «Չո՞ խնդրէք», զի նոցա այսպէս թուեցաւ՝ թէ ոչ կարէ նա ապրեցուցանել զանձն իւր 'ի ձեռաց նոցա: Ասեն ցնա. «ՉՅիսուս նազօրացի», Ասէ ցնոսա Յիսուս. «Ես եմ», Մինչ գեռ Յուդա ընդ նոսա կայր, յետս յետս չոգան և զարկան զգետնի: Կուրացան առաջի նորա իբրև ոչ կամէին. զի ուսցին՝ եթէ իւրով կամաւ ետ զանձն իւր 'ի ձեռս նոցա: Եւ իբրև ոչ ամաչեցին 'ի զօրութէնէ անտի որ կործանեաց զնոսա, ձգեցին զպեղծ զձեռս իւրեանց և կալան զսրբիչս իւրեանց: Եւ եհատ զունկնն զմիոյ 'ի նոցանէ Շմաւոն. իսկ բարերարն քաղցրութիւն իւրով առ բեւեռեաց զնա անդէն 'ի բարձր տեղուջ անդ իւրում, զայն՝ որ վասն յանցանաց իւրոց 'ի խորս ներքինս անկաւ: «Իարձո զսուր քո անդրէն 'ի տեղի իւր», Այն՝ որ բանն իւր սուսեր է, սուսերի կարօտ ինչ ոչ էր նա. և այն՝ որ բեւեռեաց զունկնն զայն զհատեալ, կարող էր նա և զանդամս միաբանեալս քայքայել: Եւ զի մի միովն ևեթ ցուցցէ զզօրութիւն բռնութեն իւրոյ, եցոյց զնա յամենեւսին 'ի նոսա՝ 'ի ժամանակի իբրև յետս յետս չոգան և զարկան զերկրի: Եւ զի մի միայն որոյ ունկն բժըլկեցաւ՝ արգելեալ փակեցցի 'ի ներքոյ շնորհաց, արգելեալ փակեաց զունելիսն իւր զամենեւսին, զի գիտաս.

1 Յօր. 'ի լուսանցան զբէմն:

2 Յօր. 'ի լուսանցան Արամ:

ցեն թէ զով եկեալ ունին : Զի այն՝ որ շնորհօք իւրովք կազմեաց զունկն՝ ՚ի տեղուջ իւրում, նովին դարձեալ շնորհօքն նորա կարացին կանգնել այնոքիկ՝ որ զարկանն զերկրի : Այլ իբրև եցոյց նա սակաւիկ մի զգոյ զօրութե իւրոյ, անդրէն կործանեցան և անկան ամենեքին՝ որ միանդամ ունելիքն էին նորա : Արդ սուսերն խորհրդով հանաւ, զի բանն Մովսէսի հաստատեցի . « Ամենայն անձն որ ոչ լուիցէ մարգարէին այնմիկ, մահու մեռցի » : Այլ քանզի տէր մեր սահման էր ստուգութե, և սկիզբն էր ողորմութե, ամփոփեաց զսուսերն իւր ՚ի պատեանս իւր, և դարձոյց զստուգութինն անդրէն ՚ի տեղի իւր, և հազորդեցաւ ողորմութե ՚ի բժշկութինն նորա : Զունկնն ՚ի տեղոջն իւրում բեւեռեաց, զի զպակասութիւն ստուգութեն արդեամբք ողորմութինն կատարեաց : Այլ հատոյց վարձս բժշկութե նորա այն՝ որ ունկն իւր բժշկեցաւ՝ ատելութի փոխանակ սիրոյ : Եւ այնոքիկ որ զարկան զերկրի, և զօրութե նորա կանգնեցան, հատուցին նմա կապանս փոխանակ օգնականութեց նորա : « Ապպեցին, ասէ, զնա և ածին » :

Վլուխ աշակերտացն չարչարեցաւ և փորձեցաւ, զի եղիցի նա բժիշկ վիրաւորացն . եթէ գուցէ ամալեցսն յանցաւորք ապաշխարել, ՚ի ձեռն Շմաւոնի յանցաւորի յորդորեաց զնոսա գալ առ այն՝ որ վերագոյն է քան զամենայն յանցուածս : Ի գիշերի ուրացաւ Շմաւոն, ՚ի տուէ խոստովանեաց . առ խարոյկի անդ ուրացաւ, առ խարոյկի խոստովանեաց . ուր ուրացան՝ երկիր վկայէ, և ուր խոստովանեացն՝ ծով և ցամաք, երկու բնութեք : Եւ զի խոստորեցաւ լեզու նորա և ուրացաւ, եմոյժ զանձն իւր ՚ի լուծ, և եհար զուս իւր ՚ի խաչ անդր . մինչև աղաչեաց և հաւանեցոյց, զի գլխիվայր հանցեն զնա ՚ի խաչ :

« Յայսմ հետէ, ասէ, տեսլիք գուք զորդի մարդոյ, զի գայցէ ընդ ամբս լուսաւորս ընդ երկնից հրեշտակս » : Յայնժամ քահանայապետն ձեռն զօձիւք արկ և պատառեաց զպատմուճանս իւր, զի նեղեցաւ նա ՚ի զօրութե անտի նոր գինոյն : Այլ զայս ասասցուք՝ եթէ զայն ինչ զոր հանդերձեալ էր անձն ՚ի ձեռն միածնին իւրոյ, կանխեաց յառաջագոյն և

նկարեաց զնա 'ի բնութիս, և յաւել զբողմեաց զնա յարդարս: Յարեգ ամսեան պատառեն ծաղիկք զճոցս իւրեանց՝ և ելանեն. և թողուն զնոսա մերկ, և լինին ինքեանք պսակ այլոց: Յարեգ ամսեան դարձեալ պատառեաց քահանայապետն զքահանայութի իւր, և եթող զնա մերկ, եկն սփռեցաւ 'ի վերայ փրկչին մերոյ: Լռեցոյց զբանս նոցա, և բազմացուցին 'ի վերայ նորա զամբօխն. խօսեցաւ զի հարցին, և պատառեաց զհանգերձս նոցա: Եւ առին ածին զնա 'ի դուռն, և ետուն 'ի ձեռս Պեղատոսի. և նոքա ոչ մտին 'ի ներքս 'ի հրասարակն, զի մի սղծեսցին, զի նախ զգաուն կերիցեն սրբուք: Ո՛վ փարիսեցիք, ահա լուսւրուք դուք եթէ սա է գառնն նայ, սա է որ բառնայ զենմամբ իւրով զմեզս աշխարհի. զի՞նչ հարկ է եթէ յաւուրն յորում զենեալ լինէր գառնն փրկութեան ձերոյ՝ զենուլ զայս գառն փրկութե մերոյ:

Եղև տէր մեր Զատագով ճշմարտութեն. և եկն, ասէ, լուութի իւրով առաջի Պեղատոսի փոխանակ ճշմարտութեն որ զրկեցաւն: Զոր ինչ այլք դատաստանօք առնուն զյաղթութին, տէր մեր լուութի իւրով առ զյաղթութին. զի պարտիքն անեղէն լուութեն յաղթութի են ճշմարիտ վարդապետութեն: Առ վարդապետութին խօսող էր, առ դատաստանն լուեր. ոչ լուեաց յայնցանէ, զի զմեզ մեծացուցանէին. և ոչ մարտեաւ ընդ նոսա, զի դառնացուցանէին: Բանք չարախօսաց նորա իբրև պսակ զլիցոյ նորա բռնորեալ լինէին. լուեաց, զի 'ի լուել անդ նորա առաւել ևս աղաղակեսցեն, զի ամենայն ձայնիւք զարդարեսցի պսակն նորա. զի եթէ էր նորա խօսեալ, լուեցուցանէր ճշմարտութի իւրով զուխտն, այնոքիկ՝ որ 'ի պսակի անդ վաստակէին: Դատապարտեցին զնա փոխանակ զի ասացնա զճշմարիտն. այլ ոչ դատապարտեցաւ, զի դատապարտութի նորա յաղթութին էր. և ոչ ինչ եղև նմա փոյթ հաւանեցուցանել զնոսա: Եթէ մեռանել կամէր նա, տալն պատասխանի վահան էր ընդդէմ մահու. լուեաց նա, զի եթէ խօսէր նա՝ որ ճշմարիտն ասէր, և առաջի ճշմարտութե նորա

1 Յօրինակին 'ի լուսանցն երկի:

ստուծի ոչ կարէր կեալ : « Բարձ 'ի մէնջ զդա , բարձ 'ի մէնջ » առ Պեղատոս աղաղակէին : Իսկ յերկրորդէլ և յերրորդէլ նորա 'ի մարգարէէ , որ արքայու թէ նորա լեալ էր , « Ես , ասէ , զթագաւորդ ձեր 'ի խաջ հանեմ » : Խորհուրդ արեանն՝ որ ցանեցաւ 'ի վերայ դրանց նոցա , արգել 'ի նոցանէ զմահարեր հրեշտակն ասականիչ : Իսկ առ այս դառն ճշմարտուծեան ձկտեցուցին զհայհոյուծիւն իւրեանց , և հրաժարեցին 'ի սմանէ , և խնդրեցին զԲարբառս զասականիչ :

Օ ի զգեցուցին նմա հանդերձ ծիրանի , երարձ նա զարքայուծին խրայէլի : Եւ դարձեալ իբրև մերկացուցին , զի յայտ արասցէ թէ և զմահ ևս ընդ նոսին թողու : Բայց դարձեալ զի արկին զնովաւ ծիրանիս , եթէ որպէս զբարտեցին զնա հարկօքն՝ եթէ նա , ասեն , արգելու՝ զի մի հարկս տայցեն կայսեր , սոյնպէս և ծիրանիւքն կամեցան սպանանել զնա : Եւ թէ ահաւանիկ , ասեն , զանձն իւր 'ի թագաւորուծի մատուցանէ : Ի կատարելն իւրեանց զմահ , մարգարէացան նոքա իբրև զՎայիափայն : Եւ պսակն 'ի փշոց , զի կատակեսցեն զնա , շրջեցաւ և եղև զլացուծի նոցա 'ի բարուծիւն . որպէս զի իւրովն դատարտեսցի թշնամին . զի երարձ նա պսակաւն իւրով զանէծան Ագամայ առաջնոյ . « Փուշ և տատասկ բուսուսցէ քեզ » : Եւ թքին ընդ երեսս նորա , փլեաց 'ի նոսա հօգի սուրբ : Զի եդին 'ի ձեռն նորա զեղէգնն , եղև նա ցուպ աշխարհի . զի ծերացաւ և 'ի վերայ նորա յեցաւ : Եւ զոր օրինակ եղեգամբ հաստատին և ստուգին դատակնիք դատաւորաց , սոյնպէս և նա եղեգամբն դրեաց և արձակեաց զնա 'ի տանէ իւրմէ :

« Իբրև ետես , ասէ , Յուդա եթէ դատապարտեցաւ տէր մեր՝ զղջացաւ , և չոգաւ դարձոյց զերեսուն արծաթն առ քահանայսն և ասէ . մեղայ զի մատնեցի զարիւն արդար : Ասեն ցնա . մեղ է փոյթ , դու գիտես . և ընկեաց զարծաթն 'ի տաճարն և գնաց , և չոգաւ խեղդեցաւ և մեռաւ » : Եւ թող նա՝ զի եղիցի քարոզ մուրուծին զոր գործեաց , և համարեցաւ թէ ասպրեցայց յամօթոյ բազմաց , և թափեցայց յակրնկորուծէ , և կոտորեաց զերասանակս իւր՝ եթէ ոչ

ինչ երթալ ընդ նմա յետ փոխելոյ նորա աստի . և արկաւ խեղդ և մեռաւ : Եւ զի մի պղծեսցի ողորմու թին պատժովքն նորա , ոչ գտաւ նմա սպանող յորդոց անտի խաղաղութե և ճշմարտութե : Այլ ինքնին խեղդեաց և հեղձոյց զանձն իւր . զի ցուցցէ՞ եթէ յաւուրն յետնումն սոյնպէս հանդերձեալ է չարութիւն սորա սատակել և կորուսանել զանձն իւր : Արդ ո՞ պարտի զվրէժ արեանն այնորիկ՝ որ եկն ՚ի նմա նու թիւն մարդոյ . այլ այն՝ որ զգեցաւն զնմանութի մարդկութե և մատնեաց զնա . ոչ եթէ զի կարող էր նա դատապարտել և մատնել զնա , այլ զի կամեցաւ մատնել զնա . և ոչ նա սատակէ զչարութիւնն , այլ ինքն սատակեսցէ զանձն իւր ՚ի գործս իւր : Արդ ես պան զայն՝ որ ոչն մեռանի՝ ՚ի դէմս մարդկան , և եղև պարտապան վրիժունն ւնյ . զի վրիժունն ւնյ սատակեսցի և կորիցէ այն՝ որ աստուածն կուէցաւ : Ամենայն որ ձգէ նետ թշնամոյ իւրոյ , և դառնայ նետն հարկանէ զայն՝ որ ձգեացն զնա , զնետն փշրէ և զաղեղն նիւթ հրոյ առնէ . սոյնպէս և սատանայ իբրև ետես եթէ մահ Որդոյ յաղթութի է աշխարհի , և խաչն նորա ազատիչ է արարածոց , եմուտ ՚ի Յուդա յանութն իւր . և չողաւ խեղդ արկաւ և հեղձաւ : Եւ այն՝ զի ասէ “ Հեղաւ փորն նորա ” , ՚ի վերայ այնորիկ՝ յորոյ վերայ եկաց , և արկ զխեղդն անձին իւրոյ . իբրև հատաւ չուանն խեղդի նորա , անկաւ ինքն և հերձաւ ընդ մէջ : Իսկ այլք ասեն զդուրս փակեաց և պնտեաց ՚ի ներքոյ . մինչև նեխեցաւ և հեղաւ ամենայն փորն նորա , ոչ ոք եբաց զդուրս տանն հայելոյ ՚ի ներքս :

“ Այլ է արժան , ասեն , ընդունել զարծաթդ զայդ ՚ի դանձ ” : Երկեան նոքա յրնթերցուածոց անտի , և կամեցան խափանել զնա : Այլ ՚ի ժամանակի իբրև անկաւ արծաթն ՚ի տաճար անդր , սրբեցաւ նա : Եւ զի գնեցին նովաւ զգերեզմանն , երանի թէ վասն ւնյ արարեալ էր նոցա , զի և այս խորհուրդ մեծ է : Եթէ զարծաթն զայն ՚ի տանէ անտի սրբութե ետուն , ընդէր ոչ էր արժան ընդունել զնա ՚ի դանձ ուստի ետուն , զի ոչ էր արժան . զի եթէ նոցա ոչ անտի տրւեալ էր , գոյր նոցա ասել : Արդ քան զոր արծաթ

պեղծ էր նա . քան զսուսեր Գողիադու պեղծ էր նա , որ պատեցաւ կտաւով և եղաւ 'ի թիկանց սեղանոյն կողմանէ . կամ քան զսկիին եգիպտացոց . կամ քան զսկիին զոր սրբեաց Գաւիթ յամենայն թագաւորութեց . կամ քան զպսակն զոր եղ 'ի գլուխ նորա մարգարտով , և երգեաց հոգով . կամ քան զպատարազն զոր բերին փղշտացիք , և եղև անդ յաւիտեանս ժամանակաց . կամ Նաբուգոդոնոսոր տարաւ զամենայն սպաս պաշտամանն և եղ 'ի տուն Կոոց իւրոց . և ահա տապանակն 'ի տուն Գագոնայ եմուտ , ո՞վ կարէ պղծել զսուրբ և զսրբիչ : Ահա եթէ վասն զի արար զանձն իւր անձ , գնեցին նովաւ : Չսեղանն արժան էր դրուադել նովաւ . այլ զմարգարէութիւն կամեցաւ խաբել :

Աւ իբրև բարձեալ էր ինքնին 'զխաչափայտն իւր և երթայր , գտին կալան նոքա այր մի կիւրենացի , այս ինքն 'ի հեթանոսաց . և եղին 'ի վերայ նորա զխաչափայտն : Բարիոք ետուն զխաչափայտն հեթանոսաց ինքեանք անձամբ իւրեանց . մերժեցին յինքեանց ասպտամբողքն զգալուստն՝ որ բարձեալ բերէր զամենայն երանութիւնս : Եւ 'ի մերժել իւրեանց զնա յինքեանց ընկեցին 'ի վերայ հեթանոսաց նախանձուն իւրեանց : Նախանձուն իւրեանց ընկեցին զնա , և առ նոցա նախանձուն եղև նա ընկալեալ 'ի նոցանէն . և ընկալաւ զնոսա , զի նախանձ արկցէ նա անարգաց իւրոց ընդունելովքն իւրովք : Եւ զի ինքն բարձեալ ունէր զխաչափայտն իւր , վասն նշանի յաղթութեան իւրոյ յայտ արար : Եւ զի ոչ այլոց բռնութեամբ վարեցաւ 'ի մահ , ասէ "Իխաւ նութի ունիմ" ես 'ի վերայ անձին իմոյ գնել զնա և առնուլ զնա" : Եւ զի ո՞ւր այլ . այլ եբարձ զնա : Եւ զի յայտ արասցէ՝ եթէ վասն մարդկան բառնալեաց նորա ելանէ նա 'ի խաչ , այն՝ որ մեղք ոչ գտանին 'ի նա :

Աւ զի ասէ , թէ "Ընդ փայտ դալար զայս առնեն" , առակաւ ասաց նա . դալար՝ վասն անձախառնութե իւրոյ , և չոր՝ վասն այնոցիկ որք ընկալան զպարգևս նորա : Գարձեալ դալար՝ պողաբեր լինի , իբրև զայն զի ասէ "Վասն որոյ գործոց իմոց քարկոծ առնէք

դուք զիս » : Եւ եթէ ես զի յայնցանս ոչ գտէք յիս ,
 « Ո՛վ 'ի ձէնջ յանդիմանեացէ զիս վասն մեղաց » յորոյ
 վերայ պատճառս գտանէք , դուք որչափ ևս : Կամ
 դալար՝ զի արար սքանչելիս , և չոր՝ արդարքն , որ զօ-
 բուծին ոչ արարին : Այլ դալար՝ զի կերան 'ի պողոյ
 նորա , և ուրախ եղեն 'ի մրգոց նորա . այսպէս ատե-
 ցին զնա , և ապականեցին զչորն արդիւք՝ որ զսողոջ
 պտկոյն իւրեանց չե իցէ բացեալ , այս ինքն զբոյզն ար-
 դարսն՝ որ ոչն առնեն նշանս . և զի՞նչ ևս գործեսցեն :

« Իբրև հանին զնա 'ի խաչ , հանին ընդ նմա ևս
 այլ երկուս չարագործս , զի կատարեսցի այն զի ասէ .
 ընդ անօրէնս համարեցաւ » : Մին և թէպէտ ոչ գի-
 տեմք եթէ թլփատեալ էր , սակայն բանիւք իւրովք
 թլփատելոյ նմանէր : Եւ զմիւսն ևս թէպէտ և ոչ
 գիտեմք մեք՝ թէ անթլփատ է , սակայն բանիւք իւ-
 րովք անթլփատից նմանէր : Մին ասէ . « Ո՛չ ես դու
 Քրիստոս » . այս ինքն արքայ , ըստ բանիցն թլփատե-
 լոցն խաչահանուայն : Եւ միւսն ևս ասէ . « Յիշեա զիս
 յարքայութե՛ք քում » . որպէս անթլփատքն գրեցին՝
 թէ « Սա է Քրիստոսն արքայն շրէից » : Անթլփատք
 խոստովանէին 'ի Քրիստոս՝ եթէ արքայ է շրէից , և
 ոչ իւրեանց . և շրեայք խոստովան լինէին 'ի կայսր՝
 յարքայն հէթանոսաց օտարաց : Ճողովուրդն որ խոս-
 տովան եղեն յարքայութինն անցաւոր , եղեն անցա-
 ւորք իբրև զնա . իսկ որ 'ի ճշմարիտ արքայութինն
 խոստովան եղեն , մտանեն 'ի դրախտն փափկութեան
 ըստ աւետեաց արքայութեն : Յորում խոստովան ե-
 ղեն նոքա , 'ի նմանէն եղև կործանումն քաղաքի նո-
 ցա . և յարքայութինն տեառն մերում խոստովան ե-
 ղեն հէթանոք , 'ի նմանէն լինի կենդանութի մար-
 մնոյ նոցա :

« Ո՛չ դու ես , ասէ , Քրիստոսն . փրկեա զանձն քո
 և զմեզ ընդ քեզ » : Եւ զի ոչ իջոյց զնա 'ի խաչէ ան-
 տի , որպէս և խնդրեաց , զի մեծացուցէ զայն՝ որ
 ընդ աջմէ խաչին էր , որ 'ի խաչելեալն հաւատաց .
 զի նշանաւ դիւրին է ամենայն ումեք աշակերտել :
 Իսկ այն որ հզօրն է , այս ինքն իբրու ինքնանեղեաց
 ճշմարտութեն անարդողն՝ զի երկիր պողցեն նմա ,
 վասն այսորիկ ասէ . « Տկարն այ զօրագոյն է քան զմար-

գիկ », առ տկարու թի խաչին զամենայն ազգս հնա-
զանդեաց : Կարկառ զբազուկս քո առ խաչն , զի կար-
կառեսցէ առ քեզ բազուկն տեառն խաչելոյ , զի այն՝ որ
ոչն կարկառու զձեռն իւր առ խաչն նորա , ոչ կարէ
հասնել զձեռն իւր առ սեղանն նր : Զի զրկեալ լինիցին
'ի սեղանոյ անտի նորա՝ որք հրաւիրեցան առ նա քաղ-
ցեալք , և եկին առ նա յադեալք : Մի յադիր և
գար դու առ սեղանն Որդոյ , զի մի՛ յարուսցէ զքեզ
'ի սեղանոյ անտի իւրմէ՝ իբրու քաղցեալ իցես դու :

Եւ զի յափշտակեաց սատանայ՝ ի ստուգու թէնէն
զմի յաշակերտաց անտի նորա , և զայն՝ ՚ի խաչելեալն
բռնու թեամբ վասն մեղաց իւրոց՝ արար զնա՝ ՚ի խաչ
ելեալ ազատու թի վասն հաւատոց իւրոց : Որպէս ա-
րար սատանայ զայն որ ընտրեալն էր շնորհօք իւրովք՝
զի եղիցի նա խոտեալ անարգեալ ազատու թի՝ փո-
խանակ ա թողոյն պատրաստեաց նմա խեղդ , սոյն-
պէս և փոխանակ խաչին՝ դրախտն փափկու թէ : Եւ
քանզի ոչ էր արժան ձեռացն այնոցիկ՝ որ կարկառն
յանցանել զպատուիրանաւն յայն ծառ գիտու թէ ,
ե թէ նորին իսկ կարկառեսցին առնուլ զպարգևսն
այ , զայնր զոր արհամարհեաց ՚ի ծառոյ անտի կենաց ,
վասն այսորիկ առ տէր մեր՝ սրկեաց զնա ՚ի վերայ
խաչին , զի սպանցեն զսպանողն իւրեանց , և ապա ե-
կեսցեն առ կեանսն առ սիրելին իւրեանց . և վասն
այսորիկ « Ընդ իս իցես ՚ի դրախտին փափկու թէ » :
« Յիշեա զիս , ասէ , տէր՝ յարքայու թէ քում » : Եւ
զի ետես աչօք հաւատոց իւրոց զպատիւ տեառն մե-
րոյ փոխանակ անարգանացն նորա , և զփառս փոխա-
նակ խոնարհու թէ նորա , ասէ՝ յիշեա զիս : Ասէ ,
վասն զի ոչ մոռացայ ես այնուիկ՝ որ այժմս երևին
բևեռովք և խաչիւս զայնոսիկ՝ որ ՚ի կատարածի անդ ,
որ ոչ երանելին զարքայուէն քում և զփառացն քոց :

Իբրև ետես տէր մեր՝ ե թէ մեծացան հաւատքն
նորա քան զբազմաց , և ոչ ինչ փոյ թ եղև նմա վասն
նեղու թէ իւրոյ , այլ վասն թողու թէ մեղաց մեծա-
ցոյց զնա առաւել քան զբազումսն , զի ոչ խնդրեաց
զնա՝ ՚ի խնդրել անդ նորա՝ հատումն մօտաւոր հա-

1 Յօր. ՚ի լուս. ասալսի :

2 Յօր. ՚ի լուսանցնսն զինքն ասալսի :

ւատոցն նորա, զի փոքր և նուազ էրեւէր անձն իւր
յաչս իւր՝ զի աւազակ էր, վասն այսորիկ և տէր մեր
կարճեաց զերկար պարզեացն իւրոց, և ետ խոստումն
մօտաւոր զայսօրն, և ոչ ՚ի կատարածի : Արդ յայտ
արար եթէ մեծատուն է ողորմութիւնն նորա, զի ՚ի
ժամանակի յորում՝ ընկալաւ զփոխարէնն զհաւա-
տոց յաւազակէ անտի, դարձոյց նմա և ետ պարզեւս
ձրի անչափս. սփռեաց զգանձս իւր ձրի առաջի նորա,
և ամբարձ գնա նոյնժամայն ՚ի դրախտ անդր նորա,
և տարաւ եմոյժ կացոյց զնա ՚ի վերայ գանձուց իւ-
րոց : “Ընդ իս, ասէ, իցես ՚ի դրախտի անդ փափկու-
թեանն” :

Արդ ՚ի ձեռն աւազակին բացաւ դրախտն, և ոչ
՚ի ձեռն միոյ ուրուք յարդարոց անտի : Քանզի ՚ի
ձեռն Ադամայ արդարոյ որ պարտաւորեցան՝ փա-
կեցաւ, սոյնպէս ՚ի ձեռն պարտաւորին որ յաղթեաց՝
բացաւ : Եւ զի ընտրեցին նոքա զաւազակն՝ և զնա
անարգեցին, ընտրեաց նա զաւազակն և անարգեաց
զնոսս : Եւ ո՞ւր է այն՝ զի ասէ . “Եթէ ոք ոչ առնու
զմարմին իմ, ոչ ընդունի նա զկեանսն” : Այլ այն
Առաքելոյն, թէ “Որք միանգամ մկրտեցաք ՚ի Քրիս-
տոս, ՚ի մահ անդր նորա մկրտեցաք” . զի ՚ի խոր-
հուրդ անդ ջրոյն և արեանն որ բխեցին ՚ի կողից անտի
նորա, ընկալաւ աւազակն զսրսկումն թողու թէ մե-
ղաց . “Ընդ իս, ասէ, իցես ՚ի ներքս ՚ի դրախտի անդ
փափկութե” :

Այլ զի ետունն նմա ընպէլ գբացաին և զղեղին,
փոխանակ զի ուրախ արար զնոսս անոյշ գինովն իւ-
րով՝ կարկառին նոքա քացախ . և փոխանակ ընդ զե-
ղոյն քաղցրացոյց զօրութի գթութե նորա զգառնու-
թինն հեթանոսաց : Եւ զի ոչ պատառեցաւ պատմու-
ճանն նորա, խորհուրդ է նա անձ ուն նորա՝ զի ոչ բար-
ժանի, զի ոչ է նա զօգելովն : Եւ հանդերձ նորա որ
՚ի չորս մասունս բաժանեցաւ, օրինակ է ասետարա-
նի նորա, որ ընդ չորս կողմանս աշխարհիս հանդեր-
ձեալ էր ելանեւ : Բաշխեցէք զմարմինն նորա վասն սի-
րոյ նորա ՚ի միջի ձերսում, զայնորիկ՝ որ բաժանեաց

զհանդերձս իւր խաչահանուաց իւրոց վասն սիրոյ ձերոյ : Առէք կլէք դուք ամենեքին զամենայն զնա , որ պէս էառ եկուլնա զմահ ձեր ամենեցուն միայն առանձին : Բացէք նմա զգրուես սրտից ձերոց , այնմիկ՝ որ եբաց ձեզ զգրուես արքայութիւն իւրոյ : Մարիամ տեսանէր զտէր մեր այնուիկ՝ որ անկաւ զլանջօքն նորա . և Յովաննէս տեսանէր զտէր մեր այնուիկ՝ որ ՚ի միջոյ իւրմէ ծնաւ զնա . վասն այսորիկ և առաւել քան ամենեցուն աշակերտացն յանձն արար նմա զնա :

Աւ զի խաւարեցան խորհուրդք խաչահանուացն , և ոչ տեսին եթէ որ արեգակն բեւեռեալ կայ ՚ի խաչափայտին , խաւարեցաւ արեգակն լուսատու աչաց . և իբրև խաւարեցան աչք նոցա , ապա լուսաւորեցան սակաւիկ մի խորհուրդք նոցա : « Այ էր վայ էր մեզ , ասէ , որդի էր սա այ » : Տեսեր , զի մինչ մածաւ խաւար զարտաքին աջօք , ոչ բարձաւ խաւար ՚ի ներքին խորհրդոց անտի . զի խաւարելոցն խաւար բնակիցն իւրեանց : Ուսոյց նոցա եթէ զինչ խաւարութիւն է արեգականն՝ որ բեւեռեցին ընդ խաչափայտին : Այլ ՚ի ժամանակին իբրև ծագեաց արեգակն արդարութե սրբելովն զսրտոտս և բանալով զկոյրս , ՚ի ձեռն այսր լուսոյ ոչ երևեցաւ կուրացն՝ թէ եկն եհաս արքայն Երուսաղէմի : Իսկ իբրև խաւարեցաւ ՚ի նոցանէ արեգակն բնութեան , ապա երևեցաւ նոցա ՚ի ձեռն խաւարին՝ եթէ եկեալ հասեալ է խլումն քաղաքի նոցա : Եկեալ հասեալ են , ասէ , աւասիկ դատաստանք աւերածոյն Երուսաղէմի : Արդ ոչ ընկալաւ նա զայն՝ որ շինեացն զնա . կայ ՚ի քեզ տեսանել իբրու խլէ զնա :

Այլ յայսմ՛հետէ և ոչ այս ևս կայ ՚ի քեզ տեսանել , ով հրեայ , զի տեսեր դու զքաղաքն քո խլեալ աւերեալ . աւերեալ քաղաքաւն քո ուսիր դու՝ եթէ ով է այն՝ որ տնկեաց զեկեղեցի : Եւ զի ցրուեցան քաղաքայեցան ծնունդքն Երուսաղէմի ընդ ամենայն ազգս հեթանոսաց , ուսիր դու՝ եթէ ով է այն որ ժողովեաց ամիսփեաց զամենայն ազգսն հեթանոսաց ՚ի ներքս եկեղեցոյ : Եթէ ոչ հաւանեցուցանեն զքեզ զիրկք արամբոյն՝ որ անզաւակեցաւ , հաւանեցուցանեն ըզքեզ զիրկք ամլոյս՝ որ բարձեալ ունին : Եւ եթէ ա

խանի ետուն նմա մեռեալք . զի ցուցցէ՛ եթէ մեռեալք որ ոչ լսեն՝ լուան նմա, որչափ ևս առաւել կենդանիք լսեն նմա : Եւ զիհարգ՝ իբրու Հօր իւրում կարգայր նա , և մեռեալք փոխանակ ընդ Հօրն նորա պատասխանի տային նմա : Այլ Հայր՝ որ լուաւ նմա ՚ի ձեռն մեռելոցն , խրատեսցին և հաւանեսցին կենդանիք լսել նմա : Արդ փոխանակ զի կամակորեցան նոքա ընդ Ճշմարտութի ձայնին առաջնոյ , ուղղեաց զնոսա բռնութիւն իւրով ձայնն երկրորդ : Զի ձայնն առաջին ծաղր էր ՚ի բերանս նոցա , և այսն կատականաց ՚ի բանս նոցա . իսկ ձայնն երկրորդ վայ է ՚ի բերանս նոցա , և բախել ձեռաց ՚ի կուրծս նոցա : Փոխանակ զի թշնամանեցաւ ձայն առաջին , առաքեցաւ զվրէժ խնդրել զթշնամեացն նորա ձայնն երկրորդ : Եթէ գալոց է Եղիա առ ինքեանս՝ հաւատան նոքա , որպէս և գրեալ է . իսկ եթէ առ նա եկեսցէ Եղիա՝ այսն կատականաց առնէին : Արդ իբրև մարգարէացան նոքա վասն յուսահատութեն իւրեանց և վասն աւերածոյ քաղաքին իւրեանց , ընդդէմ՝ նորայոցն ցուցանէին՝ եթէ առ ինքեանս ոչ է գալոց Եղիա :

Այլ իբրև ձեռք նորա բեւեռեալ էին , զբեւեռիչս ձեռաց իւրոց կշտամբէր և յանդիմանէր կաւն , որ վասն բանալոյ զաչս կուրացն ՚ի ձեռս նորա ստեղծաւ : Զի ձեռք նորա որ կարող են բանալ զաչս կուրացն , զի տեսցեն զնա՝ թէ և կարող էին կուրացուցանել զխաչահասնունսն , զի մի տեսցեն զնա : Եւ հաստատունստիւք իւրովք՝ որ խիստ կապանօք հնազանդեալ էին , խտտադոյն ալիք՝ որ կապեցանն և հնազանդեցան ՚ի ներքոյ ոտիցն նորա , զկապողս նորա կշտամբեալ յանդիմանէին . զի ոտք նորա որ կարող եղեն գնալ ՚ի վերայ մկանաց ալեայն՝ զի մի ընկղմեսցէ զնա , կարող էին կոխել զմկանունս թշնամեացն՝ զի մի հանցեն զնա ՚ի խաչ :

Այլ իբրև կախեցին նոքա զմարմինն զփայտէ , այն՝ որ ՚ի նմա էին գանձք կենաց հեթանոսաց , ետես նա զերկիրն հեթանոսաց՝ զի ընկալաւ զգանձս զայս : Նա և Յուսէփ իսկ ասաց՝ եթէ « Հանէք զոսկերս իմ աստի » . զի որչափ գանձն այն սուրբ եղեալ կայր յեր-

կիրն յայնմիկ 'ի պղծուտ, առնէր 'ի վերայ նորա անձ զողորմութի գթութեան իւրոյ . վասն այնորիկ իսկ դարձան նոքա յերկրէն բարեւազոյց : Եւ եթէ արդարոցն այսպէս, որչափ ևս տեառնն իւրեանց : Բւեւուեցան բւեւօք ձեռքն, որ նոքա լուծին զմեզ 'ի կապանաց անտի մահու : Ձեռք՝ որ լուծին զկապանս մեր, և կապեցին զկապողս մեր : Չարմանք են այս, զի մեռեալք զկենդանին սպանանէին, և սպանեալն զի զմեռեալս կեցուցանէր : Եւ բազմացուցին ձկտեցուցին զսրտմտուի իւրեանց 'ի բարձունս, որպէս զի բազմացոյց Խնարհեցոյց նա զմեծութի իւր 'ի խորս : Այս է մեռեալ՝ որ գողացաւ մահ, և տարաւ, ասէ, եմոյժ զնա 'ի դժոխս . և յարեաւ արար կապուտ կողպուտ զայրն գերութե՛ն նորա : Գողացաւ տարաւ եմոյժ զնա մինչ դեռ ննջէր . և իբրև զարթեաւ նա և շրջեցաւ, գողացաւ զգողն իւր : Այս է խաչ, խաչիչ խաչահանուաց իւրոց . և այս է գերի, գերիչ գերեջարաց իւրոց : Խաչ մահուդ քո եղև աղբիւր կենաց մեռելուէս մերում . և որ միանգամ արբին յաղբերէդ քումմէ, աճեցուցին նոքօք պտուղ նմանող ընպելոյդ քում : Եկեր մահ զկեանսն, որ ծածկեալ կային 'ի մարմնսն մահկանացու . և ոչ գիտաց, զի նոպին իսկ մարմնով ճաշակեալ էին : Փութացաւ եկուլ զնա քաղցեալբար, և վաղվաղեաց դարձոյց զնա 'ի հարկէ : Եւ զի ընդ ունկնն Եւայի եմուտ մահ, ընդ ունկն Մարիամու մտին կեանք : Եւ քանզի զպարտիսն փայտիւն պարտաւորեցաւ, և նա իբրև եկն՝ փայտիւն հատոյց զնա :

Օգրանչելիսն նորա միմեամբք խափանէին . «Սա է, ասեն, որ եբաց զաչս կուրին, ս'չ կարէր առնել թէ և սա ևս մի մեռցի», : Եւ իբրև կեցոյց զսա ևս, ասեն . «Չսա ևս կեցոյց, և զանձն իւր ոչ կարէ կեցուցանել», : Արչափ նոքա լուծանէին զառաջինսն, ևս մեծ քան զայն ցուցանէր : Փոխանակ կուրին մեռեալ չորեքօրեայ, և փոխանակ մեռելոյն ժողովս մեռելոց զոր եհան 'ի դժոխոց : Եւ իբրև այսն առնէին վերջնովքն՝ եթէ իբր ոչ, զի ասեն, կարէ առնել զնոսա, իննէին վկայք առաջնոցն՝ թէ արար : «Սա, ասեն, որ եբաց զաչս կուրին . զայլս, դար-

ձեալ ասէն , կեցուցանէր , : Արդ յորժամ առցէ զգրաւականս նոցա երկուցումբք , մի՛ զի յայտ արասցէ զԾածուկ կատակութիւնս նոցա՝ եթէ ոչ , ասէն , կարէ առնել . և միւս ևս՝ զի եղիցին վկայքն նորա՝ թէ կարող էր առնել . « Չայլս , ասէն , ապրեցուցանէր , զինքն ոչ կարէ ապրեցուցանել , » : Ի նմանէն և նովին այսն առնելով զնա բարձրացուցին զնա : Զի թէպէտ և այնուիկ՝ որ ոչն իջցց 'ի խաչէ անտի , ցուցին թէ տկար է նա , սակայն այնուիկ՝ զի ասէին զայլս կեցուցանէր , վկայ եղէն նորա՝ թէ կենարար է նա : Եւ ահա եղիչէ 'ի մահուն իւրում կեցոյց և յարոյց մեռեալ , զի նկարեսցէ զխորհուրդ զայնորիկ՝ որ 'ի մահու անդ իւրում եբաց զգերեզմանս . և եհան զմեռեալս , զի դարովեսցեն զմեռուցիւս նորա :

Արդ յայսն առնել նոցա զնա , եթէ զայլ , ասէն , ապրեցուցանէր , զինքն ոչ կարէ ապրեցուցանել , ոսկերքն եղիչայի զնոսա այսն առնէին . որք իբրև կեցուցին զայլս , զինքեանս կեցուցանել ոչ կամեցան : Այ կամեցան կեցուցանել , քանզի և մեռեալք իսկ ոչ էին . զի եթէ մեռեալ էին , և զայլս ոչ կեցուցանէին . ապա եթէ մեռեալ կեցուցանէին նոքա , ոչ են կարօտ կեանք հանգիստ կենդանեաց՝ եթէ ցանկասցին կենաց , որ ամենայն չարեօք ճաշակեալ են : Եւ եթէ մարմին մեռելոյն այնորիկ՝ իբր ոչ եթէ սիրով և հանձարով ինչ մերձեցաւ առ ոսկերան Եղիչայի , առ 'ի նոցանէն զկեանս նորս՝ որ յաղթեցին մահու , որչափ ևս առաւել առցեն հաւատացեալք 'ի մարմնոյ անտի Արդոյն զկեանս անմահութե : Արդ այն՝ որ հրամայեաց մահու և դարձոյց անդրէն զոգին , կարող էր հրամայել խաչին զի թողցէ զնա : Այլ զի և այնուիկ մի եղիցի նոցա տալ պատասխանի , հրամայեաց վիմաց և պատառեցան , և մահու՝ և ոչ արգել զարդարս ելանել 'ի ձայն նորա : Ուսան դժոխք զճաշակ ձայնի նոցա , զի հանդերձեսցեն զանձինս իւրեանց ձայնին յետնումն՝ որ թափուր առնէ զնոսա :

Ապա եթէ կարծիցեն նոքա եթէ վասն տկարութե Արդոյն թշնամանեցաւ մարմինն հանդերձն նորա , փղջտացոց նմանող լինին . զի կարծեցին՝ եթէ

վասն տկարու թէ նոյ անարդեցին և թնամանեցին զտապանակն նորա : Եւ եթէ ասիցեն՝ եթէ փղշտացիք ետուն վրէժ հատուցման , աւելի ևս քան զնոսա խաչահանունքն . զի փղշտացոց բժշկեցան հարուածք նոցա , և բնակեցին յաշխարհի իւրեանց : Իսկ թլփատեալքն և անթլփատքն նորողին աւանիկ օր ըստ օրէ՛ի վերայ նոցա ցաւք նոցա . զի և ՚ի քաղաքի անդ իւրեանց ոչ թողան , և ոչ մտանել այլ ևս կարեն անգր : Եւ եթէ վասն մարմնոյն՝ որ սպանին և թաղեցին՝ յաճախեն մեզ նախատինք , այլ նախատինք նոցա ամօթէ նոցա . զի մարմինն կենդանացաւ և յարեաւ , և ել նստաւ ընդ աջմէ նոյ : Իսկ զտախտակսն զոր կոսեաց անձ , և գրեաց ՚ի նոսա զանուանսն սուրբս , այն որ տապանակն փառաց վասն նոցա կազմեցաւ , Մովսէս խորտակեաց զնոսա . և բեկորք նոցա ոչ կցեցան , և խեցիք նորա իրբւ զխեցիսն մարմնոյ ոչ յօդեցան . և կենդանու թիւն և նորոգումն և ոչ իրբւ մարմնոց մեղաւորաց եղև նոցա : Եւ մի ասիցես՝ թէ ոչ լուծաւ սուրբն յարգանդի անդ . Երեմիա աւանիկ յանդիմանէ զնոսա , եթէ «Մինչ չև նկարեալ էր իմ զքեզ յորովայնի՝ ծանեայ զքեզ , և մինչ չև ելեալ էր քո յարգանդէ՝ սուրբ արարի զքեզ » :

Եւ եթէ դարձեալ խաչին նորա յաւելուն ՚ի կատակել , օձքն անապատի դսրովէն զնոսա , զի անիծեալ օձիւն բժշկեցան հաւատացեալք . զի համարձակեցան և կոչեցին զխաչն յանուն անիծեալ : Եւ պատուեցին զիոյն , որ ՚ի ծառ անդ էր . զի է վկայ նորա գառն ճշմարտութե և խաչն լուսոյ , որ փոխանակ Իսահակայ կապեցելոյ փրկեաց նա զաշխարհս կապեալ . զի ժողովուրդ էր նա անիծեալ՝ անիծելովն փրկեաց զնոսա . և հեթանոսք կենարարաւն ամենայնի բժշկեցան . և մատնեսցին յանէծս օձին՝ որ ՚ի վերայ նոցա ՚ի ձեւն Մովսէսի տարածեցաւ : Պաշտելովն պաշտեցին և երկիր պագին օձին պղնձոյ , որ փոխանակ մարմնոյն ապականեաց զողոս : Այն՝ որ ոչ կամէր հայել ընդ օձն ընդ այն , ում արդեւք ստնանէր հարուածովքն նր . ոչ էին արժանի նոքա հայել ընդ անձ , ընդ օձն՝ որ նմանող էր նոցա՝ հայել

ցան և ապրեցան : Եւ զի գիտէր նա՝ եթէ օտարացուցանեն ժողովուրդն զՈրդի , ուսոյց զնոսա օձիւն , զի յամօթ արասցէ զխաչահանունսն , զի զխորհուրդ փրկչին մերոյ պաշտեաց նա :

Եւ զի այրեցաւ տեղի սրբութեն , և խլեցաւ տաճարն , զի նկարեցեն զխորհուրդ նորա . զի նման է մարմիննորա մարմնոյ նորա , և նման են բարեւաջիքն խաչահանուցն : Եւ եթէ ասացես , եթէ զնոսա վասն մեղաց արար անձ , և տաճարն և սեղանն զինչ մեղան . կենդանի եղեն ընկերք իւր : Եւ եթէ մխիթարութի եղեն նոքա ստուգութեանն , զի ՚ի ձեռն այսց հատուցմանց եկին հասին նոցա պարգևքն աւետեաց , սոյնպէս մխիթարեցաւ ստուգութին մարմնով այնուիկ՝ որ ՚ի խաչն ել . որպէս և տաճարաւն այնուիկ՝ որ խլեցաւ : « Ի ծառայս իւր , ասէ , մխիթարի » :

Ի աջին գովեստ արարչին այս է , զի գործեաց գործօ . և երկրորդ այս՝ զի յայտնեաց զանձն իւր գործոց իւրոց : Եւ որպէս ծանեաւ նա զնոսա , կամեցաւ նա զի ծանիցեն զնա : Բխեաց ել ՚ի նմանեանուն անձութեն , և եկն հանգեաւ ՚ի վերայ Մովսէսի . զի գիտացեն եզիպտացիքն զանձն ամենայնի : Բխեաց և ել ՚ի նմանե Բանն , և եկն բնակեցաւ ՚ի մարմնի . զի գիտացեն արարածք զչայրն ամենայնի : Արդ յանուն անձութե անձութի նորա քարոզեցաւ , և յանուն ծննդեան հայրութիւն նորա յայտ եղև : Եզիպտացիքն ոչ լուան Մովսէսի և տանջեցան դաւաղանաւն նորա . իսկ հաւատացին յՈրդի , և փրկեցան խաչիւն նորա : Յպովն նշանաւ խաչին կանխեցին յառաջագոյն և ուսան հեթանոսք զփորձ խաչին . եզիպտացիքն նշանօք , և ամաղէկացիքն պատերազմաւ : Եւ վասն այսորիկ իբրև տգէտք նշանաւ խաչին յառաջեցին ուղղեցան : Այլ իբրև երևեցաւ ՚ի վերայ նոցա խաչն , իբրև լուսաւորք և իմաստունք գտան յուսումն վարդապետութե նորա : Իսկ զիսրայելացիսն ան խորհրդով խաչին յարգէր և գրգէր զնոսա : Այլ իբրև երևեցաւ այն՝ որ նշանօք նորա պատուեալ լինէին նոքա , արարին զնա ՚ի գլխովին նշան ամենայն թշնամանաց , կից ընկենուլ և ան-

դուշել : Եւ եթէ ուսաւ այն՝ որ գրգանօքն լիտուածք
 գրգէր և փափկանայր , “Գիրացաւ լայնացաւ , ասէ ,
 Խորայել և կիցս ընկէց ” , փափկացան ՚ի մանկուածե
 իւրեանց օրինակօք խաչին . իսկ ՚ի կատարածի իւ
 րեանց ծառայուածէն կափոյց զնոսա ՚ի մէջ Հեթանո
 սաց : “Որ փափկասունն լինի , ասէ , ՚ի մանկուածեան
 իւրում , ՚ի ծառայուածի մատնեսցի ” :

Եւն առ նոսա պատկերն ճշմարիտ խորհրդոց նո
 ցա , և այլակերպեցաւ նա ՚ի նոցանէ , իբրու թէ ընդ
 երկար ժամանակս քաղումն նմանուածք նորա կրը
 թեալ լինէին : Եւ ոչ ծանեան նոքա զմարմինն զայն՝
 որ ընդ հովանեաւ նորա ծածկեցան յանապատի
 անդ : Փայտիւն օրինակաւ նորա քաղցրացան ջուրք
 նոցա , և օձիւն նշանաւ նորա ՚ի հարուածոց անտի
 օձիցն փրկեցան . և անդ պարտաւորեցաւ շաբաթ և
 թլիփատուածի , զի մի ՚ի նոցանէ ապրեցուցանել զնոսա
 ոչ կարաց : Սոքա են որ խորչեցանն յերեսաց անտի ,
 այն՝ որ կերպարանքն նորա հանապազօր առաջի նո
 ցա նկարեալ լինէին : Օտարացաւ նա նոցա վասն
 գունաց ճշմարիտ դեղոց նորա , զի նոքօք փայլէր նա
 իբրու անհատ գեղով : Ամենայն մարգարէք զնմա
 նուածի գունոց նորա ցուցանէին . զի ոչ էր կատա
 րեալ տեսիլն գաւազանին իբրև զտեսիլ խաչին , և
 ոչ էր կատարեալ գեղ փայտին որ քաղցրացան նո
 վաւ ջուրքն իբրև զայնորիկ՝ որ քաղցրացան նովաւ
 Հեթանոսք : Ուր և միանգամանց նմանուածի մար
 դոյ , շարժեցան և սարսեցին յերեսաց նորա արա
 րածք . ծոփն յերեսաց գաւազանի նորա , հարուածք
 օձիցն յերեսաց նշանի նորա , դառնուածիւն ջուրցն
 խորհրդոյն յերեսաց նորա : Ուր և երևեցաւ ճշմար
 տուածին , փուծացեալ յանդիմանեցան որք միան
 դամ արատովք ծածկեալ էին : Այս է աղբիւր՝ որ
 բխէ զերանուածիս առանց նախանձու ընպէշեաց , որ
 ընդ միմեանս ոչ նախանձին : Բխեցին ջուրք , և վառ
 ժեցան ընդ ամենայն կողմանս , զի ոք ընդ ընպէլ ըն
 կերի իւրոյ մի հայեսցի :

ԳԼՈՒԽ ԻԱ

«**Ի** ԶԵՌՍ քո, ասէ, յանձն առնեմ զոգի իմ» : Աճուածի նորա զմարդկուծի նորա յանձն արար, զի թող լիք զնա չարչարեալ : Այսպէս որոշեցաւ 'ի նրմանէն . ոչ իբրու այն՝ զի հատցէ 'ի նմանէն, այլ իբրու ծածկեալ է զօրուծիք իւրով 'ի սպանելոյն և 'ի սպանողացն : Զի եթէ երևէր նա, այն որ մեռանէրն՝ ոչ երկնէր : Եթէ էր նորա յայտնեալ, սպանողքն ոչ կարէին սպանանել զնա . այլ պահելով պահէր զնա, զի մի կորիցէ . իբրու պահապանն գիտէր և պահէլ ոչ գիտէր, և ապա յետոյ յայտնեցաւ և եցոյց երկոցունց, և սպանելոյն՝ զի ոչ թողաւ, և սպանողացն՝ զի ոչ եղէն բաւական կատարել զգործս իւրեանց զգերեզմանն պահէլ և զմեռեալն արգելուլ : Եւ ստուգեաց զխոստումն իւր արդեամբք մահ կանացուաց . եցոյց և կատարեաց և յայտարար՝ թէ մարթ է մարդկուծի նորա չարչարել, զի մեռաւ աւանիկ . և եցոյց՝ եթէ կարող են որք մեռանին՝ կեալ . և յարոյց զնա, և ստուգեցան հաւատք նորա լողաց, և գիտաց թշնամին զգատապարտութիւն իւր՝ իբրև արեգակն խաւարեցաւ, և վարադոյր տաճարին հերձաւ, և պահապանքն զղրդեցան, և գերեզմանք բացան, և մեռեալք յարեան :

Նաւա անձ մարդախառն, ոչ զծնունդ անձին իւրոյ, այլ զծնունդ ամուսնին իւրոյ . ընդ այնմիկ՝ որոյ բնութիւն իւր էր ծնանել ըստ մարմնոյ . ոչ էր հնար այլ ազգ ինչ մտանել առ ծնունդ, բայց եթէ որք նոքիմբք անդամօք նկարեսցի . և ոչ առ մահ, եթէ ոչ նորօք և նոքիմբք յոգեսցի : Արդ կարգեաց ած նա զմարմինն 'ի դրաց արգանդին մինչև 'ի գուրս գերեզմանին : Եբաց ծննդեամբ իւրով զարգանդն ծածկեալ, եբաց յարուծիքն իւրով զգերեզմանն պատեալ պաշարեալ : Եւ եդ զխաչն իւր 'ի միջի, եթէ որք ծնանին յորովայնէ գալ առ մահ՝ զիպեսցի նոցա նախ խաչն ծառն կենաց, զի ամբոփեսցեն ամայեսցեն զպտուղ նորա 'ի մարմինս իւրեանց, եթէ յոր-

Ժամ ամփոփէ զամենայն զնոսա մահ յորովայն իւր , պատառեսցեն զնա և ելցեն 'ի միջոյ նորա : Արդ 'ի մահու անդ ոչ էր նա ընդ նմա , ոչ վասն զի կամեցաւ 'ի բաց լինել 'ի նմանէ , այլ քանզի ոչ կարէր մահ մերձենալ 'ի տեղին ուր կեանքն էին սպանողք մահու : Իսկ 'ի ծնունդ ընդ նմա էր , քանզի ծնունդ առ անծուծին ոչ է օտար . զի ծնունդ ըսկիզբն է եղելոց , և զամենայն եղեալս հաղորդէ , և կցորդէ զնորա արարչութիւն զօրութեանն արարչին : Իսկ մահ կորուստ է ամենայն՝ ինչ որ և է . և անձ գոյ է , որ ոչ լուծանի . և վասն այսորիկ մեռելուի լինել ոչ կարէ : Այլ եթէ ուսանել եկն առ մեզ , այլ զի կատարեսցէ լուծիւրով զսպակասութիւն մեր :

Սարմինն դարձեալ բնութիւն իւրով չարչարեցաւ չարչարելեալ՝ չնչոյն հանդերձ . զի շունչ զգայ զչարչարութիւն : Արդ չարչարեցաւ մարդկութիւն նորա վասն մարմնոյն , և զգաց զչարչարանն իւր վասն չնչոյն : « Հոգի , ասէ , եկեսցէ , և զօրութիւն հովանի լիցի » : Արդ սոյն իսկ այս մարմին կենաց եղև հաց և կերակուր հաւատացելոց : « Հոգի , ասէ , եկեսցէ , և զօրութիւն բարձրելոյ . քանզի այն՝ որ ծնանելոցն է 'ի քէն , Արդի այ կոչեսցի կոչելով » . այս ինքն վասն մարմնոյն որ 'ի նմանէ է՝ ասաց : Իսկ այնքիկ՝ որ ասենն թէ նմանութի էր մարմինն փրկչին մերոյ , որպէս հրէշտակքն զի կերան 'ի տանն Աբրահամու , կշտամբեալ յանդիմանին . զի վասն նոցա ոչ է գրեալ՝ եթէ թնամանեցան և տանջեցան և սպանան և խաչեցան , զի փոխեցան կերպարանք նոցա . զի ոչ մարմնաւորք ճշմարիտ էին , այլ կերպարանս առին՝ որպէս արժան էր՝ վասն օգտութե տեսողաց : Եւ զի մի կարծեսցեն վասն տեառն մերոյ՝ եթէ այնպէս իցէ , վասն այնորիկ ծնաւ նա . զի ելանելովն իւրով 'ի յարգանդէ անդի խափանեսցէ և լուծցէ զկարծիս նմանուէ մտացն : Եւ եթէ որդի էր նա օտարի , արեգակնն ոչ լինէր խաւարեալ խաչի նորա : Այլ այն արարիչն լոյս առաւել ևս սփռէր , զի բարձաւն թնամին նորա յերեսացն նորա , և զլոյսն 'ի վերայ շրէիցն ծագէր , զի

1 Յօրինակին 'ի լուսանցն լուրբելով Եփեմ :

կատարեցին զկամս նորա : Եւ վարագոյրն փառաց զտաճարն զգեցանէր , զի սրբեցաւ 'ի տրտմութեց անտի թշնամոյն իւրոյ . և ել զնաց 'ի նմանէն լուծիլ օրինացն իւրոյ : Եւ եթէ հայր օտարին ած զխաւարն , ահա չիք նորա այս : Եւ ոչ եթէ էրն որ ածէր նա . մի՛ զի բարերար է նա , և երկու՛ վասն այնր զի ասաց « Թող նոցա , ասէ , զի ոչ գիտեն զինչ գործեն » : Այլ զի դարձոյց զարեգակնն 'ի խաւար , զի որչափ լուսով զնացին նորա՝ ոչ ծանեան զնա : Եւ հանին զնա 'ի խաչ . թերևս արդ զի խաւարն սփռեցաւ 'ի վերայ նոցա՝ ծանիցեն զնա :

Եւ վարագոյրն զի պատառեցաւ , զի ցուցցէ եթէ պատառեաց 'ի նոցանէ զարքայութիւն , և ետ նա ժողովրդեանն՝ որ տայ զպտուղ : Կամ նմանութիւնն կարեաց պատառելոյն վարագուրին՝ եթէ տաճարն կործանելոց է , զի շունչն նորա զնաց : Եւ զի քահանայապետն պատառեաց զպատմութեան իւր անօրէնութիւն , պատառեաց հոգին զվարագոյրն , զի քարոզեսցէ գործով զհամարձակութիւն ժպրհութեանոց ընդ արարածս : Զի պատառեաց զքահանայութիւնն իւր և մերկացաւ 'ի նմանէն , պատառեաց և նա զվարագոյրն և ել ինքն և հան ընդ իւր զամենայն ինչ : Կամ զի որպէս լուծաւ և ընկեցաւ տաճարն՝ յորում ընկէց Յուդա զարծաթն , սոյնպէս և դուռն ընդ որ նայն եմուտ՝ վարագոյրն իւր ձգեաց յինքն և պատառեաց . քանզի մերկացինն 'ի նմանէ զհանդերձն նորա , պատառեաց զվարագոյրն : Սիրտ քարեղէն պայթեաց , և սիրտք նոցա ոչ ապաշաւեցին :

Յաղթեաց եգիպտացոյն յարեգ ամսեան , և լուսատու եղև հերբայեցոցն սեամբ յարեգ ամսեան : Խաւարեցաւ արեգակն , զի հատուցին զիոխարէնն յետս ընդդէմ : Փոխանակ այնր զի հերձեաց զծովն , պատառեաց հոգին զվարագոյրն , զի թագաւորն փառաց անարգել 'ի խաչ ելեալ 'ի վերայ գագաթանն . այլ զի ոչ վասն այսորիկ պատառէ զվարագոյրն տաճարին արդարութիւն : Ընդ չարչարելն նորա չարչարեցան արարածք . արեգակն ծածկեաց զերեսս իւր , զի մի տեսցէ զնա մինչ դեռ 'ի խաչի անդ կայցէ . զլոյս իւր յինքն ամփոփեաց , զի ընդ ամենայնի մեռ-

ցի : Եւ զի զերիս ժամնն խաւարեցաւ և ապա լուսացաւ , և քարոզեսցէ վասն տեառն իւրոյ՝ եթէ յաւուրն երրորդի ծագելոց է՝ ի դժոխոց : Եւ լերինք շարժեցան , գերեզմանք բացան , և վարագոյրն պատառեցաւ . և իբրև զի սգով վասն աւերածոյ տաճարին որ լինելոցն էր՝ ողբայր : Կամ զի դատապարտեաց զնա բերան մարդկու թէ , աղաղակեաց արդարացոյց զնա բերան արարածոց : Լուեցին նոքա , և աղաղակեցին քարինք , որպէս և ասաց իսկ նա . և վարագոյրն իսկ պատառեաց զականջս նոցա , զի սեղմեալ խցեալ էին . և ետ փառս զի զլացան նոքա :

Իբրև ետես Տոգին զսիրելին իւր զի կախեալ և խայտառակեալ կայր , ձգեաց յինքն և պատառեաց զհանդերձն զարդուռն իւրոյ . քանզի տեսին խորհուրդք զգառնն խորհրդոյ , պատառեցին զվարագոյրն և ելին ընդ առաջ նորա : Կամ զի ՚ի տաճար անդ բնակեալ էր Տոգին մարդարէութեան , որ էջ քարոզել մարդկան վասն գալստեան նորա , նոյնժամայն թըռուեալ , ել աւետիս տալ վերնայնոցն վասն վերանալոյ նորա ընդ երկինս : Եւ զի պատառեցան գերեզմանքն , զի յայտ արասցէ՝ թէ կարող էր զփայտն խաչին պատառել . այլ ոչ պատառեաց զնա , զայն՝ որ նովաւ պատառելոց էր արքայութին Խարայելի . և ոչ խորտակեաց զնա , զայն՝ որ նովաւ խորտակելոց էին մեղքն ՚ի միջոյ հեթանոսաց . դարձաւ Տոգին՝ պատառեաց փոխանակ ընդ նորա զվարագոյրն : Եւ զի ցուցցէ՝ թէ ել զնաց նա , կոչեաց իւր վկայս ելանելոյն իւրոյ , զարդարսն՝ որ ելին ՚ի գերեզմանաց անտի : Արդ երկոքին ելքն միմեամբք լինէին քարոզեալ : Եւ զի նովին Տոգոյն լինէր օծեալ և սրբեալ արքայուի և քահանայութի , ել զնաց Տոգին յաղբիւրն երկուցունց , զի գիտասցէ եթէ ցամաքեցան նոքա երկոքին ՚ի ձեռն այնորիկ՝ որ եբարձն զերկոսին զնոսա : Մեք եթէ գիտեաք եթէ հատանել ճկոյթոյ մերոյ լինի բժշկութի այնմիկ՝ որ ամենայն ինքն ապականեալ է , սակայն ոչ կամիմք առնել զայն ինչ զոր գիտեմք : Իսկ անձ գիտեր՝ եթէ սպանմամբն Որդոյ իւրոյ կեայ մարդկութիւնն , և ոչ դարձաւ ՚ի նմանէ յայնմանէ առնել զնա :

Նառայս բազումն ունէր Աբրահամ, ընդէր ոչ ասաց նմա մատուցանել զմի 'ի նոցանէն . այլ քանզի ոչ լինէր երեւեալ սէրն Աբրահամու ծառայիւն իւրով, այլ պիտոյ էր որդին նորա, զի նովաւ յայտ լիցի սէրն Աբրահամու : Սոյնպէս և էին ծառայքն ւնյ, և միով 'ի նոցանէ ոչ եցոյց զսէրն իւր առ արարածսն իւր . այլ Որդուն իւրով, զի նովաւ քարոզեսցի սէր նորա առ մեզ : «Այսպէս, ասէ, սիրեաց ւնձ զաշխարհ, որպէս և զՈրդին իւր միածին» : Արդ իհաստատեաց ւնձ զաշխարհ, բայց եթէ սիրովն իւրով . և սոյնպէս զՈրդի ծնաւ : Եթէ ոչ էր մեղուցեալ Աբրահայ, զիարդ բնակեալ լինէին մարդիկ . մեկնեսցեն մեզ Հրեայքն : Սոյնպէս թէ ոչ էր սպանեալ զՔրիստոս, այլով իւր կարող էր ւնձ կեցուցանել զժողովուրդն և զՏէրթանոսս : Ետ խրատ Աբրահայ ուտել 'ի ծառոյ անտի, իբրու նմա այսպէս թուէր՝ եթէ այնուիկ վնասեսցէ նմա, զի ոչ գիտաց նա զտեսուածին ւնյ . զի զգարուածին նորա ւնձ 'ի բարիս դարձոյց . իբրև զայն՝ զի ասէ . «Եթէ էր, ասէ, գիտացեալ, ոչ արդեօք 'ի խաչ լինէր հանեալ զտէրն փառաց» : Զի իբրու նոքա անօրէնուածիւն գործեցին, նա 'ի փառս դարձոյց զգործս նոցա :

Եւ զի ասէ . «Այլին 'ի հեռաստանէ ծանօթքն Յիսուսի», զի կատարեսցի այն՝ զի ասէ . «Ծանօթք իմ և մերձաւորք իմ հեռի եղէն յինէն» : Յառաջ քան զշաբաթ սպանին զնա, մինչ դեռ ժամ կայր մահուն . յառաջ քան զշաբաթ թաղեցին զնա, մինչ դեռ կայր տեղի սգոյ . քանզի շաբաթ սահման է վաստակոց, և 'ի նմա 'ի ներքս են ամենայն տըրտմութիք, զի չիք 'ի նմա տեղի վաստակոյ և ոչ մասն սպականութեան :

Աբրահամէ սկիզբն արարին խորհուրդք փայտի և գառինն նկարելոյ : Խահակ խորհուրդ է գառինն . ծառայն և Յակոբ եցոյց փայտ, որ ազգակից է ջրոյ : Արդ արժանի եղև փայտն զի կախեսցի զնմանէն . քան զի ոսկր նորա ոչ բեկաւ 'ի նմա . երկու փայտիւ քար չի ստուղն նորա, և ծովու փայտիւ կողոպտին գանձք նորա : Սոյնպէս և մարմնոյ և շնչոյ : Սա է որ կուփեցաւ 'ի սրտմտութի կատաղեացն իբրև խուլ և համբ

լուութեամբ իւրով, և եղև աճեցուցիչ 'ի բարձունս մարդկու թէ թէ թեու թք իւրով :

«Այլ մի 'ի զինուորաց անտի էհար զնա տիգով» : Թշնամանօք իւրովք էհար նա զբարեկամս իւր, և պատուեաց զնոսա դարձեալ . և թշնամանեաց զթըշնամանողսն , զի ուսցին թշնամիք նորա զստուգութի նորա , և բարեկամք նորա զողորմութիւն նորա : Չի աղբիւրն որ 'ի կողից անտի նորա ել , եցոյց և յայտ արար զարիւնն՝ որ ընկալան , և ելին ջուրքն՝ որ փութային 'ի քաւեւ : Արիւն տեսեամբ իւրով աղաղակէ 'ի վերայ սպանողացն նորա , և ջուրն խորհրդեամբ իւրով 'ի սրբել զբարեկամս նորա : Եւ զի գիտասցեն՝ թէ յետ մեռանելոյն կենդանի է . և որչափ նորա յաճախէին 'ի չարչարել զնա , գանձք որ ծածկեալ էին 'ի նմա՝ յայտնի լինէին : Մեծութի երկնաւոր 'ի մի մի յանգամոց նորա տարածեալ լինէին . և յորժամ մատչէին առ նոսա սպականիչքն , բխէին՝ մեծացուցանելով զբարեկամս նորա , և ոսոխ լինել խաչահանուցն նորա : Ընթացայ ես առ ամենայն անդամս քո , և յամենեցունց զամենայն պարգևսն ընկալայ , և կողմամբն խոցեալ տիգաւն մտի ես 'ի դրախտն ցանկեալ : Տիգաւն մտցուք թաթաղուն կողմամբն , իբրու մերկացեալ իցեմք զդրախտն առեալ կողին : Քանզի հուրն որ վառեցաւ յԱդամ , 'ի կողէ անտի իւրմէ վառեցաւ 'ի նմա . վասն այսորիկ բացաւ կողն Ադամայ երկրորդի , և ել 'ի նմանէ բխումն ջուրց 'ի շիջուցանել զհուրն Ադամայ առաջնոյ :

Այլ քանզի յարենէ է ամենայն կենդանութիւն , ել և արիւն ողորմութք . խորհուրդ կենդանութե այնմիկ՝ որ արժանին եղև արդարութք մեռելուէն : Ի ձեռն միջնորդին չարի վառեցաւ 'ի վերայ նոցա հուրն , և 'ի ձեռն միջնորդի բարոյ բխեցին 'ի նոսա ջուրք չիջուցիչք : Չիք որ չար քան զայն՝ որ խաբեացն զԱդամ , զի ոչ ինչ յանցեաւ նա . և չիք համեմատ նմա , բայց այն՝ որ խոցեացն զտէր մեր յետ մեռանելոյ նորա : Արդ չարութիւն այն նովաւ յաղթեաց և նովին յաղթահարեցաւ : Ել արիւնն , որ նովաւ գնեաց զմեզ 'ի ծառայութէ անտի մահու . իսկ ջուրն , զի ամենայն որ մերձենայ առ արիւնն ա-

զատիչ իւր, եղիցի լուանալ զայն ծառայութիւն չարութեն զոր հնազանդեալ էր նմա երբեմն : Եւ աբիւն և ջուր, զի նա ինքն է եկեղեցի նորա, և 'ի վերայ նորա շինեցաւ : Որպէս Աբամն, զի առաւ կիինն 'ի կողմանէ անտի նորա : Կողն Աբամայ կիինն իւր, և արիւնն տեառն մերոյ եկեղեցի իւր : Ի կողէ անտի Աբամայ մահ, և 'ի կողէ անտի տեառն մերոյ կեանք : Ձէթ Բրիտոս, զի բխեն 'ի նմանէ կաթն և ջուր և եւղն . կաթն տղայոց, և ջուր երիտասարդաց, և եւղ ցաւազնոտաց : Սոյնպէս ջուրն և արիւնն, ձէթ 'ի սպանման անդ իւրում ետ զայս :

Հալածեաց նախանձ գրաւիթ, և հեռ նախանձու զորդին Դաւթի : Պաշարեցաւ Դաւթ 'ի յայրի անդ ներքնուսն, և որդին Դաւթի 'ի դժոխս ներքինս : Կարծեաց Դաւթ թէ պարտաւորեցաւ, և որդին Դաւթի եթէ յաղթահարեցաւ . պարտաւորեցաւ Շաւուղ և դսրովեցաւ, և յաղթահարեցաւ մահ և կործանեցաւ : Աղաղակեաց Դաւթ 'նր է գեղեարդն քո, արքայ . և որդին Դաւթի, թէ ո՞ր է յաղթութիւն քո մահ : Ձգեաց Սաւուղ զգեղեարդն Դաւթայ, թէպէտ և ոչ եհար զնա, սակայն որմն վկայ է հարուածոյն նորա . հարին խաչահանուսն զորդին Դաւթի տիգաւ, թէպէտ և զօրութիւն ոչ խոցեցաւ, սակայն մարմինն վկայէ վասն հարուածոց նորա : Ոչ ազգեցաւ Դաւթայ, և ոչ որդին Դաւթայ վնասեցաւ : Որմն և գեղեարդն և այրն կշտամբեալ յանդիմանեն զՇաւուղ, և մարմինն և խաչն և գերեզմանն դսրովէն զհերբայեցիսն : Չիք այն՝ որ բարձրացաւ քան զմարդ, և ոչ որ խոնարհեցաւ քան զսփ . չիք այն՝ որ բարձրացաւ քան զմարդ, այն որ ձգեւ ձեռին իւրում առ ծառ անդ՝ համեմատ արարին իւրոյ լինել կամեցաւ . և չիք այն՝ որ խոնարհեցաւ քան զսփ, այն որ տարածելով ձեռաց իւրոց 'ի վերայ խաչին՝ զյանցանսն որ մտին 'ի ձգեւ ձեռինն առաջնոյ՝ ջնջեաց :

Տարածեաց զձեռս իւր 'ի վերայ խաչափայտին, զի սպանցէ զմահ՝ որ 'ի ձեռն փայտին : Վայել էր իսկ մարմնոյն՝ թէ որով իւրիք խոցեցաւն, նովիմք բժշկեսցի . և արժան իսկ էր այնմիկ՝ որ բարձրացաւն,

եթէ որով իւրք մեծացաւ նա՝ նովին վատթարեցի,
 զի երևեացի զօրութին որ զամենայն փոփոխէ : Ձի
 նետիւն որով վիրաւորեալն եղաք, եղև նա մեզ գեղ
 կենաց . և զէնն որով առաքինացաւ թշնամին, եղև
 նա նմա՝ ՚ի դողումն և ՚ի սոսկումն . զի գեղովն որով
 մեռաւ կենդանութին մեր, նովին մեռցի և մահն
 սպանողն մեր : Առ բարձ զնոսա ՚ի վերայ փայտին՝
 զկեանս Ազամայ զսպանեալն փայտիւն, զի տարցի
 մուծցէ բնակեցուցէ զնա ՚ի ներքոյ թևոցն ծառոյն
 կենաց : Յաւուրն յորում եղև սպին, ՚ի նմին կնքե-
 ցաւ սպին . ուրբաթն՝ որ վարեաց ՚ի նմա զբեռ-
 սըն, նոյն կորզեաց հան ՚ի նմանէ զբեռսն ներքս ՚ի
 դժոխս : Ի մէջ կենդանեաց խոցեցին զկողն նորա, ՚ի
 մէջ մեռելոց կնքեցաւ կողմն նորա : Աէրն որ կնքե-
 ցաւ՝ զիւրդ յետ տասն աւուր քակտեցաւ, և մտին
 ՚ի նմա մատուցք :

Տարածեալ էին բազուկքն Մովսիսի, և պրկեաց
 զնոսա ան սիւնելով, մինչև անկեալ կործանեցան
 թշնամիք նորա : Պրկեցին նոքա զձեռս Որդոյն նորա
 ՚ի վերայ խաչափայտին, և փոխանակ զի արարին նո-
 քա խոտորնակ նորայոցն, արար նոցա և հակառակ
 տարածելոցն ձեռացնորա : Անկան, և այլ ոչ ևս լինի
 նոցա կանկնումն : Սոյնպէս և հեթանոսաց՝ որք հաւա-
 տայինն՝ ՚ի ձեռսն տարածեալս, քանզի երևեցոյց զնոսա
 փորձ, հրամայելոյն այնորիկ զոր արարն նոցա Մով-
 սէս, արարին նոքա խոտորնակ ընդ այնորիկ, եղև
 նոցա խոտոր վասն այնորիկ : Եւ զմահն խաչին զի մե-
 ռաւ, զի կատարեցի այն՝ զի ասէ . « Իբրև զոչխար
 ՚ի սպանդ, և իբրև զորոջ առաջի կտրչի » : Նախ մե-
 ռանել և ապա կտրել, դժուարին է բնութիւն տեսա-
 նել՝ եթէ վասն նորա է ասացեալ : Այլ քանզի հրա-
 մանաւն՝ որ ել ՚ի բերանոյ անտի դատաւորին՝ սպա-
 նաւ նա, և ապա եկին պրկեցին զնա ՚ի վերայ խա-
 չափայտին, պրկեալ կայր իբրև ՚ի վերայ երկրի՝ նմա
 նութի ոչխարի առաջի կտրչի : Եւ դարձեալ զի մե-
 ռաւ զմահ խաչին, զի նկարեցի նմա խորհուրդ . զի
 ՚ի մահու անդ նորա կանգնէին և յառնէին ամենայն
 մեռեալք . յայնմանէ՝ զի և նա ինքն իսկ մինչ գեռ
 ՚ի խաչին կայր, կանգուն կայր ՚ի մէջ խաչին իւրոյ,

որպէս և ակն պատուական 'ի լանջս քահանայապետին : Յերուսաղէմ, ասէն, 'ի մէջ երկրի է վասն ըստուգին, զի եղանդ զօրէնս իւր . զի ելցէ ճառագայթքն նորա լուսատու լինել ամենայն ծագաց երկրի : Եւ քանզի անդ էր , անդ ցցեաց և ողորմութիւն նորա զխաչն նորա , զի տարածեացէ զբազուկս իւր ընդ ամենայն կողմանս՝ բառնալ ունել զշուռնս և զոգիս ամենայն տիեզերաց :

Սեռաւ Յիսուս աշխարհի, զի որ աշխարհի մի կեցցէ . և շրջեցաւ 'ի մէջ մարմնոց խաչապէս, զի որ լկտութք մի գնասցէ նովաւ : Մեռաւ աշխարհիս մերոյ մարմնով իւրով, զի կեցուցէ աշխարհին իւրոյ մարմնով իւրով . և մեռոյց զկեանս մարմնոյ, զի և մեք մարմնով մարմնապէս մի կեցցուք : Եղև նա վարդապետ ուսուցիչ ոչ այլոց նեղութք, այլ անձինն իւրոյ չարչարանօք . և ինքն յառաջագոյն կանխեաց ճաշակեաց զգառնուիս, զի եցոյց մեզ՝ զի մի որ աշակերտեսցի նմա անուամբք, այլ չարչարանօք . իբրու նա է տեղի մեծ, որ բաւական եղև ընդարձակուի նորա ամենայն լուռէն մարմնապէս : Նեղապէս էր նա, զի որք պատճառանօք մի աշակերտեսցին նմա . ճաշակ՝ որ յամենայն եցոյց և էտ մեզ : Այլ է խնդիր վասն այնորիկ՝ որ երևեցաւն յաշխարհի, այլ է հաւանութի վասն այնր՝ որ զկնի երևելոցն է . յաշխարհ եղև նա 'ի վերոյ քան զաշխարհ :

Իկն Բանն Ճշմարտութե յաշխարհ . և ըստ իւրոյ Ճշմարտութեն որ առ մեզ է՝ ուսոյց մեզ, զի գրնասցուք ընդ նմա : Գուռն է նեղ . այլագունեաց տէր մեր զանձն իւր մարդկութք, զի մի խորշեսցին . և եմուտ յաշխարհի տան, զի կողոպտիչ է նորա : Եւ դարձեալ մերկացաւ զվարս և զգնացս աշխարհիս, զի մի կայցին զնա աստէն յաշխարհիս . «Եւ առ իս, ասէ, զիւր ինչ ոչ գտանէ», : Արդ ոչ կարաց համբերել աշխարհս, և ոչ փոքր ժամանակեան գնացս նորա . քանզի ծերացան ցանկութիւք նորա 'ի փոքր ժամանակն նորա, և իբրև 'ի ծերութենէ յապականել . և ընդ նոսին և այն՝ որ նորօքն թագաւորեալ էր, և զամենայն մարմին նորօք կամէր կապել : Զգեցաւ մարմին, և անմահս արար զնոսս՝ զմարմինսն զգե-

ցեալ¹ : Մահու մերկանալ մարմնոյն նորա 'ի վերայ խաչափայտին , մերկանալ մահուն մերոյ է . և զգե- նուլ մարմնոյն նորա՝ որ 'ի գերեզմանէն , մերկանալ կենաց է՝ որ յաշխարհէ : Ոչ թողացոյց զմեզ ժամա- նակ գրգանացն նորա , և զարմացոյց զմեզ մեծութի պատերազմին նորա : Եւ ոչ պատրեաց զմեզ ուղեղ պարգևացն նորա , և ոչ խտտղեաց զմեզ սաստկու- թիւն պարէնիցն նորա , և ոչ կափոյց զմեզ որոգայթ մենքենայիցն նորա , և ոչ թագաւորեաց 'ի միջի մե- րում սպանող գեղեարդն նորա՝ ախոյեանն և լու- ծիչն նորա :

Արկու մկրտութիք գտան առ տէր մեր սրբիչն ա- մենայնի . մի ջուրցն , և միւս ևս խաչին . զի ուսուս- ցէ այնուիկ՝ որ չարչարանացն էր , վասն այնր՝ որ ջուր- ցրն էր : Քանզի ապաշխարութի մեղաւորաց խաչե- լութիւն է նոցա՝ որ բեւեռէ և հաստատէ զանդամս նոցա ծածկապէս , զի ցանկութեամբ մի գնասցեն . և զայնուիկ քարոզեաց Յովհաննէս նախ քան զտէր : Արդ երկու մկրտութիք պիտոյ է արդարոց և մե- ղաւորաց . և եթէ մի է , առանց ընկերին իւրոյ ոչ կեցուցանէ : Եւ եթէ ասիցես՝ եթէ չիք հալածանք յայտնիք , գոն հալածանք 'ի ծածուկ : Ահա հալա- ծէ քննութի զհաւատս քո , խոստովան լեր առանց քննութե 'ի տէր : Ոչ են չար հալածանք թագաւո- րաց քան զհալածանս քննողաց , և ոչ են խիստ քե- րանք քան զհերձուածս , և ոչ տանջանք քան զհար- ցուածս , և ոչ մորթանք քան զմաքառումն , և ոչ հատանել պարանոցի քան զերկմտութի : Հալածէ զքեզ հեռ , խոստովան լեր 'ի սէր . հալածէ նա- խանձ , խոստովան լեր 'ի միաբանութիւն , հալածէ ցանկութի , երթ զհետ հեզութի : Այսպէս և անօ- րէնութի , խոստովան լեր 'ի ստուգութի . սոյնպէս և կարասի , խոստովան լեր 'ի տէր մեր , որ տէրն է հասարակաց : Այս ամենայն հալածիչք հալածէ ըզ- մարտիրոսս 'ի խաղաղութե անդ : Եւ զի առաքինա- ցան նոքա 'ի ծածուկ հալածչօքն , պսակեցան նոքա յայտնի հալածչօքն : Արթեաց դու այնոքիւք՝ որ 'ի

¹ Եօրինակին 'ի լուսանցսն Գեղեւ :

Ծածուկն են . զի ժոյժկալ լինիցիս դու այնու կալ առաջի այնոցիկ՝ որ երևին : Ազա եթէ 'ի հալածչաց անտի որ 'ի ներքս են 'ի քեզ՝ պարտաւորիս դու , զի արդ հայիս դու յաղթել հալածչացն՝ որ արտաքս են քան զքեզ :

Սեփ են թշնամանք խաչին քան զազգս և զգարս : Զի թէ մահն Ադամայ զամենայն տոհմն մարդկան մեռոյց , ո՛ր լինէր բաւական կալ առաջի մեծի թշնամանացն պատուականին : Եւ եթէ ոչ էր մեկնեալ ստուգութեն յայնմ՝ ժամու յողորմութե՛ն անտի , ո՞ կարէր դիմակալ լինել զօրութե՛ ստուգութեն . և ո՞ ներէր մեզ եթէ ողորմութեն ոչ էր թողեալ մեզ : Արդ զթացաւ 'ի մեզ ողորմութին նորա մինչ դեռ կանեալ կայր զփայտէն . և վասն պատուոյ ստուգութեն՝ անարդեաց և թշնամանեաց նա զգիտունս , և կոչեաց զնոսա անգէտս . « Զի ոչ , ասէ , գիտեն զինչ դործեն » : Ակայեաց ստուգութին նորա , և այգոյն առական յանդիմանեաց զմեզ² , եթէ գիտացին , ասէ , մշակք զժառանգ այգոյն : Եւ ոչ իբրև մերձեցաւ նա առ նոսա , այլ մինչ դեռ հեռագոյնն էր խորհեցան սպանանել զժառանգն , զի կեցցէ 'ի բախտ նոցա ժառանգութիւնն :

Իւ զի մի համարձակեցի որ 'ի վերայ ստուգութեն նորա , և հայհոյեցէ զողորմութիւնն նորա՝ եթէ զի եկն նա՝ ոչ գիտացին զնա , և զինչ օգուտ եղև՝ ոչ իմացան , և ընդէր ծածկեաց զանձն իւր 'ի ժողովրդեանէ անտի և յայտնեաց հեթանոսաց , արար պատասխանի ստուգութիւն նորա՝ զի մի որ բծեցէ զստուգութին նորա . կանխեաց յառաջագոյն և եցոյց՝ եթէ գիտէին նորա զնա : Եւ զի գովեսցի ողորմութիւն նորա թողութիւն և քաւութիւն իւրով , ասաց վասն նոցա՝ եթէ ոչ գիտացին զնա , Մարիամ՝ Եւայիւ , և Յովսէփ Յովսէփաւ : Քանզի և այն՝ որ խնդրեացն զմարմինն նորա , Յովսէփ անուէն էր . և այն առաջինն արդար էր , ասէ , զի մի առակեցէ զՄարիամ : Եւ միւս ևս դարձեալ արդար էր , զի ոչ եղև յար 'ի խորհուրդս և 'ի գործս նոցա ընդ չարախօսան . որպէս զի յայտ լիցի՝

1 Յօրինակին սրբաբն :

2 Յօրինակին 'ի լուսանցան զնոսա :

եթէ անուանն այնմիկ, որում յանձն եղև զառաջինն իբրև ծնաւ, ետ դարձեալ զի պատեսցէ զնա՝ ի մեռանել անդ իւրում, զի առցէ նա վարձս կատարեալս . զի եղև նա սպասաւոր պաշտօնեայ ծննդեան նորա յայրի անդ, և մարմնոյ նորա՝ ի գերեզմանի անդ :

Եւ զի կնքեցին զգերեզման նորա՝ փոխանակ ընդ նորա եղև, և ընդդէմ նոցա իբրև զԴանիէլին և զՂազարուն . Դանիէլին՝ ի տեսանէն իւրեանց զկնիքն իւրեանց ի վերայ գբոյն, գիտացեն՝ եթէ ո՞ր զօրութի ապրեցոյց զայն, որ ՚ի գուբ անդ էր : Եւ ՚ի տեսանէն իւրեանց ՚ի վերայ դրաց գերեզմանին, երևեսցի նոցա եթէ զօրութի է՝ որ մեկին է նմա ամեռնայն : Զմարմինն հան ՚ի կնքել գերեզմանէ անդի, և կնիք գերեզմանին եղև վկայ վասն կնքոյ որովայնին՝ որ կնքեացն զնա : Իբրու կնքեալ էին կուտութիքն նորա, եւ որդին կենդանոյն ՚ի միջոյ նորա . և անդրաւ նիկ էր նա յամենայն տեղիս : Եղաւ վէմն ՚ի դուռն գերեզմանին, վէմն ընդդէմ վիմի . զի պահեսցէ վէմ զվէմն՝ զոր անարգեցին շինողքն : Եւ այն՝ որ առաւն ձեռօք, զի պահեսցէ զայն՝ որ հատաւն առանց ձեռին . և այն՝ յորոյ վերայ հրեշտակն նստաւ, զայն՝ որ Յակովբ եդ ընդ սնարս իւր . և այն՝ որ կնքոյն իւրով, զի պահեսցէ զայն՝ որ կնքոյն նորա լինին պահեալ հաւատացեալք : Արդ եւ դուռնն կենաց ՚ի դրաց անտի մահու . «Այս է, ասէ, դուռն՝ զի արդարք մտանեն ընդ սա» : Իբրև արգելաւ նա, արձակեաց զարգելեալսն, և մահուամբն նորա մեռեալք կեցին, և ձայնիւն նորա լռեցեալքն ազազակեցին, և յարութիւն նորա շարժումն եղև . և ելանելոյն իւրով ՚ի գերեզմանէ անդի՝ տարաւ եմոյժ զհեթանոսս յեկեղեցի :

Մարիամ կանխեաց չոգաւ ՚ի գերեզման անդ, և նա յարուցեալ էր . և ոք զժամ յարութե նորա ոչ գիտաց, այլ Մարիամ ասաց աշակերտացն . զի ոչ վայել էր այնմիկ՝ որ անսահման էր՝ եթէ ժամ յարութե գրեցեն նմա : Եւ զի ոչ լցան երեք առուրքն, ասեն՝ վասն զի հեղձոյց զանձն իւր Յուդա, բազումք պարսաւեցին զնա՝ եթէ վասն էր փոխանակ այնորիկ

և անձին իւրում ոչ կարաց կեալ . կորոյս զանձն իւր : Եւ զի բարձցէ զայս կարծիս զնել մտացն 'ի միջոյ անտի , կանխեաց յառաջագոյն յարեալ նա քան զուխտըն եղեալ : Բայց դարձեալ եթէ աշակերտըն , ասեն , թերեցան : Զի թէ այն՝ որ գլուխն էր նոցա Շմաւոն , երդուաւ և ուրացաւ 'ի նմանէն , որչափ ևս որ զինի նորա էին . և վասն այսորիկ կանխեաց յառաջագոյն հաստատեաց զտկարացեալ խորհուրդս նոցա , զի մի՛ յողզողքեսցին : Զի և ոչ նոքա որ որդիքն էին աջուն , ասեն , հանապազորդ յուսացեալ էին՝ եթէ արդարեւ ելանէ նա 'ի դժոխոց : Եւ քանզի մինչև ցայս ժամ ոչ էր ուրուք գործել զայս , վասն այնորիկ ճեպեցաւ իմաստութիւն վասն մխիթարուէն նոցա : Աամ յօրէ անտի յայնմանէ յորում 'ի խաչն ել , հանդերձ աւուրքն յորում յարեալն 'ի նմա , համարեալ լինին նորա երեք աւուրք իջանելոյն և ելանելոյն : Աամ այն իսկ է , յօրէ անտի յորում ետ նոցա զմարմին և զարիւնն իւր՝ կատարեցան երեք աւուրք :

Իսկ զի եթող նա զհանդերձն պատանաց իւրոց 'ի գերեզմանին անդէն , զի մտցէ Ագամ 'ի դրախան անդ առանց հանդերձի , որպէս և էր իսկ յառաջ մինչ չև մեղուցեալ էր . փոխանակ զի զգեցաւ նա յելանել անդ իւրում , մերկացի 'ի մտանել անդ իւրում : Աամ վասն այնորիկ եթող զնոսա անդէն , զի նկարեցցէ զխորհուրդ յարութեան մեռելոց . զի զոր օրինակ ինքն փառօք իւրովք յարեաւ և ոչ հանդերձիւ , սոյնպէս և մեք գործովք մերովք :

Եւ զի հաւանեցուցին նոքա արծաթով՝ եթէ աշակերտըն նորա գողացան զնա մինչ մեք 'ի քունն էաք , իմաստնացոյց զնոսա ձայնիւն իւրով , զի զմեռեալն 'ի ներքոյ դժոխոց եհան : Եւ դարձեալ զի ոչ էր նա կարօտ գողովքն՝ եթէ վկայք եղիցին յարութեն նորա : Այն՝ որ կեցոյց զմեռեալս , և դարձոյց զունչ , կարող էր զգերեզմանն բանալ , և զվէմն թաւալեցուցանել . և յառնել անդ իւրում դարձեալ հորդեաց ճանապարհ առաջի իւր : Արդարքն որ նմանող եղէն յիստակ մանկտոյն , երկինք ծածկեցին զլոյս իւրեանց , և օդք ներկան խաւարաւ , եր-

կիր պատառեաց զվէմն իւր, հողին պատառեաց ըզ վարագոյրն, դժոխք արձակեցին զմեռեալս իւրեանց :

Եթէ վասն մեղաց մեռաւ Ադամ, այն՝ որ եբարձ զմեղան՝ պարտ էր և զմահն բառնալ : Այլ որպէս Ադամայն ասացաւ, եթէ «Յորումաւուր ուտիցես, մահու մեռցիս», և յաւուր յորում եկեր՝ ոչ մեռաւ, բայց զառհաւատչեայն մահու ընկալաւ նա մերկուծն իւրով՝ ի փառաց անտի, և հանապազօր հողայր վասն մահուն, յայսմ օրինակի և զկեանսն որ Քրիստոսին կերաք մեք զմարմին նորա փոխանակ պտղոյ ծառոյն, և եղև մեզ սեղան նորա փոխանակ դրախտին փափկուծէ, և լուացան անէծքն արեամբ նորա արդարով, և յուսոյն յարուծէ հանդերձեալ յուսոյն ակն ունիմք, և արդէն իսկ նորա կենօք շրջիմք մեք, զի առհաւատչեայ նոքա եղեն մեզ :

Եւ զի ցուցցէ դարձեալ, եթէ թնամեաց նորա չիք նոցա իշխանուծի բուռն հարկանել զնմանէն, իսկ բարեկամաց նորա գոյ իշխանուծի այլով իւրք մերձենալ առ նա՝ սիրով և երկեղիւ, իբրու չարչարիցեն զնա յայնմիկ՝ զի ուտեն զնա, զխորհուրդ մարմնոյն այնորիկ, ուսուցէ զնոսա և նա զկերողն իւր, զի չարչարեսցեն ընդ նմա զմարմինս իւրեանց : Եթէ զոր օրինակ ուրախ արար նա զնոսա չարչարանօքն իւրովք, սոյնպէս ուրախ արասցեն զնա և նոքա չարչարանօքն իւրեանց : Գարձեալ ասեն, եթէ քանզի ոչ էր առեալ Մարիամու զխորհուրդ մարմնոյն և արեան նորա, զի տացէ օրինակ՝ եթէ ոչ միայն թնամիքն նորա ոչ մերձեսցին ի խորհուրդն նորա, որպէս և Սկարիօլտայն, այլ և ոչ ի բարեկամաց անտի նորա՝ որք ոչն իցեն դրոշմեալ իբրև զՄարիամ : Բայց դարձեալ քանզի ձգել ձեռինն Եւայի հնազանդեցոյց զմարմինն զայն ի ներքոյ մահու, և պսակեաց զնա ամենայն չարչարանօք, ոչ ետ Մարիամայ մերձենալ ի նա . այլ պահեաց զնա բազկին այնմիկ՝ զոր նստոյց ընդ աջմէ իւրմէ, և ձեռինն՝ զոր պսակեաց զնա ամենայն երանուծի յետ վերանալոյն իւրոյ :

Բայց դարձեալ քանզի երկմտեցաւ Մարիամ վասն նորա, զի լուաւ նա՝ թէ յարեաւ նա, և եկն և ետես զնա և ասէ . «Եթէ դու բարձեր, ասէ, զնա» :

զի ցուցցէ նմա՝ թէ ճշմարիտ յարեալ նա, ասէ . «Եւ առ Հայր իմ ելանեմ ես », ոչ եթէ մինչ ելանէ առ Հայր, ոչ մերձենայ ՚ի նա . այլ զի երկմտեցաւ, մինչև ելանեմ ես, ասէ, առ Հայր իմ, ոչ մերձենաս յիս . այն իսկ է զի ասէ . «Եւ քո ինքն ընդ անձն ՚ի գլխու վին անցցէ սուր », . այս ինքն ուրացուի : Եւ եթէ զի երկմտեցաւ նա վասն յարուածէն նորա, արգել զնա զի մի մերձեսցի ՚ի նա, ահա թուվմաս երկմտեցաւ վասն նորա, և մերձեցաւ ՚ի նա : Այլ զայս ասասցուք, եթէ զոր օրինակ մարգարէացաւ նա վասն չար չարանաց իւրոց յառաջ քան զչարչարանս իւր, և վասն յարուածէ իւրոյ յառաջ քան զյարուածին իւր, սոյնպէս և յայսմ վայրի կամեցաւ մարգարէանալ վասն վերանալոյն իւրոյ : Արդ այնուիկ զի ասէ «Մի մերձենար յիս », ամանալով ամաց լից զնա նոր քարոզուածին վերանալոյն իւրոյ : «Երթ, ասէ, ասա եղբարց իմոց՝ եթէ ելանեմ ես առ Հայր իմ և առ Հայր ձեր, և առ անձ իմ և առ անձ ձեր », «Մի, ասէ, մերձենար յիս, զի չև ևս եմ ելեալ առ Հայր իմ », : Եւ ահա զկղէոպեանսն օրհնեաց, և ընդ աշակերտսն եկեր, և թուվմայի զկողսն իւր եցոյց, արդ ընդէր արգել զՄարիամ զի մի մերձեսցի ՚ի նա . թերևս վասն զի յանձն արար զնա Յովհաննու յիւրում տեղւոյ, «Վին դու, ասէ, ահա օրդի քո » . սակայն ոչ նշանն առաջին առանց նորա, և ոչ սկիզբն դժոխոց առանց նորա : Թէպէտ և ոչ մերձեցաւ ՚ի նա, սակայն Հաստատեցաւ :

Այլ զի ասէ . «Չև ևս եմ ելեալ առ Հայր իմ », թուի եթէ ընդդէմ խորհրդոցն Մարիամայ ետ նմա զպատասխանին : Աւսոյց զնա՝ որպէս և զառաքեալսն՝ եթէ հանդերձեալ է նա վերանալ ընդ երկինս, և դալ մարմնով ՚ի վախճան կատարածի, և տալ նմա զպարգևսն զոր խոստացաւ նմա . և զի յանկարծակի ծանեալն զնա, վարեցան միտք նորա առ վերջին գալուստն, և թուեցաւ նմա թէ եկն եհաս արքայուածին երկնից . վասն այսորիկ ասաց՝ թէ «Չև ևս եմ ելեալ առ Հայր իմ » : Եւ միւս ևս՝ զի ծնունդ է նա նոր, և գլխաւոր ՚ի դժոխոց . այն՝ որ նուլաւ կորնւին ազգք և դարք և տոհմք . զի յայսմիկ յայտ արասցէ՝

եթէ՛ի յարութե՛ անդ ոչ որ դառնայ, ոչ հարք յորդիս, և ոչ որդիք ՚ի հարս իւրեանց. այլ դառնան աւմենքին յայս, զի արժանի եղիցին ողորմութի՛ վերանալ ելանել առ հայր:

Եւ զի ասէ. «Երթամ ես առ հայր իմ և առ հայր ձեր, առ անձ իմ և առ անձ ձեր», Եւ եթէ որպէս գրեալն լի, և հայր՝ եթէ այդպէս է՝ յերկինս էր, և ոչ յերկրի. և եթէ էր և նա յերկրի, զիսորդ երթայր որդի առ նա յերկինս: Եւ եթէ ոչ էր որդի յերկինս, և ոչ հայր յերկրի, ասէ, է. «Եւ ես առ քեզ գամ, հայր իմ». և ոչ ասաց անձ իմ: Իբրև խօսեցաւ ընդ նմա, կոչեաց զնա հայր. զի յայտ արասցէ՛ եթէ ՚ի նմանէ է նա: Եւ իբրև առաքեաց առ աշակերտսն իւր՝ եթէ «Երթամ ես», կոչեաց զնա անձ իմ. զի ցուցէ զթերուածին իւր որ ընդ նոսա է: Եւ դարձեալ ասէ. «Ոչ եմ ես միայն, զի հայր իմ ընդ իս է», և «Ես ՚ի հայր, և հայր յիս. և մի եմք», «Երթամ ես առ հայր իմ և առ հայր ձեր, և առ անձ իմ և առ անձ ձեր», և ոչ ասաց՝ եթէ առ հայր մեր և առ անձ մեր, այլ առ հայր իմ և ապա առ հայր ձեր, և առ անձ իմ և ապա առ անձ ձեր: Եթէ հաւասարապէս ասացեալ էր զպատգամն, թերևս գոյր տեղի բանի նոցա: Հայր իմ և հայր ձեր, և անձ իմ և անձ ձեր՝ երկոքին սոքա վասն մարդկութե՛նորա ասացան. վասն մարմնոյն ասաց զերթալն, և ոչ վասն Բանին անյ, իբրև զայն, «Առ հայր ձեր», իբրու մարդիկ են նոքա: Սոյնպէս և վասն մարդկութե՛ն նորա ասացաւ, իբրու զայն դարձեալ՝ զի ասէ. «Հայր մեր որ ՚ի յերկինս է»:

Եւ Շմաւոնի զի ասացաւ նմա՝ եթէ «Եկ զինի իմ», վասն մահու ասաց նմա: Գարձաւ նա և հայեցաւ և տես նա զաշակերտն զայն, եղ և փսէ ցնա. «Եւ ասաց տէր», զի ասէ ցնա. «Քեզ զի՞ փոյթ է», զինչ չարուտ ասաց: Այլ ինքն Շմաւոն զի հաւանեցուցէ տէր մեր զայն՝ զի և նա եկեսցէ՛ ասէր: Արդ ուսոյց տէր մեր հարցուածովն Շմաւոնի՝ եթէ իշխանութի ունի նա, որպէս և հայրն իւր, ՚ի վերայ մահու՝ ասէ. «Եթէ կամիմ», այլ ոչ կամեցաւ՝ զի պսակեսցին նոքա առաքինութի՛ք մահուն նորա:

Եւ զի ետ տէր մեր ձեթ աշակերտայն, խորհուրդ զանուան իւրոյ . և զի ընդ ամենայնի ամենայն եղև . իբրև ինքն տիւ է , և ետ լոյս ճրագաց , և հալածեաց զխաւար և զգործս իւր : Իսկ սուգ և մխիթարութի անուանք իւրեանց ընթանան յաշխարհի , և 'ի վերայ ամենայն մարդոյ հասանեն անդամք : Եւ ոչ էին հաւասար յառաջ քան զգալուստ տեառն մերոյ արդեամբք , որպէս և անուամք : Իսկ սուգ արդեամբք էր . որպէս զի և այժմ վասն որոշելոյ այնորիկ՝ որ վախճանեցաւ : Իսկ մխիթարութին անուամբն միայն էր իբրև մարգարէութիւն : Եւ զայս անուես տէր մեր ընկալաւ 'ի վերայ իւր արդեամբքն . զի ընդ ամենայն արարածս նորա բաժանեցան անդամք նորա , և նկարեցան առակք օրինակաց նորա . և ամենայն յղացեալ էին ծնանել զնա , այս ինքն յայտնել զնա :

Ըրդ մխիթարութին որ յառաջագոյն էր կարգեալ , ետ զնա մեզ արդեամբք յարուէ անդ իւրում , և 'ի ժողովել աշակերտացն իւրոց 'ի Կաթառնառում քաղաք մխիթարութե . և սուգն որ արդեամբք էր , բանիւք միայն անուանի այսօր , և ընթերցուածն Եսայեայ ուսուցանէ . «Տես դու զչոզին որ էջ , և փրկուծիւն որ քարողեաց » , և այլ ևս : Եւ քանզի պարտիքն մեր ապստամբեցին 'ի վերայ ամենայնի մեծութիւն իւրեանց , յայնմիկ զի ոչ եղեն բաւական նոցա մարգարէքն և ոչ քահանայքն և ոչ արդարք և ոչ թագաւորք , նա իբրև եկն տեառնորդին՝ յամենայն տեղիս գերիչ ամենայնի է նա : Եւ ոչ հատոյց նա ըզպարտիան մեր , և ոչ յորովայնի անդ և ոչ ծննդեամբն և ոչ մկրտութիւն , մինչ զի 'ի խաչ մատնեցաւ և զմահ ճաշակեաց , զի մահն նորա եղիցի հատուցիչ պարտեացն մերոց . զի նովաւ հատուցան նոքա , այնօրիկ՝ որ ամենայն արարածք ոչ եղեն բաւական հատուցանել զնա :

Եւ քանզի առհաւատչեայ կենաց 'ի հնազանդեցելոց անտի մահու առ նա իւր , և 'ի բնութիւն անտի յորոյ վերայ մահն թագաւորեաց՝ վերացաւ և նստոյց զնա ընդ աջն զպանտանդն ներքնոց : Եւ առաքեաց նոցա դարձեալ առհաւատչեայ ճշմարիտ 'ի բնութիւն անտի իւրմէ Հոգի բարեխօս՝ առհաւատչեայ կենաց :

Եւ եթէ 'ի ծառայութիւն անտի մեղաց ազատեցաք մեք, ծառայիւ ազատեցաք . այլ ոչ ազատին ծառայք 'ի ձեռն ծառայիցն : Լուր դու զայս երկուս գործս սքանչելիս . ո՞վ բաժանեաց զլեզուս . Հայր Մեղաւորք էին նոքա որ շիտթեցանն՝ եթէ արդարք . մեղաւորք : Իսկ Հոգին որ առաքեցաւ՝ առ ո՞ եկն . առ առաքեալնն : Ո՞չ ահա արդարք էին նոքա . այո : Եւ զիսորդ Հայր մեղաւորացն բաժանեաց զլեզուս , և Հոգին՝ արդարոց և առաքելոց : Եթէ այդպէս է , մեծ և պատուական է գործն նորա քան զՀօր : Վերացոյց հան ընդ իւր զմարմինն մեր , զի եղիցի նա բարեխօս տոհմակցաց իւրոց , և զի նովաւ լիցին երևելի ներքինքս 'ի դուռն վերին արքային . նա և ինքն իսկ անձու թին մերոյն խօնարհեցաւ էջ առ մեզ :

ԳԼՈՒԽ ԻԲ

« Ի ԱՅՑ դուք կացէք մնացէք յերուսաղէմ՝ մինչև ընկալջիք զաւետիսն Հօր իմոյ » . այն իսկ է Յովելայն՝ զի ասէ . « Մարդարէասցին որդիք ձեր և դստերք ձեր . արիւն և հուր » . արիւն վասն խաչելու թէն նորա , և հուր՝ այն իսկ լեզուացն : Եւ զի մեկնեցան նոքա տրրտ մուր իբրև մեռաւ տէրն մեր , հեթանոսք որ ելինն 'ի տօն անդր , առաքեաց զճարտարապետն իւր , զի հաստատեցէն նոքա զհաւատսն՝ որ դրդուեցան . և առաքեաց զսիւնս իւր հաստատունս , զի բարձեալ ունիցին նոքա 'ի վեր զխորհուրդս նոցա՝ որ նուազեցան : Եւ տեսին նոքա յաշակերտսն անդ նորա զայն զօրութինն , որ թուեցաւ նոցա՝ թէ չիջաւ նա հանդերձ մարմնոյն 'ի վերայ խաչին : Եւ իբրև տեսին նոքա՝ եթէ կեցուցանէ զմեռեալս անուն սպանելոյն , մեծացաւ յայս նոցա մահն նորա քան զկեանս նորա : Չի 'ի կեանս անդ իւր ինքն 'ի գլխովին իսկ կեցուցանէր . իսկ իբրև թուեցաւ եթէ մեռաւ նա , սկսաւ անուն մեռելոյն գործել սքանչելիս ընդ մահ . զի ցուցցէ և յայտ արասցէ , զի եթէ իբրու մեռեալ էր՝ անուն նորա հնազանդեաց զմահ , զիսորդ կարէր կալ մահ առաջի կենդանի զօրութեն նորա :

Ըմենայն յանցանք որ լինէին ազգի տանն Յուդայ անցեալ լինէին և ազգին արքայու թէն Եփրեմի . ոչ գոյր նոցա իբրև զայս : Եւ յայմիկ յայտ է՝ Թէ ինչ մի ծածկեալ գոյր յազգի տանն Յուդայ : Արդ գիտասցէ՝ Եթէ այն որ ծածկեալն էր՝ ի նմա , Եթէ անդէն ՚ի նմայն է և այսօր , և կայ նմա պատիւն որպէս և հանապազն : Ապա Եթէ պատիւն նորա ոչ ուրեք է , և այն յայտնի քաւու թին քարձաւ ՚ի նմանէն : Այն ինչ որ ծածկեալն էր ՚ի նմա , և քանզի ծածկեցաւ նա ՚ի հէթանոսս , գնաց զինի նորա և պատիւն իւր : Եւ ահա մարգարէքն հանապազօր մարգարէաւ նային . յայնմիկ՝ զի հանապազօր ընթերցեալ լինէին և հաւատարիմք : Եւ ահա նշանք հանապազօր գործին , զի առաջի նոցա հաւատովք նկարեալ էին առաջինք և միջինք , և պատարագք հանապազօր մատուցեալ լինէին իբրև այն առաջինք , և որպէս տունն Յովնադաբայ :

Իւայց են ոմանք , որ զգրօշակաց ճշմարտութեն բուռն հարին և կախեցան : Այլ վասն զօրութե իւրոյ ոչ ետ նոցա թոյլ գլորել : Մի խնդրեր դու զօրութի բանից , որ կաղագոյնք իցեն ճառք արտաքուստ արտաքս : Այլ հայեաց դու ընդ միտս նոցա՝ Եթէ յոր վայր կատարին , և վասն որոյ պատմեն . և մի ապաւինիր դու ՚ի դարձուածս , այլ ՚ի մեծութիւն առողջ հաւանութեանն : Կտակարանքն՝ որ նոքօք նկարեաց Հոգին զանդամն Քրիստոսի՝ ցուցանել յայտնել խորհրդովք զծածուկ զկերպարանս՝ նորա , նշանակեաց զմեծամեծս անուամբք , և պատմեաց զծածկեալս յայտնեօք . դրոշմեաց զժամանակս , և եցոյց զթիւս . կարգեաց զժամն , և եգ խորհուրդս յանուանս , և հանձար ՚ի մեկնութիւն : Իմաստութի առաջնոց արգեամբքերևեցաւ առաւել քան զբանիւք . և զմեծուի մտաց լուութք ընտրեցին իւրեանց առաւել քան զկրթութի լեզուի :

Յամօթոյ իբրև յոյ երկիր . գիտասցես դու՝ Եթէ լաւ է գործել զլաւն , և խորհեաց դու՝ Եթէ չար է խորհել զչարն . զի զամենայն ինչ զոր խոր-

1 Յօրինակին զկերպանս :

Հիս դու միանգամ, թէպէտ և ոչ գործիցես զնա, սակայն տպուլք կնքեցաւ 'ի միտս քո չարութիւնս. և նկարեցաւ 'ի քեզ պատկեր բարեաց: Մարդ բարիոք՝ միտք ւնի և իմաստութիւն խորհրդական, մարգարէ է նա կարօտելոց իւրոց: Որ թողու զճշմարտութիւն, և ապաւինի 'ի նմանութիւն նորա, ինքն իսկ ապաւէնն նորա մատնէ զնա 'ի մահ: Ստացուածս զոր ոչ կարես դու պահել զնոսա, մի խնդրեր դու զնոսա յայ. զի պարզեք ւնի ոչ լինին բարձեալ: Չարթո զանձն քո, զի յիմաստութենէ անտի նորա զարժանն ծանիցես. և 'ի կամաց անտի նորա ոչ ինչ պատուիրանաւ լինելոց է: Որ ըստ մտի լինի չարաց, նա ինքնին չարքան զնոսա է: Բանք որ ոչ սուրբ են, ձայն են նոքա և հնչուն: Շատխօսութիւն 'ի յանցանաց ոչ ապրի. բազմախօսութիւն նշան անխրատ է: ՅՊղատոն հարցանեն ընկերք իւր՝ աշակերտք Սոկրատու, եթէ որ 'ի բարութեց ընտիր է: Ասէ ցնոսա. նախ իմաստութիւն, զի այլ իրք յափշտակին, և ամենեցուն հակառակորդ գոյ, մեծութե աղքատութիւն, սիրոյ մահ, փառաց թշնամութիւն, և զօրութե հիւանդութիւն. իսկ մեծութիւն մտաց մշտնջենաւոր է, զմեծատունս սիրովէ 'ի ճգնութենէ մեծութե, զաղքատս մխութարէ 'ի ցանկութենէ կարօտութե, զծերս հաստատէ, զտղայս խրատէ, զերիտասարդութիւն ցածուցանէ. սովոր իսկ է քանի անգամ ընդ նեղութիս 'ի վերայ լաստափայտի կալ. զի զօրութիւն է նա՝ որ յաղթէ ամի:

Վիւրին էին նմա դժուարինք մեր, և մեկին է նմա անհնարինքն մեր. որպէս և ուսոյց զմեզ ինքն յինքէնէ յառաջին գալստեան անդ իւրում, որ խորհրդութեամբ և լի շնորհօք էր. և ուսոյց մեզ՝ եթէ բազում են թիւ խնդրուածոց մերոց քան զմեզ, յայնմիկ՝ զի զլսելիս իւր խոնարհեցուցանէ առ մեզ, և զպարզեան իւր յիմանալ կամաց մերոց: Չի եցոյց մեզ՝ եթէ ոչ 'ի բազում բանիցն մերոց լինին նոքատուեալ, այլ սիրով իշխեցուցանէ ամենայն գանձուց, 'ի ժամանակի իբրև զգաստացոյց զմեզ դպրօքն և փառիսացովքն՝ որք ընդերկարէին զաղօթս, և ձկտեցուցանէին զագահութիւն: Այլ ուսոյց զմեզ ողորմածն լուութե վասն անձին իւրոյ, զի սոքա գրեալ են առ

նմա : Արդարացոյց փոքր բանիւք զմաքսաւորն , և ի ջոյց զնա գովեստեամբ որդոց բարձանց՝ խնդացողք ընդ ապաշխարողս . և ձայնն նորա աղաղակեաց Զակքէի , և եղև բարբառն նորա խախաց ՚ի ներքս ՚ի սիրտն նորա , և իջոյց զնա ՚ի թղենոյ անտի , և խորհրդիւ նորա ՚ի գործոց անտի նորա . և եղև ձայնն նորա չափ և սահման մեղաց այնմիկ՝ որ անչափ անիրաւեցաւն : Եւ նա ինքն է՝ որ հրամայեաց զողորմութիւն իւր ՚ի վերայ որդոյն Տիմէի , իբրև ետես զկարօտութիւն նորա . ՚ի մէջ ստէպ ձայնիցն նորա հրեշտակք խօսուենք օգնութեանց նորա : Որպէս և կինն մեղաւոր , զի եղև ինքն բժիշկ վիրացն իւրոց դեղովքն զոր էառ . և եկն առ այն՝ որ դիւրին էր նմա ամենայն , զի ամենայն իւրք խառնեսցէ զթողութիւն նորա որ ողջացուցին է ամենայն ցաւոց :

Սա է որ սիրէ զարդարս , և գթայ ՚ի վերայ մեղաւորաց . սա է արդարացուցիչ բարեաց , և ջատագով ընդդէմ չարեաց : Վասն արդարոց փոխանակ ապաշխարողաց մարտեաւ . և իբրև տրտնջեցին հանապազորդք գործովն վասն դատարկացն հաւասարեալ վարձիւք և ոչ գործովք , զբանս նոցա որ ընդդէմ ողորմեցելոցն է՝ արար զնոսա ընդդէմ հատուցելոցն . յայնմիկ՝ զի թէպէտ և ոչ եղեն ողորմեալք , սակայն և ոչ զլացեալք եղեն : Փոխանակ փառաց նոցա եղև՝ զի ոչ ողորմեցաւ նոցա , զի մի զրկեսցէ նա զստուգութիւն յիրոյ անտի . զի եղեն երևեալք հատուցեալք ստուգութեանն , յայնցանէ՝ որ ողորմեալք են շնորհաց : Որպէս և վայելէր իսկ որ ոչն պատուհասի , զի արասցէ առ տկարսն՝ ինչ որ առաւել իցէ քան զստուգութիւնն : Այլ և վայելէր այնմիկ իսկ որ իմա ստուենն է , զի արասցէ՝ ինչ որ ոչ պարսաւի քան զողորմութիւն : Ապա եթէ պահանջեսցէ և սպանցէ , միեթէ բնութիւն չարահաւ երևի նմա . քաւ լիցի : Կամ եթէ գթասցէ և ողորմեսցի , միեթէ անիրաւութիւն յողորդեաց զնա : Այլ ոչ յորժամ դատապարտէ զնա , ՚ի մէջ ծփանաց ինչ կայ վասն ուխտի՝ եթէ երևս ապաշխարէ այր , նա իբրև անգէտ : Եւ ոչ եթէ գթասցի և ողորմեսցի՝ ՚ի մէջ ահի երկեւղի բնակեալ էին խորհուրդք նորա , եթէ գուցէ դառ-

նայ՝ իբրև անիմաստ : Այլ իբրև կանխագիտու թիւն նորա ՚ի նմա է , և նոյն ինքն լինի անօթ սպասու պաշտաման բարերար կամայն նորա : Եւ զստոյզն յորժամ դատի կամ ողորմի , ծագեալ է առաջի նորա կատարած երկոցունց , զի ոչ է ծածկեալ այս ՚ի չափողէ անտի : Աշխարհիս չարչարեալ ընդ միմի ՚ի մէնջ , այս ինքն մեք անձամբ , իսկ նա գիտու թիւ միայն . որպէս զի և մեք ընդ այն ոք՝ որ չարչարի ջերմամբ , մեք գիտու թիւն միայն չարչարիմք ընդ նմա :

Ի ստ ողորմութեց քոց այն որ նոքօք բանայ դուռն օգնութեց քոց , երևի մեզ այս : Տէր մեր իբրու մաքառի մեօք ընդդէմ մեր : Եթէ ընդ ամենայնի ընդ որ մարտիցէ զօրութիւն քո , ընդ ամենայնում յաղթեսցէ կամօք քովք : Եւ մեք անօթք եմք զլացողք . զի ՚ի միջոյ հետտու թեցն նոցա բոլորեսցի ՚ի նոցանէն յաղթու թիւ արարչին նոցա : Իբրև առանց ուխտի երևելոյ այս ոչ է հնար , զի մի եղիցուք կապեալք ազատութիւն իբրու պիտոյ է նա մեզ , զի մի թօթափեսցուք մեք յարձակութի կամաց մերոց : Այլ զի անկցի ՚ի վերայ մեր մի սէր նորա հնազանդել առանց բռնութե , իբրու նեղէ վասն օգնութե մերոյ : Իսկ որոց առանց բամբասանաց է իշխանութի նորա բաւական է ՚ի թողութի յանցանաց մերոց վասն փառաց նորա . և նոքա ոչ է թէ վասն զի օգնեն մեզ խօսիմք զնոսա , այն զի ոչ ամաչեմք իսկ՝ եթէ զօգտութի մեր ՚ի գրոց անտի տեառն մերոյ խնդրեմք մեք :

Օ ինչ կարօտ ես դու զգանձ մեր տալ քեզ , բայց եթէ այսմ՝ զի ընդարձակեսցուք զգիրկս մեր առնուլ ՚ի դեղոյ այաի քումմէ , իբրու տայցեմք քեզ զկաման ունկնդիր լինելովն մերով : Չի ամենայն գործք քո զուարճացեալ են պսակօք իւրեանց , այնոքիկ՝ որ պսակեացն զնոսա իմաստուն բերանդ քո , յայնմիկ՝ զի ստացեր « Ահա բարի են յոյժ » : Եւ զոր միանգամ օրհնեմք մեք զքեզ , և նոքօք պարտաւորիմք մեք : Արգելեալ են գոհութիւնք մեր ՚ի ներքոյ փոքրկութե քան զքոյն զկանուխն : Եւ մի վասն ստուգութեդ քո դիցի սահման ողորմութեցդ քոց , և բովանդակեսցին ընդ նոսա շնորհքն քո , և փոքրկասցիս դու ընդ մեզ մեծդ քան զմեզ՝ յորժամ եռա-

ցուսցես զողորմութիւնք քո վրէժխնդրութեանք քո, և արգելցես զչնորհքդ քո յընթացից իւրոց ՚ի կանխել կորստեան մերում: Զի ողորմութիւնքդ քո են անօթք փառաց քոց առ տկարութիւն մեր: զի նոքա քարոզեցին մեզ վասն քարութեանցն մերոց առ ՚ի քէն:

Արդ արժան է լռեցուցանել զմիանձնութիւն ստուգութեանք քո ՚ի յորդ ողորմութեաց այտի քոց: Եւ որպէս զի ոչ գիտացեր սկիզբն, և մի զկատարածն կոչեսցես, և յամենայն կողմանց տրտմութի սերմանեացն ծառայից քոց՝ հաստատեալք ողորմութեամբքդ քով, և զօրացեալք չնորհքդ քով: Արդ մի զրկեր զքեզ ՚ի տանէ քում. յորժամ ցրուեսցես զնա ՚ի կորուստ, և անհամեսցին աղիւն մերով, այն՝ զոր ետուր մեզ զճաշակս առողջ ողորմութեացդ քոց. յայնմիկ՝ զի ասացեր, եթէ աշխարհ չնորհք շինեսցի: Եւ կարճեսցես զողորմութիւնք քո ՚ի մէնջ՝ ջատագով օգտութեաց մերոց: Զի կեանք Ազամայ եղեն քարոզ ողորմութեանցդ քոց, զի յարուսցէ իւր ժառանգ կորուսանել զժառանգութի իւր: Եւ կամեցար դարձեալ միւսանգամ ապաշխարութե ստանալ զնա յերկրորդում, զայն՝ որ երկրորդմբ աւանիկ հնարի ապստամբել ՚ի կերակրութենէ այտի քումմէ. որ նա ինքն է հալածիւ կենաց նորա: Ընդ արքայութիւնք քո և ողորմութեանք քո արարեր զՀաբէլ աւանդ առաջին ՚ի ներքս ՚ի դժոխս, զի նեղեսցի հանել արձակել զնա ՚ի միջոյ իւրմէ արգարութե. զի ՚ի պատճառս նորա բացցի դուռնն արգելին ամենայնի, և ունայնասցին գիրկքն՝ որ ՚ի վերայ ամենայնի լաւանային: Զի եթէ Ադամ էր անդ մտեալ զառաջինն, քանզի իւր էր նա, դառնայր նա կալ մնալ անդէն յաւիտեան ժամանակս: Արպէս արարեր դու ընտանեացն Նոյի վասն նորա, և դատերացն Ղովթայ վասն հօր իւրեանց, վայել էր իսկ՝ եթէ և Հաբէլ եղիցի բուրուառ ՚ի սկզբան օրհնութեան՝ որ ելանէ քեզ և յարութե անդ մեռելոց, քան եթէ կացցէ Ադամ և գլխարկէ սուգ. սուգ զգեցեալ անդրանիկն դժոխոց, և գլուխն խաւարի:

Եւ յուհեաւ որչափ ինչ ուրախ եղեն ողորմութեանք քո յայսմ՝ վայրի, զի եղեն սանձք հակառակորդացն մերոց. նա և իբրև զղջացան խորհուրդք քո, այն զի

ոչ ինչ է մարթ նորա զղջանալ և ապաշաւել վասն կա-
նուխ գիտութե իւրեանց . զի յայտնի են նոցա ամե-
նայն բովանդակութիք և ամենայն կատարած . և
կանխագոյն է առ նոսա վախճան կատարածի իւրով՝
քան սկիզբն 'ի լինել իւրում : Արդ վասն զի պատա-
ռեցեն զգատակնիքն զոր հաստատեաց եղստուգու-
թիդ քո , զի դարձեալ միւսանդամ իբրև վարձուք
մխիթարութեդ քո տացի մեզ մնացորդ մնացութե 'ի
զաւակ , և 'ի խմոր մարդկութե : Եւ արար բնալ
դրաց շնորհացդ քոց , զի մտցեն խնդրեցեն 'ի քէն
փոխանակ ընդ մեր , յայնմիկ՝ զի լուան 'ի քէն զձայն
դատախազութե մերոյ . զի նա ինքն է պատճառք
յարութե մերոյ , յայնմիկ՝ զի ասացեր եթէ կնճիռն
մարդոյ չար է հանապազօր : Զի նովաւ բացաւ բերան
ստուգութեն 'ի ջնջել զմեզ . սակայն և նովաւ ար-
ձակեցաւ լեզուն շնորհացդ 'ի կեցուցանել զմեզ : Գա-
տապարտեաց զմեզ այսուիկ ստուգութիդ վասն ա-
զատութե մերոյ , և շրջեցան արդարացուցին զմեզ
նովաւ շնորհքդ վասն բնութես մերում , յայնմիկ՝ զի
յաւելեր անդ 'ի մանկութենէ իւրմէ : Զի այն՝ որ
կանխեաց յառաջագոյն ընտրեաց զբարեկամն իւր ,
եցոյց մեզ՝ եթէ ոչ 'ի գնաց ժամուցն լինիմք մեք
դատեալ առաջի նորա , այլ նկարեալ և կնքեալ և
չափեալ գործովք իւրեանց :

Վմենայն որ միանդամ մտանէ յաշխարհ 'ի մեծ խոր
հուրդս նորա , իբրև որդի նորա զպատկերս մեր զգե-
ցաւ վասն փառացն մերոց , որ նովաւ 'ի դատաստան
մահու մատուցաք զքեզ : Թէպէտ և երևի խիստ ստու-
գութիդ քո , սակայն ծնունդն գործոց մերոց աճէ
մեզ վասն արկին փոխարինին մերոյ 'ի վերայ նորա ,
և հատուցմամբն փոխարինին մերոյ առ 'ի նմանէն :
Զի եթէ արձակեցի ազատութիւնս մեր 'ի ձեռաց
անտի չարին , անօթ է նա՝ զոր պատրաստեաց արա-
րին . զի նովաւ ցուցցէ ազատութին զառաքինութիւնս
իւր , նովաւ բազմանայ և յաճախէ զարդ յազթու-
թես մերոյ 'ի պատերազմի : Բովք են որ նեղութիքն
երկանց իւրոց 'ի կազմութի լինի . ամենայն գեղովք
ածցէ զմեզ , զի զարդ արքայութե լինիցիմք : Յաճա-
խեսցուք 'ի ճանաչել զայս իր , և յաճախեսցուք 'ի

կշտամբել յանդիմանել զանճն մեր, և զխորամանկ գիտութիւն մեր:

Ո՛վ ողորմութիւնք արձակեալք. և զեղումք 'ի վերայ ամենայնի: Առ ո՛ւմ մնացին, բայց եթէ 'ի քեզ, տէր մեր. զի 'ի ձեռն մահու քո, գթած ամենայնի, կեանս յամենիսեան դիպեցուցեր. և սպանմամբք քո բացեր զգանձս ողորմութեց քոց: Զի թէպէտ և սովորուք տէր տէր մեր կարգամք, մի զրկեր զանուն տէրութեդ քո 'ի բերանոց մերոց. այլ վկայութք բերանոց մերոց աւելի կարես դու ունել զմեզ: Դու ես ծածկեալ յամենի տեսլեամք իւրով, նկարեալ յամենիսեան 'ի պատճառս ամենայն խլրտմանց իւրոց: Զի նկարեն զնա մեզ գործք նորա զարարիչն, և ուսուցանեն մեզ զնա արարածք նորա զհաստիչն. զի կարող իցես շոշափել զնա՝ զայն զծածկեալն քննուութք իւրովք, և զյայտնին պարզւօք իւրովք: Դժուարին է մատչել առ նա, և դիւրին է մերձեանալ առ նա:

Քեզ երկրպագել յամենայնէ զտէր նորա առ սակաւս է: Քեզ ձայն՝ որ ամենայն ինչ՝ իբրու սակաւ են նմա, որոչէ զմեզ 'ի միմեանց աներևոյթ պատկերօք, իբրու կապեալ են տակք արմատոց նոցա 'ի մի պատկեր Ադամայ, զի մի թարթափեսցին միտք մեր մեծութք ամենայն կարուցն: Քեզ ածիչ մեր յաշխարհ, և իշխեցուցիչ մեր ամենայնի՝ որ 'ի նմանէ, և հանիչ մեր 'ի նմանէն ժամօք զոր ոչ կարծիցեմք: Քեզ որ ետուր բան 'ի բերանս մեր. և արարեր զմեզ ջատագով խնդրուածոցն մերոց: Քեզ կարգայ Ադամ 'ի խաղաղութե իւրում և զաւակք նորա, իբրու արգելեալ և փակեալ են ամենեքին 'ի ներքոյ շնորհացդ քոց: Զքեզ օրհնեն հողմք 'ի գնացուցանելն իւրեանց զջուրս: Զքեզ փառաւորէ երկիր բացեալ արգանդաւ իւրով, և փութայ տալ զպտուղ 'ի ժամու իւրում: Զքեզ օրհնեն ծով ալեօք իւրեանց իբրև բերանովք, իբրու լինին ձայնք նոցա քարոզ տէրութեդ քում՝ որ է 'ի վերայ նոցա: Զքեզ փառաւորեն ծառք, իբրու բունադատին 'ի շնչեոց հողմոցն, զի ունկնդիր լիցին յղութե և ծննդեան: Զքեզ օրհնեն բոյս որոշմամբք իւրովք:

և ծաղիկք գունովք իւրեանց՝ ՚ի գիւել իւրեանց զառատութիւն անձրեաց քոց հանդերձ առնլովն զցօղն : Ժողովեսցին և մերձեցուցեն զբերանս իւրեանց առ միմեանս, իբրու բռնադատին առ ՚ի միմեանց . և ՚ի ձեռն ամենեցունց, իբրու սակաւ իցեն խաղալեացք քոց, զօգեսցին յամենեցունց օրհնութիւնք քո՝ ՚ի սատարել իւրեանց ՚ի նմա իբրև ճարտարապետք ամենեքին ՚ի գոհութեւն այդր քում : Այսուհետև և մեր այս է, զի լի կամօք մերովք առ քեզ ձկտեսցուք . և քո այս է, զի սակաւիկ մի ՚ի քէն ամենայնէ առ մեզ խորհեսցիս : Զի եղիցի մեզ հոգիդ քո ճշմարտութիւն ՚ի քէն . զի նովաւ կալցի և ելցէ տկարութիւն մեր, այն՝ որ առանց պարգևացդ քոց առ քեզ տէրդ պարգևաց մերոց հասանել ոչ կարէ :

Այլ քանզի պատրանօք գայլոյն յանսպատի թողեալ եղեաք արտաքոյ խաղաղութեւն ցալոյն զթած հովուին մերոյ, այլ յանդիմանեցաւ հանգիստն մեր ապաշաւելոց ոգոցն՝ որ փորձեացն զնա : Այ է նա հանգիստ ճշմարիտ, այլ բիծ է նա հանգստեան . կողոպտէ զոգիս ՚ի ծածուկ, յողզողդէ զմարմինն յայտնի, հարկանէ ՚ի ծածուկ՝ զի ոգին զղջացի և մարմինն սղաորեսցի . և որչափ ուրախ եղև նա ՚ի ծածուկ, տրտմեցաւ յայտնի ՚ի փութալ պահել զհանգիստն սպանող : Զի ապականեաց զնա զղջումն ոգոցն կենարարն, այն՝ որ եմուտ զինի նորա ՚ի կատարած մտաց . զի արբ զնա ծարաւով, և փափագեցոյց զնա արբենալով, և փոխեաց զնա խրատելով : Այս է դեղ կենաց, զի արար զմարմին իւր ստին անմեղուէս մերոյ, և զարիւն իւր աղբիւր հալածիչ արբուցանելովն իւրով ծարաւութեան մերում . և եղև նա ամենայն ամենայնիւ մեզ սեղան ամենայն բարութեց :

Օ ի թէպէտ և օրհնութիւնք մեր քեզ սակաւ իցեն, սակայն զմեզ աճեցուցանեն գալ հասանել նոքօք ՚ի բանակետդ պարգևաց քոց : Թէպէտ և գոհութիւնք մեր ՚ի վերայ մեծութեցդ քոց քեզ ինչ ոչ յաւելուն, սակայն զտկարութիւն մեր մտացուցանել զազմամբ իւրեանց նկարեն : Թէպէտ և աղօթք մեր տկար ձայնիւք են, սակայն յորդ և բուռն զօրութիւն են . մեզ լինին հանիւք առ քեզ, և քեզ

լինին իջուցիչք առ մեզ : Ոչ եթէ զի նոքա զօրագոյնք իցեն՝ կարիցեն զայս առնել, այլ քանզի դու բարերար ես՝ ի գոհուէ քում ետուրնոցա զայս գործել :

Խորամանկ մատեալ առ ունին անմեղ, և պտուղ անարգ գործով իւրով յանուն կանխոցն ետ նոցա . և անմեղք զլտելիս իւրեանց ետուն նմա հանգուցանել, այնոքիկ՝ որ զուսկնդիր խլմամբն կարդեն, և աչ խատեալ են այնոքիկ՝ որ զապտամբս հնազանդեն : Հանգուցեալ են դարձեալ և աւլցեալ այնոքիկ՝ որ յայտնեօք զբարութիւն ուսանին . և աշխատեալ և պակասեալ են այնոքիկ, որ քննութիւն ծածկուեցն ՚ի բարեաց տրտմեալ են : Եւ հանգուցեալ են այնոքիկ, որ ունին զծանրութիւն փառաց քան զայնոսիկ՝ որ բարձեալ ունին զհանգիստն ամօթոյ . զի զայնոսիկ և անձինք իւրեանց յամօթ առնեն զնոսա, իսկ զնոսա և թշնամիքն իւրեանց գովեն զնոսա : Անդ ընտրեալ են այնոքիկ՝ որ առանց բռնութե զօրէնսն կատարեն . և ոչ են անարգեալս այնոքիկ՝ որ ՚ի ձեռն բռնութեն զօրէնսն պահեն : Թէպէտ և նոքա ՚ի վերին աշտիճանի անդ կան, սակայն և սոքա ՚ի միջին աշտիճան՝ որ վերագոյն է քան զներքին՝ կան . նոքա մերձեցան, վասն զի սիրեցին . և սոքա ոչ հեռացան, վասն զի երկեան : Արդ ոչ սէրն՝ որ մերձեցան ՚ի նա՝ նորա իցէ տկար և փոքր առ նա, և ոչ յերկիւղն՝ որ ապաւինեցան ՚ի նա սոքա՝ գոյ նուագեալ և կոխեալ առ նմա : Մին համարձակէ զհովանին երկեցուցիչ գաւազանին իւրոյ ՚ի վերայ ամենայնի, և ամենայն որ ետես զնա սարսեաց՝ եթէ ինչ՝ որ նմա չար թուեսցի, մի արասցէ ընկերի իւրում . և միւս ևս վերացոյց զհովանին առաքինի պսակին իւրոյ ՚ի վերայ ամենայնի . և ամենայն որ ետես զնա, փութացաւ՝ եթէ որ ինչ նմա բարիօք թուեսցի, և այլոց արասցէ : Բարիօք է այս, եթէ ոք որ ինչ իւր ոչ է՝ ոչ ցանկացցի . բայց փառաւորեալ և անձեղէն, եթէ ոք հաղորդս և կցորդս բազումս յիւր անդր արասցէ իւր : Մեծամեծք են սոքա, որ վասն երկեւղի ինչ ոչ էր հրամայեալ նց՝ ոչ խառնեցան : Այլ մանկունք են նք առ այնոսիկ՝ որ վասն սիրոյ և յինչ էր որ արձակեալ և համարեալ էր, ձգեցին զձեռս իւրեանց յինքեանս :

Իսկ զի ոչ հաւասարեն և միաբանեն ընդ միմեանս բանք առաքելոցն, քանզի ոչ 'ի միասին գրեցին նորա զաւետարանն : Քանզի ոչ առին նորա հրաման, որպէս Մովսէս տախտակօք, այլ որպէս ասաց մարգարէն՝ Եթէ տաց նոցա ուխտ կտակարանաց, ոչ իբր զայն, այլ զօրէնս իմ՝ տաց 'ի խորհուրդս նոցա, և 'ի սիրտս նոցա գրեցից զնոսա : Եւ պատճառք կոչեցին զնոսա և գրեցին : Մատթէոս հեբրայեցերէն գրեաց զնա, և ապա փոխեցաւ 'ի յոյն անդր : Իսկ Մարկոս զհետն երթեալ էր Շմաւոնի . իբրև չոգան 'ի Հռոմ՝ քաղաք, զի եղիցին յիշել 'ի կատարել, եթէ գուցէ ընդ երկրաւն մոռացցի նա, հաւանեցուցին զնա՝ և գրեաց որ ինչ հասու եղև : Իսկ Ղուկաս սկիզբն արար 'ի մկրտութենէ անտի Յովհաննու . իբրու մի վասն մարմնաւորութենն նորա ասաց, և վասն արքայութենն նորա՝ որ 'ի Գաւթայ . և միւս ևս յԱբրահամէ սկսաւ : Եկն Յովհաննէս և եգիտ՝ զի յորժամ կարծիս ցուցանէին բանքն այնոցիկ՝ որ գրեցին զազգատոհմն նորա՝ եթէ մարդ է նա, գրեաց և ինքն՝ եթէ ոչ էր նա մարդ, այլ 'ի սկզբանէ էր նա Բան : Մատթէոս հեբրայեցերէն գրեաց զաւետարանն : Մարկոս հռոմայերէն 'ի Շմաւոյնէ 'ի Հռովմ՝ քաղաք : Ղուկաս յունարէն : Յովհաննէս գրեաց զնա, քանզի կաց մնաց յաշխարհի մինչև 'ի ժամանակս Տրայիանոսի :

Մարկոս աւետարանեաց յեգիպտոս . Յովհաննէս յԱսիա . Մատթէոս 'ի Հնդիկս և 'ի Հրէաստան . Թովմաս 'ի Պարթևս . և Յակովբոս զԵբեղեայ 'ի Գալլիա . Անդրէաս 'ի սկիւթացիս և 'ի մակեդոնացիս և յալքայեցիս . Պետրոս 'ի Պոնտոս և 'ի Հռոմ՝ և 'ի գաղատացիս և 'ի Գամիրս և 'ի բիթոնիացիս և յասիացիս և 'ի Մրծին : Պաւղոս յԵրուսաղէմէ մինչև 'ի Սպանիա : Բարթողոմէոս աւետարան զՄատթէոսի ետ Հնդկաց, և եղև անդ եպիսկոպոս, և աւետարանեաց 'ի Լիկայոնիա : Փիլիպպոս 'ի Յոյնս և 'ի գաղատացիս . Վրիսպոս 'ի գաղատացիս . Տիտոս 'ի կրետացիս . Ղևի ներքոյ քան զՊոնտոս . Թագէոս մի յԵւթանանից անտի յԱռհա յաւուրս Աբգարու՝ պահապան տեղոյ . և բժշկեաց զնա, զի հիւանդ էր :

Յետ քառասուն ամի վերանալոյ տեառն մերոյ սկիզբըն եղև աւերածոյն Երուսաղէմի յառաջ քան զպատերազմ Տիտեայ : Ամենայն առաքեալք սփռեցան ընդ ամենայն ազգս հեթանոսաց , որպէս և հրամեաց նոցա տէր մեր՝ եթէ «Ելէք ընդ անձախարհ» :

Փարիսեցիքն ոչ զամենայն ինչ բաշխ է , ասէն . այլ 'ի նոցանէն եթէ յինքեանց լինին , իբրու դէպք են՝ որոց լինին և որոց ոչ լինին : Սադուկեցիք զբաշխ խափանեն , և զի չէ նա ինչ քարոզեն , և զի կատարած՝ մարդիկ 'ի նմանէն ոչ առնուն , այլ բարիք 'ի նոցանէն և չարիք առ 'ի նոցանէն և ամենայն 'ի նոցանէն : Այլ Հասնացիք բաշխի տան իշխանութի 'ի վերայ ամենայնի . զի չիք կամք կամ վարձ՝ որ կան , ասէն , առանց նորա՝ մարդկան : Գլխացիք դարձեալ միւս ևս աղանդ : Հանապազորդ բնակիչք այլ միւս ևս : Մածբրհտացիք . Շամրտացիք . Հապիոնացիք . սոքա 'ի մէջ Իսրայէլի : Սադուկեցիք յաւուրս Յովհաննու սկիզբն արարին իբրև արդարք 'ի ժողովրդէնէ անտի որոշել զանձինս իւրեանց . և յարութենէ անտի մեռելոց ուրանան , յուսացեալ իւրեանց՝ եթէ ոչ ասէն արժան է վարձուք շնորհաց երկիր պազանել և պաշտել զանձ : Շամրտացիք և սոքա ուրանան 'ի յարութէ անտի մեռելոց . և փոխանակ Երուսաղէմի քաղաքին սրբոյ՝ լերինն Գրիմացոց երկիր պազանեն , և միոյ պարզուղիղ մարգարէի՝ որ գալոց է՝ ակն ունին , զի պատրաստեացէ և ուղղեսցէ զայնս՝ որ ոչ երևին ըստ մարգարէութե Մովսէսի : Եւ աշակերտքն Յովհաննու նովաւ պարծին . և զի մեծ է նա քան զՅիսուս ասէն . որպէս և ինքն , ասէն , վկայեաց՝ եթէ «Չիք 'ի ծնունդս կանանց մեծ քան զՅովհաննէս» : Արդ զայս ամենայն ինքն թշնամին գործեաց , պատառումն և հերձուածս 'ի մէջ ժողովրդեան արկ . որպէս զի մկրտութիւն Քրիստոսի խափանեսցի , զի մի իցէ հաւատալի :

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ի

ՁՈՐ ԱՐԱՐԵԱԿ Է

Տ Ե Ա Ռ Ն Ե Փ Ր Ե Մ Ի

ԽՈՐԻՆ ԱՍՈՐԻՈՅ

ԱՄԵՆԱՅՆ գիրք՝ որ միանգամ 'ի մտաց մարդկանէ գրեալ են, և ոչ յօրինաց և 'ի մարգարէից առնուն 'ի խօսել, մատեանք են՝ ծնունդ և ըստեղծուած մտաց հակառակողաց: Եւ եթէ որ մատչի քննել զմիտս նոցա, մոլորականս և դանդաչեալս գտանէ զնոսա. քանզի ոչ են եղեալ նոքա 'ի վերայ ճշմարիտ հիմանն գրոց սրբոց: Մարկիոնն գրէ 'ի մատեանս իւր, որ անուանեալ կարդան Պերոն և Ենդեղիոն. այս ինքն թարգմանել կոչի 'ի մեր լեզու այսր՝ յառաջ քան զաւետարան. և ես զարմացեալ եմ զիսրդ իցեն գիրք մարկիոնացոց, որում անուանել կարդան՝ յառաջ քան զաւետարան: Իբրու յուսացեալ կարծեն աշակերտքն նորա՝ եթէ սկիզբն անուծութե յորում հաւատան, ընդ այն ժամանակս երևեցաւ յամս Պեղատոսի պոնտացոյ, 'ի ժամանակին յորում աւետարանն գրեցաւ: Եթէ ճշմարիտ է քեզ, ո՛վ Մարկիոն, եթէ արդարեւ սկիզբն անուծն զոր աւես դու վասն նորա՝ 'ի յաւետարանէ եղև, իսկ զիսրդ կամ ո՞րպէս իցեն քո գիրք՝ յառաջ քան զաւետարանն: Եւ եթէ արդարեւ հաստատեալ ես դու, և իցեն քո գիրք յառաջ քան զաւետարանն, մի ասեր

եթէ նորոգ և օտարաբար բխեաց կենարար նժուհն , այլ էր իսկ երբեմն աստ : Եւ դրեալ է 'ի սկիզբն գր-
րոցն այսպէս . ասէ . « Ո՛վ մեծուծիք մեծուծեց ,
յիմարուծի , զօրուծի և զարմանք . այն զի չիք ինչ
ասել զնմանէն , և ոչ խորհել վասն նորա , և չիք
իմիք նմանեցուցանել զնա » :

Արդ զամենայն մատեանս նորա 'ի բաց թողցուք ,
և ընդդէմ այսր բանի ասասցուք՝ եթէ այս ինչ զօր
ասես դու , Մարկիոն , արդարեւ ճշմարիտ ոչ պատմի
նա լեզուաւ , և ոչ լինի մեկնեալ խորհրդովք , և ոչ
նման է նմա : Արդ կարկեաց լուռ լեր , և մի խօսիր
վասն որոյ դուդ յամառեալ ես և ասես՝ եթէ ոչ
պատմի նա , և ոչ գոյ խորհել զնմանէն , և ոչ նման
է նա իմիք : Որչափ ինչ ստեաց Մարկիոն , զի ոչ խօ-
սի նա 'ի ճշմարիտ հիմանէ անտի , և ես ցուցից . ա-
սէ տէր յաւետարանի անդ իւրում , եթէ ամենայն
ինչ որ միանգամ է յաշխարհէ աստի՛ նման են հա-
ւատք յիրս յիրս . ասէ այսպէս՝ եթէ նման է շի-
նուածոյ , գինոյ , հանդերձի , հրոյ , սերմանեաց , ար-
քայուծէ , արծաթոյ , քանքարի , տնկոյ , հատոյ մա-
նանխոյ և խմորոյ : Արդ զիարդ մարթէ որ լսել աւե-
տարանին , զի ասէ՛ այսմ ամենայնի նման են հա-
ւատք կերպարանօքն իւրեանց : Եւ դարձեալ լուիցէ
Մարկիոնի , զի ասէ՛ ոչ նման է իմիք : Եւ որով նման
է նա այսմ ամենայնի իրաց , ես ցուցանեմ առ այժմ :

Նման է շինուածոց , յայսմիկ՝ զի որպէս շինուած
'ի բազում արարածոց ժողովին , յանգամոց յօգի և
լինի մի տուն , սոյնպէս և մեք յամենայն ազգաց և
յամենայն լեզուաց և յամենայն թագաւորուծեց
և յամենայն մտաց ժողովիմք , և լինիմք մի միտք , կա-
տարեալ ժողովուրդք , խորան սուրբ , բանակետղ նյ :
Նման են դարձեալ շինուածոց . քանզի մարդ յոր-
ժամ շինէ շինուած , ոչ արհամարհէ վասն ամենայն
պիտոյից՝ որ ինչ միանգամ պէտք իցեն նմա 'ի նիւթ-
շինուածոցն ժողովել նմա և բերել քար , փայտ և
եղեգն , հող և երկաթ և պղինձ , և զամենայն իրս
պիտոյից՝ 'ի նիւթ շինուածոյն . ապա եթէ մի մի 'ի նո-
ցանէն արհամարհէ , սակայն և ոչ շինուածն նորա

պսակեալ կատարի : Սոյնպէս և մեք . ոչ է մեզ պարտ
արհամարհել, յայսմիկ՝ զի շինեմք մեք զհաւատս պա-
հովք, սրբութիւն, տուրս տալով և հիւանդս տեսա-
նելով, զեղբարս սիրելով, և անձպաշտութիւն և դրունս
եկեղեցոյ կոխելով, և ստէպ ստէպ աղօթիւք կալով, և
զխորհուրդս գրոց քննելով. և եթէ զմի մի՝ ՚ի սոցա
նէն արհամարհեմք մեք, սակայն և ոչ հաւատք մեր
շինին : Այլ զոր օրինակ այնոքիկ՝ որոց շինուածն իցէ՝
ոչ ննջեն, որպէս և Դաւիթ ինքնին ասէ, «Ոչ տաց
քուն աչաց իմոց, և ոչ նինջ արտեանաց իմոց մինչև
շինեցից զտաճար տեառն և տեղի հանգստեան ան
Յակոբայ», սոյնպէս և մեք պարտիմք ընթանալ ՚ի
տուէ, և հսկել և տքնել ՚ի գիշերի աղօթիւք և
ինդրուածովք, զի և մեք շինեալ լինիցիմք ՚ի վերայ
հիմանն առաքելոց և մարգարէից . որպէս և Առա-
քեալ ասէ : Զի եթէ որք հողեղէն տունս շինեն՝ տան
զանձինս իւրեանց աշխատութեան, զի արասցեն իւ-
րեանց յարկս փոքրժամանակեանս, այլ մեք զբա-
նակեալսն յաւիտենից շինեմք անձանց մերոց, և տունս
փառաց յերկինս՝ առաւել արժան է մեզ աշխատ լի-
նել և վաստակել :

Այլ զոր օրինակ այնոքիկ՝ որ շինեն զշինուածս՝ ոչ
երբէք ամաչեն նոքա, յորժամ որ տեսանիցէ զնոսա՝
զի քաղիցեն եղէզն, և հարկանիցեն փայտ, և գլխեն
վէմս, և կրիցեն քար, և թագուցանել զգործս իւ-
րեանց չէինչ մարթ . որպէս և մեզ չէ պարտ ումեք ՚ի
մէնջ ամաչել այսու բարիոր և գեղեցիկ պտղովս զոր
շինեմք, և չէինչ մեզ մարթ թագչելոյ, և կոխել մեզ
զգրունս եկեղեցոյ, և զհիւանդս տեսանելով, և տուրս
տալով, և յաղօթս կալով, և ծում պահօք . և եթէ
որ ամաչէ յայսմիկ, ոչ կարէ նա լինել նիւթ շինուա-
ծոյ անձութեն : Բայց ոյք շինեն զշինուածսն, թէ-
պէտ և ինքն շինուածն ոչ թագչի, սակայն ոչ եթէ
զի տեսցեն զնոսա ընկերք իւրեանց և գովեսցեն զնո-
սա՝ առնեն ՚ի կրել, մատուցանեն որ ինչ պիտոյ իցէ
՚ի նիւթ շինուածոյն, այլ վասն անձանց իւրեանց աշ-
խատին և վաստակին . դարձեալ և արտաքինք տեսա-
նեն զնոսա, զի ոչ եթէ զի գովեսցին ՚ի մարդկանէ՝
վաստակին : Սոյնպէս և մեք . ոչ է արժան թագչել, և

ոչ պարտիմք դարձեալ առնել¹, որպէս զի տեսցեն զմեզ մարդիկ և գովեսցեն, և ոչ վասն այլոց գովուե՛ն թանայցեմք: Այլ որպէս ոմանք՝ զի անձանց մերոց առնեմք զողորմութիս, և այլք՝ ոյք դիպեսցին մեզ՝ տեսանիցեն զմեզ, զի ոչ եթէ վասն նոցա աշխատիմք մեք:

Եւ զոր օրինակ որոց շինուածք իցեն՝ փութացեալ են՝ ի շինել և ի կատարել զամենայն ժամանակս ամարայնոյ, զի ընդ յարկաւ² լինիցին և հանգիցեն յաւուրս ձմերայնոյ, զի աւուրք ամարայնոյ են շինուածոց: Իսկ այն՝ որ յաւուր ամարայնոյ ոչ շինէ իւր շինուածըս՝ անարգանս և թշնամանս հասցեն նմա յաւուրս ձմերայնոյ: Եւ որպէս եդեալ են ժամանակք շինուածոց աւուրք ամարայնոյ, սոյնպէս եդեալ է ժամանակ բնակութես մերում՝ որ աստէն յաշխարհի է՝ ընթանալ փութալ և շինել մեզ բնակութիս յերկինս: Եւ որ յայսմ ժամանակի ոչ պատրաստէ և առնէ իւր տեղի հանգստեան ընդ արդարս, յետ մահու իւրոյ ոչ կարէ նա շինել և պատրաստել իւր. որպէս զի չէ ինչ մարթ շինել շինուածոց յաւուրս ձմերայնոյ: Եւ զայս առակ զոր նմանեցոյց տէր մեր զհաւատոսն իւր շինուածոց մարդկան, զբանն մարդարեւութեան կատարեաց: Ասէ Եսայի. «Բայց Սիրիւ ասաց՝ բայ եթող զիս տէր, և մոռացաւ զիս անձ. միթէ մոռացի՞ կին զմանուկ իւր, կամ ոչ զթասցէ ՚ի ծնունդս որովայնի իւրոյ. և եթէ մոռացի զայս կին, սակայն ես ոչ մոռացայց՝ ասէ տէր: Ահաւարդիկ ՚ի վերայ ձեռաց իմոց նկարեցի զպարիսպս քո, և առաջի աչաց իմոց ես դու յամենայն ժամ»:

Դարձեալ ասէ Դաւիթ. «Զվէմն զոր անարգեցին շինողքն, նա եղև գլուխ անկեան շինուածոց. ՚ի տեառնէ եղև այս»: Եւ ընդունի զայս Պաւղոս ՚ի մարդարեւէ անտի և յաւետարանէ. ասէ. «Ես ինքն գլուխ անկեան շինուածոյս Քրիստոս, որ նովաւ յօգի և պատշաճի ամենայն շինուածն»: Եւ յայտ առնէ՝ եթէ մեք հաւատացեալս եմք շինած, և Քրիստոս գլուխ անկեան շինուածոյ: Եւ Դաւիթ ոչ եղև ան-

1 Յօրինակին առնուլ:

2 Յօրինակին արիւս:

կիւն , զի և մի որմ շինուածոց շինեցաւ 'ի նմա՝ թըլփատուի միայն : Իսկ Քրիստոս քանզի քարոզեաց նա զթլփատու թի և զան թլփատու թի , շինեցան 'ի նմանէ երկու որմք , և եղև ինքն գլուխ : Եւ զիարդ և կամ որպէս եղև նա վէմ անարգեալ , յաւետարանի անդասէ . «Պարտ է որդոյ մարդոյ ընդ բազում չարչարանս անցանել , խոտել և անարգել յիրիցանց և 'ի դպրաց » : Եւ որպէս զի ոչ հեռի է 'ի նմանէ անուն վիմի , Առաքեալ ինքնին ասէ վասն հոգևոր վիմին՝ որ արբուցանէր որդւոցն Խորայէլի . «Այլ վէմն այն նա ինքն է Քրիստոս » : Եւ և զՇմաւոն զոր եթող Քրիստոս փոխանակ ընդ իւր , զի առաջնորդեսցէ եկեղեցոյ նորա , կոչեաց զնա : Եւ 'ի վերայ այսր առակաց մարգարէից եզաւ եկեղեցի 'ի նմանութի շինուածոց :

Ս ասն այսորիկ նմանեցոյց տէր մեր զհաւատս իւր շինուածոց , յայնմիկ՝ զի ասէ . «Ամենայն որ գայ առ իս , և լսէ զբանս իմ և առնէ զնոսա , նմանեցաւ առն իմաստնոյ՝ որ շինեաց զտուն իւր , փորեաց և խորեաց , և եդ զհիմն 'ի վերայ ապառաժուտ վիմի » : Եւ յայմիկ՝ զի ասէ փորեաց և խորեաց , յայտ առնէ մեզ՝ զի նորոգումն և հաստատութիւն զոր ընդունի ուսումն վարդապետութե՝ ոչ եթէ գալով եկն մեզ , այլ էր իսկ 'ի մեզ երբեմն : Եւ իբրու յաճախեցեմ 'ի փորել , ուստի կայցեմք մեք 'ի վերայ ճշմարտութեանն՝ եթէ ոչ էր հասեալ մեզ 'ի Հօրէ 'ի յառաջումէ 'ի յաւիտեանցն : Եւ յորժամ հայիցիմք 'ի վէմն անդր ապառաժին՝ որ առակեալք մեք 'ի նմա , և տեսանեմք զի հաստուն է նա յառաջին ստեղծուածոց իւրմէ , և յորժամ անկեալ փլանի՝ տրորի հաստատութին նորա 'ի փլանելոյ անտի և 'ի տրորելոյ , և առնու ճարտարապետն հաստ անօթ երկաթեղէն , և փորէ առնու 'ի նմանէ զաւելորդն զերկիրն և ըզհօղն փլեալ , և դնէ զհիմն նորա 'ի վերայ ապառաժուտ վիմին հաստատնոյ՝ որ հանդարտել կարէ զօրութե շինուածոց , սոյնպէս և մեք 'ի մանկուէ մերոյ սուրբք և անարատք էաք 'ի վարդապետութի անօթութեանն . և իբրև անկանի հաստատութի ճշմարտութե մերոյ 'ի գիջութիւն պոռնկութեան և 'ի ցանկութիւն յիմարութեան , այնուհետև ոչ կարեմք մեք հան-

դարտել զօրուձեանն հաստատուձէ շինուածոյն :
 Բայց յորժամ առնումք մեք 'ի ձեռն զաւետարանն
 փրկուձէ 'ի նմանուձի երկաթոյ , և քաղեմք հա-
 նեմք 'ի մէնջ զայս ամենայն զգործս չարուձէց , և
 ապա դնեմք մեք զհիմն հաւատոյ 'ի վերայ սրտից
 մերոց 'ի վերայ ապառաժուտ վիմին՝ իբրև սրբեալ
 իցեն միտք մեր յամենայն չարեաց . և իբրև դնին
 հիմունք շինուածոյն , լինիմք մեք այնուհետև և
 մչակք և ճարտարապետք : Եւ զոր օրինակ ամենայն
 ինչ որ միանգամ պակաս ինչ իցէ ճարտարապետին՝ ոչ
 գոյ երթալ նմա ուրեք , բայց առ դուրս տեառն գոր-
 ծոյն , սոյնպէս և մեք գիտասցուք՝ եձէ մեծատուն
 է սա՝ որ տէրս է գործոյս մերոյ , յորմէ առաք մեք 'ի
 նմանէ առ հաւատչեայ զայս շինուածս շինել նմա :
 Զի ամենայն ինչ որ միանգամ պակասիցէ մեզ նիւձ
 գործոյ կենաց , 'ի նմանէ խնդրեսցուք՝ զսրբուձի ,
 զողորմուձի , զսէր , զլրջմտուձի , զեղբայրսիրուձի .
 և նա ինքնին 'ի բարեաց գանձուց իւրոց լի ձեռամբ
 իւրով տայ մեզ , և կոխել մեզ զգրունս նորա , և խըն-
 դրել 'ի նմանէն : Եւ յայսմ ամենայն 'ի նմանեալ է
 վարդապետուձին տեառն մերոյ շինուածոց :

Եւ դարձեալ նմանեցուցանէ տէր մեր զհաւատ-
 սրն իւր գինոյ . յայնմիկ՝ զի ասէ . « Ոչ ոք արկանէ
 զգինի նոր 'ի տիկս հինս . ապա թէ ոչ՝ պայծուցանէ
 գինին նոր զտիկս հինս . գինին հեղու , և տիկքն կորըն-
 չին . այլ արկանեն գինի նոր 'ի տիկս նորս » : Արդ
 զի՞նչ արդեօք կարծիցեն ոյք նմանեցուցանիցեն , մի-
 թէ նորուին օտա՞ր իցէ հնուձէ . արդեօք կարծիցեն
 ե՞թէ տիկք հինք 'ի բնէ՞ իւրեանց հնացեալ են , և
 երբէք նոցա նոր ոչ են եղեալ : Յայտ է յամե-
 նայն մարդոյ , զի յորժամ հաստատեաց զնոսա անձ ,
 կամ իբր արար զնոսա ճարտարապետն իւրեանց ,
 նոր էին և հանդարտէին զօրուձէ նոր գինոյն . ապա
 ե՞թէ հնայցեն՝ ոչ հանդարտեն նոքա զօրուձէ նոր
 գինոյն : Սոյնպէս և մեք յառաջին արարածոց մերոյ
 նոր , գեղեցիկք և վայելուչք էաք 'ի յընդունել զու-

1 Յօրինակին 'ի լուսանցան ճշմարտութիւն :

սուսն վարդապետութեն ան վասն անմեղութե մանկուէն : Եւ դարձեալ յետ բազում ամաց մերոց մինչ դեռ սուրբ իցեմք 'ի չարեաց' իբրև մանուկ հանդարտեմք ընդունել զզօրութիւն վարդապետութեն, որպէս տիկք նորք՝ զի հանդարտեն զօրութե նոր գինոյն : Ապա եթէ աղտեղանամք և մաշիմք 'ի ցանկութիս յիմարութե, 'ի զլացութի ազահութե, և յարբեցութի գիջութե, յայնժամ հարեալ տրորեալ մաշիմք մեք 'ի մեղս և յանօրէնութիւնս մեր. ոչ կարեմք մեք այնուհետև ընդունել զուսուսն վարդապետութեան :

Եւ յայտ է այս, զի 'ի մանկութե մերում իբրև հաստեաց զմեզ անձ, ոչ գոյր 'ի մեզ այն՝ զոր համարեցան. զի նոքա հեռացեալ մերժեն զմեզ 'ի կենաց. և ապա յետոյ յարին 'ի մեզ գործք չարուէ. որպէս տիկքն՝ զի յետոյ մաշեալ հնացեալ լինին : Եւ վկայէ ինձ Աւաբեալ յասելն իւրում, ասէ. «Մի տղայք լինիք 'ի միտս ձեր, այլ 'ի չարեաց տղայացարուք դուք, զի 'ի միտս ձեր կատարեալք լինիջիք » : Եւ իբրև գրտեալ լինիմք մեք անմեղք 'ի չարէ իբրև զառաջին ստեղծուածն մեր, յայնժամ կարեմք մեք ընդունել զուսուսն վարդապետութեն. և տիկքն զի հանդարտեն զօրութեն նոր գինոյն՝ որ 'ի նորութե իւրեանց : Որպէս և մարգարէն ասէ. «Ընդէր ասեն տունդ Խաբայէլի՝ եթէ մեղք և անօրէնութիք մեր 'ի մեղ են, և մեք 'ի նոսին մաշեալ եմք » : Եւ յայտ առնէ մարգարէն՝ եթէ ստեղծուածն մեր առաջին նոր էր, և մեղքն և անօրէնութիք առնեն հին և մաշ :

Եւ մանեցոյց տէր մեր զուսուսն վարդապետութե իւրոյ գինոյ, և լցեալ կատարէ զբանս մարգարէին. զի ասէ Գաւիթ. « Հանէ անձ հաց յերկրէ, և գինի ուրախ առնէ զսիրտ մարդոյ » : Եւ զոր օրինակ մարգարէն ասաց վասն գինոյ՝ եթէ ուրախարար է, սոյն պէս և ուսուսն վարդապետութե տեառն մերոյ ուրախարար մեր է : Զոր օրինակ գինի ոչ միայն ուրախ առնէ զտրտմեալս, այլ բարձրացուցանէ զխոնարհս, և մեծացուցանէ զաղքատս, և հանէ առնու զհոգս և զտրտմութիս յամենայն մտաց. եթէ ոք տկար իցէ զօրութեք, և ընպիցէ գինի, մոռանայ նա այնուհետև :

զտկարուծի զօրուծե իւրոյ վասն գինոյն ընպելոյ . եւ թէ մարտիցեն ընդ նմա հսկայազունք՝ նա ինչ ոչ զանգիտէ 'ի նոցանէն . և յայտ է՝ թէ որչափ ընպէ որ գինի և արբենայ, ոչ հոգայ, ոչ զարհուրի, ոչ տրտմի, ոչ վշտանայ : Սոյնպէս և ուսումն վարդապետուն տեառն մերոյ յորժամ ընթեմք զնա՝ և խառնի 'ի միտս մեր, և զօրացուցանէ զտկարուծի մեր, և մոռանամք մեք զանաւագուծիւն մեր . և հանէ առնու 'ի մէնջ զամենայն հոգս և զտրտմուծիս :

Եւ առաւել քան զամենայն բանս իմաստուծեան գինի մխիթարէ զսիրտս սգաւորաց . զի եւ թէ նստեալ մխիթարեսցես զայն՝ որոյ սուգն և տրտմուծիւն և ցաւքն և դատաստանք իցեն, որչափ և կշռել համեմատեսցես դու զժամանակն ընդ չարչարանսն որ առաջի կան նորա, զարթուցանելով զարթուցանես դու զմիտս նորա՝ յիշել նմա զկորուստն իւր : Ապա եւ թէ արբուցանիցես և արբեցուցանես դու զնա, լուես դադարես դու 'ի նմանէն . և գինին մոռացեալ մերժէ 'ի նմանէն զամենայն չարիս և զտրտմուծիս նորա : Եւ այն՝ որ վառեալ բորբոքի հուր չարչարանաց իւրոց 'ի միտս իւր, որ իբրև լապտեր լուցեալ վառեալ էր, գինի լուեալ խաղաղեալ դադարեցուցանէ և 'ի քուն տանի : Սոյնպէս և մեք յորժամ և դէպ լինիցի մեզ իբք յաշխարհի, և խընդրիցեմք մխիթարուծիւն վասն նոցա և ոչ գտանիցեմք, յորժամ դառնայցեմք առ ուսումն վարդապետուծե տեառն մերոյ՝ յայնժամ առ սակաւ սակաւ սպրդանէ մտանէ 'ի սիրտս մեր : Եւ իբրև խոստովան լինիմք և ցնծամք 'ի նա, լուեմք դադարեմք այնուհետև և յայտմ ամենայնէ իրաց՝ որ վառեալ այրէին զմեզ : Եւ յայնմիկ նմանեցաւ ուսումն վարդապետուծե տեառն մերոյ գինոյ :

Արով դարձեալ նմանեալ է ուսումն վարդապետուծեան տեառն մերոյ գինոյ, ասացից . եւ թէ դէպ լինի առն աղքատոյ բազմեալ 'ի տուն արքայուծեան ընպել 'ի գինոյ արքունի և արբենալ, մոռանայ այնուհետև զտուն աղքատուծեան իւրոյ : Եւ ոտքն որ ծարաւին ածին զնա 'ի տուն արքունի, իբրև մտանէ ընպէ նա 'ի գինոյ արքունի՝ ոչ տեղեկա-

նան ոտք նորա տանել զնա անդրէն 'ի տուն աղքատուն թեան իւրոյ .¹ քանզի արք նա գինի և արբեցաւ : Սոյնպէս և մեք յորժամ կոչումք յեկեղեցի տեառն մերոյ , և ընպէմք 'ի վարդապետութէ անտի նորա , և մտանէ խառնի 'ի միտս և 'ի խորհուրդս մեր , մուռանամք այնուհետև զընակութիւն մեր զառաջին . և ոչ տեղեկանան ոտք մեր տանել զմեզ 'ի բնակութի կռապաշտութե մերոյ , և ընդ ճանապարհն ընդոր եկաքն 'ի հեթանոսութէ անտի . և ոչ ևս այլ դառնամք առ նա¹ , զի մոռացեալ եղև նա մտաց մերոց վասն գինոյ ընթելոյ :

Ալ այն՝ զի ասէ տէր մեր , “Որ հանէ քեզ ապտակ մի 'ի ծնօտ քո , մատո դու նմա և զմիւսն ևս . և որ հանէ զբաճկոն քո , տուր նմա զշապիկս քո . որ որք ինչ խնդրէ 'ի քէն , մի արդելուր դու 'ի նմանէ . և որ առնու որ ինչ զքո , մի խնդրեր դու զայն 'ի նմանէ , , զայս ամենայն արբեալք կարեն առնել : Զի եթէ ընթեմք արբենամք և ընկզմիմք յուսումն վարդապետութե տեառն մերոյ , և ապա կարեմք մեք առնել զայս ամենայն : Քանզի զարբեալ հարկանեն , և նա ծաղր առնէ . կորուսանէ , և ոչ խնդրէ . հանեն առնուն որ ինչ գոյ նորա , և նա ոչ զգայ . ծաղր առնեն զնա , և նա ոչ ինչ ածէ զմտաւ : Սոյնպէս և մեք յորժամ ընթեմք զուսումն վարդապետութեան տեառն մերոյ՝ որ նա ինքն է ուրախարար՝ և արբենամք նովաւ , կարեմք մեք այնուհետև առնել զայս ամենայն զոր լուաք : Եթէ ծաղր և այսն կատականաց արասցեն զմեզ կռապաշտ հեթանոսք , այնոքիկ՝ որ ունայնացեալ աւերակ թափուր են 'ի գինոյ աստի յայսմանէ զոր արբաք , ոչ ինչ համարիմք մեք զխեղկատակութի նոցա վասն արբեցութեն մերոյ . և եթէ բամբասեն ինչ զմեզ , ոչ ինչ փոյթ է մեզ . զօրս և զսրտմտութի մեք ումեք ոչ պահեմք : Նա և զցաւս չարաչարս գինի կարէ մոռացուցանել . քանզի յորժամ մահապարտ որ լինի , և հանեն սպանանել զնա , արբուցանեն նմա գինի՝ զի աներկիւղ և անցաւ իցէ նա . սոյնպէս և հաւատացեալք յորժամ ընպէն զու-

1 Յօրինակին 'ի լուսանցան ընդ հոյն :

սուսն վարդապետութեանն տեառն մերոյ՝ արբենալ նան . մահապարտեալ լինի նա առաջի դատաւորաց , և մեռանի աներկիւղ . և ոչ ինչ համարին նոքա զահ և զերկեւղ դատաւորաց , զի արբեալ են նոքա յուսուսն վարդապետութե տեառն մերոյ : Վասն այսուրիկ նմանեալ է ուսուսն վարդապետութեան տեառն զինոյ :

Վարձեալ նմանեալ է ուսուսն վարդապետութե տեառն մերոյ ձորձոց : Եթէ արդարեւ ճշմարիտ իցէ մեզ՝ եթէ զուսուսն իւր ճշմարիտ կոչեաց տէր մեր ձորձս , զիտասցէ զի յառաջագոյն կանխեաց Մովսէս նշանակեաց հանդերձ ձորձոց յառակս օրինակաց խորհրդոց այս նոր վարդապետութե : Արար Մովսէս Ահարոնի և որդոցն նորա վահասս և վտաւակս և կամարս և պէսպէս նոր հանդերձս . և ած կացոյց զնոսա առաջի ւնյ , զի հաճոյ իցեն նմա : Իբրև անցին որդիքն Ահարոնի զօրինօք , եւ հուր յերեսաց ւնյ և եկեր զնոսա . և ասէ Մովսէս ցազգատոհմ նոցա . “Մատիք աւէք , հանէք դուք զնոսա արտաքոյ բանակի” : Եւ Ահարոնի , Եղիազարու , Իթամարայ ասէ Մովսէս . “Մի լայք , զի մի պղծ իցէք դուք զհանդերձս սրբութե զոր ունիցիք” : Եւ վասն այսորիկ և տէր մեր նմանեցոյց զվարդապետութի իւր ձորձոց : Եւ այսպէս նմանեալ է ճշմարիտ ուսուսն տեառն մերոյ նոր ձորձոց , և պատուական և սուրբ հանդերձի : Քանզի ամենայն մարդ՝ որ զգեցեալ իցէ զհանդերձ պատուի , փառք և պատիւ և մեծ հրապարակ լինի նմա . վասն արտաքին հանդերձին նորա երկնչին ՚ի նմանէն , և ընդանիք նորա պատուեն զնա , և բուն տեարք որք հանեն մշակս և սատարս ՚ի գործ թշնամանացն ոչ մերձենան առ նա վասն պատուի հանդերձից նորա : Սոյնպէս և մեք , քանզի զգեցեալ եմք զուսուսն վարդապետութե , առաքեալք ուրախ լինին ՚ի մեզ , և հրեշտակք երկնից պատուեն և փառաւորեն զմեզ , զորք դիւաց փախին ՚ի մէնջ , և ցանկութիք հնազանդին մեզ :

Եւ զոր օրինակ արգելուն և պահեն ձորձք հանդերձի զցուրտ և զտօթ և զթշնամանս յամենայնէ՝ որ

զգեցեալն իցէ զնոսա, սոյնպէս և ուսումն վարդապետութե տեառն մերոյ արդելու և կարձէ՛ ՚ի մէնջ զամենայն հիւանդութիս և զտրամուծիս և զթշնամանս : Այլ որպէս զգեցեալն իցեն հանդերձ պատուի և փառաց՝ անխայեցան ՚ի հանդերձս իւրեանց, և պահեն զնա յամենայն աղտեղութե՛ պղծութեան . քանզի թէ անարգին և աղտեղանան հանդերձքն զոր զգեցեալ իցեն, և նոքա իսկ ծաղր և այսն կատականաց լինէին, զի հասին անարգանք և թշնամանք՝ ՚ի հանդերձս նոցա . զի թէ անարգեն զհանդերձս իւրեանց և կորուսանեն, ընդ նոսին և կորնչին պատիւ փառաց իւրեանց : Սոյնպէս և ոյք զգեցեալ իցեն զուսումն վարդապետութե տեառն մերոյ, եթէ արհամարհեն զնովաւ և պղծեն զնա, յայնժամ և նոքա կորուսանեն և զպատիւն՝ որ վասն վարդապետութե տեառն մերոյ դաին :

Օ ՚ի եթէ որ արտաքոյ զգեցեալ իցէ զվարդապետութի տեառն մերոյ բանիւք, և սրտիւ իւրով մերկ է ՚ի բարիոր վարդապետութե անտի, սա նմանեալ է Նաբաթու և Աբիուծայ որդւոցն Ահարոնի . իբրու զգեցեալ էին զհանդերձ սրբութե, և առանց հրամանի համարձակեցան ըստ կամս իւրեանց մատուցանել զսպաս պաշտաման սեղանոյն, և այրեցան ՚ի հուր : Սոյնպէս և ոյք ունիցին զանուն տեառն մերոյ արտաքոյ՝ և զկամս նորա ոչ առնիցեն, ՚ի պատիժս պատուհասից անկանին, զի պղծեն զհանդերձ սրբութե . և դատապարտեալ պարտաւորին : Նա և յետ մահուանն Նաբաթու և Աբիուծայ հրաման ետ Մովսէս եղբարց նոցա, զի մի լացցեն և պղծեսցեն զսուրբ հանդերձս իւրեանց : Եւ զոր օրինակ որդիք Ահարոնի մինչ գեռ զհանդերձս սրբութեն զգեցեալ էին, և գտան բարժանել միտք նոցա ՚ի կամաց՝ մեռեալս առին զնոսա եղբարք իւրեանց, և հանին արտաքոյ բանակին, այսպէս և մեք՝ յորժամ յումեք երկմտութի ինչ գտցի՝ և գործք ապականութեան, թէպէտ և ծածկեսցէ զանձն իւր հանդերձիւ վարդապետութե, սակայն մեռեալ մերժեն զնա արտաքոյ քան զեկեղեցի, ոյք եղբարք սիրելիք էին նորա . և իբրև զմեռեալ արտաքոյ քան զբանալին կենդա-

նութիք ընկեցեալ լինի : Արդ նմանեալ է աւասիկ վարդապետութի տեառն մերոյ ձորձոց, զի զգամք մեք նովաւ : Եւ նմանեալ է գինոյ, զի խառնեցաւ ՚ի միտս մեր . վասն այսորիկ ոչ է օտար . զի ամենայն ինչ որ միանգամ աստիցէ, նմանեալ է կերպս կերպս :

Եւ յայսմ ամենայն առակս օրինակաց զօրէնս և զմարդարէս կատարեաց տէր մեր : Չորձքն հին և մաշ՝ որպէս լուաք վասն տկացն, գիտասցուք զի և ձորձքն հին և մաշ ոչ եթէ ՚ի բնէ է հին և մաշ, այլ իբրև աղտեղանան և պղծին՝ ապա լինին հին և մաշ : Սոյնպէս և վարդապետութի տեառն մերոյ՝ որ առաքեցաւ մեզ՝ զի լի կատարեալ բովանդակ զգեցցուք զնա իբրև զպատմութեան փառաց, և նորոգեն՝ կալցուք զնա : Ապա եթէ աղտեղեալ մաշեալ իցեմք ՚ի մեղս մեր և տրորեալ, թէպէտ և կամիմք բաժանել զվարդապետութի տեառն մերոյ, և ածել զինի այսր հնութի՝ որ մերձեցաւ ՚ի մեզ, սակայն ոչ ինչ է միաբանութի վարդապետութե տեառն մերոյ ընդ մաշութե սերում : Վասն այսորիկ ասէ տէր մեր . «Ոչ որ է որ առնու պատառէ կապերտ ՚ի նոր ձորձոց, և կարէ զնա ՚ի վերայ հին և մաշ ձորձոց » :

Նմանեցոյց դարձեալ զվարդապետութիւնն իւր տէր մեր հրոյ . յայնմիկ՝ զի ասէ . « Հուր եկի արկաւ նել յերկիր, և կամիմ եթէ արդէն իսկ բորբոքեր » : Սակայն և զայս զմարդարէութե սկիզբն կատարեաց : Ասէ անձ ցերեմիա մարգարէ . « Այսպէս ասէ տէր անձ զօրութեանց . փոխանակ զի խօսեցարուք զբանս զայս, արդ ահա աւասիկ տամ ես զբանս իմ ՚ի բերան քո, Երեմիա, իբրև զհուր . և ժողովուրդս այս եղիցի իբրև զփայտ, և այրեսցես զնոսա » : Գարձեալ ասէ ինքն Երեմիա . « Ես ասացի՝ բամ զպատգամս մարգարէութե քո ՚ի բերանի իմում և այլ ոչ ևս յիշեցից, և յանուն քո ես ՚ի վերայ տանն Խարայէլի ոչ ևս մարգարէացայց . և եղէն պատգամք քո ՚ի բերան իմում իբրև զհուր, զի բորբոքի և վառի յամենայն ոսկերս իմ . և կամեցայ ես հանդարտել ժոյժ կալ լինել մարգարէութե իմում ՚ի սրտի իմում, և ոչ կարացի համբերել » :

Եւ յայտ արար մեզ մարգարէն՝ եթէ յոյ յամե-
նակալ ՚ի տեառնէ եղև այս, զի կոչեացին պարգևք
նորա հուր: Եւ եկն Յիսուս իբրև կատարիչ մարգա-
րէութեն, կոչեաց զվարդապետութիս իւր հուր. զի
յայտ արասցէ՝ եթէ հաւասար են առաջինմարգա-
րէութեն: Զոր օրինակ յայտ արար և եցոյց Երեմիա
վասն հրոյն՝ որ վառէր և բորբոքէր ՚ի սիրտ նորա,
և նմա ինչ ոչ մեղանչէր՝ այլ օգնէր նմա, և այլքն
որ ոչ առնէին զկամսն այ՝ նոքա իսկ պատգամքն
հուրն որ ուրախարար էր և օգնական Երեմիայ՝ այ-
րէր և կիզոյր զնոսա, սոյնպէս և պատգամք տեառն
մերոյ. կոչեաց զնոսա հուր կիզելոյ. զի հուր ոչ եթէ
զճշմարտութիւն այրէ և կիզու, ոչ զոսկի և ոչ զար-
ծաթ և ոչ զականս պատուականս, այլ զփայտ, ըզ-
խոտ, զեղէգն, որպէս և Առաքեալ ասէ. զի լցիչ
եղև նա աւետարանի և մարգարէութե: Այսպէս
բնակէ հուր տեառն մերոյ ՚ի սիրտս մեր, և զուար-
ճացուցանէ զմեզ: Եթէ հաստատուն և ճշմարիտք
իցեմք հաւատովք, ոչ կիզու և այրէ զմեզ, այլ ար-
բեցուցանէ զմեզ և պնդէ՝ քարոզել զճանապարհն,
և կատարել զնա որպէս զԵրեմիա: Եւ զայնոսիկ՝ որ
վէհերտք և դատարկացեալք էին, զի պնդէր պատ-
գամք մարգարէութե տեառն մերոյ՝ զոր լսեն և ոչ
առնեն զնոսա, նոքին իսկ պատգամքն հուր լինելոյ
է, և այրեն զնոսա:

Գարձեալ նմանեալ է վարդապետութի տեառն
մերոյ հրոյ. զի հուր ՚ի վեր և եթ վառի և բորբոքի.
զի ամենայն ինչ որ միանգամ ՚ի վերուստ ՚ի վայր ար-
կանեն՝ ՚ի խոնարհ գնայ, բայց հուր ՚ի վեր և եթ վա-
ռի և բորբոքի: Եւ գերեալ վարին միտք մեր ընդ բար-
ձունք երկնից հանդերձ սիրովն տեառն մերոյ. և իբ-
րև ընդունիմք զվարդապետութի տեառն մերոյ, վա-
ռի և բորբոքի իբրև զհուր ՚ի միտս մեր: Գարձեալ
նմանեալ է վարդապետութի տեառն մերոյ հրոյ. զի
յորժամ բնակէ ՚ի մեզ՝ վառի ՚ի միտս մեր, և բորբոքի
մարմինս մեր. այրէ և կիզու ՚ի մէջ զամենայն գործս
ապականութե, զպոռնկութի, զպղծութի, զկուա-
պաշտութի, զնենգութի, զոխութի, զգառնութի, և ա-
մենայն չարութիւն հանդերձ: Եւ նովին հրով կատա-

ըիմք մեք անօթք գեղեցիկք 'ի պէտս զարդու անօթու
 թէն որպէս ոսկի և արծաթ՝ զի մերձեցաւ՝ 'ի հուր .
 և կիզու և այրէ՝ 'ի նմանէն հուրն զամենայն զաղտ և
 զժանգ , և մնայ ոսկին և արծաթն ճշմարիտ : Այս
 պէս այրին 'ի մէնջ հրովն տեառն մերոյ ամենայն
 գործք ապականութեան , և կան մնան 'ի մեզ գործք
 բարութե . որք գեղեցկանան հրովն՝ կատարին սէր ,
 գիտութի , ողորմութի , խոնարհութի և յօժարու-
 թի : Եւ յայսմիկ նմանեալ է վարդապետուի տեառն
 մերոյ հրոյ : Եւ յայսմ ամենայնի գտաք՝ զի զմարգա-
 րէութի հաստատեաց տէր մեր Յիսուս Քրիստոս , և
 'ի հետս շաւղաց մարգարէից գնայր , և զնոսին կա-
 տարէր :

Դարձեալ նմանեցուցանէ տէր մեր զբանն կեն-
 գանութե իւրոյ սերմանեաց : Եւ զի նմանեցուցանէ
 երկրի՝ որ ընդունի զսերմանիս , յայնմիկ՝ զի ասէ .
 « Ահաւասիկ եւ սերմանահան սերմանեւ զսերմանիս
 իւր . և 'ի սերմանեւ անդ՝ էր որ անգանէր 'ի վերայ ճա-
 նապարհի , եղև կոխան՝ և թռչունք քաղեցին զնա .
 և էր որ անկաւ 'ի վերայ ապառաժի , իբրև բուսաւ՝
 վաղվազակի ցամաքեցաւ , զի ոչ գոյր հիւթ 'ի ներքոյ
 արմատոց նորա . և էր որ անկաւ 'ի մէջ փշոց , աճե-
 ցին փուշքն և հեղձուցին զնա . և էր որ անկաւ յեր-
 կիր բարիք , բուսաւ աճեաց և ետ զպտուղ » : Եւ 'ի
 մեկնեւ իւրում վասն բանին , ասէ . այն որ անկաւ
 'ի վերայ ճանապարհին , նոքա են՝ որ լսեն զբանն , և
 գայ սատանայ յափշտակէ զբանն 'ի սրտէ նոցա : Եւ
 այն որ անկաւ 'ի վերայ առապարին , նոքա են՝ որ
 իբրև լսեն զբանն , ուրախութեք ընդունին զնա . այլ
 քանզի արմատք ոչ գոն նորա 'ի նմա , զի երբեմն հաւա-
 տան , և 'ի ժամանակս փորձուէ ուրանան : Եւ այն որ
 անկաւ 'ի մէջ փշոցն , նոքա են՝ որ լուան զբանն , և
 հոգ աշխարհի և զբաղումն մեծութե և 'ի ցանկու-
 թի յիմարութե հեղձունն , և անպտուղ լինին : Եւ
 այն որ անկաւ յերկիր պարարտ , նոքա են՝ որ սրբով
 և յիստակ մտք զբանն ճշմարտութե լուան , և ե-

1 Յօրնակին 'ի լուսանցան հոսնէ :

զէն պտղաբերք : Եւ յայտ արար և եցոյց մեզ՝ եթէ զմարդս բարիոքս կոչեաց երկիր բարիոք պարարտ :

Կարձեալ և միւսանգամ և յայսմիկ ևս գտաք, եթէ կատարիչ է նա մարգարէութիւն . զի Երեմիա մարգարէ ասէ . « Այսպէս ասէ տէր անուանիչս , զտունն Տրիաստանաց և զքնակիչն Երուսաղէմի ընտրեցէք դուք ձեզ երկիր բարիոք և պարարտ . և մի սերմանէք դուք ՚ի վերայ փշոց . սրբեցարուք առաջի տեառն , և ՚ի բաց արարէք զարիս ՚ի սրտից ձերոց՝ տունդ Յուդայ և բնակիչք Երուսաղէմի » : Եւ զայս առակս զոր ասաց տէր մեր՝ եթէ երկիր բարիոք տայ զպտուղ կեննաց , յառաջագոյն կանխեաց մարգարէն և ասաց . նա և այն՝ ուր փուշք լինէին՝ եթէ ժրանայ մշակն քաղէ հանէ զփուշն , և ապրին սերմանիք կենդանութեն , զի մարգարէն իսկ ասաց՝ եթէ մեք եմք երկիր բարիոք և պարարտ , և գործք չարութիւն փուշ : Եւ զայս ևս պարտիմք գիտել՝ եթէ փուշք ոչ եթէ այլ ուստեք լինի նմա , այլ ՚ի նմանէն և ՚ի նոյն , որպէս հնութիւն ձորձոցն և տկացն . և քաղ երկրի ոչ եթէ այլ ուստեք լինի , այլ յարհամարհանաց և ՚ի ծուլանաց : Այսպէս և ամենայն գետիմք՝ որ կորուսանեն զսերմանիսն , զտանեմք մեք զի ՚ի ծուլութիւն մշակին է . զի սերմանիքն որ անկաւ ՚ի վերայ ճանապարհին , ոչ եթէ ինքն երկիրն ոչ կարէ ապրեցուցանել զսերմանիսն . քանզի երկիրն յորում ճանապարհն կուռ հարաւ , հաւասար է նա ինքն ՚ի բնէ իւրմէ ամենայն երկրի . և վասն բազմուէ ոտիցն կոխելոյ անցաւոր մարդկան և անասնոց՝ կոխեցան սերմանիքն և կորեան : Սոյնպէս և մեք , ՚ի բնէ մերմէ երկիր եմք մեք բարիոք՝ ընդունել զսերմանիս արքայութիւն , և տալ զպտուղ կենաց . բայց եթէ տայեմք զսիրտս մեր լինելոյ անցք ճանապարհաց խօսից օտարոտեաց , ապա յայնժամ կոխեալ լինին բարիոք սերմանիքն՝ որ սերմանեալն իցէ ՚ի մեզ :

Եւ հանապազ այսու առակօք բնութիւն և արարաւ ծոց՝ յորում հաստատեաց զմեզ անձ կացուցանել , և որ ինչ աւելիքն և յաւելուածքն են՝ նոքա սպանեն զմեզ . որպէս և լինին կոխան սերմանիքն՝ որ ՚ի վերայ ճանապարհին իցեն . այն որ անցանելոյն անց ընդ

երկիրն , և զրկեցաւ պտուղ նորա . կամ գուցէ արգիւք իցէ ոք՝ որ կարծիցէ եթէ ճանապարհն ոչ եթէ անցանելով անց ընդ երկիրն պատրաստ և մնասեաց նմա : Ապա եթէ իցէ մշակ ժրագլուխ , վաստակէ ՚ի տուէ , և տքնի ՚ի գիշերի , և փակէ ցանկովք զսերմանիս իւր . և շուրջ զնովաւ փորէ փոս , կայ և պահէ զնա յօտար սմբակաց : Եւ լինի ՚ի նմա պտուղ բարութէ ՚ի հոգաբարձութեան ժիր և պինդ մշակին : Քանզի գիտէ մշակն՝ եթէ ոչ այլ ուստեք գոյ նմա պտուղ կենաց , բայց եթէ ՚ի սերմանեաց անտի՝ որ սերմանեալ իցէ նորա : Սոյնպէս և մեք՝ եթէ կենեք այլ ուստեք ուրեք չիք , բայց ՚ի սերմանէ անտի զոր ընկալաք մեք յաւետարանէ . իբրու յամենայն ինչ վկայեն ՚ի վերայ նորա մարդարեք : Արդեցուք զականջս մեր յապստամբող լսելեաց , և զսիրտս մեր ՚ի զուր տարապարտ խորհրդոց . և մի արասցուք զմիտս մեր կամուրջ անցանելոյ ամենայն մտտի խօսից . և ապա կեամք մեք :

Վ ասն փշոցն ասաց մեզ տէր մեր . զի որպէս մնա սեն փուշք երկրի , զի ՚ի նմանէն իսկ բխեն , այսպէս մնասակար լինին մեզ ցանկութիք : Եւ եթէ ոք կարէ ցուցանել՝ թէ փուշ ոչ լինի յերկրէ , մարթ ինչ է հաւատալ նմա՝ թէ և ցանկութիք չարութե առաքին ՚ի մեզ : Այլ որպէս գոյ հնար քաղել հանել զփուշն և կեալ սերմանեացն , սոյնպէս և մարդարէն ասաց մեզ . ասէ . “Ընտրեցէք դուք ձեզ երկիր բարիք և պարարտ , և մի սերմանէք ՚ի վերայ փշոց . սուրբ լերուք առաջի տեառն , և ՚ի բաց արարեք զարիս ՚ի սրտից ձերոց , մինչ չե իցէ ելեալ բարկութի սրտմտուէ տեառն իբրև զհուր և այրեցէ զձեզ , և ոչ ոք իցէ որ շիջուցանիցէ ” : Քանզի փուշ հրոյ ճարակ է , և ցորեան ՚ի պէտս կենդանեաց : Ապա եթէ իցեն գործք մեր չարաչար և ցաւագինք իբրև փուշք , ընդ նոսին իսկ ընդ փուշն այրիմք ՚ի հուր : Եւ եթէ ՚ի բաց առնեմք ՚ի մտաց մերոց զամենայն ցանկութիս չարաչարս , կամք մնամք մեք այնուհետև երկիր բարիք և պարարտ ընդ սերմանիսն բարութէ՝ զոր ընդունիմք մեք , և պահեմք զնա իբրև զցորեան ՚ի շտեմարանսն կենաց :

Իսկ վասն ապառաժին զոր ասաց տէր մեր, զի այն որ 'ի վերայ ապառաժին են՝ փոքր մի ժամանակս զուարճանան, և անդէն ցամաքին, ժամանակաց ինձ բանն յասել զփառացն անձուծեն. զի անուանս այս առապարին, տկար սերմանեօք սա ինքն ընտրեալ է 'ի պէտս շինուածոց: Եւ աժ 'ի մէջ տէր մեր զառակս զայս, որպէս զի յայտ արասցէ՝ եթէ ինչ յամեն արարածոց ոչ է նմա օտար: Իսկ իւր են տկար սերմանիքն՝ որ 'ի վերայ ապառաժին իցեն: Քանզի յափշտակեն անուռն զանձրև զառաջին, և չիք 'ի նմա տեղի թանձրութե հողոյ՝ ամփոփել յինքն զհիւթ ջուրցն: Վասն այսորիկ յորժամ գան հասանեն ճառագայթք արեգականն, ոչ եթէ 'ի վերայ միոյ ապառաժուտ տեղոյն լուծանին, այլ 'ի վերայ ամենայն երկրի: Եւ տեղին ապառաժուտ՝ զի չիցէ 'ի նմա խոնաւութիւն՝ շարժի 'ի զօրութենէ անտի արեգական՝, և ամենայն սերմանիքն առ հասարակ զուարճանան 'ի ծագել այնորիկ՝ որ ցամաքեցուցանէ զսերմանիսն՝ որ 'ի վերայ ապառաժին՝ իցեն: Սոյնպէս և մեք՝ որ լուաք զվարդապետութիւն տեառն մերոյ, և ամփոփեցաք ժողովեցաք զնա 'ի սիրտս մեր, և եղեաք մեք որպէս երկիր մի բարիօք և պարարտ՝ որ ամփոփեաց յինքն զխոնաւութի. և ոյք վաղվաղակի յափշտակեն առնուն զվարդապետութիւն մինչ դեռ բացեալ ընթեռնուցուն զչիրսն առաջինոցա, և ճշմարտութի վարդապետունն ոչ դադարէ 'ի միտս նոցա, նմանեալ են նոքա ապառաժուտ երկրի. զի լինելով լինին 'ի վերայ նորա ջուրք բազումք, որպէս և 'ի վերայ ամենայն երկրի, և նա ոչ ընդունի զնոսա. և յորժամ հասանեն փորձանք ինչ 'ի նմանութի արեգական, ոչ եթէ 'ի վերայ միոյ մարդոյ՝ այն որ առակեալ իցէ յապառաժ՝ հասանեն, այլ 'ի վերայ ամենայն մարդոյ:

Իսկ ոյք պահեցին զճշմարտութի վարդապետութեն 'ի միտս իւրեանց, յիշեն նոքա՝ եթէ տէր մեր որդին ան է. հալածեցաւ, կապեցաւ, տանջեցաւ, քաղցեաւ, անարգեցաւ և չարչարեցաւ, և մեզ զօրն ուսոյց, և որչափ յիշեմք մեք զայս, խնդամք մեք,

և աճեմք և սնանիմք՝ ի փորձանսն մեր, որպէս զուար-
ճանան սերմանիք ջուրքք ընպելով. և պահէ զնո-
սա, և ոչ շարժին նորա յերեսաց արեգականն : Իսկ
ոչք ընդունին զվարդապետութիւն իբրև բժշկութի
շահից ժամանակեանս, և յորժամ հասանեն ՚ի վե-
րայ նոցա փորձանք ինչ՝ համարին յերեսաց : Եւ յայս
միկ նմանեալ են հաւատքն տեառն մեր սերմանեաց :

Նմանեցոյց դարձեալ զհաւատսն իւր տէր մեր
հատոյ մանանխոյ, յայնմիկ՝ զի ասէ տէր մեր .
«Ո՛ւմ նման է արքայութիւն երկնից, կամ որո՞ւմ
նմանութե՛ն նմանեցուցանեմ զնա . նմանեալ է նա
հատոյ մանանխոյ, որ իբրև առ զնա մարդ՝ սերմա-
նեաց ՚ի պարտիզի, և աճեաց մեծացաւ և ծառացաւ,
և թռչունք երկնից բնակեցան յոսոս նորա » : Եւ ՚ի
նմին պատգամն ասէ . «Նման է արքայութիւն երկնից
խմորոյ, զոր առեալ կին մարդ՝ և խառնեաց զնա ՚ի
գրիւս երիս ալեր, մինչև ամենայն զանդուածն խմո-
րեցաւ » : Եւ զի ծանիցուք եթէ միով միով կերպա-
րանօք իւրեանց նմանեալ են հաւատք մեր ՚ի կերպս
յամենայն իրս . քանզի հատ մանանխոյ ոչ նման է
խմորոյ տեսանելով իւրով. և արքայութիւնն ինչ, ասէ,
երկոցունց նման է արդեամբք իւրովք : Նմանեալ է
նա հատոյ մանանխոյ ՚ի ծառանալն մեծանալն՝ լինել
նմա հանգիստ թռչնոց երկնից : Քանզի եկն տէր մեր՝
երևեցաւ մեզ մարդ կարճ հասակաւ, անարգ, ար-
համարհեալ և խոնարհ, մեռաւ և թաղեցաւ իբրև
զօտար, յարեաւ անութիւն, և երևեցաւ փառօք, և
եղև նա դադար և հանգիստ ամենայն մարդկան՝ որ
առակեալ եմք ՚ի թռչունս . զի դէմք մեր ՚ի վեր ե-
լեալ են, և մտօք մերովք և հաւատովք թռեաք և
սլացաք և վերացաք յամենայն զբօսանաց աշխարհի,
և յամենայն խորհրդոց չարաց . և անդրէն իսկ գի-
տացաք՝ եթէ բնակութիւն մեր յերկինս է, ուստի
կենարարին տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ակն
ունիմք :

Վարձեալ նման են հաւատքն տեառն մերոյ հատոյ
մանանխոյն՝ յաճելն մեծանալն և ծառանալն . քան-
զի սերմանին և բնակին ՚ի մեզ նախ փոքրուք, և առ

սակաւ սակաւ աճէն և զօրանան և հաստատին արմատք նոցա 'ի միտս մեր . զի նախ զայս միայն կամիմք՝ հաւատալ յսփ . և ապա յետոյ իբրև հաստատեալ լինին 'ի մեզ հաւատքն՝ մեկնիմք մեք այնուհետև 'ի հարց մերոց, և մոռացեալ մերժիմք մեք 'ի մարց մերոց, և որոշիմք մեք յազգատոհմէ մերմէ, և ոչ խառնիմք ընդ բարեկամս մեր որ յաշխարհի, և յամենայն զնացից մերոց՝ որ յաշխարհի՝ հատուցեալ լինիմք մեք . քանզի մեզ 'ի գլխովին յաղժեն հաւատք զորս ընկալաք մեք յառաջագոյն փոքրիկութի իբրև զհատմանանխոյ : Եթէ ինքնին է տէր մեր սերմն իբրև զհատմանանխոյ, և սերմանեաց զնա հայր իւր յաշխարհի, որպէս 'ի պարտիզի . զի հօր է աշխարհ : Եւ եթէ հաւատքն տեառն մերոյ առակեցան 'ի հատանգր մանանխոյ, և սերմանեցաւ 'ի մեզ, գտաք մեք՝ զի նորա իսկ էաք . քանզի սերմանահանն 'ի պարտիզի իւրում սերմանեաց :

Եւ նմանեալ է խմորոյ . զի խմոր ձգել է և գերել, և հանսպազօր զայս ստացեալ ունի . յորժամ խառնի զանգուածն ամենայն, և փոխէ և ձգէ զամենայն զանկուածն 'ի կերպարանս անձին իւրոյ . և ոչ երբէք դառնայ խմոր և լինի ալիւր : Սոյնպէս և արքայութիւնն այն նմանեցաւ խմորոյ, զի խառնի 'ի մեզ 'ի մարմին և 'ի հոգի և 'ի շունչ՝ 'ի նմանութիւն զանկուածոյ երկից գրուաց, և ոչ երբէք վարին 'ի մարդկութիս մեր լինել սա իբրև զմեզ . այլ յայնմիկ միայն՝ զի առնի 'ի մեզ, և զամենեւին զմեզ ձգէ և գերէ և փոխէ յսփութի անդ ըստ նմանութե խմորոյ : Եւ որպէս խմոր զի նախ ինքն խառնի յալերն, և լինին ընդ նմա իբրև զանգուածն իբրև բաղարձ, այլ զօրութի խմորոյն ծածկեալ 'ի զանգուածն աներևոյթ կերպարանօք, և սակաւ սակաւ մեծ զանգուածն գերեալ վարի 'ի խմոր անդր որ տեսանելոյն փոքր էր քան զանգուածն՝ և գարձոյց զնա առ ինքն, և ոչ ևս այնուհետև որոշի զանգուածն 'ի խմորոյ անտի՝ զի ընկղմեցաւ նա, այսպէս եկն սփութին Քրիստոսի, խառնեցաւ ընդ մարդկութիս մեր . և եղև Քրիստոս իբրև զմեզ, և խառնեցաւ

ընդ զանգուածն մեր . և ոչ երևէր նա , եթէ ոչ էր մարդ . զոր օրինակ խմոր ոչ երևի 'ի զանգուածէ անտի իբրև խառնի նա . և առ սակաւ սակաւ մտանէն 'ի զօրուծէ անտի Քրիստոսի 'ի ծածուկ : Եւ իբրև խմոր ձգեցաք մեք և խառնեցաք յածուծիւն անգոր նորա , որպէս և նա իսկ խառնեցաւ ընդ մարդկուծիս մեր . և ոչ ևս որոշիմք մեք 'ի նմանէն , զի ընկըզ մեցաք մեք 'ի նմա : Եւ այսպէս է բան զոր ասաց Առաքեալն . « Ընկլաւ մահ , ասէ , 'ի կենաց » : Յայնմիկ նմանեալ արքայուծի տեառն մերոյ խմորոյ :

Սակայն և զայս գիտասցուք . զի եթէ կամիցիս դու խառնել զխմոր ընդ այլ ինչ՝ ոչ ընդունի և ոչ խառնի , ոչ ընդ ոսկի և ոչ ընդ մարդարիտ՝ որ գովին և փառաւորեալն են . և ոչ ընդ աղբ , զի արհամարհեալ երևի . և ոչ ընդ երկաթ , որ խիստ և հաստ է . և ոչ ընդ ասր և ընդ կերպաս , զի ազնիւ և բարակ է , և ընդ այլ ինչ՝ որ խառնի և լինի պիտանացու . և այլ ինչ ոչ է՝ որ դառնայ և լինի խմոր , բայց եթէ ալիւր և խմոր՝ որ հաստատեալ են և միաբանեալ են ընդ միմեանս : Սոյնպէս և արքայուծին երկնից հաստատեալ է և խառնեալ է ընդ մեզ , և մեք հաստատեալ եմք ընդունել զնա , և ոչ ևս մեք մեկնիցիմք 'ի նմանէ : Յամենայնի գիտել եղաք մեք՝ եթէ անկ եմք մեք ընդունել զնա , որպէս ապառաժն շինուածոյ , և որպէս երկիր սերմանեաց , և որպէս պարտեզ բան ճարոյ , և որպէս ալիւր խմորոյ , և որպէս այգի տընկոց , և որպէս տիկք գինոյ , որպէս ձորձք կապերտի : Վասն այսորիկ որպէս այս ամենայն զոր եցոյց մեզ տէր մեր առակօք օրինակօք՝ եթէ անկ են միմեանց յոր ինչ հաստատեալ են , սոյնպէս և մեք հաստատեալ էաք ընդունել զայս արքայուծի՝ որ առաքեցաւ մեզ . և ինքն արքայուծին հաստատեալ էր , զի առաքեսցէ մեզ :

Դարձեալ նմանեցոյց տէր մեր զհաւատսն իւր արծաթոյ , յայնմիկ՝ զի ասէ . « Այր մի ազնուական գնաց յաշխարհ հեռի՝ առնուլ իւր անտի թագարքայուծեան և դառնալ : Կոչեաց նա զծառայս իւր տանն , և ետ նոցա մէն մի քանքար , և ասէ ցնոսս . վարձեցայք յարգեսցիք զայդ մինչև զամ ես » :

Այլ ինձ վայել է ասել՝ եթէ Յիսուս է այր ազնուական և մեծատուն . զի հաւատացեալ եմ ես՝ եթէ յինքնութիւն իմոսն է նա , որ մեծն բարձր առաւել փառաւոր մեծատուն և տէր ամենայն բնութեց է՝ որ երևին և որ ոչն երևին . և հաստատիչ զարդարիչ ամենայն բնութեց յերևոյթս և յաներևոյթս : Դարձեալ այր ազնուական , զի յազգէ անտի Յուդայ եղև նա : Անդ ՚ի նմանէն եղեն թագաւորք և մարդարէք . թէպէտ և եղեն այլ իմաստունք , սակայն ՚ի վերայ Սողոմոնի գրեալ է ՚ի գրութի թագաւորաց՝ եթէ « Այ ումեք յառաջագոյն քան զնա տուաւ այնպիսի իմաստութի , և ոչ զկնի նորա տուաւ ումեք » : Եւ թէպէտ և եղեն այլ թագաւորք , սակայն առ Գաւթայ եղաւ կտակն երդմնօք վասն թագաւորութե . որպէս և Երեմիա մարդարէ ասէ՝ եթէ « Մարթինչ իցէ ձեզ խափանել զտիւ և զգիշեր ՚ի ժամու իւրեանց , ապա և երդումնս իմ զոր երդուայ ես Գաւթի ծառայի իմում՝ խափանեալ լիցի , լինել նմա որդի՝ որ նստցի յաթոռ արքայութեան նորա » : Եւ երևի տէր մեր՝ եթէ իմօթ իւրով և մարդկութե իւրով ազնուական է : Իսկ ոյք կարծեն՝ եթէ Քրիստոս յայլմէ յինքնութենէ է , և յայ ինչ ոչ հաստատեցաւ ՚ի նմանէ , և յազնուութի՝ մարդկութեան մերժեն զնա , ոչ է արժան նոցա կուել զնա ազնուական :

Եւ նմանեցոյց տէր մեր զհաւատսն իւր արծաթոյ : Նա և ՚ի Զգօնաւորութե Սողոմոնի գրեալ է . ասէ . « Ինձոր սկի ՚ի վերայ արծաթեղէն սկտեղք , բանք յանդիմանութե յունկնդիր լսելիս » : Եւ յայտ արար մեզ տէր մեր՝ եթէ հաւասարակից են բանք նորա գրոյն՝ որ յառաջ քան զնա քարոզեցին :

Դարձեալ նման են հաւատքն տեառն մերոյ տպաւոր արծաթոյ , որ թուեալ լինի ՚ի թիւս համարոյ . զի ամենայն մարդ որ արծաթ ունի ՚ի ձեռին իւրում , ամենայն ինչ գտեալ լինի առաջի նորա վասն արծաթոյն . ցորեան , գինի , հանդերձ և կերակուր , և ամենայն ինչ որ պիտոյ իցէ կենաց և պիտոյից մարդկան : Սոյնպէս և մեք յորժամ ստանամք զհաւատսն ,

1 Յօրինակին յազնուութի մարդկութենէ մարդկութի :

նորօք այնուհետև կարեմք մեք պահել, սիրել զեղբարս, տալ տուրս, լինել հալածական, և համբերել ամենայն ցանկուծեց, իբրև հաւատացեալ զիտեմք՝ եթէ կան մնան մեզ վարձք հատուցման մերոյ յերկինս : Որպէս մինչ դեռ աստէն էր տէր մեր, ամենեքին որ միանգամ մերձենային առ նա վասն ամենայն ցաւոց և հիւանդուծեց, այսպէս ասէր զմի մի՝ ՚ի նոցանէն . « Հաւատք քո կեցուցին զքեզ » : Նա և առաքեալքն իբրև զհաւատան ստացան, ապա սկսան նորօք հանել զգլսս, սրբել զբորոտս, յարուցանել զմեռեալս, և կենդանիս առնել զմարդիկ յերկնաւորս :

Իւր այսպէս է նմանել հաւատք արծաթոյ . զի զոր օրինակ արծաթով լինի ստացեալ ամենայն ինչ՝ որ պէտք իցեն կենաց աշխարհիս այսորիկ, սոյնպէս ինչ ամենայն որ միանգամ պիտոյ իցեն՝ որ կենացն հաւատովք ստացեալ լինին : Քանզի և զսէր այսորիկ՝ որ առաւել քան զամենայն յարգէ Առաքեալ, ՚ի հաւատալ անդ մերում մարթեմք մեք ստանալ զնա հաւատովքն : Վասն այսորիկ նմանեալ են հաւատքն մեր արծաթոյ, զի արծաթ կարէ ընուլ զամենայն պէտս՝ որոց ունիցինն զնա, այն՝ որ ունիցի զտիպս նմանուծե տեառն աշխարհին . զի շրջեսցին նովաւ որ ըստ հրամանի նորա լինի : Ապա եթէ երթանայցէ որ օտարաշխարհիկ, և ունիցի նա արծաթ գրեալ ՚ի տիպս պատկերի այլոյ թաղաւորի, և զգիր տեառն աշխարհին ոչ ունիցի, ՚ի նեղուծե բազում մեծի ՚ի միջի կայ նա . զի և ոչ փոխառուք կարօտականք ընդունին ՚ի նմանէն ինչ որ ոչ գնայ ՚ի պէտս նոցա . քան զի և ոչ վաճառականք առնուն զնա ինչ որով ոչ օգտին նովաւ : Թէպէտ և կարի յոյժ գտանի յաշխարհին յայնմիկ հանդերձ և կերակուր և ամենայն իբք պիտոյից, սակայն նա ՚ի սովու և ՚ի ցրտոյ տանջի և մեռանի, զի արծաթ խոտեալ անարդեալ ունի նա ՚ի ձեռին :

Իսկ տէր մեր ՚ի քարոզել իւրում մեզ զհաւատս զայս՝ որ արծաթոյ նմանեցոյց, համարձակուք ասաց

1 Յօրինակին գրեալ էր չէ մի մի . ուղղեցաք ըստ այլ տեղեաց հայրական խնդրով բայիս ասէմ :

Ծառայից իւրոց . ասէ . «Յարգեսջիք զայդ մինչև
գամ ես», Զի գիտէր եթէ ճշմարիտ տիպք պատկե-
րի տեառն աշխարհին գոն 'ի նմա, և յամենայն
բնուիս յարգի նա : Նա և աստէն գոյ ինչ որ նման
է նորայոյն զոր երեք . զի 'ի գալստեան անդ իւրում
տոկոսիւք պահանջեաց : Ապա եթէ արծաթն նման
է այնմիկ որ եկն՝ ընդ նմա չիցէ աստ, իսկ վաշխն և
տոկոսիք ուստի լինին տուեալ . կամ զիւրդ ասէ Մար-
կիոնն՝ եթէ ոչ է նմանեալ ճանապարհ նորա ընչի :
Իբրև եկն որ զմի քանքար ունէր, այն իսկ է՝ որ նման
Մարկիոնայ և այլոց աղանդոց է . և տալ պատասխանի
մեծ գոյր այնմիկ՝ որ ունէր զմի քանքար . և փոխա-
նակ զի կայր և ասէր լըբենի երեսօք, «Նրկեայ ես 'ի
քէն, զի այր մի ստամբակ էիր դու, և վասն այսորիկ
ոչ ետու փոխ զարծաթն քո», մարթէր նմա ասել՝
եթէ փոխառուքն ոչ ընկալան զնա յինէն . ես կա-
մեցայ գտանել նմանեալս նմանող նմին, և ոչ գտի
յաւելուլ 'ի վերայ նորա :

Եւ քանզի արծաթն որ եկն տեառն մերում յայս
յաշխարհս՝ յարգեցաւ եղև ընդունելի, և որք
առ ինն զնա՝ յաւելին 'ի վերայ նորա աստ իւրաքան-
չիւր որչափ և կարացին ժողովել, էր որ տասն կրկին,
և էր որ հինգ : Եւ սոյն իսկ այս արծաթ որ աստիս
ժողովեցաւ, յարգեցաւ 'ի գաւառս վերինս . և
յայտ եղև՝ թէ մի է տէր այս երկուց բնուեց, վեր-
նոյն և ներքնոյս . և վասն հրամանի նորա մի ելք
արծաթոյ, զնայ այս ընդ ամենայն գաւառս և յար-
գի : Եւ յայսմիկ նմանեալ են հաւատք նորա արծա-
թոյ : Եւ այսու առակօք զոր ասաց տէր մեր՝ եթէ
նման է արքայուին երկնից ամենայն ընչի . զի նմանե-
ցոյց զնա՝ յայտ արար և եցոյց մեզ՝ թէ երբն արքայուի
իցէ, և նմանեցաւ յիրս յիրս . իբրու դիւրին է նմա
նուազել և բարձրանալ, աղքատանալ, մեծանալ, մե-
ռանել և կեալ, և ամենայն զոր կամի առնել :

Եւ զայս առակ դարձեալ զոր ասաց տէր մեր,
ասէ . «Այր մի ազնուական զնաց յաշխարհ հեռի՝
առնուլ իւր անտի թագաւորութիւն և դառնալ»,
յայտ արար մեզ՝ թէ արքայուե բնակուլի և ինք
նուլի նորա 'ի վեր անդր է, և անդուստ գայ այսր .

վասն այսորիկ տէր մեր աստէն ընդ մեզ էր : Եւ արդարեւ ճշմարիտ այր էր նա՝ զի զմարդկուածի զգեցաւ, և ազնուական էր՝ վասն այնորիկ որ վերագոյնն գրեալն էր : Եւ զի ասէ. «Առնուլ զթագ արքայուածէն և դառնալ» . քանզի յորժամ գայ նա ահեղ և փառաւոր գալստեամբ իւրով, թագաւոր գայ նա և անձ և վճիռ և դատակնիք մահու և կենաց, ուրախուածէ և տանջանաց՝ յորժամ նստցի նա յաթոռ ահագին ահի և քաջալերուածէ . իբրու կայցեն առաջի երեսաց նորա զօրք հրեշտակաց ահի և երկեղիւ : Ասնն այսորիկ այր ճշմարիտ փոխեցաւ առ ՚ի մէնջ . իբրու թագաւոր գոյ նա առ մեզ, զի գլուխ արքայուածէն և անձուածէն ՚ի վեր է : Զի յայտ է այս ամենայն մարդոյ՝ իբրու թագաւորի այսպէս պարտ է լինել և կոչել թագաւոր, որպէս թէ իցեն նորա քաղաքք և գետքք և արմտիք, գանձք, սպայք¹, դահիճք, նուիրակք, սպասաւորք, սուրհանդակք, գահաւորք, և սենեկապանք և ամենայն սպասք արքայուածէ, որ յայտ երևին առաջի աչաց իւրոց : Ապ՝ եթէ երթիցէ թագաւոր միայն լուկ, և կացցէ ՚ի տեղի աւերակ, իբրու այս ամենայն սպասք հեռի իցեն ՚ի նմանէ, նա և թագաւոր չէ . կամ ո՞ իցէ որ կոչիցէ նմա թագաւոր, իբրու թէ միայն կացցէ և չիցէ որ ընդ նմա :

Վասն այսորիկ արդարեւ ճշմարիտ անձն մեր թագաւոր յաղթ է, որոյ իւր են երկինք և երկիր, հրեշտակ հրեշտակապետք և լուսաւորք և մահ և կենաց, իշխանուիք և պետուածիք, փայլատակմունք և որոտմունք, բարձրուիք և խորուիք, և ամենայն արարածք՝ որ երևին, և որ ոչն երևի : Թագաւոր է և տէր ամենայն բնուածանց և վասն պատկերին կերպարանաց մարդոյ՝ զոր զգեցաւ Քրիստոս առ ՚ի Հօրէ բարձրելոյ . զի նա ինքն է թագաւոր, որ ասաց՝ բայ ելանէ առնու իւր թագաւորուածի և դառնայ : Եւ այն՝ որ մերժեն զմարդարէուածին Քրիստոսի, զիսորդ կարծիցեն զեկանել առնուլ թագաւորուածէն ՚ի տեղւոյն ուր չիցէ : Բայց եթէ իցեն ոմանք որ կարծիցեն՝ թէ երբեմն բնակեալ էր նա առանց հրեշտակաց, իշխաւ

1) Յօրինակին ՚ի լուսանցան «գայք» :

նութէց և պետութեց . և ինչ ոչ էր նորա , 'ի վերայ
ոյր արդեօք կոչէր նա թագաւոր , այս որ առանց
ստացուածոց էր՝ մինչև եկն այսր : Եւ եթէ աստի
ստացաւ նա զարքայութի 'ի մարդկանէ՝ որ հաստա-
տեալ են 'ի ճշմարիտ թագաւորէ անտի , վասն որոյ
ասացին արար իւր Քրիստոս հրեշտակս , իշխանութիս
և պետութիս , և 'ի վերայ նոցա կոչեցաւ թագաւոր ,
յայտ եղև՝ եթէ արդարեւ ոչ թագաւորէր , եթէ
ոչ առ 'ի ճշմարիտ թագաւորէ անտի՝ որ տէրն է ա-
մենայն բնութեց : Զի ահաւասիկ և Քրիստոս՝ իբրև
կամեցան աղանդքն հերձուածոց օտարացուցանել
զնա , յայտ է՝ եթէ յարարածոց անտի թագաւորին
մեծի և մեծատան ստացաւ նա իւր ստացուածս ,
և կոչեցաւ թագաւոր 'ի վերայ նոցա :

Այլ կոչեաց տէր մեր քաղաք զբնակութի փառաց
իւրոց , յայնմիկ՝ զի ետ նմա տասն քաղաք իշխանու-
թե այնմիկ՝ որ զտասն քանքարն շահեցաւ , և հինգ
քաղաք այնմիկ՝ որ զհինգ քանքարն վարձեցաւ : Նա և
յիսկզբանն իսկ գրեալ է . ասէ՝ կոչեաց զծառայս իւր
զտասն : Եւ իբրև եկն նա 'ի գալստեանն իւրում , և
եկին տալ նմա զհամարս , երեք միայն գրեալ են որ
եկին , և վասն եւթանցն ոչ ասաց մեզ զի եղեն նո-
քա , և կամ ընդէր ոչ եկին : Բայց զի գրեալ է , ա-
սէ , զի կոչեաց զծառայս իւր տասն , վասն կատարել
թուոյն ամենայն աշակերտութե ասաց . որպէս և 'ի
սկզբանէ իսկ տասն թիւ հաստատեաց ան թուել ա-
մենայն լեզուաց . Յոյնք , Հռոմք , Ասորիք , Պար-
թեւք . և զամենայն թիւս մինչև 'ի տասն թուէ ոք ,
և գառնայ 'ի վերայ միոյն՝ յաւելլու 'ի վերայ թուոյն
տասներորդի : Նա և յոյժ իսկ եցոյց մեզ ան զեր-
կայնմտութի և զբարկութիւն իւր 'ի թիւն տասնե-
րորդ . զի մինչ 'ի տասն ազգ ներեաց ան երկայն-
մտութե իւրով վասն առաջին անօրէնութե մարդ-
կան , և ապա ան 'ի վերայ նոցա զքուրսն հեղեղին .
և ապա եցոյց զՆոյ միայն՝ զի արդար էր : Նա և ի
ծննդոց Նոյի 'ի տասն ազգ սրբեաց ան և եհան զԱբ-
րահամ : Եւ 'ի Սոդոմ տասն արդար եթէ էր զը-
տեալ , ասէ տէր , ապրեալ լինէր նա 'ի կորստենէ
անտի : Եւ զանօրէն յանցաւոր եզիպտացիսն տասն .

Հարուածեան գաւազանաւն պատժեաց անձ , և ոչ ևս այլ յաւել : Սոյնպէս և տէր մեր ած 'ի մէջ զթիւն զտասներորդս առաջին օրինակին՝ որ եղեալ է , և զբովանդակութիւն ամենայն թուոյն աշակերտութեանն կոչեաց տասն :

Եւ դարձեալ նոքա ամենեքին գտան երեք կերպարանօք , մին տասն քանքարաւն վարձուք , մին հինգիւ , և միւսն առանց վարձուց . այն որ զտասն քանքարն ունէր , առ նա իշխանութիւն տասն քաղաք : Տասն քանքար զոր վարձեցաւ , զի արար և կատարեաց զամենայն զպատուիրանն . զի ամենայն պատուիրանն զոր ետ մեզ տէր մեր , 'ի տասն քանքար առակեցաւ : Եւ այս միւս եկն վարձիւք տասն քանքարաւն , զի արար և կատարեաց զամենայն զպատուիրանն . և սա 'ի մի աստ առակեալ են ամենիքեան՝ որք լուանն և արարին և կատարեցին որ միանգամ պատուիրեցաւ նոցա : Եւ միւսն եկն վարձիւք հինգ քանքարաւն , զի արար նա զկէս պատուիրանին զոր լուաւ , և զկէս ոչ արար . և 'ի սմա առակեալ են որ լուան ամենիքեան զպատուիրանն կենաց , և մերձեցան 'ի գործ ճանապարհին մերոյ , և ոչ կարացին կատարել : Եւ միւս ևս եկն առանց վարձուց . և 'ի սմա առակեալ են ամենիքեան որ լուան զբանն կենդանութե , և 'ի գործ անդր նորա ոչ մերձեցան :

Եւ ամենայն աշակերտք՝ որ առակեալ են 'ի թիւ կատարեալ տասինն , գան այսու երեք կերպարանօք : Ի նոցանէն գան՝ իբրև արարեալ և կատարեալ իցէ զամենայն . և 'ի նոցանէն գան՝ իբրև արարեալ իցէ զկէսն , և զկէս ոչ արարեալ . և 'ի նոցանէն գան՝ իբրու արարեալ իցէ զկէսն կէսոյ . և 'ի նոցանէն գան՝ իբրու բնաւ ինչ ոչ իցէ արարեալ : Այն՝ որոց արարեալ և կատարեալ իցէ զամենայն , գայ ուրախութե , կայ առաջի տեառն և ասէ . տէր , քանքարն քո տասն քանքար վարձեցաւ . և առ նա իշխանութիւն տասն քաղաք . զի արար և կատարեաց զամենայն , առ նա զամենայն փառս անպակասս , և կոչեցան փառքն զոր ետ նմա՝ տասն քաղաք՝ վասն կատարեալ թուոյ տասինն : Եւ այն՝ որ զհինգ քանքարն վարձեցաւ , առ նա իշխանութիւն հինգ քաղաք . զի քան զկէս

առաջնոյն առնու սա զփառան յաշխարհն կենաց . և կոչեցան պարզեք նորա 'ի հինգ քաղաք՝ զկէս թուոյն տասներորդին . որպէս Առաքեալ ասէ . «Իւրաքանչիւր մարդ ըստ վաստակոյ իւրեանց և զվարձ իւր ընդունի » : Իսկ այն՝ որ առանց վարձուց եկին , կոչեաց տէր նորա զնա անհաւատ . քանզի ոչ հաւատաց նա , և վարձեցաւ ոչ . զի որ հաւատայ՝ եթէ գոյ հատուցումն գործոց բարեաց , յայնժամ և սկսանի գործել : Եւ եթէ զայլ մարդիկ աշակերտիցեմք , յորժամ հաւանեցուցանեմք զնոսա 'ի հաւատսն անդր՝ և յանձն առնեմք նոցա զբանն տեառն մերոյ : Եւ զի ոչ հաւատաց նա միումայսց կերպարանաց , և անուռն ևս հաւատոյ զոր ունի՝ բարձեալ լինի 'ի նմանէ 'ի կատարածի , և ապա ընկեցեալ լինի նա 'ի սատակումն և 'ի կորուստ : Զի ամենայն որ մահապարտ լինի , նախ կողոպտեն զնա , և ապա սպանեն : Սոյնպէս և սա որոյ զանուռնն միայն հաւատոց առեալ իցէ , որ առակեալ է յարձաթ և 'ի հանդերձ , և 'ի գործ անդր նորա ոչ մերձեցան , բարձեալ լինի 'ի նմանէ անուռն հաւատոց՝ որ կոչեցաւ քանքար . և ապա դատապարտի նա :

Եւ զի կոչեաց տէր մեր քաղաք զբնակութիւնն փառաց իւրոց , արդարեւ նմանեալ են հաւատքն տեառն մերոյ քաղաքաց . որպէս զի տացէ թագաւոր իշխանութի միում ումեք 'ի ծառայից իւրոց 'ի վերայ քաղաքաց և գեղից : Եւ բնակէ ծառայն յապարանս թագաւորին , և լուանայ զինքն յաւազանս նորա , և բազմի 'ի գահ արքայութե նորա , և 'ի ճեմելիս նորա ճեմի նա : Եւ յայսմիկ միայն փոքր է ծառայն իշխան քան զթագաւորն մեծ , զի տէր է նորա . և գիտէ՝ եթէ չէ ինքն գլուխ , և 'ի տեառնէ անտի իւրմէ ունի նա իշխանութի 'ի վերայ տէրութե նորա : Սոյնպէս և մեք , յորժամ առնէ ընդ մեզ տէր մեր զթութութի ողորմութե իւրոյ , և հանէ զմեզ առ ինքն և 'ի տեղի իւր , բնակեմք մեք յարքայութե նորա , և գրգեալ փափկանամք մեք 'ի լոյս անդ նորա , և ուրախ լինիմք 'ի բարութիս նորա , և ամենայն ստացուածոց նորա կցորդ և հաղորդ լինիմք մեք . բայց միայն այսուիկ փոքր իցեմք քան զնա , զի նա գլուխ

իցէ, և մեք 'ի նմանէն առնումք իշխանութի վայելել 'ի պարգևսն նորա: Եւ յայսմիկ նմանեալ են հաւատքն տեառն մերոյ:

Յաւետարանի անդ գրեալ է, զի նմանեցոյց տէր մեր զհաւատս իւր տնկոց. ասէ. «Այր մի տնկեաց իւր այգի, որմնվք պարսպեաց, և պարսպովք ամրացոյց զնա, դուք հնձանս հանդերձեաց 'ի նմա, և շինեաց կանգնեաց 'ի նմա աշտարակ»: Եւ անդ 'ի նմին պատգամի յայտ առնէ՝ եթէ վաստակեաց աշխատեցաւ յայգոջ անդ մինչև 'ի ժամանակս պտղոցն, և զլացան զնա մշակքն: Եւ դարձեալ 'ի միւսունմն տեղոջ ասէ. «Ես եմ այգի, և դուք որթ էք. ամենայն որթ որ յիս տնկեալ իցէ, և պտուղ ոչ տայ, խլի նա»: Զի թէպէտ և թագուցեալ է այս յաւետարանէ անտի, զոր ընթեռնուն օտարք մարկիոնացիքն, սակայն յայնմանէ որ ինչ յԱւաքեալն գրեալ է, գոյ նոցա յանդիմանիչ՝ եթէ արդարեւ գրեալ էր այս յաւետարանի անդ՝ զի առակեալ եմք մեք 'ի տունկս, և մարկիոնացիք ջնջեցին զայս: Գրէ Աւաքեալ 'ի թղթի անդ հռոմայեցոյ. ասէ. «Զի եթէ տնկակիցք եղաք մեք մահուն տեառն մերոյ, սոյնպէս և յարութեն նորա»: Եւ դարձեալ գրեալ է 'ի թղթի անդ կորնթացոց յառաջնում՝ եթէ տունկ են նոքա նյ. ասէ. «Ես տնկեցի, Ապաղոս ջուր ետ, այլ անձեցոյց»:

Եւ այսու առակօք զվարդապետութիւն մարգարէութեան լցին գիրք: Ասէ Եսայի մարգարէ, եթէ տունկ կենաց մարդք հաւատացեալք են. և իբրև ունայնացեալք լինէին 'ի գործոց անտի կենաց, լինին նոքա այնուհետև այգի աւերեալ. ասէ. «Այգի տնկեցի 'ի տեղի սիրելի, 'ի տեղի պարարտութեան. ցանկով փակեցի, և ամրութի պարսպեցի. նոր տունկ տնկեցի, մաքրեցի, կտուեցի, կակղեցի, ձողաբարձ զարդարեցի, աշտարակ կանխեցի, դուք հնձան շինեցի. կացի մնացի եթէ եկեսցէ բերիցէ ինձ խաղող եկն եբեր փուշ և տատասկ: Արդ, արք Յուդայ և բնակիչք Երուսաղէմի, դատ արարէք ընդ իս և ընդ այգի իմ. զինչ ինչ էր առնել արդեօք այգոյ իմում,

և ես ոչ արարի նմա . կացի մնացի՝ զի եկեսցէ բերիլ
ցէ ինձ խաղող, եկն եբեր ինձ փուշ և տատասկ :
Արդ ես ինձէն պատմեցից զինչ արարից ընդ այդի
իմ . քակեցից զամրուածի ցանկոյն և եղիցի ՚ի յափըշ
տակուածիւն , կործանեցից զպարիսպս և արարից կո-
խան զօրաց . լքից զայդի իմ , զի մի՛ կտուեսցի և
մաքրեսցի և մի՛ կակղեսցի , բուսցի և կցեսցի ՚ի նմա
փուշ իբրև ՚ի խոպանի . պատուէր տաց ամբօց իմոց ,
զի մի՛ տեղասցեն յայդի իմ . զի այդի կամարարի ¹
տունն Խորայէլի է , և մարդն Յուդայ նորատունկ
սիրելի . կացի մնացի զի դտցի ՚ի նմա իրաւունք , և
դտաւ անիրաւուածի . ակն կալայ արդարու թեան , և
եղև զլացուածիւն » :

Այլ յետ աւերածու այսր միոյ այգոյս՝ վասն որոյ
ասացն՝ զի նա ինքն է տունն Խորայէլի , առնէ անձ
զլէրինս աւերեալս ² սերմանեաց և տնկոց : Ասէ Ե-
սայի . « Եղիցի յաւուր յայնմիկ ամենայն տեղի՝ յորում
իցէ հազար ափն այգոյ՝ ՚ի հազար հազար չափով , խո-
պանասցի և ՚ի փուշ դարձցի . կապարձեալք և լիա-
ձիգք լիագիրկք անկցին ՚ի ներքս , զի խոպանացեալ
և փշաբեր լիցի ամենայն երկիր : Եւ ամենայն լեռան
որ ոչ արօրագիր ահօսաբեկ լիցի , և մի՛ հասցէ անդ
երկիրդ . զի եղիցի ՚ի խոպանէ և ՚ի փշաբեր տեղու-
ջէ անտի արօտ գառ ին և կոխան եզին » : Զոր օրինակ
վասն այգոյն մեկնեաց և եցոյց մեզ մարգարէն՝ եթէ
ոչ է նա այգի , այլ բարիոքուին տանն Խորայէլի կուշե-
ցաւ այդի ցանկալի , և հաւատքն նյ տնկեցան ՚ի նո-
սա իբրև այդի նորատունկ , և յորժամ դարձան նո-
քա ՚ի կռապաշտուածի անդր՝ եղեն նոքա լերինք աւե-
րեալք , բխեցին ՚ի նոսա գործք չարք իբրև փուշք ,
սոյնպէս և մեք էաք լերինք աւերեալք . զի պտուղ նյ
երբէք ոչ տայաք : Ասաց , ասէ , իբրև զտունկն՝ իբրև
զսերմն բնակեսցեն ՚ի մեզ հաւատք , զի ցնծուածք
տայցեմք մեք պտուղ նյ :

Օ որ օրինակ Եսայի քարոզեաց վասն այգոյն՝ որ
տնկեցաւ և լաւացաւ պտուղ նորա՝ զի խլեսցի , և աւ

¹ Յօրինակին խմբի . ուղեցաւ ըստ յաջորդացն :

² Յօրինակին ՚ի լուսանցան արօրեալ :

սաց վանն լերանցն աւերելոց՝ զի ահօսաբեկ լիցի, սոյն պէս և յէզեկիէլ գրեալ է՝ եթէ սատակելոց էր անձ զտունին առաջին իբրու զմարդիկ կարգատունկ, և զուարճացուցանէ զայլ մարդիկ՝ որ ՚ի կռապաշտութեան աւերեալ և ցամաքեալ էին. և առնէ զնոսա ծառս փառաւորեալս գեղեցիկս, իբրու յառաջին ժողովրդէնէ անտի առնու տունկ պատուաստէ ՚ի նոսա զՅիսուս Քրիստոս, զի առեալ լիցի նա յազգէ անտի տանն Յուդայ յետ խոտելոյ առաջին արքայութեն. զի քան զամենայն որդիսն Իսրայէլի, որ կոչեցան տունկ խոտեալ և անարգեալ, ճոխ և յարգի էր ազգ տանն Յուդայ, զի ՚ի նմանէ ծագեաց Յիսուս Քրիստոս: Ասէ էզեկիէլ մարգարէ. «Ա յսպէս ասէ տէր կամարար. առիցես յընտիր ընտիր բարձանց մայրիցն և նոճոյն, և հանից ՚ի գլխաւոր գլխաւոր՝ որ ՚ի մատաղատունկն շառաւեղէ անտի. և տնկեցից ես զնոսա ՚ի լերինն բարձրութե, և կախեցից զնա զբարձրացեալ լեռնէն Իսրայէլի. տնկեցից և հաստատեցից. ոստս արձակեցէ, և պտուղ բերցէ. և եղիցի ծառ մեծ, և յամրութիւն ոստոց նորա հանդիցեն թռչունք երկնից, և ամենայն բարունակք նորա ՚ի նա հաստատեսցին. և ծանիցեն գիտասցեն ամեն փայտք անտառի՝ եթէ ես եմ տէր, որ խոնարհեցուցանեմ զփայտս բարձրացեալս, և բարձրացուցանեմ զփայտս խոնարհեալս. ցամաքեցուցանեմ զծառ դաւարացեալ, և դաւարեցուցանեմ զծառ գօսացեալ, և Վասն այտորիկ յառակօրինակաց նմանեցուցանէ զմեզ տէր մեր տնկոց ծառոց և որթոյ:

Առ այսպէս եմք մեք նմանեալ տնկոց. զի նախ գաւազան մի յորթոց միայն լոկ մերկ տնկի յերկրի, և սպա հաստանայ. և ընդունի ՚ի ծածուկ զօրուի զորթոյ, և բարունակս և տերև և ծաղիկ և խաղող, ուստի զինի լինի. և իբրու կտրած մի որթոյ է նա մերկ, թողեալ լինի ՚ի վերայ նորա մշակ՝ կակղեալ շուրջ զարմատովք նորա, և սրբեալ մաքրեալ զբարունակս նորա ՚ի գօսացեալ ծայրից անտի, և հանել զքաղ նորա, և գործել զամենայն գործ նորա ՚ի ժամու իւրում. և ՚ի հոգաբարձութե մշակին ընդունի որթն պաշտօն՝ որ առաքի նմա յոյ, արև, անձրև, ամբք,

ցօղ և հողմք քաղցրութեան, և լինի նմա պտուղ բարութե՛ որ ուրախ առնէ զտէր այգոյն: Ապա եթէ արհամարհեաց զնովաւ մշակն, և պակասէ նմա ըսպաս՝ դայեակ մնուցիչ, ֆօսացեալ ցամաքի որթն, և զրկեալ լինի պտուղ՝ այն որ հանդերձեալ էր ծնանիլ ՚ի նմանէն, և ինքն լինի կերակուր ՚ի նիւթ հրոյ: Սոյնպէս և մարդիկ՝ որ աշակերտին յարքայութիւն երկնից, և տնկին հաւատովք միանձունք. յայսմիկ զբօսանիմք կարդալ զանունն նոյ, և հաւատալ ՚ի նա՛ թէ մի է նձ միայն. և յետ սկզբանն առանց պտղոյ եմք մեք, զի յամենայն վաստակոց և ՚ի գործոցն տղայ եմք, և ապա կացեալ լինին ՚ի վերայ մեր վարդապետք ՚ի նմանութի մշակաց:

Այլ զոր օրինակ մշակ գործէ զամենայն գործ ՚ի ժամու իւրում, և մաքրէ և կտուէ զորթն, սոյնպէս և վարդապետք մատուցանեն մեզ զուսումն վարդապետութեան զգաստութի և քաջալերութի յարժանաւոր ժամանակի, և սաստեն մեզ, և ցուցանեն զերկեւղ, և մաքրեն բառնան ՚ի մէնջ զամենայն գործս չարութե՛ իբրև զիուշ և տատակ՝ զոր քաղէ հանէ մշակ յայգոյ, և ընդունիմք մեք ՚ի նմանութի անձրևաց, ցօղոյ, արևու, ամպոյ, միգի և հողմոց՝ զընթեռնուլ զրոց, զթարգմանութի, զաղօթս, և զձեռնադրութի, և զօրհնութի գովութե պատարագի. և աճեմք և զուարճանամք մեք այնուիկ իբրև զայգի վայելուչ, և հաստատեալ կայցեմք մեք ընդ աջմէ տեառն մերոյ, իբրու բարձեալ ունիցիմք մեք պտուղ սրբութեան հաճոյ տեառն մերոյ. և կեցուցանիցեն զմեզ այն՝ վկայեաց վասն նորա տէր մեր և ասէ. «Եկայք օրհնեալք հօր իմոյ, ժառանգեցէք զարքայութիւն՝ որ պատրաստեալ իցէ ձեզ ՚ի սկզբանէ աշխարհի. զի քաղցեալ էի և ետուք ինձ ուտել, ծարաւի էի և ետուք ինձ ընպել, օտար էի և ժողովեցէք զիս, մերկ էի և զգեցուցէք զիս, հիւանդ էի և տեսէք զիս, ՚ի բանդի էի և եկիք առ իս»: Եւ յայսմիկ նմանեալ եմք տնկոյ:

Ասկ արդ իւ մարթեմք տալ զպտուղ հաճոյ նոյ, կամ զիարդ մարթեմք մեք կերակրել զբժրիստոս, հաւանեցուցանէ զմեզ աւանիկ տէր ՚ի յասելն իւրում:

ասէ . “Արդարեւ ասեմ ձեզ . որչափ ինչ արարէք դուք միում ումեք յեղբարց իմոց փոքրկանց , ինձ արարէք ” : Զի յառաջագոյն կանխեաց Եսայի մարդարէ և ասէ . “Ահա ազիկ կոյսդ յղասցի և ծնցի մանուկ , և կարդայցեն զանուն նորա և մանուկէլ , որ թարգմանեալ կոյի՛ անձ մեր ընդ մեզ ” : Եւ այսպէս եղև Յիսուս անձ մեր ընդ մեզ : Քանզի ասաց , ասէ , որ ինչ միանգամ զնոսա պատուեցէք , էս պատուեցայց նոքօք , զի ընդ մեզ և ՚ի մեզ է՛նա : Իսկ ոյք ՚ի խոնարհ արկանեն զաչս իւրեանց յեղբարց իւրեանց , յատեան դատաստանի մտանէ տէր մեր և լինի ամբաստան զնոցանէ . որպէս թէ ՚ի նմանէ արկին ՚ի վայր զաչս իւրեանց :

Իսկ յորս տնկեցան հաւատքն , և ոչ ընկալան զսպասն մննդեանն , զայնոսիկ զոր համարեցաքն ՚ի վերուստ՝ չորանան ցամաքին նոքա իբրև զորթ մի գօսացեալ , և զլացեալ զրկի գեղեցիկ պտուղն՝ որ հանդերձեալն էր լինել ՚ի նոսա : Եւ յորժամ եկեցցէ տէր այգոյն առնուլ զպտուղն զպտղաբեր այգոյն , և գտանէ զնոսա աւերեալս ՚ի գործոց բարեաց , խլին և անկանին նոքա ՚ի նիւթ հրոյ իբրև զորթ ցամաքեալ : Եւ զոր օրինակ որթն իբրև տնկի՛ ոչ եթէ յարմտիս նորա երթան բրել տեսանել եթէ գուցէ կռուեալ և կցեալ իցէ , այլ առ ամին ցուցանէ զվկայութիւն տերևոյն ՚ի ծայրս իւր , և ապա յետոյ տայ պտուղ : Սոյնպէս և մեք , յորժամ տնկեալ լինին ՚ի մեզ հաւատքն , և կալեալ լինիմք , ոչ եթէ ՚ի միտս մեր դայ ոք մտանել տեսանել՝ եթէ կալեալ իցէ՛ եթէ ոչ : Այլ որպէս որթ՝ զի ամին ցուցանէ զգոյն ՚ի զուարճանալ տերևոյն , սոյնպէս և մեք՝ յորժամ հաստատեալ լինին հաւատքն ՚ի միտս մեր , զառաջինն երեւիմք մեք՝ զի բխէ սէր ՚ի մտաց մերոց , և երևի արտաբս , և ապա լինիմք մեք պտղաբերք յայտնի : Եւ յայսմիկ նմանեալ են հաւատքն մեր տնկոց :

Եւ դարձեալ նմանեցոյց տէր մեր զեկեղեցի իւր խաչին , և ինքն եղև հովիւ . որպէս և յաւետարանի անդ ասէ . “Ո՛վ իցէ ՚ի ձէնջ՝ որոյ իցէ նորա խաչն , և մոլորիցի անտի ոչխար մի , ո՛չ թողուցու նա զիննը :

սուն և զինն՝ ՚ի լեառն յանապատ, և երթիցէ զՏեա
կորուսելոյն մինչև խնդրիցէ և գտցէ զնա, և Եւ յայն-
միկ՝ զի ասաց աշակերտացն՝ «Մի երկնչիր հօտ փոք-
րիկ» . և յայնմիկ՝ զի ասէ՝ «Ահա ասիկ առաքեմք
զձեզ իբրև զգառննս՝ ՚ի մէջ գայլոց» . և Եւ բազում
առակօք կոչեաց զաշակերտսն հաւատացեալս և խա-
չինս, և ինքն եղև հովիւ . և Եւ և յայսմիկ զՏեա օրի-
նաց և մարգարէից գնաց տէր, զի բազում մարդա-
րէք թագաւորք և իշխանք՝ որ յառաջ քան զտէր
մեր՝ եղեն հովիւք . Հաբէլ՝ որ հաճոյ եղև նոյ, ՚ի սկըզ-
բանէ հովիւ էր . և Աբրահամ, զի եղաւ նմա կտակն
ժառանգութե՛, տէր էր խաչանց . և զՅակոբ ՚ի հօ-
վուաց առ, և խօսեցաւ ընդ նմա նժ . և զՄովսէս
՚ի խաչանց առ, և եղև թագաւոր և հրեշտակ նոյ .
և Գաւիթ ՚ի խաչանց կոչեցաւ, և թագաւորեաց ՚ի
վերայ Խորայէլի . Եւ սղբա ամենեքեան ըստ կանխաց
տեառն մերոյ եղեն հովիւք արօտից մարդկան, զի
նախ ուսցին ՚ի խաչանց անտի՝ թէ որպէս է հոգա-
բարձութի հովուին վասն հօտիցն իւրոց . զի յորժամ
մտորեացի ոչխար ՚ի հօտէ անտի, խնդրեսցէ և ածցէ
և արասցէ զնա ՚ի ներքոյ ձեռնն իւրոյ . և խառնես-
ցէ զնա ընդ ընկերս նորա, և գիտէ որպէս արժան է
կերակրել զհիւանդն, և օժանել զըորոտեալն, և պա-
տել զբեկեալն .

Եւ զի գիտասցեն՝ թէ որպէս խոնարհեցուցանէ
հօվիւ զանձն իւր, և աշխատի վասն հօտից իւրոց,
սոյնպէս փոյթ լինիցի նոցա վասն արօտի մարդկան .
Եւ վասն այսոցիկ վկայէ և Եղեկիէլ մարգարէ . «Եւ
ղեն պատգամք տեառն ՚ի վերայ իմ, և ասէ . որդի
մարդոյ մարգարէա դու ՚ի վերայ հովուացոյ Խորայէ-
լի և ասասցես ցգոսա . այսպէս ասէ տէր կամարար .
նով հովիւքոյ Խորայէլի, մի եթէ հովիւք ուրուք ու-
րէք զանձինս արածեսցեն . ոչ հովիւք զխաչինս ա-
րածեն . Արդ աւադիկ զկաթնդ ուտէք, զփափուկս
ագանիք, զպարարտս կրճտէք, և զխաչինս իմ ոչ ա-
րածէք . զհիւանդացեալն ոչ բժշկեցէք և զտկարա-
ցեալն ոչ զօրացուցէք, զբեկեալն ոչ պատեցէք և
զլարչարեալն ոչ մխիթարեցէք, զմտորեալն ոչ դար-
ձուցէք և զկորուսեալն ոչ խնդրեցէք, զհաստ հա-

ըուսան նենգով կործանեցէք, զՏճօրն բռնու թեամբ
 և խաբէու թէ չարչարեցէք. և ցրուեցան խաչինքն
 իմ, քանզի ոչ գոյր նոցա հովիւ. և եղեն կերակուրք
 գազանաց անապատի. ցրուեցան մոլորեցան խաչինքն
 իմ ընդ ամենայն լերինս բարձունս, ցրուեցան ընդ
 ամենայն տիեզերս երկրի, և ոչ ոք էր որ խնդրէր,
 և ոչ այն որ դարձուցանէր: Վասն այսորիկ լուարուք
 հովիւք ամենայն զպատգամս տեառն. կենդանի եմ
 ես՝ ասէ տէր կամարար, փոխանակ զի մատնեցան
 խաչինք իմ յաւար, և եղեն խաչինք իմ կերակուր
 ամենայն գազանաց անապատին, զի ոչ գոյր՝ ի վե-
 րայ նոցա հովիւ և ոչ յայց ելին խաչանց իմոց, այլ
 քուճանէին նոքա զանձինս իւրեանց, և զխաչինս իմ
 ոչ արածէին, վասն այսորիկ՝ հովիւք՝ լուարուք ըզ-
 պատգամս տեառն. այսպէս ասէ տէր կամարար. ա-
 հաւադիկ եկեալ հասեալ եմ ես՝ ի վերայ հովուացդ,
 և պահանջեցից զխաչինս իմ՝ ի ձեռաց դոցա, և
 դադարեցուցից զհովիւսդ խաչանց իմոց, և այլ ոչ
 արածեսցեն նոքա. և փրկեցից ես զխաչինս իմ՝ ի բե-
 րանոյ նոցա, և այլ ոչ լիցին նոցա կերակուր: Այս-
 պէս ասէ տէր կամարար. ահաւադիկ ես պահանջե-
 ցից զխաչինս իմ, և հանդէս արարից խաչանց իմոց.
 զոր օրինակ առնիցէ հովիւ հանդէս զհօտից իւրոց
 յաւուր միգի և մառախղի, այնպէս խնդրեցից զնո-
 սա և ժողովեցից զնոսա յամենայն տեղեաց՝ ուր
 ցրուեալն իցեն նոքա անդ՝ յաւուրն միգի յաւուրն
 մառախղի. և հանից զնոսա ՚ի հեթանոսաց, և ժո-
 ղովեցից զնոսա ՚ի գաւառաց: Եւ դարձեալ ասէ. ես
 ինձէն ճարակեցից զխաչինս իմ, և ես հանգուցից
 զնոսա, ասէ տէր ամենակալ. զկորուսեալդ խնդրե-
 ցից, զմոլորեալդ դարձուցից, զբեկեալդ պատեցից,
 զհիւանդացեալդ զօրացուցից, զգէրն և զՏճօր պա-
 հեցից և արածեցից զնոսա իրաւամբք՝ և արդարու-
 ըու թէ» : Յայսմիկ յայտ արար մեզ՝ եթէ զամենայն
 թագաւորս և զիշխանս ՚ի բաց մերժէ: Դարձեալ ա-
 սէ տէր կամարար. «Ահաւադիկ ես հասեալ եմ ՚ի

1 Յօրինակին՝ որպէս և ուրեք ուրեք գրեալ էր իրամբս. նոյնպէս և
 անիրաւանքն՝ անիրաւանքն :

վերայ ձեր . ոչխար առ ոչխար դատեցայց , զհարուստըն ընդ անաւազն ընտրեցից , և զանաւազն ընդ հարուստն . փոխանակ զի ոգևորք դուք զըթցեիք խեթկեիք , և զանաւազն առ ոտն հարկանեիք , մինչ 'ի բաց մերթէիք . և ցրուեցան խաշինք իմ : Արդ փրկեցից զխաշինս իմ , և այլ ոչ ևս մատնեցից զնոսա 'ի յափշտակութի . և դատեցայց խոյ առ խոյ , և նախազ առ նոխազ : Եւ կանգնեցից կացուցից 'ի վերայ նոցա հովիւ մի զծառայ իմ զԴաւիթ , որ հովուեսցէ նոյ , և նա հանգուցէ զնոսա : և եղիցի նոյ հովիւ » :

Իսկ մարգարէից հանապազ ճշմարիտ են . բայց այս երկու բանք փոփոխեալ են 'ի միմեանց . զի զառաջինն ասէ՝ ես եղեց նոցա հովիւ , և յետոյ ասէ՝ Դաւիթ ծառայ իմ հովուեսցէ զնոսա : Սակայն հաւատար և միաբան են այս պատգամք ընդ միմեանս . իբրու ընդունի լինել հովիւ՝ որ անձն է և մարդ , զի նա ինքն է տէր մեր , զի ծնաւ նա 'ի զաւակէ անտի Դաւիթի . և անձն է՝ զի երկոքին կատարին 'ի նմա : Եւ վկայէ Եսայի մարգարէ՝ եթէ ծնանելոց է անձ փրկիչ . ասէ . « Մանուկ ծնաւ մեր , և որդի տուաւ մեզ . և իշխանուի նորա տացի 'ի վերայ ուսոց իւրոց . անուն կուէսցի նմա սքանչելի խորհրդական , անձ , հզօր » . քանզի անձ էր Քրիստոս , և որդի անոյ : Արդ լցեալ կատարեցաւ 'ի նմա այն՝ զոր անձն ասէ . « Ես եղեց հովիւ խաշանց իմոց , և ես ճարակեցից զնոսա » : Եւ զի որդի է նա Դաւիթի , ինքնին Դաւիթ եղև հովիւ . և կատարեցաւ բանն զոր ասաց նոցա անձ . « Դաւիթ ծառայ իմ հովուեսցէ նոցա , և նա եղիցի 'ի վերայ նոցա հովիւ » :

Իսկ եթէ որ ասիցէ ինձ , սա զի է որդի Դաւիթի՝ զիւրդ մարթի կուէլ զնա Դաւիթ և կատարել հովուութեանն Դաւիթայ , դիւրին է ինձ ցուցանել 'ի գրոց սրբոց՝ եթէ կուի Դաւիթ որ 'ի զաւակէ Դաւիթի , և ունի զաթուոն արքայութեանորա : Զի գրեալ է 'ի մատեանս Թագաւորաց , 'ի ժամանակի իբրև եկին զօրք որդւոցն Իսրայէլի , և ասեն ցճովբովամ որդի Սողոմոնի « Թեթեացո 'ի մէջ 'ի հարկաց անտի հօր քո , ասէ ցնոսա . Ժկոյթ իմ ստուար է քան զբոյթն հօր իմոյ . հայր իմ գաւազանաւ խրատէր

զձեզ , բայց ես քբովք խրատեցից , եւ ասէն ցնա . և յայսմհետէ չիք մեզ բաժին ընդ Դաւթայ , և ոչ ժառանգութի ընդ որդւոյն Յեսսեայ . այսուհետև գնալցէք դուք իւրաքանչիւր 'ի խորանս ձեր , որդիք Խաւայելի . արդ տես դու զտուն քո , Դաւիթ , : Իբր ոչ եթէ Դաւիթ էր , այլ որդի նորա , Ձի եթէ սա՛ որ զաւակ միայն՝ որ ծնեալ է 'ի տանէ անդ Դաւթի , և յարդարութի և 'ի գործոց և 'ի տէրութի Դաւթի փոքր էր , և 'ի վերայ երկուց ազգաց միայն թագաւորեաց նա՛ կոչեցաւ Դաւիթ , որչափ ևս առաւել Քրիստոս , զի 'ի յազգէ տանն Դաւթի ծնաւ նա . զի գործք և արդարութիք և իրաւունք նորա մեծա՛ մեծ սքանչելի են . և 'ի ծագաց երկնից մինչև 'ի ծագս նորուն ծագեաց անուն նորա , և քարոզեցաւ վարդապետութի նորա , և ընդ ամենայն տեղիս հաստատեցաւ արքայութի նորա : Վասն այսորիկ պարտ է կոչել զնա Դաւիթ , և ընդ նովաւ հովուուն Դաւթայ : Եւ զոր օրինակ Դաւիթ նախ հովիւ եղև և ապա թագաւորեաց , նոյնպէս և Քրիստոս նախ զառաջինն եղև մեզ հովիւ , և զմոլորեալս զարձոյց 'ի կեանս , և զհիւանդացեալն բժշկեաց , և զտկարացեալն զօրացոյց , և զբորոտն սրբեաց , և ապա յետոյ թագաւորէ . և գայ յերկրորդ գալստեանն իւրում թագաւոր հզօր , և Աստուած փառաւորեալ : Եւ յայսմիկ նմանեալ եկեղեցի խաչն , և Քրիստոս հովուի :

Եւ զի յայտ արասցէ՛ թէ մարդիկս կոչեցեալ են խաչն արօտի , այսպէս ասէր Եզեկիէլ 'ի նմին պատգամի . “Այլ դուք խաչինք իմ՝ խաչն արօտի իմոյ մարդիկ էք , և ես անձ ձեր եմ . ասէ տէր կամարար , : Վասն այսորիկ և Քրիստոս զի յայտ արասցէ՛ եթէ ամենայնիւ հաւասար են առաջի մարգարէութեն , կոչեաց և նա զմարդիկ խաչն՝ որք ունինդիր եղեն նորա , և եղև նոցա հովիւ : Վասն այսորիկ ասաց տէր մեր . “Ոչ եկի լուծանել զօրէնս կամ զմարգարէս . ոչ լուծանել եկի , այլ կատարել , : Եւ իբրև համեմատեալ միաբանեմք մեք՝ եթէ այս ամենայն հովիւք , որ համարեցայ զանուանս նոցա , 'ի Քրիստոս առակեալ են , զոմանս 'ի նոցանէ սպանին , և ոմանք 'ի

նոցանէ ապրեցան 'ի մահուանէ և թագաւորեցին, և մենեքին սոքա 'ի նմանութի պատկերի կերպարանաց Քրիստոսի են : Եւ զոր օրինակ նկարին պատկերք թագաւորի 'ի մանկուէ իւրում և յերիտասարդուէ և 'ի ծերուէ իւրում և յարքայուէ, սոյնպէս և այս ամենայն հովիւք 'ի ժամանակս իւրեանց պատկերք կերպարանացն Քրիստոսի . զի պատկերն թագաւորին զոր նրկարեն 'ի մանկուէ նորա՝ ոչ է մեծ , այլ զնմանութի տղայութեն պահէ . և այլ միւս ևս պատկեր կանկնեն նմա յորժամ այր լինի նա . դարձեալ և սա այս պատկեր զնմանութիւն ժամանակին պահէ . և յորժամ թագ առնու՝ այլ միւս ևս նկարեն նմա : Սոյնպէս և սոքա զորս համարեցայս , զի պահեցին նոքա զնմանութի կերպարանացն Քրիստոսի . և նկարեցան 'ի նմա իւրաքանչիւր 'ի նոցանէ զնմանութիւն միոյ միոյ 'ի ժամանակաց Քրիստոսի , յոր և նշանակեցան նովաւ և պահեցին :

Հարել եղև հովիւ , քահանայ և վիրաւոր , և առնա յանդրանկաց խաչանց իւրոց , և մատոյց պատարագ ւայ , և ընդունելի եղև պատարագն զոր մատոյց 'ի խաչանց իւրոց 'ի վերայ սեղանոյն կամաց հաճութե . և յետ այսորիկ եսպան զնա երէց եղբայր նորին , և նենգեաց զնա : Եւ քանզի գիտէր զնենգութի սրտին Վայէնի բարձրեալն , ոչ ընկալաւ զպատարագս նորա : Սոյնպէս և Քրիստոս եղև հովիւ քահանայ և վիրաւոր , իբրև մատոյց ւայ պատարագ . և ապա վիրաւորեցաւ նա 'ի ձեռաց ժողովրդեանն՝ որ երէց էր քան զնա ծննդեամբն , զի նենգեցին զնա և մատնեցին զնա : Եւ զոր օրինակ ոչ ընկալաւ ւծ ըզպատարագսն Վայէնի՝ զի բաժանեալ էին միտք նորա , և ձեռք նորա պղծեալ էին արեամբք՝ զի լի էր նա բարկութե սպանանել զեղբայրն իւր , և պատարագ սպանելոյն արժանի եղև , սոյնպէս և ւծ ընդունի զպատարագս մեր , զի երթամք մեք զկնի հովուի քահանայի և սպանելոյ . և իսրայէլացիք՝ որ 'ի Քրիստոս ոչ խոստովանեն՝ զի մատուցէ զնա ւայ հօր իւրում , և կան մնան 'ի միտսն Հերովդիայ , և զկնի փարիսեցոց սպանողաց երթան , և ոչ լինին նոքա ընդունելի 'ի վերայ սեղանոյն հաճութեան , զի հա-

զորդք և կցորդք են նոքա արեանն Քրիստոսի :

Եւ Եսայի մարգարէ . «Յագեալ եմ, արդ շատ է ինձ . զողջակէզս խոյոց և զճարայս դառանց և զարիւնց յլուց և զնոխազաց ձերոց ոչ կամիմ տեսանել, և բնաւ զյանդիմանելդ ձեր ես ոչ կամիմ . բնաւ ո՞ իսկ ինդրեաց զայդ 'ի ձեռաց ձերոց . կոխել դուք ամենեքին զգաւիթս իմ այսուհետեւ մի յաճախէք : Եթէ մատուցանիցէք դուք ինձ զնաչիհ յատարադացն, 'ի զուր է ձեզ . և եթէ արկանէք դուք ինձ խունկս, և այն 'ի պեղծս համօրեալ են ինձ : Զգլուխս ամոց ձերոց և զքաւթս ձեր ես ոչ ընդունիմ . զաւուրս ձեր արդոյս ոչ առնում յանձն . զպահս և զգատար կութիս և զգլուխս տարեկանաց ձերոց ատեաց անձն իմ, և յագեալ եմ արդ ձեօք : Զիք հնար, յայսմ հետէ և այլ ոչ ևս ներեցից մեղաց ձերոց . յորժամ համբարձիք դուք զձեռս ձեր առ իս, դարձուցից զերեսս իմ 'ի ձէնջ . և եթէ յաճախիցէք մատուցանել զաղօթս ձեր, ոչ լուայց ձեզ, զի ձեռք ձեր լին արեամբ » : Եւ զկատարածն զոհից և զպատարագաց յայտ արար և եցոյց մեզ մարգարէն՝ եթէ աղօթք և ստուգութի են . և ոյք հաղորդ լինին սպանողաց և պղծին արեամբ, և ոչ լինին ընդունելի աղօթք նոցա . զի նոքա իսկ են պատարագք, որպէս զի ոչ եղեն ընդունելի պատարագք Վայէնի : Եւ մեք ոյք երթամք զկնի Քրիստոսի, որ նմանեալ է Հաբէլի արդարութի և քահանայութեամբ և մահուամբ իւրով, ընկալեալ լիցին պատարագք մեր 'ի վերայ սեղանոյ . քանզի յանմեղ հօրէ արդարեւ ստոյգ հովուին մատուցեալ լինիմք մեք 'ի վերայ սեղանոյ, որպէս և Առաքեալ ասէ . «Աղաչեմ զձեզ, եղբարք, պատրաստեցէք զանդամս ձեր պատարագ կենդանի սուրբ հաճոյն » : Եւ դարձեալ ասէ . «Զօրհանապազ համարեցաք մեք իբրև զխաչն 'ի սպանումսն » : Եւ յայսմիկ նմանեմք մեք խաչին : Եւ տես, զի նմանեցաւ Հաբէլ հովուին՝ արդարութեն Քրիստոսի և քահանայութեանն և մահուն իւրոյ :

Յակոբ նահապետ հարցն, հովիւ էր Խահակայ հօր իւրոյ, և հալածական եղև նա յեղբօրէն իւրմէ՝ որ երէցն էր քան զնա, և ապա ընկալաւ նա իւր խաչն

ասորի : Սոյնպէս և Քրիստոս եղև վարդապետ Հրէից՝ խաչինն առաջնոյ . և իբրև հալածեցաւ նա՝ ի Հերովդիայ արքայէ , եղև հովիւ հեթանոսաց ասորոց : Ի ժամանակի իբրև եղև Յակոբ հովիւ խաչինն Ղաթանու , առ որոշեաց Ղաթան սեփական խաչն Յակոբու , զի ամենայն ոչխար՝ որ գորշխարու և խայտապիսակ իցէ՝ այն՝ Յակոբու լինիցի , և խաչն համակ և միագոյնի՝ զայն Ղաթանու լինիցի : Կկարեաց Յակոբ զգաւազանսն ըստ բանին տեառն , և արկ առաջի խաչանցն . և նմանեցան ծնունդ խաչանցն՝ ի գոյն կերպարանացն նկարուն գաւազանացն : Եւ գրնացին խաչինքն զկնի արդար հովուին ընդ երկիրն օրհնեալ իարայէլացոցն , զոր ոչ էր տեսեալ նոցա : Մայրն հասարակ միագոյնն՝ որ ծնաւ զնկարէն գառնսն , սնան ի պեղծ երկիրն . սոյնպէս և մեք ծնաք ի հեթանոսութեանէ անտի , և եմք խայտախարիւք խայտապիսակք ի նշան սպիտակացեալս ի նմանութիւն խաչափայտին ըստ նշանաց գաւազանացն . և չեմք նմանեալ ամբարիշտ հարցն մերոց , զի եմք մեք ծնեալ ի նոցանէն . և ըստ նմանութե խաչանցն Յակոբու երթամք զկնի արդար հովուին ընդ երկիրն օրհնեալ , և ի ժառանգութի իարայէլի : Եւ հարքն մեր՝ որ ծնան զմեզ ի հեթանոսութեան , և նշանք ի գաւազանացն ոչ գտանին ի նոսա , կան մնան ի պեղծ երկիրն : Եւ զոր օրինակ Յակոբ ի հալածանսն այն իւր դարձոյց զօտար խաչինսն ընդ երկիրն իարայէլի , սոյնպէս և Քրիստոս իբրև հալածեցաւ ի Հրէից անտի՝ դարձոյց զհեթանոսս մարդիկ յիսկալատութի անդ իւր , և ի ժառանգութի իարայէլի յառաջինն : Եւ զոր օրինակ խաչինքն Յակոբու ոչ ինչ նմանին այնոցիկ խաչանցն՝ որ ծնան զնոսա , սոյնպէս և մեք ոչ ինչ եմք նման կռապաշտ հարցն մերոց . զի յափշտակեցաք առաք ի մեզ զսէրն գաւազանացն , և նմանողք եղեաք նոցա : Եւ յայսմիկ նմանեալ եմք մեք խաչին , և Քրիստոս հովուի : Այս նշանք են Քրիստոսի՝ որ նկարեցան ի Յակոբ հովուութեան և հալածանացն նորա . և զի դարձոյց զօտարոտի խաչինսն ընդ երկիրն իարայէլի ի նշանս գաւազանացն :

Յուսէփու՝ եղբարք իւր իրիցունք էին և հովիւք .

և առաքեաց զնա հայրն նորա՝ երթալ տեսանել զեղբարսն իւր հովիւս . և նախանձ մեծ կալան ընդ նմա եղբարք հովիւքն , փոխանակ զի սիրէր զնա հայրըն , և խորհեցան սպանել զնա : Եւ ըստ բանի Յուդայի վաճառեցաւ Յուսէփ ՚ի գինս արծաթոյ , և ետուն բերել զհանդերձ նորա հօրն , իբրու զի թէ գազանաբեկ լեալ իցէ : Եւ իբրև չոգաւ այս հալածականս վիրաւորեալս և վաճառեալս յերկիրն՝ ուր ոչ գիտէին զնա անդ , եղև կերակրիչ կենարար ամենայն բնակչաց աշխարհին : Եւ զի զնա տէր կացուցեալ էր արքայն եգիպտացոց ՚ի վերայ կենաց կենդանեաց , և կերակուր այլ ուրեք ոչ գտանէր , որ միանգամ ելին և հնազանդեցան ՚ի ներքոյ ձեռին Յովսէփայ՝ կացին : Եւ և եղբարք նորա իբրև եկին և երկիր պագին նմա , կերակրեաց զնոսա հացիւ : Սոյն պէս և Քրիստոս . եղբարք նորա էին իրիցունք հովիւք . առաքեաց զնա անձ հայր իւր տեսանել զհովիւսն և զխաչինս նոցա . և եղբարք նորա իսրայէլացիք խորհեցան մահ ՚ի վերայ նորա , զի նախանձ կալան ընդ նմա . և ըստ բանին Յուդայի վաճառեցաւ և սպանաւ , իբր ոչ եթէ մեռաւ յետ լինելոյ նորա վիրաւոր . և վաճառեալ՝ տէր արար զնա ՚ի վերայ կենաց կենդանեաց արքայն յաւիտեանցն . և ամենայն որ միանգամ հաստատի ՚ի նմա , կերակրէ զնա հացիւ : Եւ զոր օրինակ եղբարքն Յովսէփու իբրև պագին նմա երկիր , առաւել քան զամենայն մարդ կերակրեցան , սոյնպէս և իսրայէլացիք՝ զի նոքա իսկ են սպանողք վաճառականք և հալածիչք՝ յորժամ գան և հնազանդին Քրիստոսի , գտանեն ՚ի նմանէ զկեանս , և պատուեալ լինին : Եւ զոր օրինակ յայնմ ժամանակի եղև սով մեծ ընդ ամենայն երկիր , և ամենայն մարդ իւրաքանչիւր երթան ՚ի գնել իւրեանց կերակուր և կեալ , և իբրև չոքան որդիքն իսրայէլի և բերին իւրեանց կերակուր ՚ի Յովսէփայ՝ զսիրտս իւրեանց հաստատեցին հացիւն , այլ ոչ եթէ լցեալ յագեցան մինչև չոքան նոքա ՚ի քաղաքն՝ յորում տիրացեալ էր վիրաւորն և վաճառեալն , և ՚ի նմա ժողովեալ և հանդերձեալ էր զհամբարս կենաց : Սոյնպէս և յարդի ժամանակս սով մեծ է , զի

ամենեքեան քաղցեալ իցեմք բանիւն այ, և ամենեքին ունիմք մեք զուսումն վարդապետութե, և զսիրտս մեր միայն հաստատեմք մեք բանիւն տեառն մերոյ . և որչափ ճաշակեմք զնա, առաւել և սփափագեմք նովաւ . և յորժամ երթամք մեք առ Քրիստոս, զի նա ինքն է վիրաւոր և վաճառեալ, և բնակիմք ՚ի գաւառ կենաց՝ յորում Քրիստոսն իշխէ, ասպ յայնժամ լցեալ յագիմք մեք : Եւ զոր օրինակ չորքան որդիքն Յակոբու գնել իւրեանց կերակուրս, և կերակուր առին ճշմարիտ, և զարծաթն իւրեանց յիւրաքանչիւր բեռնիս իւրեանց՝ և ինչ ոչ ետուն, սոյն պէս և մեք՝ ճշմարիտ առնումք մեք կեանս ճրի, և ինչ ոչ տամք . այլ զկեանս առանց արծաթոյ առնումք մեք, որպէս և մարգարէն ասաց : Չոր օրինակ զՅովսէփ ոչ ճանաչէին եղբարքն ՚ի ժամանակին՝ զի եղև նա հազարապետ արքային, և եղև նա տէր և իշխան ՚ի վերայ կենաց, քանզի մեծացաւ բարձրացաւ նա յոյժ ՚ի ժամանակէ անտի յայնմանէ յորմէ հետէ սպանին և վաճառեցին զնա, նա և հաւատացին իսկ ոչ՝ եթէ կենդանի իցէ, սոյնպէս և Քրիստոս՝ յորժամ տեսանէն զնա սպանողք հալածիւք և վաճառականք նորա, ոչ ճանաչէն զնա վասն մեծութե նորա . նա և վասն զի ոչ իսկ հաւատան եթէ բնաւ իսկ կենդանի իցէ : Եւ յայսմ ամենայնի նմանեալ է Քրիստոս հրամատար իաշանց : Եւ հովուեաց և պահեաց Յովսէփ զկերպարանս հովուութեն Քրիստոսի և մահու և վաճառելոյ և կերակրելոյ նորա :

Մ. յ. և Գաւիթ հովիւ էր և կրտսեր եղբարց իւրոց, և հաճեցաւ ՚ի նմա անձ իբրև Շաւուղ արքայ յառաջ ոչ ճանաչէր զնա . այլ կոչեաց զնա Շաւուղ և մերձեցոյց առ ինքն, զի սպանցէ զԳողիադ հսկայ, զի մարտ պատերազմի եղեալ էր նորա ընդ որդիսն Խորայելի, և ոչ հանդարտէին գիմակալ լինել նորա : Մ. յ. իբրև ետես Գաւիթ զԳողիադ և սպան զնա, երանեցին դստերքն Խորայելի Գաւթայ և գովեցին զնա, և նախանձ կալաւ Սաւուղ ընդ Գաւթայ ՚ի հալածել զնա : Սոյնպէս և Քրիստոս նախ հովիւ եղև, զի վարդապետ իսկ էր : Իբրև յաղթաւ հարեալ լինէին որդիքն Խորայելի ՚ի գիւաց անտի և

'ի հարուածոց, և իբրև բժշկեաց զնոսա 'ի չարաչար հարուածոց անտի, և երևեցաւ զօրու[թի] նորա ժողովրդեանն՝ և գովեցին զնա, նախանձ կալաւ ընդ նմա շերովդէս 'ի հալածել զնա: Իբրև առաքեաց Շառուղ սպանանել զԴաւիթ, փախեաւ նա 'ի սպանանելոյ անտի անօրէն [Թագաւորին, որ նշանակեալ էր նա ինել [Թագաւոր փոքր ժամանակեան, և եղև ինքն [Թագաւոր Ճշմարիտ: Սոյնպէս և Քրիստոս ապրեցաւ 'ի մահուանէ 'ի սպանանելոյ անտի շերովդէս անօրէն [Թագաւորին, և եղև ինքն [Թագաւոր յաւիտենից յետ ապրելոյն անտի 'ի մահուանէ: Հաբէլ հովիւն առաջին նկարեցաւ 'ի սպանութեն Քրիստոսի, զի Ճշմարիտ սպանաւ. և Դաւիթ այլ միւս հովիւ նկարեցաւ 'ի յարու[թի] անդ Քրիստոսի 'ի մեռելոց, զի Ճշմարիտ ապրեցաւ 'ի սպանութենէ անտի, և եղև [Թագաւոր: Եւ յայտնի նմանեալ է եկեղեցի տեառն մերոյ խաչին, և ինքն նմանեալ է հովուի:

Այլ զոր օրինակ հովիւ՝ զի ինքն երթայ 'ի գլուխ խաչանցն յամենայն տեղիս 'ի դժուարինս և 'ի կակղոտս, 'ի լերինս և 'ի ծործորս, յանջրդիս և 'ի ճահիճս, և խաչինքն զկնի նորա երթան, սոյնպէս և Քրիստոս զամենայն ինչ զոր միանգամ ուսոյց մեզ, ինքն նախ արար զայն. և գնաց նովաւ առաջի մեր, զի մեք զկնի նորա երթիցուք: Զի ուսոյց մեզ՝ ասէ. «Երանի իցէ աղքատացդ հոգւով», ինքն իսկ աղքատացաւ առաջի մեր. որպէս և Առաքեալ ասէ 'ի [Թղթի] անդ կորն[թացոց] յերկրորդում. ասէ. «Ոչ գիտէք դուք զչնորհման տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. զի վասն ձեր աղքատացաւ մեծատունն 'ի մեծութենէ իւրմէ, զի դուք նորա աղքատութեամբն մեծասջիք»: Եւ ուսոյց մեզ տէր մեր, զի հայհոյեցաւ և սպանաւ վասն մեր. և զի ասաց մեզ, ասէ. «Երանի իցէ ձեզ յորժամ հայհոյեսցեն զձեզ, և ասասցեն բան չար զձէնջ», իբրու նախ նորա առնունն հայհոյեցաւ, իբրու նա բարերար էր ամենայն մարդոյ՝ որ մերձենայր առ նա: Եւ զի ուսոյց մեզ, [Թէ] յորժամ մեռանիմք՝ կեամք մեք, ինքն մեռաւ առաջի մեր, և յարեաւ 'ի մեռելոց: Եւ զի

խոստացաւ մեզ նստուցանել զմեզ ընդ աջմէ հօր իւրոյ անց, ինքն եւ յառաջագոյն քան զմեզ 'ի վերին արքայութիւնն անդր, և ամենայնիւ ինքն յառաջագոյն հորդեաց մեզ ճանապարհ, որպէս հովիւ զի երթայ առաջի խաչանց իւրոց :

Ի այց սակայն զայս գիտացուք, զի ամենայն խաչինք զհետ շաւղաց հովուին երթայ յամենայն տեղիս, և ոչխար որ մուրի 'ի խաչանց անտի և 'ի հետոց հովուին' և լինի նա գէշ և կերակուր գայլոց յափըշ տակողաց, և անյագ քաղցեալ գազանաց : Սոյնպէս և մեք ամենայն եկեղեցի' զի նա ինքն է խաչն, երթայ զհետ շաւղաց . և անձն' որ որոշի 'ի հօտէ խաչանց' զի նա ինքն է եկեղեցի, և 'ի հետոց անտի հովուին ֆրիստոսի մուրի, երթայ 'ի կորուստ 'ի սատակումն և 'ի տանջանս հրոյ, եւ ամենայն եկեղեցի երթանայ զհետ արդար հովուին, և ընդ նմա ժողովի 'ի գաւառն կենաց : Եւ յայսմիկ նմանեալ եմք մեք խաչին :

Եւ առաւել ևս քան զայս ամենայն նմանեցոյց տէր մեր կոյմամբն և սիրոյն մերով և յափշտակութեն' որ յափշտակին, և սիրուն միտք մեր առ նա, և յարիմք մեք 'ի նմա, նմանեցոյց զմեզ ընակութեաշխարհիս' հարսինն և փեսայի, այնոցիկ' որ պղծեն զնոսա օտարքն, և ասեն եթէ պիղծ են . և տէր մեր յայսմ' նշանակի առականաց զճանապարհ իւր . զի Յովհաննէս ասէ . “Այր հարսն է, նա է փեսայ” : Թէ և ոչ է գրեալ զայս օտարացն, սակայն յիւրեանց անտի' որ և նոցա իսկ գրեալ է յաւետարանին . և իբրև զմեզ ընթեռնուն, ասէ . այսպէս ասէ տէր մեր “Չէ ինչ ձեզ մարթ հրաման տալ պահելոյ մանկանց առաքաստի, որչափ ժամանակս փեսայն ընդ նոսա իցէ” : Եւ յայտ արար և եցոյց մեզ' եթէ նա ինքն է փեսայ, և մեք մանկունք երախանի և առաքաստի նորա եմք : Դարձեալ ասէ Առաքեալ 'ի թղթի անդ եփեսացոց . այսպէս ասէ . “Իւրաքանչիւր մարդ զկին իւր իբրև զանձն իւր սիրեացէ, որպէս և ֆրիստոս սիրեաց զեկեղեցի իւր . զի անդամք եմք մեք մարմնոյ նորա . սոյնպէս և դուք իւրաքանչիւր ոք 'ի ձէնք

զկին իւր իբրև զանձն իւր պարտի սիրել, որպէս և Քրիստոս սիրեաց զեկեղեցի իւր: Վասն այսորիկ թողցէ մարդ զՏայր իւր և զմայր իւր, և զՏեա երթիցէ զկնոջ իւրոյ. և եղիցին երկոքինն մի մարմին: Խորհուրդս այս մեծ է, այլ ես ասեմ՝ ՚ի Քրիստոս և յեկեղեցի անդր»:

Նա և յայսմիկ զգլուխ մարգարէութեն լցին գիրք մեր. զի գրեալ է յեսայեայ մարգարէէ, ասէ. «Որպէս ուրախ լինի փեսայ առ հարսին, այսպէս ուրախ լինի ՚ի քեզ անձ քո. և զոր օրինակ բնակեացէ երիտասարդ ընդ կուսի, այսպէս բնակեացեն որդիք քո ՚ի քեզ»: Եւ դարձեալ Դաւիթ ասէ. «Ընդ առ մենայն երկիր ել բարբառ նոցա, և մինչև ՚ի ծագս աշխարհի խօսք նոցա. յարևու եհար զխորան իւր, և ինքն ելանէ իբրև զփեսայ յառաջաստէ իւրմէ»: Եւ հանապազօր խօսին մարգարէք վասն ժողովրդեան եկեղեցոյ. յորժամ տայ զանձն իւր ան երկնչել ՚ի նմանէ, և սպաս ունել նմա իբրև փեսայի, և սպաս կնոջ առ առնն իւրում. և ընթեռնուն զբաժինս և զերկմտութիս, և երկմտեալ բաժանի ժողովուրդն որպէս կին մի՝ զի բաժանի և երկմտէ ՚ի յառնէ իւրմէ, և պոռնկի ընդ նովաւ:

Մտէ երեմիա մարգարէ վասն առաջին ժողովուրդեանն. «Ահա առաջիկ դատիմ ես զքեզ, փոխանակ զի ասես դու՝ բա, ասէ, ոչ է իմ մեղուցեալ. արդ զի մոլեգնիս դու ՚ի պատմել զճանապարհս քո, նա և յեգիպտացոց անտի ամօթ կրեցես դու ըստ ամօթոյն՝ որ կրեցեր դու յասորեստանեաց անտի: Նա և առ ՚ի նմանէն ևս ելցես դու ձեռն ՚ի գլուխ. զի բարկացաւ տէր ՚ի վերայ թիկանց ապաստանի քո, և մի յաջողեցիս դու նոքօք յասելն՝ եթէ թողցէ մարդ զկին իւր, և գնացէ կինն առ ՚ի նմանէն, և ինիցի այլում առն: Եւ եթէ դարձեալ միւսանգամ դառնայցէ նա առ նա, ահա պղծելով պղծեցի կինն այն. և դու շնացար պոռնկեցար ընդ հովիւս բազումս: Դարձ դու առ իս, ասէ տէր կամարար. համբարձ դու զաչս քո ՚ի վերայ շաղաց, և տես ո՞ր տեղի է՝ որ քո ոչ իցէ պղծեալ: Ի վերայ ճանապարհաց պատրաստեցեր զքեզ նոցա իբրև ազուաւ յանապատի,

և պղծեցեր զերկիր պոռնկու թիւ քով և չարու թիւ քով . և արգելաւ անձրև յերկնից , և ցոյ ոչ ցօղեաց . և անամօթ և լիրբ երես արարեր դու քեզ իբրև զկընօջ պոռնկի » : Եւ դարձեալ ասէ . « Արպէս ստէ կին մարդ ընկերի իւրում , այսպէս ստեցին ինձ որդիքն խարայելի » :

Վարձեալ ասէ Եղեկիէլ մարգարէ . « Եղեն պատգամք տեառն ՚ի վերայ իմ և ասէ . որդի մարդոյ էրթ յանդիմանեա դու զԵրուսաղէմ , և յուշ արա նմա զպղծութիւն իւր , և ասացես ցնա . այսպէս ասէ տէր կամարար ցերուսաղէմ . ոչ ազգատոհմն քո քանանացի էր , հայր քո ամուրհացի էր , և մայր քո քետացի , ծնունդ քո՝ յորում աւուր ծնան զքեզ՝ ընաւ զպորտ քո ուրուք ոչ է հատեալ , և ջուրք զքեզ ոչ էր ուրուք լուացեալ ՚ի փրկութի , և աղիւ զքեզ ոչ էր յաղեալ , և ՚ի խանձարուրս զքեզ ոչ էր պատեալ . քանզի ոչ անխայեաց ՚ի քեզ ակն իմ , և ոչ արարի ինչ ընդ քեզ ինչ մի ՚ի յայս ամենայնէ և զգուշանալ թէ գոյժ ինչ անցանիցէ ընդ քեզ . այլ ընկեցեալ դնէիր դու ընդ երեսս դաշտին վասն խտորնակ մտաց քոց , և խտացեալ սրտի քո : Յաւուրն յորում իսկ ծնան զքեզ , անցի ես առ քեւ , և տեսի ես զքեզ արեամբ թաթաւեալ , և ասացի ցքեզ՝ թէ կանկնեսցիր դու յարենէ քումմէ , և կեանք քո յարենէ կանկնեսցին . աճեսցիր բազմաջիր դու սրբուք : Իբրև զբոյս բանջարոյ ՚ի վայրի արարի զքեզ . և բազմացար և մեծացար , և եկիր մտեր դու ՚ի քաղաքս քաղաքաց : Ստինք անկեալ էին քո , և մազք արձակեալ , և դու էիր մերկացեալ և խայտառակեալ . եկի հասի ՚ի վերայ քո , և տեսի զքեզ զի հասեալ էր ժամանակ քո և ժամ քողաց քոց . տարածեցի զթևս իմ ՚ի վերայ քո և ծածկեցի զխայտառակուի քո , և երդուայ քեզ և յուխտ հաստատութե մտի ես ընդ քեզ , ասէ տէր կամարար : Եւ ածի զքեզ հարսն ինձ , և լուացի զքեզ ջուրք , և սրբեցի ՚ի քէն զարիւն զապաժոյժն քո , և սրբեցի և օծի զքեզ իւրով . զարդարեցի զքեզ ՚ի զարդս պէսպէսս , ազուցի զքեզ հիր և կարմիր , զարդարեցի զքեզ և ածի ընդ մէջ քո բէհէզ . և արկի զքեւ սնդուս , և զարդարեցի

զքեզ զարդու . եդի ապարանջանս 'ի ձեռս քո , և արկի քառամանեակ 'ի պարանոցի քում . եդի գինդս 'ի յականջի քում , և արկի զականջովք քովք գորշապահանգս , և եդի զպսակ պարծանաց 'ի վերայ գլխոյ քո . զարդարեցի զքեզ համակ յոսկի յարծաթ , և արարի զհանդերձս քո բեհեզս , և զզարդս քո սնդուս զառնաւուխտ և ճաճանաւուխտ : Հանդերձեցի զքեզ , և ետու զկերակուր քո նաչիհ և մեղու և ձէթ , կերար և փափկացար և լիացար . գեղեցկացար և գրգեցար 'ի գրգանս թագաւորութե . և ել անուռն գեղեցկութե քո ընդ ամենայն հեթա նոսս . քանզի շնորհս գեղոյ նստուցի 'ի վերայ վայելչութե երեսաց քոց . ասէ տէր կամարար : Եւ դու հպարտացար և գեղապանծ եղեր 'ի գեղ երեսաց քոց , շնացար պուռնկեցար 'ի հոյակապ անուռն քում , տարածեցեր սփռեցեր զպուռնկութիս քո յամենայն անցս ճանապարհաց նոցա , և առեր դու զհանդերձս զարդու քոյ , և արարեր կուռս կարկատունս , և պուռնրկեցար ընդ նոսս : Եւ այլ մի մտցես դու անդր , զի ոչ էին և ոչ իցեն : Եւ առեր դու զսպաս պարծանաց զոսկոյն և զարծաթոյն՝ որ տուեալ էր քեզ , և արարեր դու քեզ անտի պատկերս արուս մոլեկանս և պուռնկեցար ընդ նոսս : Եւ զարդու զհանդերձս գեղեցիկ զոր իմ քեզ տուեալ էր , այնուիկ զարդարեցեր դու զնոսս , զիւզս անուշունս և զխուռնկս հանդերձեալս նուիրեցեր նոցա . և զհացն իմ զնաչիհ զոր ետու քեզ , և զձէթ և զմեղրն ջամբեցեր դու նոցա . և եդիր զայս ամենայն առաջի երեսաց նոցա 'ի հոտ անուշից : Եւ առեր դու զորդիան քո և զգրս տերան քո զոր ինձ ծնար՝ զոհեցեր նոցա 'ի սատակու մրն . և իրր և փոքր ինչ համարեցար զպուռնկութիւն զայն , զէներ դու զորդիան իմ . այս իսկ մեծ եղև քան զամենայն պուռնկուիս և զպղծուիս քո : Եւ յիշեցեր դու զաւուրս տղայուե քո՝ 'ի ժամանակի զի էիր դու մերկ խայտառակեալ , թաթաւեալ զանկեալ յարիւն յապաժոյժ . և եղև վայ վայ 'ի վերայ վայի , ասէ տէր կամարար : Շինեցեր դու քեզ պուռնկոցս՝ տուն շուրթեց քոց , և արարեր դու քեզ բազինս յամենայն հրապարակս քո » : Դարձեալ ասէ . « Եւ այնպէս ոչ

եղեր դու, որպէս և կին մի պուռնիկ՝ որ ժողովէ զկապէնս իւր: Այլ եղեր դու որպէս կին մի՝ որ շնայ ընդ արամբ իւրով. զի առնու նա դանձս յառնէ իւրմէ, և տայ վարձս հոմանեաց իւրոց, և ամենայն պուռնիկ կանայք կապէնս առնուն անձանց իւրեանց, իսկ դու տայիր վարձս սիղեխաց քոց ։

Օ կնի այսր բարբառոց մարգարէիցն ստուգեցին գիրք մեր նորք՝ եթէ արդարեւ նմանեալ է եկեղեցի հարսին, և Քրիստոս փեսայի: Նա և Պաւղոս ասէ. «Կսուեցայ ես զքեզ առն միոջ իբրև զկոյս մի սուրբ տալ զձեզ Քրիստոսի ։ Եւ այսպէս նմանեալ է ճանապարհն մեր խօսման և զարդու հարսանեաց: Քանզի յորժամ խօսեցեալ լինի կին առն, հեռի է նա ՚ի նմանէ տեսանելով. և միջնորդքն առ իթքն որ իցեն՝ կան ՚ի միջի, և դան առ հարսն. և ՚ի նոցանէ լսէ նա վասն մեծութե փեսային, և վասն փառացն գեղոյ նորա, և վասն վայելչութե նորա: Եւ ՚ի լսելեաց անտի առ թացն կաթ է և սերմանի սէր փեսային ՚ի սիրտ կուսին, և գերեալ վարին միտք նորա ՚ի սէրն նորա առ նա: Եւ հայեցեալ ակն ունի նա թողուլ ըզմայր իւր՝ որ ծնաւն զնա, և զհայր իւր և զեղբարս իւր և զսովորու թի ընդանուէ նոցա, և հայեցեալ սպասէ ելանել ՚ի տանէ սննդեան իւրոյ՝ երթալ նմա յարիլ ՚ի յայր անդր. որ զի երեսօք չտեսեալ զնա նորա, բայց միայն անուն նորա՝ զի յիշատակեցաւ ՚ի վերայ նորա: Սոյնպէս և մեք. եղեն մեզ առ իթք առաքեալքն, և պատմեցին մեզ վասն մեծութեանցն Քրիստոսի, և վասն փառաց նորա, վասն մեծ վայելչութեան նորա, և հաւատացաք մեք նոցա. և հայեցեալ ակն ունիմք մեք թողուլ զաշխարհս զայս բնակութե մերոյ, և թողուլ զհարս մեր՝ որ ծնան զմեզ, և զմարս մեր՝ որ սնուցին զմեզ, զեղբարսն մեր և զսովորու թիւն ընդանուէ թե նոցա, և երթալ լինել յանդիման Քրիստոսի՝ որ երեսօք ոչ է տեսեալ մեր զնա, բայց միայն անուն նորա՝ զի յիշատակեցաւ ՚ի վերայ մեր. և վառեալ բորբոքի սէրն նորա ՚ի սիրտս մեր, և գերեալ վարիմք մեք սիրովն առ նա ։

Այլ զոր օրինակ փեսայ՝ զի առաքէ զփեսաւէրս, իբրու զգեցեալ իցեն զհանգերձ փառաց՝ երթալ

առնուլ զհարսն յեղբարց իւրոց և յազգատոհմէ նոցա, և զնոսին իսկ փեսաւէրսն համարի նա իւր եղբարս և քեռս, և յուսացեալ սպաստան լինի հարսըն ՚ի նոսա, սոյնպէս և առաքէ տէր զհրեշտակս երկնից փառօք՝ տանել յանդիման առնել զմեզ փեսային, և ՚ի նոսա յուսացեալ ապաստան լինիմք մեք: Եւ զոր օրինակ զգեցեալ լինին փեսաւէրք զհանդերձ զարդու, և նուազագոյն են փառօք իւրեանց քան զփեսայն իւրեանց, սոյնպէս առաքեալք և հրեշտակք զգեցեալ լինին զհանդերձ փառաց, սակայն կրտսերադոյն են փառօք իւրեանց նոքա քան զՔրիստոսին: Եւ զոր օրինակ փեսայն՝ զի նա ինքն է գլուխ ամենայն փեսաւիրաց և կոչնականաց և մանկանց առաջաստի, ասէ Առաքեալ վասն Քրիստոսի՝ [Թէ «Նա ինքն է գլուխ ամենայն իշխանութեց և պետուեց»]: Զոր օրինակ աշխատի և վաստակի ՚ի տան հօր իւրոյ կոյսն՝ առնել իւր հանդերձ ՚ի հայրենի տանէ անտի, զի հաճոյ լիցի նոքօք փեսային, սոյնպէս և մեք վաստակիմք և աշխատիմք ՚ի յայսմ՝ աշխարհի՝ յորում ծնեալս իցեմք՝ առնել պատրաստել մեզ գործս բարիս ՚ի յայսմ՝ աշխարհէ, զի և յեւլ մեր հաճոյ լինիցիմք նոքօք Քրիստոսի:

Եւ զոր օրինակ ոչ է օտար փեսայն կուսին՝ որ խօսեցեալ իցէ նմա, զի ՚ի միոջէ բնութենէ են նոքա, և միոյ անջատատեալ է զնոսա, և ըստ կամաց արարչին իւրեանց յարին առ միմեանս, սոյնպէս և մեք չեմք օտարք տեառն մերոյ. զի միոյն անջատատեալ է զմեզ, և ըստ կամաց արարչին մերոյ յարիմք մեք ՚ի Քրիստոս: Եւ զոր օրինակ կնոջ չէ մարթ փոխանակել զանկողինս առն իւրոյ ընդ առն այլում, ապա [Թէ ոչ շուն համարեալ լինի նա, սոյնպէս և մեք. փոխանակ սպասու անկողնոյ խնդրէ ՚ի մէնջ անձ երկրպագութի և գոհութիւն, որպէս և խնդրեաց յերուսաղէմէ: Եւ զոր օրինակ կին որչափ ժամանակս պատուով ունի նա զայր՝ որ անուանեցաւ ՚ի վերայ նորա՝ ցածութի զգաստութեան է նմա, ապա եթէ խռովի ՚ի միտս իւր կինն, և այր ամենայն իբրև զիւր այրն համարեալ լինի՝ կոչի նա այնուհետև շուն և պոռնիկ, իբր ոչ եթէ այլ գործ աւելի ինչ գործէ

նա առ որ պոռնկին, այլ որպէս զայր ընդունի զնոսս, սոյնպէս և մեք՝ որչափ ժամանակս ունիմք զահ և զերկեւղ, զերկրպագութիւնն և զպաշտօնն նորա, զի նշանակեցաւ անձութիւնն նորա ՚ի սկզբանէ ՚ի մեզ, և զգաստուք շրջիմք մեք. ապա եթէ խոտորիմք մեք յօտար ուսումն, և առնեմք մեք այլ աստուածս, լի նիմք մեք այնուհետեւ շունք և պոռնիկք: Եւ յայսմիկ առակեալ եմք մեք ՚ի հարսն, զի երթայ յարի առ փեսայ: Եւ որպէս հանդերձի և զարդարի հարսն զարդուք ոսկով, և նա ինքն մերկ պիտոյ է գլխովին ՚ի պէտս փեսային, և հանդերձք նորա ՚ի զարդ նորա հաճոյ առնեն զնա ՚ի զարդ փեսային առաջի նորա, և նա մերկ պիտոյ է նմա ՚ի պէտս նորա, և ՚ի կին անդր գլխովին ուրախ լինի նա, սոյնպէս և մեք. լինին գործք մեր բարիք և արդարութիւնք մեր հանդերձ իբրև զգեցեալ զզարդ, զի հաճոյ լիցուք նոքօք տեառն մերոյ: Եւ մեք իսկ գլխովին պիտոյ եմք Քրիստոսի, զի նա ինքն է փեսայ:

Եւ զոր օրինակ կին յորժամ զարդարի՝ ոչ երթայ հարցանէ նա զմի ՚ի յընկերաց իւրոց, եթէ գեղեցիկ իցէ նա՝ թէ ոչ. և ոչ հաւատայ նա զօր վասն զարդուն իւրոյ՝ եթէ վայելէ նմա, այլ առնու նա իւր հայելի և հայի նա յանձն իւր, և ուրախ լինի նա յանձն իւր ՚ի զարդու անդ իւրում. և գիտէ՝ եթէ հաճոյ իցէ նա անձին իւրում, ապա հաճոյ իցէ նա և փեսային՝ առ որ երթալոցն է նա: Եւ եթէ բիծ ինչ իցէ ՚ի գէմն երեսաց նորա, կամ գոյն ինչ աղտեղութե, կամ խորշ կարկամութե, ջնջէ պարզէ զնա. և ինքն զարդարէ զանձն իւր, որպէս զի հաճոյ իցէ նա փեսային: Սոյնպէս և մեք. զի ՚ի խօսման կամք Քրիստոսի փեսային, և ոչ ոք գիտէ եթէ գեղեցիկ իցեմք և եթէ տգեղք, եթէ ոչ առնումք մեք ՚ի ձեռն զգիրս սուրբս ՚ի նմանութի հայելոյ, և հայեցեալ քննեմք զանձինս մեր. և եթէ բարիօք իցեմք անձանց մերոց գործելովք մերովք, և նմանեալ իցեմք կենդանի պատուիրանացն՝ զի նոքա են հայելի, ապա և տեառն մերոյ իցեմք բարիօք: Եւ զոր օրինակ չէք հնար յաշխարհի, եթէ ոք հայեցեալ տեսանէ զերեսս իւր, և լինիցի յաջողեալ առաջի նորա տեսալ

նել նմա զգեղ և զտղեղուծիւն անձին իւրոյ, բայց միայն հայելեալ, սոյնպէս չիք որ յաշխարհի՝ որ կարէ տեսանել զպատկեր անձին իւրոյ՝ եթէ տղեղ իցեն գործք նորա և եթէ գեղեցիկ . այլ ամենայն մարդ յաչս անձին իւրոյ բարիօք թուի : Այլ յորժամ առնումք ՚ի ձեռն զհայելի գրոց սրբոց, ոչ որպէս միտքն մեր կարծիցեն եթէ բարիօք իցեմք՝ զարգարեմք զանձինս մեր, այլ որպէս ցուցանեն գիրք՝ մեր ՚ի նմանուի հայելոջ . զի Առաքեալ ասէ . «Մէք այժմիկ զփառսն տեսուն օրինակաւ իբրև ընդ հայելի տեսանեմք» . և ՚ի նմին պատկերի նմանեմք : Արչափ հայելմք մեք ՚ի գիրս, գոյ ՚ի նոսա զօրուծի գնել առաջի երեսաց մերոց զպատկերս մեր : Եւ եղիցին նաքա մեզ հայելի, և ուրախ լիցի նա ՚ի կարգս մեր բարիս . և ջնջեսցէ և բարձցէ նա ՚ի մէնջ զբիծս չարս, և զարատս աղտեղուծի . և յորժամ ճանաչեն միտք մեր եթէ բարիօք իցեմք անձանց մերոց, որպէս ցուցանէ մեզ հայելին գրոց մերոց, ապա ճանաչեմք մեք եթէ հաճոյ իցեմք տեսուն . և ուրախ լինի ՚ի մեզ, որպէս ուրախ լինի փեսայ առ հարսին . իբրև իւրք ոչ ինչ է պակաս :

Այլ որ աւիթքն միջնորդքն իցեն, նոքա պատմեն հարսինն վասն մեծութե փեսային, և վասն անուան նորա, և վասն վայելչութե և զօրութե նորա : Սոյնպէս և զհարսնն գովեն առաջի փեսային, և պատմեն նմա վասն բնութե գեղոյ կուսին զոր խօսեցան նմա, և վասն զգաստութե նորա, և վասն բարիօք կարգաց նորա : Եւ յորժամ երթայ յարի հարսն առ փեսայն և ուրախ լինի ՚ի նմա, տիրէ նա այնուհետև ստացուածոց նորա, և կցորդ լինի փառացն նորա : Իսկ որ աւիթքն միջնորդք իցեն, բազմեալ լինին յառազաստի անդ, և ուրախ լինին նոքա ընդ հարսինն և և ընդ փեսային . իբրու եգեալ իցէ ՚ի գլուխս նոցա պակաս փառաց, և ուրախ իցեն ՚ի հարսանիս անդ : Քանզի մինչ դեռ հեռագոյն էր հարսն ՚ի փեսայէ անտի, նոքա ուսուցին նմա զկամսն փեսային . իբրև ետես նա զփեսայն, ուրախ եղև ՚ի նմա, և ստու-

1 Յօրինակին ՚ի լուսանցան գեղջ :

գեալ Հաստատեցան բանք միջնորդացն . և գտեալ լինի նոցա պատիւ փառաց 'ի փեսայէ անտի : Սոյն պէս և մեք . եղեն մեզ առաքեալքն առ ի թք և մեր ձեցուցիչք , և պատմեցին մեզ վասն մեծութեան և պատուոյ փառաց տեառն մերոյ . և մատուցին նմա բանս բարութեան , և աղօթիւք իւրեանց մատուցին զհաշտութիս և զինդրուածս մեր առաջի բարձրելոյն , և զամենայն կամս տեառն մերոյ ցուցին մեզ . եթէ ուսանիմք մեք զգաստուի և զպարկեշտութի և զսրբ բուի և զամենայն կամս փեսային , յորժամ երթամք յարիմք 'ի նա՝ ուրախ լինի նա 'ի մեզ . և գտեալ լինին առաքելոցն 'ի նմանէն զպատիւ փառաց . զի նոքա խրատեցին զմեզ և ուսուցին մեզ զիրս փեսային , և մատուցին զմեզ նմա պատարագ ուրախութեան , և պատուեցան նոքա վասն մեր : Զի վկայէ ինքնին Պաւղոս և ասէ . « Ո՞ր վարձք իցեն մեր կամ ուրախութի , կամ պսակ պարծանաց , եթէ ոչ դուք առաջի տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի 'ի գալըստեան նորա » :

Քանզի վասն այսր ամենայնի ինքնին օրէնք վկայեն . զի գրեալ է 'ի դպրութե արարածոց . 'ի ժամանակի իբրև խօսէին զՔափկա Խաչակայ , կոչեաց Աբրահամ զժառայից երէց իւր . և նա ինքն էր հազարապետ տնտես նորա , և ասէ ցնա . « Բեր դիր դու զձեռն քո ընդ երանօք իմովք , և երդուիր ինձ 'ի տէր անձ՝ որոյ իւր են երկինք և երկիր , զի մի առցես դու կին որդոյ իմոյ 'ի դստերաց անտի քանանացոց , յորոց 'ի միջի բնակեալ եմ ես այժմիկ . այլ երթ դու յաշխարհ իմում և 'ի ժառանգութե իմում , և անտի առցես դու կին որդոյ իմոյ Սահակայ » : Հանգիստն այ յերկրի անդ քանանացոց բնակեալ էր , և բնակիչք աշխարհիս չարք և անօրէնք էին . վասն այսորիկ ետ երդումն Աբրահամ ծառայից իրիցուն և ասէ . « Մի՛ առնուր դու կին որդոյ իմոյ յաշխարհէ աստի յայսմանէ » : Այլ քանզի Սահակ օրհնեաց զանձ , զի եղիցին տէր երկրին այնորիկ , պատուիւրեաց Աբրահամ զի մի առցէ Սահակայ կին 'ի չար մարդկանէ , զի ժառանգեսցէ կին չար և ծնունդ նորա զերկիր բարութե . այլ այն՝ որ արժանի իցէ ,

եկեսցէ 'ի հեռաւոր աշխարհէ, և 'ի պեղծ երկրէ, զի լինիցի նա կին որդոյն՝ որ յաւետեաց անտի ծնեալ էր, և թագաւորեսցէ նա 'ի վերայ երկրին բարուէ: Սոյնպէս բնակեալ էր հանգիստն տեառն այ 'ի մէջ տանն Իսրայելի, և ոչ եղէն նորա արժանի յարել և մերձանալ առ Քրիստոս վասն չարութիւն իւրեանց: Այլ առաքեցաւ բանն տեառն մերոյ 'ի ձեռն առաքելոց իւրոց, զի հաւանեցուցեն և ածցեն ժողովուրդ, այս՝ որ 'ի հեթանոսաց 'ի պեղծ երկրէ և 'ի նմանութի կնոջ է՝ եկեսցէ յարեսցի առ Քրիստոս, որ ծնեալ է յաւետեաց անտի. և թագաւորեսցէ նա 'ի վերայ ժառանգութեան կենաց:

Ասէ ծառայից երէցն ցտէր իւր. «Տէր, զի եթէ ոչ կամիցի կինն գալ ընդ իս, դարձուցանելով դարձուցանեմ զորդի քո անդր», և Ասէ Աբրահամ ցծառայն իւր. «Եթէ ոչ կամիցի կինն գալ զկնի քո, քաւեալ լիջիր դու յերգմանէ աստի յայսմանէ. բայց միայն զորդի իմ մի տարցիս դու անդր», և Ջի եթէ ոչ եկեսցէ ծառայից երէցն 'ի հաւանեցուցանել զկին յերկրէ հեռաստանէ, պատիժ պատուհասից պարտի տեառն իւրոյ: Ապա եթէ եկեսցէ նա, և կինն ոչ կամիցի, կինն տնանկանայ աղքատանայ 'ի ժառանգութեան տի յոր կոչեցաւ, և ծառայն ապրեալ լինի 'ի պատժէ պատուհասից: Սոյնպէս և ժողովուրդս մեր 'ի հեթանոսաց է, զի կոչեցաւ սա երթալ ժառանգել զժառանգութի՛ն՝ զոր երբէք ոչ իցէ սորա տեսեալ. եթէ հաւանիմք երթալ զկնի առաքելոց առ թացն մերոց, մերձենամք մեք և յարիմք առ ծնունդն աւետեաց և առ փեսայ օրհնեալ, և ժառանգեմք մեք զարքայութիւն՝ որ երբէք ոչ իցէ տեսեալ մեր. և առաքեալք հաւանեցուցիչքն մեր առնուն զփառս և զպատիւ: Ապա եթէ վեհերիցեն զանգիտիցեն և ոչ եկեսցեն քարոզել և կոչել զմեզ, պատիժս պատուհասից պարտին նորա. որպէս և Առաքեալ ասէ. «Ղայ է ինձ, եթէ ոչ աւետարանեցիցից», և Ապա եթէ կոչեսցեն զմեզ, և մեք ոչ երթայցեմք, նորա ապրեալ լինին 'ի պատժէ պատուհասից, և մեք աղքատացեալ և կարօտեալ լինիմք 'ի ժառանգութեան տի յոր կոչեցեալն էաք. և Քրիստոս ոչ գայ յարի

առ մեզ և բնակէ ընդ մեզ, որպէս և առ հրաման
ծառայն յԱբրահամէ . ասէ “Մի դարձուցանիցես
դու զորդին իմ անդր ,” :

Օ ի մինչ դեռ երթայր ծառայն 'ի ճանապարհի ,
և աղաչեաց նա զսօժ և խնդրեաց աղօթիւք , զի սի-
րով և յօժարութիւն ծանիցէ կինն վասն որոյ երթալն
էր , իբրու յառաջ քան զժամանակն խոստացեալ
էր լուրջ երեսօք կալ առաջի նորա , և տալ պատաս-
խանի ժրութեամբ , զի այսպէս ասէր . “Ով տէր ան-
տեառն իմում Աբրահամն , եթէ յաջողեսցես ա-
ռաջի իմ զճանապարհս զայս այսօր , եղիցի ինձ՝ յոր-
ժամ տեսից ես զկոյս մի 'ի վերայ ջրհորոյս այսօրիկ ,
և ասացից նմա՝ եթէ տուր ինձ սակաւ մի ջուր ըն-
այել , և ասացէցիս՝ եթէ դու արբ , և ուղտուցդ
տուր զի արբցեն , այս իցէ կին զոր պատրաստեալ
իցէ տեառնայ ծառայի իւրում Սահակայ ,” : Սոյնպէս
և մեք իբրև ընտրեալ էաք յառաջ քան զլինել աչ-
խարհի , ոչք լսէին առաքելոցն սիրով և յօժարու-
թեամբ , լրջմտութեամբ և սնտութիւն կալ առաջի
աւետարանչաց մերոց , յայնժամ մատուցեալ լինիմք
մեք առ փեսայն փառաւորեալ :

Այն իբրև եկն ծառայից երէցն , և եգիտ անդ
կոյս մի հեզ զգաստ , և սափոր ջրաւորոց յուս իւ-
րում , և ասէցնա . տուր ինձ ջուր այտի ընբել : Եւ
նա փութացաւ վաղվաղակի իջոյց զսափորն , խոնար-
հեցոյց 'ի բազուկս իւր և ասէ . և դու արբ և ուղտդ
քո : Եւ իբրև արբ ինքն և ետ ուղտուցն , ասէցնա ոյր
դուստր ես դու . և ասէցնա , դուստր Բաթուէլի եմ
ես որդոյ Նաբոլրայ , զոր ծնաւ նմա Մեղքեա : Ասէ-
ցնա . է՞ 'ի տան քում տեղի մեզ իջլանաց : Եւ ասէ-
ցնա . կերակուր գրաստու շատ է 'ի տան մերում , և
տեղի իջլանաց ընդարձակ : Եւ առ ծառայն ապա-
րանջանս , արկ 'ի ձեռս աղջկանն , և գինտս յականջս
նորա , և անդէն 'ի վերայ աղբերն ջուրց : Սոյնպէս և
մեք յաղբիւրէ անտի մկրտութեն ժամանակիմք մեք
ընդ առաքելալմն ընդ առիթսն մեր . և 'ի մկրտու-
թենէ անտի ընդունիմք մեք զզարդ գործոց բարեաց
'ի նմանութիւն ոսկոյ և ականց պատուականաց : Եւ
այս յայտ է մեզ , եթէ ծառայից երէցն՝ որ հազա-

րապետն էր Արրահամու՝ ոչ եթէ կերակրել՝ և զի ընկալցի զնա՝ եկն առ Բաթուէլ հայր Բաիկայի և առ Ղաբան եղբայր նորա, այլ զի առցէ նա զաղջիկն և տարցի ՚ի Ժառանգութի բարութէ: Այլ հարկ էր իրացս և պիտոյ էր նախ ընդունել զնա, և գրաստ նորա ՚ի տան անդր յորում հարսինն սնեալ էր, և ապա հանեալ զնա անտի՝ տանել ՚ի մեծ և ՚ի պատուաւոր Ժառանգութի: Սոյնպէս և ՚ի Ժամանակի իբրև առաքեաց տէր մեր զերկոտասանսն առաքեալ աւետարանել ամենայն մարդոյ զկեանսն յաւիտենից, և կոչել ժողովուրդ յերկրէ ընդ երկինս, հրաման ետ նոցա և նա:

Այլ այն՝ զի ասէ տէր մեր. «Որ կամի լինել իմ աշակերտ, զի եթէ ոչ մեկնի նա յամենայն ընչից իւրոց, ոչ կարէ նա իմ աշակերտ լինել», սակայն և զայն յառաջին մարդարէից անտի ուսոյց, զի եղիցին նոցա աշակերտք: Եւ ուսան զզնացս նոցա և ըզհետէ զթիստութի զգաստութի նոցա, և զխորհուրդս նոցա զաղբատութի և զմիանձնութի՝ որ յիմաստութի անդ էր վարդապետաց իւրեանց: Իբրև խորհուրդ օրինակ փրկչին մերոյ աւետարանեցաւ նոցա, և եկն ինքն և կատարեաց զխորհուրդս և զկերպարանս նոցա որ վասն նորա էր. և ստուգեցան և կնքեցան բանք նոցա որ վասն նորա էին՝ լսողաց նոցա և Վստ և ինքն փրկչին մեր ոչ ՚ի մտաց ինչ իւրոց ուսոյց, այլ ըստ կամաց հօր իւրոյ ուսոյց նա. որպէս և ասէ. «Ոչ եթէ ՚ի կամաց անձին իւրոյ խօսի որդի, այլ որ ինչ տեսանէ և լսէ ՚ի հօրէ իւրմէ, զայն խօսի»: Վասն այսորիկ մի ղք կարծեսցէ եթէ յանձնէ իւրմէ ինչ խօսեցաւ տէր մեր: Զի զնամնութի և զխորհուրդս՝ որ վասն նորա էին, և զպատկերս կերպարանաց գործոցն նորա՝ որով իւրիք և գործէին մարդարէք իւրաբանչիւր զոր ինչ վասն նորա էր, եկն ինքն կատարեաց և կնքեաց զնոսա լսողացն իւրեանց:

Արդ երկիցուք մեք ՚ի բուռն և ՚ի սաստիկ հօրէ անտի նորա, որպէս և գիրք ասեն. «Ահ մեծ է անկանել ՚ի ձեռս ւյ կենդանոյ», զի նա ինքնին գործէ որդով իւրով զամենայն զոր կամի: Վասն այսորիկ զոր օրինակ ինքն փրկչին մեր և մարդարէքն և

առաքեալք նորա մեկնեալ էին յաշխարհէ աստի
 անձպաշտութեն իւրեանց և զգաստութեն իւրեանց
 և հոգեւոր գնացիւք իւրեանց և բնակուք իւրեանց ,
 և ուտելով և ընպելով իւրեանց և փառաւորեալ
 բանիւք իւրեանց , սոյնպէս և մեք եղիցուք նմանողք
 վարդապետին մերոյ և ընկերաց մերոյ առաջին աշա-
 կերտացն նորա . զի եղիցին մեկնեալ անձինք մեր յաշ-
 խարհէ աստի անձպաշտութե և զգաստութե , և բնա-
 կութե աշխարհիս , և ուտելով և ընպելով , և հոգեւոր
 գնացիւք . և 'ի բանս և 'ի խօսս աշխարհիս մի խառ-
 նակիցիք . զի եթէ գնացիւք մերովք և բնակուքս
 և ուտելով և ընպելով և բանիւք մերովք ոչ լի-
 նիմք մեկնեալ և ոչ լինիմք որոշեալ 'ի մարդկանէ
 աստի , եթէ այս ուրեմն այսպէս իցէ , ապա ընդ
 հողմս ¹ ուրեմն և ընդ քարինս եկն խօսեցաւ տէր
 մեր զփառաւորեալ պատուիրանսն 'ի հօրէ իւրմէ , և
 ոչ առ մեզ 'ի գլխովին առաքեցաւ : Ամ թերես զա-
 թու մեծութե իւրոյ զահագին զսաստիկ՝ յորժամ
 ուղղէ հայր նորա ըստ կամաց իւրոց , զհողմս և զքա-
 ըինս դատի , և ոչ զմեզ 'ի գլխովին դատի :

Այկեսցուք այսուհետե և արասցուք զորինչ յանձն
 արար մեզ փրկիչն 'ի կամացն հօր իւրոյ . զի անձ հուր
 կիզելոյ է , որպէս և գիրք ասեն : Եթէ որ մերձեցու-
 ցանէ զանձն իւր առ անուն աշակերտութե , և ոչ է
 արժանի նմա , հայեցի նա ընդ Գեեզի աշակերտն
 Եղիշայի . զի մերձեցաւ նա անուամբ , և արդեամբք ոչ
 կատարեաց : Զի եթող նա զերկնաւոր ստացուածն ,
 և ցանկացաւ նա երկրաւոր ստացուածոց . վասն
 այսորիկ անարգեցաւ , և զգեցաւ զբորոտութիւն :
 Եւ դարձեալ հայեցի ընդ Յուդա , զի մի էր 'ի թը-
 ւոյ երկոտասանիցն առաքելոց փրկչին մերոյ . զի և
 նա ցանկացաւ ընչից աշխարհիս , և անարգեցաւ նա ,
 և ջնջեցաւ անուն նորա 'ի թուոյ անտիկենաց :

Արդ երկիցուք մեք յաշխարհէ աստի յայսմանէ
 և յընչից իւրոց , զի մի և մեք լինիցիմք անարգեալ
 և անկեալ յաշտիճանէ աստի , յորում մեքս կամք :
 որպէս և նորա իսկ անարգեցան : Զի ընդդէմ դառ-

¹ Յօրինակին 'ի լուսանցսն ընդ հողս . որպէս և 'ի ստորև զհողս :

նալ և հակառակել ընդդէմ աշակերտութե , այս է նախանձ և ագահութի և ամենայն ցանկուածիւնք աշխարհիս : Եւ սորա իսկ զիմաստունս և զհսկայս զհզօրս կործանեցին , և զբազումս հանէ յարքայութենէ յաւուրն յայնմիկ . զի զէն են նորա սատանի , զի նորք մարտնչի նա ընդ մեզ . վասն այսորիկ կողոպտեաց հան տէր մեր զզէն նորա և ետ մեզ , յասել անդ իւրում ցմեզ . « Որ իմ պաշտօնեայ իցե , զկնի իմ եկեացե , » : Վասն այսորիկ երթամք մեք ըզկնի նորա , և նմանողք լինիմք մեք գնացից նորա , և զգէնումք մեք զնոսա իբրև զզէն . քանզի գիտե փրկիչն մեր զխորամանկութի կեղծաւորութե սատանայի , զի խուովէ և պղտորէ զմարդս հաւատացեալս . զի զումանս պատրանօք պատրէ նա ընչիւք և ստացուածովք և այլ բազում իրօք , որպէս զի կործանեացէ զնա . և է զի տեսանէ նա զոր զի զգեցեալ է զէն , և մարտնչի ընդ նմա , և գրոյ մտաց , զի լուծցե զուխտաւորութի և կործանեացէ զնա . և է զի մի ՚ի թուոց անտի ուսմանց ընկենու զնա : Վասն այսորիկ գթացաւ ՚ի մեզ տէր մեր յասել իւրում՝ զի պահեսցուք զպատուիրանս նորա , և եկեացէ հասցէ ՚ի մեզ շնորհք օղորմութե նորա՝ ապրեցուցանել զմեզ ՚ի չարէ անտի . զի ՚ի պահել պատուիրանացն նորա ապրիմք մեք ՚ի սատանայէ՝ որ մարտնչին ընդ մեզ պէսպէս կերպարանօք . և գրգեայ ՚ի վերայ մեր Հոգին սուրբ , որպէս և ՚ի վերայ մարգարեիցն :

Ըրդ նմանեսցուք վարդապետին մերոյ և մարգարեիցն և առաքելոցն , որ շինեցաք ՚ի վերայ նոցա . որք զգեցան զզէն տեառն իւրեանց , և յաղթեցին սատանի : Նա և Պաւղոս երանելի ասէ . « Վամիմ էս , եղբարք , զի ինձ նմանող եղիջիք » . յայնմիկ՝ զի ասէ . ոսկոյ և արծաթոյ էս ոչ ցանկացայ , և ոչ հանգերձից փափկութե . այլ սիրեցի էս ձեռօք իմովք վաստակել և կերակրել , և տալ ևս տկարին կարօտելոյ . զի և նա եցոյց եթէ որով գնացիւք չրջեսցուք : Եւ զոր օրինակ առաքեալքն դարձեալ որ միանգամ ինչք էին նոցա՝ զայն ՚ի մէջ անդրբերէին , և ոչ որ էր ՚ի նոսա աղքատ . զի ամենեքին հաւասարք էին բնակութի և սիրովն իւրեանց : Այգա եթէ Պաւ-

զոսի մեք ոչ լսեմք, և փրկչին մերոյ մեք ոչ անսամք, մարդարէիցն և առաքելոցն նմանողք մեք ոչ լինիմք : Մի՛ արասցուք այսուհետև զբանս գրոց սրբոց ընդ ոտս վասն տկարութե մերոյ . զի բանք ւնյ այնն այո է, և ոչն ոչ . որպէս և Պաւղոս ասէ . «Վեհաւանի է բանն ւնյ . և առաւել հատու է քան զամեն սուր երկսայրի՝ հատանել անցանել հասանել մինչև յորոշումն ոգւոց և մարմնոց, մինչև յօգս և ՚ի խոտուցրս . և դատաւոր է նա մտաց և խորհրդոց սրտի . և չիք ինչ արարած՝ որ թագչի ՚ի նմանէն, այլ ամենայն ինչ յայտնի է առաջի նորա . զի մերկապարանոցք կալ լոց եմք առաջի երեսաց նորա իւրաքանչիւր ՚ի մէնջ՝ տալ նմա պատասխանի » : Զայս օրինակ աշակերտութե զոր ասաց տէր մեր, վասն կատարմանն ասաց . զի որ կամի կատարեալ լինել, այսմ նմանեցի :

Եւ այն՝ զի ասէ Պաւղոս . «Իբրև տղայոց ՚ի Քրիստոս կաթն ջամբեցուցի ձեզ, և ոչ ետու ձեզ հաստատուն կերակուր, զի մինչև ցայժմ դեռ մարմնով էք . նա և կարէիք ոչ ընդունել մինչ դեռ մարմնով էք » . և դարձեալ ասէ . «Վատարելոցն է հաստատուն կերակուր, այնոցիկ՝ որոց ճաշակելիքն կիրթեն՝ որոշել զչար և զբարի » : Եւ արդարեւ այսպէս զայս, զի ասէ, «Իբրև տղայոց ՚ի Քրիստոս կաթն ջամբեցի ձեզ», զի զոր օրինակ տղայն նախ կաթն դիէ, և նովաւ մնանի և սակաւ սակաւ զօրանայ ՚ի մտունդ ճաշակաց կերակրոյն, և սկսանի որոշել զբարի և զչար և զքաղցր ՚ի դառնէ, և ապա մատչի նա ուտել զկերակուր հացի, և զամենայն ինչ իբրև զայր, և մոռանայ զտղայութի իւր զկաթինն զոր դիեցաւ ՚ի փոքրիութե իւրում վասն զօրութե բռնութեան իւրոյ, և կերակրոց զի կատարեցաւ ՚ի չափ բնութե իւրոյ զոր հաստատեաց ՚ի նման ւնճ, սոյնպէս և մեք ՚ի նմանութի կաթին ուտանիմք մեք զգիրս զառաջինս, և նոքօք սնանիմք, և առ սակաւ սակաւ զօրաւ նան ՚ի մեզ հաւատքն մեր և պաշտօն տեառն մերոյ . և ապա սկսանիմք մեք ՚ի միտ առնուլ, որոշել զբարի և զչար, և զքաղցր ՚ի դառնէ : Յորժամ հաստատեալ լինին հաւատքն մեր ՚ի սաստկութե իւրեանց, և ապա յակամայ կամս մեր ընկենուն զմեզ

միտք մեր 'ի կատարումն ճշմարտութե աւետարանին , զի նա ինքն է հաստատուն կերակուր . որպէս և Առաքեալ ասէ . «կատարելոցն է , ասէ , հաստատուն կերակուր » : Վասն այսորիկ իսկ ասաց Առաքեալ . «Իբրև տղայոց 'ի Քրիստոս կաթն ջամբեցի ձեզ » : Քանզի զառաջինն իբրև զկաթն արբաք մեք զուսումն վարդապետութե . և յորժամ կատարիմք և հաստատիմք 'ի նմա , յայնժամ մատուցեալ մերձենամք մեք առ պատուիրանս աւետարանին . և նա ինքն է կատարումն հասակի կատարելոց և հաստատուն կերակրոյ :

Եւ այն զի ասէ դարձեալ տէր մեր . «Ջանասջիր մտանել ընդ դուռն նեղ» : Եւ զսոյն ինքն տեսանեմք՝ եթէ այս այսպէս իցէ՝ դուռն արքայութեան : Որ ցանկացեալ կամի զինուորել , և գրել զինքն 'ի թիւս համարոյ զինուորաց աստէն յերկրի , նախ զայս դնէ 'ի մտի իւրում՝ ելանել 'ի տանէ իւրմէ և յազգատոհմէ իւրմէ , հեռանալ նմա յայլ գաւառս , և անկանել նմա 'ի մարտ պատերազմի մահուան : Իբրև զինուոր՝ զի նախ ուսանի զտել և ջինջ ունել զգէն իւր , և ուսանի զիրս պատերազմի յորժամ միայն առանձինն իցէ . մինչ չև իցէ հասեալ ժամանակ պատերազմի , անկանի 'ի մէջ պատերազմողական արանց վառելոց . և ոչ այլ ինչ տեսանէ նա անդ , բայց միայն զփայլուն զինու , և զշողալ սուսերի , և զահատակուի հեծելոց , և զհասհիւն աղեղանց . և ոչ այլ ինչ լէ նա անդ , բայց միայն զձայն տաւղի բախելոյ , և զհարկանել փողոց , և զստիպել սրնդի , զահ սրոյ , և զքաջալերել փողոց : Ոմն առաջի արիւն անցուցանէ , և ոմն իբրև լէ զձայն ահեղ բարբառոյն՝ անկեալ պարտասեալ ցամաքի յերկեզէ իւրմէ . և ոմն քաջալերեալ զօրանայ , և քաջալերին 'ի նմանէն և նիզակակիցք ընկերք իւր . և ոմն ամբառնայ զաչս իւր և տեսանէ՝ զի սուր առաջի նորա և սուր զինի , և ասէ 'ի մտի իւրում . եթէ վատթարեալ տկարանամ յայս մարտ պատերազմի , առաջուստ իմ սուր սպանանիցէ զիս . և եթէ զթիկունս դարձուցանիցեմ , զկարթս հարկանիցեն ոյք իմք իցեն . այլ մեռայց առնաբար . և համբառնայ զաչս իւր յերկինս , և կար-

դայ ան աղօթիւք , և զանձն իւր 'ի մարտ պատերազմի տայ առնաբար : Այս է զոր ասաց փրկիչ կենարարն մեր . ասէ . որ մերձենայ առ իս , առ հուր մերձենայ . և որ հեռի է յինէն , հեռի է 'ի կենաց : Սոյնպէս և մեք՝ որ ցանկացաք երկնաւոր դրանն արքայութեն , և գրեալ իցեմք 'ի թիւս կենաց ընդ զինուորս՝ ընդ մարդարէս , ընդ առաքեալս , նախ ուսանիցիմք մեք զիրս պատերազմի՝ զպատուիրանս և զօրէնս տեառն մերոյ . և կրթիմք նոքօք հանապազօր , և զտիմք իբրև զէն , և հաստատիմք 'ի սիրտս մեր , և ապա զգենուով զնոսա իբրև զզէն քաջ . և կարող լինիմք այնուհետև դիմակաց լինել մարտին պատերազմի յորժամ զգեցեալ իցեմք մեք զնոսա :

Ապա թէ ոչ զգենուով զայն զէն , յորժամ լինի պատերազմ կամ հալածանք , կամ այլ ինչ հակառակութի յառնիցէ 'ի վերայ մեր , զի մարտ պատերազմի մերոյ հանապազօր է , և զէնս հաւատոց զոր ունիցիմք , և յորժամ մերձենայ սատանայ առ մի ոք 'ի մէնջ՝ առնել ընդ նմա մարտ պատերազմի , ոմն ուրանայ առ երկեղի , և ոչ ունի նա զէն հաւատոց . և ոմն լսէ զձայն փողոյն , զի ստիպէ , և քաջալերեալ զօրանայ դիմակաց լինել նմա . և ոմն 'ի քուն կայ , և չէ արթուն . և ոմն ունի զուխտ այ , և չէ նմա հաստատուն , զի համարի նա զօտարուսմունս ունայնացեալս պաշտօնեայս այ : Եւ ամենիբեան սոքա 'ի թիւ համարոյ զինուորաց գրեալ լինին 'ի կոչումն աւետարանի և յաղթահարեցան 'ի սատանայէ : Սոյնպէս և Առաքեալ ասաց . ասէ . «Ոչ է մեզ մարտ պատերազմի ընդ մարմին և ընդ արիւն , այլ ընդ իշխանութիւնս , և ընդ աշխարհակալ աշխարհիս խաւարիս այսորիկ՝ որ 'ի ներքոյ երկնից , և ընդ այսս մռլորութեան » :

Այլ զոր օրինակ զինուոր որ զինուորի , փոքրիկութենէ 'ի մեծութի աւագութե հասանէ վասն մարտից պատերազմաց իւրոց , և վաստակոց քաջութեց իւրոց , և վասն յօժարութե իւրոյ , զի հպատակութե կայ նա առաջի թագաւորի . և առնու 'ի նմանէ զպարգևս մեծամեծս , զփառս և զպատիւս և զմեծութիւս . և բարձրացեալ վերանայ նա յաշտիճանի

իւրում, և կայ անդրէն 'ի դրան արքունի, և զրգեալ փափկանայ նա 'ի տան մեծութե, սոյնպէս և մեք կոչիմք փոքրութե, և հասանեմք 'ի մեծութի վասն մարտից վաստակոց մերոց, և պատերազմաց քաջութեց մերոց, և հպատակութե մերոց. և կամք մեք առաջի երկնաւոր արքային, և առնումք 'ի նմանէն պարգևս մեծամեծս զիառս և զպատիւ և զմեծութի, և վերացեալ բարձրանամք մեք աշտիճանօք ընդ մարգարէս և ընդ առաքեալս. և մեծանամք և բարձրանամք, և կամք առաջի երկնաւոր արքային, և զրգեալ փափկանամք 'ի տան մեծութե յերկնաւորս :

Եւ այն դարձեալ զի ասաց տէր մեր. ասէ. «Նմանեալ է արքայութին երկնից առն վաճառականի, զի ինդրէ նա զմարգարիտս պատուական. և եգիտ նա մարգարիտ մի պատուական և ծանրագին. չոգաւ վաճառեաց նա զամենայն ինչս իւր, և առ զնա գնոյ » : Եւ զայս դարձեալ կատարեալ աշակերտութե ասաց. զի նա ինքն է մարգարիտ, և մեք վաճառականք՝ ոյք գտաք զնա : Եւ զոր օրինակ մարգարիտ պատուական զի ուրախ առնէ զսիրտ, և բարձրացուցանէ զմիտս և զոգի և զանձն այնորիկ՝ որ ունի զնա, և վայելուչ և գեղեցիկ առնէ զնա, և բարձրացեալ 'ի միտս իւր, սոյնպէս և մեք. եթէ ստանամք զմարգարիտս տեառն մերոյ, այս ինքն էն պատուիրանքն, ուրախ լինի և ցնծայ անձն նորա և ոգի, և զուարճացեալ լինի սիրտ նորա 'ի ներքոյ, և գեղեցկացեալ վայելուչ լինիմք յանձինս մեր մարգարտոյն մերով՝ որ 'ի ներքուստ է քան զմեզ : Եւ զոր օրինակ զմարգարիտ պատուական և ծանրագին ոչ զնեն զեղծ վայրապար 'ի տան գանձու արքայութե, այլ կապեալ ծրարեալ բազում կնքովք՝ և զնեն զնա 'ի պահեստի մեծաւ զգուշութե, սոյնպէս և մեր մարգարիտս ծրարեալ պնդեալ և կնքեալ պէսպէս կնքովք, և եգեալ 'ի սիրտս մեր 'ի պահեստ մեծաւ զգուշութեամք. և կայ պահի 'ի սիրտս և յանձինս և յոգիս անծպաշտութի տեառն մերոյ :

Եւ այն դարձեալ զի ասէ տէր մեր . «Նմանեալ է արքայու թին երկնից մարդոյ , որ եգիտ գանձ յազարակի . և 'ի ինդուէ իւրմէ չոգաւ վաճառեաց , և զնեաց զնա » : Եւ զայս դարձեալ վասն կատարեալ աշակերտուէն ասաց . զի նա ինքն է գանձ՝ զոր կարգեաց զնա մեզ հայր նորա : Այլ զոր օրինակ գանձ իբրև գտանեմք , և ոչ եթէ յայնմ ժամու գանձեցաւ նա՝ յորում եգիտն զնա , այլ գանձեալ իսկ էր մինչ կանխաւ և ըստ կամաց անց եգիտ զնա այն՝ որ եգիտն : Վասն այսորիկ գանձն փրկիչն մեր է , և ոչ եթէ արդէն ինչ գտաք մեք զնա , որպէս և մարկիոնացիքն ասեն . այլ գանձեալ եգեալ էր զնա հօր իւրոյ մինչ կանխաւ , և ոչ յայտնեաց ազգացն այնոցիկ՝ որ ակն ունէին և սպասէին նմա . այլ յայտնեաց զնա մեզ յազգի աստ մերում . վասն այսորիկ առակեցաւ նա 'ի գանձ և 'ի մարգարիտ , և մեք 'ի գտակս նորա ըստ կամաց արարչին մերոյ : Եւ զոր օրինակ 'ի գանձու ոչ եթէ մի ինչ գանձ կամ մեծութիւն գոյ 'ի նմա , այլ գանձք և մեծութիւնք բազումք կան 'ի նմա . իբրև բանայ զնա այն՝ որ գտանէն զնա , զարմացեալ յիմարի և տագնապեալ փութայ յանձն իւր , և խառնեալ է ընդ ուրախութի սրտի նորա ահ և երկիւղ . և հայեցեալ գէտ ակն ունին աչք նորա յայսկոյս յայնկոյս , և համբառնայ զաչս իւր յերկինս . և ոչ է նմա պիտոյ հաց կամ ջուր 'ի հոգոց և 'ի վաստակոց և 'ի տքնութէ ուրախութեց իւրոց , զի մեծ են քան զինքն գիւտք նորա զոր եգիտ : Սոյնպէս և փրկիչն մեր՝ որ յայտնեաց 'ի մեզ զհայրն նորա , եբաց զգանձս բերանոյ իւրոյ զուրախուէց . և ոչ եթէ մի ինչ միայն մեծութի և գանձ բխեաց 'ի նմանէն , այլ մեծութիւնք և գանձք բազումք : Եւ յորժամ նստեալ ածիցեմք զմտաւ մերով զմեծութիւն և զգանձսն հօր նորա , զարմացեալ յիմարի սիրտ մեր 'ի ինդուութենէ ուրախութե իւրոյ , զի խառնեալ է ընդ նմա ահ և երկեւղ վասն մեծութեն զոր գտաք . և վաստակով և տքնութիւնք և հոգովք 'ի տուէ և 'ի զիշերի փոյթ յանձին ունիմք վասն գանձուն մերոյ . և ոչ քաղցեանամք և ծարաւեմք . և ամբարձեալ են աչք մեր յերկինս հանապազօր :

Եւ այն դարձեալ զի ասաց տէր մեր . ասէ .
 «Յորժամ կոչեցցէ որ զձեզ 'ի հարսանիս կամ 'ի կոչունս , մի երթար դու բազմիր յերէց գահու անդ , գուցէ գայցէ մտանիցէ որ 'ի կոչնականաց անտի այր պատուական քան զքեզ , և գայցէ այն՝ որ զքեզ և զնա զերկոսին կոչեցեալ իցէ՝ և ասիցէ , արի տեղի արա սմա . և ապա ամօթով 'ի խոնարհագոյն տեղի անդր մատչիցիս : Այլ յորժամ կոչեցցեն զքեզ , երթիցիր բազմեսցիր դու 'ի խոնարհագոյն վայրի . յորժամ եկեցցէ որոյ կոչեալն է զքեզ , ասիցէ՝ բարեկամ 'ի վեր մատիր և բազմեաց , յայնժամ եղիցին քեզ փառք առաջի ամենայն բազմականացն . զի ամենայն որ բարձրացուցանէ զանձն իւր խոնարհեցցի , և որ խոնարհեցուցանէ զանձն իւր բարձրացի , » : Եւ զայս բան զոր ասաց , զի հայեցաւ ետես՝ զի բարձրնտիր լինէին : Եւ սոյն իսկ այս բան 'ի վերայ եկեղեցոյ կատարի . զի տէր մեր է տէր բազմականաց , և մեք կոչնականք նորա՝ որ կոչեցեալ էաք 'ի բազմական անդր . և սոյն ինքն այսպէս կատարի : Այլ զոր օրինակ մարդ յորժամ հրաւիրէ զկոչնականն , նախ բանիւ հրաւիրէ զնոսա , և ապա յետոյ գան հասանեն 'ի բազմական անդր , սոյնպէս և փրկիչն մեր նախ բանիւ իւրով հրաւիրեաց զմեզ , և ապա յետոյ երթամք մեք 'ի բազմականն :

Եւ նայեցաւ ետես տէր մեր՝ զի բարձրնտիր լինէին 'ի բազմականի անդ , 'ի վերայ մեր կատարի այս . զի ջանամք մեք այսօր լինել գլուխ առաջնորդ , և ոչ ջանամք գործել զգործս արժանի առաջնորդութե : Եւ արհամարհեալ են յաչս մեր այսօր այնօքիկ՝ որ խոնարհեցուցանեն զանձինս իւրեանց յաշխարհի . որպէս և ասաց տէր մեր . ասէ . «Որ բարձր արացցէ զանձն՝ խոնարհեցցի , և որ խոնարհ արացցէ զանձն՝ բարձրացցի , » : Վասն այսօրիկ իսկ բազմին նոքա յերէց գահու անդ , փոխանակ զի խոնարհ արարին զանձինս իւրեանց , և պահեցին զպատուիրանս տեառն իւրեանց : Այնօքիկ՝ որ հայեցաւ ետես փրկիչն մեր՝ զի նեղէին և բարձրնտիր լինէին նոքա՝ 'ի բազմականի անդ , նոքա են՝ որ ջանան մատուցանել զանձինս իւ-

րեանց կալ 'ի գլուխ ժողովրդոց : Եւ ինքեանք ան-
ձամբ անձանց իւրեանց ընտրեցին զայս , և ոչ եթէ
արդարու թի ինչ էին խորհուրդք նոցա . բայց ընդ-
րու թի անձանց իւրեանց էր . այլ ընդրու թի յայս
է , յորժամ պահեսցես և զգուշացցիս զպատուիրա-
նօք նորա , և լուսաւոր եղիցին գործք քո 'ի մէջ մարդ-
կան . իբրու ոչ կամիցիս դու եթէ գիտասցէ որ ըզ-
գործան քո զոր գործես դու , բայց միայն անձ . իբրու
ինքնին գործք քո ոչ տան քեզ թոյլ թագչել , զոր
օրինակ ոչ տան թոյլ գործքն բարիոք փրկչին մերոյ
թագչել նմա , և մարգարեիցն և առաքելոց : Արդ
այսպիսոյս վայել է առաջնորդու թիւն . զի մինչ չե-
լեալ իցէ նա առաջնորդ , լուսաւոր էին գործք իւր
'ի մէջ մարդկան , և փառաւորեալ 'ի նմա անձ

Յորժամ լինի այնպիսի գլուխ առաջնորդ զօրու-
թի իւրով և բարիոք գործովք իւրովք , զի զարթու-
ցանէ զբազումս , և բժշկին նովաւ բազում մարդիկ ,
զի դառնան առ անձ և կեան . զի առաջնորդ կայ 'ի
գլուխ ժողովրդեան : Եւ նման բժշկի է նա . զի բժիշկ
զվերս առողջացուցանէ պեղովք իւրովք , և նա դե-
ղով կենդանի բանիւք ան բժշկէ զսիրտս բեկեալս , և
զանձինս տառապեալս : Եւ զոր օրինակ բժիշկ զի տե-
սանէ զվերն , և իմաստութի իւրով գիտէ որպիսի
դեղ պիտոյ է նմա , սոյնպէս և բժիշկ իմաստուն եկե-
ղեցոյ յորժամ տեսանէ զոք՝ զի բեկեալ է սիրտ
նորա , և տրտմեալ է ոգի նորա , գիտէ որպիսի
դեղ պիտոյ է նմա՝ 'ի գրոց սրբոց բժշկել զնա մի-
թարութի յաւոյ անձին նորա : Որպէս Մովսէս՝
զի եղև առաջնորդ , և առաջնորդեաց արդարութի .
և հովիւ , և հովուեաց բարւոք . և բժիշկ , և բժշկեաց
առողջութի զժողովուրդ Յակոբու : Արդ այսպիսի
առաջնորդ վայել է առաջնորդութեան :

Եւ զի ասաց փրկիչն մեր . ասէ . “Յաղօթս կացէք
և ինդրեցէք , զի մի լիցի ձեզ փախուստ 'ի ձմուռն ,
և մի՛ յօր շաբաթ ,” . վասն դառնութեան յայտնելոյ
թնամոյն ասաց , որ լինելոց է 'ի վերայ երկրի : Եւ
շաբաթանան երկինք և երկիր և ամենայն արարածք ,
զի լինելոց է շտապ տագնապի , և ձայն ահեղ բար-

բառոց, և դողումն և սոսկումն 'ի վերայ երկրի . և
 Լքեալ լինին ձեռք ամենայն մարդկան 'ի խռովութե
 ասին բարբառոյ : Վասն այսորիկ ասէ . «Յաղօթս կա
 ցէք, զի մի լինի ձեզ փախուստ 'ի ձմեռն, և մի յոր
 շաբաթ » . զի 'ի վերայ նորա եկին հասին ձմեռն և օր
 շաբաթ : Եւ շաբաթեցոյց անձ զԵրուսաղէմ, և խա
 փանեաց զշաբաթս նորա, և զօրէնս նորա, և զիրա
 լունս չարաչար բնակչացն նորա 'ի վախճան կատարա
 ծի աւուրցն խաչահասնութեան նորա . և եղև շտապ
 տագնապի, և ձայն ասէն զբարբառոյ, և աս և եր
 կիւղ 'ի վերայ երկրին այնորիկ . և Լքան ձեռք աչա
 կերտացն յերկեղէ ասին . և խաւարեցաւ արեգակն :
 Վասն այսորիկ ասէ . «Յաղօթս կացէք, զի արժանի
 լիջիք զերծանել յայնմ ամենայնէ՝ որ լինելոցն է » :
 Որպէս և յաւուրսն իւր յորժամ հանին զնա շրեայքն
 'ի խաչ, եղև ձայն ասէն զբարբառոյ, աս և երկիւղ
 և հալածանք և տրտմութիւն աշակերտացն վասն
 տեառն իւրեանց : Սոյնպէս և մեզ եթէ գիպի օրն
 այն, լինելոց է 'ի վերայ մեր շտապ տագնապի, և
 ձայն ասէն զբարբառոյ, և աս և երկիւղ, խռովութի
 և հալածանք, սուգ և տրտմութի վասն տեառն մե
 ըոյ : Եւ զոր օրինակ նոցա իսկ՝ զի այգն առաւօտուն
 մերձ էր նոցա վասն աւետեացն ուրախութե տեառն
 իւրեանց, սոյնպէս և մեք եթէ գիպիմք աւուրն այն
 միկ՝ այգն առաւօտուն մերձ լինի մեզ յաւետիս և
 յուրախուի ան մերոյ . որպէս և ասաց փրկիչն մեր .
 ասէ . «Վր ընդրեւոցն կարճեցին աւուրքն այնորիկ » :

Եւ այն դարձեալ զի ասէ . «Եղիցի ելանել ոգոց
 մարդկան 'ի խռովութենէ երկեղին, և 'ի ձայն ա
 հեղ բարբառոյն իբրև ծով զի յուզի » : Վասն այսու
 ըրիկ զգուշացոյց զմեզ փրկիչն մեր, զի ցաւեաց նմա
 վասն մեր : Եւ զոր օրինակ մարդ որ զի թաղիցէ հուր
 'ի տան իւրում 'ի ներքուստ, և ինքն ննջիցէ 'ի վեր
 նում տան, և ծխեսցի ծուխ բազում, և ելանիցէ հա
 սանիցէ ծուխն մինչև 'ի նա 'ի ծաղուց առաստաղացն
 և ընդ որմածերպս սրշակին և ընուցու տունն ծխով,
 և զարթիցի մարդն առ ասի երկեղի իւրում և ա
 սիցէ 'ի մտի իւրում . վայ զինև և զինչ անցք ընդ իս
 անցին . թերևս հուրն որ թաղեալ էր իմ, բորբոքե

ցաւ անդրէն : Սոյնպէս և սատանայի՝ ազդ լինի նմա վասն հրոյն՝ որ թաղեալ է նմա ՚ի դժոխս ներքինս , թէ բորբոքեցաւ ՚ի վառել . վասն այսորիկ մոլեգնի և կատաղի՝ սատակել կորուսանել զմարդիկ ինքն զօրօք իւրովք հանդերձ :

|| ասն այսորիկ պատուիրեաց մեզ տէր մեր և ասէ . “Եթէ ասիցեն ձեզ՝ ահաւասիկ Քրիստոս աստ է կամ անդ է , մի ելանիցէք՝ զի մի վարիցիք ” . զոր օրինակ ոչ ուրեք աշակերտքն վասն Հրէիցն իբրև հանին զնա ՚ի խաչ . բայց իբրև յարեաւ նա ՚ի մեռելոց , և ասպ երևեցան և ապրեցան նոքա ՚ի սպանողաց անտի իւրեանց , և տեսին զնա : Վասն այսորիկ պարտիմք մեք յառաջագոյն քան զյառնել մարդոյն անօրէնութե ուսուցանել և խրատել զմարդիկ , և զզնացս նորա և զխորամանկութիս նորա զոր հանդերձեալ է գործել ՚ի վերայ երկրի . զի նմանող նյ առնէ զանձն իւր ամենայն նշանօք և արուեստիւք . զի առաքէ զնա վասն փորձանաց աշխարհի : Այսպէս տայ նմա նձ իշխանութի , որպէս և Գանիէլ ինքնին ասաց . ասէ . “Ի վերայ ամենայն աստուածոց և դից պաշտաման բարձրացի . և վերանայ ամբարտաւանութիւն , նշանօք և արուեստիւք ստովք և փորձանօք ” , “Կա և փրկիչն մեր ասաց . ասէ . “Եթէ կարացէ հնարս առնել , մոլորեցուցանէ զբազումս յընտրելոց ” :

|| ասն այսորիկ պարտ է մեզ զգուշացուցանել և քարոզել տգէտ մարդկան , զի անգէտք են ՚ի գիտութե՛ք գրոց . գուցէ յանկարծակի ուրեք յառնիցէ , և մոլորեցուցէ նշանօքն զոր գործէ . զի նմանեցուցանէ զինքն Քրիստոսի , զի մի երթիցեն զինի նորա : Եւ պահանջին նոքա ՚ի ձեռաց մերոց , զի ոչ զգուշացուցաք նոցա . այլ զգուշացուցաք զնոսա յայսմիկ՝ եթէ բնաւ ամենեւին մի իմիք հաւատասցեն յայն ձայն բարբառոյ յահեղ յահէ երկեղէ՝ որ լինելոցն է , և ՚ի նշանացն զոր լսեն , զի մի հաւատասցեն նոցա . բայց այս նշանաց , որ լինելոցն է յերկինս՝ հաւատասցեն : Յորժամ տեսանիցեն զարեգակն և զլուսին զի խաւարեսցին , և զնշանն որ լինելոց է յերկինս , այս ինքն է զխաչն լուսոյ՝ որ ձգելոց է յերկինս՝ յայսմիկ և եթ հաւատասցեն , և ոչ այլ իմիք . որպէս ասաց

տէր մեր . ասէ . «Յաւուրան յայնտսիկ յետ նեղուէն
այնորիկ արեգակն խաւարեսցի , և լուսին ոչ տացէ
զլոյս իւր , և շարժեսցին զօրուծիք երկնից . և ա-
պա երևեսցի նշան որդոյ մարդոյ յերկինս , և տես-
ցեն զնա ամենայն ազգք երկրի , և զորդի մարդոյ՝ զի
գայցէ ընդ ամբս լուսաւորս » : Եւ իբրև զգուշացու-
ցանեմք զնոսա , կատարեսցի 'ի վերայ մեր այն՝ զոր
ասաց Գանիէլ . ասէ . «Ծագեսցեն իբրև զլուսաւորս
յերկնից , որք արդարացուցանեն զբազումս » : Եւ զի
ասեն մարդիկս , բան յապուշ կրթէ զմիտս մարդկան՝
և գլուխ նորա մինչև յերկինս հասանէ , մի հաւա-
տայք նոցա , քանզի մարդ է նա իբրև զմեզ : Գանիէլ
և մարգարէքն յայտ առնեն վասն նորա . զի 'ի ժա-
մանակի իբրև ետես նա զտեսիլ թագաւորացն , և ա-
նուանեաց զնոսա յեղջիւրս և 'ի գազանս , և զնոյն իսկ
ընդ նոսա գազան և եղջիւր կոչեաց : Արդ մարդ է նա
իբրև զմեզ : Ահա և Եսայի մարգարէ դարձեալ ասէ ,
'ի ժամանակի իբրև ասէր նա վասն արքային բաբել-
լացոց . «Դու , ասէ , ասէիր 'ի սրտի քում , ելից 'ի
վեր յերկինս , և 'ի վերոյ քան զաստեղս այ արկից
զաթոռ իմ , և բնակեցայց ես 'ի լերինս բարձունս 'ի
կողմանս հիւսիսոյ . և ելից 'ի բարձունս ամբոց , և 'ի
նմանութե կացից բարձրելոյ » . իբրու մարդ էր նա
իբրև զմեզ , սակայն այսպէս ամբարտաւանեաց , և
բարձրացաւ և վերացաւ 'ի սրտի իւրում . զի զար-
թոյց զնա ան խրատել նովաւ զերկիր :

Աւ դարձեալ հայեսցուք ընդ Մովսէս և ընդ այ-
նոսիկ՝ որ հակառակն կային ընդ նմա , և արարին
յանդիման նմա զօրութիս և զնշանս և զսքանչելիս ,
փորձութիս և տեսիլս ահագինս երկեղի զոր ետ ան-
թանձրաստեղծացն : Եւ զի փառաւոր լիցի ինքն՝
որով իւրիք առնելոցն էր նորօք . և զի քարոզեսցի ա-
նուն նորա ընդ ամենայն տեղիս , որպէս և ինքն ա-
սաց . ասէ . «Վասն այսորիկ ցուցի զքեզ հակառակ
ինձ , զի պատմեցից 'ի քեզ զզօրութիս իմ և զփառս
իմ 'ի ներքոյ ամենայն երկնից » : Եւ նորա թէպէտ և
մարդիկ են իբրև զմեզ , սակայն այսպէս յայտ առնեն
վասն նոցա գիրք , զի վերացան բարձրացան և ամ-
պարտաւանեցան յոյժ արքայութիւն տէրութիւն և բրու-

նուլթի իւրեանց 'ի վերայ ամենայն աստուածոց, և պաշտօնեայ՝ որ անուանեալ կոչին յերկրի. և ոմանք զօրուլթի և նշանօք և սքանչելի տեսլիւք և ահագին արուեստիւք : Սոյնպէս և մարդն մեղաց որ գալոց է 'ի վախճան աշխարհիս, իբրու մարդ է նա իբրև զմեզ, սակայն լինելոց են 'ի ձեռն նորա զօրուլթիք և նշանք և փորձուլթիք և տեսիլք սքանչելիք . որպէս և տէրն ինքնին ասաց : Եւ ոչ որպէս բազում մարդիկ ասեն 'ի գիտուլթեան իւրեանց . ասեն՝ գլուխ նորա յամբս հասանէ, և առնէ նշանս մեծամեծս : Եւ եթէ ընդ նշանս հային ըստ մեծուլթիք զօրուլթիք, ասեն՝ հայեսցին ընդ այնոսիկ, որ հակառակ եղեն Մովսէսի . զի յանդիման իսկ նորա արարին նշանս և զօրուլթիս և տեսիլս ահագինս :

Սովին իսկ այսու հակառակաւ մերով արարին զայս ամենայն. և այն որ գալոցն է, այսու հակառակաւ գայ. և լինելոց են նշանք մեծամեծք 'ի ձեռն նորա վասն փորձանաց աշխարհի . և վասն բազում անօրէնուլթիք որ լինի յերկրի՝ առաքի նա 'ի փորձանս, զի փորձեսցի աշխարհ նովաւ, և ընտրեալք և արդարք փորձեսցին նովաւ . որպէս և Դանիէլ իսկ մարգարէ ասէ : Եւ գուցէ ոք ասիցէ՝ թէ որ ինչ Դանիէլ ասաց, 'ի մակարայեցիս անդ կատարեցաւ . և գողացեալ լինին միտք նորա այսու : Այլ յայսմիկ իմասցի այն՝ որ միայն զի զամենայն ինչ զոր միանգամ հաստեաց անձ, երկուս երկուս հաստատեաց յանդիման միմեանց . հաստատեաց զխաւար յանդիման լուսոյ, և զմահ հակառակ կենաց, և զչար հակառակ բարոյ : Արդ զամենայն ինչ զոր հաստատեալ է նորա՝ այսպէս են, յանդիման միմեանց կան ըստ փառաց հրամանի նորա : Սոյնպէս և ժողովուրդն իսրայելացոց օրինակ մեր էր . վարք և պաշտօն մեր գործեցան նոքօք . և եղև փոփոխումն ժողովուրդ ընդ ժողովուրդ, և սեղան ընդ սեղան, և եկեղեցի ընդ երուսաղէմ, և օրէնք ընդ օրէնս . որպէս և Առաքեալ ասէ : Որպէս եղև փոփոխումն 'ի քահանայուլթեան անդ նորա, սոյնպէս և օրինացն հարկ եղև փոփոխումն լինել . թէպէտ և օրէնքն մի են, սակայն կատարած օրինացն փրիստոս է : Վասն այսորիկ որպէս յորդինն Իսրայ-

էլի օրէնքն մեր և վարք մեր և ճանապարհք պաշտաման մերոյ՝ զոր գործեցան նոքօք յառաջագոյն, և եկաք հասաք մեք, և գործեցաւ կատարեցաւ մեօք ամենայն ինչ զոր եցոյց վասն մեր Հոգին սուրբ նոքօք իբրև ակնարկելով:

Մ. յսպէս և չորք թագաւորք տանն Աղեքսանդրեայ յորժամ յարեան և հնազանդեցին զամենայն երկիր, և տիրեցին ՚ի վերայ նորա, օրինակ են նոքա չորից թագաւորացն՝ որ լինելոց են ՚ի վախճան ժամանակի. յայտ արարին՝ եթէ կոխեն և հնազանդեն, և ուտեն զամենայն երկիր, և տիրեն ՚ի նմա: Եւ որպէս յարեաւ Անտիոքոս լիրք երեսօք և բուռն զօրու[թ]ք զկնի նոցա, և վերացաւ բարձրացաւ ամբարտաւանու[թ]ք խռովու[թ]ք և բռնու[թ]ք ՚ի վերայ ամենայնի՝ որ անուանեալ կոչի աստուածս և պաշտօն յերկրին երուսաղէմացոց, սոյնպէս և այն՝ որ յառնելոցն է՝ ՚ի վախճան չորից թագաւորաց, որ յառնելոց են ՚ի վախճան կատարածի աշխարհի, զի հպարտանայ ամբարտաւանէ և բարձրանայ ՚ի վ՛ր նմի որ անուանեալ կոչի աստուածս և պաշտօն յերկրի:

Մ. յլ յորժամ յարիցեն չորք թագաւորք ըստ նմանու[թ]ք առաջնոցն, ապա կատարեալ լինին ակնարկելն պատկերին՝ որ վասն նոցա գործեցաւ նոքօք. զի ցուցին վասն նոցա յառաջ քան ժամանակն, որպէս և մեք իսրայէլացոյվքն: Եւ այսպէս ակն ունիմք՝ եթէ յաւուրց չորից թագաւորացն շինին աւերակք. որպէս և յաւետարանի անդ Մարկոս ասէ. «Յորժամ տեսանիցէք, ասէ, զպեղծն յանապատի, զի կայցէ նա ՚ի տեղով՝ ուր ոչ է արժան. որ ըն[թ]եռնուն ՚ի միտ առցէ», Եւ զինչ մեկնու[թ]ի է պղծոյն զոր ասէ, բայց եթէ շարժումն և երերումն, և խրլումն և քակտումն. զի խլին և քակին և շարժին և երերին որդիք մարդկան ՚ի տեղովէ ՚ի տեղի՝ բնակել նոցա յաւերակսն յոր շինելն շինին. և լքցին ձեռք մարդկան որ ՚ի վերայ ամենայն երկրի իցեն. որպէս և գրեալ է ՚ի չորեքդ լսեան աւետարանի անդ Մարկոս. և բազումք յիմաստնոց բերեն զբանս զայս ՚ի վերայ երուսաղէմի և հեթանոսաց, զի կոչեցեալ ասենպեղծք՝ ՚ի ժամանակի, ասեն, յորժամ պաշարեցին

զնա, և աւերեցաւ: Այլ տէր մեր քանզի ցաւեաց նմա վասն մեր՝ յայտ արար մեզ զԵրուսաղէմին, և եցոյց մեզ և որ ինչ ՚ի վախճանի անդ լինելոցն է. և զԵրուսաղէմին մեկնեալ ասաց, յայսմիկ՝ զի ասաց նոցա. «Յորժամ տեսանիցէք դուք պատեալ պաշարեալ զօրօք զԵրուսաղէմ, յայնժամ գիտաջիք զի հասեալ է աւեր նորա», և Եւ զԵրուսաղէմ պատեցին պաշարեցին զօրօք, և աւերեցաւ: Եւ դարձեալ զայս զոր ասէ Մատթէոս. «Յորժամ տեսանիցէք դուք զպեղծն ապականութեան, զի կացցէ նա ՚ի տեղոջ սրբութե յԵրուսաղէմ», ՚ի Գանիէլ մարգարէէ քարոզեցաւ. որ ընթեռնու ՚ի միտ առցէ: Վասն այսու ըրիկ գիտեմք՝ եթէ Երուսաղէմ աւերեցաւ, և կատարեցան ամենայն ինչ որ խօսեցան վասն նորա մարգարէքն:

Ըրդ մարդոջն մեղաց շինինա. ապա թէ ոչ՝ զիարդատու գի խաբէութիւն նորա, որ դայն և մոլորեցուցանէ: Ահաւասիկ և Առաքեալ ասէ, ասաց ՚ի զգուշացուցանելն անդ իւրում վասն յետին ժամանակաց. «Մի ոք, ասէ, զձեզ խաբեսցէ, և մի իւրիք իրօք, եթէ ահաւասիկ ասեն հասեալ օր տեառն. զի եթէ ոչ նախ եկեսցէ ապստամբութիւն յառաջ, և յայտնեսցի մարդն մեղաց՝ որդին կորստեան, հակառակորդն, հպարտացեալ լինի ՚ի վերայ ամենայնի՝ որ անուանեալ լինի աստուած կամ պաշտօն», և Զի դալ մտանել նմա ՚ի տաճար անդր ւոյ, նստել և երեւեցուցանել զանձն եթէ ւծ իցէ: Եւ յոր տաճար նստի նա. ոչ ահա յԵրուսաղէմ վասն խաբէութե իւրոյ. ահաւասիկ ես եմ Քրիստոս, այն՝ որ խօսեցան վասն իմ մարգարէքն: Եւ զի՛նչ այլ ևս ասիցէ՝ զի նստցինա ՚ի տաճար անդ նոցա. զի առնէ զանձն իւր ւծ ՚ի նոսա և Զայս գիտեմք եթէ այս այսպէս է, զի առնէ զանձն իւր ւծ, և նստի նա ըստ նմանութե: Կա և Առաքեալ իսկ յայտ արար զխաբէութի նորա զարդիս և որ լինելոցն է, յայսմիկ՝ զի ասէ. «Խորհուրդն անօրէնութե արդէն իսկ զօրանայ. բայց ցայն վայր մինչև ՚ի միջոց բարձցի իշխան, և ապա յայտնեսցի անօրէնն որդին կորստեան», և Վասն այսորիկ յակնարկելոյ անտի բանիցն գիտեմք մեք. զի անդ ասէ Գանիէլ վասն եւթներորդայն՝

դառնալ և շինել զԵրուսաղէմ՝ հրապարակս և փողոցս 'ի կատարած ժամանակի . և յետ վաթսուն և երկուց եւթներորդացն մեռցի Քրիստոս , և քաղաքն սրբութե՛ յապականութիւն դարձցի թագաւորան հանգերձ՝ որ գալոցն է . և կատարածն նորա 'ի հեղեղատ մինչև 'ի պատերաղմ համառօտ ապականուէ :

Եւ զսոյն իսկ այս՝ է ինչ 'ի սմանէ , որ գործեցաւ կատարեցաւ , և է ինչ 'ի սմանէ՝ որ կայ ևս լինել . և որ կայն ևս լինել 'ի նմանէ՝ այս է՝ զոր ասաց Գանիէլ , զի յերկրորդ գալստեան իւրում հեղեղատեսցէ զնա տէր մեր : Իսկ ո՞ր է նա . բայց այն՝ զի նստի 'ի նմա մոլորեցուցիչն ստուգութե՛ք . զի շինէ զնա 'ի հեղեղատ հրոյ բարկութե՛ք . զի 'ի նմա լինելոց է դատաստանք : Եւ այն զի ասաց Մատթէոս . «Յորժամ տեսանիցէք դուք զպեղծն ապականութե՛ք , զի կացցէ նա 'ի տեղի սրբութե՛ք » , վասն ապականութե՛ք՝ որ ապականէ և աւերէ , և յառնէ 'ի ձեռաց անօրինին . յայտ արար և եցոյց Հոգին Մատթէոսիւ յիշատակօք սրտի նորա 'ի բերանոյ տեառն իւրոյ . «Յորժամ տեսանիցէք դուք , ասէ , զայն նշան , յայնմ ժամանակի որ 'ի հրիաստանի իցեն՝ փախիցեն 'ի լերինս » : Եւ ո՞վ իցէ հրէաստան , բայց եթէ կաթողիկէ եկեղեցի՝ որ անուանեցաւ հրէաստան , և հաւատաց 'ի նա . քանզի նա իսկ է հրէաստան , զի յագգէ Յուդայ է նա . և զանձն իւր կոչեաց նա հրիաստան , և որք 'ի նմանէն՝ կոչեցան հրիաստան . և զգուշացոյց նոցա :

Յորժամ տեսանիցէք դուք , ասէ , զպեղծն ապականութե՛ք և յաւերածոյն Երուսաղէմի , զի յառնելոցն է 'ի հեղեղատն հրոյն և 'ի փորձանս աշխարհի , և ընտրելոցն որ լինելոց է յանօրէնութենէ անտի , յայնմ ժամանակի դուք , ասէ , որ 'ի հրիաստանիցիցէք , վասն եկեղեցոյ իւրոյ ասաց , փախերուք , ասէ , 'ի լերինս : Եւ եթէ որ ասիցէ զոր միանգամ ասաց աւետարան վասն յետին ժամանակաց , սակայն բան 'ի վերայ Երուսաղէմի կատարեալ լինի , 'ի ժամանակի իբրև պաշարեցին զնա զօրք և աւարեցան . այնմիկ որ իմանայ՝ յայնմիկ իմասցի . զի ամենայն մարդարէքն թէպէտ և մարգարէանային վասն տեառն մե-

բուժմ, սակայն ոչ նմանեալ լինելին նշանքն միմեանց զոր
ցուցանելին վասն նորա : Ոմն 'ի կուսէ յայտ արար և
եցոյց վասն նորա՝ թէ ծնանելոց է . ոմն զխաչահա-
նու թինն նորա եցոյց 'ի վերայ նորա . և ոմն զի ընդ
ամբս գալոց է նա՝ եցոյց վասն նորա . և այլք ամե-
նեքին այսպէս իւրք իւրք յայտ արարին և ցուցին :
Եւ եկն նա, և գործեցաւ կատարեցաւ և ստուգեցաւ
նովաւ ամենայն ինչ զոր ինչ միանգամ ասացին վասն
նորա : Սոյնպէս և բանքն տեառն մերոյ՝ որ ասաց,
մեկնեալ և զատեալ են նշանք, և ոչ են նմանեալ
միմեանց, վասն յետին ժամանակացն զոր եցոյց մեզ .
քանզի Հոգին սուրբ յայտ առնէր և ցուցանէր յայ-
նրմ ժամանակի՝ որ ինչ լինելոց էր յայսմ ժամա-
նակի 'ի տեղիս տեղիս 'ի վախճան կատարածի . քան-
զի 'ի մարդկանէ աստի ծածկեալ լինին մերձեալ
ժամանակին յանդուար թու թէ իւրեանց, որպէս և
ասացեալ է : Եւ ողորմու թէ յայտնի նա այնոցիկ՝ որք
արժանի լինին քարոզել զնա յայնմ ժամանակի իւ-
րաքանչիւր 'ի տեղոջ իւրում . և բազմասցին փառք
նորա, որպէս և բերան տեառն վկայեաց :

Ըրդ Մարկոսիւ եցոյց և յայտ արար Հոգին ըստ
յիշատակի բանից տեառն իւրոյ, թէ շինելոց են ա-
ւերակք՝ որ չեն արժանի . և Մատթէոսիւն յայտ
արար զապականէն և զաւերելն Երուսաղէմի, զի
յառնելոց է խաբէու թէ 'ի հեղեղատ հրոյն : Յայսմ
ժամանակի որ յառնելոց է այժմ, և վասն Երուսա-
ղէմի մեկնեաց և յայտ արար մեզ, և վասն այնոցիկ՝
որ հաւատացին 'ի նա . «Յայնմ ժամանակի յորժամ
տեսանիցէք դուք զԵրուսաղէմ պատեալ պաշարեալ
զօրօք, գիտաջիւր զի հասեալ է աւեր նորա», : Եւ
պատեալ պաշարեցին զնա զօրք և աւերեցաւ, որպէս
և ասաց : Եւ այն աւեր և բարկու թի և նեղու թինն
որ եկն եհասնմա 'ի վախճան աւուրց իւրոց, օրինակ
է նա գործոց նեղու թեն՝ որ լինելոցն է մեզ առ յա-
պայ, գործեցաւ և ցուցաւ նովաւ : Եւ զի ասացն
հաւատացելոց իւրոց . յայնմ ժամանակի յորժամ
տեսանիցէք դուք, ասէ, զնշան երկեղի աւերածոյն
Երուսաղէմի՝ զոր ասացեալ է վասն նորա, յայնժամ
դուք, ասէ, որ 'ի հրիաստանի իցէք՝ որ յիսդ հաւատա-

ցէք՝ զի ես ինքն եմ՝ հրէաստան, փախերուք ՚ի լերինս մինչ չեւ իցէ արգելեալ և փակել զձեզ ՚ի ներքոյ չար-չարանաց : Եւ սոյն իսկ այս ՚ի վերայ մեր դառնայ և կատարի . քանզի բանն որ գրեալ է, յերկոսին կողմանս շրջի . որպէս դարձաւ շրջեցաւ Խորայէլ ՚ի մեզ, զի և մեք իցեմք յօժարք և արթունք . զի յորժամ տեսանեմք զաւերակսն որ աւերեալ են ՚ի բարկուած անտի, զի կանգնի և շինի ՚ի ժողովել զօրացն բազմաց, զի ժողովի և երթայ անգր : Յորժամ տեսանիցէք զայս նշան երկեզի զայնր նեղուծէն մեծի՝ եթէ մերձենայ և գայ ՚ի վերայ մեր, փախիցուք ՚ի լեռնս մինչ չեւ անկեալ իցեմք ՚ի ձեռս . զի ամենայն ինչ որ միանգամ եղև գործեցաւ յառաջինս, օրինակ է և գործ մեր՝ որ գործեցաւ և ցուցաւ նորօք՝ եթէ բարի իցէ և եթէ չար . զի մեօք լցեալ կատարեսցին ամենեքին ճշմարտութիւն : Որպէս և ցուցանէ և յայտ առնէ Հոգին, և քննութի գրոց, որպէս և գրեալ է :

Այլ որպէս կարծեմ, այսպէս թուի ինձ . զի ՚ի մերձենալ ՚ի վախճանի աշխարհիս աւերակք միջագետացն շինին որպէս և գրեալ է յաւետարանի անդ Մարկոսի . և յետ աւերակացն շինելոյ ելանէ համբաւ յաշխարհի իբրև ակնարկելով յառաջ քան զփոքր մի ժամանակ : Ահա աւասիկ, ասեն, Հրեայք ժողովին . և դու գիտասցիր եթէ ժողովին նք ՚ի սուտ հաւատս, և մոլար զօրուի անգր : Այ իցէ դարուն այնմիկ՝ յորում յարիցեն ՚ի նմա չորք թագաւորք ըստ նմանուէ առաջնոցն . զի թաղեալ կայ ՚ի նմա լալուսն և ողբումն և հալածանք և նեղութիւնք մեծամեծք դառնութիւն . որպէս զի երկինք և երկիր շաբաթանան ՚ի դարուն յայնմիկ : Յայնմ ժամանակի որոյ միտք առ իւր իցեն, գործինչ յաշխարհի մի գործեսցէ . բայց միայն աղօթք և պաղատանք և խնդրուածք, որպէս զի կարացէ ապրել և փախչել և յաղթել : Զի ՚ի վախճան կատարածի չորից թագաւորաց խռովին և պղտորին ամենայն թագաւորութիւնք երկրի պատերազմով և ճակատամարտովք թագաւորաց՝ որ յարիցեն ՚ի վերայ աւմենայն երկրի ըստ իշխանութե օգոյս այսորիկ, որպէս և գրեալ է : Որպէս և ասաց դարձեալ տէր մեր .

ահա աւասիկ լսէք դուք զձայն մարտի և զձայն պատերազմի. «Յայնմ ժամանակի զգոյշ լերուք, զի մի խռովեսցիք»¹:

Եւ ապա յարիցէ փորձին յետ պատերազմիցն և ճակատամարտիցն, և եղիցին 'ի նմա փոքր մի ժամանակ, և ապա բարձրացի, որպէս գիրք ասեն. զի յանկարծակի յարիցէ և կորուսցէ զբազումս: Զի գալուստ փորձին նախ նշանօք և արուեստիւք և զօրութիւնք փորձանօք և սքանչելի և ահագին տեսլեօք, զի գայ նա գերեալ զաշխարհս 'ի մահ. ահա աւասիկ ես եմ Քրիստոս, և հաւատան 'ի նա ամենայն Հրեայք. քանզի սիրտք իւրեանց յաւերեալ գաւառս իւրեանց եղեալ են: Ահա աւասիկ, ասեն, գայ Քրիստոս, և մեք ամենեքեան անդր ժողովիմք: Եւ ըստ ցանկութեն նոցա գայ նա, և անդր ժողովէ զնոսա, որպէս և ասաց Առաքեալ. «Աման այտորիկ, ասէ, առաքէ նոցա անմար զօրութիւն, զի հաւատացեն նոքա 'ի ստութիւն անդր, և նովաւ դատապարտեսցին նոքա», Հաւատան 'ի նա, և ապա եղիցի ներդալութի մեծ, սուգ և տրտմութիւն, ահ և երկիւղ և խռովութիւն և արհաւիրք մեծամեծք, և եղիցին սրբտաթափք որդիք մարդկան, որպէս զի ելցեն հոգիք նոցա 'ի մեծ յահագին յերկեղէ անտի. բազումք 'ի նոցանէն ոգէթափք լինին 'ի ձայնէ բարբառոյ և 'ի խռովութեան երկեղին և 'ի լինելոյ անտի շտապ տագնապին 'ի ներքոյ ամենայն երկնից: Եւ ոչ հարք յորդիս դառնան, և ոչ որդիք 'ի հարս. զի սարսեալ կան ամենայն ոգիք 'ի խռովութեան անձին իւրեանց. և հայեցեալ լինին աչք մարդկան յայսկոյս յայնկոյս 'ի ձայնէ շարժմանն, և 'ի զարմանալոյ անտի սքանչելի երկեղին:

Այ իցէ այնոցիկ՝ ոյք յղիքն իցեն, և որ ունիցին մանկունս ստընդայս՝ ընդ աւուրան ընդ այնոսիկ. զի որք յղիք իցեն, եփին և տրորին մանկունք իւրեանց 'ի մէջս իւրեանց. և որ ունիցին զմանկունս ստընտիայս, տեսանեն զարչարանս որդոցն իւրեանց: Եւ լինին երկիրք և երկիր թափուր յաւերակ յաչ

1 Յօրինակին «դէպայ»:

մարդկան իբրև զծով խռովեալ ալեաց իւրոց յերկեզէ անտի՝ որ լինելոցն է 'ի նմա . զի այսպէս խռովին նովաւ ամենայն արարածք, և երկինք և երկիր 'ի սուգ մտանեն նովաւ վասն որդոյ նյ . զի անցուցանէ զնոսա ընդ եռանդն , քննէ և սրբէ զհաւատացեալն և զընդրեալս : Զոր օրինակ ոսկի , զի մտանէ 'ի բովս հրոյ և քննի և փորձի և երևեալ լինի ընտրու թի նորա , և յորժամ ելանէ նա 'ի բովէ անտի հրոյն , և թացեալ լինի նա ջրով , և ապա երկպատիկ երևեալ լինի ընտրու թի նորա , սոյնպէս անցանեն ընդ եռանդն և քննին և ընտրին և երևեալ լինին որդիք արքայու թի զօրու թիք , նշանօք և փորձանօք և ահագին տեսեամբք և սքանչելեօքն զոր առնէ նա : Բով է նա մեզ 'ի քննու թի . և ապա յետ այսորիկ դարձցի և թացցէ զմեզ 'ի մկրտու թի անդր արեան սրոյն չարչարանացն իւրոց իբրև զոսկի՝ յորժամ ելանէ 'ի բովոց հրոյն . և ապա թանայ յետոյ նա ջուրք , և դեղեցկանայ և լուսաւորի :

Վասն այսորիկ պարտ է մեզ յառաջ քան զառնել փորձին ուսուցանել և ցուցանել անմեղ մարդկան՝ որ տգէտ են 'ի լսելեաց գրոց . քանզի բազումք են որ ոչ գիտեն՝ եթէ նախ սուտ ֆրիստոսն դալոց է , և ապա որդի նյ գայ զկնի նորա : Զի եթէ ոչ զգուշացուցանեմք մեք յայսմ հետէ և անդր , և նա յանկարծակի յարիցէ և գայ թագդեսցին միտք նոցա զկնի նորա , և ասիցեն՝ ահաւասիկ սա իցէ ֆրիստոս : Ի տեսանել անդ իւրեանց զխռովու թիւնս և զարհաւիրս , և 'ի լսել անդ իւրեանց վասն զօրուէցն և սքանչելեաց զոր առնէ , լինիցին նոքա իբրև զայնոսիկ՝ որ երթայցեն զուղիղ ճանապարհ , և դիպեսցի նոցա տեղի մի՝ զի ճանապարհակիցք իցեն , և կացցեն հայեսցին յաջ յահեակ՝ զի ոչ գիտիցեն զինչ գործեսցեն , կամ ընդ սր ճանապարհ երթայցեն . զի լիցէ նոցա առաջնորդ՝ որ ցուցանիցէ նոցա ճանապարհ զվախճանին յորում կանն , 'ի տեսանել անդ իւրեանց ըզձայն ահեղ բարբառոյն և զխռովու թիս և զարհաւիրս ևս և սքանչելիսն զոր լսիցեն , զի այսպէս յաղեկարծում ժամու յարիցէ նա : Եւ ամենայն մարդ դարձեալ լինի առ ինքն՝ փախել թագչել և ապրե-

ցուցանել զանձն իւր յափշտակութենէ անտի որ լինելոցն է :

Եւ լինի այնուհետեւ մարդիկ զոր ոչ սնուցաք և ցուցաք զնշանսն և զորոշեալ վախճան 'ի նեղ ճանապարհին՝ յորում եկն յառաջագոյն , զի լինին կախեալ աչք նոցա : Ի հայեւանդ իւրեանց՝ ասիցեն . սա է արդեօք Քրիստոս , կամ թէ չիցէ սա , առ չգոյի առաջնորդ՝ որ ցուցանիցէ նոցա զնշանս և զելսուզեղ ճանապարհի . այն զի վաստակեցին և եկին 'ի նմա պահօք և աղօթիւք և արդարութիւն վաստակոցն և խաչելութիւն տեառն իւրեանց՝ զի վասն նոցա ել 'ի խաչ , և քարոզութիւն առաքելոցն : Եթէ կորնչին նօքա , պահանջեալ լինին 'ի ձեռաց մերոց . զի կերաք մեք զպտուղ երախայրեաց նոցա , զոր պատուեցին զմեզ 'ի միամտութեց . և զնոսա ոչ պահեցաք : Զի ոչխարք են նոքա Քրիստոսի , զորս ետ և յանձն արար զնոսա մեզ արածել և պահել զնոսա . և արածեցաք մեք զանձինս մեր , և զնոսա ոչ պահեցաք , որպէս և գրեալ է : Եւ մեք իբրև թէ փախչիմք և թագուցանեմք զանձինս մեր ապրել 'ի յափշտակութենէ անտի տազնապին ահին երկեղի և ելանել ոգոց մարդկան : Եւ ոչ գիտեն այնքիկ՝ որք զանձինս իւրեանց ոչ ունին 'ի զուարթութեւն այսր փութոյ յօժարութեւն , զիշխանուի յանձն առնելոյս յորում կամքս . թէպէտ և թաղչին յաներևոյթ տեղիս , սակայն կորուսեալ են անձինք իւրեանց վասն հեծուութեան ոգոցն որ կորնչին , որ յանձն եղև նոցա յառաջ քան զժամանակս :

Ս ասն այսորիկ պարտ է մեզ յօժարեցուցանել և զօրացուցանել վասն որոյ Քրիստոսն 'ի խաչ ել և յանձն արար զնա մեզ , յայնմիկ՝ զի ասաց . ասէ . «Որ ոչ ժողովէ ընդ իս , ցրուելով ցրուէ » . ուսուցանել և ցուցանել , և առաքել քարոզել մանկանցն կաթողիկէ եկեղեցւոյ յառաջ քան զհեղեղ և զյափշտակութի մոլորութեւն որ գալոց է 'ի վերայ աշխարհի 'ի քննութիւն և 'ի փորձութիւն , և մեք անպարտք իցեմք և անարատք . քանզի յայնմ ժամանակի դրունք քաղաքաց փակին , և դեօղք և լերինք քննեալ լինին , և անցք ճանապարհաց և կամուրջք գետոց արդե-

լեալ լինին վասն մեր ըստ իշխանուէ հրամանի բանի նորա . որպէս զի ոչ ոք կարասցէ փախչել և ապրել 'ի նմանէն : Եւ այս ամենայն վասն ընտրելոցն այ , մինչև դատի և չարչարէ զմեզ : Եւ ապա քննեսցի և ընտրեսցի զօրու թիւն և պնտու թիւն իւրաքանչիւր 'ի մէնջ : Վասն այսորիկ ասաց տէր մեր , զայնոսիկ՝ որ 'ի նմանէն են՝ զի յայնմ ժամանակի արթուն իցեն , փախչել 'ի լերինս մինչ չև արդէլեալ իցեն 'ի ներքոյ չարչարանացն . զի յառաջ քան զչարչարանսն ըստ շաւղաց գրոց գայ նա . որպէս զի հաւատասցէ 'ի նա աշխարհ՝ եթէ Քրիստոս է նա ճշմարիտ : Զի ընդ շրեայս իբրու թէ այժմ , ասէ , յայտնեցայ 'ի գրոց անտի մարգարէիցն , զի սպասելիք և ակն ունելիք ինձ յառաջագոյն . և ընդ մեզ դարձեալ իբրու թէ ահաւասիկ , ասէ , եկի մեծու թք . և այն որ երբեմն խոնարհու թեամք եկի , արդ ահաւասիկ մեծու թք եկի . և կատարեցան ինև երկոքին , և այս խորհուրդ մտաց մերոց . զի յորժամ յառնէ այն՝ որ խորհի և բաժանէ զմիտս իւրաքանչիւր 'ի մէնջ այսու խորհրդովք , ոմն այսպէս և ոմն այնպէս , որպէս և այս օրս . զի ահա չև ևս եղեալ են նեղու թիք՝ թէ խորհուրդք խռովեսցին :

Ս ասն այսորիկ զգուշացոյց զմեզ Առաքեալ յասել իւրում : մի երկնչիք , ասէ , և մի խռովիք 'ի տագնապ յահագին խռովութենէ անտի . յայնմիկ՝ զի ասաց մեզ . « Այսուհետև , ասէ , մեք մարմնով զօք ոչ գիտեմք . թէպէտ և գիտեաք՝ զՔրիստոս գիտեաք . այլ այսուհետև ոչ ևս մարմնով գիտեմք , » վասն դալըստեան այսորիկ՝ որ գալոցն է ըստ նմանութե Քրիստոսի՝ զի մի հաւատասցեն նմա , ասաց : Քանզի տէր մեր Յիսուս Քրիստոս հոգով յայտնի , և գայ յերկնից մարմնով , և դատի զկենդանիս և զմեռեալս . սոյնպէս և նա այսու մոլորութք . զի ըստ նմանուէ Քրիստոսի գալոց է : Ահաւասիկ նախ զկենդանիս դատիմ , և ապա զմեռեալս . վասն այսորիկ խիստ և դառն է նեղութիւն այն : Եւ ապա յետ նեղութիւն և ճգնութիւն մեծի , եղիցի սակաւիկ մի խաղաղութի յուրախութի ստրկանութե՝ 'ի չարչարանս և յայսն կատականաց դառնութե :

Եւ իբրև սկիզբն լիցի կատարեալ չափոյն՝ որ տը-
ւեալ է նմա՝ ՚ի քննութիւն և ՚ի փորձանս, պատասխա-
նի տայցեն նմա շրեայք և ասասցեն. երբ յարուցա-
նէ ազոնայի անն մեր հայրն քո զմեռեալս, և տե-
սանեմք մեք զհարսն մեր և զեղբարսն մեր, զի
սպասէաք և ակն ունէաք քեզ ՚ի դարս դարս. և ըզ-
մարդարէսն մեր՝ որ մարդարէացան վասն քո յառա-
ջագոյն վասն այսր զալստեան քո : Եւ դատիս դու-
զմեռեալս, և առնումք մեք զվրէժ ՚ի թշնամեաց
անտի մերոց, որք աւերեցին զսուրբ սրբութիւն մեր.
որք կոխան արարին և պղծեցին զնա, և զմեզ հանին
ընկեցին ՚ի միջոյն սորա, և ցրուեցաք մեք ընդ ամե-
նայն տեղիս և ընդ քաղաքս ըստ բարուէ այ մերոյ,
զոր բարկացուցին զնա հարքն մեր կուովքն իւրեանց :

Եւ մինչ դեռ նոքա զայս խօսիցին, նիշ նշանի խա-
չին տեառն մերոյ երևեալ լինի յերկինս : Եւ իբրև տե-
սանեն, կան հիացեալ զարմացեալ յիմարեալ դո-
ղացեալ զահի հարեալ. և արկցեն զայս իւրեանց ՚ի
խոնարհ, և անկեալ կործանեսցին ՚ի վերայ երեսաց
իւրեանց ՚ի վերայ երկրի՝ յամօթ և ՚ի լալումն և
՚ի յողբումն : Եւ ապա հալածեալք և լլկեալք և
աշխատեալք և վաստակեալք՝ որ յայնմ ժամանակի
իցեն, համբառնան զգլուխս իւրեանց ՚ի ներքոյ քար-
անձաւաց՝ որ թագուցեալ իցեն յայրս և ՚ի քարա-
ծերպս և ՚ի սորս երկրի, յամենայն կողմանց թա-
գրստեան յաւետիս տեառն իւրեանց. զի տեսանեն
յերկինս զնիշ նշանի խաչի սորա : Եւ ընկզմեալ լինի
սուգ տրտմութեանոց յուրախութիւն անդր՝ թուչել ընդ-
օդս երկնից իբրև ձագք աղաւնոյ յորժամ սկիզբն լի-
նիցի բուսանել թուոց նոցա, կամիցին թուչել և ոչ կա-
րիցեն. նախ թուակոխեսցեն, և ապա համբարձցին :

Ըրդ այսպէս իցեմք արթունք, և զգեցեալ իցեմք
զուարթութիւն յամենայն ժամ վաստակովք և տըք-
նութեամբ և հոգովք և զմտաւ ածելով ՚ի տուէ և
՚ի գիշերի պէսպէս նշանիւք և արուեստիւք, որ ինչ
զրոց գրեալ է զարդիս՝ որ յայտնեւոց է ՚ի վերայ մեր :
Որպէս և նոյ՝ զի վաստակէր և տքնէր ՚ի զուարթու-
թիւն անդր նշանացն ժամանակին որ պատուիրեցաւ
նմա : Եւ որպէս Աբրահամն՝ զի արթուն էր յաւետիս

անդր իւրում սպասէրն և ակն ունէր : Եւ որպէս Յօբն՝ զի արթուն էր 'ի փորձանս անդր արդարուն իւրոյ, և պահեաց 'ի զուարթութեանդ իւրում ըզհամբերութի փորձանաց իւրում 'ի վաստակ և յաշխատութի արդարութեան իւրոյ : Եւ որպէս Մովսէս՝ զի արթուն էր 'ի զթութեանդ իւրում, և ազութիւք ինդրուածոց իւրոց վասն ժողովրդեանն՝ որում առաջնորդէրն : Եւ որպէս Ահարոն 'ի փառս անդ իւրում : Եւ որպէս Դանիէլն և ընկերք իւր 'ի զուարթութեանդ հաւատոցն իւրեանց : Այսպէս ամենայն մարդարէքն արթուն էին իւրք իւրք ըստ գործոցն որ տուեալ էր նոցա : Արդ սոյնպէս և մեք որ եղեաք շինեալ 'ի վերայ նոցա, զի և մեք արթունք իցեմք իբրև զնոսս վաստակովք տքնութեքն, և զմտաւ ածելով 'ի տուէ և 'ի գիշերի 'ի նշանս անդր ժամանակաց և 'ի նմանութիւն նոցա, և 'ի նմանութիւն դարձեալ նշանայն՝ որ լինելոցն են, և զարմացուցանեն զմեզ յանկարծակի : Զի զաիցիմք մեք նօքօք յօրէ յայսմանէ 'ի միտս մեր . գուցէ յարիցէ 'ի վերայ մեր օրն այն յանկարծակի, և ոչ գտանիցիմք պատրաստական աւուրն այնմիկ :

Աթէ որ ասիցէ՝ եթէ ոչ յամս իմ, և ոչ յաւուրս այս, զի ես ո՞ր օր մեռանիմ, այն իսկ է օրն իմ . իսկ այնպիսին որ զայն ասէ, 'ի քուն կայ և կուրացեալ է, և յաղթահարեալ է 'ի մեղաց անտի, և ոչ սգաստացեալ . իբրև այն՝ զի նստցի 'ի վեր՝ աւանդի՝ որ աւանդեցաւ նմա, և լինի յանկարծակի զրկեալ 'ի նմանէ, զի ոչ էր արթուն . և ոչ զարթուցանէ յայսմ ժամանակի պատերազմիս, որպէս և ասաց տէր մեր ցՂմաւոն . « Զարթիր, ասէ, և պահեա զեղբարս քո », և Զի ամենայն որ սիրէն զաշխարհս և զհանդերձ փափկունէ և զպէսպէս կերակուրս, և զանօթս գեղեցիկս ստանայ, այնպիսին մեղաց ծառայ է և նորա պաշտօնեայ է . թէպէտ և կարի յոյժ աղքատ իցէ և աշխարհիս ցանկացեալ է, և չիցէ ցանկացեալ հոգևոր ճանապարհին երկնից . որպէս և գրեալ է . « Մարմին, ասէ, ցանկայ՝ որ ինչ փնասէ ոգոց . և հոգի ցանկայ՝ որ ոչ կամք են մարմնոյ . և երկոքին հակառակ են միմենց » : Եւ մեկնեաց և ասաց Պաւլոս երանելի՝ մար-

գարէ և առաքեալ ըստ պատուէր հրամանի տեառն մերոյ . « Զի եթէ հոգով զնայք և հոգով վարիք , մի եթէ զամենայն ինչ զայն առնիցէք զոր կամիջիք . ոչ եթէ չունիմք իշխանուի յայսմիկ , այլ զի մի տրտիցի շողին սուրբ՝ որ բնակեալ ՚ի մեզ , և ամբաստան լինիցի նա զմէնջ առ նձ » : Զի Որդի նյ Զ՞ Գ՞ Գ՞ և մարգարէքն և առաքեալքն որ եկին յաշխարհ , ոչ եթէ արտաքնոցն հակառակ կացին , այլ ներքնոցն՝ որոց ճշմարտուի յանձն եղև , և ոչ առնէին : Այլ մեք պաշտեսցուք զշողին սուրբ պարկեշտուք , միանձնուք և զուարթուք , և առցուք մեզ հայելի գրոց և տեսցուք նովա զանձինս մեր . և որ միանգամ սպիք նշանակեալք և պիսակուց չարուէց իցեն ՚ի մեզ , ջնջեսցուք և լուսացուք ՚ի մէնջ , զի մի և մեք խոտան գտանիցիմք իբրև զնոսս՝ զի ոչ կալան զանձինս իւրեանց ՚ի զուարթութե :

Ղրդ եղիցուք մեք արթունք յայսմ օրէ հետէ յայտնուէ գալտեան ապստամբուէ՝ որ յայտնելոց է ՚ի վերայ երկրի պէսպէս կերպարանօք . և ժառանգեսցուք զայս զուարթուի և զյօժարուի փութոյս այնոցիկ՝ որ գալոցն են զկնի մեր : Զի պատերազմ յորժամ լինի , փող հարկանի ՚ի նմա . և նոյն իսկ փողն նմա ձայնս արկանէ , և զպատերազմողս կոչէ : Եւ երկու ձայնք են փողոյն , և մեկնեալ զատեալ են ՚ի միմեանց ձայնք նր . առաջին ձայնն ՚ի մեծուի հրաւիրէ , և միւսն ևս՝ ՚ի մարտ պատերազմի , իբրու ինքն մի է . ոնկ և գրեալ է յօրէնսն Մովսէսի և յերեմիայ մարգարէի :

Ղստուհետև պարտ է մեզ յայսմ օրէ հետէ վառել հանդերձել և պատրաստել , զիմակաց լինել այնմիկ՝ որ վառին , հանդերձի և պատրաստի ընդդէմ մեր պէսպէս հնարիք և խորամանկուք , նշանօք և արուեստիք զօրուէց իւրոց ՚ի զարհուրեցուցանել զմեզ մեծամեծ փորձանօք յանկարծակի : Զի նախ ՚ի սկիզբն յայտնուէ իւրոյ նշանօք , փորձանօք , զօրուք և ահագին տեսլեամբք գայ : Կա և զօրուիք և նշանք և տեսիլքն նորա օրինակ են տեսլեանն զօրցուցանել վասն երկեղի . և իբրև զկախարդացն՝ զի զտեսիլ և զօրինակ միայն ցուցանեն . և այն ինչ զոր տեսլեամբն և օրինակաւն ցուցանեն՝ այսովք ցուցանեն , զի հնազան-

դին նոցա և առնեն զկամսնոցա, և անսաննոցա զամենայն զոր միանգամ կամին ցուցանել յաշխարհի . եթէ հրով իցէ՝ անսաննոցա, և եթէ մեռեալ որ իցէ մեռանել և կեալ՝ տուեալ լինի՝ ի ձեռսնոցա, և եթէ օձիւք իցէ, և եթէ որ միանգամ ինչ իցէ . որպէս և զիրք ցուցանեն . և յաչս մարդկան այս իբրև սքանչելի իմն են : Արդ սոյնպէս և այն որ աղբիւրն է այն վտակաց՝ որ յայտնելոց է, զօրուիքն այսոյն առնէ և ցուցանէ սքանչելի օրինակ տեսլեանց նշանացն . զոր միանգամ կամի ցուցանել, տուեալ լինին՝ ի ձեռսնորա . զամենայն որ միանգամ ցուցանէ սքանչելիսն, նորօք ցուցանէ . քանզի այս է, և ամենայնի ում կամի՝ նմանէ վասն երկեղի ընտրելոցն : Վասն այսորիկ ասէ Աւաբեալ . սուտ են զօրուիքն և նշանքն նորա :

Եւ ապա եկեսցէ Եղիա զկնի նորա՝ դարձուցանել զսիրտս ամենայն մսեղեաց առ անձ . զՀրեայսն՝ զի մի հաւատասցեն ինա, և զաշխարհս ամենայն դարձեալ՝ զի մի կորիցեն . որպէս և գրեալ է . «Նախ Եղիա եկեսցէ, զի զամենայն պատրաստեսցէ, » : Եւ այս է պատրաստութիւն զոր պատրաստէ Եղիա . զի դարձուցանէ զսիրտս ամենայն մարդկան առ անձ՝ եթէ լսեն նմա : Քանզի ողորմութեամբ առաքինս յաշխարհ, զի մի կորիցեն . զի հաստատեսցեն և կայցեն ի հաւատս, և համբերեսցեն նեղութեն մեծի, և մի հաւատասցեն նմա : Եւ ապա յետ նշանացն և զօրուեն և փորձութեցն զոր առնէ, դառնայ կոտորել զամենայն և զոր միանգամ գտանէ պէսպէս չարչարանօք՝ որ աներևոյթ իցեն յաչաց մերոց : Վասն այսորիկ ասաց տէր մեր . ասէ . «Վասն ընտրելոցն կարճեսցին աւուրքն այնօրիկ » : Եւ սգասցին զուարթունք երկնից սուգ մեծ յոյժ վասն ամենայն մարդկան :

Եւ ապա իբրև դադարեսցեն նեղութիւնս, խաւարեսցի արեգակն և լուսին, և շարժեսցին և թօթափեսցին աստեղք երկնից : Եւ ապա երևեսցի նշան նորա յերկինս խաչ լուսոյ, որ ձգի յերկինս եւթնօրեայ մի՝ ժամանակս : Եւ ապա կոծեսցին ազգք ի վերայ ազգի յիմարութիւն զարմանալով ահին և եր-

1 Երկնակին կրկնեալ էր Գ Գ :

կեղին և խռովութեն և մոլորութեն զոր մոլորեսցին, զի կայցին նոքա մեզ հակառակ :

Եւ այն զի ասաց տէր մեր . “Յայնմ յաւուր յորում յայտնելոց է որդի մարդոյ, յայնմ ժամանակի եթէ որ կայցէ ՚ի վերայ տանեաց, և կարասի իւր ՚ի տան իւրում կացցէ, մի իջցէ առնուլ անտի . և որ յանդին իցէ, սոյնպէս մի դարձցի անդրէն յետս . յի շեցէք դուք զկինն Ղովթայ . որ կամի ապրեցուցանել զանձն իւր, կորուսցէ զնա . և որ կորուսանէ զանձն իւր, գտցէ զնա ” : Եւ զայս զի ասաց տէր մեր, զի իցեմք մեք արթուն հանապազօր, սպասել և ակն ունել՝ այնոցիկ որ առաքինն վասն մեր յափշտակել ըզմեզ ընդ առաջ իւր՝ զտիւն ամենայն և զգիշերն ամենայն յորում միաշաբաթին մտանէ : Եթէ ՚ի վերայ տանեաց իցեմք և եթէ արտաքոյ ուրեք, իցեմք պարաստ . և եթէ իցեմք մեծաւ զգուշուք, և եղիցուք համբառնալ զաչս մեր ընդ արևելս՝ ՚ի բարձունս երկնից՝ հայել ընդ նշան խաչին զտիւն ամենայն և զգիշերն ամենայն, զի յայտնելոց է տէր մեր : Եւ եղիցուք մեք կալ և ունել զանձինս մեր պատրաստական մեծաւ զգուշուք զտիւն ամենայն և զգիշերն ամենայն՝ յորում միաշաբաթին մտանէ :

Եւ մի դարձցուք առնուլ ինչ, քանզի մերկ վերանալոց եմք մեք հոգով, շնչով և մարմնով . որպէս և Եղիայն՝ զի մերկ վերացաւ յափշտակեցաւ ընդ երկինս հոգով, շնչով և մարմնով . զի ոչ եթէ ձորձս ինչ տարաւ նա ընդ իւր . և զի ոչ էառ նա ընդ իւր՝ յայտ է, զի և զնափորտն անգամ զոր ունէր՝ և զայն ևս թող աստէն : Եւ գուցէ մինչ դեռ կամիցիմք դառնալ առնուլ ինչ մի, յայնժամ մեք զրկեալ գտանիցիմք յափրշտակելոյ անտի ուրախուէցն, և կորիցեն վաստակքն մեր և համբերուիք նեղութեն մեծի զոր համբերեցաք . և լինիցիմք այնուհետև փոխանակ ընդ յափրշտակելոյն ընդ բարձունս երկնից, յափշտակեսցուք մեք ՚ի խորս ներքինս . որպէս և կինն Ղովթայ՝ զի արհամարհեաց և անց զպատուիրանաւն : Եւ մի երկիցուք դարձեալ ՚ի խռովուէ անտի ՚ի շարժման եր-

կրին, զի շարժի և խռովի և երեքի . և 'ի ձայնէ անտի որոտմանց և 'ի պայծիւն լինելոյ և 'ի փայլատականց անտի՝ որ լինելոյ են 'ի վերայ մեր յայնմ ժամանակի յերեսաց փողոյն, զի գոչեացէ և շարժեացէ զխորս ներքինս անդընդոց, զի զարթնուն 'ի նմա ամենեքեան՝ որ ննջեանն 'ի հող:

Օ ի այսպէս առակեալ է ժողովուրդս մեր, և այս կատարի ձանապարհ կոչմանս մերոյ 'ի հարսանիս 'ի հարսն և 'ի փեսայ: Եւ զոր օրինակ կոյս զի խօսեալ իցէ փեսայի, և մերձեսցի օրն այն վերջին՝ որում սպասէրն և ակն ունէր, և փափաքէր յառաջ քան զմերձենալն նորա առ փեսայն, և գիշերն այն որ 'ի մէջ երկոցունց իցէ՝ և վաստակէ և տքնի և աշխատի յուրախուի մտաց իւրոց զգիշերն ամենայն, և հատեալ լինի քուն յաչաց նորա 'ի հոգս և ցնծալն զմրտաւ ուրախուէ սրտի իւրոյ, և սպասէ և ակն ունի՝ թէ երբ իցէ լուսացեալ վաղվաղակի, զի երթիցէ յանդիման լինել երեսաց փեսային, և անգեալ պատեսցի 'ի գիրկս նորա մերկ, և հանգիցէ և ուրախ եղիցի 'ի նմա փեսայն 'ի գեղ նորա և 'ի հեզուի ըզգաստուէ նորա և յիմաստուի նորա և 'ի կարգս բարիս հարսինն իւրոյ, և տիրանայ ամենայն գանձուց աւն իւրոյ փոքու և մեծի, արդ սոյնպէս և մեք՝ զի եմք մեք խօսեալ փեսային, որ նա ինքն է Քս աբբայ, 'ի հօրէ իւրմէ՝ յարիւն անձին յառաջագոյն . և յորժամ մերձենայ օրն վերջին՝ յորում գիշերն 'ի մի իցէ լուսանալ միաշաբաթին 'ի մէջ մեր և 'ի մէջ փեսային, այսպէս և մեք իցեմք վաստակեալ և տքնեալ և հոգալով և զմտաւ ածելով ուրախութիւն մտաց մերոց, զի հատեալ իցէ քուն յաչաց մերոց . և իցեմք համբարձեալ զաչս մեր յերկինս զգիշերն ամենայն սպասելոյն, զի սպասեմք և ակն ունիմք և փափաղեմք՝ թէ ահաւասիկ յայտնեցաւ: Այսպէս ասիցեմք ըզմիմեանս զգիշերն նմ՝ յորում յայտնելոյ է տէր մեր:

Աւ եղիցին սկիզբն առնել համբառնալ և վերանալ մի ըստ միովէ զգիշերն ամենայն 'ի ձայն որոտմանց և պայծիւն և շարժմամբք և խռովութիւնք: Եւ ա սիցէ եղբայր զեղբայր՝ իբրև զահի հարեալ իցէ . այս անուն այժմ՝ առ իս կայր, և ոչ գիտեմ զի՛ եղև նա:

Եւ մինչ դեռ նա զայս ասիցէ, և միւսն ասացէ. նա և եղբայր իմ այժմ առ իս կայր, և ոչ գիտեմ զի եղև : Զի բազումք ևս և այլք ասացեն այսպէս : Վասն այսորիկ այն զի ասաց մեզ՝ ասէ՝ «Որ ՚ի վերայ տանեաց կայցէ, կամ արտաքոյ ուրեք իցէ, մի դարձցի առնուլ ինչ ՚ի տանէ իւրմէ», զի մի յորժամ մինչ դեռ նա կամիցի առնուլ ինչ մի, զբկեալ լիցի նա ՚ի յափրջ տակելոյ անտի ուրախութեցն, և կորուսանէ զանձն իւր : Եւ սոյն իսկ այս յաւետարանի Ղուկաս ցուցանէ, զի ասէ. «Յայսմ գիշերի, ասէ, իցեն երկու ՚ի մի մահիճս, զմին առնուցուն հատուցանիցեն, և զմին թողուցուն. երկու իցեն որ աղայցեն առ մի երկանս, զմին առնուցուն հատուցանիցեն, և զմին թողուցուն. և երկու իցեն յազարակի, զմին տանիցին, և զմին թողուցուն», և Եւ ասէ. «Ուր մարմին է, անդ և արծուիք ժողովեացին», և Եւ զոր օրինակ արծուիք՝ զի ժողովին և թուչին և սլանան ՚ի բարձունս երկնից ՚ի վերայ կերակրոցն զոր տեսանեն, սոյնպէս և մեք՝ որ առակեալ եմք յարծուիս, և տէր մեր ՚ի մարմին, զի ինին բարձեալ զմեզ հրեշտակք յամենայն հողմոց և յամենայն կողմանց, և սլանան և թուչին ընդ բարձունս երկնից՝ տանել զմեզ ընդ առաջ տեսուն մերոյ, որ առակեալ է ՚ի մարմին և մեք յարծուի, յառաջքան զըոցն հրոյ բորբոքելոյ, և ձայն փողոյն մեծի և սրնգին զի ստիպէ հրեշտակապետն՝, փառօք հանդերձ շօրն իւրոյ և զօրօք հրեշտակաց իւրոց, ՚ի գիշերին յայնմիկ յորում յայտնելոց է ՚ի նմա փեսայն : Ի լուսանալ միաշարք թին՝ առաքէ զփեսաւէրսն զամենայն ըզմանկունս առազաստին՝ առնուլ տանել զհարսնն ընդ առաջ փեսային՝ յանդիման կացուցանել նմա. ընդ առաջ փառացն և ձայն փողոյն, յորում գալոց է փեսայն ՚ի ձայն գովեստեան փառայն վայելուէ զօրօք հրեշտակաց : Եւ ապա իբրև տեսանեն աչք մեր զյոյս և զկեանսն մեր, սիրովն և եռալ հոգովն և փափաքելովն և վաստակովք և պատերազմովքն մերովք նստիմք ընդ նմա ՚ի վերայ լուսաւոր ամբոց. և վերացուսցէ զմեզ նոքօք՝ մեծուք պատարագօք երևել

1 Յօր. հելլապոլապի. եղաք ըստ օրինակի Լամբրոնացոյն :

մեզ առաջի երեսաց արարչին մերոյ, որ տէր է փառաց յետ դատաստանի. որպէս խոստացաւ մեզ և ասաց. ասէ. «Երանի իցէ այնոցիկ՝ որ սուրբ են սրբտիւբ, զի նոքա զամԾ տեսցեն», :

Այլ ստուգեալ հաստատեցին մեզ զոր գիրքն ասեն, եթէ ըստ նմանուէ հարսին է ժողովուրդս մեր: Յովհաննէս եցոյց և յայտ արար վասն փեսայուէ և մեծուէ նորա՝ որ յառաջ էր. և Ղուկաս եցոյց և յայտ արար զօրն զվերջին, յորում վերացեալ յափշտակին ընդ առաջ փեսային: Արդ երանի այնոցիկ՝ որ համբերեն նեղուէ մեծի, որ առաքինսն անան առաւելքան զառաջինսն յօրն տեառն հրեշտակօք հանդերձ յերկնսն ի լոյս փառաց: Եւ մի իցէ եթէ ոք արհամարհիցէ յիմաստնոց վասն որոյ գրեալն է, զի հօգին մարգարէից հնազանդի. որպէս և գրեալ է: Եւ եթէ ոք արհամարհէ, հայեցի ընդ որդիսն Իսրայէլի, զի հպարտացեալ ձեռն յանձին հարեալ էին և ասէին՝ թէ իմաստունք եմք և գիրս ունիմք, և ընթեռնուին իբրև զմեզ: Ահաւասիկ, ասեն, գայ Քր. և եկն՝ և ոչ գիտացին զնա, որով և ՚ի քուն էին. և աղաղակէին մարգարէքն նոցա վասն տեառնսն իւրեանց թէ գալոց է: Արդ սոյնպէս և մեք եթէ ոչ հայիցիմք ընդ մերձեանալ ժամանակի զալստեանն նորա, և զարթիցեմք և զգուշասցիմք և զարթուցանիցեմք, և մեք մերժեալ ընկեցեալ լինիմք ըստ օրինակի նոցա արտաքս: Կա և Առաքեալ ասաց մեզ վասն նոցա, թէ «Կոքա վասն մերոյ օրինակի եղեն, զի մի լիցուք ցանկացողք չարեաց, որպէս ոմանք ՚ի նոցանէն ցանկացան», : Եւ դարձեալ ասէ. «Կատարած աշխարհիս ՚ի վերայ մեր հասեալ է», :

Արդ երանի իցէ այնոցիկ՝ որ արթուն իցեն յայսմ օրէ հետէ արդարուք յայտնուէն տեառն իւրեանց. զի նոքա են հզօրացեալք: Այն զի ասէ, «Յաղթս կացեք, զի արժանի լինիջիք զերծանել յայսմ ամենայնէ որ լինելոյն է», : Քանզի գիտաց զհիւանդուի տկարուէ հաւատոց մարդկան՝ եթէ ոչ հանդարտեն զիմակաց լինել փորձին, այսպէս ասաց: Արդ երանի իցէ այնոցիկ՝ որք զմիտս ունիցին և իմանայցեն ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ՝ յորում չորքն թագա-

ւորքն յառնելոց են 'ի վախճան աշխարհի՝ շինել Հաստատել, ստուգեալ 'ի շինուածս և 'ի տունկս աշխարհի զառաքելոցն և զքարոզուէ նոցա . որ անդր և սուսուցին զհոգևոր մարդիկ՝ զի միաբան և հաւասարք իցեն, եթէ մեծատունք իցեն և եթէ աղքատք իցեն՝ ամենայն ինչ իւրեանց հասարակաց իցեն 'ի միասին մինչ չև իցէ լեալ յաւար յափշտակուի և 'ի կորուստ և ամենայն եկեղեցեաց : Եւ հանապազորդ իցեն պահովք, աղօթիւք, խորգով և մոխրով ցայգ և զցերեկ մեծամեծ խնդրուածովք, զի արժանի լիցին փախլել յերեսաց բարկուէ մեծի և ահագին սքանչելեաց՝ որ գալոց է . փախլել յերեսաց նորա, և կամ լինել հլօրք և հաստատել զբազումս : Եւ բազմեալ յաճախեսցի փառք նոցա առաւել քան զառաջնոց և վերջնոց, զի ապրեցուցանեն զմարդիկ յերեսաց բորբոքեալ հրոյն հեղեղին՝ որ գալոց է 'ի վերայ մոլոր խաբէուէն մարդկան . յոսկին և յարծաթն իւրեանց յուսացեալ՝ ապաստանէին 'ի նոսա առաւել քան յաճ . և 'ի վերայ ամենայն ցանկուէց նոցա՝ որ յաշխարհի իցէ, պատրաստեալ նոցա կաշառ և պատարագ հրոյ յապաստանէ անտի իւրեանց, որ յուսացան 'ի նա ապրել նովաւ : Ամբիտ, յիմար, տկար և երկմիտ մարդ որ ոչ իմանայ . ոչ գիտես դու, եթէ հացն զոր ուտես օր ըստ օրէ, այն մասն և բաժին է քո : Աւնիս դու գիրս և ընթեռնուս զնա 'ի կշտամբանս և 'ի յանդիմանուի անձին քո, զի մի գտցիքեզ տալ պատասխանի : Եւ ոչ հայիս դու ընդ հիմն առաքելոցն և մարգարէիցն՝ յորոյ վերայ շինեցար դու, և նմանեաց նոցա :

Վրդ յարիցուք մեք 'ի վերայ անձանց մերոց, և հասցուք վաղվաղակի կամացն մերոց . և մարտ պատերազմի արասցուք ընդ հպարտութի, ընդ ամբարտաւանուի, ընդ երկմտուի և ընդ նախանձ՝ որ բնակեալ են 'ի մեզ, զի նոքա են հակառակորդք կենացն մերոց . և հասցուք կենացն մերոց վաղվաղակի՝ որ յաճն մեր են ըստ ամենայն գրոց : Քսի փառք յաւիտեանս . ամէն :

Ե Փ Ր Ե Ս Ի

Ի Ս Ե Ր Գ Ե Ր Ի Տ Ն

ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ

ՍԻՐԵՄ զքո զաւետարանդ, տէր. զի յորժամ քաղցենամ, կերակրէ զիս: Յանկամ բանի քում. զի 'ի ծարաւէն իմում, աղբիւր լինի ինձ. զի որչափ կամիմ, այնչափ կոչիմ 'ի կերակուրս քո. և աւելի քան զթողեալն գտաք: Աւտեմբազում, և միայն գտանիմ. քաղցենամ բազմօք, և զիս միայն արբուցանես 'ի շնորհէդ: Զինչ քեզ տաց, բայց եթէ զիս առ 'ի միաբանուի քեզ: Կամիմ և ոչ կարեմ, զի Ադամ հայր¹ պահանջեսցէն զպարտիս բնուես: Փութամ և խափանիմ. զի ոչ ունիմ լուծումն ինդրուածոյս առ 'ի յինէն: Այլոց լուծանեմ զըստ բնուեն, և իմովք արտիւր խափանեմ զյուժարուիս. գիտեմ զի յանցանեմ, և ճանաչեմ ամբաստանեալ զինէն այլոցն յանդիմանուէց: Եւ զի լուեցից, զի դատապարտեցայց. և զիա՞րդ ցուցից զիմ զառ 'ի քեզ ցանկութիս: Խօսիմ և ոչ դադարեմ, քանզի կամիմ զանձնս դատապարտեալ. բայց միայն զի քո փառացդ հարկատու եղէց: Կամիմ մեռանել, զի դու փառաւորեսցիս: Գիտեմ զի մանաւանդ դատեցայց՝ ոչ յանդիմանելով զմեղուցեալն. այլ ոչ դադարեցից զայս ասելով, զի ցուցից զքեզ անմեղ:

Նշանիցեն հեթանոսք զցանկութե՛ն զօրուի. ծանիցեն Հրիայք զսիրոյ ջերմութի. և առանց հրոյ և

¹ Յօրինակին Իբրի՛, եղաք ըստ յունին:

արոյ և այլոց վրէժինդրուծէց յանձն առնում ըզմահ վասն քո : Թերևս հաւատասցեն այսմ իրաց , զի վասն քո տանիմ և զգայեկան՝ մահուս : Թերևս ասեմ և ոչ առնեմ . քանզի երկնչիմ , գուցէ՛ ՚ի քէն հեռացեալ՝ յաղթեցայց ՚ի բնուէս : Հաւանեցո զիս , զի օգնես ինձ՝ ՚ի ցաւս . և հաւանեցուցանեմ զՏեթանոսս , զի տանիմ տանջանաց : Հնազանդեցո զիս , զի ողորմիս ինձ չարչարեցելոյս . և համարձակեալ տանիմ ՚ի Ճգունս : Հաւանիմ առաջի բազմութէ կռապաշտիցն . քանզի ահա փողն հեթանոսաց կուէ ըզկամեցողսն՝ գուչել զառ ՚ի հեղենականացն ՚ի վր՝ Պարսից յարձակուին , և սպառնայ զարեմտիցն ՚ի վր՝ մեր զվրէժինդրուինս : Կամիմ , զի ատես՝ զմեղաւորս . այլ ինդամ , զի վսնց մեռար : Երկուցեալ եմ , զի պեղծ համարիս զաղտացեալս և զմարմնաւորս . այլ ունիմ միսիժարուի , զի գիտացեր զբնուէս զյանդգնուի :

Վիտես իբրև արարիչ զոր արարերս . գիտես իբրև զգատաւոր զոր դատապարտեցերս . գիտես իբրև մարդացեալ զոր իմացարս : Գու տուր զսա անաղտեղիս : Հայրն իմ Ադամ բազում աղտով տկարացոյց զսա . յարահիւսեաց ընդ աղտոյն՝ սիոփոււմն ընդունայնուէ , և այժմ էս ահամայ ծփիմ . և համեմատեաց բնուէս զապականութի , և ահա էս կրկնակի ծովածուփ ձմերայնով վտանգեալ եմ : Աղորմեաց իբր դատաւոր , ներեա իբրև արարիչ , չարչարակից լեր տկարուէս իմոյ : Եւ վասն իմ մարդացեալ , մի մերժեսցես զիս վասն ախտիցս . այլ հայեա ՚ի կամս յուժարութես : Մի պեղծ համարիր վս աղտոյս , այլ տես զփոյթ գործոյս գոնէ ըստ մասանց . մի դարձուցաներ զերեսս քո յինէն վս դարչուէ խորհրդոյս , այլ հայեաց ՚ի վր՝ սգոյս , և ցանկուէցն զպարսաւանսն : Աւնիմ՝ յօժարուի , բայց ոչ գիտեմ եթէ զօրուի : Տամ զոր ունիմ . թէ կամիս տալ զպակասեալն , տեսանես զիմ զխորհուրդս , աղքատ եմ՝ կողոպտեալ ՚ի վիշապէն . տկար եմ՝ յապականուէն տանջեալ . անգործ եմ՝ ՚ի մեղացն ծփեալ : Կորուսի զքո չնորհն , վասն

1 Յօրինակին զբանկէլան յահոս . .
և առնէմ :

2 Յօրինակին սգէս :

3 Յօրինակին ՚ի վերագոյնս . ու զ
ղեցաւ ըստ յունին :

4 Յօր . Ասիս յօժարութի :

այսորիկ աղքատացայ . կորուսի զքո պարգևսն . զի այսորիկ ոչ ունիմ կատարեալ խորհուրդ . կորուսի ըզխօսակցութիս քո , զի այսորիկ ոչ գիտեմ ուր գնամ : Ոչ ինչ ունիմ . բայց եթէ ունիմ , դու ետուր ծնեալ : Աղքատացայ յոյժ . բայց եթէ մեծացայց , քո է շնորհն , և այժմ և յառաջն . միայն հայցեմ զքո շնորհն , խոստովանելով՝ զի քե յաղթեմ , եթէ յաղթեցից :

Գիտեմ զոմն մեծատունն՝ ի գիրս . այլ իմաստուն գոլով , տեսեալ զքեզ՝ աղքատ զինքն անուանեաց հայելով՝ ի քո իշխանուիդ . ես զինչ ասացից , կամ զինչ խօսեցայց : Գիտեք զայրն յաւետարանի առական ասացեալ . քանզի ամենայն աշխատուի սրբոց վասն մարդոյ եղև : Եր ոմն մեծատուն , և գիտացեալ զի կայր գանձ յագարակի միոջ , վաճառեաց զամենայն ինչս իւր և գնեաց զագարակն : Իսկ ոմն առնէ մարդարտին պատուականի պար՝ զերկոցուն գիտել զընտրուի , և լուծանել զիւրաքանչիւր զօրուի : Երկոքեան մի են , այլ ունին սակաւ բանս լուծման մարդարտիս միտք : Արդ յառաջ ընդ սա անցցուք :

Մարգարիտն պատուական՝ է՝ ի ծովէ , և բազում գնոց արժանի վասն դժուարագիւտուէն . ոչ տայ կերակուր , այլ պարծանս . ոչ առ ՚ի նմանէ վայելս , այլ բարեփառութիս : Բազում ինչք առնեն տուն . իսկ սա թեթեւացուցանէ զծանրուի . փոքր գոլով՝ մեծամեծս կարէ , և համառօտս կրել , և դիւր փոխի՝ դիւրս պահպանուէ . և դիւրաւ թագչի , և դժուարաւ գրտանի : Սա է արքայուին երկնից , սա է անձ Բանն ՚ի գովուէ . բազում զօրուիս խորհրդոց շրջապատեալ ունի : Յայտնապէս ոչ կայ առաջի կերակուր , զի ոչ ժամանակեան է . ոչ աղքատաց ՚ի կիր , այլ ծանուցելոցն մեծատանց հասու լինել . ոչ կարէ ունել յաղքատացն առաքինուի , բայց կատարելոցն ստացուած լինի :

Ինչ աշտիճանք ՚ի բարձր տաճարի , ՚ի ձեռն որոց ելանէ որ ՚ի ծայրսն , եւ յաւետարանին ընտրութիք են այնոցիկ՝ որք մերձեանս յանձ : Աղքատ էս , լինի քեզ հաց առ ՚ի պահպանութի աղքատութեանդ . տկար էս , բանջարով կերակրէ զքեզ . յաղթ մարմնոյ մանանիս տայ , իսկ լերդացաւի և դալնկոտի գլխի մատուցանէ . այլոց իբրև ձուկն առաջի կայ ,

իսկ այլոց ցորեան . ոմանց մանկազ, ոմանց փայտատ .
 և գարեղէն հացիւք շինականսագունիցն առաջի զնի ,
 և սուր մատուցանէ առ 'ի վերս ձեեալ , և հարուա
 ծով խրատէ առ 'ի չուանացն , և վարոցովք խրատէ ,
 և դաւազանովք տանջէ : Չայս ամենայն աշտիճանս
 ունի յաւետարանին : Այս առակովք ասացաւ : Եւ
 գիտէ մեծատուն առաքինութիւն , և աղքատս . գիտէ
 տկարս և առողջս հաւատովք . գիտէ զօրաւորս և
 անգործս բարեպաշտութիւն . սղանանէ սրով զբազ
 մաց կռովք ամբարշտութիւն որոշեալ . և զի մաշես
 ցէ զ'ի վերայ գիտունէն նայ հպարտացեալս : Այրեց
 մունս մատուցանէ որք արածին զանդամս գլխա
 ւորս : Եւ զապականիչ ախտան 'ի հեռի բաժանեաց 'ի
 հասարակաց եկեղեցոյս : Հիւանդացելոց բժիշկ է ,
 յիստակամտաց հովիւ , ճգնաւորաց միջնորդ , ընդ
 դիմացողաց դատաւոր , անիրաւաց վրէժխնդիր , աղ
 քատաց ինամարար , և այրեաց հոգաբարձու : Առ
 բունացեալսն թագաւոր , 'ի տառապեալս իբրև եղ
 բայր , օտարաց իբրև ընդանի , որբոց հայր : Որք տգի
 տութիւն թշնամանէն , իբրև տգէտ երևի . և միայն գո
 լով այս անձ լինի . զի զօր ինչ կամի՝ լինի , զի կարող
 է . և զօգուտս ամենեցուն կամի : Այս ասորիկ բազում
 էն առակք , և պէսպէս զօրութիւն . զի յամենեսին է ,
 և ինքն ոչ փոխի . այլ որպէս բազմազիւ քնար պէսպէս
 տարազիւք զամենեսին արուեստիւքն հնարի :

Վիտեմ մարդ , զնոյն բժիշկ , հիւան , դարբին , շի
 նօղ , գաւառապետ , մշակ , տեսուչ , վարդապետ , ար
 ծաթագործ , բրուտ , խոհակեր , վաճառական և
 բազում արուեստ գիտելով . այլ ոչ 'ի մի ինչ արուես
 տրս հեղեալ՝ զքնութիւն կորոյս : Իսկ անձ ոչ այլափո
 խելի է , բազում տարազս ունելոյ կամեցեալ : Չայս
 ասեմ որպէս զմիոջ 'ի սոցանէ՝ այսպէս ձեով մարդ ,
 Այլ է քնութի , այլ է խրատ , այլ է ձե , այլ է գոյ
 իւ անձնաւորութի : Հիւան , մշակ , կաւագործ , ղե
 կավար , հոգեբարձու , հարկաւոր իրաց մատկարար ,
 միայն է , և յայլ ամենայն եղեալ լինի . ոչ հանապազ
 ծնանի խրատ , այլ միանգամ ծնեալ՝ կրթութիւն 'ի
 միում ըստ իւր արուեստիցն ազգէ : Իսկ արդ ծնեալ
 զի դարձեալ եղիցի մարդ , ոչ կրթութիւն առնէ , այլ

բնուածք կատարեալ հատուցանէ : Որդին նոյն ոչ 'ի կրթութեան ուսու տեսանիլ մարդ, այլ 'ի ձեռն բռնութեան էառ զմարդն, զի եղիցի՝ որ չէրն, և 'ի մեջ մարդկան եղիցի որպէս զմարդ :

ՅՄարկիոն ասեմ, որ զայսպիսիս ամբօխէ առ իւր փութացեալսն . ընդ Մանեայ խօսիմ, որ չարագոյն քան զՄարկիոն իմանայ վասն առմանն : Մարգարիտս մեր առաջի կայ . ասասցեն հերձուածողք ուստի է, և զիտեղ լինի : Ունիմ 'ի նմա գանձ տարացուցի . և փոխանակ ձեռնագրի՝ պարտաւորացն զայս առաջի դնեմ անիրաւացն : Ասասցեն՝ զիտեղ է ծընունդ մարդարտիս . ցուցցեն մեզ եթէ ձե միայն ունի, և ոչ գոյիւ անձնաւորութիւնն : Գիտեմ զինչ ասես . զիտեմ և ես զինչ պատասխանի արարից հարցմանն : Զի առանց յարահիւսման մարմնոյ՝ ծնեալ ոչ կարէ մարդ լինել . իսկ եթէ եղև որպէս Ադամն, ունէր, ասէ, մարդոյ զգոյաւորութիւն . իսկ եթէ ծընաւ 'ի կուսէն առանց իսառնից առն, զձև ուրեմն էառ : Առեմ ձեզ, հերձուածողք . քանզի ունիմ վասն իմ զպատասխանատուն : Ես լուութք հանգչիմ . քանզի խօսի ընդ ձեզ մարդարիան : Խօսեա, զիտեղ ծընար . ասա զքո բնուիդ, և զհերձուածողսն յամօթարա . ցոյց զքո զօրութիւնդ, և լոյծ զբաշարմունս գիւրալոյծս : Կոնքն բարբառեսցին զծնունդն մարդարտին . ասասցէ զյղացումն տիպքն . տիպքն եղիցին վարդապետք որ 'ի ջուրսն են, մարդկան՝ որք կարծեսցին յերկինս բնակեալ . յանբանից՝ մանաւանդ թէ յանչնչոյն խրատեսցին, որք ընկղմեն զերկնային բռնութիւնս յայնցանէ՝ որք ոչ օրինօք ոչ կարգովք կրին :

Այ համբերեմ հերձուածողաց ամօթոյն, զի բան պահանջեն զնոյ արարութեանէն, և քննեն զանձային իրագործութիւն . համար դնեն ընդ նոյ՝ որ պարտաւորքն են մեզաց, զի հասու լինել վիճին մշակութեանձառ բնուեն . դատեն դատապարտեալքն զգատաւորն, որք ոչն գիտեն վն իւրեանց պատասխանի տալ : Եթէ հասու լինիք անհասին և իմաստիք զանձութիւն, ոչ ևս իցէ անձութիւն անհաս, այլ հաւասար ամենայնի : Եթէ հասու լինիք անգիտին, որպէս ասէ Պաւղոս, եղև գիտուի ձեր լուծումն անձային զօրութեանս :

Ըսեմ տարացոյց, ոչ զբնուին յայտնել կարեմ. ի մանամ զօրինակն՝ ի ձեռն իրի իմն նմանութեն, ոչ եթէ զօրութի գործոյն յայտնել կարեմ: Եւ մարգարիտս քար է ի մարմնոյ ծնեալ, զի ի պատենից ելեալ երևի: Իսկ զի՝ ոչ հաւատաս եթէ անմարդ եղև. զնա ոչ ամուսնանալ կոնքացն հաստատէ, այլ փայլատակունք և ջրոյն յարախառնութի: Այսպէս և Քոյղացաւ ի կուսէն առանց ցանկութե, սուրբ Հոգւոյն ի թանձրութե նորա հաստատեալ զառումն: Մարգարիտն ոչ գաղտակունն ծնեալ, ոչ իբրև շունչ՝ ձևով յառաջ եկեալ երևի. և Քո վերստին սկիզբն առեալ անծուրն՝ ոչ լոկ մարդ, և ոչ անապական անծուրն ի կիր առեալ, իբրև թէ շնչաւորական ձևով ծնեալ եղև: Մարգարիտն գոյիւ անձնաւորութե, բայց այլ քար իբրև զնա ոչ ծնաւ. քանզի ոչ եթէ այլ Քո, բայց որ ի հօրէ ծնեալ, նոյն որ ի Մարիամայ ծնեալ եղև: Ոչ ձև միայն ունի ասացեալ քարս, այլ և գոյութիս. նոյնպէս և Որդին այ գոյութե ծնաւ և ոչ ձևով: Յերկուց բնութեց մարգարիտն ունի պատուական. զի ցուցցէ՝ եթէ Քո բան այ գոյով՝ ի Մարիամայ մարդ ծնանի. ոչ մասնաւոր ընկալաւ զբնութն, վասն զի ոչ մի կենդանի: Կատարեալ ունի զկրկնակի բնութն, զի մի կորուսցէ զերկոսին. ոչ կէս անծ երևեալ ի վերայ երկրիս, և ոչ կէս մարդ ել յերկինս. ի կատարելոյն ի կատարեալն, մարդոյն մարդ, յայ անծ, և ի կուսէ Քո: Ոչ բաժանեցաւ մարմինն յանծութեն, և ոչ մարդկային բնութիս ծանրեաց անծային բնութեն. ոչ յալթեցաւ յարահիւսմամբ առմանն, զի կորուսցէ զոր ունէրն, և զոր ոչն ունէրն՝ եղիցի: Կատարեալ ունի զոր ունէրն, և կատարեալ ունի զոր յարակցմամբն առ: Յարակցուի ոչ եղև յարախառնութի. քանզի ոչ ի մարմին յարահիւսէր, այլ մարդ էր՝ ոչ աստուածութեն:

Վինի և ջուր խառնեալ՝ կորուսանէ զօրութիւն. գինի և ոսկի խառնեալ՝ երկոքին հաստատեալ ունին զգոյիւ անձնաւորութիւն: Ծածկէ անծ զառումն, որպէս ոսկի սափօրն զմանանայն. թագչի անծ Բանն

յառմանի, որպէս յարկեղն սափորն : Կերբինն դնի արտաքին, և արտաքինն ներքին . և զի միութիւնն ցուցցի, և առանձնաւորութիւն իմանայցի . առումն՝, այլ միացեալ ընդ սափորոյն՝ ոչ իբրև զիւրեաւ արկեալ զսփութիւնն, այլ որպէս մարգարիտն՝ ՚ի փայլատականէ և ՚ի ջրոյ՝ մի անձ իմացիր զփայլակն և զջրոյ խառնուածն . և զարմացիր զառակս Քոթի, իմացիր զանարգ մարմնոյ հարկատրութի մարգարտին, և հաւատա՝ թէ արդարեւ ՚ի կնոջէ ծնաւ Քոս :

Վաղտակուրն դանգարժեայ, և ունի քար յինքեան պատուական քան զբազում տաղանդս ոսկւոյ : Այսպէս և Մարիամ ծնաւ զսփութիւնն, ամենայն արարածոցս զանհամեմատելին : Ոչ ցանկալից եղև պիտն յղացեալ զմարգարիտն . բայց միայն զգայուի յաւելլուածոյ իմացաւ : Եւ Մարիամ առանց ցանկութե ծնաւ զՔոս, զգացեալ բնութի զմերձաւորութիւնն : Ոչ ապականեցաւ զաղտակուրն, ոչ յղացեալ և ոչ ծնեալ . քանզի կատարեալ զքարն ծնաւ չանկեալ ընդ երկամբք . և կոյսն անապականութի յղացաւ, և անցաւութի ծնաւ : Ոչ միայն յղացեալ լինի մարգարիտն, այլ և աճեցաւ՝ յամէ . ապա եթէ ոչ կամէր և արտաքոյ կոնքին ցուցանել զիւր զգոյիւ անձնաւորութիւնն, մարմնոյ խառնից կարօտացաւ գոյիւ անձնաւորութիւնն, և գոյութի ընդ անապականութե պիտեցաւ ՚ի կատարելութի գոյութեան : Թագեաւ իբրև յարգանդի ՚ի խորշ տպին, և իբրև բնութի ազդեցաւ առ ՚ի կատարելութի հասակին : Աճեաց ՚ի ձեռն բնութեան պիտոյից, և ճաշակովք յղայելոյն հաղորդեաց : Եւ եղև որդի՝ որ ոչ սերմանեցաւ ՚ի մարմնոյ, և ծնունդ պտղաբերեաց բնութի առանց գործակցութե առն ծննդեանն Որդոյն :

Ո՛վ մեծի խորհրդոյն, ո՛վ երկնային հրամանացն . զի ծնաւ բնութի ոչ զիւր, և եղև ծնունդ՝ որ ոչ յառնէ անկաւ : Կոյսն մայր, և բնութիւն աղբիւր . արդանդն սնուցիչ, աղջիկն գործակից . առումն ՚ի հիւթից բնութեանէն, և ծնունդն ՚ի կատարելութեանէ հաստատեալ բնութեան : Միայն կին ծնաւ . քան

1 Յոյնն անթերի ունի զիմաստն մանտայն ոչ է առումն :

զի օտար էր ապականութեց ծնեալն : Կոյնն ծնաւ, վասն այնր որ էր ցանկութեն, որդէծնութի հարկա, տրեաց . քանզի եցոյց զխլիչ ախտիցն : Իսկ զիսորդ միայն ձևով էառ՝ որ հաղորդեցաւ բնութեանն և գոյութեն և ժամանակաց ծննդեանն : Իսկ զիսորդ յառաջ եկն մարդ՝ որ զամենայն փորձ ետ բնութեն առանց ապականութեց երկանց : Այլ չարչարեցաւ Մարիամ իբրև կին, և ոչ երկնեաց ծնանելով որպէս ըզկոյս . ոչ էր օտար եղելոցն, քանզի ունէր հաղորդութի ՚ի ձեռն սնուցեալ բնութեն : Մայր էր այլոյ՝ Արդոյ վասն մատակարարութե առմանն :

Ի՞ճէր ՚ի Մարիամ Քո՞ անկարօտ գօլով որպէս անձ . որդի եղև կնոջ՝ Արդին անձ : Գիտաց զՄարիամ մայր . շրջապատեալ էառ ՚ի ձեռն նորա մարդկութի զանձութիւնն : Արդի էր հարկատուին . զի ոչ միայն հաւատով ետ զյօժարութիւն, այլ և բնութիւն հաղորդեցաւ յառուին : Եթէ ձևացեալ էր Բանին, զի՞նչ պէտք էին բնութեանն . զի թէ լոկ իբրև տեսլեամբ յարեալ էր, զի՞նչ պէտք էին կնոջն . զի թէ իբրև ընդ ցնցուղ էր իջեալ, վասն ոյր աւանոյր՝ ՚ի պէտս ժամանակի զյղացումն : Ընդէր բաւէր ՚ի կուսին, որ երևելոցն էր առանց բնութե . որպէս ծնաւ, որպէս ՚ի կուսին հովանի եղև յերկնից . ընդէր յերկնից նոյնժամայն ոչ երևէր յերկրի . որ ոչ ինչ էառ ՚ի մարդոյ բնութեանն, նոյնժամայն ՚ի յԱրդոյ ընդէր ոչ ծանուցաւ : Եթէ ունէր կատարեալ նախախնամութի, ապա ուրեմն առեալ ինչ էր ՚ի կուսական ՚ի բնութեանն : Այլ աւելորդ է անձ և ոչ պատրիչ . բայց աւելորդ է Մարիամ, եթէ Քո ձևով եկն : Խաբեցի՞ արդեօք անձ առ աչօք ծնունդ ցուցանելով մարդկան : Եղիցի հարկաւորութի բանիցս . քանզի ճշմարտութի տեսմ զՔո, և մարգարտովս սքանչանամ, իբրև անյառեալ ՚ի կուսէն զմարդն :

Անիմև այլ տարացոյց վասն որոյ գոյութեանն զմինչև ՚ի կատարեալ հասակի զաճումն : Քանզի եթէ ձև ունէր Բանն, զի հանդերձս զգենոյր, ցուցանէր աճեցուն հանդերձ . և ձևով եկն Քո, ցուցէք պատ-

մուճան յառաջացեալ և պայծառացեալ, և ոչ մաշելի: Եւ քի՛ն ձեռնով տղայացեալ աճէր՝ մինչև յառն կատարելոյ հասակ հասանէր. աճեցունն վկայէ յղացմանն, և յղացումն աճեցմանն. ոչ նա համառօտիւ եղև, և կամ եթող ըստ բնութեան՝ ի Ժամանակին: Ոչ են ձեք գոյիւ անձնաւորութեն հաղորդակից. այլ որպէս հանդերձն արուեստագիտք: Ձինչ պէտք էին կանանց ՚ի յղացմանն, բնուէ արուեստին հարկատրեալ քի, նիւթոյն ոչ ՚ի կենդանի մարդկանէ յառաջ եկելոց, այլ յերկրէ գտելոց: Կոյս սպասաւորեաց բնութե չափութեն. վասն այնորիկ և բնութի անապական ետ նմա:

Եթէ էր գործ հարկատրութեն, և մարդ զայս կարէր տալ նմա: Եթէ էր ձև սպասաւորութին, աւրուեստ մարդկան ոչ օգնէր չափութեն: Արդանդն հարկատրեաց չափութեն, և վասն պատրաստական ունկնդրութեն վարձ էառ զանցաւորութին: Մատոյց բնութի ցաւոյ պարտաւոր, և ընկալաւ զնա անցաւ. ընծայ մատոյց զտկարն, և էառ զնա զօրաւոր. ետ զարգանդն ՚ի ցաւ, և ընկալաւ զնա անպատկառելի: Բժիշկ էր՝ որ զբնութին նորա փոխ էառ. վասն այնորիկ առողջ զնա անդրէն հաստատեաց: Ոչ էր՝ որ պահանջէր ՚ի կուսէն զպէտս որդէճնութե, այլ չափ. վասն այնորիկ ետ բնութեն զոր ոչն ունէր. զի ցուցցէ՝ եթէ ոչ եկն զբնութին վարատել, այլ անպատկառելի պահել: Մարգարիտն էր ծնեալն. վասն այնորիկ գեղեցիկութիւն ծնեալ եղև առանց երկանց և ցաւոց: Ոչ խոշոր և ոչ հոգեղէն, ոչ թոյլատարազ իբրև զգէջ, ոչ բազմամասն իբրև զնիւթական. այլ տայ՝ ունելով զչափ կատարեալ ընդ յիստակ բնութի թագուցեալ. վասն որոյ ՚ի ներկայ զօրութենէն կոյս իբրև տիպք ծնաւ բնութի, և իբրև կին ոչ ամենևն իմք չարչարեցաւ: Գարձեալ միակացութին եկեալ բնուեն, որպէս տիպք ոտարէիցս, ՚ի կուսական կարգն: Ոչ բացաւ կնիք բնուէ կուսին քի յղացեալ ՚ի նմա. վիսայնորիկ ոչ ծնեալ՝ բացաւ զի ծնցի. ոչ պատկառեցաւ ծնանելոյն, քանզի ոչ ապականեցաւ ՚ի յղացմանն:

Հարկաւորիմ յամել ՚ի բանիս, զի զամենայն ցուցից հերձուածողացն: Գո՛ւ ծնաւ մարդ, և ոչ կար-

Ծեօք ունելով: Մէք որպէս յղենամք, նոյնպէս և ծընանիմք. ապականի մայրն յղանալովն, ցաւէ ծնանելովն. կորուսանէ զբնութենն կնիք, զի յղասցի. ոչ միայն բանայ 'ի յայլ, և կայ 'ի նուազումն բնութենն և երկնէ, յիշատակ առնելով՝ իսկզբանէ եղեալ ապականութենն. զի իբրև սերմն յառաջացեալ, ապականութիւն կանանց զարմտիս նմանեալ մարմնոյն պատրաստեսցէ ունել: Իսկ Քս ոչ այսպէս ծնեալ եղև. 'ի կոյս մարմինն անկեալ եղև, և ոչ 'ի մարմնոյ, այլ 'ի Հոգոյ: Ի կուսէ յառաջ եկեալ երևեցաւ. քանզի Հոգին զարգանդն եբաց, զի ելցէ մարդն՝ որ զբնութիւն իրագործեաց, և զգորութի կուսին առ 'ի յաճումն իւր շնորհեաց: Հոգին էր մանկաբարձ առ տղայացելոյն առանց դաժանելոյ. ոչ ծնեալ նեղեաց զկնիք կուսութենն, և ոչ կուսին ցաւեաց՝ բաժանեալ վասն մեծութե ծնելոյ որդւոյն. իսկ դարձեալ յինքեան 'ի բնութե կնիքն յանկուցեալ, որպէս տիպք կոնքացն յառաջ բերելով զմարգարիտն, և դարձեալ առ յինքեան զովութե միութի կնքով միացեալ:

( ) քաղումն գիտեմ լաւագոյն ընկալեալ քան զփոխտուեալն: Չի որք զփոխն առին՝ արուեստաւոր գործով՝ զտուեալն յանցմամբ անդէն առին ուղղութե, զիարդ անձ ոչ՝ առեալ յուրագոյն՝ անդէն տայր ողջ, փոխ առեալ՝ այլ լաւագոյն. վասն այսր՝ ապականելի բնութի փոխ առեալ, անդէն հաստատեաց անախտ, ծնեալ 'ի ձեռն նորա: Հնարագէտք կարեն արգելուլ ընդգիմական շնչով զջուր յամանի, և 'ի ձեռն թւոց բանան և փակին, իւրովին այս ունելով յամանն. անձ ոչ իցէ քան զմարդիկ արուեստաւոր՝ ընդարձակել և նեղել զբնութիւնն, ոչ ինչ 'ի միջիկայիցս ստուարութե՝ յառաջ եկելոցս նեղեալ: Թագաւորք յոր քաղաքս բարձրանան կամ ծնանին, ինամածութե պարգևեն. Որդին ան ոչ տայր մօր եղելոյ նմա՝ զկուսութիւն: Իշխանք տեղովք և աղբերքք հնարիւք ինամտանին, և զբնութիւն ջրոց ուղղեն, և զխառնուած օգոց լաւացուցանեն հնարից իմաստիւք. Քս ոչ ևս առաւել զայն՝ որ կարծելին է նեղեալ զբնութիւնն ոչ ուղղէր. այլ իբրև զմի ոք 'ի մարդկանէ զծնեալ մայր 'ի բազմաց թողոյր: Որպէս միայն 'ի կուսէ ծնեալ

եղև Քո, սոյնպէս և Մարիամու մնալ կոյս, և լինել մայր առանց երկանց :

Ս) Ի կուրացուցէ զքեզ քո բնութիդ չհաւատալ անձութեն . մի թիւրեացէ զքեզ ախտալից մարմինս, ամբաստան լինել զմարդկային բնութենէս : Զի Քո ոչ եկն զի ծառայեսցէ ախտից, այլ զի ապականեսցէ զմեզս . ոչ երկեցոյց զմարմինն, զի խաբեսցէ զբնութին . ոչ փախեալ յառմանէն, զի պատուեսցէ զձևս : Եթէ Ի ձեռն ձեոյ կարծէր ինչ գործել արժանի սքանչման, արդեօք ոչ աւելի ինչ գործէր Ի ձեռն նորա բնութիս : Եթէ զբնութեն զձեն պատուեաց, բարիք է բնութիս պատուոյ արժանացեալս յանձութեն : Իսկ եթէ վասն յղուեն եկն ձեռնս, սքանչեալագոյն է բնութի ձեոյն՝ ազգիով յղական տալ զուղղուի : Իսկ եթէ ոչ ինչ օգուտ եբեր ձեն, պարտ էր Ի նմին իսկ Ի ձեոյն ուղղել զառաջիկայն : Եթէ ոչ ինչ ուղղեաց ձեռնս, աւելորդ է որ զաւելորդն կրէ :

Հայեցարուք Ի մարգարիտն և մի մոլորիք . քանզի ոչ դադարեմ ունելով զյանդիմանութին, մինչև ուղղեցից զամբաստանն : Տեսէք զի ոչ է ձև, այլ ըզգայութի . և զարմացարուք զյարահիւսուամբ բնութեն . քանզի անբաժանելի է քարս պատուականս . զի ոչ որ յանձութենէն որոշեսցէ զառումն : Փայլատակմունք և ջուր միաբանեցան, երկու ընդդէմք յարահիւսեցան : Արդ զոր ունիս չգիտես, և զոր ոչ ունիս հնարագործութի քննես : Ի հրոյ փայլատակունք և հուր, ուստի լուսաւորէ և կիզու : Տիպքն ջրով, և ձեն ջրով աճեն : Ա՛չ կիզուն փայլատակունքն զտրպացն մարմին : Զիարդ Ի գոյուի եկին միութեամբ հուրն և ջուրն . եկելոց տպայն անշէջ՝ պահեաց ըզթոյլ բնութիս : Վասն միութեանն աճեաց Ի ներքս փակեալ, յառաջացեալ ժամանակին յառաջ եկեալ երևեցաւ ջուրն և հուրն Ի մարգարիտ :

Ի սէ աւետարանն . Հոգի տեառն եկեսցէ Ի վերայ կուսին : Վասն էր . զի առցէ զօրութի բաւել անձութեն : «Եւ զօրութի բարձրելոյն հովանի լիցի Ի վերայ քո » : Փայլատակունքն Ի վերայ թռիցենք . զի

Ծնեալն 'ի քէն սուրբ է, և եղիցի Որդի 'այ: Ոչ ասաց' ծնեալն դարձեալ ծնցի. ոչ ասաց' 'ի զօրութի սուրբ Հոգւոյն, այլ 'ի քէն. զի ցուցցէ զբնութիւն կուսին հարկատրեալ անութեն, և զառումին 'ի նմա և 'ի նմանէն ընդ Բանին 'այ յարահիւսեալ: Թէ չէր ասացեալ ծնեալն 'ի քէն, [թերևս ձև էր առեալ Բանին: Են օրինակք, յորում ոչ կայ յինքեան հերձուածողաց շնորհս մատուցանելով: Ոչ ընդունիս' զի 'ի քէն, ով հերձուածող. յաւելուածող առողջ ունի ըզմիտսդ. ասէ' և ծնանելոց էն, նշանակելով յարահիւսումն: Հայեաց 'ի մարգարիտն' երկուս բնութիւն 'ի մի եկեալ. պայծառ վասն անութեն, սպիտակ վասն առմանն. սպիտակ զպայծառութիւն, առաքինութիւն 'ի ներքս բնակեալ զօրութիւն. խիստ վասն մարդկային բնութեն, ողորկ վասն երկնային գործոյն, ջրագոյն վասն երկնային բնութեն, կարմրատեսիլ վասն անձային զոյիւ անձնաւորութեն:

Յանսուրբ կենդանեաց է մարգարիտն, և Քս ծնեալ եղև յանսուրբ բնութիւն. վասն այսորիկ սրբութեաց զկոյսն և ծնեալ եղև. զի ցուցցէ' ուր Քս է, ամենայն սուրբ է: Սրբեաց պարկեշտութիւն, և ծնեալ' կոյս եթող. տիպքն յայանեցան, զի ոչ 'ի ձեռն կանացի անդամոց յղացաւ. զի ամենայն մարմին եբաց զերկու տիպն, և ոչ ետուն մարմնական կարգքն. տիպքան հոգութեամբ արձակ ունելով զմարմին' յանկարծակի 'ի փայլակմանէն լցան: Նոյն և կոյսն ամենայն մարմնովն ընկալաւ զանձ Բանն. զի 'ի ծագել արեգականն ամենայն լուսաւորի. արտաքուստ լուսաւորէ, զի'նչ արասցէ 'ի տան եղեալ: Եթէ զՊաւղոս Քս յերկնից լուսաւորելով այլափոխեաց 'ի բարեպաշտութի, որչափ ևս առաւել սրբոյ կուսին Մարիամու զոլ անձ Բանն' յամենայն ապականութի օտար առնէ զնա: Պատենիցն տիպքն բանան, բայց մարգարիտն չափ անքակ է. նորա հատումն ընդունին, սա անհատ է. զի իմասցիս զօրինացն զերկուս տախտակն, և զաւետարանին զուղղութիւնն. յանձն առնէ զպատուականն. զերկրայինս ունին օրէնքն, և զերկնայինն աւետարանքն: Ահաւասիկ պատեանքն և մարգարիտն, զորս միաբան էա՞ծ Քս 'ի ձեռն շնորհին:

Տեսանէ՞ս զվաճառականն , իմանան՝ որ զամենայն ինչ վաճառեաց , զի գնեացէ զմարգարիան : Սա է Հայրն , որ 'ի ձեռն Որդոյն գնեաց զմարգղային ըզպիտանացուս . զամենայն ինչ վաճառեաց զերկրային ստացուածս իւր , զի գնեացէ զհարօրն երկրիս զոր ինքն ստեղծ : Ետ զնա Ադամայ , և կորոյս զնա 'ի ձեռն ընդոցն ցանկու թէց : Գնէ զագարակն , ոչ վասն պիտոյից երկրիս , այլ վասն գանձուցն որ 'ի նմա : Եւ զինչ է ագարակն . մարգղային մարմինք : Եւ գանձ է հողին՝ զոր ըստ պատկերին արար : Վաճառէ զամենայն , առաքէ զՈրդին գնել զստացուածն : Ոչ վաճառէր բռնաւորն անձու թէն , եթէ ոչ էր զգեցեալ ըզմարգղու թին : Գիտէր զգօրու թին , և երկնէր վաճառել . մարգղայ վաճառէր՝ գիտելով զտկարու թին . գիտէր եթէ 'ի ձեռն բնու թէն յորժամ կամի՝ դարձեալ հանն զստացուածն , յորս ոչ գոյ ընդդիմաբանու թին՝ թէ իմ է : Միայն մարգ վասն անձին իշխանականաւ . առնէ զիմ տէրու թի երկբայելի . 'ի ձեռն խոստովանու թէ և ուրացու թէն գանձ ունի գանախտու թիւն : Զի փառք իմ են առ 'ի չկորուսանել՝ զոր 'ի հարկատրու թի ինձ արարի : Զանասունս անբանս տուր նմա , բայց զմարդն ազատեա : Տայ զխողսրն յերկրին գերդեսացոց , և գնեաց զագարակն հանդերձ գանձուն՝ փրկել յաշխատու թէ դիւին : Խողք և էշք և ցուլք և առիւծք ոչ տան փառս այնմ՝ որ ունի գնոսա . մարգ մեծամեծ տայ , զի ելքն նորա ոչ են յապականելի կերակրոց , այլ յերկնային գանձուցն :

Սա է գանձն , սա է ագարակն . վաճառական է Հայր , միջնորդ Քրիստոս . մատեալ իբրև օտար , գնեաց իբրև վաճառական , իբրև զտէր համարձակեցաւ : Նա և Հայր մի են անձու թէն , Համարձակեցաւ բրնու թէն , աւամամբն միջնորդեաց , գործովն գնեաց , զօրուք յաղթեաց էառ զագարակն . ոչ գիտէր բրանաւորն՝ թէ զգանձն ընդ նմին վաճառեաց , էառ ըզծառայն զմարդն . ոչ գիտէր թէնամին թէ զձեռականն նորա ընդ նմին վաճառեացէ . կալաւ իշխանու թէ զմարդն Քրիստոս , և շրջափակելով զծառային էառ յինքն : Ամենայն անբանք ծառայելին Ադամայ . կար-

Ծէր թշնամին առեալ զայն՝ հաւասար Ագամայ մարմնոյն ունել զայն : Ինքեանք միաբանելով զնացին ընդ տեառնն վաճառեալքն զընական տէրութիւն ծանուցեալք : Կորոյս բռնաւորն զմարդն և զանբանսն . զի մարդն ՚ի ձեռն յօժարութեն զայս ամենայն նոյ առ ընթեր կացոյց . վասն այնր՝ որ զամենայն հեթանոսս հանդերձ Խորայելիւ ՚ի վախճան ժամանակաց ստացաւ :

Վնեաց զագարակն Գո՝ ՚ի վերայ խաչին տուեալ զարիւնն ՚ի գինս . ՚ի վայելչութի եմուտ յարութիւն հանել զայնոսիկ՝ որ բռնաւորին էին : Ագարակն էր ամենայն երկիր, և գանձն որ ՚ի նմա թագուցեալ էին՝ սուրբքն : Էառ զերանելի ստացուածն . յորժամ կամի, առնու զթագուցեալն գանձ : Ի բնակութի եմուտ կենդանեաց . ընդ ինքեան էառ և զէրեւելի մեռեալսն . եթող առ ժամ մի չառնուլ զգանձն, զի առցէ ՚ի յարութեն : Գնեաց ինքն պահանորդս կարգեալ գանձուցն, և գաւառապետս ագարակին . զի յորժամ հրամայեսցէ, զգանձն ՚ի ձեռն յարութեն առաջի կացուցէ թագաւորին : Գանձն ՚ի խեցեղէն ամանի դնի, զի ագարակն բրտին է խանութ : Ասաց նձ ցմարդարէն . մուտ յագարակն բրտին : Այր բրտտի . նոյն ՚իս է որ առնէ յագարակէս զյարութիւն : Մինչև ՚ի կատարած կաւագործէ զագարակն ՚ի մարդկեղէն մարմնս . յետ կատարածին խեցեցուցանէ զամանս, սրբոցն՝ ՚ի ձեռն շնորհին, իսկ զմեղաւորացն՝ ՚ի ձեռն գեհեհին :

Սարգարիտս աւասիկ եղև . քանզի ոչ յագարակին բրեալ գտանի մարգարիտս, այլ ՚ի վաճառականէն : Առակաւ նա է պտուղ խաչին . վասն այնորիկ նա միայն է յարուցեալ, և զի միայն է գնելն . ոչ յետ մահուանն է գնել զմարգարիտն, զի խաչիւն զբռնաւորն բռնադատեաց, յաղթեաց և առաւ սպառազիւնութիւն, և ապա կողոպտեաց : Ասէ տէր . « Իշխանութի ունիմ գնել զանձն իմ, և առնուլ զնա », . վասրն զի իշխանուի ունէր մահու, և յառաջ քան զմեռանելն կարծելի եղև ունել մարգարիտն . և այնպէս ոչ ՚ի թշնամոյն, այլ ՚ի բնութենէն : Էւ մինչ երկրիս տուրեառք եղեն, վարձք միջնորդին եղև մար-

գարիտն : Քանզի յիմար տէրն չգիտէր զոր արհամարհէրն . էաւ Քո զվարձն և զագարակն և զգին ագարակին . զի հետեւեաց բնութիւն անբան այնմիկ՝ որ ՚ի սկզբանէ առաջնորդէր : Աւնի զիշխանութի կենդանեաց յագարակին , զտէրութի մեռելոցն ՚ի գանձուն , զառումնն ՚ի մարգարտին՝ միաբանելով զգրաւականն զչնորհս սուրբ Հոգոյն , որ էօժ զմարմինն տեառն ՚ի վերայ բռնաւորին ճգնութի : Սա է միջնորդ , և սմա ետ Հայրն պատիւ յաղթողին ՚ի վերուստ : Եւ ՚ի սկզբանէ ՚ի վերայ հասցուք ասացելոցս , և ՚ի գլխում ասասցուք զամենայն որպէս արժանն է : ՉՀայրն՝ մըշակ , արարիչ , վաճառական , բրուտ , միջնորդ , փոխատու , համոզակեր և առատ պարգևատու բանն անուանեաց : Մեծ է տէր , արդարեւ տեառն բանս . երկուք բանիւք շրջափակեալք զայնչափ գիտութիւն զօրութեն :

Եղիցի մարգարիտ աւետարանն : Աւնիմ'ցուցանել Հայր՝ որ ոչ ծնաւ : Արու արմաւենեացն հովանի աւրարեալ իգիցն՝ պտղաբեր առնեն զնոսա , ոչ խառնակելով ընդ նոսա , և ոչ գոյութի ինչ տալով նոցա : Եւ ՚ի թղենեացն են որ բերեն պտուղ , և որք զնոյն ոչ ընկալեալ զստուեր զարուի զպուեմնիցն՝ գոյնպէս և լինին : Արպէս և սոքա ոչ ծնանելով հարք անուանին , նոյնպէս և Յովսէփ անուանի հայր . այր կուսին անուանի , ոչ եղեալ : Ի տապանակին անձ արգելեալ լինէր . զի և անձ ՚ի ձեռն կուսին եկն յաշխարհս : Արպէս տապանակն յայլազգեացն գերեցաւ , և անդ անարգութի կարգեցաւ անգանել , նոյնպէս և անձ Բանն անչարչարելի՝ գոլով՝ ՚ի ձեռն առմանն խաչի նովաւ : Եւ որպէս ՚ի մէջ այլազգեացն տապանակն զԴագոն քակտեաց , նոյնպէս և Քո խաչիւն բանսարկուին յաղթեաց , և զհայհոյիչսն խրատեաց : Անկոփ քարամբք շինեցաւ տաճարն , և ոչ եղև ձայն երկաթոյ . նոյնպէս և առ Մարիամու ոչ հայր որ հարկաւ տրեաց , այլ կոյս ինքնածին , առումն ՚ի բնութենէս մերմէ : Եթէ ոչ եղև տունն առանց երկաթոյն շինեալ ՚ի հարկաարուութի անյ , և Քո լուր կերպարանօք

եկն : Ապա թէ գեռ ևս հիմունք կան , մի յամառւիք՝
այլ հաւատացէք :

Ես մեռանել յանձն առնում վասն այսր հաւա-
տոյս . վասն Քրի նովաւ մեռանել կամիմ , զի համար
ձակուութի ունիմ՝ ի Քրի : Ինև երկնցիմ , նովաւ քա-
ջալերիմ . ինև փախչիմ , նովաւ հաստատիմ . ինև
ամաչեմ , նովաւ համարձակուի ունիմ : Նա է մար-
գարիտն , ես կա . նա է գանձ , ես մոխիր . նա կեանք ,
ես մահ . նա արգար , ես մեղաւոր . նա ճշմա-
րիտ , ես սուտ . Վասն սիրոյ ընդունայն կամովք ըզ-
ճշմարտութիւն մերժեցի : Նա ետ ինձ զքնութիւն ու-
ղեղ , ես ՚ի ձեռն ակտից աղտեղացուցի զսա . նա ինձ
կամն բանականս ետ , ես պակասեցի յարահիւսեալ
ընդ մեղս . նա է որ էջ ՚ի ծովն և բազում փորձուք
զմարգարիտն ՚ի վեր եհան : Ընդ նմա էր անութիւն
՚ի փորձուիսն , և ընդ ինքեան եհան զառումնս յեր-
կրէ յերկինս : Նա է որ շատն բրեաց յազարակին ,
և աշխատեցաւ ՚ի խաչին , զի իբրև ՚ի թագստոցէ ՚ի
գերեզմանէ զգանձն սրբոց իւրացէ : Աշխատեսցուք
և մեք , զի հաղորդեսցուք վաճառականութե նորա .
որում նմա փառք յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

Ե Փ Ր Ե Մ Ի

Յ Ա Ղ Ա Գ Ս

Յ Ա Ր Ո Ւ Թ Ե Ա Ն

ԻՄԱՅԻՐ զերիս չափն՝ զիարդ հայս թրեցաւ .
 իմացիր զհայսն և զհատն մանանխոյ : Հատն
 և հայսն ք՞ս է . հայս թրեաց զ'ի վերայ՝ երկնիցն
 և զերկրայինս և զանդնդայինս² . այս են երեք չափ-
 քըն , այս է չափոյն սքանչելութի : Վոչէ զիւրաքան-
 չիւր ոք , և նոքա լսեն . և հոգին ընթանայ իւրն իբրև
 գառն 'ի մայր իւր : Եզեկիէլ ասէ . 'ի տեղիս ուրեմն
 հաստատուէ մնան մարմնոցն ոգիքն առ 'ի յարուի * .
 "Մարգարէացիր , ասէ , 'ի վերայ շնչոյն , և եկեսցէ
 'ի չորից հողմոց երկնից" : Ապա ուրեմն զչափն անուա-
 նեաց զժողով նոցա , զի միաշունչ կոչեաց զամենայն
 ոգիսն : Ի տեղի ուրեմն մնան ոգիքն իւրաքանչիւր
 մարմնոց , զի իբրև աւանդ ետուն երկրի զմարմինս :
 Ոչ տեսեր զբարեկամսն զի գնան յուղի , զեղբարս զի
 հրաժարեն 'ի միմեանց , զորդիս զի որոշին 'ի հարց
 և դարձեալ միաբանին . սոյնպէս ոգիքն անճառ բա-
 նիւք , զի յարութե բանիւք ընթանեալ են : Ընդէր ո-
 գիքն 'ի տեղիս ոմանս սպահին եթէ ոչ մեռեալք յառ-
 նէին , կամ՝ 'ի վերայ երկրիս շրջէին , կամ՝ յօգս դառ-

1 Գորնակին զի 'ի վերայ :

2 Գորնակին 'ի լուս . գէշէ զմահ :

* Այս քնք բանից սքն Նփրե մի և գանձեալ սպահին , և փափայկն յա-
 այլոց ամանց 'ի հարց՝ սարդին այլովք բուժե մարմնոց իւրեանց , որպէս
 բանիք նոյնն , յորս ստեպ նշանա . և 'ի գիրս Յայտնութե գրեալ կայ
 կեն՝ թէ հոգիք սքն այժմ յերկինս յայտնապէս :

նային, կամ 'ի տարերս ուրուք խառնելին, կամ ամենեկին իբրև զծուխ ապականելին :

Ո՛վ յարուժեն խորհուրդ, որչափ ունի զօրուհի, Չափեաց արարիչն զերիս չափն վասն նորա, զի 'ինա մի եղիցի : 'Նա է բրուտ, և բնուժին բովք . ամուսնուժին արուեստք, և մարդն աւանդ : Աճ իբրև տարազ առնու, ետ մարդոյն ամուսնուհի : Երեք մշակքն՝ աշխարհս, բնուժիս, մահ : Յորժամ ծերացեալ մշակքն՝ տայ անձ 'ի յարուժեն երիս չափսն : Կանայ՝ յարուժին, շտեմարանն՝ արքայուժին, հեծանոցն՝ աշխարհիս մաքրուժին 'ի կատարածին . որոշումն հոսողին՝ երկրորդ գալուստն Քրի, հոսին՝ յանդիմանուժին, շունչն՝ հալածումն 'ի ցորենոյ զյարդն՝ դատաստանին հրաման : Երանելիք են՝ որ ցորեան այն են, զի 'ի կալոյ նորա ոչ մեկնին : Երանելիք են՝ որ զիսեղձ՝ մտաց առաքինուժի՞ սրբեն, զի արքայուժե՞ն նորա հասցեն : Կին ասէ եկեղեցի՝ ծնանելով զմերձեցեալսն . կին ասէ՝ 'ի յարուժի վերստին ծնեալ ասէ զմեռեալսն . կին ասէ դատաստանն՝ զգալով ըզմեղուցեալսն . կին ասէ արքայուժին երկնից, իբրև մայր բարեպաշտեալ կերակրելով, և իբրև զորդիս պսակելով փառօք՝ որ զԹագաւորին միտս հաճեցին :

ՎԱՍՆ ՀԱՏՈՅ ՄԱՆԱՆԽՈՅ ԱՍԱՍՑՈՒԻ

ՎԱՍՆ մանանխոյ փոքր . վասն ողորկուժեն ազգոյ, վասն սաստկուժեն կծու, վասն պարկեշտուժեն օգտակար, վասն առաքինուժեն դառն . ամպարտաւան վասն ստացուածուժեն, քաղցր վասն ողորկուժեն, ողորկ վասն բարեմտուժեն, յերկուս բաժանել վասն ընդրողուժեն, կարմրագոյն վասն շնորհին, բոլորակ վասն կատարելուժեն, սաստիկ վասն 'ի բաց ընկլոյն, պայծառ վասն թոյլտուուէն : Երանելի են՝ յորս սերմանեալ հատս այս, պտուղ զործեաց 'ի նոսա : 'Նայեաց 'ի խորհուրդ գոյզն հրնգոյս և հիացիր, զի արարիչն 'ի սերմանն թագուցեալ է : Մշակն լինի սերմն, և ստացողն արմտի . բրուտն

'ի կաւին թագուցեալ . հատն է առումն . հատոյն զօրու թին անծու թին : Որ էառն , եկն դոյզն մարմնովն , զի ուսցուք զխոնարհութեն առաւելուին : Թագեալ 'ի տգիտութե բնութեա . զի ծանիցուք զանմահ բնութեա զանծու թին : Բազում ամբաստան ունէր Ադամ՝ որք ասէին , հպարտ եղև , ամպարտաւան , փնասակար , պատրող , անժոյժկալ , անհամբեր , փառասէր , յանդուզն , հայհոյիչ , բուռն , չարագործ , ինքնագործ : Ասացեալ Որդոյ ցՀայրն , ես զքո ստեղծուածն կանգնեմ . զի զերծուցէ զԱդամ յանչափ թշնամանաց : Խոնարհութեն յաղթեաց ամպարտաւանութեն , աղքատութեն մեծութեն , տգիտութեն հպարտութեն , անզգայութեն ազատութեն բռնութեն , հանդարտութեն յանդգնութեն , պարկէշտութեն փափկութեն , քաղցրութեն ամ չարասիրունն :

Ո՛ր ան առակիդ Քսի , յորժամ հատդ սերմանեսցի և մեռցի , բազում պտուղ բերէ : Եցոյց զընութի առմանն , զի փոխանակ սերմանն եղև 'ի ձեռն հատոյ միոյ , զի միայն մարտեալ ընդ մահու . և եղև Քս աւմենայն մարդկան յարութի : Չառմանն անարդուն իմացեալ՝ 'ի միտ առ և զերևումն : Յարուցեալ Քսի բուսուցէ յարքայութե Հօր , ուր ժողովեսցին 'ի յարութե յերկրորդ դալստեանն : Իբրև ծառ երևեսցի յերկրի՝ հասանելով յերկինս . ոչ ևս անարգ , այլ փառաւոր . ոչ գձուձ , այլ 'ի վեր քան զընութի . 'ի նմա հանգչին թռչունք երկնից՝ ամենայն ժողովք սրբոց : Անդ պետութիք , իշխանութիք , աթոռք , տէրութիք , զօրութիք և ամենայն հրեշտակապետք . զի զնա ետ դուրս ամենայնի , և ինքն է բնակութիւն ամենեցուն : Տեսանէս զհարգ թագուցեալ երևի 'ի հատին խորութի անծութեն , զի 'ի նմա էր անձային զօրութին : Ոչ փոխեաց զընութին , այլ ընդ շնորհին և փառս ստացաւ . յարուցեալ փառաւորեցաւ , և հաս յերկինս առաքինութի :

Ո՛վ մեծ խորհրդոյս . սերմն յերիս աւուրս ծառ եղև , և երկնային հատն զերկնահաստածն պարտացոյց և հանգոյց : Երկինք եղևն միածնին առումն , զի 'ի նմա ամենայն զօրութիք վարին : Հատս այս անմահութե եղև անդաստան , զի զերկինս 'ի նեղուէ

մխիթարեաց : Այ բաւեր երկին անձային դասուցն .
 և բուսեալ մանանխոյն՝ ծառ ընդարձակութե եղև
 նոցա : Կեղևը անձութիւն յերկինս , և հասին ընդ-
 արձակութիւն հանգչի : Ա՛յ առմանն Քո՛ի շնորհք , զի
 առաւել քան զամենայն դեր 'ի վերոյ քան զերկնից
 զընակութիւն : Այ դադարեմ խնդրելով զմանանխոյն ,
 և համեմեալ ուտելի լինի . զի իմացոյց զարքայունէն
 զհանգիստն աղիւ և մեղու անուշի և դոյնն քացա-
 խով . և առունն պատարագի հանգիստ լինի 'ի ձեռն
 շնորհին , 'ի ձեռն խաչին կատարելութի , և 'ի ձեռն
 անասական յարութեն : Փոխանակ աղին՝ շնորհն ,
 փոխանակ մեղուն՝ յարութիւն , փոխանակ քացախին՝
 խաչին յարախառնեալ զպատարագն զերկնային : Եթէ
 որ պահանջեսցէ զճոյն խառնունն , գտցէ զմկրտու-
 թիւն զոգոց փրկութիւնն : Եղբարք , և մեք՝ որպէս և
 Քո՛ մերձեսցուք 'ի հաղորդութիւն մանանխոյն . նախ
 փորձուք , և ապա հանդիսիւ . նախ խաչիւ , և ապա
 յարութիւք : Գատաւորն դատեալ էր , և մեք՝ թէ
 դատապարտեսցուք՝ մի տրտմեսցուք . նմանողք եղի-
 ցուք տեառն , զի 'ի յարունէն ընդ նմա վայելեսցուք :

Գիտես զմանանխոս , ուսիր զգորութի առ 'ի նմա
 նէ հաւատոյ : Սերմանի 'ի մարդիկ՝ ոչ 'ի մարմին ,
 այլ յոգիս . ժողովի ոչ 'ի ձեռն բնութեն , այլ յու-
 ժարութեն . ոչ 'ի ձեռն լծակցութեն , այլ 'ի ձեռն
 գիտութեն : Ինքն Քո՛ 'ի Հօրէ 'ի վերայ մարդկան
 սերմանի . հաւատա միայն սերմանն զանդաստանս
 քո , և անձ տայ զանձրև առ 'ի կատարել զպտղաբե-
 րութի . հոգ տար անձին առ 'ի չար սովորութենէ ,
 հրկէզ արա զնորա զիշեղէն ընդունայնութիւն , որո-
 շեա զնա 'ի մարմնական իմաստից , յաղթեսցէ ար-
 մատ սերմանդ ամենայն բնութեդ քո : Համբերեա
 փորձեա զքեզ զառաջինս , որպէս մանանխո լեալ
 կսկծեցուցէ , և ճնշեալ զկծեցուցանէ . դառն է նա
 ճաշակելով , այլ եթէ համբերեսցեն՝ տայ քաղցրու-
 թի՛ն՝ նախ 'ի ձեռն ջրոյ ջնջելով՝ 'ի մտացդ զյանցանս ,
 և 'ի կարգի իբրև քացախով . խաչուն սպառնայ փոր-
 ձութիւք , զի ծանիցէ զքո քաջութիւդ : Եթէ մինչև
 'ի մահ համբերեսցես առ 'ի նա ուխտադրութեդ , և
 առեալ փորձն ածէ զշնորհն , և քաղցրացուցանէ ըզ-

կարգս քո . տայ քեզ զարմտիս հանդերձէլոցն , զի աստուատ իսկ վայելէսցուք յարքայութե՛ն նորա :

Պարարտ էր գինին օրինացն . իսկ աւետարանին անուշահոտ , անօսր , օգտակար : Զաւելորդ հնոյն 'ի բաց մերժեաց՝ զմարմնոյ բարեկեցութի՛ն , և զկատարեալ պիտանին անօսրութե՛ն ներքսամուտ արար 'ի ձեռն խորհրդոց մարմնոյ իշխանութի՛ն : Ընթերցիր զօրինացն ամուսնութի՛ն , և ծանիր զօրինակ գինոյն ընտրութե՛ն . տաճարապետն ասէ , աշխարհական յօրինին՝ սպասաւոր բնութե՛ս , ընդէր զլաւագոյն գինին 'ի ժամ վախճանիս բերեր : Կամիս լսելով 'ի փեսայէն . որդին օրինաց ժողովուրդ շրէից , և հարսն ժողովարանն : Քանզի մինչ 'ի Քսի գալուստն յիշատակեալք էին՝ որ այժմս յարակցեցանս . եկն Քս աւմուսնացուցանել զիւր սահմանն , և զրել վարձանս զօրէնսն , և բերս զաւետարանն : Ունիս վարձանս ըզբնութի՛ր , պարտիս բերս զպարկեշտութի՛ն : Երկուս խոստամունս ետ անձ մարդկան , զօրէնս մարմնոյ , զաւետարանն հոգոյ :

Կամիս՝ ցուցից քեզ և առ Քսիւ զնմանութիւն դրախտին : Օրինակ կարծեմ՝ թէ 'ի դրախտին ըզքառասուն օր զՔս թշնամին փորձեաց , առեալ յանապատն . զի և մէջք երկրիս և դրախտին անապատք են վասն անիծիցն և ճանապարհին՝ որ մարդկան անքննելին է : Ոչ զարմանամ զուղեգնացութե՛զ զերագութե՛ն . ոչ հեռի է յերկնից դրախտն : Եղիա ել յերկինս , զի՛նչ մեծ է՝ թէ Քս յանհատ ժամու եհաս 'ի դրախտն՝ ուր են ամենայն վայելչութի՛ք արքայութեան երկրիս : Ի լեառն բարձր եհան , յայտ է՝ 'ի դրախտին . զի ոչ գոյ լեառն յերկրի՝ յորմէ կարէր տեսանել զամենայն թագաւորութիւնս երկրի իբրև մարդ : Աճ էր , այլ իբրև մարդ փորձիւր . և սրակ աշտարակի տաճարին ոչ այսր Երուսաղէմի էր , այլ որ 'ի դրախտին : Մովսէսի ասէր անձ . «Արասցես ըստ օրինակի ցուցելոյ քեզ 'ի լերինն» . արդեօք 'ի դրախտին : Եւ Պաւղոս Երուսաղէմ՝ երկնային կոչէ . ոչ է յերկինս դրախտն . երկինք ոչ ունին մարմնաւոր անասական :

Յաղթեաց օձին երկրորդն Ադամ , և բրովբէքն

փոխանակ արգելոյ՝ սպասառաք մարդկան լինելին : Գինի ոչ ունելին որք ըստ բնութեան վարին . քանզի պակասէ չնորհ՝ի կամացն : Ետ մեզ զերկիրս՝ի ձեռն Ադամայ . տայ զերկինս՝ի ձեռն Քոթի : Ունիմք զատիկ և գառն կատարեալ և զուարակ պարարեալ . ձուկն և հաց փոխանակ մանանխին , աղաւնի փոխանակ թռչնոց , ջուր ոչ մարմնոյ՝ այլ ոգոյ , գինի ոչ արբեցութե՛ք այլ զգաստութե՛ք . որ ընպէ զջուրս , թռչողութի՛ն առնու մեղաց . որ ճաշակէ՛ի գինոյս , յամենայն անգիտուէ սրբի : Պարտ է ճաշակել և՛ի մանանխոյս , զի վայելուի մարմնոցս մի հաղորդեսցի հոգևորական կերակրոցս առ ՚ի յերկրաւոր կրօնս : Երկիցուք ՚ի հրօցն չնորհաց . չնորհն յարժանաւորսն լոյս լինի , բայց հուր յանարժանսն : Երանելի են զոր ասաց Խժ , զի արքայութե՛ք հաղորդք եղիցին . երանի որք զբանս նորա ՚ի միտ առնուն , զի նոքօք գտանեն զվարձանակս բարեաց : Խնդամք ՚ի վերայ գանձուարծաթոյ և ոսկւոյ . խնդասցուք առաւել ՚ի վերայ բանից Քոթի , զի այնչափ գիտուէ զմեզ ժառանգաւորս արասցէ լինել : Զարմանամք զերևելի հանդերձիցս , որչափ ևս առաւել զԽժային բանից սքանչելագոյն համարեսցուք , որ լինին մեզ զգեստք թագաւորական :

( ) Ինչ է գինի՞ զոր կոչեն ընպելի աստուածոց՝ առ ճաշակումն քո , Քո . զինչ է կերակուր առ կերակրաւք քո : Տուր ինձ զայս վայելութի՛ն , և հան յինէն զկրօնս ընդունայնութեան . տուր ինձ զգենուլ զքեզ , և մի յոսկեհուռ թելոց . տուր ինձ զոյգն մասն անդ , և առ յինէն զաշխարհական ծանրութի՛ն : Գիտութի՛ն կամիմ , քանզի թերի եմ . ես ոչ կարեմ զցանկուի ունել ըստ քո կամացդ . յօժարութե՛ք յաղթահարիմ , զի և զիս յաղթեսցես մեղաց կամովք . զինքն վաճառեմ քեզ , զի Կնեսցես զբնութի՛ն ՚ի ձեռն չնորհիդ : Կամիմ մուրացիկ և ծառայ լինել , քան թագաւոր՝ ոչ ազատութե՛ք կեցեալ ՚ի մեղաց : Թագաւորեա յիս , զի ախտք փախիցեն . տուր ինձ ՚ի զօրութե՛ք քուամի , և ոչ ինչ է պիտոյ ինձ ՚ի մտաց իմոց . քանզի որ քե կեայ , անմահ է՝ ծանուցեալ զգատիկ քո զկեանս յաւիտենականս : Ընդ որում քեզ միածնի փառք յաւիտեանս . ամէն :

Ե Փ Ր Ե Մ Ի

Յ Ա Ղ Ա Գ Ս

ՈՐ ՈՒՆԻ ԶՀԱՐՄՆ, ՓԵՍԱՅ ԿԱ Ե

ԿԱՄԻՒՒ քեզ վասն եկեղեցոյ բան պատմել, քան զի է ամենեցուն և քեզ օգտակարագոյն : Կամ ի զաւետարանն քննել, և յաղագս նորա զբանս ընտրել : Բազումք են, և խառնակութի ընդունին՝ եթէ կամեսցուք զամենեսին առնուլ ՚ի պատմութի : Թողլով զյուով բանս, առ այժմ զՄկրտչի Յովհաննու տեսցուք : Ասէ վասն Քրի՝ եթէ «Որ ունի զհարսն, փեսայ է», և դարձեալ յաւելեալ ասէ. «Իսկ բարեկամ փեսային ուրախուի ինդայ, վասն զի լսէ զձայն փեսային» : Արեն բազումք՝ եթէ Յովհաննէս Մկրտտիչ զկերպարանս Եղիայի պահէ հզօրապէս : Տեսանեմ զնա ՚ի բանիցս յայսցանէ, զի զԱբրահամ մեզ զեկուցանէ : Եւ զի՛նչ ասէ. «Հաւատաց Աբրահամ յիսծ, և համարեցաւ նմա յարդարութի, և կոչեցաւ բարեկամ իյ» : Բարեկամ իյ Աբրահամ. բարեկամ Քրի Յովհաննէս : Արդեւք բազում ժամանակեայ լինէին :

Ըստ ինձ, ով Յովհաննէս, ուր ընդ Քրի ընդելակից եղեր. յորում ժամանակի զբարեկամութիւն աբարեր : Սիրելութիւն ՚ի հարկէ ցուցանի, ասա մեզ՝ յորում կարիս ցուցեր զքո սիրելութիդ : Բարեմըտութի յումեքէ՝ ՚ի ինամակալութէ և ՚ի սպասաւորութէ ցուցանի. ցոյց զնա քեզ. հաւատա՛ զի գիտասցուք զբարեմտութիւնն : Պահանջեմ ՚ի քէն քո բանին ցոյցս. կամիմ ճանաչել զճամարտութիւն և ոչ

պատկառեմ. բանակառւիմ խստագոյնս բարբառել : Գու ասես 'ի մկրտութեն' և ես ոչ գիտէի զնա , այլ որ առաքեացն զիս մկրտել' նա ինձ զայս և զայս յաղագս նորա ասաց : Եւ եթէ ոչ գիտէիր զնա մինչև 'ի մկրտեն, զիտից ինքն զքեզ բարեկամ' նմա անուանես : Այլ գիտէի զնա 'ի մարմնի . այլ եթէ Որդի այ էր , ոչ գիտէի . գիտէի զնա ընդ մարդկան շրջելով , բայց թէ նա է Բեն թագաւոր թագաւորաց' ոչ գիտէի զնա . գիտէի զնա ընդ տղայս տղայացեալ , իսկ զերկնաւոր խորհուրդ նորա հաւաստեալ ոչ գիտէի : Եթէ ըստ մարմնոյ զնա գիտացեր , զիտից յաղագս անուանես : Եւ ինչ ընկալար 'ի Յորդանէ , և փեսայ ասուանես : Մկրտութի դայ առնուլ առ քեզ , և գովութի' ասել 'ի նա յառաջանաս :

Այ միայն գիտէի զնա ըստ մարմնոյ , ասէ , այլ և ոչ սոսկ չճանաչէի զվարս նորա : Ի Յորդանան առնելով զգնացս իմ , ոչ ինչ մեծամեծս յանապատին վարկանէի զիրս . ոչ խորհել զքաղաքի դործս պատահէի , և զանհմտութիս կենցաղականացս . առաքիսութիւնս գող կարծի պատրաստ լինել , և տարակուսանք' դաստիարակելով զփրկութիս . բազում անգամ և կարիք պատճառք լինէին ըստ այլ ուղղութեցն : Գիտեմ զսկիզբն , որոյ կատարածն եղև անհաւասար . ճանաչեմ զհակառակութիսն , որոյ վախճանն յոյժ աննման սկզբանն եղև : Մարդ եմ , զայս խորհիմ . և մանուկ լինելով բնութեն ոչ յաղթեցի : Թէ ոչ ըզբնութի ուրացայ , խոստովանիմ' յօժար էի բամբասել զաշխարհական կեանս , և կամէի գեր 'ի վերոյ քան զաշխարհ լինել : Գիտացի' եթէ ոչ այլ ազգ կարացից , եթէ ոչ փախստեամբ վարեցայ : Ճեպէի օտար զիս ինքն առնել յապականութենէ . և զմտաւածէի' եթէ ոչ այլ ազգ կարացից , եթէ ոչ ընդդէմ մարմնոյ վարեցայ ճգնութի : Ի լերինս հանդիսանայի , և սակայն դեռ ևս զիմ առողջութիւն մարմնոյ հասակի ոչ հնազանդեցուցի : Յերկարեցի զիս 'ի կամաւոր աշխատութիս , և ակամայ պատերազմօք խափանեալ լինէի . հակառակէի , և ընդդիմակացս ընդունէի յօլովս : Ընդդէմ կացի խորհրդոց բազում ,

և խափանէին զիս : Ի մտի եղի՝ եթէ ազգի ազնուականութի խափան լինի , պատկառէի 'ի հասակակցաց , ամաչէի 'ի ծնողաց , 'ի ծերոց խորշի . և լինէր ինձ առաջարկութեն անկատարութի :

Տեսի այնուհետև 'ի զանազան պատճառաց զվրնասն . փախուստ արարի բնակութեն իմոյ յեղերս Յորդանանու : Եւ անդ լեալ տեսանէի 'ի մարմնոյ բուսեալ տրտմութի ցաւեցուցանող , և տկարութիւն խափանիչ լինել . երկիւղ 'ի վերայ յարուցեալ , և արհաւիրք մահու շուրջ կացեալ : Հակառակեցի և յազթեցի , համբերեցի և մտիթարեցայ : Ոչ թուլացայ , և եղէ գեր 'ի վերոյ . և մնայր ևս դեռ յիս ուղղուի , պարուրեալ զախտսն ոչ խտտավարուէ , այլ փաղաքշանաց : Զփառս քահանայութե 'ի բաց մղեալ , պատուոյ նախահարցն ոչ տանել խնամ . զտացուածս և զինչս և զժառանգութի անտես առնել . բազում զինուրք մարտնչելով՝ հազիւ կարացի յայնցանէ փախչել : Զկատարած կարծելոց բարեացն ունայնութի համարեցայ լինել : Եւ սակայն առ սպասաւորուի տաճարին խղճիւ հարկանէի . գուցէ արդիւք թուիցիմ խափան ինչ առնել հրաժարելովն , և կամայ իրացն արհամարհանս առնիցեմ :

Եւ այսու կամօք վարելով՝ եթէ պարտ է միանգամայն ընդ մարմնոյն և զոգին ընծայել 'ի սպասաւորութի , զի մաքուր լեալ՝ զարժանաւորն կարասցէ մատուցանել 'ի սպասաւորուի : Բայց ինձ դարձեալ մարմնոյ բնութի 'ի վերայ յառնէր . և զմտաց մաքրութի խորհուրդք իմ ամբօխէին զմտաւ ածելով՝ մի գուցէ ժողկալութիս ընտրել՝ նզովից լինիցի յանդիմանութի . քանզի օրհնութի էր որ ասէրն՝ աճեցէք և բազմացարուք , իսկ նզովք՝ մեռանէն անորդի : Ընդդէմ եղի երկրաւորացս զերկնայինսն , հրեշտակաց զբանաւոր կենդանիսն . և ասացի ախորժելով , ընդ հրեշտակս՝ քան եթէ անասուն կենդանիս միաբանեցայց . և գիտացի քան զերկրաւոր օրհնութիսն լաւագոյնս : Խմացայ զաճումն ազգի ընտրել յաղագս սպասաւորութեն , և սահման ունել տեղեկացայ զերկրայինս : Բազմուի մարդկան երևեցաւ ինձ բաւական լինել 'ի սպասաւորութի . գիտացի եթէ պարտ

և արժան է և զմարմնոյ ընուծի արարչին ընծայել յերկնաւոր սպասաւորութիւն : Լուայ և Մովսէսի՝ որ ասէրն . « Ամենայն անդրանիկն սրբեսցի : » Եւ ծանեայ՝ եթէ կամի անձ մասն առնուլ ՚ի մանկանց լինելու թէ յերկնաւոր կեանս . զի պատարագաւ և յերկրաւոր դադարս կատարեալք լինիցին յերկնային յիշատակն մատուցեալքն : Ընտրեցի զանորդութիւն բարեպաշտութեն յոյժ լաւագոյն լինել քան զբազմորդութիւն . ծանեայ՝ զի ոչ բազմորդութի զբարեպաշտութի , այլ բարեպաշտութի զբազմորդութիւն պատուէ . ընթերցայ՝ զի բազմորդութի առանց բարեպաշտութեան անյօտարոտի է , և ՚ի բաց մերժեցի զանպիտանութիւն մանկարարութե . գիտացի զի՝ մանկարարուի առանց բարեպաշտութե միանգամայն և յանասունսդ է , և ընտրեցի զբարեպաշտութե բազմորդութի պատճառս իմանալեացն լինել :

Վիտեմ զի ազգականութի մանկանց ՚ի նմանուէ կարգացն է , և զմտաւ ածի՝ եթէ արժանաւորք հարք՝ արժանաւորաց որդւոց լինին ծնողք : Ծնաւ Աբրահամ զԻսմայէլ , այլ օտարոտի ՚ի նմանէ եղև յաղագս աննմանութե առաքինուէ վարուցն : Յոր յեսաւայ ծնեալ ՚ի տարագրէն , և ուրացաւ զընական ազգակցութիւն աննմանութե խորհրդոցն : Տեղեկացայ՝ զի արժանաւորք արժանաւորաց և հարք են և որդիք , և փութացայ ՚ի բաց մերժել յինէն ըզբազմորդութիւն՝ որ խափանումն լինի հաճութեանն անյ . Զմտաւ ածի յայնմ օրինակէ , զի որդիք ան լինին ՚ի ձեռն նմանութե . և արհամարհեցի լինել հայր մարմնաւոր , զի եղէց հոգւոր որդի : Ընթերցայ յեսայէայ՝ եթէ գոյ հնար լինել ՚ի հանդերձելումն հայր բազմաց , և նախապատիւ արարի քան ըզժամանակեայսս զյաւիտենականն : Ընտրեցի ներքինի լինել այժմ , զի մի եղէց ապականուէն գործօնեայ . և փութացայ անորդի լինել , զի մի յաղագս սիրոյ մանկանցն օտար ՚ի սիրոյն ան եղէց : Լաւ վարկայ որդի պիտանացու լինել , քան եթէ հայր անպիտան : Զմտաւ ածի՝ եթէ լաւագոյն է ապրել միայն , քան եթէ ընդ բազումն կորնէլ : Ծանեայ՝ զի անձ որքան կամի՝ բազմութի սրբոց ՚ի վայրկենի առնէ , և յեր-

կուանալի բազմորդութեն յուսոյ հրաժարեցի : Տեղեկացայ զի ոչ ինչ է օգուտ ՚ի մանկանց կատարելութենէ հօր կորստեան . և առանձինն լինել ճեպեցայ ապրել :

Տեսի զի իշխանք լեալք՝ ոչ ինքեանց զիշխեցեալն ստանան, և հաւաստեալ գիտացի՝ եթէ բազմորդութին ոչ է ՚ի մարդկանէ, այլ յոյ : Գիտացի եթէ լինի հայր՝ զորս ոչ ծնաւ՝ յաղագս պատուոյ առաքինութեն, և փախեայ յանվտահ որդէծնութեն . զբազմորդութին քաջալաւ և առանց յերկուանալոյ ընտրեցի : Տեսի զի քան զմի ոք բարի՝ բազում բարիք պատուականագոյնք են, և փութացայ ՚ի ձեռն առաքինութե յուսովից լինել հայր, քան եթէ միոյ կամ երկուց կամ երկից անվտահութե՞ ծնող անուանեալ : Ծանեայ՝ եթէ կամաւորն քան զկամայն լաւագոյն է, և ընտրեցի կամօք հաճոյ լինել այ, քան եթէ յակամայն աշխատութե՞ գովութիս ընդունել : Տեղեկացայ՝ զի անյայտն քան զյայտնին դիւրագոյն է, և ՚ի խոտորմանէ ուղղութեցն փախեայ : Չմտաւ ածի զբազմորդութեն զանյայտ յօժարութի, և փութացայ անորդութե՞ զերեւելեացս զհետ երթալ : Ծանեայ՝ եթէ զյօժարութիս որդոյն ծնանելոյ ոչ կարեմ, և փութացայ բարի յօժարութեցն լինել հայր : Չմարմնսն ծնանին մարդիկ . իւրաքանչիւր ոք ծրնեալքն իւրեանց յօժարութեցն լինին հարք : Եւ զօգուտ ինչ ասացի . է ինձ ինքեան լինել որդի, որոյ յօժարութեցն իշխանութի ունել ոչ կարեմ . ոչ կարեմ յօժարութե մանկանց իմոց լինել հայր, յուժարեցի լինել հայր կամաւոր ծնելոցն յինէն ՚ի փառս և ՚ի վայելչուի և ՚ի վերին հանգիստն և ՚ի ներքին : Բազում անգամ որ ծնան յամբարշտաց՝ ողորմեցայ . զի լինի բնութե մարմնոյն մատնիչ խորհրդոց, և առաքինութե դրժող : Այնպէս չարչարեցաւ Հեղի, խոնարհելով յորդինն յաղագս բնութեն կարեաց . և որք զօրէնսն արհամարհէին, անտես առնէր . ՚ի նոսա ողորմութեն՝ գործեաց իւր սատակումն :

Օ այսոսիկ այսպէս հակառակ դնելով՝ զարուին յայդպիսի խորհրդոց ՚ի բաց մերժեցի . այլ տակաւին և մարմնոյ բոյս նեղէին զիս, և բազում փնաս բերէին :

Յայնժամ և սովորական կերակրոց մարդկան հոգոջ տանէի . ոչ կերակուր և ոչ ըմպելի , որ յաշխատութի ձեռաց մարդկան լինին , կամեցայ ընդունել : Կարգեցի զիս բանջարովք և արմատովք շատանալ . յոլովագոյնս կրթեցայ , և հրահանգեալ բազում անգամ :

Ահա և այժմ թէ և ես յայսոսիկ հազիւ եկի յառաջիկայս յայս , համարէի զՅօ լաւագոյն . ոչ գիտէի թէ նա է Քրիստոս , տեսանելով զնա գեր ՚ի վերոյ քան զառաքինութիւնս : Եւս հիանայի յոյժ , զի ՚ի քաղաքի բնակելով՝ զառաքինասէր վարսն յարմարէր . ընդ ծնողսն էր , և որպէս յերկինս բնակէր . տղայ ևս էր , և բարեպաշտութեն առաւել հոգ տանէր . ՚ի մարմնի լինելով՝ զմարմնականս ամենայն մոռանայր : Եւ չըջէր ընդ ամենայն Գալիլիա , Զի եթէ յամենեցուն էր օտար , և ՚ի նմին իսկ մարմնոյն՝ յաղագս առաքինասէր ճգնութեն : Զնա տեսանելով նախանձեցայ , և զարմանալով ընդ նա՝ հրաժարեցի ՚ի կենցաղոյս : Ի նմա խրատեցայ ոչ բանիւ միայն , այլ և զործով ուսեալ ՚ի նմանէ :

Այժ հաւատայք ինձ՝ որ ասեմն զայսոսիկ . աւետարանն զձեզ հաւանեցուցէ : Զինչ ասէ . նախ քան զմկրտութիւն Քրի յորժամ եկն առ Յովհաննէս , « Ինձ պիտոյ է , ասէ , ՚ի քէն մկրտիլ , և դու առ ին դաս » : Տեսանէս , զի ունէր յաղագս նորա Յովհաննէս առաւել սքանչացումն . տեսանէս՝ զի ճանաչէր զնա ոչ միայն յաղագս աղգականութեն , այլ և վասն վարուցն՝ որ գեր ՚ի վերոյ էր քան զմարդիկ : Բայց ոչ գիտէր զնա՝ թէ իցէ Քրիստոս . յայտնապէս աղաղակէ՝ եթէ « Ես ոչ գիտէի զնա . այլ որ առաքեացն զիս մկրտել , նա ասացցիս՝ եթէ յորոյ վերայ տեսանիցես զչոգին իջեալ և դադարեալ , նա է » : « Որ ունի հարսն , փեսայ է . իսկ բարեկամ՝ փեսային ուրախութիւն խնդայ , վասն զի լսէ զձայն փեսային » : Զայսոսիկ ոչ նախ քան զմկրտութիւն ասաց , այլ զինի մկրտութեն . ուստի եղև բարեկամ փեսային : Գիտացէք՝ զի յառաջ ՚ի ժամանակէն յորմէ հետէ մկրտեցաւս Քրիստոս , ոչ զինի բազում ժամանակաց ետպան զնա շերովդէս :

Արդ զինչ մեզ բանս կամի զեկուցանել , թէ որպէս

անգիտայր զնա թէ Բրիստոս իցէ՝ սիրելի էր նորա ,
 և լեալ էր յամենայն ժամ : Լսես զՈվհաննէ՝ եթէ
 անգիտանայր զոր տեսանէրն . մի տրտմիցիս և դու՝
 յորով անգիտու թք քննելով : Մեծ քան զՈվհաննէս
 'ի ծնունդս կանաց ոչ ոք երևեցաւ . և գրէ եթէ որ
 քան աւուրք էին տեսանելով զՅիսուս՝ անգիտա-
 նայր թէ նա է Բրիստոս . և դու տրտմիս ոչ գիտե-
 լով : Յովհաննէս և ճանաչէր զԲրիստոս . մատակա-
 րարու թէ էր անգիտու թին , զի մի ոք ասիցէ՝ եթէ
 շնորհելով յաղագս իրաց մարգարէանան : Գիտէր
 զնա , և ոչ գիտէր . սիրելի և ծառայ էր , և ոչ ճա-
 նաչէր . կենակից էր գերազանցեալ առաքինուէ վա-
 րուցն , և սիրելի յաղագս կամայն նմանու թէ : Փու-
 թայր ոչ 'ի մարմնաւոր ազգականու թէնէն տալ սի-
 րելու թէն ծանօթու թին . և յաղագս այնորիկ յոր-
 ժամ առաւել ծանեաւ՝ եթէ նա է Բրիստոսն , հա-
 մարձակեցաւ եթէ բարեկամ է նորա :

Եթէ կամիցիս լինել սիրելի , ունիս օրինակ զիարդ
 լինիս առաքինի : Այլա եթէ պատճառս ասես ոչ ե-
 րևեալ քեզ Բրիստոս մարմնով , զՊաւղոս ունելով զա-
 ռաքեալ՝ և ոչ տեսանելով զնա , կարես մտերիմ սի-
 րելի լինել : Զի՞նչ ասէ այն այր . «Նմանողք ինձ ե-
 ղերուք , որպէս և ես Բրիստոսի » : Զսիրելու թիւնն
 ուրեմն նմանուին առնէ , և ոչ յաճախ պատահումն :
 Աբրահամն ոչ պատահելով , այլ հաւատովքն եղև
 բարեկամ Բրիստոսի : Ունիս գործովք և զՈվհաննէս .
 հնազանդու թք եցոյց , զի և բարեկամ Բրիստոսի :
 Ունիս հաւատովք զԱբրահամ զհայրապետն : Ունիս
 զՊաւղոս զառաքեալ , որ զերկոսին առաքինու թինն
 քեզ ցուցանէ 'ի ձեռն նմանու թէ : Նմանուի խառ-
 նելով է , քանզի ունի գործ և հաւատս խառնեալ .
 զհաւատսն ունի 'ի ձեռն յառաջագոյն եղելոց զոր
 ետեսն տնկեալ զգորու թին . և զգործս՝ որով իբրև
 'ի նախատպէ զգործօնեայնս իբրև զնա տպաւորէր .
 որ սկսաւ երիս հրահանգս մեզ իմանալ աւետարանն ,
 զի զօրինակ փրկու թէն մերոյ առնուցումք :

Հնազանդու թի հաւատոյ է լծակից . վասն զի են
 ոմանք՝ որ հաւատան և ոչ հնազանդին . և դարձեալ
 ընդդէմ նմին , որք հնազանդին և ոչ հաւատան :

Գործ հաւատով և հնազանդութիւն զկատարելութիւն ընձեռէ . վասն զի ոմանք հաւատան և հնազանդին, այլ ոչ գործեն : Կարիցեմք արդեօք առ երիւքս այս սօրիւք գտանել, որք հաւատան և հնազանդին, և գործեն և ոչ կատարին : Խնդրեսցուք, թերևս և աստուտ գտցուք շահս ինչ, և հինգերորդ օրինակ հաստատութեան առ չորիւքն . զի և չնորհօքն վարին առ ՚ի փրկութեն : Եւ գիտեմ դրօշեալ զոմն յայս, և ոչ կատարեալ : Եւ ո՞ն է նա . Յուդաս մատնիչ . քանզի կոչեցեալ հնազանդեցաւ, և ուսեալ հաւատաց, և հրամայեալն գործեաց . և դիպելով չնորհին՝ դարձեալ յետս եկաց յամբարշտութին, և յամենայնէ եղև օտար :

Մյսպէս է փրկութիւն մեր, իբրև տուն ինչ ՚ի քարանց բովանդակ շինեալ . եթէ զաւարտին քարն ոչ դնիցեմք, որ է կապ ամենայն շինուածոյն, կործանի բովանդակ շինուածն և ապականի : Եւ ՚ի կատարսն այդպիսի իմն սովորեաց լինել : Եթէ նախ քան զմիջին քարն դնել ՚ի բաց աւցին որ ՚ի ներքոյ նեցուկքն են, յերկիր կամարն անկանի, և ամենայն վաստակքն և աշխատութիւնն առաջին կորնչին : Յաղագս որոյ գեղեցկապէս և Մովսէս ասաց . «Նա քումսպասէ գարշապարի», . վ՛ս զի զկատարած կենաց մերոց ընկձել կամի : Արդ կամարն ունի զքարն կապ յինքեան, և մեք ստանամք զհամբերութիւն : Բարի վախճան ընկալցուք, եթէ ընդունիցիմք զհամբերութիւն՝ որ յօգէ զամենայն շինուածն : Եթէ համբերութիւն չըջեսցուք, ոչ կործանէ այսք երբէք :

Այ էն իմ ինչ իմաստք շինուածոյս այսորիկ իմանալոյս . քանզի գիտէի և ես յաւետարանի զարուեստն, որ զերկուց զկտակարանացն զշինութիւնն ուսոյց ինձ ասելով . «Համբերութիւն ձերով ստասջիք զողիս ձեր», : Փոփոխեմ զմիտս իմ ՚ի միւս ևս բան, և գրտանեմ զվէմն անուանեալ զաւետարանից՝ օգուտ ու գոց բազմապատիկ՝ յաղագս նորա որ ասէն . «Զվէմն զոր անարդեցին շինողքն, նա եղև զլուխ անկեան», : Այս է վէմ՝ կապ փրկութեան մերոյ . սա է՝ որ ունի զամենայն շինուած եկեղեցոյ . սա է քար՝ որ զարկ ձեղուան եկեղեցոյն շուրջ պատէ ուժգնապէս : Եւ

այսպէս սփոփելով ասասցուք . 'ի Քրիստոս կելով ստասցուք զողիս մեր : Ունիմք և այլուստ ցուցանել էթէ սա է իմանալի շինուածոյն կապ : Պաւղոս ասէ՝ եթէ « Չնա եդ գլուխ 'ի վերայ ամենայնի » . ապա ուրեմն շինուածոյս մերոյ կապ Քրիստոս է , որ է գլուխ եկեղեցոյ . զի և ոչ անուն այլ տուեալ է ընդ երկնաւ , որով պարտ իցէ մեզ կեալ : Համբերութիւն ուրեմն մեր է Քրիստոս , զի 'ի խաչն և 'ի չարչարանս նորա հայելով պարտիմք առաքինաբար համբերել փորձութեց : Գտաք զեկեղեցոյ զգլուխ . իմասցուք այսուհետեւ զինչ է՝ որ ունի զհարսն , փեսայ է :

Արդ ես զվէմ շինուածոյս իմանամ զչինող զեկեղեցոյս . յորոյ քարանց շինի , գտանեմ յառաքինութեցն : Մի կին զհարսնն կարծեսցուք , այլ մարմին 'ի բազմաց առաքինութեանց միաւորեալ Քրիստոսի : Յայտոսիկ առաքինութիւնս հայելով արժանաւորքն՝ զփրկութիւնն զիւրեանց կատարել ձեպին վիման : Գտաք զհամբերութիւն յեկեղեցոյ՝ զամենայն առաքինութի տեսանելով . և 'ի համբերութենէն ըզկատարումն իմացաք , հարսամբն զարքայութիւն իմացաք : « Որ ունի զհարսն , փեսայ է » . արքայութիւն երկնից հարսն է : Ասէ և ինքն Քրիստոս . « Արքայութիւն երկնից 'ի ներքս 'ի ձեզ է » : Եւ ո՞ որ ոչ հաւատայցէ ասացելոցն : Տար 'ի վեր զմիտս քո յերկրաւորացս յերկնայինսն , և անդ խնդրեսցես զեկեղեցի՝ ուր նորա փեսայն բնակէ : « Որ ունի զհարսն , փեսայ է » : Չինչ խօսիս , ով Յովհաննէս . յաղագս Քրիստոսի հարցանեն զքեզ փարիսեցիքդ , և վասն հարսանեաց պատասխանի տաս : Գիտէ՞ զի Քրիստոս է երկնից թագաւոր , և զի երանութի է արքայութիւն երկնից . յաղագս այնորիկ առաւկաւ ասաց՝ որ ունի զարքայութիւն , նա է թագաւոր : Գիտէ՞ զի յորովք յերկրի են բռնաւորք . վասն այնորիկ կերպարանաւ հարսին և փեսայի առնէ պատասխանի : Ճանաչէր զՀերովդէս՝ եթէ հոգայր , և խօսեր և քննէր . գիտէր զի երկնէր , և վշտանայր և ոչ կամէր տալ պատճառս չարին այնմիկ , այլ դնէր առաջի զերկնից թագաւորութիւն՝ որ ոչ սրովք և պատերձազմական յաղթութիւնք հաստատեալ կայ : Յաղագս այնորիկ

Հարսն անուանէ զԹագաւորութիւն երկնից՝ օտարացեալ յամենայն խռովութեց և ՚ի կռուոց և ՚ի պատերազմական կենաց : Եւ ինքն տէրն ասէր Հարսնաւորան զերկնից արքայութիւն , քանզի և ամենայն տօն խսկ ունի զուրախութիւն , որոյ յաւիտենական է վայելումն : Ասէ և Պաւղոս առաքեալ՝ եթէ «Յարմարեցի զձեզ առն միում կոյս սուրբ մերձ կացուցանել Քրիստոսի » : Ապա ուրեմն վայելումն միաւորութենէն երկնաւոր կեանքն : «Արքայութիւն երկնից ՚ի ներքերս ՚ի ձեզ է » : Հրամայէին քարոզքն ասել . «Ապաշխարեցէք զի մերձեցաւ արքայութիւն երկնից » : Քսէ արքայութի երկնից : Եւ ուստի է այս յայտ : Առաքելով քարոզս զառաքեալսն՝ ասէր . «Ոչ ժամանեսջիբ սպառել զքաղաքս Խարայէլի , մինչև եկեսցէ որդի մարդոյ » : Եւ եթէ ընդ քարոզն էր՝ որ առաքեացն զնոսա , և քարոզքն ասէին՝ մերձեցաւ արքայութիւն երկնից , քաջայայտ է զի զնա տեսանելով զնոյն և ժողովրդոցն քարոզէին :

«Որ ունի զհարսն , փեսայ է » : Ոչ եմ ես Քրիստոս . ապա ուրեմն , ասէ , ոչ եմ ես փեսայ . քանզի ոչ ունիմ զհարսն : Որ ունի զհարսն , նա է փեսայն . ձեր է այսուհետև գիտել՝ որ ունի զհարսն : Ոչ ասեմ ես որ ունին , զի մի կարծեօք ինչ գիտելով լինիցիք անպտուղք : Կամիմ ձեզ աշխատելով գիտել . կամիմ զձեզ ՚ի գործ արկանել քննութեն , զի մի իմ միայն իցէ ուղղութիւն , այլ և ձերոյ փութոյն : «Որ ունի զհարսն , փեսայ է » : Լուան զառակն , և ոչ ըզնոյն ինքն զլուծումն արժանի առնէին ինդրել , և ոչ ինքեանք գործոյն ՚ի քննութի անկանէին : Ամենայն աւետարանն առակօք խօսի . քանզի ոչ կամի եթէ տղայք իցեն լսողքն , այլ կատարեալք : Իմաստունք առակօք խօսին , և հանձարեղք լսելով վաղվաղակի իմանան : Հանձարեղս զմեզ կազմել կամի աւետարանն . վասն որոյ և պատերազմ որ ընդ սատանայի է , իմաստութի կարգէ զմեզ : Կամի կատարեալս զմեզ լինել ոչ միայն հաւատովք , այլ և գործովք և ասելով և իմանալով :

Վարձեալ յառաջինս երթայց , և յայտնագոյնս իմացուցից քեզ զեկեղեցոյ միտս : Երիս վարդապետ .

տուժիւնս գիտէ աւետարանն, հաւատ և բան և գործ . և երեքին այսոքիկ կրկնակբ են : Վասն զի բան անձային ախորժէ զմեզ ոչ տղայանալ մտօք : Ընդ հաւատան խառնեալ է շնորհն . քանզի ոչ որ ասէ՝ տէր զՅիսուս, եթէ ոչ Հոգոյն սրբով : Ընդ բանին խառնեալ է գիտութի . զի թէ ոչ ունիցի որոշումն բան քարոզութեն, ոչ լինի յօգուտ լտողացն : Ընդ գործսրն պարտի միաբանիլ խոնարհուի . զի թէ ՚ի փառս մարդկան գործեսցուք զառաքինուիս, զանխլացեալ ունայնանամք, և զգանձս մեր իբրև զջուր ՚ի ծակ կարաս կրեմք : Օրէնքն ոչ ունէին զորոշումնս զայսու սիկ, այլ միայն զպարզն պահանջէին զհնազանդուի . ընդէր . վասն զի տղայոց գիտէր զՀրէիցն զկեանս :

Արեք այսոքիկ աշակերտաց և վարդապետաց արուեստք ՚ի փրկուի պիտանացուք են : Հիմն հաւատն է . զի ոչ որ ուսուցանեն, և ոչ որ ուսանին՝ եթէ ոչ հաւատայցեն՝ ոչ օգտիցին : Սկիզբն առնու կենաց այսոցիկ միջին վարքն՝ յառաջանալով բանիւ և գիտութի : Վասն զի պարտ և արժան է, որ ուսանին՝ հարցանել, և որ վարդապետեն՝ պատասխանի տալ : Կատարելութիւն ՚ի ձեռն գործոց և խոնարհութե հաւտատի . քանզի և վայել է իսկ վարդապետին դէտ լինել գործոցն խոնարհութե, և որ ուսանին՝ հնազանդել նուաստութիւն առաւել ևս հաւանելով : Եւրբ և Պաւղոսի որ ասէն, թէ “Հուր փորձեսցէ զիւրաքանչիւր գործս” . իմա զզանազանութիւն : Կրկնակի իմն լինի ըստ օրինակին զոր ասացաք : Եթէ ուրուք գործն այրեսցի, զիարդ՝ պարկեշտութիւն այրեսցի արդեօք, ողորմութիւն տուժեսցի, արդարութիւնն որով օրինակաւ բոցակէզ լինիցի, զերկեղածութիւն զիարդ դք կորուսանիցէ : Մնափառութիւն զնիւթն ամենեցուն այդոցիկ ընձեռէ . և լինի անսխլութիւն սխլութաւոր, և այնպէս տոչորի : Նոյնպէս և բան վարդապետական այրի, և հնազանդութի գործական, և մնափառ հաւատ :

Հայհոյեմ, ասէն, զհաւատն ասելով այրեցեալ . և զի՝ ասէ Պաւղոս “Ոչ որ կարէ ասել՝ տէր զՅիսուս, եթէ ոչ Հոգոյն սրբով” : Ոչ հայհոյեմ, զի կրկին են հաւատք : Պարտ և արժան է տալքեզ յաղագս այ-

սոցիլի օրինակս : Ինքն տէրն ասէ . « Ոչ ամենայն որ ասէ ցիս՝ տէր տէր , այլ որ առնէ զկամս չօր իմոյ » : Կամեւոյ զմի իննդիրն լուծանել , 'ի միւս ևս տարակուսանս անկաք : Պաւղոս ասէ՝ եթէ « Ոչ որ ասէ տէր զՅիսուս , եթէ ոչ չողովն սրբով » . և աւետարանն , « Ոչ ամենայն որ ասէ ցիս՝ տէր տէր՝ մտցէ յարքայութիւն , այլ որ արասցէ զկամս չօր » , չակառակ է ոչ որն և ամենեքեանն . քանզի թէ ասացեալ էր՝ թէ էն ոմանք որ ասեն՝ տէր տէր , ունէր արդեօք ձայնակցութիւն բանն :

Եւ արդ զինչ է զորոյ կամիցի այժմ՝ հակառակագրութիւն այս : Զինչ այլ , բայց եթէ կրկին էն հաւատքն : Տէրն ցուցանէ , եթէ 'ի սնափառան վտանգին հաւատն . և Առաքեալ ասէ , թէ 'ի կատարեալն 'ի ձեռն չնորհացն զօրանայ հաւատն : Երկու դասք էն հաւատացելոցն 'ի միում կարգի . « Ոչ որ ասէ՝ տէր զՅիսուս , եթէ ոչ չողովն սրբով » . և 'ի միւսում ևս յանկատարիցն . « Ոչ ամենայն որ ասէն՝ տէր տէր զՅիսուս , մտցէ յարքայութիւն » . զի ոչ բանիւ է արքայութիւն երկնից , այլ գործով և ճշմարտութիւն : Կամիս տեսանել զհաւատն գործովք . Քրիստոս ասէ . « Եթէ ունիցիք հաւատս քան զհատ մանանխոյ , աւսաջիք լերինս այս՝ բարձիր և անկիր 'ի ծով , լինիցի » : Կամիս լսել հաւատ անկատար . ինքն տէրն ասէ՝ թէ « Որ յապառափին անկաւ սերմն , նորա էն՝ որ լսելով զբանն հաւատան » . և այլն : Ախորժէս աղօթս տեսանելով զկատարելոցն . Յակոբոս ասէ . « Յոյժ զօրանան աղօթք արդարոց գործովք » : Կամիս լսել մաղթանք գործոց անկատարից . նոյն ինքն ասէ . « Կրնդրէք և ոչ առնոյք , վասն զի չարաչար ինդրէք , զի 'ի ցանկութիւն ձեր ծախեսջիք , չնացողք » : Ասէ յաղագս անկատար հաւատացելոցն Պետրոս . « Լաւ էր նոյա ոչ ճանաչել զճշմարտութիւն , քան թէ ծանուցեալ՝ անդրէն դարձան յառաջին խառնակութիւն » :

Եւ միւս ևս այլ հակառակ հաւատ : Եւ ո՞ր է այն . հերձուածողաց : Յաղագս որոյ ասէ Առաքեալ , թէ « Ոչ ամենեցուն է հաւատ » . և եթէ , « Զհաւատն ուրացեալ էն , և քան զանհաւատն ևս չար էն » : Ունիմք եւ հնազանդութիւն ցուցանել անկատար և

կատարեալ, և անհնազանդութի՛ն՝ որ ունի պտուղ արգարութե՛ն. զի քեզ և զառաջին ասացեալսն հաստատեցից : Տէրն ասէ . «Այլ մի ունէր երկու որդիս . նա ասաց միումն» երթ յայգի . նա ասաց՝ երթամ, և ոչ չողաւ . միւսումն ասաց նոյնպէս . նա ասէ՛ ոչ երթամ, և չողաւ . այլ որ չողան , ասէ , արար ըզկամս հօրն իւրոյ : Արդ այսպէս ոչ ամենայն որ ասէցիս տէր տէր՝ մտցէ յարքայութի՛ն , այլ որ առնէ ըզկամս շօր իմոյ , : Մի անիրաւ ինչ քեզ թուիցի անպտուղ անհնազանդութե՛ն այրումն : Նոյնպէս և հաւատ անպտուղ . յաղազս որոյ ասէ Յակոբոս , թէ «Հաւատք առանց գործոց մեռեալ են , : Նա և դիւլայն և ս հաւատ , ասէ նոյն ինքն . «Դու հաւատաս՝ թէ մի է աստուծ , և դեք հաւատան և սարսեն , : Եւ զի այրելոց է հաւատն այն , ասելով ցՔրիստոս» «Ո՛վ էս սքոյ նոյ , գիտեմք զքեզ , : սաստեաց ՚ի նոսա և պապանձեցոյց ոչ ևս խօսել :

Ամիմ՝ և քեզ գործ և ս ցուցանել անպտուղ : Եւ զինչ ասէ պտուղ անպտուղ . թէ բովանդակն է պրտուղ, և զիմարդ ոչ իցէ պտուղ . բայց եթէ որ ՚ի նը կարագրութե՛ն իցէ՛ ասիցէ ոք արգիւք : Որ ողորմութի՛ն առնիցէ , և յաղազս փառաւորելոյ ՚ի մարդկանէ առնիցէ՛ պտուղ արգարութե՛ն անպտուղ է , որպէս ասաց տէրն : Յորժամ լսեն ՚ի մարգարէէն որ ասէ՛ թէ «Որ ժողովէրն , ժողովեաց յաման ծակտեալ , : Իմացար այսուհետեւ՝ զի որք սնափառութե՛ք զայնպիսի ինչ գործեն և կրեն՝ ընդէր պտուղն անպրտուղ . զի ոչ նոյ նուիրեցաւ , այլ մարդկան յերկրի : Մի՛թէ ՚ի քո անուն այլ ոք զպարգևն առնուցու՛ դու ինչ վայելես . նոյնպէս ոչ աղօթք , ոչ ժոյժկալութի յանուն նոյ լինելով և մարդկան տուեալ՝ պրտուղ արգարութե՛ն է , այլ ընդունայնութե՛ն :

Այս այսուհետեւ առաջի ինձ ցուցանել՝ որ ոչ սնափառութե՛ք է պտուղ արգարութե՛ն , և ոչ իցէ պտուղ . և այնպիսին Այլէն է երկրագործ : Քանզի ոչ էին մարդիկ՝ յորս զսնափառ պտուղն նուիրէր , վաղվազակի նոյ ընծայելով յիւրոց գործոց ձեռայն . այլ վասն զի զառաջինսն իւր խորեաց զորս վաղվազելով էկեր, և պատարագեաց նոյ զերկրորդսն , եղև պտուղն

արդարութեւ թշնամանք պատուեցելու մն : Յաղագս որոց ասէ ցնա . « Թէ ուղիւղ պատարագես, բայց ուղեղ ոչ բաժանես՝ մեղար, դադարես », : Փոփոխեցաւ պտուղն իբրև զգինի, և եղև քայախ . վասն այտորիկ ոչ պտուղ արդարութեւ, այլ անիրաւութեւ համարեցաւ :

Ունիմք եղ և միւս ևս պտուղ արդարութեւ անպտուղ ցուցանել . ոչ յաղագս սնափառութեւ և ոչ վասն արհամարհանաց, այլ զանազան դատողութեւ աղագաւ : Եւ որ քարոզացն մշակեցին, որդիքն Ահարոնի, որ մատուցին զհուրն օտար այնմ՝ որ պատուիրեացն երկնային հրովն ծախել զողջակէզսն : Եւ արդ զի՛նչ, ոչ ապաքէն և հուրս այս նորա է գործ, և փոյթն ոչ ընդանեգոյն էր պաշտօնէից նորա . սակայն մեռան՝ անզանազան դատողութեւ քայթագղեալք : Եւ որդիքն Ողիայ՝ ի թիւրել տապանակին կամեցան ուղղել, վախճանեցան . և նոքա զպտուղն բարեպաշտութեւ դարձուցին ՚ի ցասումն . վասն զի ոչ էին քահանայք՝ յանդգնեցան մերձենալ ՚ի տապանակն նոյն : Եւ միւս ևս մշակ Ողիա թագաւոր՝ ՚ի զոհելն բորոտեցաւ . քանզի ասէ և Մովսէս . « Ամենայն որ մերձենայ ՚ի զոհել տեառն, և ոչ իցէ յորդոցն Ահարոնի, սատակեսցի », : Եւ միւս ևս այլ լինի իմն յառաւել իննդիր . զի թէ ոչ խորանին սպասաւորել հրամայեցաւ ումեք՝ բայց զւտացոց ազգին, զիտորդ Գաւիթ ՚ի սաղմոսել սպասաւորէր, զոր օրինադիրն ոչ ասաց : Ոչ բազում ինչ է բանս յաղագս այդորիկ, այլ յոյժ կարճառօտ . քանզի ոչ նա ՚ի տաճարին սպասաւորեաց, այլ իբրև զգաւինս և կամ զզուարակ զսաղմոսն ՚ի ձեռն զւտացոյցն՝ նոյնուիրէր : Եւ թողացեալ էր ամենայն բազմութեն պատարագել նուերս . իսկ քահանայելն աններելի էր : Ոչ մատոյց ՚ի խորանին երաժշտականութեւ, այլ գտանելով զնուագն և զզանազանութիւն . նմանեաց որոց էր յարմարագոյն սպասաւորելն՝ զիւր զմծային զփոյթն ընձեռելով : Եր և շնորհ մարդարելութեւ ՚ի նմա, զի մի մարդկային համարեսցուք զիմաստուին : Եւ արդ եթէ նա հանդերձ շնորհիւն նոյ խօսէր ըզսաղմոսն, և ոչ համարձակեցաւ ՚ի խորանին ճոխա-

բանել, որք առանց շնորհին զայն գործեցին՝ ոչ սակաւ ինչ անիրաւեցան :

Ունիմ'և այլ օրինակ պողոց արդարութե՛ն ցուցանել՝ որ ոչ իցէ պտուղ : Սաւուղ ամաղէկացոցն ողորմելով ամբարշտեցաւ, և Աբայաբ դամասկացոց թաղաւորին . ընդէր . վասն զի չարեացն կեանք ջիւք չարութեան լինին : Զի թէ յաղագս իսրայէլացոցն ասէր օրինադիրն, «Բարձէք զչարն 'ի ձէնջ», վասն այլազգեացն որչափ ևս առաւել օգտակարագոյն էր : Ասէ Առաքեալ . «Մի՛ որ արմատ դառնութե՛ն 'ի վեր բուսեալ նեղիցէ, և նովաւ պղծին բազումք» : Եթէ պտուղ արդարութե՛ն է անպտուղ, այն բան է՝ որ յընդհանրական թուղթսն ընթերցեալ լինի, եթէ են ոմանք ծառք աշնանայք, անպտուղք, կրկնամեռք, արմատաբի խլեալք, աստեղք մոլորակք՝ որոց մութք խաւարին պահի : Գտաք և զնիւթ աննիւթ գործոցն . զի յայտնապէս ծանիցուք՝ թէ և իմանալի գործք այրին : Ծառք աշնանայք են սուտ անուանեալքն . վասն զի կարծեցուցանիցեն թէ իցեն արդարք, ամենևին էին անիրաւք : Եւ ընդէր աշնանայք . վասն զի ոչ ամարանից օրհնութիս ժամանակին ընձայեն զպտուղս, այլ 'ի տարաժամու 'ի վերայ անկանելով ճշմարտութեն՝ գայթապուին առնեն 'ի բաց բառնալովն :

Եւ ո՛վ որ յածային գիրս եղև այնպիսի որ . Սափիրա և Անանիաս, որք գողանալով զնուէրսն՝ զինքեանց պտուղ բարեպաշտութեն տարաժամ պատարագեալ կարծէին : Կոքա են որ կրկին մեռան . և յաստի կենացս 'ի բաց բարձան, և 'ի հանդերձելոցն զըրկեցան : Եւ զի՛որդ իցեն աստեղք մոլորեալք . վասն զի բանիւ բարեպաշտութե՛ն զբարեպաշտութի՛ն ժամտացուցին : Ոչ զմոլորակ աստեղսն բամբասէ, այլ զնըշանաւորութի՛ն նոցա յանդիմանէ . որք ըստ իւրեանց կամացն վարեցան՝ նմանեցոյց . վասն զի որպէս նոքաքան զայլ աստեղսն են նշանաւորք : Կոյնպիսի ոմն էր և մատնիչն Յուդա . բանիւ աղքատացն յանդիմանութի՛ն 'ի վերայ ածէր աւելորդաճախիցն, զի ընդունիցի փառս 'ի մարդկանէ բարեպաշտութե՛ն : Այլ և նա կրկին մեռաւ . աստ խեղդամահ էրեալ, և անդ

ի խաւար մղեալ՝ յաւիտենական խորխորատն անկաւ : Եւ սուտ առաքեալքն այնպիսիք ոմանք էին . քանզի կարծելով նեղութիս ՚ի վերայ բերել առաքելոցն , ստեղծականս իմն ախտանային երկեղածութի : Եւ վասն զի աշակերտաց իւրոց ասաց տէրն՝ եթէ «Գուք էք լոյս աշխարհի» , ճեպեցան և նոքա այնպիսի լուսաւոր գործով մոլորեցուցանել զբազումս . վասն այնորիկ և ստեղծական էր լոյսն : Աստեղք մոլորակք՝ յաղազս երևելի պատճառին , և կարծեցուցանելոցն առ յոլովս ունել ինչ բարեպաշտութե կերպարանս : Մեկնէ և զայս Պաւղոս ասելով . «Ոչ ինչ են զարմանք՝ թէ և սատանայ կերպարանի ՚ի հրեշտակ լուսոյ , զի և սպասաւորք նորա կերպարանին իբրև զսպասաւորս արդարութե» :

Եւ ընդէր ծառք արմատաքի խլեալք , ասեն : Զի և ապաշխարանաց տեղի նոցա ոչ գտանի : Ասէ ըզպատճառ սխալելոցն աւետարանն . «Արդէն փայտատ առ արմին ծառոյ դնի . ամենայն ծառ որ ոչ առնէ պտուղ բարի , հատանի և ՚ի հուր այրի» : Իսկ սաղմոնն ասէ . «Իսլեսցէ զբեզ և փոխաբնակեցուցէ ՚ի խորանէ , և զարմատս քո յերկրէն կենդանեաց» : Հայեա ՚ի միտս և ՚ի կերպարանելոց սպասաւորաց արդարութեն . իմանաս՝ զիարդ պարկեշտութի և ողորմութիւն այրի հանդերձեալ հրոյն : Քանզի առաքեալք թէ ձևանային լինել նոքա , յայտ է՝ թէ յամենայն առաքինութիս ձեռն արկանէին , զի ըզփառս առաքելոցն ընդունիցին : Թէ ուրուք գործն այրեսցի տուժեսցի , բայց ինքն ապրեսցի . սակայն այնպէս իբրև ՚ի հրոյ :

Կամիմ զհրոյն տեսանել զգործ զինչ որ իցէ , զի և զպարկեշտութի այրէ և զողորմութիւն և զժոյժկալութիւն . այրիցէ՛ արդեօք և զանիրաւութիւն և զամբարշտութիւն , եթէ յայնոսիկ այն ինչ իցէ արդեօք զօրութի՛ որ զնոսայն ծախիցէ : Հուրն այն ոչ է զգալի , այլ իմանալի : Ասաց և Մովսէս՝ թէ «Աճ հուր է ծախող» : Այլ անձ և հոգի է , ապա ուրեմն և հուր , հուր հոգևոր : Զի եթէ էր ասացեալ յաղազս ըզպալոյ , ոչ ինչ էր թերևս քան զարեգակն լուսաւորագոյն . և եթէ վասն անբաւի էր ասացեալ , ոչ ինչ

քան զարիոյ հօւր առատագոյն էր : Յաղագս անմարմնոյ հրոյ ասէ , և իմանալի տեսանելոյ . զոր և 'ի սաղմոսն ասէ . « Հօւր առաջի նորա զնասցէ , և այրեսցէ շուրջ զթշնամիս նորա » , Լսեմ և զչղթայս խաւարայինս , և հրեշտակս կապեալս անիրաւ . ապա և զստեղծական մոլար աստեղնն խաւարի մատնէ անծ , թուի ինձ ' թէ այն իցէ խաւարն արտաքին : Քանզի թէ զապստամբ հրեշտակք թշնամիք անյ գտանեմք , և զխաւար նոցա իմանալի . վասն զի խաւարային շղթթայիւք կապեցան : Քանզի և ոչ իսկ առնէ որ 'ի խաւարէ շղթայս , թէ ոչ անծ : Եւ թէ հրով տոչորէ զթշնամիս իւր , հոգի է սատանայ և դեք . գտանեմք զհօւրն հոգոյ՝ գործով և զօրու թիւ զհոգիսն տանջեալ : Ածային հրոյն նմանեցաւ հօւրն այն , զորմէ և Առաքեալ ասաց . որ գիտու թի՛ ունի , և ոչ այրէ զսիրելիսն : Զգալի հօւրն և զառաքեալսն և զվկայսն այրէր իբրև զամբարիշտոս . և այնպէս այրէ զամենայն իբրև զփայտեղէն նիւթ : Այ է տեղի իմանալի հրոյն , և ոչ որ ծնանի զնա , որպէս հօւր 'ի յանդոց , կամ գինի յայգոյ :

Վ ուր և Եղեկիելի որ ասէն , թէ քերովլէք բազմաթուեանք զօրոր մարմինս ունին աչօք լցեալք , որոց բազմազան իմն է գիտու թի՛ն . ինքեանք իսկ գիտեն զթշնամիսն անյ , և բոցակիղեն զօրաւոր բնու թի՛ն : Արպէս 'ի մարմնականսն հօրն տկարին յաղթէ , նոյնպէս և քերովլէքն այնորիկ առաւել ունելով զօրու թի՛ն՝ բնական զօրու թի՛ն բոցակիղեն զնոցա զօրուին , այրելով 'ի ձեռն իմանալի տապոյն . որպիսի ինչ լինի 'ի սրտմտու թի՛ և թմբելոցն : Ապա ուրեմն բարկու թի՛ անյ հօւր է , և քերովլէք անհաշտ սրտմտու թի՛ն՝ անյ կենդանիք են հանդերձ երանելի հանդարտութիւն բարկացեալք : Քանզի երկրաւորացս սրտմտու թի՛ւն անգիտու թի՛ գործէ . վասն որոյ ոչ գիտէ իսկ որ առնէն , և ոչ որ կրէն . վասն այնորիկ խառովական իմն է և անբան : Իսկ իմանալի բարկու թի՛ն երանելի է , զի զամենայն ինչ առնէ գիտու թի՛ : Արդ յորժամ լսես մարգարէին որ ասէ « Տէր մի՛ սրտմտու թի՛ քով յանդիմաներ զիս , և մի՛ բարկու թի՛ քոյ խրատեր զիս » , իմա զծանրու թի՛ գատաստանի նորա հատու-

ցանեւ, որ լինի յարարչական զօրութենէն յայնմանէ :
 Կամիս՝ թէ զիմանալի խաւարն ասացուք, զայ՝ ՚ի
 բաց դարձումն, զամենեւին չարագոյնն, և զբողոքովն
 դատապարտողն . քանզի պարտի և նա իմանալի իմն
 լինեւ առ ՚ի կարելոյ զհրեշտակացն զողիան կապել
 առաւելագոյն բնական մասամբն : Լսեմք և Պաւղոսի
 որ ասէն, եթէ քերովքին և եթէ սերովքին և եթէ
 այլ ինչ անուանեալ է անուն յերկնի կամ յերկրի :
 Եւ իմանամք այլ իմն անձային հոգովքան զասացեալն
 յանձային գիրս : Զի թէ ոչ էին նորա գործքն, ոչ
 արդեօք տանջեալ լինէին կամ պատժեալք : Յօրովս
 ունին թագաւորք տանջանարանս . նոյնպէս և անձ
 զանազան պատիժս կազմեաց յառաջգիտուին : Նախ
 քան զչարութիւն զ՚ի բաց բարձմանն նոցա գործեաց,
 և յառաջքան զմեղաւորսն զտանջանարանսն հաս-
 տատեաց : Արար մարմնաւորաց զգալի տանջանա-
 րանս . յաղագս որոյ և ասէ . «Երթայք ՚ի խաւարն
 արտաքին, զոր պատրաստեալ է սատանայի և հրեշ-
 տակաց նորա » :

Եւ և խաւար զգալի . «Այդ եղիցի, ասէ, լալ և
 կրճէլ ատամանց » : Եւ և հուր իմանալի . քանզի ասէ՝
 թէ և զողիան կարէ անձ սպանանել ուժով տան
 ջող զօրութիւն : Գեհէնին հրոյն զգալի հուր է . քա-
 ջայայտ է՝ թէ մարմնոյ պատրաստեցաւ : Իսկ յորժամ
 ասիցէ Քս՝ եթէ «Չողին և զմարմինն անձ կարէ չար-
 չարել», իմա՝ թէ երկոցունց զերկոսեան ՚ի մի վայր
 ածելով ՚ի միասին առնէ զտանջանսն : Եւ յաւիտե-
 նական մարմինն տանջի . վասն զի խառն լինին պա-
 տիժքն և զօրութիւն իմանալոյ . զգալոյն՝ զգալի առնէ
 մշտնջենաւոր . նոյնպէս և ոգին զգայ մարմնական
 այրմանն, զի ՚ի ձեռն մարմնոյն ընդունի զցաւսն :
 Նախ քան զմարդն առնել՝ զաշխարհ՝ նորա արար .
 նոյնպէս և յառաջքան զկատարելութիւն մեղացն՝
 դատաստան զգալիք և իմանալիք կազմեցան ՚ի չա-
 րութե կորուստ : Ոչ լսես նախանձաւորին Եղիայի,
 զի բարեպաշտաբար զայրանայր հակառակ ամբարը-
 տացն : Զմտաւ ած զանձային և զիմանալի արարածս .
 զի նախանձին զօրաւոր դատաստան հակառակ ամ-
 բարչտացն բերելով : Մի կարծեք թէ բնութիւն տրբա-

մական առնէ՛ անձ . այլ իմա՛ զի և այնորիկ ՚ի ձեռն առաքինուէն յարմարեալ լինին՝ որք ունին : Չոր օրի նակ թագք և պատիւք միաբանեալ են լըլաւ շնորհքն, նոյնպէս և դատաստանք սրբոցն այնոցիկ ոգոցն :

Թուի ինձ՝ թէ գիտացաք թէ որպէս իմանալի հուրն զանափառ պարկեշտութիւն այրել կարէ : Պաւղոս առաքեալ յայտոսիկ զմեզ ած ասելովն . « Թէ ուրուք գործն այրեսցի տուժեսցի , բայց ինքն ապրեսցէ . այլ այնպէս , որպէս ՚ի հրոյ » : Եկայք ՚ի կարգիս տեսցուք որք իցեն՝ որք տուգանաց համբերեն : Գարձեալ նոյն ինքն Առաքեալ մեզ ասէ , թէ շինող ոմն է՝ որ տուգանին . « Քանզի իբրև իմաստուն ճարտարպետ հիմն եդի , ասէ . իւրաքանչիւր ոք տեսցէ զիարդ շինէ ՚ի վերայ հիմանն այնորիկ » : Եթէ յիշես զառաջին ասացեալն մեր , գիտէս զի ՚ի քարանց մեզ բանս հարսն եբեր : Վասն զի զքարն զոր անարդեցին շինողքն՝ նա եղև զլուխ անգեանն : Իմացեալ եղև մեզ՝ եթէ քարն է առաքինի կենացս շինութիւն : Ամենեցուն լեալ աւարտ ցուցաւ կատարեալ համբերութիւն : Գարձեալ թէ պարտ է՝ ընդ իմանալի քարինս անցցուք , զի ուսանիցիմք թէ ՚ի ձեռն որոց առաքինութեց եկեղեցի այ հաստատեցաւ :

Վմենայն առաքինութիւք իբրև ՚ի վիմէ քարինք ՚ի Քրիստոսէ ՚ի մեզ յառաջ բերեալք լինէին . և վասն այնորիկ ասէ . « Վէմն է Քրիստոս » . և դարձեալ ասէ . « Հիմն այլ ոք ոչ կարէ զնել քան զեղեալն » որ է Քրիստոս » : Իսկ Պետրոսի ինքն ասէ . « Դու ես վէմ՝ , և ՚ի վերայ այդր վիմի շինեցից զեկեղեցի իմ » : Նա ինքն է վէմ՝ , յորոյ վերայ շինեաց Քրիստոս զեկեղեցի . նա է վէմ՝ , որ քարինս յինքենէ արկանէ : քան զի զնա մեզ Հայր ետ փրկիչ և վարդապետ : Ասէ ինքն Քրիստոս . « Վուչք զիս տէր և վարդապետ , և բարիոք առնէք , քանզի և եմ իսկ » : Չինչ ասէ և Պետրոս . « Քրիստոս չարչարեցաւ վասն մեր , և եթող մեզ օրինակ , զի զհետոյն նորա գնասցուք » : Ասէ և մարգարէն . « Քարինք սուրբք հոլովին ՚ի վերայ երկրի » : Եւ ոյք են նոքա . եթէ ոչ աւանդք՝ եկեղեցոյ , ան .

դամք հարսինն , արքայու թէ երկնից հաստատուի .
 և յայտոսիկ շինողքն աշխատին : Վասն որոյ և ասէ
 իսկ Պաւղոս . « Ի վերայ երկրի զինուորիմք , և յերկինս
 զառաքինու թի ունիմք . քանզի տաճար նյ է , ասէ ,
 գիտու թք և աճելով ՚ի բնակու թիւն սուրբ տեառն .
 իւրաքանչիւր ոք տեսցէ զիարդ շինեսցէ ՚ի վերայ հի-
 մանն այնորիկ . եթէ որ շինէ ոսկի , արծաթ , քա-
 րինս պատուականս , փայտ , ցօղուն , օրն փորձեսցէ .
 քանզի հրով յայտնելոց է » : Արդ շինողքն՝ վարդա-
 պետք , ոսկի և արծաթ՝ երկնային աւանդու իքն են ,
 իսկ փայտ և ցօղուն՝ երկրաւոր իրքս են : Եւ թէ որ ,
 ասէ , յաղագս ընչից ուսուցանէ զճշմարտու թիւնն և
 զՔրիստոս քարոզէ՝ զի վայելեսցէ յերկրաւորսս , և
 զյուլովս ուղղակի խրատելով ածցէ յեկեղեցին՝ տու-
 ժեսցի , այլ իմաստուն հրովն ապրեսցի , վասն զի զըզ-
 ջացուցանէ զնա խղճիւն յապաշաւանս : Հուրն է խայ-
 թոցք ապաշխարու թէ , քանզի շնորհքն իսկ յանդի-
 մանեն զխեղճ՝ մտացն . ապա ուրեմն հուր իմանալի
 այլ իմն է : Թող զասացեալ նախին , ասէ և մարգա-
 րէն՝ թէ « Եղև ինձ բան տեառն իբրև զհուր յամե-
 նայն անդամս իմ , և լքեալ լինէի ամենայն ուստեք ,
 և ոչ կարէի բերել » : Այսու օրինակաւ ասէ և Ա-
 ռաքեալ . « Թէ ուրուք գործն այրեսցի՝ տուժեսցի ,
 բայց ինքն ապրեսցի . այլ այնպէս , իբրև ՚ի հրոյ » :

Եթէ ոչ հուրն այն վառեսցի , զյանցուցեալ վար-
 դապետն այրել ոչ կարասցէ . եթէ ոչ հուրն այն զըզ-
 ջացուցէ զմեղուցեալ շինողն , ոչ մտցէ յարքայուին
 երկնից : Ասէ և Յակոբոս՝ թէ ՚ի վտանգի են վար-
 դապետք , յաղագս անտեսանելեացն խօսելով : Վասն
 այնորիկ և Պաւղոս ընձեռէ նոցա պատսպարան առ
 ՚ի յուղղու թիւն զնախին հրոյն զօգնականու թի , որ
 ՚ի բաց դնիցեն զլեալ վատթարու թէ զբանս : Ոչ այն-
 պէս խորք ծովուց ապշեցուցանեն զնաւավարս , որ-
 պէս զվարդապետս երկնային աւանդու թիքն , և ան-
 տեսանելեացն անյայտու թիք . և ոչ այնպէս ծովու-
 ալէկոծու թիք հարկանեն նաւուղղին յուղղուն թաց
 ճանապարհէն , որպէս վարդապետաց բռնու թի ու-
 սողացն զանազան յուժարու թիքն : Թերևս կարծի-
 ցէս արդեօք անվտանգ ինչ յաղագս երկնայնոցն վար-

դապետել : Թէ նոյնպէս իցէ 'ի տուրնջեան զնալ և 'ի գիշերի, նոյնպէս լինի յաղագս երևելեացն և ան- երևու թիցն վարդապետել : Թէ նոյնպէս իցէ օտա- րին և քաղաքայնոյն գիտել զճանապարհս քաղաքին , նոյնպէս լինի և յաղագս անտեսանելեացն ճառել և ընդ երևելիսս անցանել բանիւ : Ուղղելոյն ասէ , թէ որ 'ի ձեռան է՝ հազիւ ոք կարացցէ գիտել , և որպէս արդիւք որ գեր 'ի վերոյ է քան զաշխարհս՝ պատուելով առանց վտանգի անցանիցեմք դիւրաւ : Ոչ հաւատաս թէ խորք են նոյն աւանդու թիքն . լուր զինչ ասէ սաղմոսն . « Իրաւունք քո խորք բազումք » : Եթէ իցէ առանց ալէկոծու թեց անցանել ընդ ան- դունդս ծովու , և ընդ խորս գիտու թե վարդապետք առանց վտանգից անցանել : Ասէ և անօթն ընտրու- թե . « Ո՛վ խորք իմաստու թե և գիտու թե նոյն . որ- պէս անքննելիք են դատաստանք նորա , և անհետա- զօտելիք ճանապարհք նորա » : Տեսեր ուրեք՝ որ ըզ- մարդարիտն թէ կարիցեն յանդունդս ջրոցն իջանե- լով անխափան տեսանելով , բամբասեա յայնժամ և որք յաղագս երկնաւորացն վարդապետեն , եթէ յա- ղագս իրիք ոչ յայտնապէս պատասխանի տայցեն : Գեղեցկապէս ուրեմն զհօրն ետ նոցա 'ի յանդիմա- նու թի սխալանացն , և 'ի փրկու թի պատասխանեաց յաղագս նոյն :

Հուր 'ի մեզ իմանալի գիտու թին է . բայց ես մի- անգամայն պարզաբար զնոյն ինքն զմիտս մեր անուա- նեմ : Ապա հուր ուրեմն՝ որով փրկին յանցուցեալ վարդապետք՝ նոյն գիտու թին է : Յաղագս որոյ ասէ Աւաքեալ . « Ո՞ գիտաց զմիտս տեառն , կամ ո՞ խոր- հրդակից եղև նորա » : Այն հուր յանդիմանէ զմեր հուրս , եթէ ոչ գեղեցկապէս գործեաց երբէք 'ի վարդապետութե հարսինն Բրիտոսի եկեղեցոյն : Այլ ահա այնոքիկ միտք պատկառեցուցանեն զմեր միտքս : Յորժամ խոտ և փայտ 'ի վերայ աւետարա- նին շինիցէ , քաջայայտ է թէ առժամանակեայ կե- նօքս է վայելեացեալ : Չայս զնոյն հոգին գիտէ Առա- քեալ ասելով . « Ոչ ոք գիտէ զնոյնս , եթէ ոչ հոգին նոյն . քանզի հոգին , ասէ , քննէ զխորս նոյն » : Յա- ղագս որոյ և ասէ . « Ո՛վ խորք մեծութեան և իմաս-

տուժեն գիտուժեն նայ » : Եւ զի հուր է գիտուժի հոգոյն սրբոյ մտացն նայ, յիսներեկին երևեցաւ հրեղէն լեզուօք առաքելոցն . և զի ոչ էր զգալի, նստաւ 'ի վերայ իւրաքանչիւր ուրուք առաքելոցն, և ոչ բուցակիզեաց զնոսա և ոչ դուզնաքեայ ինչ : Ապա ուրեմն այսու օրինակաւ ասէ . « Աճ մեր հուր ծախիչ է » : Իմա զի այրելն ծախել է : Եւ զիարդ այրէ ըզխտոն և զփայտն, քաջայայտ է թէ ոչ սգայաբար, այլ իմաստուժիք :

Ալ զի՞նչ իցէ արդեօք այրումն . եթէ ոչ 'ի բաց անկումն, որ ինչ անարժան իցէ նայ վարդապետուէն : Քանզի 'ի բաց անկումն զկորուստ նշանակէ . որպէս և 'ի զգալի հրոյս յայրմանէ . վասն զի 'ի բաց դարձուցանէ անձ զերեսս իւր, և վաղվաղակի միտք վարդապետին խռովեալ դառնայ յինքեան բամբասանս յանդիմանեալ, և գիմէ յուղղութիսն՝ զվերստին զերգանս որջուներով . և զի մի խոտ շինիցէ, այլ ոսկի : Յաղագս որոյ յիրաւի ասէ Առաքեալ . « Այլ այնպէս ապրեսցի, ասէ, որպէս 'ի հրոյ » : Եւ եթէ հաւանեալ յօժարեսցիս զի խոտն զառժամանակեայս զեկուցանէ, լուր էսայեայ որ ասէ . « Ամենայն մարմին խոտ է . և զի խոտ է, և ամենայն փառք մարդոյ իբրև զծաղիկ խոտոյ . թափեցաւ խոտն, և անկաւ ծաղիկն, և բան տեառն մնայ յաւիտեան » :

Արդ եթէ միտք նայ հուր գուցուցան, և 'ի մեզ հուր իմանալի միտքս մեր են : Եւ թէ գիտուժին է 'ի միտսն, գեղեցկապէս զմիտսն տէրն լոյս անուանեաց ասելովն . « Ճրագ մարմնոյ ակն իւր . եթէ ակն քո առատ է, ամենայն մարմինդ լուսաւոր եղիցի . և եթէ խաւարին է, եղիցի ամենայնն խաւարին » : Նոյնպէս յորժամ ասէ, « Այ որ լուցանէ ճրագ և դնէ ընդ գրուանաւ », յաղագս մտացն ասէ՝ թէ մեղաւորք անօրէնուժեամբն խաւարեցուցանեն զնա : Գիտէ և Զաքիաս զչափ գրուանին տեղի լեալ անօրէնուժէ : Քանզի ոչ եթէ բնուժիք կորուսանեն զմիտսն ոչ լինելով ճրագ, այլ 'ի ձեռն անօրէնուժեն ծածկին : Ի մեղաւորսն չարիք լեալ՝ կարծեցուցանեն լոյս է, վասն զի միտք բնուժի են գիտուժէ . բայց ոչ է յայ 'ի բնուժենէն . յաղագս որոյ խաւարանան և խոտու

րին և մոլորին բազում անգամ : Բնուածի նոյ անեղ է . ահա յայտ է՝ թէ գիտուածի նորա ոչ զինի եմուտ 'ի նա , այլ իբրև յաղբերէ 'ի նմանէ յառաջ գայ : Մեր բնուածիս լինելի է , քաջայայտ է՝ թէ և գիտուածիս մեր . զի և ոչ անմոլար է , և ոչ բաւական առ ամենայն գիտուածի :

Վեղեցկապէս ուրեմն աւետարան զմիտն ճրագ անուանեաց . քանզի կարօտանայ օգնականուածէ նա , որպէս ճրագն խնամակալուածէ : Եթէ ոչ արկանես իւղ , ճրագն չիջանի . և եթէ ոչ շնորհքն նոյ մտաց մերոց այց առնէ , խաւարանան և կորուսանեն զիւրեանց զգործն : Եւ եթէ ոչ կազմես զպատրոյզն , խտացեալ անձառագայթ լինի և աղօտանայ . և եթէ ոչ նոյ նախախնամուածին ընձեռեսցէ մերում գիտուէս հաստատուածի , խաւարային լինի և սղապէս զանխլաբար կորուսանէ : Պարտ և արժան է որք կա մին ունել զգեղեցկուածիւնն 'ի գիտուածէ Բրիտոսի՝ աւանդուածիս առնել զմտացն կրթուածին : Ասէ և մարգարէն . « Կուսաւորեցէք ձեզ զլոյս գիտուածէ » . զի ցուցցէ՝ թէ 'ի մեզ է խնամակալուածի մտաց , և գեղեցիկ նորա բնական յարձակման :

Մի պատճառեսցուք՝ եթէ կարող է անձ տալ մեզ , և ոչ տայ . քանզի ոչ գովեմք զմարդիկ՝ թէ զանուշ իւղոց աղբիւրս ունելով՝ 'ի տիղմ՝ զայն ծախիցեն : Մի առներ զմիտս քո տիղմ՝ ախտիւք . և շնորհն նոյ յայնժամ այց առնէ քեզ : Մի լինիր իբրև զԷքոնիաս անօթ անպիտան . և իւղ Հոգոյն յայնժամ խառնի 'ի քո յոգիսդ : Գու ծածկես գրուանաւ զքո ճրագդ , և զնա մեղագրես : Ընդէր միտք քո են անխնամք . վասն զի դու արգելուս 'ի նմանէ զբնական լոյսն : Եւ բամբասեն զանձ՝ թէ ընդէր ոչ յունայնացեալք 'ի քեզ զգիտուածի իւր ոչ տայ : Զքեզ ինքն զրկես 'ի բնական լուսոյ գիտուածենէն , և զիւրդ այլ ինդրես՝ քոյովն ոչ վարելով : Ոչ ապաքէն յիմար է՝ որ զիւր աղբիւրն խնու , և յաղագս օտարին վիճի . ոչ և յոյժ անմիտ է՝ որ ցրուէ զոր ինչ ունին զհաց , և յաղագս հացի բամբասիցէ զայն՝ որ ոչն զրկեաց զնա : Ի բաց առ զգրուան , և տեսանես զի անզգաբար բամբասես զնա : Յայտնեա զմիտդ , և տեղեկա-

զօրու թիւն՝ թէ յիրաւի զբարեպաշտ մարդիկ ախոր
 ժեմ ինձ որդիս առնել. տեսցեն հրեշտակք և հրեշ-
 տակապետք զիմ զարդարութիւն՝ թէ արժանապէս՝
 ես որք բարեմտաբար առ իսն լինին՝ զչնորհս հո-
 գոյն սրբոյ բաշխեմ: Որդեակ, տուր ինձ զքո սիրտդ:
 Ասացեալք՝ տուր ինձ զճրագդ, զմարդկային բնուե-
 զմիտսդ. տուր ինձ՝ ասէ, զի իւղով շնորհիւ իմով
 կազմեալ զնա՝ արարից մշտնջենաւոր փայլեալ լուսա-
 ւորեալ և լուսաւորիլ: Իմ միտքս յաւիտենականք են
 և անաղօտք, իսկ քոյդ նուազեալք. միաւորեա ըզ-
 քոյդ ընդ իմումս, և լինի աննուազ: Լոյս ունիս կա-
 րօտեալ լուսոյ, և հուր կարօտեալ հրոյ, և գիտուի
 ստացեալ ես՝ որ պէտս ունի իմում գիտութես:

Այլ եթէ ոչ հաւատաս ւնյ որ զայսոսիկ ասէ, մարմ
 նականօք խուզեա զասացեալսս: Աչս ունիմք, այլ
 առանց լուսոյ տեսանել ոչ կարեմք. քանզի եթէ ոչ
 արեգակն էր երևեալ, և ոչ զիրեարս մարդիկ ճա-
 նաչէին, և ոչ արուեստս ունէր՝ որ պիտանացուք են
 իւրեանց: Ըստ այսմ մտաց ասաց տէրն. «Եթէ լոյսդ
 որ ՚ի քեզ է՝ խաւար իցէ, որչափ ևս առաւել խա-
 ւարն»: Եւ միտք մեր եթէ ոչ ունիցին փոխանակ
 արեգական զչնորհն ւնյ երևեալ, ոչ ինչ յանտեսա-
 նելեացն գիտել կարէին:

Ունին և յերկրի գիտութի ինչ հեթանօք. ու-
 նին և իմաստասէրք ուսմունս իմն. այլ Մովսէս քեզ
 ասէ՝ թէ առաջօք իմն է այն և երազ: Եւ զինչ է այն
 առ ՚ի ցոյցս. յորժամ գաւազան նորա օձ եղև, և
 մոգուցն գաւազանքն եղեն օձք, եկեր գաւազանն
 Մովսէսի զօձս մոգուցն: Նոյնպէս և գիտութիս մեր
 զաշխարհիս գիտութիս կլանելով սպանանէ: Ընդէր
 գաւազանն փոփոխեցաւ յօձ. վասն զի մարդկային
 կեանք գեղեցիկ էին ՚ի դրախտին իբրև զգաւազանն.
 այլ յանցանելն Ագամայ եղեն դառինք և տաժա-
 նելիք. ապա ուրեմն գաւազան էր Ագամայ ՚ի բնա-
 կան կեանսն, այլ դարձաւ և եղև ՚ի ձեռն յանցա-
 նացն չար և խնդացեալ ՚ի չարիսն: Արդ եթէ գա-
 ւազանն զգաւազանսն եկուլ, և եթէ օձն զօձսն,
 եցոյց ւնձ՝ զի և առաջին կեանքն որ ըստ առաքինու-
 թեն կենացն էր, զաշխարհական զօրու թիւսն ապա-

կանէ . և երկրորդ կեանքս՝ որ ըստ իւրեանց կամացն կրօնաւորին, զկրկնադիւրու-թին արտաքս քան զսահմանս առնէ՝ ՚ի կորուստ : Բնական գիտութիւն զգիւլական գիտութիւն ապականէ : Գիտութիւն զոր անձեա մարդկան, կորուսանէ զկուօցն գիտութիւնն զոր սատանայ յամբարիշտսն էարկ :

Այ եկաց մնաց գաւազանն օձ լեալ . վասն զի վախճան ունելոց են այսոքիկ դառն և տաժանելի կեանքս : Գարձեալ օձն գաւազան եղև, զի ՚ի վախճանի առնչոց եմք զաւաջինն ՚ի յարութեն : Այ զգրլխոյն զօձին կալաւ գաւազան եղելոցն, այլ գտտանէն . քանզի ոչ մարմնոյ են այսոքիկ, այլ միշտ ՚ի կատարածն, և ՚ի վախճան երագ հայիցին : Այ յունել Մովսիսի զգաւազանն օձ եղև, այլ յընդենուըն զնա յերկիր . վասն զի աւելորդ իմն և ընկենլիք են սնտոի մերձակայ հոգսս : Ընկեաց զնա յերկիր, զի և դու ուսցիս արհամարհել զընդունայնութիւն, և զի հաւատասցես թէ ամենայն բառնալոց է քո մարմինդ ՚ի ձեռն յարութեն գարձեալ յերկրէ : Այ էառ զայն օձ, զի հաւանեսցիս՝ թէ ոչ ինչ դառն և տաժանելի ունին յարութեն կեանք : Հաւասարեա զբան բանի և զզօրութիւն զօրութե, և ծանիցես թէ զմեր գիտութիւն անյ գիտութիւն կլանէր, և ապականել կարէ, որպէս և գաւազանն Մովսէսի զեգիպտացոցն : Այ գաւազանն զմարդկան գաւազան եկուլ, և հուր անձային գիտէ զմեր հուրս ապականել . և գաւազանն անյ զեգիպտացոց գաւազանն եկուլ, և գիտութիւն անյ զգիտութիւն աշխարհիս թէ կամեսցի՝ կորուսանէ, ծանիր և աստուստ զիարդ զիմանալի զհուրն և զիմաստութիւն և զժուժկալութիւն և զարդարուի իմաստասիրացն այրէ և կորուսանէ :

Գիտեմ և սգալի հուր որ եկեր երբեմն զերկրաւոր հուր յորժամ զսողոմայեցիս անձ բոցակիղեաց . քանզի ամենայն գաւառն լցեալ էր հրով, որպէս ամենայն երկիր : Առ քար յայլոց լերանց, և հանցես հուր ծայրատաշելով . առ և ՚ի սողովմայեցոց յերկրէն քար, և ոչ տայ հուր ՚ի բաց . քանզի ոչ ևս է կենդանի, այլ մեռեալ : Զուրն սողոմայեցոց մեռեալ է՝ ՚ի հրոյն վախճանեալ . քանզի ոչ ինչ է անյ

անկարելի : Ձկունք եթէ զջուր սողումայեցոցն ծա-
մեացեն՝ մեռանին, վասն զի ջուրն 'ի հրոյն տոչորեալ
է . ոչ եռայ և այրէ, ոչ հատանի և ոչ խափանի և
ոչ ապականի, և կենաց ինչ ոչ ունի գործ : Ի ջրոյն
սողումայեցոց ուսցին՝ եթէ տակաւին երկիրն այրի .
զի եթէ ապականեալ էր ջուրն մաճուցեալ, և կամ
սպառեալ էր, յերկուանալի էին դատաստանք եր-
կրին այնորիկ : Ալէկոծի ծովակն, և տարեալ սփռի .
ոչ նուազէ և ոչ աճէ, և մեռեալ է 'ի վերայ երկրի
յիւրումկայեանսն . յայտ է թէ անձառելի չարչա-
րի, և կենդանութե սգայութիւն ոչ ստանայ : Եթէ
կայր այրմամբ ծովն, ամենայն իրօք և ինքն այրէր .
և եթէ զմերձեալն տոչորէր, ոչ էր մեռեալ . վասն
զի զօրանայր իբրև զկենդանի : Ուսիր զիարդ են 'ի
դատաստանին տանջանքն . և մի ասեր՝ թէ փայտիւ
գեհենն բորբոքի : Թէ հանդերձեալ իցէ փայտից կա-
րօտանալ, 'ի պակասել նիւթոյն՝ պակասեալ լինէր
և նորին գործն : Կենդանի և մեռեալ Սողում . նոյն-
պէս և մեղաւորք 'ի դատաստանին . կենդանի՝ զի
տակաւին տանջի, և մեռեալ՝ զի ոչ մի ինչ ունի զիւ-
րոյ բնութեն գործ : Առ ջուր 'ի Սողումայ, և յիւրմէ
բնութենէն պակասեալ է . նոյնպէս և ամբարիշտք
ընկալցին յօժարութի դատապարտեալք, այլ ոչ ըստ
իւրեանց ախորժակացն վարեացին : Չայսոսիկ ասեմ՝
թէ իմանալոյ հրոյ է այլ հուր իմանալի յաղթող . որ
պէս և 'ի Սողում սգալի հուրն զնորա հուրն ապակա-
նեաց :

Առ արդ եթէ զմեր հուր այլ հուր ապականէ,
պէտս ունի ուրեմն անձային հրոյն՝ որ զարձակումն
իմանալի հրոյն 'ի բաց դարձուցանէ : Եւ մի զի ասա-
ցի շղթայս խաւարինս լեալ՝ իմանալի կարծիցես : Թէ
և 'ի նոսա իմանալի զօրուի 'ի տարտարոսն դատիցի
անձային ինչ դատաստան, այլ դատի զանիրաւն . ե-
թէ և դատելով դատի, գտանի դատապարտեցելոցն
մերձաւոր : Եւ եթէ յիմանալեաց անտի կապեալի-
ցեն, ապա ապստամբ հրեշտակք ոչ 'ի ձեռն չարաց
ոմանց հոգոց զայն կրիցեն . զի մի նմանող դատաւո-
րաց համբերելով, բամբասանս ինչ անձային դատաս-
տանի կարծեացեն, այլ զիրեարս կապելով տանջեն :

ասէ : Եւ եթէ այդպէս է, միմեանց գործակից լինելով հանդարտագոյն ընդունիցին զտանջանսն . և խաբէութիւնն այդատաստանն ընկալցի . այլ ոչ ընդունի զայդոսիկ : Ապա ուրեմն հոգիք որով դատապարտինն, և յորս անձայինն իցէ, թէպէտ և իմանալիք են՝ էր աղագաւ և նոքա՝ ի տարտարոսին են : Քաւ լիցի . այլ ընդ այլ յերանելի հանգստեանն մերձ կալով՝ զհրամանն այլ ի ձեռն վերակացու թէն իւրեանց յարմարագոյն զօրութիւն տեղեացն դատաստանի նոցա՝ ի վերայ բերեն :

Առայ յուսմեմնէ որ ասէր՝ թէ մարմինս անձ ալրստամբ հրեշտակացն զգեցուցանէ . զի զնոսա տանջեսցէ և ի բանդ արգելցէ : Հեթանոսական են իւմաստրդ, և խելագարութիւն ունին . և եթէ ոչ ունիցին զգայութիւն, պատմուճանք են այնորիկ և ոչ մարմինք : Հանդերձիւք և ոչ զօք պատժեաց ոք . և ոչ զհանդերձ բանդարգել արար ի կայանի յաղագս այնորիկ՝ որ զգեցեալն էր, զի վաղվազակի մերկանալով զայնոսիկ ի բաց փախիցէ : Այլ զնոյն ինքն կապանս ասէն լեալ զմարմինն : Եւ զի՞րդ կապիցեն զանմարմին հոգիսն մարմինք ըստ ինքեանց . վասն զի ոչ որ զինքն կապէ իւրովք ձեռօք . զի նախ քան ըզցաւն լուծանէ զինքն՝ իշխանութիւն ունելով իւրոց անդամոցն : Այլ զգայութիւն ունելով մարմին միաւորեալ էր ընդ նոսա . ամենայն իրօք զգայութիւն իցէ արդեօք և հոգի . քանզի ոչ ևս ցաւեցեալ լինէր երբէք, և ցաւս ընձեռէր հոգոյն : Թագենի և կամայլ ինչ ի ծառոց զգայութիւն ոչ ունին, և ոչ ցաւ ինչ՝ հաւտանելով, զի և ոչ ընդունակք են ոգոյ : Արդ անիրաւ ինչ լինէր դատելով զոգիս ընդ մարմնոյ . թուի թէ ոչ, շրեշտակք վտանգին ինչ, այլ մանաւանդ վրտանգեն . վասն զի ի մարմնական բնութեանն հեռի գտանին՝ հոգիք լեալք և միաւորեալ ընդ մերձաւորին :

Այլ դարձեալ ասէն՝ այո, քանզի նոքին հրեշտակքն փոխանակ հոգոյ լինին ի մարմինսն, զի տանջեսցին ի ձեռն մարմնոցն : Ծննդեամբ լինին հոգիքն, թէ արարչութիւն : Քանզի եթէ ծնեալք են, ոչ ևս են

Տրեշտակք . այլ յայն միաբանութի՛ն յորմէ ծնանն : Եւ եթէ արարեալք՝ ամենայն իրօք փոփոխեալք լինին . որպէս եթէ որ կամիցի զասր այլ ինչ գոյն առնել, զի ոչ ևս իցէ սպիտակ, այլ ծիրանի : Եւ եթէ կորուսին զՏրեշտակաց բնութի՛ն փոփոխմամբն, ոչ ևս մեղաւորք տանջին . այլ ոչ ինչ յանցեան որ զինի եղեն : Ա՛յլ ոչ ծիծաղեցի լսելով թէ փղոսկրէ լինելով տուն՝ զիղաց զանիրաւունս կրեսցէ, և կամ՝ ՚ի մոր թոց ինչ առնելով մատանիս՝ որ առաքինեացն նաճառակութի՛ն ՚ի մորթս անդ գրիցի . ոչ լինելով ՚ի զինէ ասեղն՝ զէն ասիցի, և կամ՝ ՚ի վահանէ կազմեալ շող թայագործ ինչ՝ վահան անուանեսցի . և ոչ զճանդերձն ասր կոչեն, և ոչ զմորթ զուարակին զուարակ . ապա թէ ոչ՝ լինիցի արդեօք օդ և ճանդերձ՝ զուարակք կենդանիք անձնաւորք :

Այ կան միտք ձեր յայտոսիկ, ոյլ մարդիկ . քանզի գիտեմ՝ զճակառակութիս զայս ուստի է : Հեթ անոսք որ նախ քան զձեզ իմացան զայս, այլ Մովսէս ՚ի գաւազանն և զայտոսիկ զաղանդս և զայլս ևս զսոցին նմանս կլանելով ապականեաց : Արդեակ, տուր ինձ զքո սիրտդ . տուր ինձ զքո միտդ, զի զնա Տրազգեստ արարից, և Տրով Հոգոյն շուրջ պարուրեցից զՏուրն զընդդիմակ և զօտարոտի : Ասէ և մարգարէն յազադս որոց խաւարեալ են միտքն . «Եւ ոչ ևս եղիցի կրակաբեր ՚ի տան Եսաւայ », : Քաջայայտ է՝ թէ օտարացեալք յերկնաւորացն են, որք մարմնաւոր Եսաւայ զՏէտ երթան : Այ իմացան և ոչ ՚ի միտ առին զի ՚ի խաւարի գնացին : Ապա ուրեմն որք ոչ իմաստութի՛ն Տրազգեստք լինիցին, անմիտք են . ննջեցին զքունս իւրեանց, գտին և ոչ ինչ ամենայն արք ճոխութի՛ն ձեռաց իւրեանց . զի և չար իսկ է արծաթսիրութիւն՝ շիջուցանել երկրաւոր շահիւքս զմիտս : Յաղազս որոյ և Պաւղոս ասէ . «Արք արբենան» ՚ի գիշերի արբենան », : Ապա ուրեմն այն ամբոխք ախտից անզգայութի՛ն ընդ խաւարիս է խառնեալ : Արդեակ, տուր ինձ զքո սիրտդ, զի ՚ի գա զիմ՝ զՏուրն խառնեցից . Տրով զՏուր պարտիս կորուսանել, և պէտս ունիս իմոյ Տրոյս, զի զօրութի՛ն ընբռնեսցես զչարին կայեանս :

Ունի և սատանայ հուր, որով եռացուցանէ զան դունդս . և այլ հուր զնորա գիտելով՝ գրէ 'ի Յոբ թէ յունգանց նորա ելանէ բոց հրոյ . և երրորդ հուր զնորա ասէ՝ եթէ յաչացն փայլուին լինի իբրև արուսեկի : Տեսանէս՝ զի իբրև զհրեշտակ լուսոյ սատանայ կերպարանի : Այն հրով զմաստասերն վարակեաց, և 'ի նմին թմբբեալք ամենայն աղանդք իբրև աստեղք մոլարք ձևանան : Եւ որ յունգանցն է հուր՝ 'ի սպասաւորս կռոցն բախեալ լինին . վասն որոյ զենուն զմարդիկ, և զորդիս իւրեանց այրեն մոլորութիւն աստամբ վիշապին : Ոչ տեսեր ձի խրոխտացեալ իւրով զօրութիւն . զի իբրև ջերմագոյն իմն չուէ և ծանրագոյն յունգանցն իւրոց : Կոյնալէս և վիշապն 'ի զոհս կռոցն խրոխտայ, և ամբառնայ հակառակ բարեպաշտութեն, և շունչ յունգանցն զնշանակ ծածկելոցն սրտմտութեն բերէ . վասն որոյ զբարկուածի վիշապին հնոցս անուանեաց : Որով արդեւք այլ հրով զանդունդս եռացուցանէ, եթէ ոչ պունկութիւնք . յայտ է ահա և շահալաճառօք և այլովք ագահութիւնք . զի իբրև զձկունս յանբաւ ծովու զժողովուրդս մոլորեցուցանէ . մի 'ի միոյ վերայ դնելով թշնամանայ սիրաբար, հեշտասիրութիւն . զորս և Պաւղոս առաքեալ միանգամայն զզանաղանութի խաբէութեցն սատանայի՝ որով ջեռուցանէ զանդունդս՝ նետս հրացեալս անուանեաց : Այն հուր յամբարիշտսն է, և ոչ այրին . կենդանիք են և մեռեալք, վասն զի մարմինք նոցա զգայութիւն ոչ բոցակիզին :

Թեւեւ և յաղազս այդոցիկ կամիմ ինչ ցուցանել քեզ : Պաւղոս ասէ, եթէ «Փափկացեալն կենդանոյն մեռեալ է » : Կոյնալէս և աւետարանն կոյրս կուչէ զփարիսեցիսն՝ որք մարմնաւորապէս տեսանէին . և ոչ միայն զնոսա կուչէ կոյրս, այլ և զժողովուրդս՝ որ 'ի նոցանէ առաջնորդեալք լինէին . և զնոսա կուչէ կոյրս, որք են առաջնորդք կուրաց . «Կոյր կուրի եթէ առաջնորդեսցէ, երկոքեան անկանին 'ի դուք » : Եւ զնոսա կուրացոյց . և եթէ զիարդ կուրացան տեսանելովն՝ դարձեալ Առաքեալ ցուցանէ ասելովն . «Որովք անձ յաւիտենիս այսորիկ կուրացոյց զմիտս անհաւատիցն, զի մի լուսաւորեսցէ զնոսա լուսաւորու-

Թի գիտութեն Գրիստոսի , : Վարդապետք Հրէիցն էին փարիսեցիքն , այլ էին կոյրք . վասն զի գրուանաւ անիրաւութեն զիւրեանց տեսանողութին իբրև զճրագ ծածկեցին : Նոքա են շինողք անմիտք յաղազս ոչ տեսանելոյն իմաստութի . այլ իբրև զանասունս էին : Վասն մտացն այնոցիկ վարդապետաց 'ի սաղմոսին ասէ . « Ննջեցին՝ ոյք հեծեալ էին 'ի ձիս » , : Ձիս զնոսա կուէ , զի իբրև ձիք իգամուք իւրաքանչիւր 'ի կին ընկերին վրնջեցին :

Վասն և զշինողացն զայնոցիկ զկուրութին տեսանել . քար անկեան կայր առաջի նոցա , և ոչ տեսանէին : Ախորժէս ճանաչել թէ որպէս ոչ տեսանէին : Եւ զի պէտս ունէին 'ի ժամանակին յօլով տարակուսանօք քարանց , զքանչելի քարն անարգելով 'ի բաց ընկեցին : Ոչ էին տարակուսանք ժողովոցն յորժամ մարդարէ ոչ ունէր՝ որ խրատէր զնա . ոչ էր տարակուսանք յորժամ արդար ոչ զոք ունէր՝ որ յաղազս նոցա աղօթէր : Ոչ զոք ունէրով քար սուրբ՝ Որգին նյ առ նոսա եկեալ , զի զնոցա 'ի տարակուսանն բժշկեացէ : Ոչ ուրախութի ընկալան : Ոչ ապաքէն կուրութի էր , զի զկուրացեալ ժողովուրդն ամբարըջ տուքք ոչ ախորժեցին շինել անկեամբ քարին Գրիստոսի՝ որ զամենայն ինչ յինքենէ ընձեռէ , ոչ միայն զուրախութին , այլ և զինդութին : Նոքա 'ի բաց ընկեցին զԳրիստոս , իսկ մեք ինդութի ընդունիմք . ժողովարանն զսճային քարն 'ի բաց մերժեաց , բայց եկեղեցի հանդերձ ուրախութի զիրկս արկ նմա . զոր ասէ աւետարանին Յովհաննէս հաստատելով զասացեալսս , թէ « Յիւրսն եկն , և իւրքն զնա ոչ ընկալան . իսկ որք ընկալան զնա՝ ետ նոցա ի շխանուի որգիս նյ լինել » :

Վար անկեանն որգիս նյ առնէ զշինողսն եկեղեցոյ : Պարտ և արժան ուրեմն է վարդապետաց զամուստսն 'ի քարէն ուսանել : Սիրէին 'ի քարէն յայնմանէ արուեստապետք շահել զիւրաքանչիւր ուրուք զգիտութի : Ոչ է շինողութի առանց անկեան , զն անկեամբն յարմարի տունն լինել պիտանացու . շինողաց յաւէտ պիտանացու է անկիւն , զի զկոփածու քարինսն նովաւ պատշաճեն : Գտանեմք զԳրիստոս

ոչ միայն հիմն և վէմ, այլ և արուեստիցն անօթ . յոյժ պիտանացու տեսանեմք զնա , ոչ միայն վէմ անկեան կապելով զկամարս և զձեղունս , այլ և բազմաշեղանակ արուեստիցն պատճառ : Յաղագս որոյ գեղեցկապէս ասեն անձային գիրք՝ թէ «Նա է զլուխ՝ որով ամենայն պատշաճեալ և յօրինեալ աճէ՝ ՚ի կատարումն » :

Վաջալաւ ուրեմն և Յովհաննէս ասաց՝ թէ «Որ ունի զհարսն , փեսայ է » : Բայց այլ առաքինիքն ոչ են փեսայք , զի և ոչ և զհարսն իսկ ունին . զոր և խոստովանին իսկ՝ թէ մեք ամենիքեան ՚ի լումանէ նորա առաք : Արդ է փեսայն աղբիւր . և քաջավայելուչ զնա փեսայ կոչէ , վասն զի միշտ նորա ոգին ըզյաւիտեանս զամենայն իբրև զձերացեալս լքանէ : Հարսն զարդ է բնութէս . սկիզբն լինելութե ամենայնի , ինքն ՚ի լինելութէ ոչ յառաջ եկեալ . կատարեալ հարսն , վասն զի և անձութի ոչ ունի սկիզբն աճեցման , և ոչ յայլմէ սկզբնագուն գոյացաւ : Ուրախութե և զուարճանաց է հարսն օրինակ . զի և ամենայն ինչ բարի , և ամենայն ինդունի յանձութէնէ : Զի ամենայն տուր բարի և ամենայն բաշխումն վայելից յաղագս հարսինն տուաւ . զի անձութէն աղագաւ ամենայն յաւիտեանքս զչնորհն զօրացուցանեն յարարածս : Ամենայն հրճուանք և մոռացումն չարի յաղագս հարսինն է . զի վասն անձութէն որ միանգամ մերձենանն՝ անմահանան , զսպականութի և զմահ մոռանալով :

Որ ունի զհարսն , փեսայ է » . ոչ զգուստր , այլ ըզհարսն , քանզի անսկզբնական է անձութին . ոչ ըզմայր , այլ զհարսն . զի միշտ անձութի նոր է առանց վախճանի , և առանց կատարածի : «Որ ունի զհարսն , փեսայ է » : Որ ունի զանձութին , անձ է . քանզի մեք ամենեքեան ՚ի նորա լումանէն առաք . յորմէ լրութէ Պաւղոս առաքեալ ասէ՝ եթէ «Ի նմա բնակեցաւ ամենայն լրումն անձութէն » : Հարսն ասի , վասն զի ծնեալ և ծննդեամբ և հասարակութեամբ աղբիւր չնորհաց , յոյժ ունի զիմաստունին . ծնեալ , վասն զի Հօրն . ծնիցելոյ , յաղագս որդիութեն . աղբիւր չնորհաց , վասն զի Հոգոյն սրբոյ , վասն զի լրումն Երրոր

դու թեանն . հարսն , վասն զի մշտնջենաւոր ընդ Հօր
Որդի է , և աղբիւրն շնորհաց՝ միաւորեալք են : Ընդ
կատարելումն Հօր կատարեալ Որդի և Հօգին սուրբ
կատարեալ , յայտնապէս նշանակելով :

«Որ ունի զհարսն , փեսայ է » . հարս՝ յաղագոս ու-
րախու թէն , նոր՝ վասն բնութեն , զարդարեալ՝ յա-
ղագոս փառացն , պսակազգեաց՝ վասն արքայութեն ,
'ի վերայ աթոռոյ նստեալ՝ վասն պաշտելի էութեն ,
'ի վերայ բարձոյ քան զամենեսին ամբարձեալ՝ վասն
ւածութեն : Որ ունի , ասէ , զայս ամենայն , փեսայ
է : Ինքն իբրև զորդի թագուհոյն , ւածութեն է միա-
ւորեալ . ինքն իբր զտէր դշխոյ յւածութին է մերձե-
ցեալ . քանզի և նա միայն իսկ գիտէ ասել «Ես և
Հայր իմ մի եմք » : Իսկ այլ սուրբք եթէ յերկինս և
եթէ յերկրի՝ ծառայք են . ոչ ունին զբնուէս հարսն
առնուլ , վասն զի լեան օտար է յանեղէն :

«Որ ունի զհարսն , փեսայ է » . զի մի զնա ասիցես
յայլմէ՝ 'ի բնութէ և յեութենէ . այլ որ ունին զնա ,
ասէ , փեսայ է . վասն զի ունի զՀայր և զՀօգին սուրբ
Որդի , տանելով և տարեալ լինելով . «Որ ունի հար-
սն , նա է փեսայ » . քանզի 'ի նորին բնութէ է , և
նորին էութեն : Ոչ ասաց՝ որ ունիցի զհարսն , փե-
սայ եղև կամ լինիցի . այլ փեսայ զբնութին ցուցա-
նէ , և ոչ զինի մտեալ զարժանաւորութին ինչ զե-
կուցանէ . այլ և զէութեն եցոյց զՈրդոյ . բանն հար-
սն և փեսայ անուանեաց . զի իմասցուք՝ եթէ ոչ
Հայր Որդի է , և ոչ Որդի Հայր , և ոչ Հօգին սուրբ
յասացելոցդ յերկոցունց : Քանզի ոչ ասաց՝ եթէ ոյր
հարսն է , նա է փեսայ . և ոչ դարձեալ , թէ որոյ
փեսայ էր , նորա հարսնն է . այլ որ ունի զհարսն ,
փեսայ է . զի զընդանեգոյն և զզուգահաւասար և
զնոյն էութի բնութեն ունի և սուրբ Հօգին 'ի հար-
սինն զընդանեգոյն զիմաստն . զոր գիտելով Մկր-
տինն սքանչելապէս ասաց . «Որ ունի զհարսն , փե-
սայ է » . և զլրութի ւածութեն նշանակեսցէ ամենե-
ցուն մեզ :

Տես՝ մի զառախն առցես 'ի գայթաղութի ինչ .
տես , զմի մենկնութեն պահանջեսցես զբանից առանձ-
նաւորութի : Մանանխոյ զզօրաւոր հաւատն նմա-

նեցոյց, զի և ոչ ինչ է 'ի բանջարս քան զմանանիս կարևորագոյն և օգտակարագոյն, Վասն այնորիկ զօրաւոր ասաց զհաւատն 'ի հատ մանանխոյն, զի և զօրու[թի] սերմանն այնորիկ դիւրաբոյս է և բազմաբեր, նոյնպէս և հաւատն յուսողսն հզօրապէս բազմապըտուղ լինի յեկեղեցոջ և դիւրաճանապարհ, Նա և ուռկանի նմանեցոյց զարքայուին երկնից. զի մի ըստ հնչման ինչ անուանց բերեալ լիցի այսր և անդր:

Եւս հարսն երկնային, զաղբիւրն անու[թեն], բարեպաշտու[թի] իմա: Եւս և փեսայ՝ որ միայնն 'ի վերայ ամենեցուն է անձ. ուղղակի ընկալ: "Եղիցին, ասէ, երկոքինն 'ի մարմին մի": Եւ Առաքեալ ասէ. "Ես ասեմ" 'ի Քրիստոս և յեկեղեցի, զառակն, զհարսն և զփեսայն. և յերկոսին շնորհն յայտնեսցէ զմի անու[թին] զանեղ Երրորդու[թեն]: Քանզի և ասէ իսկ այսպէս իմն զեկուցանելով Առաքեալ, ե[թէ] "Գլուխ կնոջ այր է, և գլուխ առն Քրիստոս, և գլուխ Քրիստոսի անձ": Կամ [ե] զի կին անուանեաց, յաղագս առնն իմանայցեմք. զի կին առն է, և զի գլուխ առն Քրիստոս է: Նոյնպէս ուրեմն և զհարսնն իբրև 'ի կերպարանս իմն է ասացեալ, ոչ ինչ երկրաւոր կամ 'ի հող անկեալ իմանայցեմք.

"Ար ունի զհարսն, փեսայ է": Յորժամ արուեստաւորք գործեն ինչ առ ումեք, և ուսանիցին գործելովն, զի և վերակացուքն իսկ ցուցանեն նոցա ըզգժուարագոյնսն [ե] որպէս գործեսցեն, նոյնպէս և հարսն զարդարեալ 'ի հաւատացելոցն ուսուցանէ նոցա ճանաչել զգժուարինսն և զերկնային խորհուրդսն: Եւ վարդապետքն ուսանին, առնելով ըզպատճառսն 'ի հարկաւոր ուսողացն. և ուրախաւարքն ուրախանան, կոչնականացն պատրաստելով. և 'ի հոգևորսն և յանտեսանելի խորհուրդսն այսպիսի իմն տուրևառու[թի]ք անճառելիք լինին: Առ որ և ան մեզ 'ի հարսնէ և 'ի փեսայէ զկերպարանսն. զի անձ միաւորեալ, և զայլս միաւորիցեմք և մեք 'ի մեզ: Եւ միաւորեալք ան, 'ի բազումս և յայլս միաւորիմք. յորս անձ միաւորել արժանի արասցէ:

Վաղարեա, վարդապետ, զի յաղագս ան տուրև զանձ պարտիս ունել գործակից. վասն զի և որք ըզ-

դժուարագոյնսն գործեն, որոց գործեն՝ զնոսա գործակիցս առնուն ՚ի կատարելուի գործոյն: Դժուարագոյն են իրքդ. յաղագս ւնյ ինչ ասել և առանց նորա խօսել անկարելի է: Որ ասէ առանց նորա յաղագս նորա, ՚ի բազում խորս ղուղելով նաւաբեկու թիս ընդունի. որ ոչ նովաւ ընդ խորս անցանէ, ՚ի յովով տարակուսանս անկանի իբրև զնաւ առանց ղէկաց՝ արէկոծու թիք մղեալ յանդունդս: Պարտ և արժան է հոգոյն սրբով զպատմու ճան խորհրդոցն զարդարել. զի և որ յաղագս ւնյ բանն իցէ իմանալ, անտի իբրև զբարի ինչ բեռն շահաւոր արասցուք: Վայել է՝ ւնյ զյովով ինչ թողուլ, և մի զամենայն քրննել. քանզի եթէ այսր և անդր զնա ՚ի մտաց քոց շարժես, ձմեռն ՚ի վերայ հասանելով՝ յոչ պատշաճագոյն տեղիս տարեալ՝ տուգանս զշահն առնէ: Զարդարեա զհարսնն որպէս արժան է, և մի լինիր արտաքս քան զսահմանսն: Թէ անդ նաւարկեալ ՚ի ծովուն լինիցիս, անօգուտ քեզ նաւարկու թիս լինիցի և վտանգաւոր: Բազում անգամ որք յՈվկիանոսի խորսն նաւեցին ընդդէմ հարեալք, անդրէն դառնալ և գալ ոչ կարացին: Կոյնպէս և որք յաղագս ւնյ վարդապետեն, նմանապէս իմն չարչարին. փախել կամելով յամբարշտու թենէ ոչ կարացին: «Ամենայն փառք դստեր թագաւորի ՚ի ներքոյ», թող յաղագս ամենայն փառացն ասել, զոր և ոչ կարողուի է. և ասա որքան գիտես և կարես, և օգուտ բերիցէ լսողայն:

Ոչ հաւատաս՝ թէ յաղագս ւնյ ինչ ասել առանց նորա՝ անկարելի է և վտանգաւոր. ասէ և տէրն՝ եթէ «Ոչ որ գիտէ զհայրն, եթէ ոչ Որդի. և ոչ զՈրդի որ գիտէ, եթէ ոչ Հայր, և որպէս Որդին յայտնեցէ», Տեսանէս, զի յաղագս նորա առանց նորա ասել ինչ՝ անկարելի է: Տեսանէս, զի զամենայն զփառս նորա իբրև զանճառելիս ոչ դիւրին է գիտել: Յայտնեաց քեզ Որդին, ասաց եթէ լաւագոյն իցէ լուծու թի քան զայնպիսի պատմութիս: Իմա զոր ինչ քեզ հողին սուրբ զխորս անգնդոց շահեցուցանէ, և ելցես ՚ի նաւն. ապա եթէ ոչ՝ լաւ է դատարկանալ, քան եթէ չարաչար ինչ գործել. լաւագոյն է ՚ի տու

գանս անգանե՛լ՝ ոչ լինելով վաճառական, քան եթէ վտանգից մահու համբերել վաճառական լինելով։ Զի՛նչ տացէ որ փոխանակ ընդ անձին իւրոյ . և կամ զիւրդ զմարմնականս բազում ծանրութիւն զգուշաբար առնեմք : « Զի՛նչ օգուտ է , ասէ տէրն , զաշխարհս շահել , և զանձն տուժել » . զի մեռանելոցն ամենայն շահք մեռանին , զի օտարանայ յաշխարհէ՛ յորում շահէրն :

Այսու բանիւ իմա և զայն , զի որք ունին՝ ոչ է յաջողական . զի ասէ տէր յաղագս վարդապետաց՝ թէ « Որ ոչ առնէ և ուսուցանէ , փոքր կոչեսցի յարքայութեն » : Զի եթէ բազումս շահեցաւ և զինքն կորոյս , փրկեալքն արդար զնա ոչ առնեն . և ՚ի պատերազմի վախճանեալքն թէպէտ և զայլս ապրեցուցանեն ՚ի մահուանէ , յաղագս ապրելոցն կենդանիք ոչ լինին . և որք զնաւսն ուղղեն , եթէ զյոյովն առ ՚ի վտանգից ազատեցին , եթէ ՚ի մրրկացն ընկղմեալ մեռանիցի յանդունդս՝ ոչ կարացէ կենդանի ելանել յաղագս զբազում անձինս ապրեցուցանելոյ ՚ի նաւաբեկութի : Այսու բանիւ գիտեմք , թէ և որ շինեցին ՚ի վերայ հիմանն Քրիստոսի խոտ և փայտ և ցօղուն , ոչ որպէս գէպ ինչ լինի՝ ՚ի հրոյն ապրեսցին , այլ ՚ի ձեռն գործոցն ապաշխարութե՛ յայտ է ահա : Ապա որք ոչն ապաշխարեն , ՚ի հրոյ ոչ ապրեսցին : Եւ եթէ ՚ի գժօխս ոչ է խոստովանութի , և ոչ ՚ի մահու ապաշխարութի , ամենայն իրօք յաղագս մերձաւոր կենացս ասացաւ նոցա հրով ապաշաւանաց ապրել :

Ասեն և ՚ի սաղմոսին սուրբքն՝ եթէ « Անցաք ընդ հուր և ընդ ջուր » : Յաղագս որոց ասէ « Անցին ուրեմն անձինք մեր ընդ անհաստատ ջուրս » : Եւ զիարդ է անհաստատ ջուրն՝ Պաւղոս ասէ . « Այնպէս վըտանդեալք եղաք , մինչև տարակուսել մեզ ՚ի կենաց » . ընդէր . « Զի յառնել մարդկան ՚ի վերայ մեր՝ ընդ ուխտ անցին անձինք մեր » : Եւ եթէ ոչ էին ուխք փորձուիլքն , ոչ ապրէր ամենայն մարմին . վասն զի ժամանակեանք են և սուղք , երազունք և անվըստահանալիք . յաղագս այնորիկ և ուխք անուանեցան , նորին աղագաւ և անկայուն ջուր՝ զի ուխք են . քանզի եթէ էր մնացական ինչ , կայուն լինէր :

Եւ հուր զոր ասիցէ, այժմ ինքն իսկ ասէ սաղմոսն . « Ի բարկանալ սրտամուժե նոցա 'ի վերայ մեր՝ ջուրն արդեւք ընկլոյզ զմեզ » . յաղագս հալածանացն զեկուցանելով, որք իբրև գազանս 'ի վերայ յարձակէին, և իբրև զաղուէսս նենգութի մերձենային : Նորին աղաղաւ ասէ . « Օրհնեալ է տէր, որ ոչ ետ զմեզ յորս ատամանց նոցա », : Զոր օրինակ հուր զփայտ այրէ, նոյնպէս բարկութի հալածչաց՝ որ զՔրիստոսի պաշտօնեայնս հալածեն : Արդ յորժամ ասիցէ Պաւղոս՝ եթէ « Օրն այն յայտնեսցէ, և զի հրով երևեսցի », : հալածանս մարգարէանայ մեղուցելոցն վարդապետաց : Ապա ուրեմն 'ի վկայուի ասաց՝ որ 'ի Քրիստոս յորդորին և վկայեն՝ այնպէս սպրեացէ, սակայն 'ի հրոյ : Ասէ և Միքիաս սուտ մարգարէին . « Յայնժամ տեսցես, յորժամ թագիցես շտեմարան շտեմարանէ » : Երբ . ոչ յաղագս հանդերձելոյ դատաստանին, այլ յաղագս առաջիկայ պատերազմին Աքայաբու : Զի պարտեալ թագաւորն՝ սուտ մարգարէն երկնելով թաքչէր : Սոյնպէս և Պաւղոս զմերձաւոր հալածումն ինքեան և որք յայնժամ սուտ մարգարէք էին, յառաջագոյն ասէր . որ հալածանաց յայտնեսցէ, ասէ : Ո՞ր հարազատաբար, և կամ ո՞ նենգութի քարոզեաց զՔրիստոս . եթէ ոք իցէ 'ի շինողացն փայտ, խոտ կամ ցօղուն, տուժեսցի : Քանզի որ նենգութի աւետարանեաց, թէպէտ և աշխատեցաւ, տուժեսցի . իսկ եթէ զինքն ստգտանելով յապաշխարութի եկեսցէ, առ դրունս հալածանացն սպրեսցի . այլ այնպէս՝ իբրև հրով 'ի վերայ կացեալ հալածանացն : Եւ զի բարկութե հալածանքն և փորձանքն հուր են, ասէ . « Իբրև զոսկի 'ի բովս փորձեաց զնոսա, և եզիտ զնոսա ընտիր », : Իւրով և ինքն արդարն ասէ . « Փորձեցեր զերիկամունսս իմ և զտիրոսս իմ . փորձեցեր զիս, և ոչ գտաւ յիս անիրաւուի », : Վասն այնորիկ ասէ . « Տուք տեղի բարկութե », : Նմանագոյնս իմն թէ ոք զձեզ հալածեսցէ յայսմ քաղաքէ, փախիջիք 'ի միւսն ևս : Եւ երիկամունք զիարդ այլ ազգ փորձին, եթէ ոչ հալածանօք փորձանաց : Նոյնպէս սիրտ փորձեալ ինի՝ թէ աննենգ իցէ և եթէ նենգաւոր, կարծեօք

ձգեալ 'ի խոստովանութիւնս և 'ի վկայութիւնս, և 'ի խաղաղութիւն վկայեալ 'ի Քրիստոս : Յորժամ զբանս նորա ցուցցուք ճշմարիտս՝ 'ի բաց հեռանալով 'ի չարէ, սիրելի հարազատ բարեկամ՝ նորա պատասխանիս առնէ յաղագս բանիցն նորա վկայելով : Է զի գեղեցիկ խօսեցաւ բարեկամն, և պատուիրեաց յաղագս իրիք : Որ պահէ զպատուիրանն, վկայէ թէ գեղեցիկ պատուիրեաց, խորհուրդ ինչ յայտնեաց, և ոչ մատնեաց զխորհուրդն . ծառայն վկայեաց տեառնն, թէ ուղղութիւն զխորհուրդս նորա պահեցին՝ հանդիպեցին նոցա : «Անձն մեր ապրեցաւ որպէս ճնճղուկ յորոգայթէ յորսողացն խաղաղութիւն» : Որսորդք են գեք, որք զանձինս որոգայթ են : Վկայեն ուրեմն զՔրիստոս՝ որք զհեշտալիս արհամարհեն . զի զանձինս իւրեանց փրկեսցեն, որպէս և նայն հրամայեաց :

Յիշեաց և զերկուս ճնճղուկս աւետարանն . և պարտ է հաւանել յաղագս էր իրիք մտածութեան էաժ 'ի բանս տէրն : Սաղմոսն մեզ յայտնէ զհաւանութիւն՝ թէ վասն անմեղ անձանցն ասաց տէրն . զորս չարաչար վարդապետելով, 'ի սպանումն որոգայթ են և 'ի կորուստ : Այլ յոլով է բան նոցա յայ . զի առանց կամաց նորա ոչ անկցին : Վասն որոյ և ասէ Պաւղոս . «Մի գեղանց ինչ փոյթ է այ . զի մեր աղագաւ գրեցաւ՝ ոչ կապեսցես զբերան եզին կալոտոյ» : Փոփոխելով ասացից և ես . միթէ զճնճղկացն ինչ փոյթ է այ . յաղագս որք պարզամտութիւն յամպարըտուի անկանէին՝ է ասացեալ : Էւ Պաւղոս ասէ վասն այնպիսեաց վարդապետացն՝ թէ «Քաղցրաբանութիւն պատրեն զսիրտս անմեղաց» : Իսկ տէրն որպէս բանի վաճառու ասէ յաղագս նոցա . վասն զի սուտ վարդապետք 'ի մարդիկ վաճառականք լինին : Զոր և մարգարէ ոմն ասէ նոյնպիսի, թէ «Հովիւք զպարարտան ուտեն, և զգեղեցիկան խորտակեն, և զմնացեալն վաճառեն ասելով՝ օրհնեալ տէր, և ճոխացաք» : Բանիւ այ ցուցանէ զնոսա յանմեղ մարդիկ վաճառականս լեալ . նորին և քաղցրավաճառք են, որք երկեղածութիւն ստեղծականս խոխողեն՝ զբանաւոր ոյխարսն :

Այք են պարարտքն, եթէ ոչ փարթամքն . ոյք են

խճղեալքն, եթէ ոչ քաջամարմին այրիքն, որոց ինչ քրն աճեցեալ են: Յաղագոս որոյ և ասէ տէրն, եթէ «Ուտեն զտունս այրեաց, և պատճառանօք երկարագոյնս աղօթեն», և զմնացեալն, ասէ, վաճառեն. վասն զի իբրև զանպիտանս արհամարհելով գայթաղեցուցանեն. և դիւաց ամենայն նուիրեալ լինի գայթաղել անձն յետոս դառնալովն: Վասն որոյ և ասէ, թէ 'ի դառնալ նոցա 'ի բարեպաշտութիւն՝ վարդապետք ոչ կոչէին, այլ սատանայի իբրև խոհակերոցս. 'ի խոխողումն և 'ի սատակումն անձանց իւրեանց մատնէին: Եթէ էր գէր ոչխարն, անձանց 'ի կերակուր պատրաստէին ինքեանք: Եթէ ընչեղ ոք 'ի բաց զնայ յեկեղեցոյն, ողորեն, առաջի ընթանան, մաղթեն. զմծ նմա վերակացու յաղագոս ամենայնի լինել երգնուն. զաւետիս արգարոցն զամենայն նմա լեալ ասեն և նմա պարգևեն, բանիւ՝ զօտարացն ոչ զգալով շնորհեն, մանաւանդ եթէ պատրեն. ընդ կրկին անիրաւութիւն անկանին, կամ ոչ գիտեն զոր ինչ խորհին, կամ գիտելով զանօրէնութիւն գործեն: Եւ եթէ իցէ այրի հրձուեալ ընչիւք, ամենայն սրբոց ընկերակից զնա առնեն. տիրաբանեն զբովանդակ զերկին նմա առանձինն ստանալ, խոստանալով և ըզդրախտ՝ սեփական անդաստան նմա երգնուն լինել. զամենայն զարդար կանայս նուազ քան զնա լինել հաւանեցուցանեն, եթէ միայն 'ի բարեպաշտութիւն ոչ 'ի բաց կացցէ. ոչ զի ապրեսցի, այլ զի ընդ նոսա կորիցէ: Իսկ զաղքատս արհամարհեն. վասն այնորիկ և մարգարէն ասէ, թէ զաղքատն տան փոխանակ կօշկաց. և տէրն միոյ ասարի երկուս ճնճղուկս կերպարանելով անուանեաց:

Այ՛ հաւատաս՝ թէ այնպիսիքն են սուտ վարդապետքն, լուր Պաւղոսի որ ասէ. «Որոց մծ որովայն, և փառք ամօթն իւրեանց», և դարձեալ. «Որք զբողորտունս խոտորեցուցանեն անպիտան շահից աղագաւ», Վեղաւ ինչ ճօին՝ չյանգիմանեն, մանաւանդ թէ ընդունին ևս. ահամայ աղքատն բանիւ ինչ գթեաց և կամի հաշտել, 'ի բաց դառնան. եթէ ապաշաւէ, դատապարտեն. և եթէ զինի բարեպաշտ լինի, յեկեղեցոյ արտաքս հանեն: Զրկէ հօրն զորքն. դա-

տաւորքն ոչ միայն ոչ օգնեն , այլ և 'ի վերայ յառնեն : Յափշտակէ զայրի ընչեղն , արդարացուցանեն զամբարիշտն . յաղագս ընծայի . որպէս մարգարէն ասէ . « Զառաւելու թի իմն գիտեմ , և տես 'ի չարեաց եղելոց » : Զի և ոչ ինչ առնլով յանիրաւաց խոնարհին , կամ երկնելով կամ պատկառելով՝ և կամ սիրելիս զնոսա առնել փութան : Յաղագս այնպիսեացն ասէ Յակոբոս՝ ե թէ « Արհամարհելով զաղքատն եղեն դատաւորք չար խորհրդոց » : Առնին և այլ ևս չար վարդապետացն գործք՝ առաւելու թին . զի ոչ առնլով , այլ 'ի հակառակէն տան և կերակրեն զնոսա . բազում անգամ և յաղագս չար գործոցն գովեն :

Եւ ընդէր մարգարէն ոչխարս կոչէ , իսկ աւետարանն ճնճղուկս . յաղագս անզանազանութեն : Քան զի որքան առաւել է երկին քան զերկիր , այնքան և հաւանեալքն զանազանին : Այխարք պատրաստաբար կտրին , և ճնճղուկք մենքենայիւք որսորդաց դիւրաւ ընբռնին : Գժնդակագոյնք ուրեմն և դատաստանք մենքենայիցն լինին , որք զերկնաթուիչ զանձինս 'ի վայր արկանեն 'ի սպանումն և 'ի կորուստ 'ի ձեռն խաբէութեն : Վասն որոյ և ասէ ցառաբեալս . « Մի երկնիւք , զի քան զբազում ճնճղուկս վերագոյն էք » : Ի հաւասարութենէն ուսանիմք ե թէ յաղագս մարդկան էր բանն նորա , և ոչ վասն թռչնոց : « Զեր , ասէ , և հեր գլխոյ թուեալ է » . յայտ է թէ և նոյ դիւրին է զհեր գլխոյ թուել զսրբոցն : Եւ զի ասաց ձեր մտածութիս տայ թէ իբրև զճնճղուկան առակելով , նոյնպէս և հերոն ասեր . զի և ճշմարիտ իսկ բանք առաքելոցն էին և նմաւայելուչք : Ասէ՝ ե թէ վարդապետութիս նոցա զանազանեցաւ , և ե թէ ոչ որ յուսողացն վնասեցաւ . որպէս 'ի սուտ առաքելոցն որոգայ թս ունի առ 'ի պարզամիտ ճնճղկացն կորուստ : Զի և ոչ այնպէս իսկ ինչ սպանանէ զանձն իբրև ըզբան որ ըստ ինքեան աղանդի բռնադատիցէ զճշմարտութիս , և նմային գրով ստութի առ 'ի ցոյցս վարիցի : Արդ յորժամ 'ի սաղմոսին ընթեռնուս , ե թէ զգագաթին հերոցն գնացելոցն յանօրէնուէ իւրեանց ջախջախեսցէ տէր , իմա՝ զի յաղագս պատճառաց չար բանիցն ասացաւ :

Են ոմանք՝ որք ոչ ինքեանք խոտորեցուցանեն , այլ պատճառս այլու մառ 'ի խոտորեցուցանել ընձեռեն : Այլ է գագաթն հերոյ ոչ կատարեալ հեր , այլ գագաթն . զի և ոչ բան իսկ լի , այլ բանի սկիզբրն . այս է , տաց պատճառք , զոր և Պետրոս ասէ՝ թէ « Խոտորեն զգիրսն յիւրեանց մտածու թիսն » : Ապա ուրեմն բանն է գրոց . իսկ պատճառքն չար մը տացն , 'ի չար վարդապետացն է : Բայց Կիսկոսկի զգլուխս թշնամեաց իւրոց , և զգագաթն հերոց նոցա հարցանելով դատաստանովք :

Յասացելոցս և այն բան ևս լինի մեզ քաջայայտ , թէ « Որ լուծցէ մի 'ի պատուիրանաց անտի 'ի փոքունց , և ուսուցցէ այնպէս , տրուպ կուէսցի յարքայունէն » : Կրկին ասաց զփոքրն 'ի միտս և 'ի բանին : Ոչ զպատուիրանն ասաց փոքր , այլ զմիտս զասողին՝ որ զպատուիրանն արհամարհեաց , և արար զնա խոտան լուղացն : Հայեաց 'ի միտս բանին և իմասցիս , զի ոչ անուանեաց նուազ զպատուիրանն , այլ վասն նորա նուազապէս իմանալոյ զնա , և այնպէս ունել յաղագս բանին . ոչ ասաց այնպէս ուսուցանէ վարդապետն , եթէ ոչ յառաջագոյն ըստգիւտ զնա . զի տրուպ ըզպատուիրանն անարար : Եթէ է ինչ 'ի լուսոյ խաւար , է և յաւետարանին պատուիրան տրուպ , և կամ դարձեալ փառաւորեալ : Ապա ուրեմն ոչ զպատուիրանն ասաց փոքր , այլ զմիտսն՝ որ հակառակ պատուիրանին չարաչար վարեցաւ :

Այլ ասես . ընդէր ոչ դատապարտեաց զնա՝ եթէ ոչ և վարդապետաց նուազապէս . յաղագս նորա աւետարանն համառօտէ զբանն , ոչ միայն այժմ , այլ և 'ի բազում տեղիս : Յաղագս որոյ և հարցեալ վասն Երուսաղէմի , միանգամայն և յաղագս կատարածի աշխարհի , պատասխանի արար . և վասն կատարածի հարցեալ համանգամայն , յաղագս Երուսաղէմի ասաց . և այժմ զգատաստանն աւարտեաց ոչ միայն յաղագս նորա լեալ , այլ և 'ի բազումս յայլս 'ի նմանէ եղեալս : Ոչ լուար Պաւղոսի , « Ոչ միայն որ առնեն զչարսն՝ են պատճառք , այլ և որ կամակից լինին գործողացն » : Ապա ուրեմն վասն մի յերկոսին եղելոյ ամբարշտութենն , զի զմի պատուհասն յերկոցունց

դէմն կարգեաց : Գիւրաւ վրիպելի է վարդապետն , զի յանցայտ ճանապարհս իբրև 'ի խորս բանն նոցա շրջի : Եթէ ոչ էր ասացեալ գրոց մեզ՝ եթէ զՔրիստոս հայր ծնաւ , ուստի գիտեաք զխորհուրդ անձու թէն : Զաւելորդսն խուզել՝ 'ի սատանէ է . զի զոր ոչ գիտէ և ոչ էտես , հարցաքննեալ յանդգնի :

Իմաստասէրք զկերպարանաց զհետ երթան անգիւտանալով զճշմարտութիւն . իբրև կենդանագիրք են , բանիւ զանզգալիսն պաճուճէն , և 'ի բազմաց փառս բերեն . որպէս թէ քան զճշմարտութիւն լաւագոյն ինչ ունիցին : Անդուստ և զհերձուածսն ընկալան , նախ քան զճշմարտութիւն զկերպարանաց զհետ երթալոյ . և զճշմարտիտն որ յաղագս անձութիւն է՝ տրուպ կարծեցին , վարկանելով կործանել զանկործանելին : Որդի այլ լսելով՝ 'ի մարմնականսն զմիտան խոնարհեցուցին , և արարին զանձային խորհրդեանն զպատուիրանն տրուպ : Հարսն և փեսայ լսելով՝ 'ի մարմնս թիւրեցան , և պատրաստեցին զերկնային աւանդութիւնն կարծել փոքունս : Կոյնպէս և զայլ զայս զբանս արհամարհեցին , տխմարութի համարելով զերկնային զբանաւորութիւն : Հակառակ դիր զօրութի զօրութե , և մի կենդանագիր կենդանագորութեան . քանզի ոչ է անկենդանագիր , այլ արարիչ է իցս :

Կարծէ սատանայ՝ թէ միայն գործել ինչ զօրութե կարիցէ , այլ բանիւք պաճուճէ նուազս վարկանելով զճշմարտութիւն խափանել . և յայնոսիկ է փոքրութիւն : Որպէս Պաւղոս ասէ . «Ունիմք զգանձս զայս 'ի խեցեղէն յանօթս » : Զխեցին արհամարհեմ . ով մարդ , ուսիր որ խեցոջ անդ կայ գանձեալ , եթէ կարիցես բերել սքանչելագործութիւն : Խեցին երկիր է տրուպ . թէ կարիցես՝ զգանձն թուեա : Կուստ է բանն , այլ զօրաւոր են միտքն և ամբարձեալք . խոնարհ են ճառքն , այլ գերակայք են աւանդութիւնք . յերկրէ են յարմարութիւք պատմութիւն , յերկնից իմաստութիւն կատարեալ է : Մի վարկանիր փոքր ըզխեցին , այլ սքանչացիր , զի զայնչափ պարունակել ունի զանձութիւն : Մի կարծես զաւաքեալս տխմարս . քանզի ոչ լինի բանիւ քաղաք , այլ գործով և գի-

տու թի՛ր ի մտաց որոշին զանազանաբար : Քանզի բազում անգամ բանք խօսեցեալք , այլ որք բանիւք տեսանեն՝ վատթարաբար ՚ի գործոց արդարու թէ՛ դատին . զի մի կերպարանք են ունել գիրք զարդարու թիւն . զրկեալ ոչ ընկալցի զնա վրէժխնդիր : Ունիս ձի կենդանագրեալ , ունիս բան յարմար եղեալ . ոչ ձի ՚ի պատերազմի քեզ օգնէ , և ոչ բան քաղցեալ ըզքեզ կերակրէ : Եթէ՛ ընտրիցեն անուրջք ընչիցն , քուն ելով ուտիցէք՝ տեսցուք թէ՛ ապրիցէք : Եթէ՛ բան քան զգործն լաւագոյն իցէ , եղիցի զուգահաւասար . ոչ ջանալով զերկիր մշակել , այլ բանս սերմանել յանդս , և տեսցուք զիարդ գոյացցի անտի . զի աւնէք զսփայինս տրուպ , և զվատթարն և զխտտանն երկնային :

Այեցի է նոյ , ոչ բազմազան իցէ քան զոսկի իմաստասիրացն . ընդէր . վասն զի սա կոչի խեցի , և է . նա դիւացն անուանեցաւ ոսկի , և ոչ է . այլ և ոչ գազաղ : Խեցի սփային գրոց իբրև զլաւ անօթ է պիտանացու , բազում օրինակաց դիւրաւ ձեռնարկելի . ոսկի հեթանոսաց անպիտան է , զի զարթուցեալք արթնու թի՛ գտին զբանս իւրեանց առաջօք , և զժառանգն իւրեանց կորուստ : Ասէ Առաքեալ՝ թէ՛ «Յիմարն նոյ իմաստնագոյն է քան զմարդիկ » : Տեսանէս զ՛ և խեցի նորա քան զոսկին հեթանոսաց պատուականագոյն է . զիարդ . լուր նմա որ ասէն՝ թէ՛ «Շընչաւոր մարդ ոչ ընդունի զհողոցն նոյ , զի յիմարուի է նմա » : Յիմարու թի՛ վարկանի յորժամ քաղցնու կրօնաւորն , յորժամ կամաւոր ծարաւոյ համբերէ . եթէ՛ մերկ իցէ յնչից՝ տալով կարօտելոց , եթէ՛ սպասաւորիցէ սրբոց իբրև զծառայ արծաթաքին , առ շնչաւոր անձին միտս՝ այս է յիմարն նոյ . քանզի սփայն ոչ ունի ոչ յիմար և ոչ անմիտ : Թէ՛ պակասէ յանդընդոց ջուր , և յնոյ իմաստու թիւն . և եթէ՛ իբրև զաղբիւր առաւելեալ է բարեօքն , ոչ որ մերձ կալով առ նա՝ յիմար է , և կամ քան զանմիտս յիմարագոյն : Եթէ՛ նուազէ յարեգականէ լոյս , և յնոյ իմաստու թի՛ , և յսփային նորա աւանդու թի՛սն եղիցի անմտու թի՛ ինչ կամ յիմարու թեան կարծիք : Իմա և աստուստ զիարդ ասէ՛ թէ՛ «Որ լուծանիցէ զմի ինչ ՚ի փոքունց

պատուիրանաց , և ուսուսցէ այնպէս , արուպ կոչեալ
ցի յարքայութեն :

Վարձեալ մեզ անօթ ընտրութեն տակաւին ցու-
ցանէ յաղաքս առաջակայիս . ոչ ասէ՝ թէ հեթա-
նոսս , թէ մերձաւորութի՝ մարմնոյ տկար է , և բանն
արհամարհեալ : Տեսանէս զխեցին արհամարհել , տե-
սանէս զպատուիրանն զիարդ արուպ եղև առ անկա-
տար վարդապետն . տեսանէս զի յաղաքս նոցա փո-
քրր , և ոչ յաղաքս իւրոյ արժանաւորութեն : Հե-
թանոսաց է գործ բանիւք զմծայինսն արհամարհել ,
և զվատթարսն անծացուցանել . այնպէս առ նոցա ի-
մաստունքն կոյս կանանցն և արանցն ցանկուծիւնս
յերկար բանիւք յարմարեցին և յաղաքս նոյ , որք ա-
րագագոյնս ինչ ասացին :

Ունիմ լոյս , ոչ ինչ են ինձ պէտք առաջօք երև-
մանց . ունիմ արեգակն , ոչ կարօտիմ փայլատակման .
ունիմ զքնութիւն , ոչ հայցեմ զքննութիւն . ունիմ ըզ-
կենակիցն , ՚ի բողէն ՚ի բաց խոտորիմ . զբողն Բաբել
գիտէ : Հարցանեմ զհարսին զփեսային զխորհուրդն .
բողն ապականութիւ գործօնեայ , և ոչ ինչ գիտէ՝ բայց
յապականութիւ : Եւ եթէ հարցանեմք զնա , զապա-
կանութիւն մեզ պատասխանի տայ : Իսկ եթէ զհարսն
հարցանեմք , ասէ զգոյութեն իրս . այլ ոչ ամենայն
որ կարէ զհարսն տեսանել : Ապա ուրեմն պարտ է
մեզ սիրելի լինել հարսին , զի համարձակեսցուք :
Բողն ոչ ինչ լինի մեզ խափան պատահելոյ . քանզի ՚ի
բազմութիւ հեթանոսական գիտութեն և հմտութեն
իմն , նամիայն գիտէ զերկնայինսն՝ հարսն երկնաւոր .
՚ի նմանէ ուսցուք զերկրաւորացս զյայտնութի : Բողն
ասէ յաղաքս ձեռոցն երկրաչափականաց , վասն զի ըզ-
քնութի գոյութեն ոչ գիտէ : Կամիս ուսանել զգի-
տութի ճշմարտութեն² . և ՚ի միւսմէ ևս ՚ի պոռնիկ
ծանօթութենէ խափանեալ լինի : Քաղաքացոցն ա-
ղանդ զեգիպտացոցն կարծիս խանդարէ , և զհեթա-
նոսացն յանդգնութի եգիպտացոցն երևոյթք կորու-
սանէն : Ոչ ինչ ունիմք պէտս առ բողին կայեանք՝ ոչ
կարօտանամք կռուող գիտութեն . բանզի ՚ի բաց

1 Յօրինակին վերջումսն :

2 Յօր . ՚ի լուսանցան կոտորումսն :

բառնայ և բարձեալ լինի, և յաղագս թնամուլթեն պտուղ ոչ ընձեռեն պոռնկին կապէնք. նա և որք են և որք երեւցուցանեն :

Այլ զինչ և ս պէտք են ինձ բանիւ ստել մերձ առ նորա գիտուլթեն, և մոլեգնել : Մերձենամ առ հար սրն, և նա ինձ լոյս առնէ զամենայն. ոչ վստահանայ իբրև զբոզն վարձ առնուլ. և հարազատն պատմել¹ ոչ շահավաճառս ինչ խօսի, այլ յաղագս սիրոյ փեսային : Եղէք բարեկամ նորա, և առանց նենդուէ զամենայն գիտուին ընթոյխնեցից : Վասն որոյ ասէ և աւետարանն, թէ «Որ ունի հարսն, նա է փեսայ. իսկ բարեկամ փեսային խնդուէ ուրախանայ լսելով զձայն նորա» : Ուր խնդուլթին է, ամենայն տրտմուլթիւն փախտական լինի. և ուր ոչ է տրտմուլթի, ոչ մոլուլթիւն և ոչ տուգանք ինչ լինել կարեն՝ զոր բոզն տուժէ : Ապա ուրեմն ոչ ունի խնդուլթիւն կռամուլ գիտալաշտուլթեն, այլ տխրուլթի լցեալ է : Փաղաքէ, զի ընկալցի որ զնա. ստէ սիրել, զի որսասցի. պատրէ բանիւք խաբէուլթեան, զի կործանակիցս իւր պատրաստեսցէ. անձառելիս իմն խօստանայ, զի ՚ի բաղձանս ածցէ. ցանկուլի ինչ ասել անհաւանի՝ ՚ի վախճանի արծաթոյ հաւանեալ. առասպելս պատմէ, և երգմամբ լցուցանէ զառասպելն :

Յիմաստուլթի լսելով ոչ եմ ցանկացող առասպելւեացն, ով իմաստասէր. և ոչ հաւանիմ սնտոի բանից, որովք և որք ՚ի քեզ են՝ տան ինձ զհաստատուլթին. զի ոչ արդիւնք, այլ հնչմունք քաջ երաժըշտական միայն ունին : Եթէ կամիս, եկ դու ընդ իս խրատեցիր : Յայտնապէս աղաղակէ տէրն. «Աւսարուք յինէն, զի հեզ եմ և խոնարհ սրտիւ. և գտջիք հանգիստ անձանց ձերոց», : Քեզ նախ քան զգիտուլթին զամբարտաւանուլթին զգեցոյց բոզն, և յառաջ քան զհանձար մտացն զհպարտուլթեն վարդապետեաց զառաջին ճանապարհ չարուլթեն : Տեսանելով և յաղագս այլոց մարմնոց ոչ յերկուանամ : Օրինակքն զկորուստ անձին նշանակեն. աւանդուլթիւնքն զինչ արդեօք ցուցանեն օգտակարագոյն : Որ ՚ի քեզ

1 Յօրինակին գրուել :

նշանակեալ են բանից շարամանուծիք, կռիւ է. ամենայն իրօք զինքեան զպատերազմն մարդարէանան, Տեսանես, զի հակառակուծեան է բոզն վարդապետ. քանզի յօլովն նաւաբեկեալս յինքենէ պատրաստեաց: Անդ ուսանիմ, ուր ձրի վարդապետելով առանց նախանձու և համառօտ զճշմարտութենէն աւանդեն: Մերձ նստիմ՝ի շնորհսն, զի ոչ դուզնաբեայ ժամանակաւ ընդունիմ զխորութի և զլայնութի գիտութեն: Գանձք են անընթանելիք և ՚ի ձեռն շնորհին՝ որք յառաջագիմանն ՚ի նոսա հաստատել կարեն:

Այլ թէ տեսցես դպն որ ընչից զմծային գիտութիւն վաճառէ, իմա զի խոտ և ցօղուն ՚ի վերայ հիմանն շինէ: Ասէ և Եսայիաս. «Վրպակաւորք քո խառնեն ջուր ընդ գինի» . ոչ միայն գնենգութի յայտ արար, այլ և զառժամանակեայ չարինն յանդիմանեաց: Ազօտ է խառնեալ երկեղածուծին, վասն այնորիկ և այնպիսեաց կրպակաւորաց գինի վաղվաղակի ապականի: Մի ինչ կարծեր թէ այնպիսի վարդապետ ՚ի մասնէ առաքինութե իցէ: Ասէ Յակոբոս. «Եթէ որք արասցէ զամենայն օրէնսն, և վրիպեսցի ՚ի միութն, եղև ամենայնին պարտապան», Գլուխ չարուէն մնափառութիւն է. ապա ուրեմն մնափառ վարդապետ ՚ի յօլովն սխալելով՝ և նուազիցն է պարտական: Արմատ ամենայն չարեաց արծաթսիրութիւն է, և որք վաճառենն զՔրիստոս՝ առաջնորդքն, և զչառաւեղացն զչարուէ զգատաստանսն գործով ընկալցին:

Այլ զիմորդ որ լուծանէ զպատուիրանն նոյ, և ուսուցանէ այլ ազգ, փոքր լինել: Նուազագոյնս ինչ վայելեալ իմանի, և ոչ ամենևին դատապարտեալ: Եւ եթէ հաւատք առանց գործոց մեռեալ են, վարդապետն որ ոչ առնէ, այլ ուսուցանէ միայն, ամենայն իրօք մեռեալ է: Զայդոսիկ ընթեռնելով իմա զփոքրն զիարդ ասացաւ ՚ի տեառնէ մերմէ: Ասէ դարձեալ՝ եթէ «Գպիրքն և փարիսեցիքն յաթոռն Մովսէսի նստան. զոր ասեն ձեզ՝ արարէք, և ըստ գործոց նոցա մի առնէք»: Գեղեցկապէս ուրեմն և ուղղակի վարդապետին, այլ ոչ ինչ օգտեաց զնոսա վարդապետութիւն միայն. վասն զի գործքն էին հակառակ վարդապետութեն: Զորս գործեն, մի առ-

նիցէք . գործքն ուրեմն վատթարք լաւ բանիցն : Ասէ այլուր ցփարիսեցիսն տէրն՝ եթէ “Բողք և մաքսաւորք յառաջեցեն քան զձեզ յարքայութիւնսն” : Դատարկ վարդապետաց ոչ է պատիւ և ոչ դուզնաքեայ, զի և ոչ ևս արդեօք քան զբողոսն նուազագոյնս պարտէին լինել վարդապետք :

Ունին իմն առանձնաւորութի առ դատարկ վարդապետսն փարիսեցիքն . և զինչ է այն . զի ոմանք բարիօք վարդապետելով՝ ոչ բարի և ոչ չար ինչ գործեն . իսկ փարիսեցիքն գեղեցկապէս վարդապետելով՝ չարաչար գործէին : Յոյժ զանազանութի է , ոչ ինչ յերկոցունց գործելոյ զչարն գործել : Բայց ոչ միայն Յակոբոս մեռեալ կոչեաց զդատարկ վարդապետն , այլ և անձ զնա դատապարտեաց : Եւ էրք զայն ասաց . յորժամ զտաղանդն թաղելով պատասխանիս իմն առնել կարծէր . քանզի հաւատացաւ զբանն , զի ՚ի ձեռն նորա քարոզեսցի գործով՝ տգիտաց : Բայց և յայնմ բանի զանազանութի գտանեմք . այնու՝ զի որ զտաղանդն հաւատացաւ , ոչ վարդապետեաց , քանզի զբանն հանդերձ գործովքն թաղեաց : Իսկ նորա թէպէտ և ոչ արարին զոր ուսուցինն , սակայն գոնեայ վարդապետեցին :

Տեսանես , զի ոչ վայրապար Յակոբոս զնա մեռեալ անուանեաց . ոչ վայրապար , այլ յոյժ հաւատեալ : Ասան զի ամենայն որ ուսուցանէ և ոչ առնէ , ոչ հաւատան . զարքայութի երկնից պատմէ վարձ գործօնայի ցբանս , և յերկրաւորս հակառակէ և սալի : Իբրև ճշմարիտ ասող՝ ի պահս քարոզէ , և առաւօտուց ուտէ . ոչ ծիծաղին աշակերտքն առաւել՝ քան թէ հաւատան : Զժոյժկալութի վարդապետէ , և ուսուցանելովն գինոյ հոտոյն նեխի . ոչ խաբեբայ զնա վարկանին քան թէ վարդապետ : Առաջ ուրեք եթէ ցուցանէ որ աղբիւր ծարաւեաց , և ինքն ՚ի ծարաւոյ կորնչիցի . կամ եթէ տեսեր զայր՝ որ կերակուրս բազմաց մատակարարէ , և ինքն ՚ի սովոյ վախճանի : Ոչ կարէ ինքն , ասէ , աշակերտ լինել և վարդապետ . որ պէս ոչ ինքն ձի և հեծեալ : Վարդապետն ասէ , զի աշակերտքն հնազանդեսցին . զիարդ ինքն ինքեան հրամայեսցէ : Մի՞թէ թագաւոր ինքն ինքեան հրա-

ման տայցէ . ոչ այլք են հնազանդեալքն : Մի՞թէ տէր առանց ծառայի իցէ, և կամ հրամայէ՞ ոչ մերձ եղելոյ՝ որ հնազանդին : Ոչ 'ի հեռուստ արարեր զօրինակացդ¹ :

Ըայց և յաղագս այդորիկ ասէ ցաշակերտան տէրն . “Գիտէք զի հեթանոսք որք իշխանքն են՝ տիրեն նոցա և իշխեն նոցա . բայց 'ի ձեզ ոչ է այդպէս . այլ որ կամիցի մեծ լինել, եղիցի քան զամեն տրուպ ” : Եւ դարձեալ . “ Կոչէք զիս տէր և վարդապետ, և բարիոր առնէք, քանզի և եմ իսկ ” : Եւ ապա զինչ . “ Ահա , ասէ , ես եմ 'ի միջի ձերում իբրև սպասաւոր ” : Տարար անցուցեր զերկրայինսս յերկնաւորացն հանգամանս . և ահա նոյ սահմանն զքեզ ոչ ընդունի 'ի խոնարհութի վարդապետացն յեկեղեցոյ արժանաւորութիս : Եթէ որ նուաստ խորհիցի առ ձեզ, ոչ է վարդապետ . որքան ինչ ասասցէ , ամբարտաւանութե է , ոչ այլոյ իրիք առաւելութե : Չարախօսեն զնմանէ , և ոչ զՅակոբայ զարդարոյ առնէն : Եթէ խնդրես զամբարտաւանն առաջնորդս բանիցն , գտանես զիմաստական և զատենական դպիրսն , որք աղաբողոսնաւն և մուրուօք վիճին , ամբարձեալ յօնօք զքեզ խրատեն : Ոչ որ է առ մեզ այնպիսի վարդապետ , քանզի գործովք հաւանեցուցանեն , և 'ի գործոց անտի զօրինակն ընձեռեն : Ոչ բանից են վարդապետք , այլ ոգոց խնամակալօք . ոչ զբանս որ տալ հրամայեն , այլ զանձինս առաքինոյ և զկեանս : Առ որս այլքն նախ քան զգործսն են նոցա վարդապետք : Այլք առ ուսողսն՝ առ որս գործքն պատմեալք են՝ աշակերտքն և վարդապետք մի են յաղագս գործոյն , թէպէտ և ոչ վասն ուսմանն :

Ոչ հաւանիս բանիցս . սակայն նմին իսկ հաւանեցիր բնութե իրացն : Հիւսուէք զաշակերտս գործով ուսուցանեն , այլ և բանիւ ցուցանեն զոր վարդապետեն . նոքին աշակերտք և վարդապետք , վասն զի գործակից լինելով ուսանին , և ցուցանելովն վարդապետեն : Կոչնպէս պարտին և եկեղեցոյ վարդապետք . որպէս այլում ումեք հնազանդելով՝ աշակերտք

1 Յօրինակին շքիւնացդ . 'ի լուսանցանս :

լինին և վարդապետք: Քրիստոս է իմաստութիւնս
այ և զօրութիւնս. նա ոչ անարժան վարկաւ ասել՝ «Ես
զօր տեսանեմ զՀայր իմ առնել, և ես առնեմ», և
դու ասես. ոչ պարտ է աշակերտ լինել վարդապե-
տին: Կա ասէ. «Զոր ինչ լուայ ՚ի Հօրէ իմմէ, զայն
խօսիմ», և դու յանդգնիս ճոխաբանութիւն, ՚ի քեզ
մերձեցուցանես զդատապարտութիւն:

Այլ ծառայն և տէրն միոյ բնութեան են. իսկ
Աստուած և մարդիկ այլ և այլ բնութիւն: Եւ արդ
եթէ Աստուած ՚ի մարդիկ զինքն նուաստացոյց,
դու զքեզ ՚ի նմանակիցս մարդիկ ոչ խոնարհեցուցա-
նես, այլ ՚ի վեր ամբառնաս: Թագաւոր և նորին
հնազանդեալ միոյ բնութիւն են. Քրիստոս և մարդիկ
անբաւ բանիւք են աննմանք: Եւ նա ծառայ և սպա-
սաւոր եղև ուսուցանելով աշակերտացն. դու անար-
ժանս ինչ կրեսցես՝ եթէ ուսանիցիս վարդապետե-
լով, և գործակից լինիս ցուցանելով, և աշխատու-
թիս զնիցես գործով զիրան աշակերտացն՝ որոց շահն
ոչ ժամանակեայ է: Անդաստան առաջի կայ. թէ
ոչ գործիցես, և այլոց ասիցես գործել, զքեզ ինքն
տուժեսցես յաւիտենական վայելիցն: Ահա փայտ և
հիւսունք. աշակերտք և վարդապետք շահս ընդու-
նին, որք ցուցանեն որովք անօթովք վարին: Որք
գործեն մահիճ, կամ բաղրոնս և աթոռս, ոչ ՚ի գի-
տութենէն շահն, այլ գործովն՝ որ արար և վաճա-
ռեաց և շահեցաւ. որ գիտացն և չարար, ունի լուա-
լիս և ոչ լուացաւ. և ձի ՚ի պատերազմի անպիտան,
և հանդերձ ձմերանի անյարմար: Գեղեցկապէս և
Առաքեալ ասէ. «Գիտութիւն հպարտացուցանէ, այլ
սէր շինէ», և Տօային գիտութիւնն ոչ տուժէ. բայց ձեր
գիտութիւն տուժէ, զի ոչ է անտօյն: Զրկէ որ զայս
գիտութիւն ունի վարդապետ՝ ոչ միայն զինքն, այլ և
որ լսենն:

Իսկ ընդ վնասուք է Քրիստոսի դատարկ վարդա-
պետն, բարիորդ ուրեմն և Յակովբոս զնա մեռեալ կո-
չեաց. բանզի մեռեալք ոչ ինքեանց օգնեն ինչ, այլ
կենդանեացն բեռն և ս են, և տաղտկութիւնք. զի նե-
խութիւնն ոչ փոքր ինչ վնասեն: Զհաւատն առանց
գործոց Արդարն մեռեալ կոչեաց. և ես պատկառեմ

մեռեալ ասել զդատարկ վարդապետն : Տեսանէս տըրուպ յարքայութեանն զմեռեալ վարդապետն . աստ դատարկ վարդապետեաց , և անդ մեռեալ լինելոց է : Զինչ է մեռելութի , եթէ ոչ տուգանք արքայութեն . զի յաւիտենական աշխարհին ոչ վայրապար է մահ . տրուպ յայնպիսի մեռելութի 'ի ներքս էած : Առնէ զնոյն և այլուր ասելով . « Զի մտեր 'ի հարսանիսս աղտեղի հանդերձիւք » . ցուցանէ անարժան : Եթէ նա լուանալ զպատմութեանն կարիցէ , և փոքրն ոչ ինչ համբերիցէ . եթէ նա առական ունէր զհանդերձն՝ ոչ եցոյց յաւիտենական դատաստանին պարտաւոր , և զտրուպն անպարտ տանջանացն արասցէ :

Այլ թուի քեզ՝ որ 'ի հարսանիսն աղտեղեալն էր՝ տրուպ լինել , զի ոչ ունէր միտս զինքն առաջի կացուցանել զուարճացեալ . նոյնպէս իմա ինձ զվարդապետն նմանապէս յարքայութեանն դատապարտեալ : Այլ թողու քեզ դատաստան լինել՝ 'ի հարսանիսն ամենեցուն զուարճացելոցն , և զոմն 'ի սովոյ վախճանեալ . այնպէս իմա և զփոքր վարդապետն դատարկ՝ յարքայութեն տուժեալ զարդարութին : Զյուրովս 'ի բազմաց արդարոցն 'ի բաց մղեսցէ : Աւսոյց և ոչ գործեաց . նոյնպէս տեսցէ զարքայութին , և այնմ ոչ հանդիպի . մեռեալ հաւատացեալ եղև , մեռեալ լիցի : Եւ թագաւորք մեռանին յընչից իւրեանց և օտար լինին . և որ մեռեալ վարդապետն է , յարքայութեն զրկեսցի : Մեռեալ մշակ անուն ունի , ոչ առնու վարձ . և մեռեալ վարդապետ գործս ոչ ունելով՝ յարքայութեն երկնից անուն ընկալցի յիրացն օտարացեալ : Ար զօրաւոր ասի և յաղուէսէ երկնչի , ոչ օգուտ գործէ . նոյնպէս ոչ ինչ ընկալցի անգործ վարդապետն՝ յարքայութենէն 'ի բաց բարձեալ : Նա է տրուպն՝ որ արտաքս անկանի , իբրև 'ի նոր ընտրեալ զինուորս գտանիցի անպիտան , և 'ի մէջ բազում անօթ խեցեղէն 'ի պէտս բերեալ լինին . այլ թէ գերազանց և ս է քան զայլսն ձևով և բեկ , քան զամենեսեան և զյոյժ տրուպն է անպիտան : Նոյնպէս թէ և մեծ դք իցէ 'ի վարդապետութեանն , անգործ լինելով՝ և քան զաշխարհականս և ս տրուպ լինի :

Ամիմքեզ և յաղագս այլոցն ևս ուսանել, քան զի գիտեմ յառաջ ասացելոց զմտածութիսն : Ամենայն իրօք, ասես, անիրաւ է հրամանն՝ թէ 'ի միուսն սխալեաց, լինի բաւանդակ չարեացն պարտական : Ընթերցիր զաւետարանական բանն, և գիտացես զայդ 'ի ճառի՝ թէ որպէս սքանչելի ասացաւ : Քան զի ասէ՝ թէ "Որ 'ի փոքունսն անհաւատարիմ է, և 'ի մեծին անհաւատարիմ է" : Համեմատեա զմտածութի ընդ մտածութե, և լուծանէ զինդիրն : Եթէ որ ասղամբ սպանանէ զօր, այնպէս դատապարտեալ լինի, որպէս որ աշտէիւ սպանանէ : Եւ օրինադիրն յաղագս փայտ ժողովելոյ 'ի շաբաթին, եսպան իբրև զՏայՏոյիչ և զւար : Այո, ասէ, երկօրեան ատեանքն չարք են և անիրաւք, և աւետարանական հրամանքն յոյժ քան զհաւասարութիւն նուազեալ : Ապա ուրեմն պարտ է՝ որք դանդ մի պարտին, պահանջել 'ի նոցանէ բիւր դահեկան . և որք զգլուխն կռփեն, իբրև զսպանող գատել :

Եւ ընդ այլ իմանաս և այլ օրինակ՝ զի հարցանես և խոտորես զուղղութիւն 'ի ինդիրս : Ոչ յաղագս քանիութե ասաց տէրն՝ թէ որ 'ի փոքունսն անհաւատարիմ է, և 'ի մեծին անհաւատարմագոյն, այլ և վասն նորին իսկ անհաւատութեն զուգահաւասար գատեցաւ : Որ ոչ հաւատայ թէ է անձ, ընդ այնմ որ հաւատայ թէ է անձ, և անհաւատ՝ եթէ և զամենայն ինչ կարէ : Եւ Յակոբոս յաղագս գործոց անցանելով բանիւ, զանգործութիւն բամբասեաց, ոչ 'ի քանիութեանէն, այլ 'ի նմին իսկ յիրէն : Պարտական է անգործ՝ որ ոչ զմի ինչ և որ ոչ զամենայն պահեաց զպատուիրանն . զանգործութիւն յանդիմանեաց, և ոչ զամենայն ամբարշտութիւնն հակառակ նմա գրեաց : 'Նոյնպէս զանգործութիւն 'ի միում պատուիրանին՝ յաղագս ամենեցուն ցուցանէ զպատճառն . զի եթէ զմինն ոչ առնէ յաղագս դատարկութեն, զիմրդ զամենայն պահիցէ . ապա ուրեմն անգործութեամբ միոյն պարտական ամենեցուն եղև :

Եւ յաղագս սպանման մի զիարդ եղև՝ հրաշնար, այլ թէ եղև՝ իմա . ոչ զարարողն ինչ ինդրես, և ոչ 'ի ձեռն որոյ լինին, այլ զլեալն, և յոր լինին : Սպա-

նանէ օձ զմարդ, և շուն զնապաստակ . և զի՞նչ յաղագս այդորիկ փոյթ օրինացն : Մեռաւ՝ ՚ի ձիոյ զըմբեալ, և կամ յիշոյ հարեալ . կամ ձի յումեքէ վիրաւորեալ, կամ ոչնար յառիւծէ . և զի՞նչ յօրինացն յաղագս այդոցիկ : Հայցուածս առնէ, այս է՝ թէ հոյիւն մատնեաց, կամ ձիաշարժն չարաբար գործեաց, և կամ արուեստիւ մարդ՝ օձիւ զթշնամին եսպան . զայնոսիկ խնդրեն օրէնքն, և յաղագս նոցին բազում են տանջանքն : Եւ Մովսէս ոչ փայտին աղագաւ եսպան՝ որ քաղէրն զփայտ, այլ վասն ամպարըտուութեն : Եւ որ զասեղն ՚ի կիր արկանէ սպանման, յաղագս սպանմանն դատեալ լինէր, և ոչ յաղագս երկաթոյն փոքրիւթէ պատճառ գտանի :

Նոյնպէս իմա ինչ և զանգործութեն յանդիմանութի ՚ի Յակոբայ՝ իբրև բանիւ խմորոյ լինել : Խմոր փոքր ինչ է . այլ թէ չար ինչ իցէ, զյուլով զանկուածն ապականէ : Նոյնպէս որ յանգործութենէն արհամարհութիւն միոյ պատուիրանին լինելով՝ ամենեցուն է պարտական . քանզի և ընդ ամենայն իսկ պատուիրանն էանց անգործութեն զօրութի : Ասէ և Առաքեալ, թէ «Փոքր մի խմոր զամենայն զանգուածն խմորէ» . նոյնպէս և Յակոբոս ասաց՝ թէ ամենայն չարեաց եղև պարտական, որ զանգործութի միոյն ընկալաւ : Նոյն ինքն դարձեալ ասէ՝ թէ «Ոչ միայն որ գործեն ինչ չար՝ պատճառք են չարի, այլ և որք հաճոյակիցք լինին գործողացն» : Ապա ուրեմն անգործն ամենայն դատարկի հաճոյակից լինի, թէպէտ և ինքն ՚ի մէջ ոչ իցէ : Եւ եթէ զիրեարս վատթարքն շինեն գործով և հաւանութք, գեղեցիկ ուրեմն ասաց և Պաւղոս և զոչ գործօնեայս չարին՝ պարտականս յաղագս հաւանուեն . և Յակովբոս՝ թէ ամենեցուն պարտաւոր՝ յաղագս անգործուեն զօրէնսն :

Սուղ ինչ քացախ զբովանդակ հնձանս գինեաց ապականէ, և անհեշտակի համեմ զբովանդակ կերակուրն տպականէ, և դառն դգմոյ ծայրք զեղիսէի զկատսայն անուտելիս արար : Գեղեցիկ և Անգէէ մարգարէի քահանայքն պատասխանիս արարին . զի՞նչ, ասելով, թէ որ յանմաքուրն մերձենան՝ պղծին, և որք ՚ի սուրբն՝ ոչ սրբին : Զայս և Մովսէս յաղագս

բորոտու թէն գրեաց՝ թէ բորոտք զքահանայսն պրդ-
ծեն, բայց նորա սրբու թէն իւրեանց զնոսա սրբել
ոչ կարեն: Եղև ուրեմն բորոտն պարտական՝ որ ՚ի
տանն էին՝ անմաքրու թէ պատճառ, որպէս բանջարն
կատսային: Ոչ անարուեստաբար գրեաց օրինադիրն՝
թէ այնպիսի ինչ է բնութի մարմնոյ, իբրև զգառն
ինչ ցուցեալ բանջար. և ոչ անառաքինաբար Յակո-
բոս սահմանեաց՝ թէ բնութիւնն է չարութեան, թէ
ընկալցիս ՚ի կատսայ քո զգառնութի սատանայի՝ որ
ի նմանէն արտաքս ընկենլոյ պատճառս: Եւ որ ընդ-
ունի զմիոյ պատուիրանի զվրիպումն, լինի ամենեցուն
պարտական. որպէս Ադամ եղև. եկեր ՚ի դառնու-
թեանէն, և զամենայն բնութիւն դառնացոյց՝. ճաշա-
կեաց միայն ՚ի վայրենի դամոյն, և վաղվաղակի զա-
մենայն զմարդկային զկեանս աղարտեաց: Ասէ և
մարգարէն ժողովարանին. «Զիւրդ դարձաւ ՚ի դառ-
նութի այգին ճշմարիտ. զի բարկուի վիշապաց գինի
գիււցն, և ողկոյզ դառնութե՛ն նոցա»: Զպարտա-
կանն դանգի և զբիւր դահեկանի՝ պարտապանս կո-
չեմք. նոյնպէս և զանհաւատն և զյանցուցեալն և
զմարդասպանն և զսեղանակողոպուտն: Յաղագս քա-
նակութե՛ն է բանս, և յաղագս որպիսութե՛ն: Որոշումն
մերձ դնելով յանդիմանէ զքանիօնութիւն. հաւա-
սարութիւն ցուցանէ զնմանութիւն և զանմանութիւն:
Գանգն և բիւր դահեկանն քաջայայտ են. այլ վասն
դանգին թուի ինձ կռիւ մեծագոյն պատահեալ,
քան թէ յաղագս բիւր դահեկանի. և է ուրեք որ
զբիւր դահեկանն պարտի, գիւրով հատուցանէ, քան
թէ որ զդանգն:

Վինի և սպանումն թեթեալոյն քան զթնամանս,
և շնութի դուզնաբեայ առնլով զգատաստանն քան
զայպանելն զօր և զարհամարհելն: Ունիմ և յսծայ-
ին գրոց զօրինակն. և զերկոսինքն յանդիման լեալ
կացուցից: Քանան և Քամհայր նորին յաղագս ծա-
ղու յաւիտենական դատապարտեցան. և Մովսէս
սպանանելով զեգիպտացին՝ ապրեցաւ ՚ի պատուհա-
սից. Եսաւ վասն թնամանելոյ զհայր և զմայր՝ պա-

Հանջեցաւ պատիժս մշտնջենաւորս . և Գաւիթ չնացաւ , և 'ի տանջանաց զերծաւ : Զպատճառսն խրնդրեսցուք զամենիդ . և մի որ ահամայն ինչ պատահիցէ :

Չար է փոքր պատճառաւ գործել ինչ , քան ահամայ զմեծ ինչ չար : Ոչ գիտէր Մովսէս՝ թէ միով հարկանելով մեռանի եգիպտացին . յաղագս նորին և փախուստ ընտրեաց , զոր օրէնքն ահամայ սպանողաց աւանդեցին : Ոչ գիտէր և Գաւիթ՝ եթէ Բերսաբէ 'ի վերայ տանեացն լուանայր զինքն . ուստի և եգիտ պատասխանիս 'ի յանդիմանութեն , և բամբասեաց զինքն : Եւ Բերսաբէ ոչ յաղագս նորին ել 'ի տանէն , վասն որոյ և դիւրաւ վճարեցաւ 'ի բամբասանացն . այլ զի զօրէնս դաշտանութեն լցցէ , զօրէնս ամուսնութեն կորոյս : Եւ զի օրինացն հաւանեացի , եղև անօրէնութե գործօնեայ . ուստի և դիւրահնար ազատեցաւ 'ի դատապարտութեն : Իսկ Քամոչ միայն ծիծաղեցաւ , այլ և հռչակեաց ևս . զի յայտնի լիցին բարք ամբարշտին՝ թէ և յայլ յանպիտան յիրս դիւրաւ ձեռնարկէ . վասն որոյ եղև ամենեցուն պարտական . յանդիմանեալ 'ի փոքուէն վասն այլոցն , և բարուցն երևեալ թէ և յայլսն ինդայ և հաւանի : Եսաւ ոչ միայն լուտացաւ զծնողն , այլ և աղօթէր վասն նոցա մահու . զի վասն եղբօրն խաբելոյ վրէժառցէ : Եւ այն դանդ եղև գեր վերոյ քան զիւր դահեկան . վասն զի ունէր բարս իժս և մեծամեծ չարիս . աղօթէր , զի արասցէ չար : Գեղեցկապէս ուրեմն ասաց Գաւիթ , եթէ այնպիսեացն աղօթքն 'ի մեղս դարձցին :

Յակոբոս ոչ անգիտացաւ 'ի բաց մերժելով զհաւատսն այ առանց գործոց . և ասէ՝ թէ և դեք հաւատան թէ մի է անձ , և ընդդիմանան գործովք հաւատոց բարեպաշտութեն : Կարծես չարաչար ասացեալ Յակովբու՝ ամենայնի պարտական լեալ զչարահաւատն , որ 'ի ձեռն գործոց ընդդէմ ցուցանելոյ զամենայն օրինացն իրսն արհամարհէ : Ոչ յաւելում ինչ 'ի բանն , զի և ոչ կարօտ ինչ է ցուցանելոյ յաղագս անգործ վարդապետացն : Գիտեմ զի ասացի անգործութե զօրութի յառաջագոյն . և կամիմ քեզ

ցուցանել՝ թէ ոչ միայն հակառակ ընդդիմակին ընդդիմանայ, այլ և նմին իսկ չարին յոյժ չարն : Եւ այս է չարին 'ի բաց արարումն . զոր օրինակ ժանկ երկաթոյ, նոյնպէս չարին 'ի բաց լինել անգործութեն կռչեմ զօրութի զ'ի բացն լինել . քանզի պտուղ անգործութե ոչ ինչ է, բայց եթէ մահ . զի կեայ պահելով՝ որ 'ի դատաստանս յաւիտեանականս որոշէ զնա . և մեռեալ է, վասն զի յինքենէ ոչ շարժին, թէ ոչ այլ որ շարժիցէ զնա : Այս է մեռելութիւն չարութե իբր, զի առանց այլոյ իրիք ինքն ըստ ինքեան ոչ ինչ է, և մահու կեայ . քանզի սպանանէ զինքն : Զի թէ ոչ կայր, զիսորդ գործէր կենդանեաց զմահ : Նոյնպէս կենդանի ապականութիւն և ընդունայնութիւն կեայ, քանզի գործէ եղելոցս զարտաքս հեղումն . 'ի մտածութե չարին ծանիր թէ մեռեալ է : Մահ կռչէ և ընդունայնութի, ապականութի, դժոխք, կորուստ . այլ մեզ զնա պատրաստեմք կենդանի . վասն զի 'ի ձեռն անօրէնութե զօրանայ 'ի մեզ :

Այ ինչ ունի չարութիւն պտուղ, զի և ոչ ինչ ապականէ . սերմանեալն պտուղ ընձեռէ . մարմին 'ի հեշտութե ծնանի, և բնութի հեշտութեն մարմնական ապականութիւն է : Ապա բնութիւն ուրեմն ոչ ունի չարութիւն . զի թէ ունէր բնութի ապականելով, և ապականեալ լինելով պտուղ բերէր : Այլ պտուղ չարութեն խոտորումն է, և 'ի խոտորմանէն զանգումն եղև, որ յերկաթէ ժանգն 'ի յազտ մարմնոյ : Գժոխք և կորուստ յայտնի են տեառն, վասն զի անյայտաբար զէութիւնն ապականեն : Զոր օրինակ ոչ իմանամք եթէ զիարդ ժանգ ուտէ զերկաթ, նոյնպէս զկորուստն՝ թէ որպէս ապականէ զմարմինսն : Եւ եթէ զոր տեսանեմքն ոչ զգամք, զոգիս զորս ոչ տեսանեմքն որչափ ևս առաւել անգիտանամք ապականեալս 'ի չարութեն 'ի կորստեան 'ի ներքոյ անկեալս բանական իրացն : Այս և որ չարութե պտուղ ընդունայնութեն : Ապա ուրեմն որք զչարն գործեն, յիրաւի անգործք կոչին, վասն զի պտուղ ոչ ունին, այլ պտուղ ապականութե :

Ընդործ ուրեմն վարդապետք գործօնեայք անօրէնութեն են . և զիսորդ պատուհաս ոչ 'ի ներքս գոր-

Ծեցեան, Զօրանան անիրաւելով և զրկեալք լինելով, և անգործք են՝ ոչ պտուղ ծնանելով, և ոչ այլումու մեք պտուղ բերեալ թողացուցանեն : Եւ այնու օրինակաւ եղև մին ամենայնի պարտական : Զի և ըստ մարմնոյ զեկուցանել զՅակովբոս իմասցուք : Ոչ է ան վըտանգ վարդապետ ոգոց լինել, վասն որոյ պատուի բէ նոյն ինքն և ասէ. «Մի բազում վարդապետք լինել, եղբարք իմ. գիտելով՝ զի բազում դատաստան առնը լոց եմք. եթէ որ լսող բանին է և ոչ արարող, հայեցաւ յերեսս իւր հայելեալ և մոռացաւ որպիսի էրն » : Իսկ Պաւղոս յանղանազան գիտու թէ ասէ լինել զայն պիսին պղինձ հնչեցեալ, և կամ ծնծղայք՝ որ զօղան ջեն, զօրանալով իբրև յաղբերէ յառաջ եկեալ զգիտուին՝ ի ձեռն շնորհին : Ասեն՝ եթէ հայելի ՚ի պղնձոյ և յանագոյ լինի. յերկոսին ուրեմն ձայնակցուք ասացին զպղինձն, առ ՚ի գործս իրացն խափան լինել իմացան : Ընդէր զպղինձ երկոքին առնուն յասել, վասն զի հեթանոսաց իմաստութե պատճառակից իմն իմն իմաստուէն է : Եւ Գանիէլ զպղինձն ՚ի թագաւորութի հեթանոսաց մեկնեաց : Քանզի որք բանիւք և գիտութի հեթանոսացն վարին ՚ի գործսն, պղերգագոյն անկեալ դնին յատենական արուեստսն : Իբրև ճանճք յարմաւ նստին. զի մի և մեռեալս տեսանելով որ զնոսա՝ ՚ի բաց ընկենուցու : Ուրախ լինին ՚ի բաց վճարեալք ՚ի թախանձանաց, և զամբոխն յինքեանս շեղջարար ժողովէն :

Հայելի՝ իմաստասիրացն բանք են, երևոյթս միայն ընձեռելով և ոչ գործ : Որք առ հայելիսն անցեալ գեղերին անգործ լինել, քանզի մոռանալով և յիշողութի կրթին, առաջօք երևութիցն պարապեն : Գիտութիւնն անմիտ ՚ի հայելիսն է. ոչ լաւագոյնք ինչ քան զինքեանս լինին ՚ի հայելիսն նշմարելով, և ոչ զլեալ զարատ ինչ ՚ի բաց բառնայ : Հայելին երևութիցն միայն է առիթ. ընդունայնուի իմն պատմեն հեթանոսական վարք կենացն : Փոփոխեմ զհայելին, և գտանեմ զնա կեանս առ ժամանակեայս : Զամենայն զոր ունի որ՝ մեռանելով աստէն լքանէ. նոյնպէս և որ տեսանէ ՚ի հայելոյ զինքն մոռանայ : Վասն որոյ բարիօք ասաց՝ եթէ «Հայեցաւ ՚ի դէմն

լինելու թէ իւրոյ, և մոռացաւ թէ որպիսի որ էր », քանզի մերձաւոր կեանքս զմարմնականսս իբրև զանուրջս ցուցանեն, և դարձեալ զնոսա՝ ՚ի բաց բառնան, Եկեր, և դարձեալ քաղցնու. Էարբ, և դարձեալ ծարաւէ: Ոչ ինչ օգուտ է յայգելոյն առ հանդերձեալն քաղցն. քանզի մոռացումն լինի մերձակայիցն յորժամ հանդերձեալ սոյն սպառնայ զվճարանդն: Ասէ և ոմն իմաստուն. «Յաւուր չարեաց անյիշու թի է բարեաց », և Նյսպիսիք ոմանք են՝ որք զձև բարեպաշտութե ունին, և յիրացն օտարք են. նոյնպէս և վարդապետք՝ որք զբանն ունին, և զգործս յինքեանս չցուցանեն:

Ունիմք քեզ ցուցանել՝ զի զհայելին և Պաւղոս գուշակեաց. քանզի յաղագս որք ըստ իւրեանց կամացն կրօնաւորին, ասաց երբեմն. «Ունին զկերպարանս բարեպաշտուէ, և ՚ի զօրութենէն ուրացեալք են », և Տեսեր զմեռեալ զհաւատսն, զիարդ ինչ ոչ օգնէ՝ որք զգործսն ոչ ունին: Տեսանէս, զի ձևով միայն հաւատն հայելի է մոռացման և մոլորութե: Տեսանէն մարդիկ միայն զբարեպաշտութին. տեսանէն ՚ի վարդապետսն զբանն քաջահնչող, և գործս ոչ տեսանէն. ընդ որում յաւէտ մոռանան զորս լուան: Յիրաւի ուրեմն յաղագս այդպիսեաց վարդապետաց ասացաւ թէ պղինձ են հնչողքն, և ծնծղայս զօղանջողք:

Վամիս գիտել և զեկեղեցոյ վարդապետաց կարգս. Պաւղոս քեզ ասէ, եթէ «Եղէ ընդ շրեայնս իբրև զհրեայ, զի զշրեայնս շահեցայց. ընդ օրինօք իբրև ընդ օրինօք, զի զնոսա շահեցայց. ընդ անօրէնս իբրև զանօրէն, ոչ և ս անօրէն, այլ օրինաւոր Բրիստոսի, զի զանօրէնսն շահեցայց. ընդ ամենեսեան եղէ ամենայն, զի յամենայն իրս զոմանս ապրեցուցից », Պարտ ուրեմն է կերպարանակից լինել, որ հանդերձեալ է գեղեցիկ վարդապետել: Ոչ զկեղծաւորութի ուսուցանէ Պաւղոս, այլ զխոնարհէն, որք զաղայս ուսուցանեն: Վայել է ուրեմն և յիւրաքանչիւր որ մերձենալով, որպէս կարող որ է, զոր Պաւղոս ասաց: Այլ զի յաղագս գործոյ է բանս, զինչ պարտ և արժան իցէ՝ որք ՚ի կատարելագոյն կեանսն՝ գործել արդի ուսելոցն, զի յարմարեալ բանին և զգործն ցու-

ցանկիցեն . որպէս և աշակերտքն գործով յուսումն ձեռնարկիցեն :

Պարձեալ քեզ համառօտագոյնս աւետարան պատասխանի տացէ՝ եթէ կատարեալք որք զտղայս ուսուցանեն , ոչ ինչ հարկ ունին զտղայոցն գործ գործել : Եւ զայս ասէ Պետրոս , յորժամ հրամայեաց ըզդասէ կանն յաղագս իւր և նորա . և եթէ մանաւանդ թագաւորք ոչ պահանջեն հարկս յորդուոց : Տացուք զհարկն ոչ իբրև պարտապանք , այլ զի մի պատճառս ինչ ընձեռկիցեմք ումեք , և տղայոցն գործով ցուցցուք ոչ յանկատար ՚ի գործսն կալ մնալ , այլ զի զանկատարն շահեսցուք ըստ առաքելական բանին : Որ կարող իցէ հարիւր ասպարէզ ընթանալ , ոչ զրկի տասն քայլ ոտին գնալիս . և որ բառնայ հարիւր դանդ , ոչ զգայ տասն բառնալով . և որ զաղբիւրս ունի , ոչ ինչ խափանի տալով կայթ մի . քանզի կարէ և զկատարելունն զաղբիւր ունել , և զկաթ մի տալ կարօտելոց . որ պահէ զեւթն օր , և վարդապետէ ըզհանապազորդեան զպահսն , մի տղայանալով վարդապետեսցէ տղայոց . վասն զի մի օրն ՚ի ներքոյ է յեւթն՝ որ թերին է : Որ ասեն դեգերել յեկեղեցոյ ժողովս և միշտ աղօթել և զբոլոր գիշերն հսկել , և զտղայսն օրինակէ և զառամագոյնսն , և կատարելութեն օգնական լինի , և յաղագս ողորմածութի խրատէ , և զհանապազորդեայ բաշխել զհացն , զիմորդ ոչ ուսանին որք յուսումն մտեալք են՝ յաւելորդաց նորա բաշխելով այլոց , որ զպարկեշտութի ցուցանէ . և որ ոչ օրինաւոր ամուսնութիւն ունէր՝ տայ , ոչ արգիւք խրատիցէ և յամուսնացն իւրեանց ժոյժկալեալ :

Վասպէս առնելով Պաւղոս գրէր դաղատացոցն . «Որդեակք իմ , զորս դարձեալ երկնեմ մինչև տպաւորեսցի Քրիստոս ՚ի ձեզ ,» : Ծնանի զորս ծնեալն էր , զի ցուցցէ յառաքինութենէ նուազեալ զնութիւնն : Ծնանի զոր ծնաւն , զի հաւատացուք թէ շնորհն ոչ է ընդ կարեօք բնութես , այլ յինքենէ , զորս կամի բաշխէ՝ որք մերձեանս առ նա : Երկրորդանգամ լինի Առաքեալ խորհրդոց նոցա հայր . որ և ոչ միանգամ ոչ ծնաւ զնոսա մարմնապէս : Արդ որպէս պատշաճ իցէ վարդապետաց զորս միանգամ

Ծնանն՝ գեղեցկապէս սնուցանել, զի մի երկիրս ծընանիցին յորովս աշխատութիւն համբերելով: Պաւլոս աւետարանիչ էր և վարդապետ, և զծնեալսն դայեկացն յանձն առնէր և տայր ցդաստիարակն, և նոքա պղերդութիւն զծնեալսն զրկեցին. և դարձեալ նմա ցաւ ընդունել պատրաստեցին: Եւ դու որ յեկեղեցւոջն քուժ գեղերեալ կաս՝ պարծիս ծնանել և սնուցանել. զի ոչ հարկ ինչ է՝ ի բաց գնալ յաղագս քարոզութեն, և ՚ի սնուցանելն ոչ պղերդանալ, զի դարձեալ քեզ ցաւք և երկունք հասցէ:

Տեսանէս զպղերդացեալսն առ սնունդն. ապրին այնպէս՝ իբրև ՚ի հրոյ. վասն զի դարձեալ երկնէն, զի զորդիան ծնանիցին: Ի տկարութիւն սնունդն դժընդակագոյն է, և ՚ի վերս վերստին ստեղծանել դժուարաւ ուղղի: Նոյնպէս և դարձեալ ծնեալ քան զառաջինն ծնունդն է դժուարին: Յաղագս այնորիկ և ասէ իսկ, թէ «Նոյնպէս ապրեսցի՝ իբրև ՚ի հրոյ», զի վտանգաւոր է դարձեալ երկնէն, և անյայտ ծնունդըն. և հաւատացելոց վարդապետաց և աշակերտաց քան զուղղորդ ընթանալ՝ դժուարագոյն է զկնի խափան լեալն ուղղել և ապաշաւել: Դժուարին է զկործանեալ տուն կանգնել քան զոչ լեալն շինել, և ըզնաւ կազմել զապականեալ դժուարագոյն երևի քան նոր առնել: Նոյնպէս և զանձն խոտորեալ ՚ի մեղմն վերստին ստանալ դժուարին է:

Օայս զնուաստանալս ուսաւ Պաւլոս ՚ի Քրիստոսէ: Նա ասէր. «Քանիցս անգամ կամեցայ ժողովել զմանկունս քո, և ոչ կամեցայք»: Որդեակք, ասէ, իբրև արդի ծնիցելոյ. և ձագս կամի առնել զկատարեալսն հաւատով ՚ի գործան: Վասն այնորիկ Պաւլոս ասէր. «Որդեակք իմ, զորս դարձեալ երկնէմ մինչև նկարեսցի Քրիստոս ՚ի ձեզ»: Քրիստոս, ասէ, տպաւորեսցի յապաշխարոզն: Յաղագս որոյ ասէ Պաւլոս, թէ «Որպէս զգեցաք զպատկեր հողեղինին», զգեցցուք զպատկեր երկնաւորին»: Յորժամ լսես ՚ի նմանէ զկորնթացոյն ասելով «Զի բնակեսցէ ՚ի ներքին մարդն Քրիստոս», տպաւորել կամի և ՚ի նոսա

գլխապետու : Եւ արդ զինչ ասէ Պաւղոս . ծնանի Քրիստոսի , տպաւորելով զնոսա 'ի նոսին յաղագս երկանցն . օրինակաւ առաքինութեն ծնանի փոփոխելով զկերպարանն ոչ ըստ գերազոյն բնութեն : Եւ յաղագս այդորիկ ինքն քեզ ասէ տէրն , թէ «Նա իմ քոյր և մայր , որ առնէ զկամս Հօր իմոյ » : Ասլա ուրեմն և տպաւորեալքն 'ի ձեռն առաքինութեն եղբարք Քրիստոսի են . և թէ եղբարք Քրիստոսի , այլ է Քրիստոս յաղագս գերակայ բնութեն և մարգանալոյն իրաց . և եղբարքն Քրիստոսի յաղագս նմանութեն , այլ ոչ վասն հաւասարութեն իրիք . քանզի նոքին և եղբարք եղեն : Զոր օրինակ զանազանք են դէմք եղբօր և քեռ յաղագս առաւելութե և նուազութե արուեն , նոյնպէս իմա և զմօրեն յաղագս կատարելութե քան զորդի և զդուստր :

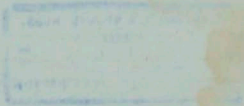
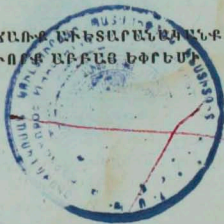
Արդ ըստ առաքինութեանն Քրիստոս ամենեցուն ծնող է , որպէս բոլորովին առանց մեղաց . իսկ նմանելով մեզ լինի մայր : Զի 'ի ծնանելն Պաւղոսի ինքն է տպաւորեալ , որպէս թէ ծնող . նա և ինքեամբ ծնանի , և 'ի ծնեալն տպաւորի , զի ցուցցէ ամենայն յամենայնի Քրիստոս : Քանզի և ասէ 'ի հին կտակարանսն . «Կո տեսութիս յաճախեցից , և 'ի ձեռն մարգարեից նմանեցայց » : Նոյնպէս առնելով և վարդապետք՝ զկատարելութին ողջունեն , և աշակերտայն գործով և բանիւ պիտանացու լինել :

Օ այստիկ փոփոխելով ձևացուցի յաւետարանական ճառէն . զի ուսցիս հաւաստեալ վարդապետել , և կամ ոչ իսկ բնաւ մերձենալ յայնպիսի իրս : Մկրտտիչն Յովհաննէս զամենայն 'ի Քրիստոսն վերաբերեալ ասելով , «Որ ունի հարմն , փեսայ է » : Նոյնպէս պարտ և արժան է՝ որք կարողն են վարդապետել , զոր ինչ գործեն՝ Քրիստոսի գրեալ . զի և ոչ մեծագոյնք են քան զայնպիսի այրն Յովհաննէս : Որ 'ի թագաւորի վերայ գլխոյ դնեն զթագն , արժանաւոր ինչ դնել փութան : Արդ եթէ կամիս լինել վարդապետ , ոչ կարես անարժան ինչ ունել խորհուրդս , և Քրիստոսի՝ վերադրել . այլ արժանաւորս : Վասն

այսորիկ և մեք զՃառս 'ի վարդապետս փոփոխեալ
 ձևացուցաք . զի և Մկրտիչն 'ի նմին զփարիսեցիսն՝
 որք բամբասելն փոր ձէին՝ 'ի բաց եբարձ , և զոմանս
 որք յերկեղածութենէն զնա կարծէին եթէ Գրիս-
 տոս է՝ 'ի բաց ջնջեաց , և զոմանս ընձեռելով նմա
 իբրև մեծի վարդապետի դադարեցոյց . զի զհպար-
 տութիւն վերացոյց 'ի յինքենէ , որք յաղագս բարե-
 պաշտութեն մերձ էին առ նա՝ ասելով , « Ար ունի
 զհարսն , փեսայ է » : Եւ արդ նա նուաստացուցանե-
 լով զինքն՝ վարդապետ լինել հրաժարեաց . իսկ մեք
 ոչ միայն զի վարդապետ ոչ եմք՝ աղաղակեմք , այլ և
 ոչ աշակերտք պիտանացուք : Զոր ինչ գրեմք կամ
 խօսիմք , կրթելով գործեսցուք , որոշմամբ և զատու-
 ցանելով . լինել զմեզ ինքեանս և զբանս մեր ոչ հրա-
 ժարեալս , պատրաստաբար ունելով . լաւաց հաւա-
 նել , և հնազանդել ճշմարտութեն առաջնորդաց :

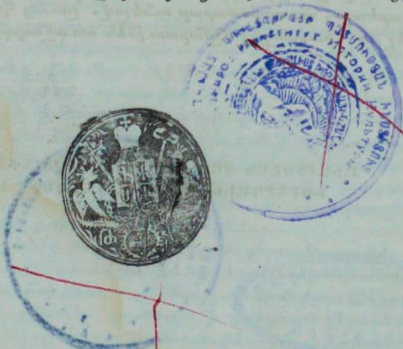
219

ԱՒԱՐՏԵՑԱՆ ՃԱՌԻ ԵՒ ԻՏԻՏԱՐԱՆԱԿԱՆԻ
 ԽՈՐՀՐԴԱՌՈՒՄ ԲԵՐԵՑ ԵՓՐԵՍՅ

Յ Ը Ն Կ

Մեկնութի աւետարանի Համաբարբառ	1
Թարգմանութի աւետարանի	261
Ի մարգարիտն յայտնութի	347
Յաղագս յարութե՛ն. և վասն Հատոյ մանանխոյ	365
Յաղագս որ ունի զՀարսն , փեսայ նա է	369

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՆՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՆՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
 1719
 ԿՆՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Էջ

Տող

ՎՃԻՊԱԿԻՔ

ՈՒՂՂԵԱԼՔ

227
246

1
34

'Լ սղծուտ
վայրեցան

'Լ սղծում
վայրեցան